

Suffa Meclisleri

SAHÂBE DERSLERİ

MUHAMMED EMİN YILDIRIM

Suffa Meclisleri SAHÂBE DERSLERİ

İnsanlığın Aynaları
İman ve Kardeşliğin Sadâları

MUHAMMED EMİN YILDIRIM

MUHAMMED EMİN YILDIRIM

1973 yılında Erzurum-Horasan'da dünyaya geldi. İlkokulu bitirdikten sonra, orta ve lise eğitimi yıllarında bir yandan da medresede Arapça ve temel İslâmî ilimler alanlarında dersler almaya başladı. Ardından 1989'da İstanbul'a gelerek İslâmî ilimlerdeki eğitimine devam etti. 1999 ile 2004 yılları arasında Mısır'da Arapça ve İslâmî ilimleri de kapsayan eğitim çalışmalarında bulundu.

1995 yılından itibaren düzenli olarak haftalık dersler vermeye başladı. Bilâhâ-re bu dersleri, Hikmet Vakfı'nda ve Hikmet Derneği'nde sürdürdü.

Ekim 2010'da İstanbul'un Eyüp semtinde tarihi Zekâi Dede Konağı'nda faaliyetlerine başlayan Siyer Araştırmaları Merkezi'nin kurulmasına öncülük etti. Her hafta cumartesi günleri düzenli olarak söz konusu merkezde "Siyer ve Sahâbe" konulu halka açık dersler vermektedir. Bu derslerin tamamı www.siyertv.com internet sitesinden yayınlanmaktadır.

Siyer alanında araştırma ve eğitim çalışmalarına devam eden Muhammed Emin Yıldırım, evli ve üç çocuk babasıdır.

YAYINLANMIŞ ESERLERİ

- İbadetin Beyni Dua (2002)
- İnsanı İlişkilerde İlâhî Ölçü (2004)
- Vahyi Hayata Taşımak (2005)
- Alemlere Rahmet Hz. Muhammed (sas) (2006)
- Sahâbeyi Nasıl Anlamalıyız? (2007)
- Dârü'l-Erkam, Vahyin Nüzûl Sürecinde Şahsiyet Eğitimi (2008)
- Hz. Peygamber'in (sas) Albümü (2010)
- Siyer Atlası (Tahkik ve Notlandırma) (2010)
- Efendimiz'i Sahâbe Gibi Sevmek (2011)
- Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice (2011)
- Efendimiz'in (sas) Havârisi ve İhlâs Abidesi Zübeyr b. Avvâm (2011)
- İnsanlığın Kurtuluşu Hac, Ömrün Bereketi Umre (2011)
- Yaşayan Şehit/Şehîdü'l-Hayy Talha b. Ubeydullah (2012)
- Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh (2012)
- Arslan Pençesi, Hamâset Kahramanı/Sa'd b. Ebî Vakkâs (2013)
- Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler (2014)
- En Güzel Örneğin (sas) En Güzel Örnekleri (r.anhum) (2015)
- Suffa Meclisleri - Siyer Dersleri (2016)
- Neden ve Nasıl Siyer Öğrenmeliyiz ? (2017)
- Tarihi ve Sosyal Yapısıyla Siyer Coğrafyası (2017)
- Görev ve Yetkileri Açısından Hz. Peygamber (2017)

İÇİNDEKİLER

SÖZBAŞI.....	11
1. DERS	17
Sahâbe'nin Önemi, Değeri ve Konumu	17
2. DERS	
Sâdık Dost /Hz. Ebû Bekir.....	37
3. DERS	
Adâlet Timsali / Hz. Ömer	57
4. DERS	
Müslüman Tüccar / Osman b. Affân.....	75
5. DERS	
Aslanların Aslanı / Ali b. Ebî Tâlib	91
6. DERS	
Risâlet Davasının Annesi / Hatice bint Hüveylid.....	111
7. DERS	
Peygamberin Havârisi / Zübeyr b. Avvâm	129
8. DERS	
Yaşayan Şehit / Talha b. Ubeydullah	153
9. DERS	
Arslan Pençesi / Sa'd b. Ebî Vakkâs.....	175

10. DERS	201
Ümmetin Emîni / Ebû Ubeyde b. Cerrâh.....	201
11. DERS	
Rahmân'ın Tüccarı / Abdurrahman b. Avf	225
12. DERS	
Kabul Olunmuş Bir Dua / Saîd b. Zeyd	247
13. DERS	
Efendimiz'in (sas) Sevgilisi / Âişe bint Ebî Bekir.....	265
14. DERS	
Babasının Kızı / Fâtıma bint Resûlillah	283
15. DERS	
Dedesine Benzeyen Torun / Hasan b. Ali.....	303
16. DERS	
Cennetin Çiçeği / Hz. Hüseyin.....	325
17. DERS	
Zor İşlerin Adamı / Mus'ab b. Umeyr.....	347
18. DERS	
Kur'ân Tercümanı / Abdullah b. Abbas	373
19. DERS	
Tevhid Kalesi / Abdullah b. Mes'ûd.....	393
20. DERS	
Hakikat Yolcusu / Selmân-ı Fârisî	415
21. DERS	
İslâm'ın Mesihî / Ebû Zer el-Ğifarî	433
22. DERS	
Ümmetin Hakîmi / Ebü-d-Derdâ.....	451
23. DERS	467
Mücadele ve Vakar Örneği / Esmâ bint Ebî Bekir	467

24. DERS	483
Helal Kazanç Örneği / Câbir b. Abdullah.....	483
25. DERS	499
Cennetin Özlediği Sahâbî / Ammâr b. Yâsir	499
26. DERS	517
İstanbul'un Manevi Fatihi / Ebû Eyyûb el-Ensarî	517
27. DERS	541
İffet Kahramanı / Safvân b. Muattal	541
28. DERS	561
Allah'ın Kılıcı / Hâlid b. Velîd.....	561
29. DERS	583
Müezzinlerin Efendisi / Bilâl b. Rebâh	583
30. DERS	601
Şehitlerin Efendisi / Hamza b. Abdülmuttalib.....	601
31. DERS	623
Âlimlerin İmamı / Muâz b. Cebel.....	623
32. DERS	645
Küçük Hizmetkâr / Enes b. Mâlik	645

Nebevî Bir Müjde ve İthaf

Ebû Hüreyre'nin (ra) naklettiğine göre Efendimiz (sas) buyurmuşlardır ki: Allah Teâlâ'nın yollarda dolaşıp Allah'ı ananları tespit eden seyyah melekleri vardır. Bunlar Cenâb-ı Hakk'ı anan bir topluluğa rastladıkları zaman birbirlerine: "Gelin! Aradıklarınız burada!" diye seslenirler ve o meclistikileri dünya semâsına varıncaya kadar kanatlarıyla çevirip kuşatırlar. Bunun üzerine Allah Teâlâ, meleklerden daha iyi bildiği halde yine de onlara "Kullarım ne diyor?" diye sorar. Melekler: "Sübhânallah diyerek, Seni ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzih ediyorlar, Allâhü ekber diyerek tekbir getiriyorlar, Elhamdullillah diyerek Sana hamdediyorlar ve Senin yüceliğini dile getiriyorlar" derler. Konuşma şöyle devam eder:

- Peki onlar beni gördüler mi ki?
- Hayır, vallahi seni görmediler.
- Beni görselerdi ne yaparlardı?
- Şayet seni görselerdi sana daha çok ibadet ederler, şânını daha fazla yüceltirler, ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan seni daha çok tenzih ederlerdi.
- Kullarım benden ne istiyorlar?
- Cennet istiyorlar.
- Cenneti görmüşler mi?
- Hayır, yâ Rabbi! Vallahi onlar cenneti görmediler.
- Ya cenneti görseler ne yaparlardı?
- Şayet cenneti görselerdi onu daha büyük bir iştiaqla isterlerdi, onu elde etmek için büyük gayret sarf ederlerdi.

- Onlar bana neyden sığınıyorlar?
- Cehennemden sığınıyorlar.
- Peki, cehennemi gördüler mi?
- Hayır, vallahi onlar cehennemi görmediler.
- Ya görselerdi ne yaparlardı?
- Şayet cehennemi görselerdi ondan daha çok kaçarlar, ondan pek fazla korkarlardı.

Bunun üzerine Allah Teâlâ, meleklerine: **“Sizi şâhit tutarak söylüyorum ki ben bu halde olan kullarımı bağışladım”** buyurur. Meleklerden biri: “Onların arasında bulunan falan kimse esasen onlardan değildir. O buraya bir iş için gelip oturmuştu” deyince Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Orada oturanlar öyle iyi kimselerdir ki onların arasında bulunan da asla şakî olmaz. (Lâ yeşkâ bihim celisühüm!)”** [Buhârî, *Daavât*, 66; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 251-252, 358-359.]

*Bu nebevî müjdeye nail olmak için
bir araya gelen tüm Suffa Meclisleri
talebe ve muallimlerine ithaf olunur...*

SÖZBAŞI

“İslâm dinine girme hususunda öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara ihsan üzere tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.”
(Tevbe, 9/100)

Bir Müslüman için öncelikli hedef, Allah’ı razı etmek ve Allah’tan razı olmaktır. Bu rızanın nasıl elde edileceğinin en güzel örneği hiç şüphesiz Peygamber Mektebi’nin talebeleri olan sahâbe neslidir.

O nesil, beşerin neler yapabileceğini gösteren en güzel numunedir.

O nesil, belirlenmesi gereken hedeflerin hangileri olması gerektiğini öğreten bir medresedir.

O nesil, her türlü olumsuzluğa ve ağır imtihanlara karşı bir ümit ve çözüm kaynağıdır.

O nesil, doğru yolda nasıl doğru yürüneceğinin en güzel örnekleridir.

O nesil, her daim amellerimizi kontrol edeceğimiz bir mihenk taşıdır.

Hal böyle olunca bize düşen ayette beyân buyurulduğu gibi “ihsan üzere onlara tabi olmaktır.”

Peki, ihsan üzere tabi olmak ne demektir?

Sahâbeyi doğru anlamak, gerçek mânada sevmek, onları hayatımızın temel ölçüsü, Kur’ân ve Sünnet’in beşerî zemindeki en güzel pratikleri olarak kabul etmek, onları her daim hayırlarla yâd etmek ve onları kendi anlayışlarımıza ve yorumlarımıza feda etmeden oldukları gibi anlamaya çalışmak ve onları insanlığın aynaları, iman ve kardeşliğin sadâları olarak bilip, hayatlarını hayatlarımıza taşımaya gayret etmektir.

Özellikle son ifadelerin üzerinde biraz durursak, şunu söylemek durumunda kalırız: Sahâbe nesli, ideal kulluğun ne olduğunu yaşadıkları hayatlarla ortaya koydukları için “İnsanlığın Aynaları” oldular.

O aynaya bakan hem kendini hem onları görecektir ve onlardan doğru olanı öğrenerek ve kendisine çeki düzen verecek ...

Böylece eksikler tamamlanacak, yanlışlar düzeltilecek; aşırılıklar itidal çizgisine çekilecek, azalan heyecanlar artacak, biten ümitler yeniden yeşerecek ...

Onların sadâları, gök kubbede her daim yankılanan hoş bir sadâ olacak ...

Ne kadar hasretiz o hoş sadâlara ...

Özledik hem de çok özledik Ebûbekirce sadâkati ...

Zülüm ile inleyen bu çağda Ömerî adâleti ...

Hayâsızlığın takdir gördüğü şu zamanlarda Zinnûreyn iffetini ...

Cehaletin rütbe, taassubun mevki, nefretin rant olduğu şu zeminlerde Ali-ce ilmi ve hikmeti ...

Özledik Haticevari şefkatli elleri, ayırmadan, kayırmadan bütün bir âleme anne nazarı ile bakan bakışları ...

Gittiği her yeri Yesrib bilip, bahanelere kapılarını kapatıp davet için inleyen Mus’abları ...

Kalan bir belimdeki kuşaktır, o da risâlet davasına feda olsun diyen Esmaları ...

Kerbala'nın meydanında kılıçlar altında doğranırken bile cahillere merhamet nazarı ile bakan Hüseyinleri ...

Anadolu'nun dört bir tarafına iman tohumlarını eken İyâdları, Safvânları, Habibleri, Ebû Ubeydeleri ...

Cihad aşkını her sevdanın önüne alan Mihmandar-ı Nebî olan Ebû Eyyûb el-Ensarîleri ...

Kardeşliğin kitabını yazan, imanî bir sorumluluk olan kardeşliği lafta bırakmayıp hayatlara taşıyan Abdurrahmanları, Sa'dları, Ebû Talhaları ...

Özledik Selmânları, Ammârları, Âişeleri, Fâtımaları ...

Habeşistanları yeşerten Caferleri, sancakları dalgalandıran Üsâmeleri, top-
rakları imana doyuran Zeydleri ...

Nicedir hasretindeyiz bu sadâların ...

Olmaktan çok, konuşmak oldu azıklarımız ...

Sözün çok, amelin az; rivayetin çok, riayetin az; tebliğin çok, temsilin az olduğu şu zeminlerde, yıprandı bütün değerlerimiz ...

Herkes birbirine havale edip kendi hanelerine çekildiği için Ebû Cehiller, Ebû Lehebler, Utbeler doldurdular o kötü halleri ile dünyayı ...

Bu yüzden karardı semamız, zulüm dört bir tarafı sardı, mazlumlar çoğaldı, namuslar kirletildi, çocuklar Akdeniz'in, Ege'nin sularına gömüldü ...

Ağladı Halep, Humus ve Şam ...

Nicedir yol gözleyen Kudüs'ün gözleri yoruldu ...

Urumçi, Hoten, Kaşgar, feryat etmekten bıktı ...

Ama Sahâbe bir daha umut oldu, fer oldu, heyecan oldu, gayret oldu, hamiyet oldu ...

İnşallah 'Sahâbe Dersleri' bu kaybedilen kıvamın yeniden kazanılmasına bir vesile olur. Mevlâ bunu bizlere nasip eylesin.

Suffa Meclisleri Sohbet Halkaları 7. Yılında ...

Bir söz ve sohbet medeniyeti olan İslâm Medeniyeti'nde, ilim halkalarının değer ve kıymetinin çok farklı bir yeri vardır. Böyle olduğu için bizler de bu güzel geleneği devam ettirmek için yıllardır gayret vermekteyiz. Bu gayretin bir göstergesi olan ve 2012 yılında başlayan *Suffa Meclisleri* projesi hamdolsun 7. yılına erişmiş oldu. Hatırlanacağı üzere ikinci 5 yılın ilk senesi, yani 6. sene konumuz “*Hadis Dersleri*” idi. Her yıl daha fazla nitelik kazanarak devam eden bu çalışmamız, gerek İstanbul’da, gerek Anadolu’da ve gerek dünyanın farklı yerlerinde kurulan ders halkaları ile faaliyetlerine devam ediyor.

Bu yıl “Sahâbe Yılı” olması hasebiyle, Suffa Meclisleri’nin konusu da “Sahâbe Dersleri” oldu. Sahâbe dediğimiz o peygamber mektebinin talebele-ri olan o öncü ve örnek nesil, hayatın birçok alanında bize model oldukları gibi sohbet meclisleri meselesinde de modeldirler. Kendileri de gerek Dârü'l-Erkam’da, gerek Suffa’da, gerek Mescid-i Nebevî’de hep sohbet ile beslendiler, yetiştiler, geliştiler... Böylece örnek bir nesil oldular. Umuyoruz ki bu dersler boyunca bizlere de o elde ettikleri güzellikleri ulaştırsınlar. Onlar ulaştırırlar da inşallah bizler istifade edenlerden oluruz.

Sahâbe Dersleri

Suffa Meclisleri’nin yedinci yılının konusu olan “Sahâbe Dersleri” her yıl hazırlanan müfredata uygun bir şekilde 32 ders olarak hazırlandı. 1. derste, “Sahâbenin Önemi Değer ve Konumu” başlığında, sahâbe kavramı üzerinde duruldu. Hem hadis âlimlerimizin hem de usûl âlimlerimizin bu konuda verdikleri tanımlar aktarıldı. 2.dersten 32. derse kadar ise Hz. Ebû Bekir’den başlayıp, Enes b. Mâlik ile biten 31 sahâbî hakkında bilgiler verildi.

Elden geldiğince özetlemeye çalışsak da o bereketli hayatlar sayfalara sığmadı. Bundan dolayı her yıl ki müfredata göre bu yıl ki müfredat biraz daha hacimli oldu. Ancak okuma ve anlatım konu itibarı ile rahat olduğu için hacim gözümüzü korkutmamalıdır.

Sahâbe Dersleri müfredatımızın içeriği de oldukça zengin ... Her dersin başında, *Kur’ân İklimi* ve *Nebevî Seda* bölümlerinde bir âyet ve hadis yer aldı.

Sahâbe Tablosu kısmında o sahâbî efendimiz ile alakalı kimlik bilgilerine yer verildi.

Hakkında İnen Âyet bölümünde, sebab-i nüzûl kitaplarımızda geçtiği üzere, o sahâbî efendimiz ile alakalı inen bir âyet seçilerek, âyet-sahâbî ilişkisine dikkat çekildi.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden kısmında, o sahâbî efendimiz hakkında Hz. Peygamber'in (sas) bir hadisine yer verildi.

Rivayet Ettiği Hadis bölümünde, o sahâbî efendimizin bizzat kendi rivayet ettiği bir hadis aktarıldı.

Kendi Lisanından kısmında ise o sahâbî efendimizin bir sözüne yer verildi.

Şâhidlerin Dilinden bölümünde ise o sahâbî efendimizi bizzat görmüş ya başka bir sahâbînin veya tabiîn neslinden birinin bir sözü aktarıldı.

Âlimlerin Dilinden kısmında ise sonradan gelen âlimlerden birinin o sahâbî efendimiz ile alakalı bir sözüne yer verildi.

Alınması Gereken Mesajlar bölümünde ise o sahâbî efendimizin hayatından çıkarılacak dersler maddeler halinde aktarıldı.

Bir Temenni...

İlhamını ve azığını sahâbeden almaya çalışan bu kardeşiniz diyor ki:

“Gelin, sesi ve nefesi tükenen şu zor zamanlara ve zeminlere, bir sahâbe yankısı bırakalım. Haykırışımız ideal kulluk çizgisini, hayatları ile âleme gösteren o güzel insanlar olsun ve onların ruhlara hitap eden nağmeleri, bizim dillerimizde ve hayatlarımızda yeni bir besteye dönüşsün...”

Mevlâ hepimize bunu nasip eylesin. Bizi bu dünyada onların yollarının yolcusu, öte dünyada sofralarının misafiri kılsın.

Muhammed Emin Yıldırım
20 Muharrem 1440/30 Eylül 2018
Eyüp Sultan/İstanbul

Suffa Meclisleri

SAHÂBE DERSLERİ

Sahâbe'nin Önemi, Değeri ve Konumu

Kur'ân İklimi

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ
رُكْعًا سَجْدًا يَتَّخِعُونَ مُضِلًّا مِنَ اللَّهِ وَرَضَوْنَا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ
السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْطَهُ
فَأَزْرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيُغَيِّطَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ
اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

"Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlerle karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelenendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vâdetmiştir."

[Fetih Sûresi, 48/29]

Nebevî Seda

خَيْرُ أُمَّتِي قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ قَالَ عِمْرَانُ فَلَا أَذْرَى
أَذْكَرَ بَعْدَ قَرْنِهِ قَرْنَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا نِمَ إِنْ بَعْدَكُمْ قَوْمًا يَشْهَدُونَ وَلَا يَسْتَشْهَدُونَ
وَيُخَوِّنُونَ وَلَا يُؤْتَمَنُونَ وَيَنْدَرُونَ وَلَا يُقُونَ وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السَّمَنُ

İmrân b. Husayn rivayet ediyor, diyor ki: Allah Resülü (sas) şöyle buyurdu: "İnsanların en hayırlıları benim asrında yaşayanlardır. Sonra onlardan sonra gelenler (tabiînler), sonra onlardan sonra gelenler (Tebeu't-tâbiînler). İmrân dedi ki: İki asır mı yoksa üç asır mı zikretti tam hatırlamıyorum. Sonra buyurdu ki: "Bu hayırlı asırlardan sonra, kendilerinden şahitlik istenmediği halde şahitlikte bulunan, ihanet eden ve kendilerine güven duyulamayan, adakta/sözde bulundukları halde yerine getirmeyen bir nesil gelecektir. Bu neslin en bariz niteliği ise tembellikten dolayı şişmanlamalarıdır."

[Buhârî, Şahadet, 151]

Kutlu Nesil Sahâbe

*Onlar, yaşamak için değil yaşatmak için yaşayanlar,
Kurtulma derdi oldukları için kurtarmak için çırpınanlar,
Başkalarının iman selâmeti uğruna,
Yanmayı göze alanlar, başkasının günahına ağlayanlar...*

*Onlar, Allah Resûlü'nün güzide arkadaşları,
Zor davanın, yılmaz ve yorulmaz yoldaşları,
Ebû Cehil'in ve Ebû Leheb'in korkulu rüyaları,
Mazlum ve mustazafların emin sığınakları...*

*Onlar, Anadolu'nun gerçek sahipleri,
İman tohumlarının çiftçileri,
İstanbul'un, Kıbrıs'ın fatihleri,
Çorum'un, Adıyaman'ın sakinleri...*

*Onlar, Diyarbekir'i, Diyarü's-Sahâbe yapanlar,
Çadırlarını Urfa'nın eteklerine yayanlar,
Erzurum'un kışına aldırmadan, atlarını sürenler,
Yesribleşen coğrafyaları, Medine yapmak için çırpınanlar...*

*Onlar, az konuşup çok iş yapanlar,
Nutuk atmayı değil, terlemeyi sevenler,
Ektikleri tohumları zayi edenlerden
Allah huzurunda şikâyetçi olanlar...*

*Allah'ım!
Bizleri kutlu nesil olan
Sahâbe'nin şikâyetçi olduklarından eyleme!
Onların bu topraklara ektikleri
İman tohumlarını zayi edenlerden etme!
Toprağın hakkını,
Tohumun hakkını,
Sahâbe'nin hakkını,
Peygamber'in hakkını,
Senin hakkını ödemeye gayret edenlerden eyle!
(âmin, âmin, âmin)*

Sahâbe Kavramı

Sahâbî kavramı; *sohbet* masterından türetilmiş bir kelimedir. Bu masterın kökü olan;

ب - ح - س *S-H-B* harfleri, Kur'ân içerisinde çok zengin bir kullanıma sahiptir. Kur'ân bu kökten türeyen 97 kullanıma yer vermektedir.^[1] Yine Allah Resûlü'nün (sas) birçok hadisinde de bu köke ait kelimeleri çeşitli anlamlarda kullanıldığına şahit oluruz. Bu mânalardan birkaç tanesi şudur: *Koruyup kollamak; himaye edip, sahip çıkmak; boyunduruk altına alıp emrine tabi hale getirmek.*^[2] Bu anlamlarının yanında S-H-B kökünün en bilinen mânası ise şudur: “Birine yakınlık duyup onunla beraber olmak, samimi olup arkadaşlık ve dostluk kurmak.”^[3]

Sahâbî kelimesi müfret, yani tekildir. Bu kelimenin çoğulu *Sahâbe* veya *As-hâb*'tır. Böyle olmasına rağmen Türkçede genelde *Sahâbe* şeklindeki kullanımlar hep müfret/tekil kastedilerek kullanılmakta, eğer çoğul kullanılmak isteniyorsa *Sahâbeler* şeklinde çoğul eki olan “-ler” getirilmektedir.

Sahâbî kavramının ıstilahî mânasına geçmeden önce Kur'ân içerisindeki kullanımlarına değinmek yerinde olacaktır. İlâhî Kelam içerisinde bir âyet dışında bu kelime, bilinen ıstilahî anlamının dışında kullanılır. Geçtiği onlarca ayetten sadece Tevbe Sûresi'nin 40. ayetinde Hz. Peygamber'in (sas) arkadaşları şeklinde Hz. Ebû Bekir'e işaretlen kullanılmaktadır. Bu ayette denilmektedir ki:

[1] M. Fuad Abdalbaki, *Mu'cemu'l-müfreh*, s. 493-495.

[2] İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. VII, s. 286.

[3] İbn Faris, *Mekâyisi'l-luga*, s. 587.

﴿إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

“Eğer siz ona (Resûlullah’a) yardım etmezseniz, bunun hiçbir önemi yoktur, çünkü O’na Allah yardım etmiştir. Hani inkârcılar, iki kişiden (Ebû Bekir ile birlikte) biri olarak O’nu (Mekke’den) çıkarmışlardı; ikisi mağarada gizlendiklerinde, O; (endişelenen) arkadaşına demişti ki: Üzülme! Tasalanma! Allah bizimle beraberdir. Bunun üzerine Allah, O’nun üzerine huzur ve güvenlik duygusunu indirmişti. O’nu sizin görmediğiniz ordularla desteklemiş, inkâr edenlerin de kelimelerini (çağrılarını) alçaltmıştı. Allah’ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.” [4]

Görüldüğü gibi bu ayette Hz. Peygamber’in (sas) arkadaşı ve dostu Hz. Ebû Bekir’i anlatmak için; *sahibihi/O’nun arkadaşı* ifadesi kullanılmıştır. Bu ayetin dışında kalan 96 kullanımın tamamı ise daha farklı nitelendirmelerle geçmektedir. Bu kullanımlara birkaç örnek vermek gerekirse mesela: Hz. Mûsâ ile Hızır diye bildiğimiz Allah’ın ilim ikram ettiği kullarından bir kul ile arkadaşlığını nitelendirmek için *“fe lâ tûsahibni/Benimle arkadaşlık etme!”* [5] şeklinde, iki ayette Hz. Yûsuf’un lisanı ile zindan arkadaşlarına hitaben: *“Ya sahibeyi’s-sicni/Ey zindan arkadaşlarım!”* [6] şeklinde, yine başka iki ayette de kıyamet günü hiçbir dostluğun ve arkadaşlığın faydasının olmayacağını [7] nitelendirmek için kullanılmaktadır.

Birkaç ayette ise Allah Resûlü’nün (sas) kavmi içerisinde yaşadığı, nübüvvet öncesi hayatına hepsinin vakıf olduğu gerçeğini duyurmak anlamında; *Sahibikum/sizin arkadaşınız*, sizinle aynı mekânı, aynı atmosferi paylaşan birisi olduğunu duyurma amacı ile kullanılmıştır. [8]

Söz konusu köke ait Kur’ân içerisinde geçen 96 kullanımın, 78 tanesi *As-hâb* şeklinde çoğul olarak kullanılmıştır. Bu kullanımlardan hiçbiri Hz. Peygamber’in (sas) *Ashâb’ı* için geçmemektedir. Genelde geçmiş kavim ve topluluklarla, ahiret hayatının neticelerini ifade etme maksadı ile kullanılmıştır.

[4] Tevbe Sûresi 9/40.

[5] Kehf Sûresi 18/76.

[6] Yûsuf Sûresi 12/39, 41.

[7] Meâric Sûresi 70/12; Abese Sûresi 80/36.

[8] Arâf Sûresi 7/184; Sebe Sûresi 34/46; Necm Sûresi 53/2; Tekvîr Sûresi 81/22.

Kimin İzini Takip Etmeli?

Abdullah b. Mes'ûd'dan (ra) rivayet edilir: "Sizden biri eğer uyacaksa, Hz. Muhammed'in (sas) ashâbına uysun. Çünkü onlar, bu ümmetin kalpler bakımından daha iyileri, ilim bakımından en derinleri, tekel-lûf/gösteriş bakımından en azları, hidâyet bakımından en doğruları, hal/tavır bakımından en güzelleridir. Onlar, Allah (cc) tarafından son Peygamberinin sohbeti ve dininin ikamesi için seçmiş olduğu bahtiyar kimselerdir. Dolayısıyla onların faziletlerini takdir ediniz ve onların izinden gidiniz. Çünkü onlar dosdoğru bir hidâyet üzeredirler."

[İmam Şâtibi, *Muvâfakât*, c. 4, s. 75-76]

Bu ifadelerden ahiret hayatı ile alakalı nitelendirmeler şunlardır:

Ashâbu'n-Nar/Ateşin sahipleri^[9]

Ashâbu'l-Cennet/Cennetin sakinleri^[10]

Ashâbu'l-Cehim/Cehennemin sakinleri^[11]

Ashâbu'l-A'raf/Cennet ile Cehennem arasındaki yüksek tepelerin sakinleri^[12]

Ashâbu's-Siradi's-Seviyyi/Doğru ve düzgün yolun yolcuları^[13]

Ashâbu's-Sair/Dehşetli ateşin ehli^[14]

Ashâbu'l-Mey'mene/ Sağ tarafın (Cennetin) sakinleri^[15]

Ashâbu'l-Meş'emeh/Sol tarafın (Cehennemin) sakinleri^[16]

Ashâbu'l-Yemin/Sağ tarafın (Cennetin) sakinleri^[17]

Ashâbu's-Şimal/Sol tarafın (Cehennemin) sakinleri^[18]

Ashâbu'l-Kubur/Kabir Sakinleri^[19]

[9] Bakara Süresi 2/ 29, 81.

[10] Bakara Süresi 2/82; Arâf Süresi 7/44.

[11] Bakara Süresi 2/119; Maide Süresi 5/10.

[12] Arâf Süresi 7/48.

[13] Tâhâ Süresi 20/135.

[14] Fâtır Süresi 35/6; Mülk Süresi 67/10.

[15] Vâkıa Süresi 56/8; Beled Süresi 90/18.

[16] Vâkıa Süresi 56/9, Beled Süresi 90/19.

[17] Vâkıa Süresi 56/27-36.

[18] Vâkıa Süresi 56/41.

[19] Mümtehhine Süresi 60/13.

Geçmiş kavim ve toplulukları ve tabi ki önceki Peygamberlerin arkadaşlarını, onların getirdikleri hakikatlere inanıp birlikte iman yolunun yolcuları olanları nitelendirmek için kullanılan ifadeler ise şunlardır:

Ashâbu's-Sebt/Cumartesi Günü'nün Ashâbı yani Yahudiler^[20]

Ashâbu'l-Medyen/Medyen Halkı^[21]

Ashâbu'l-Eyke/Eyke Halkı^[22]

Ashâbu'l-Hicr/Hicr Halkı^[23]

Ashâbu'l-Kehf/Mağara Sakinleri^[24]

Ashâbu'r-Ress/Kuyu Halkı^[25]

Ashâbu'l-Mûsâ/Hz. Mûsâ'ya iman edenler^[26]

Ashâbu's-Sefine/Hz. Nûh'un gemisinin sakinleri^[27]

Ashâbu'l-Karye/Şehir Halkı^[28]

Ashâbu's-Semud/Semud Kavmi^[29]

Ashâbu'l-Uhdud/Ateş dolu hendeklerin ehli^[30]

Ashâbu'l-Fil/Fil Sahipleri^[31]

Görüldüğü gibi Kur'an içerisindeki kullanımların hemen hemen hepsi farklı nitelendirmeler için ve özellikle *Sahâbî* kavramının örfî mânasına uygun olarak uzun süre birliktelikleri ifade etme maksadı ile kullanılmıştır. Ama böyle olmasına rağmen daha Allah Resûlü (sas) hayattayken bizzat kendisi, birçok hadislerinde *Sahâbî*, *Sahâbe* ve *Ashâb* kelimelerini kendi arkadaş ve dostları için kullanmıştır. Zaten daha sonraları da bu kavramlar hep Resûlullah'ın (sas) arkadaşları için kullanılır olmuştur.

[20] Nisâ Sûresi 4/47

[21] Tevbe Sûresi 9/70; Hac Sûresi 22/44.

[22] Hicr Sûresi 15/78; Şuarâ Sûresi 26/176.

[23] Hicr Sûresi 15/80.

[24] Kehf Sûresi 18/9.

[25] Furkân Sûresi 25/38; Kaf Sûresi 50/12

[26] Şuarâ Sûresi 26/61.

[27] Ankebut Sûresi 29/15.

[28] Yâsin Sûresi 36/13.

[29] Kaf Sûresi 50/12.

[30] Burûc Sûresi 85/4.

[31] Fil Sûresi 105/5

Bu genel bilgilerden sonra *Sahâbî* kavramının ıstılahî mânasına geçebiliriz.

Sahâbî Kavramının İstılahî Manası

Bu kavram, İslâm tarihinin daha ilk dönemlerinden itibaren âlimlerimiz arasında tartışma konusu olmuş ve bu tartışma sonucu ortaya birçok farklı tanım çıkmıştır. Belki onlarla ifade edilebilecek bu tanımlar gerek ilk dönem siyâsî ihtilafların gerekse *Sahâbî* kavramının lugat ve örfî mânalarının etkisi ile oluşmuştur.

Örfe ^[32] sohbet kelimesine, iki kişinin çokça bir araya gelip bulunması anlamı verilmiştir. Dolayısı ile örfî mânâ; ortaya *Sahâbî*'liğin çıkması için uzun süre birlikteliğin şart olduğunu ileri sürmüştür. Bu noktada İmam Gazalî (v. 505/1111) demiştir ki: “Örf; sohbet, kelimesini uzun süre beraberliğe/bulunmaya tahsis etmiştir.” ^[33]

Sahâbî kavramının genel çerçevesini belirlerken en fazla tartışmaya konu olan mesele birlikteliğin süresidir. İşte süre/zaman tartışmasının temelini oluşturan nokta ise örfün bu konu hakkındaki yukarıda verilen ifadesidir. *Sahâbî* kavramı da diğer tüm kavramlarımız gibi, İslâm tarihinde ilmî disiplinlerimizin yaklaşım farklılıklarına maruz kalmıştır. Nasıl ki; sünnet kavramı hadisçiler, usûlcüler/ kelamcılar ve fıkıhçılar arasında üç farklı tanım ile açıklanmaya ve anlaşılmaya çalışılmışsa, *Sahâbî* kavramı da aynı şekilde bir muameleye tabi tutulmuştur. Özellikle örfî mânânın etkisi ile bir ilmî disiplin *Sahâbî*'liğin gerçekleşebilmesi için belli bir zaman/süre şartı ararken, diğeri çerçeveyi daha geniş tutarak sohbet için uzun süreyi gerekli görmez ve her göreni *Sahâbî* olarak nitelendirir. Şimdi iki ilmî disiplinimize göre *Sahâbî* kavramının üzerinde duralım.

[32] **Örf, Âdet ve Teâmül**, birbiriyle yakın üç terim olup, İslâm hukukundaki şer'î delillerden birini oluşturur. Kısaca izah etmek gerekirse şöyle ifade edebiliriz:

Örf, İslâm hukukunda hem akli hem de şer'î anlamda güzel olan ve aklı-selim tarafından güzel kabul edilen, yadırganmayan şeylerdir. Örf, her halükarda hem akli hem de şer'î anlamda güzel olan şeyleri tanımladığı için *iyi* veya *kötü* olarak ayrılmaz.

Âdet ise İslâm hukukunda insanlar tarafından alışkanlıkla yapılan şeylerdir. Bu âdeti fazlaca genel yapar ve âdetin mutlaka *iyi* veya *güzel* olması gerekmez. Buna göre âdet ikiye ayırarak tanımlanabilir: *iyi âdet* ve *kötü âdet*. Âdete, teâmül de denir.

Her ne kadar anlamları biraz daha farklı olsa da örf, âdet ve teâmül aynı anlamda kullanılırlar ve hepsini örfün tanımı ile tarif ederler.

[33] İmam Gazalî, *el-Mustasfa*, s. 90.

Âlimlerin Dilinden

“Sohbet-i Nebeviye öyle bir iksirdir ki, bir dakika dahi ona mazhar bir zat, senelerle seyrü sülûka mukabil hakikatin envarına mazhar olur. Çünkü o sohbette insibağ ve in’ikas vardır.”

[Bediüzzaman, Sözlür, s. 524]

Hadisçilere Göre Sahâbî Kavramı

Hadis âlimlerimiz kimlerin *Sahâbî* olarak nitelendirileceği meselesinde çerçeveyi oldukça geniş tutmuş ve örfün aksine bu konuda ciddi bir sınırlama getirmemişlerdir. Bu konuda meşhur olmuş birkaç tanıma yer vermek gerekirse bir dönem başta Buhârî (v. 256/869) olmak üzere birçok âlime hocalık yapmış ve hadis alanında ortaya koyduğu otoritesi ile *Emîrü’l-Mü’minîn fi’l-Hadîs* ünvanı sahibi olmuş Ali b. Medîni’den (v. 234/848)^[34] başlayabiliriz. Onun yaptığı tanıma göre:

“Hz. Peygamber ile sohbet eden veya bir saat dahi olsa gündüz gözü ile O’nu gören biri, *Sahâbî’dir*.”^[35] Bu

tarifte geçen iki nitelendirme çok önemlidir.

İlki; “bir saat dahi olsa” ifadesidir. Bu ifade ile kastedilen süre, görüşmenin azlığı veya çokluğunun *Sahâbî* olarak nitelendirmek için önemli olmadığıdır. Süre ne kadar az olursa olsun, görmek *Sahâbî* olmak için yeterlidir.

Tarifte geçen ikinci ifade ise; “gündüz gözü ile görme” kayıdır. Bu özel kaydın sebebi ise; görmenin rüyada ya da farklı bir âlemde değil, gerçek hayatta olmasını belirtmek içindir.

Büyük hadis ve mezhep imamı Ahmed b. Hanbel (v. 241 /855) ise yukarıdakine benzer bir tanım yaparak der ki: “*Resûlullah ile bir sene veya birkaç ay, yahut bir gün hatta bir saat sohbet eden veya –sohbet etmeyip sadece O’nu gören, O’nun Ashâbî’ndandır.*”^[36]

İmam Buhârî’nin (v. 256/870) *Ashâb*’ın faziletlerine dair açtığı babın hemen başında dile getirdiği tanıma ise şöyledir:

وَمَنْ صَحِبَ النَّبِيَّ أَوْ رَأَاهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَهُوَ مِنْ أَصْحَابِهِ

“*Ve men sahîbe’n-nebiyye ev reâhu mine’l-müslimîne fe hüve mine’l-Ashabihi*”

[34] Hakkında daha geniş bilgi için bkz: M. Ali Sönmez, “Ali b. Medîni”, *DİA*, II, 411.

[35] İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, c. 7, s. 5

[36] İbnü’l-Cevzî, *Telkîh*, s. 101.

“Müslümanlardan Hz. Peygamber (sas) ile birlikte olan veya onu gören herkes O'nun Ashâbı'ndandır.” [37]

Bu tanımda görüldüğü gibi İmam Buhârî herhangi bir süre tayin etmemekte ve her gören Müslümanı görme zamanının çokluğuna ya da azlığına bakmadan *Sahâbî* olarak nitelendirilebileceğini söylemektedir. Tabi İmam Buhârî'nin bu tanımı da *Sahâbî* kavramı için mutlak bir tanım olmamış, daha farklı tartışmalara kapılar açmıştır.

İmam Buhârî'nin tanımını destekler mahiyette başka bir tanıma da *Keşfü'l-Esrâr* sahibi Abdulaziz el-Buhârî'de (v. 730/1329) rastlıyoruz. O diyor ki: “Hadisçilere ve bazı Şafi âlimlere göre Peygamberle bir anlık görüşen bile *Sahâbî*'dir. Çünkü *Sahâbî* kelimesi “sohbet”ten türemiştir. Bu türemede belli bir miktar söz konusu değildir, başkasıyla az ya da çok beraber aynı mekânı paylaşan herkes için kullanılır.” [38]

Sahâbî kavramının tanımı noktasında bugün İslâm dünyasında en fazla kabul gören tarifi, *Sahâbe* hakkında bizlere ciddi bir miras bırakan *el-İsâbe* sahibi İbn Hacer (v. 852/1448) yapar. Her ne kadar bu tanım da *Sahâbî* kavramının genel çerçevesi için nihaî bir tanım olmasa da, üzerinde en fazla ittifak edilen bir tanımdır. Bu tanımda İbn Hacer der ki:

الصَّحَابِيُّ مَنْ لَقِيَ النَّبِيَّ مُؤْمِنًا وَ مَاتَ عَلَى الْإِسْلَامِ

“es-Sahâbiyyu men lekiye'n-nebiyye müminen ve mate ale'l-İslâm”

“Sahâbî Resûlullah (sas) ile mümin olarak mülakî olan / karşılaşan ve bu hâl üzere (Müslüman olarak) ölen kimsedir.” [39]

İslâm dünyasında en fazla itibar edilen bu kısa ama önemli tariften şu iki temel noktayı çıkarmak mümkündür.

1. Tarifte geçen *Lika*/karşılaşma kelimesi bu tanımın en belirleyici kayıtlarındandır. *Lika*; bir kimse ile karşılaşmak ve buluşmaktır. Bu kelimenin muhtevasında süre ile alakalı herhangi bir sınır olmadığı gibi, ille de fiziksel bir görme şartı da yoktur. Tanımda geçen *Sahâbî* özellikleri için *rü'yet*/görme yerine *lika*

[37] Buhârî, *Fedâilu's-sahâbe*, 1.

[38] Abdulaziz el-Buhârî, *Keşfü'l-Esrâr*, II, 712.

[39] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 5.

kullanılması boşuna değildir. Çünkü *lika*, *rû'yeti* de içine alacak geniş bir muh-tevaya sahiptir. Ayrıca *rû'yet* de fiziksel bir görme söz konusu iken *lika*'da böyle bir şart yoktur. Eğer ille de fiziksel bir görme şartı olsaydı âmâ/görme özürlü olan Müslümanları *Sahâbe*'den saymamamız gerekirdi. Böyle bir çerçeve baş-ta âmâ olan Abdullah İbn Ümmü Mektum gibi Kur'ân'ın işaretten kendisinden bahsettiği o yiğit *Sahâbî*'ye karşı haksızlık olacaktı. İşte İbn Hacer hem bu has-sasiyetten dolayı, hem de *Sahâbî* dairesine girmek için belirli bir sürenin olma-yacağına ifade etmek maksadı ile *lika* kelimesini kullanmıştır.

2. Bu tanımda geçen “Müslüman olarak görmek ve bu hal üzere ölmek” kaydı da çok önemlidir. Bu kayıtla irtidat edenlerin yani önce Müslüman olup, son-ra iman dairesinden çıkıp, tevbe etmeden ölenlerin *Sahâbî* sayılmayacağını be-lirtmektedir. Mesela: Müslüman olup, hanımı Ümmü Habibe ile Habeşistan'a hicret edip, orada irtidat ederek/dinden dönerek Hristiyanlığa giren ve bu hal üzere ölen Ubeydullah b. Cahş bu yüzden haklı olarak *Sahâbe*'den sayılmamak-tadır.

Bu noktada âlimlerimiz arasında tartışma konusu olan iki mevzu/konu daha vardır.

İlki; Allah Resûlü'nü (sas) görüp O'na iman etmiş, sonra irtidat edip iman dairesinden çıkmış, ancak daha Resûlullah (sas) hayatta iken yeniden tevbe edip iman dairesinin içerisine girenlerin *Sahâbe* sayılıp sayılmayacağıdır. Bu konuda birkaç itiraz olsa da genel kanaat tevbe ettiğinden dolayı *Sahâbe* sayı-lacağı yönündedir. Bu sınıfa örnek olarak Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh'i verebi-liriz. Bu zat önce Müslüman oldu; Medine'ye hicret etti ve Allah Resûlü'nün bir müddet vahiy kâtipliğini yaptı. Sonra irtidat edip Mekke'ye kaçtı ve burada Kur'ân'ı ve Resûlullah'ı kendisine alay malzemesi yaptı. Resûlullah (sas) Mek-ke'yi fethetmek için oraya doğru yöneldiğinde: “*Kâbe'nin örtüsüne bürünmüş ol-duğunu görseniz dahi öldürün*” diye öldürme emri çıkardığı insanlardan birisiy-di. Daha sonra Hz. Osman, Allah Resûlü'ne rica ederek onun hakkında eman diledi. Allah Resûlü ise kerhen/istemeyerek de olsa Hz. Osman'ın hatırına ona eman verdi. ^[40] İşte bu şahsın tevbesinin makbul olduğunu söyleyen âlimler, onu irtidat etmesine rağmen daha Allah Resûlü hayattayken tevbe edip döndü-ğü için *Sahâbî* olarak saymışlardır.

[40] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 141.

İkincisi ise: İrtidat ettikten sonra Allah Resûlü (sas) hayattayken değil de, vefat ettikten sonra tevbe edenlerin *Sahâbî* olup-olmadıkları meselesidir. Bu sınıfa da Eş'as b. Kays'ı örnek olarak verebiliriz. Eş'as, hicrî 10. yılda Kinde kabilesinin birçok ferdi ile Medine'ye gelip, Müslüman oldu. Bir müddet Medine'de kaldıktan sonra Allah Resûlü'nden izin alarak Yemen'e döndü. Resûlullah'ın (sas) vefatı üzerine halka halka yayılan irtidat hareketleri içerisinde yer aldı ve o da irtidat etti. Daha sonra Hz. Ebû Bekir'in göndermiş olduğu ordularla kısa bir çarpışmaya girdi ve İslâm ordularına esir düştü. Esirler Medine'ye getirilince Eş'as da aralarında bulunuyordu. Yani daha dün Medine'den *Sahâbî* olarak ayrılmış, ama çok geçmeden Peygamber şehrine irtidat ederek dönmüştü. Hz. Ebû Bekir'in kendisi ile konuşması onu ikna etti ve tekrar Müslümanlığı kabul ettiğini söyledi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir'in baba bir kız kardeşi Ümmü Ferve'ye talip oldu ve onunla evlendi. ^[41]

Âlimlerin Dilinden

“Sahâbeler ise sohbet-i nübüvvetin in'ikasıyla ve incizabıyla ve iksiriyle, tarikatte seyrü sülûk daire-i aziminin tayyına mecbur değildirler. Bir kademde ve bir sohbette, zahirden hakikate geçebilirler.”

[Bediüzzaman, *Mektubat*, s. 61]

Hal böyle olunca İslâm âlimleri Eş'as'ın, *Sahâbî* olup-olmadığını tartışmış; İmam Mâlik (v. 179/795), İmam Şafî (v. 204/820) ve İmam Ebû Hanîfe (v. 150/767) irtidatın amelleri boşa çıkaracağı ifadesi ile Eş'as'ı, tekrar Allah Resûlü'nü görme imkanı bulamadığı için *Sahâbî* saymamışlardır. Ama *el-İsâbe* sahibi yaptığı tanıma “*araya irtidat girse bile*” kaydını koyarak Eş'as b. Kays'ı *Sahâbe*'den saymış ve eserinde onun da bibliyografyasına yer vermiştir. ^[42]

Bu konuda başka bir husus da; Allah Resûlü'nü görüp de o an iman etmeyip, Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra iman edenlerin *Sahâbî* olup olmadığıdır. İbn Hacer'in yukarıdaki tanımını dikkate alırsak, Allah Resûlü'nü görüp, O (sas) vefat ettikten sonra iman edenlerin *Sahâbî* olmadığına hükmetmemiz gerekmektedir. Bu tanımına rağmen İbn Hacer, kitabında Kayser'in elçisi Kâ'b

^[41] Kettâni, *et-Terâtibu'l-İdariyye*, II, 456.

^[42] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 16.

Şâhidlerin Dilinden

Mesrûk b. Ecda (v.63/683) diyor ki: “Ben Efendimiz’in (sas) as-hâbının birçoğunu gördüm ve onlarla beraber zaman geçirdim. Onların hali aynen şuna benzer: Hani susuzluktan sinesi çatlayan toprağa yağmur yağar da o toprak alabildiğince suyu içerisine alır, gerisi ise tertemiz bir halde toprağın üstünde kalır. Sonra o kalan su, suya ihtiyacı olan canlılardan birini, ikisini, onunu, yüzünü sular. Hatta onlardan bazılarının üstlerindeki su arzın tamamını yetecek gibi olur. İşte sahâbe nesli böyle bir nesildir. Onlar Efendimiz’den (sas) aldıkları mesajları önce içlerine almış, o mesajları içselleştirmiş, sonra da durumlarına göre ümmeti o mesajlarla sula-mışlar yani nasiplendirmişlerdir.”

[Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*, I, 36]

b. Adiy’i örnek olarak göstermekte ve bu şahsın *Sahâbî* olup-olmadığı yönünde başta tereddüt taşımakta, ama yine de sonunda onu *Sahâbî* olarak kabul etmektedir. Kâ’b b. Adiy, Kayser’in elçisi olarak Hz. Peygamber’in vefatından çok kısa bir zaman öncesi Medine’ye geliyor, Allah Resûlü ile görüşüyor, ama iman etmiyor. Daha sonra Hz. Ebû Bekir’in hilâfeti döneminde iman ediyor. Bu şahsı birçokları *Sahâbe*’den saymazken, İbn Hacer yukarıdaki tanımına rağmen ne gariptir ki bu şahsı *Sahâbe*’den saymaktadır. ^[43]

Tarifte geçen “Müslüman olarak görmek ve bu hal üzere ölmek” kaydına dayanarak defaatle Allah Resûlü’nü (sas) görse de ve O’nunla konuşup, sohbet etse de hiçbir inkârcının *Sahâbî* sayılmayacağı kesindir. Ayrıca nifakları Resûlullah’ın diliyle ve vahyin işareti ile tescillenmiş olan Abdullah b. Übeyy b. Selûl gibi şahısların da *Sahâbe*’den sayılmayacağı muhakkaktır. Böyle olunca; “*Sahâbe* içerisinde münafık var mıydı?” gibi sorular sormak da abesle iştigaldir. Çünkü nifakı bir şekilde izhar/belli olan zaten *Sahâbî*’lik şerefinden mahrum olmaktadır.

[43] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 298-300.

Usûlcülere Göre Sahâbî Kavramı

Hadis âlimlerinin, *Sahâbî* kavramının muhtevasına dair çerçeveyi geniş tutmalarının aksine, usûlcüler bu konuda oldukça titiz davranmışlardır. Onlar *Sahâbî* kavramının içerisine dahil edecekleri insanlarda bazı şartlar aramış, bundan dolayı da halkayı gereğinden fazla daraltmışlardır. Bu âlimlerimizin böyle davranmalarının temelinde yatan etken, din binasını üzerlerinde inşa ettirdikleri o ilk neslin çeşitli hususiyetlere haiz olmaları konusundaki hassasiyetten kaynaklanmaktadır. Böyle bir hassasiyet din müessesinin temellerini sağlam atabilmek için çok önemli ve gerekliydi. Ama bunu yaparken aslında Allah Resûlü'nü (sas) görme şerefine nail olanlarla; O'nunla beraber yaşayıp, dini alanlarda derinleşenleri birbirinden ayırarak değerlendirmeye tabi tutmak daha doğru olacaktı. Bu mesele hakkında ilerleyen sayfalarda çeşitli açıklamaları yapmaya çalışacağız.

Şimdi usûl âlimlerimizin *Sahâbî* kavramını nasıl tarif ettiklerine dair birkaç örnek verelim. Bu konuda büyük usûl âlimi İbnü'l-Esîr'in (v. 606/1209) tanımını ile başlayabiliriz.

İbnü'l-Esîr, *Sahâbî* kavramının tarifini yaparken hem tanıımı yapmakta hem de yaptığı bu tanımın gerekçelerini açıklamaktadır:

“*Sahâbî* kelimesinin lugat mânası nazar-ı itibara alınarak bir saat bile sohbet edene bu isim verilebilir. Ancak örf bu kelimeye daha hususî bir mânâ yüklemiştir. Örf'e göre *Sahâbî* ancak uzun süre sohbet eden kimseye denir. Bu itibarla Peygamber'e (sas) elçi olarak gelen ve O'nunla uzun süre beraber olmayan kimseye *Sahâbî* ismi verilmez.”^[44]

İbnü'l-Esîr'in *Sahâbî* kelimesine örften hareketle bu anlamı yüklemesini destekler mahiyette bir ifadeye de, büyük dil âlimi İbn Manzûr'da (v. 711/1312) rastlıyoruz. İbn Manzûr “*Sahâbî*” kelimesinin kökü olan “*sahib*” kelimesine temel anlam olarak; “*mu'aşir*” yani “biriyle yakın, candan dost ve arkadaş olmak” anlamını verir.^[45]

Yine Hatib el-Bağdadi'nin (v. 463/1071) aktardığı tanımda da *Sahâbî* kelimesinin örfî mânası esas alınarak; “Kişinin bir an Hz. Peygamber'le karşılaşması ve O'nunla birkaç adım yürümesi ve ondan bir hadis işitmesi *Sahâbî* olmak

[44] el-İrakî, *Fethu'l-Mugis*, s. 345.

[45] İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, VII, 286.

için yeterli olmayıp, Hz. Peygamber’le uzun süre sohbeti olan ve sürekli O’nunla mülâki olan/karşılaşan kimseler için *Sahâbî* ifadesi kullanılır.”^[46] denmiştir.

Yukarıdaki iki tarifte geçen “uzun süre” kaydının ne kadarlık bir zaman dilimi olduğu konusunda ise açıklamayı Tabîîn’in büyük fakihlerinden Saîd b. Müseyyeb (v. 93/712) yapmaktadır: “Biz, ancak Resûlullah ile birlikte bir veya iki sene ikamet eden ve onunla birlikte bir veya iki gazveye katılanları *Sahâbî* sayıyoruz.”^[47]

Saîd b. Müseyyeb’in bu tarifi usûl âlimleri tarafından önemli bir delil olarak kullanılırken, bu sözün gerek isnadına, gerekse metnine birçok itiraz ileri sürülmüştür. Mesela; el-İrâkî (v. 806/1404) bu sözün isnadına yönelttiği eleştiriyi dile getirirken demektedir ki; “Bu sözün *İbn Müseyyeb’e aidiyeti doğru olmaz. Zira ona ulaşan isnatta Muhammed b. Ömer el-Vakidî* (v. 207/823) vardır ki kendisi *hadiste zayıftır.*”^[48]

İbnü’l-Cevzî (v. 597/1201) ise Saîd b. Müseyyeb’in tarifine muhteva itibarı ile karşı çıkarak demiştir ki;

“Âlimlerin geneli *İbn Müseyyeb’in bu sözüne karşıdırlar. Çünkü âlimlerin çoğu Cerîr b. Abdullah’ı Sahâbe’den saymışlardır. Ama Cerîr on yaşındayken Müslüman olmuştu. Yine âlimlerin çoğu Sahâbî olmak için Resûlullah ile gazveye çıkma şartı ileri sürmemişlerdir. Çünkü temyiz kudretine sahip olan çocuklar, her ne kadar hiçbir gazveye katılmamışlarsa da Sahâbe’den sayılmışlardır.*”^[49]

Her ne kadar Saîd b. Müseyyeb’in yukarıdaki sözüne senet ve metin açısından itirazlar yapılmışsa da, *Sahâbî* kavramının tanımını bu düzeyde daraltan başka birçok usûl âliminin tariflerine de rastlamaktayız. Mesela: Ebü’l-Huseyn el-Basrî (v. 436/1052) “Bir kimsenin *Sahâbî* olabilmesi için şu iki temel özelliği taşıması şarttır.” der ve bu iki şartı şöyle açıklar:

1. Hz. Peygamber ile uzun süre beraber arkadaşlık etmesi.
2. O’nu (sas) uzun süre dinlemiş olması ve ona ittiba etmesi.^[50]

[46] Hatib el-Bağdadi, *el-Kifâye fi ilmi’r-Rivâye*, s. 69-70

[47] İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe fi Ma’rifeti’s-Sahâbe*, I, 18.

[48] Muhammed Accâc el-Hatib, *Sünnetin Tesbiti*, s. 359.

[49] A.g.e, s. 359

[50] Bünyamin Erul, *Sahâbenin Sünnet Anlayışı*, s. 4.

Usûl âlimlerimizin bu şekilde çerçeveyi daraltmaları elbette sadece *Sahâbî* kavramının kökü olan sohbet kelimesinin örfî anlamından kaynaklanmaktadır. Özellikle Kur'ân içerisinde *Sahâbe*'den söz eden âyetlerde dile getirilen bazı sıfat, nitelik ve vasıflarla; Allah Resûlünün "*Ashâbım* ve *Sahâbem*" derken kullandığı ifadeler ve *Sahâbe*'nin bu konu hakkındaki bazı sözlerinin *Sahâbî* kavramının

çerçevesini belirleme noktasında oldukça etkili olmuştur. *Sahâbî*ler ile alakalı âyet ve hadislerde geçen ifadeleri gelecek sayfalara havale ederken burada *Sahâbî*'lerden en geç tarihlerde vefat eden Enes b. Mâlik'ten bize ulaşan bir rivayete yer vermek istiyoruz.

İbnü's-Salâh'ın (v. 643/1245) naklettiği bir rivayete göre: "*Enes b. Mâlik'e şöyle bir soru soruldu: 'Hz. Peygamber'in Ashâb'ından senden başka kimse kaldı mı?' Bu soruya Enes b. Mâlik şöyle yanıt verdi: Araplardan/ bedevilerden O'nu görmüş olan bazı insanlar kalmış olabilir, ama O'nunla dostluk eden kimse ise kalmamıştır.*" [51]

Enes b. Mâlik'in görme ile sohbeti birbirinden ayırdığı bu ifadenin bir benzerine Basra'lı muhaddis Asım b. Süleyman el-Ahval'in (v. 141-3/758-60), Abdullah b. Sercis isimli şahsın üzerine söylediği sözde rastlıyoruz. el-Ahval diyor ki: "*O (Abdullah b. Sercis) Resûlullah'ı gördü, ama (lem yekun lehu suhbetun) onunla arkadaşlığı olmadı.*" [52]

Sahâbî Olmak İçin Hz. Peygamber'i (sas) Bir Kez Görmek Yeterli midir?

Hadis ve usûl âlimlerimizin *Sahâbî* kavramının çerçevesine dair açıklamalarına yer verdikten sonra bir husus üzerinde biraz durmakta fayda

Şâhidlerin Dilinden

Abdullah b. Ömer'e: "Allah Resûlünün ashâbı güler miydi/ şakalaşırlar mıydı?" diye sorulunca dedi ki: "Evet gülerlerdi/ şakalaşırlardı, ancak onların kalbindeki iman dağlardan daha büyüktü." dedi."

[Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 311]

[51] İbn Salâh, *Ulûmu'l-hadis*, s. 258.

[52] M.Hayri Kırbaoğlu, *İslâm Düşüncesinde hadis Metodolojisi*, s. 62.

Şâhidlerin Dilinden

Abdullah bin Mes'ûd (ra) şöyle demiştir: "Allah kullarının kalbine baktı ve Muhammed'i (sas) seçip O'nu peygamberlikle gönderdi. O'nu ilmiyle seçti. O'nun ardından insanların kalbine Allahu Teâlâ yine baktı ve kalbi en güzel olanları O'na sahâbe olarak seçti. Onları dinin yardımcıları, peygamberinin de vezirleri olarak kıldı. Mü'minlerin güzel gördüğü güzeldir. Mü'minlerin çirkin gördüğü de Allah katında çirkindir."

[Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 375]

görüyoruz. İki ilmi disiplininizin *Sahâbî* kavramının muhtevasına dair ileri sürdükleri düşüncelerde temel ayrılık Allah Resûlü (sas) ile geçirilen sürenin ne kadar olduğu mevzudur. Hadis âlimleri görmek için herhangi bir süre miktarını şart koşmadan, her göreni *Sahâbî* sayarlarken, usûl âlimleri belli bir süre miktarını şart koşuyorlardı. Bu ayrılığın nedenlerine dair açıklamalara önceki sayfalarda değinmiştik, yeniden burada tekrar etmeye gerek duymuyoruz. Ancak şunu bir kez daha belirtmekte fayda var ki; usûl âlimlerimiz genellikle olaya din müessesesinin inşaatından baktıkları için, bu hassas alanda çok titiz bir yaklaşım sergilemişlerdir. Özellikle dini mesele-

lerdeki bazı hükümlere dair rivayetlerin sıhhatli olması için, bu rivayetlerin ilk râvileri olan *Sahâbe*'nin oldukça sıhhatli olması şarttı. Dolayısı ile özellikle sünnetin tespiti noktasındaki bu titizliklerini makul karşılamak durumundayız.

Ancak sünnetin tespiti gibi önemli bir meseledeki bu hassasiyeti gereğinden fazla büyüterek, Allah Resûlü ile az ya da çok aynı zaman dilimini paylaşmış, bir kez dahi olsun o nur-u cemali görmüş güzide insanların çeşitli hatıralarını dikkatten kaçırmamalıyız. Bugün elimizdeki *Sahâbe* hayatlarını anlatan kitaplarda bir kez olsun Allah Resûlü (sas) ile karşılaşmış ve O'nunla küçük de olsa bir hatırası olmuş, nice *Sahâbî*'lerin hayatlarından ufuklarımızı açacak mesajlar yakalayabiliyoruz. Mesela: Hayber Gazvesi'nde, gelip Müslüman olan ve *Sahâbî* olma şerefine nail olup da sonra da şehit olan çoban gibi... İmanı ile şehâdeti ve *Sahâbî*'liği hepsi yarım sayfayı geçmeyecek bu muhteşem hatırayı kim görmezlikten gelebilir ki?

O halde burada önemli bir farkın altını çizerek, Resûlullah'ı (sas) dünya gözü ile gören, karşılaşan her Müslüman'ı *Sahâbî* sayabiliriz. Ancak usûl âlimlerinin sünnetin tespiti noktasındaki titizliklerini gözardı etmeden şu tespiti yapabiliriz: Her gören *Sahâbî'*dir ama *Ashâb-ı Nebî* değildir. *Ashâb* olmak ile *Ashâb-ı Nebî* olmak arasında çok önemli farklar vardır.

Bu açıklamalardan sonra yeniden cevabını bulmak istediğimiz asıl konuya geçsek; “*Sahâbî olmak için bir kez görmek yeterli midir?*” sorusuna; “Evet, yeterlidir.” diyebiliriz. Bu soruya “evet” diye cevap vermemizin altında yatan temel sebep ise görenden değil, görünenden kaynaklanmaktadır. Çünkü görünen sıradan bir insan değil, Âlemlere Rahmet olarak gönderilen seçilmiş, kerim bir elçidir. Belki gören sıradan bir çöl bedevsidir ama o görme olayı gerçekleştikten sonra çok şey değişmekte, o mübarek veche/yüz, tarifi imkânsız müspet gelişmelere sebep olmaktadır.

Bu hususu ez-Zürkanî (v. 1222/1807) şöyle açıklamaktadır: “*Birçokları'nın da belirttiği gibi Peygamber'in (sas) makamının bir şerefi vardır. Bundan ötürü Müslüman olarak O'nunla görüşenin kalbi istikamet üzere olur. Zaten Müslüman olması ile kalbi, nuru almaya hazır duruma gelen kimse, Muhammedî nurla karşılaşınca o nur onun kalbini aydınlatır. Kalbi ve diğer azaları o nurla dopdolu olur.*”

Siyer içerisinde bu tespitleri destekleyen yüzlerce örnek bulmak mümkündür. Ama burada bir tanesini aktarmak istersek Abdullah b. Selâm'ı verebiliriz.

Mus'ab b. Umeyr'in ihlâs ve samimiyet dolu gayretleri Yesrib'de meyve vermeye başlamış ve daha hicretten önce Kur'an'ın ve Hz. Muhammed'in (sas) isminin girmediği ev neredeyse kalmamıştı. Tüm Yesrib halkı, şimdi gelecek olan kutlu Nebî'yi beklemektedirler. Bekleyenler arasında bazı Yahudi din adamları da vardır. Bunlar Hz. Peygamber'in gerçekten seçilmiş elçi olup-olmadığına şüphe ile bakıyor, bazıları menfaatleri gereği tamamen karşı çıkarlarken, bazıları araştırıp öyle hüküm vermek istiyorlardı. İşte araştırmak üzere karar verenlerden biri de Abdullah b. Selâm'dı.

Abdullah b. Selâm ^[53] büyük bir din âlimi idi ve kavmi üzerinde ciddi otoritesi vardı. Allah Resûlü'nün (sas) geliş haberini duyunca o da heyecanlanmış ve

[53] Asıl ismi *Husayn* olan İbn Selâm'ın adını Efendimiz (sas), Abdullah diye değiştirmiştir. Hakkında daha geniş bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, s. 1062-1063; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, c. 3, s. 265, 267

gerçekten o seçilmiş bir elçi mi? Yoksa bu iş üzerinden rant sağlamaya çalışan biri mi? diye merak içerisinde beklemeye başlamıştı. Abdullah b. Selâm'ın sözlerine itibar eden Yahudilerden birisi Resûlullah'ın (sas) gelişinden birkaç gün öncesinde ona şöyle bir soru sormuştu: “Ey İbn Selâm! Mekke'den gelen ve peygamberlik iddiasında bulunan Muhammed hakkında ne düşünüyorsun? O gerçekten bir peygamber mi?” Abdullah b. Selâm bu soruya şöyle yanıt vermişti: “Oğlum! Şu an için bir şey söylemek çok erken. Ben üç tane soru hazırladım. [54] Muhammed gelince gider, beraberce sorarız. Eğer bu sorulara doğru cevap verirse; O Allah'ın Resulü'dür. Yok eğer cevap veremezse o bir sahtekardır.”

Aradan bir müddet geçtikten sonra Allah Resûlü (sas) Yesrib'i Medine'ye çevirecek büyük bir coşku ile beklenen yere teşrif etti. Abdullah b. Selâm günlerce büyük bir merak içerisinde O'nu bekliyordu. Daha fazla dayanamadı ve o ilk gün yanında kavminden “oğlum” dediği birini alarak birlikte Resûlullah'ın (sas) yanına gitti. Allah Resûlü (sas) ile yüz yüze gelince ağzından çıkan söz şu oldu:

هَذَا رَسُولُ اللَّهِ

“Haza Resûlullah”

“Bu, Allah'ın Resulü'dür.”

Abdullah b. Selâm'ın oğlu sayılan o zat ne olduğunu anlayamamıştı. Abdullah b. Selâm'a dedi ki: “Ey İbn Selâm ! Ne oldu sana? Hani sorularla onu imtihan edecektin? Sen ise hiçbir soru sormadan O'nun Allah'ın Resulü olduğunu söyledin. Abdullah b. Selâm çok manidar bir cevap verdi. Dedi ki:

يَا بُنَيَّ هَذَا وَجْهٌ لَيْسَ بِي وَجْهٌ الْكَذَّابِ

“Ya büneyye haza vechün leyse bî vechu'l-kezzâb”

“Ey oğulcuğum! Bana bu yüz yalancı yüzü (gibi) gelmiyor” [55]

[54] Abdullah b. Selâm'ın, Efendimiz'e (sas) sormak için aklında belirlediği üç soru şunlardı: “Kıyamet alametlerinin ilki ne olacaktır? Cennetliklerin cennette yiyecekleri ilk yiyecek nedir? Çocuğun anne veya babasına benzemesinin nedeni nedir?” İbn Selâm, Müslüman olduktan sonra bir gün bu soruları Efendimiz'e (sas) sormuş, Efendimiz de, bu üç soruya şöyle cevap vermişti: “Kıyamet alametlerinin ilki insanları doğudan batıya sürecektir. Cennetliklerin cennette yiyecekleri ilk yiyecek balık ciğerinin sarkmış olan fazlasıdır. Çocuğun anne ve babasına benzemesinin nedeni ise, hangisinin suyunun önce rahme kavuşmasıdır; kimin suyu önce kavuşursa çocuk ona benzeyecektir.” (Bkz: Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, III, 108; Beyhâkî, Delâilü'n-Nübüvve, II, 529)

[55] İbn Hişâm, es-Sîre, 2/164

Şâhidlerin Dilinden

Tabiînin büyük imamlarından Abdurrahman b. Ebî Leylâ (v. 83/702) şöyle demektedir: “Ben o kutsî halkadan tam yüz yirmi insanı tanıdım – bu yönüyle de Abdurrahman b. Ebî Leylâ en fazla sahâbî gören tabiîn âlimidir- Bu yüz yirmi insanın büyük bir kısmını bir arada aynı mecliste de gördüm. Kendilerine Allah Resûlü’nden (sas) bir hadis sorulduğu zaman o sahâbîler hep birbirlerinin gözlerine bakar ve hepsi önceliği başka birine bırakırlardı. Sonra onlardan biri cevap vermek zorunda kalırdı. O konuşacak zatta terler, dişini sıkar, Allah’a sığınır ve zorlanarak o hadisi rivayet ederdi.”

[Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n- Nübelâ*, IV, 263]

İşte Abdullah b. Selâm bir bakış ile çok farklı bir iklime girmiş, o yüce atmosferin etkisini iliklerine kadar hissetmişti.

Bunun için bir bakıştan, bir görüşten ne çıkar demeyiniz, eğer bakanın alıcılarında bir problem yoksa çok şey alacağı kesindir. Tabi burada belirtmekte fayda gördüğümüz bir husus da, herkesin aynı düzeyde istifade edemeyeceği gerçeğidir. Kimi vardır ki, bir bakış yeterlidir kimi de vardır ki bir ömür beraberlik bile o insanın istifade etmesine imkân sağlamamaktadır. Ama biz siyer içerisinde yüzlerle ifade edilen örneklerle bir gören ve bakanın nasıl farklılaştığına şahidiz. Çünkü, bahse konu olan Nübüvvet sofrası, bir iksirdir ve ona bir kez dahi mazhar olan eli boş dönmemiştir.

❖ SAHÂBE TASNİFİ ❖

• *İbn Sa'd'ın (v. 230/845) Sahâbe Tasnifi*

1. Bedir'e katılan Muhacirler
2. Bedir'e katılan Ensar
3. Bedir'e çeşitli mazeretlerle katıl(a)mayan ilklere
olan Müslümanlar
4. Fetihten önce Müslüman olanlar
5. Fetihten sonra Müslüman olanlar

(İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 252)

• *Hâkim en-Nisâbü'rî'nin (v.405/1014) Sahâbe Tasnifi*

1. Raşit Halifeler başta olmak üzere, ilk iman edenler ve halifeler dışında kalan Aşere-i Mübeşşere'den geriye kalan altı sahâbî.
2. Dârü'l-Erkam Ashâb'ı. Özellikle Hz. Ömer'in Müslümanlığından önce Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evinde bir araya gelen öncüler.
3. Habeşistan hicretine katılanlar.
4. Birinci Akabe Bey'atı'nda bulunanlar.
5. İkinci Akabe Bey'atı'nda bulunanlar.
6. Efendimiz'e Medine'ye ulaşmasından önce yetişip Kûba'da O'na kavuşan Muhacirler.
7. Bedir Ashâb'ı.
8. Bedir ile Hudeybiye Antlaşması arasında iman edip hicret edenler.
9. Bey'atü'r-Rıdvân Ashâb'ı.
10. Hudeybiye Antlaşması ile Mekke Fethi arasında iman edip hicret edenler.
11. Mekke Fethi'nden sonra iman edenler.

(Hâkim, *Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs*, s.22, 23)

Suffa Meclisleri

SAHÂBE DERSLERİ

Sâdık Dost
Hz. EBÛ BEKİR
(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân İklimi

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ
بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“İslâm dinine girme hususunda öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.”

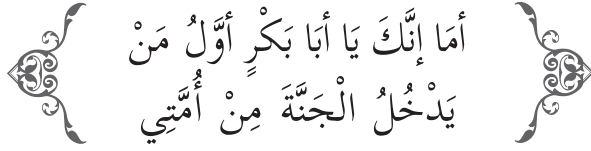
[Tevbe Sûresi, 9/100]

Nebevî Seda

اللَّهُمَّ لَا تَكِلْهُمْ إِلَيَّ فَأَضَعُ عَنْهُمْ وَلَا تَكِلْهُمْ إِلَيَّ أَنْفُسِهِمْ
فَيَعْجِزُوا عَنْهَا وَلَا تَكِلْهُمْ إِلَى النَّاسِ فَيَسْتَأْثِرُوا عَلَيْهِمْ

Dâmrâ b. Habib İbn Ebû Zuğb’dan Efendimiz’in (sas) şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Allah’ım! Ashâbımı bana bırakma, ben onlara gereği gibi bakmaktan aciz kalırım. Onları kendilerine de bırakma, onlar kendilerine bakmaktan aciz kalırlar. Onları başkalarının eline de bırakma, çünkü başkaları (onların kıymetini tam anlamı ile kavrayamaz da) kendilerini onlara tercih ederler de, onlara haksızlıklar yaparlar.”

[Ahmed b. Hanbel, el-Müsneid, XXXVII, 151]

“Ey Ebû Bekir! Ümmetimden cennete
girecek ilk kişi, şüphesiz senin.”

(Ebû Dâvûd, Sünnü, 9)

“Ben ancak sünnete tâbi olan biriyim;
dinde olmayı getiren bir bidatçı değilim!”

Hiz. Ebû Bekir (ra)

(İbn Kuteybe, Uyûnü'l-Ahbâr, II, 234)

Adı	Abdullah b. Osman
Anlamı	Allah'ın kulu
Künyesi	Ebû Bekir/ Deve yavrusunun babası
Lakabı	Siddik/ Doğrulayan, tereddütsüz onaylayan
Baba Adı	Osman b. Âmir
Anne Adı	Selmâ bint Sahr
Kabilesi	Teymoğulları/ Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 38/ Milâdî, 573
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	23 yıl
Rivayeti	142
Savaşları	Tüm gazveler
Görevleri	Hac Emirliği, hilâfet
Vefat Yeri	Mescid-i Nebvî/ Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 12/ Milâdî, 634
Vefat Yaşı	63

Mûcize Bir Şahsiyet

Allah, âleme koyduğu yasasından dolayı -ki biz bu yasalara *Sünnetullah* diyoruz- ilk günden itibaren insanlığa peygamberler göndermiştir. Bugün biz, Kur’ân’da Efendimiz (sas) dâhil 25, Üzeyr, Lokman, Zülkarneyn’i de saydığımızda 28 peygamberin hayatlarını okuyoruz. Ama bildiğimiz bir hakikat var ki insanlığın muhatap olduğu peygamberlerin sayısı 124 bin^[1] ya da 224 bin^[2] idi. Rabbimizin insanlığa olan rahmeti, mağfireti, lütfu ve keremi sayesinde bu peygamberler çeşitli kavimlere gönderildi ve onları hak yola davet etti. Gelen bu peygamberler muhatap oldukları insanların hassasiyetlerine göre çeşitli mûcizelerle geldiler. Mesela, Hz. Dâvûd büyük bir hükümlerlikla gelmişti. Oğlu Hz. Süleymân’a, Allah onlarca mûcize vermişti. Cinlerle konuşabiliyor, onları hizmetinde kullanabiliyor, karıncanın, kuşun nutkunu biliyor, birçok olağanüstü işleri Allah’ın izni ve müsaadesi ile yapıyordu. Hz. Mûsâ sihrin revaçta olduğu bir zeminde geldiğinden o da bu tür mûcizelerle geliyor, Hz. Îsâ, Allah’ın izni ile ölümlere yeniden hayat veriyor, hastaları iyileştiriyor, cüzzamlılara eliyle şifa ulaştırıyordu. Son Peygamber (sas) de çeşitli mûcizeler gösteriyordu.

Bugün kelâm âlimlerimiz mûcizeleri üçe ayırırlar: Hissî, haberî ve aklî mûcizeler.^[3] Bu

Hakkında İnen Âyet

“Eğer siz ona (Resûlullah’a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebû Bekir ile birlikte Mekke’den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına: ‘Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir!’ diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah’ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.”

[Tevbe Sûresi, 9/40]

[1] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 265, 266.

[2] İsmâil Hakkı Bursevî, *Tefsîru Ruhu'l-Beyân*, II, 323.

[3] Halil İbrâhim Bulut, “Mûcize”, *DİA*, XXX, 350-351.

üç mûcizenin de Efendimiz'in (sas) hayatında olduğunu görüyoruz. Ama hepimizin kabul ettiği bir hakikat var ki Efendimiz'in (sas) en büyük mûcizesi Kur'an'dır.

Peki, Kur'an'ın en büyük mûcizesi nedir? Bu soruyu sorduğumuzda onlarca cevap gelir zihnimize... Kur'an'ın nazmı mûcizedir. Belağatı, edebî niteliği, evrensel özelliği, az söz ile çok şey beyân etmesi, korunmuşluğu ve daha neler neler... Bu mûcizelerden bir tanesi de şudur: Kur'an'ın insan yetiştirmesi... Daha dün deve çobanları iken, yol kesip şakilik yaparlarken, diri diri kız çocuklarını toprağa gömerlerken, böyle bir toplumdan yeryüzünde ikinci bir örneği olmayan Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razı bir topluluk meydana getirmiştir. Her türlü şirkten onları arındırmış, tevhid binasına vardırmıştır. Yüreklere ekilen iman tohumu ile, Allah'a (cc) kul olma ve bu kulluğu devam ettirme onların en büyük gayeleri olmuştur. İşte bu bağlamda şunu gayet net bir şekilde ifade edebiliriz ki: *Nübüvvetin en büyük mûcizesi Kur'an, Kur'an'ın en büyük mûcizesi sahâbe, sahâbenin en büyük mûcizesi ise Hz. Ebû Bekir (ra) olmuştur.*

Neden Hz. Ebû Bekir?

Bunun birçok sebebi var; ancak burada bir noktaya dikkatlerinizi çekeceğim. Hz. Ebû Bekir, milâdî 573'de Mekke'de doğuyor, yani Efendimiz'den (sas) iki yıl sonra dünyaya geliyor. Efendimiz de Hz. Ebû Bekir de Mekke'de oldukları için çocukluktan itibaren birbirlerini tanıyorlar. Ama ilk sıcak buluşmaları Efendimiz (sas) 20 yaşlarında, Hz. Ebû Bekir 18 yaşlarında iken, Hz. Ebû Bekir'in babasının amcaoğlu sayılan cömertliği ile meşhur Abdullah b. Cüd'an'ın evinde yapılan erdemliler hareketi *Hilfu'l-Fudûl*'da oluyor.^[4] 'Kim olursa olsun zalime karşı, kim olursa olsun mazlumdansa yana' ilkesi ile kurulan bu faziletli topluluğunda yer alan Efendimiz ve Hz. Ebû Bekir, o günden sonra bir daha hiç ayrılmadılar. Öyle bir dostluk başlıyor ki aralarında 20 yıl Nübüvvet öncesi, 23 yıl Nübüvvet sonrası tam 43 yıl, fâsılasız devam ediyor. Bu dostluğun üzerinden bizlere çok önemli bir mesaj var, onu duymamız lazım: *Bir insanın kalitesi biraz da yanındaki insanlardan/dostlarından anlaşılır.* Eğer bir insanın yanındaki arkadaşları, dostları her gün değişiyorsa, bugün gelen yarın gidiyorsa, orada bir sıkıntı vardır; hem de büyük bir sıkıntı vardır; bu mânada o şahıs kendini iyi bir hesaba çekmelidir.

[4] İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 116.

Hız. Ebü Bekir ile Efendimiz'in (sas) Nübüvvet öncesi tam 20 yıl süren bu dostluklarında, bir adım önde olan hep Hız. Ebü Bekir'dir. Neden mi? Hız. Ebü Bekir o günler iyi bir tüccardır, tam 40.000 dirhemlik sermayesi vardır;^[5] ama Efendimiz'in (sas) böyle bir imkânı yoktur. O, Hız. Hatice'nin yanında sermaye-emek ortaklığı üzerinden çalışmaktadır. Hız. Ebü Bekir okuma-yazma bilmektedir ama Efendimiz (sas) kâğıdı-kalemi hiç eline almamıştır. Hız. Ebü Bekir, Mekke'nin sosyal yapısı içerisinde söz sahibi biridir. Dârü'n-Nedve'ye girme yaşı 40'dır;^[6] ancak Mekke halkı, dört insandan bu zorunluluğu kaldırmıştır. Bu dört kişi: Ebü Cehil, Hâkim b. Hizâm, Hız. Ömer ve Hız. Ebü Bekir'dir. Hız. Ebü Bekir'in Dârü'n-Nedve'de *Eşnâk* diye bir görevi vardır. *Eşnâk*, diyetlerin belirlenmesi ve bunun idare edilmesidir.^[7] Bugünkü karşılığı ile en üst düzey mahkemelerdir. Hız. Ebü Bekir'in böyle bir konumu var; Efendimiz'in (sas) ise yok... Efendimiz (sas) Hız. Hatice validemiz ile evlenecek, düğün masrafları için zorlanırken, O'na (sas) Ebü Bekir'in eli uzanacak, yine Hız. Ebü Bekir orada yardım edecektir.

Böyle bir durum varken ortada, yani Hız. Ebü Bekir hep bir adım öndeyken, milâdî 610'da bir Pazartesi gecesi vahye muhatap olan Efendimiz (sas), aynı gün Hız. Hatice'yi kadınlardan, bir gün sonra Hız. Ali'yi çocuklardan, Hız. Zeyd b. Hârise'yi kölelerden kazandıktan sonra 20 yıllık dostu Ebü Bekir'e bu dini arz ettiğinde, Hız. Ebü Bekir hiç tereddüt etmeden, şüphe duymadan iman etmiş ve 20 yıldır bir adım öndeyken bir anda bir adım arkaya geçmiş ve 23 yıl boyunca da Efendimiz'in (sas) hep sağında, ama arkasından yürümüştür. Bu bir mucize değil de nedir? Bu İslâm'ın, imanın bir mucizesidir. Kur'ân'ın insan kazanma ve yetiştirme potansiyelinin ne kadar büyük olduğunun göstergesidir.

Hız. Ebü Bekir'in hayatı başından sonuna kadar hep mucizelerle doludur. Mucize demek; insanı aciz bırakan, insanı hayran bırakan olay demektir. Gerçekten Hız. Ebü Bekir'in hayatı böyle bir hayattır. Ne diyor biliyor musunuz Hız. Ömer: "*Ey Ebü Bekir! Arkanda kalanlara yaşanamaz, yapılması çok güç bir hayat bıraktın.*"^[8]

[5] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1090.

[6] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 132.

[7] İbn Abdürrabbih, *el-İkdü'l-Ferid*, III, 267-268.

[8] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 215.

Hiz. Ebû Bekir'in (ra) Bereketli Hayatı

Hiz. Ebû Bekir'in (ra) hayatının dört önemli devresi vardır. Bunlar:

- 1- Nübüvvet Öncesi: 38 yıl
- 2- Mekke Dönemi: 13 yıl
- 3- Medine Dönemi: 11 yıl
- 4- Hilâfet Dönemi: 2, 5 yıl

63 yıl süren bu hayatın hangi karesini anlatacağız, anlamaya çalışacağız; hangisini dikkate almayacağız, seçmek o kadar kolay mı? Öyle bir bereketli hayat ki hayat defterinin hiçbir sayfasında boşluk yok, boş geçmiş bir zaman yok, atlayıp dikkate almayacağınız bir vakit yok; bereket var, anlamlı yaşama var, hedef var, büyük bir emel var, gayret var, mücadele var, var da var.

Bugün kütüphanelerimizde tarih adına yazılmış onlarca kitabımız vardır. Allah (cc) bu ilmî mirası bize bırakan tüm âlimlerimizden ebeden razı olsun. Onlardan biridir İbn Asâkir (ö.571/1176)... İbn Asâkir'in en meşhur eseri olan "*Târîhu Medîneti Dımeşk*" 80 cilttir. Bu 80 ciltlik kitapta 30. cilt tamamen Hiz. Ebû Bekir'e ayrılmıştır. Bu cildin dışında da Hiz. Ebû Bekir'in anlatıldığı kısımlar bir araya getirilse belki kitabın yüzde 10'u Hiz. Ebû Bekir'i anlatmaktadır. Şimdi onun ve onun gibi onlarca tarihçinin, muhaddisin, siyer ve meğâzi yazarının anlattığı Hiz. Ebû Bekir'i her yönü ile anlatmamız da mümkün değildir. Dolayısı ile Hiz. Ebû Bekir'in hayatında çok önemli gördüğümüz ve bizlerin hayatında da çok eksikliğini hissettiğimiz beş temel kavram üzerinden onu anlamaya çalışalım:

- 1- *Muhabbet*
- 2- *Sadâkat*
- 3- *Teslimiyet*
- 4- *Celâdet*
- 5- *Evveliyet*

Bu beş temel kavram, bu çağın Müslümanları olarak hayatlarımızda ne yazık ki istenilen düzeyde tesis edemediğimiz hasletlerdir. Şimdi bizler Hiz. Ebû Bekir'in üzerinden inşallah bu eksiklerimizi telâfi edecek, noksanlarımızı tamamlayacağız. Buyurun öyleyse Hiz. Ebû Bekir'in rehberliğinde bu kavramların onun hayatında nasıl aksettiğini görelim.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

"Abdullah b. Mes'ûd'dan (ra) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (sas) şöyle buyurmuştur: *"Ben yeryüzü halkından dost edinecek olsam mutlaka İbn Ebî Kuhâfe'yi dost edinirdim, lâkin sahibiniz Halîlullah'tır."*

[Buhârî, Fedâilî Ashâbi'n-Nebi, 5]

Muhabbet

Muhabbet bu zorlu yolun en önemli azığı ve tabir caizse işin başıdır. Sevgi deyip geçmeyin, hakkı ile seven sevdiğinin yolunda olur. Feda eder, feda olur, neyi varsa vazgeçer, gözü sevdiğinden başkasını görmez, hayatını sevgilisinin yoluna kurban eder. Biz bunların hepsini Hz. Ebû Bekir'in hayatında görüyoruz. Hz. Ali (ra), Kûfe'de halife iken, bir gün İslâm'ın destan yazdığı o ilk günlere şâhit olmayan genç nesle: *"Söyleyin bakalım "Men eşcauün-nas?/ İnsanların en cesuru kimdir?"* diye sormuştu. Soruya muhatap olan o günün Müslümanları, cesaret deyince akıllarına hep Hz. Ali geldiği için: *"Ente Ya Emîr'ül-Mü'minîn/ Sensin Ey Mü'minlerin Emîri!"* demişlerdi. Hz. Ali: *"Hayır, ben değilim. İnsanların en cesuru Hz. Ebû Bekir'dir"* demişti. Neden Hz. Ebû Bekir olduğunu merak eden o bakışları görünce, Hz. Ali anlatmaya başlamıştı: *"Bizler bir avuç iman eden kardeşlerimizle beraber daha nübüvvetin ilk günlerinde Kâbe'de namaz kılıyorduk. O anda Mekke'nin kara yüzlü adamları bize ve Efendimiz'e (sas) saldırdı. Kimi Allah Resûlü'nü (sas) itekliyor, kimi cübbesini çekiyor, kimi üzerine çöreklenmiş O'na (sas) vuruyordu. Biz ise elimiz kolumuz bağlı hiçbir şey yapamadan sadece olanları seyrediyorduk. Bir anda baktık ki ötelerden cübbesi rüzgârda savrulan, ama gelişi ile etrafa izzet saçan biri bize doğru yaklaşıyor. Gelenin kim olduğunu merak etmiştik. O yiğitçe gelen naif bedeni ile o gün bir aslan kesilen Hz. Ebû Bekir'den başkası değildi. Koşa koşa bize doğru geliyor, kendisine engel olanları bir bir deviriyor ve Kâbe'nin duvarlarında yankılanan şu sözü haykırıyordu: "Etaktulüne racülen en yekule rabbî Allah/ Bir adamı sadece 'Rabbim Allah'tır" dediği için mi öldürceksiniz?"*^[9]

Bu sözleri en güür sedası ile haykıran Hz. Ebû Bekir, gelip kendini o anda Mekkelilerin saldırılarına muhatap olan Efendimiz'in (sas) üzerine atıyordu.

[9] Buhârî, Menâkibü'l-Ensar, 27.

Bu sefer o kara yüzlü adamlar Efendimiz'i (sas) bırakıyor; Hz. Ebû Bekir'i ortalarına alıyorlardı ve başlıyorlardı onu dövmeye... Yumruklar, tekmeler, hakaretler havada uçuşuyordu. Ukbe b. Ebî Muayt, öfkesini alamıyor, Hz. Ebû Bekir'i yere düşürüyor; göğsünün üzerine oturuyor, eline aldığı ayakkabı ile yüzüne yüzüne vuruyordu. Ağzı, gözü, burnu dağılan Hz. Ebû Bekir daha fazla acılara dayanamıyor; oracıkta bayılıyordu. O anda kabilesi Benî Teym, olaydan haberdar oluyorlar, gelip Hz. Ebû Bekir'i onların elinden kurtarıyorlardı. Her tarafı kan-revan içerisinde ve baygın bir halde evine taşıyorlardı. Hz. Ebû Bekir'in o gün için Müslüman olmamış annesi, Selmâ bint Sahr, ya da bilinen künyesi ile Ümmü'l-Hayr, oğlunu o halde görünce feryat ve figan ediyor, gözyaşları içerisinde oğlunun kanlarını temizliyor ve baygın olan oğlunun uyanmasını bekliyordu. Nice sonraları Hz. Ebû Bekir gözlerini açıyor, biraz kendine gelir gibi oluyordu. Uyanır uyanmaz ağzından çıkan ilk söz: *"Ma fuile bi Resûllillah/ Allah Resûlü'ne ne oldu?"* sözü oluyordu. Söyler misiniz böyle bir cesareti ortaya koyarak insanların en cesuru olmayı hak eden Hz. Ebû Bekir değil de kimdir?"^[10]

Hz. Ali'nin nübüvvetin ilk yıllarında yaşadığı ve yıllardır unutmadığı bu tablo, Hz. Ebû Bekir'in, Efendimiz'e (sas) nasıl bir sevgiyle, muhabbetle bağlandığının bir örneğidir. O gün daha iman şerbetini içmemiş annesi, kanlar içerisinde baygın bir halde olan oğlunun uyanır uyanmaz ilk sözünün Efendimiz (sas) olmasına biraz hiddetlenmiş ve demişti ki: *"Bırak, Muhammed'i de biraz su iç, biraz yemek ye, kendine gel! Yoksa iyileşemeyeceksin."* Hz. Ebû Bekir, o anda da sevdasına uygun bir söz söyleyecek: *"Vallahi! Anacığım, Resûlullah'ın nasıl olduğuna dair bir haber almazsam, O'nun (sas) selâmette olduğunu şu gözlerimle görmezsem, ne bir yudum su içeceğim, ne bir lokma yemek yiyeceğim."* Ümmü'l-Hayr, ne kadar ısrar ettiyse oğlunu ikna edememişti. Bunun üzerine annesi, Ümmü Cemil'in^[11] yardımı ile yaralı olan oğlunu Dârü'l-Erkam'a, Efendimiz'e (sas) doğru taşımış; Allah Resûlü (sas) o halde Hz. Ebû Bekir'i karşısında görünce dayanamamış, gözyaşlarına boğulmuştu. İki sâdık dostun o buluşması sırasında, Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir'e: **"Niye bu halde kendini zora sokup geldin"** demişti. Hz. Ebû Bekir ise: **"Yâ Resûlullah! Beni boş ver de sen şu kapının arkasında duran**

[10] İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 271- 272.

[11] Ümmü Cemil künyeli bu hanımın Hz. Ömer'in kız kardeşi Fâtıma bint Hattâb olduğu söylenmiştir. Ancak doğrusu, ilk Müslümanlardan olan Fâtıma bint Mücellel olduğudur. Fâtıma bint Mücellel, Abdullâh b. Ebî Kays'ın kızı, Hâtîb b. Hâris'in ise hanımı idi. Hakkında daha fazla bilgi için bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 267S; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 298.

annem için dua et! Dua et de Allah (cc) ona hidâyet nasip etsin” demişti. O anda eller dua için havaya kalkmış ve daha eller kapanmadan Selmâ, imanının anahtarı olan o kutlu kelimeleri ikrar etmişti. Hz. Ebû Bekir’in, Efendimiz’e (sas) olan sevdası, annesinin imanına da vesile olmuştu. ^[12]

Söz Hz. Ebû Bekir’in muhabbetinden ve sevdasından açılınca kolay kolay bitmez, ama son bir örnek vererek bu bahsi kapatalım. Mekke fethedilmiş; şirkin beli bir daha doğrulmamak üzere o topraklarda kırılmıştı. O gün Hz. Ebû Bekir, yaşı 80'lere merdiven dayamış, gözleri artık görmez olmuş babası Ebû Kuhâfe'yi ikna etmiş, Allah Resûlü'nün (sas) huzuruna imanını ikrar etmek üzere getirmişti. Efendimiz (sas) yaşlı babanın gelişini görünce: **“Ey Ebû Bekir! Neden yordun babacığını, onu getirmeseydin de biz onun ayağına gitseydik”** demişti. Hz. Ebû Bekir, yine kendisine yakışan bir cevapla dedi ki: “Hayır, Yâ Resûlullah! Eğer biri birinin ayağına gidecekse, elbette o birileri siz değil, biz olmalıyız. Siz babamın ayağına değil, babam sizin ayağınıza gelmelidir.”

Bu konuşmanın ardından baba Ebû Kuhâfe, şehâdet cümlelerini ikrar ederek, iman ediyordu. Onun iman edişine, Efendimiz (sas) öyle bir seviniyordu ki mübarek yüzünde tebessümler belirliyordu. Efendimiz (sas) yıllar yılı babasının iman etmesi için çırpınan Hz. Ebû Bekir'in de çok sevindiğini zannederek, onu tebrik etmek için döndüğünde, şaşırıp kalıyordu. Çünkü Hz. Ebû Bekir, olduğu yöre çömelmiş; gözlerinde yaş, yüzünde derin bir hüznün, hıçkırıklar içerisinde ağlıyordu. Efendimiz (sas) sâdik dostunu bu halde görünce, oldukça şaşırmış, Hz. Ebû Bekir'i kollarından tutup kaldırırken o gözyaşlarının nede-nini sormuştu: **“Ey Ebû Bekir! Babanın imanına sevinecekken, yüzünde güller açıp Rabbine şükredecekken, bu ne hal? Neden bu üzüntü ve neden bu gözyaşı?”** Sizce niye ağlıyordu Hz. Ebû Bekir? Nedir onu böyle bir zeminde gözyaşlarına mahkûm eden şey? İnanın kırk yıl düşünsek aklımıza gelmez; çünkü Efendimiz'in (sas) bile aklına gelmemişti o hüznün sebebi ... O anda Hz. Ebû Bekir bir taraftan gözyaşlarına hâkim olmaya çalışıyor, bir taraftan da şöyle diyordu: **“Yâ Resûlullah! Yıllar yılı babamın hidâyete ermesi için Rabbime dua dua yakarıp durdum. Onun imana ermesi için her şeyimi feda etmeye razıyım. Biliyorum ki sen de benim bu hislerimin aynısını amcan Ebû Talib için duyuyordun. Ama ne yapayım ki ben umduğuma kavuştum, sen ise mahrum kaldın. Ben Senin arzuladığın şeye kavuşamadığın için ağlıyorum. Babamın iman etmesi aklıma bunları getirdi de**

[12] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2675; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 298.

Rivayet Ettiği Hadis

Ebû Bekir es-Sıddîk (ra) anlatıyor:
 “Hicret yolculuğunda biz Resûlullah (sas) ile mağaradayken, yukarıda büyük bir kayanın üzerinde dolaşıp duran müşriklerin ayaklarını gördüm ve: ‘Yâ Resûlullah! Eğer şunlardan biri eğilip aşağıya bakacak olsa mutlaka bizi görür!’ dedim. Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: “*Ey Ebû Bekir! Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyor ve haklarında neler düşünüyorsun.*”

[Buhârî, *Fedâilü'l-Ashâb*, 2]

onun için ağlıyorum.” Bu sözler karşısında Efendimiz (sas) de gözyaşlarını tutamıyor ve orada ağlamaya başlıyordu. ^[13]

Hiz. Ebû Bekir'in sevdası, aşkı, sevgisi...
 “Seven sevdiklerinin sevdiklerini de sever” ilkesinin Ebû Bekir'in hayatındaki yansıması...

Sadâkat

Sadâkat, sözünde ve özünde sâdık olma, doğru olmadır. Sadakâtın iki önemli vechesi/yüzü var. Biri; doğruluktan asla ayrılmama, başına ne gelirse gelsin, ne kaybederse kaybetsin; doğruluğu hayatın en temel şiarı kılma. İkinci si ise; doğruları tasdikleme, söylenen doğruyu tereddütsüz bir şekilde kabul etmedir. Biz sadâkatin bu iki halini de Hiz. Ebû Bekir'in hayatında zirve noktalarda görüyoruz. Zaten zirve olduğu için o *Sıddîk*'tır; sadâkat onunla âleme öğretilmiş ve o “sıdk”ın en zirve hali olarak bu işin âbidesi olmuştur.

Hiz. Ebû Bekir'in sadâkatine örnek olabilecek en önemli misal hiç şüphesiz İsrâ ve Mirâç hadisesindeki tutumudur. Nübüvvetin 11. yılında Efendimiz (sas) bir iltifat-ı Rabbânî'ye muhatap kılınarak amcasının kızı Ümmü Hânî'nin evinde uyurken Cebrâil tarafından uyandırılır; getirilen Burak adlı binek ile önce Kudüs'e Mes-cid-i Aksâ'ya, oradan da semalara, yaratılmışların varacağı son sınır olan Sid-retü'-Münteha'ya götürülür. İsrâ Sûresi'nin ilk ayetinde ve Necm Sûresi'nin ilk pasajında anlatıldığı gibi onlarca ayete, işarete, güzelliğe muhatap olarak döner gelir. Sabah olunca Efendimiz (sas) başından geçenleri ilk olarak Ümmü Hânî'ye anlatır. Ümmü Hânî validemiz hayranlıkla dinler ama amcasının oğlu olan Efendimiz'e: “Bunları kimselere anlatma!” diye ricada bulunur. Çünkü anlatılanlar ancak iman edenlerin kabul edebileceği şeylerdir. Efendimiz (sas)

[13] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, IV, 421; Heysemî, *Mecmâu'z-Zevâid*, VI, 174.

evden ayrılır, Kâbe'ye doğru yürür; o anda karşısına Ebû Cehil çıkar. Ebû Cehil, Efendimiz'in (sas) çok düşünceli olduğunu görünce, hâlini sormaya başlar; yüreğinde fırtınalar kopan Efendimiz (sas) başından geçenleri anlatır. Ebû Cehil kendi kendine sevinir ve der ki: "Yıllardır biz Muhammed'in mecnun olduğunu söylüyorduk, kimseler bize inanmıyordu; şimdi Muhammed öyle şeyler anlatıyor ki bunu Mekkeliler duysa bizi tasdik edecekler." Bu sevinçle Efendimiz'e (sas) diyor ki: "Ey Muhammed! Şimdi ben Mekkelileri toplaysam biraz önce bana anlattıklarını onlara da anlatır mısın?" Efendimiz (sas) "Evet, anlatırım" der. Ebû Cehil sevinçle Mekkelileri toplar, Efendimiz (sas) başlar anlatmaya...

Mekkeliler büyük bir heyecan ve merakla anlatılanları dinlerler, sonra bazı sorular sorarlar. Efendimiz'de bütün sorulara tek tek cevaplar verir. Kudüs'ü, Mescid-i Aksâ'yı en ince detaylarına kadar anlatır. Oraları bilenler bu bilgilerin doğru olduklarını anlarlar, ama bilmeyenler Efendimiz'i (sas) hâşâ mecnunlukla itham etmeye başlarlar. Efendimiz (sas) onlara birkaç gün sonra şehre girecek olan kervanlarını bile söyler. O kervanın önünde olan siyah deveden, hatta devenin üstündeki su tulumundan bile bahseder. Bundan dolayı Mekkelilerin bazıları ellerine çok iyi bir fırsat geçtiğini zannediyorlar. Ebû Cehil diyor ki: "Gelin gidelim Ebû Bekir'in yanına o akıllı bir adamdır. Böyle şeylere inanmaz. Eğer onu Muhammed'den ayırırsak, bu iş tamamdır. O karşı çıkarsa, onun vesilesi ile iman edenlerin hepsi karşı çıkacaktır." Bu umutla Hz. Ebû Bekir'in yanına gidiliyor. Hz. Ebû Bekir'in o ana kadar hiçbir şeyden haberi yoktur. Mesele anlatılıyor; sadâkat âbidesi diyor ki: "Bunları, O mu (Hz. Peygamber mi) söylüyor?" Evet diyorlar. Cevaba bakın: "O söylüyorsa doğrudur." İşte sadâkat budur. O söylüyorsa, ne söylerse söylesin kesinlikle doğrudur diyebilmek insanı sâdık yapar, insanı siddik yapar. Hz. Ebû Bekir, sadâkatin ne demek olduğunu bilmeyen o kara yüzlü adamlara şunu da diyecektir: "*Siz onun bir gece Kudüs'e, oradan semalara gittiğine inanmıyorsunuz? Ben ona her gün semadan vahiy geldiğine inanıyorum da onun semalara çıktığına mı inanmayacağım. Vallahi o ne diyorsa ben hepsini kabul ediyor, hepsine inanıyorum.*"^[14] İşte sadâkat budur; işte siddik olmanın gereği budur. Bu konuşmaları Efendimiz (sas) duyunca, Hz. Ebû Bekir'in sadâkatini onaylayacak ve ona Sıddık lakabını verecek, artık o kıyame-te kadar *Ebû Bekir-i Sıddık* diye anılacaktı.^[15]

[14] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 40; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 56.

[15] İbn Kesîr, *Tefsîr*, II, I 21.

O güne kadar hep sadâkat âbidesi idi; o günden sonra da hep öyle kalacaktı. Hicret yolunda yürürlerken, birileri Hz. Ebû Bekir'i tanıdı. Yanına gelmiş, hal hatır sormuş, sonra Efendimiz'i (sas) işaret ederek: "Bu kim?" diye sormuştu. Hz. Ebû Bekir bu soru karşısında bir anda durmuştu. Ne diyecek, O'nun Allah Resûlü olduğunu söylese, birilerinin kulağına gidecek başlarına yüz deve konmuş olduğu için bu durum kendilerine sıkıntı olacaktı. Hâşâ yalan söylese sıddikiyete yakışmayacak. Bunun için Allah'a tevekkül edip sonra şöyle dedi: "*Hedin yehdini/ O benim yol rehberimdir.*"^[16] Bu sözü duyan ne anlıyordu? Efendimiz'i (sas) çölleri bilen bir mürşid/rehber olarak anlıyordu. Ama Hz. Ebû Bekir'in kasdı burada dünya-ahiret yol rehberi idi. İşte böylece en zorlu zamanlarda bile Hz. Ebû Bekir sadâkatini bozmamıştı. O haline hiç leke sürmemişti. Böyle olduğu içinde sâdıkların, sıddıkların sertacı, serlevhası olmuştu.

Teslimiyet

Teslimiyet, Müslümanın olmazsa olmaz vasfıdır. Zaten Müslüman demek, iman ettiği Rabbine ve O'nun gönderdiği dine kayıtsız ve şartsız teslim olmuş adam demektir. Siz bakmayın şimdi bizlere... Biz Müslümanız diyoruz, ama her şeyimizden şüphe duyuyoruz. Merak ile şüpheyi birbirine karıştırıyoruz. Kur'ân'dan şüphe duyuyoruz, hadislerden şüphe duyuyoruz. 1400 yıldır, ümmetin üzerinde ittifak ettiği başta ibadet sahası olmak üzere tüm konulardan şüphe duyuyoruz. Elimizi vicdanlarımızın üzerine koyarak bir soruya cevap bulalım: Efendimiz'in (sas) bir hadisini duyduğumuzda, işin bidâyetinde ilk tepkimiz ne oluyor? Sorgulamaya başladığımız yer aklımız ve mantığımız mı, yoksa hadisin bizzat kendisi mi oluyor!? Ama bakın Efendimiz (sas) ne diyor: "**Benim söylediklerime, hevâlarını tâbi kılmayan, bütün arzuları ile teslim olmayan tam anlamı ile iman etmiş sayılmaz.**"^[17]

Bu meseleyi bir örnek ile daha iyi anlamaya çalışalım. Efendimiz (sas) karşısında duran sahâbeye bir kıssa üzerinden mesajlar anlatacak, söze şöyle başlıyor: "**Adamın biri elindeki asâ ile sığıra sertçe vurdu, sığır konuşmaya başladı, dedi ki: "Beni Allah dayak yemem için yaratmadı. Beni şu şu iş için yarattı."** Sözün burasında sahâbenin yüzünde bir tereddüt göstergesi oluştu. Efendimiz (sas) dedi ki: "**Ne oldu, yoksa inanmadınız mı sığırın konuştuğuna.... Vallahi**

[16] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 211.

[17] Beyhakî, *el-Medhal ilâ Kitâbi's-Sünen*, 188; *Deylemi, Firdevsü'l-Ahbar*, 7791.

ben inandım, Ebû Bekir ve Ömer de inandılar.” Râvî diyor ki: “O anda o mecliste Ebû Bekir ve Ömer yoktu.” [18] Bu sözler neyin ifadesidir? Teslimiyet, Efendimiz’in (sas) söylediği, getirdiği, gösterdiği her şeye ama her şeye tereddütsüz iman etmek ve gereğini yerine getirmektir.

Hız. Ebû Bekir’in teslimiyeti söz konusu olduğunda kesinlikle Rum Süresi’nin nazilindeki tutumunu anlatmamız gerekir. Bî’setin 5’inci, yâni milâdî 614 senelerinde iki komşu ve rakip devlet, birbirleriyle kanlı bir muharebeye girişmişlerdi. İran devleti tahtında II. Hüsrev, Rum İmparatorluğu’nda ise Heraklius bulunuyordu. O yıl yapılan son savaşta İranlılar galip gelmişti. Rumlar’ın bu mağlubiyet haberi Mekke’ye ulaşınca müşrikler sevinmişler, Müslümanlar ise üzölmüşlerdi. Müşrikler bu hâdiseyi vesile yapıarak Müslümanları rahatsız etmeye ve: “Siz ve Hristiyanlar Ehl-i kitapsınız. Biz ve İranlılar ise ümmiyiz. İranlı kardeşlerimiz, sizin Rum kardeşlerinize galebe çaldı. Biz de sizinle muharebeye girişirsek, sizi mağlup ederiz” diyerek, Müslümanları tahkir etmeye başlamışlardı. Bu hadise üzerine Rum Süresi nazil oldu ve yakın bir gelecekte Rumlar’ın galip geleceğinin haberini verdi.

Bu âyetler nazil olduğu zaman, Rum İmparatorluğu öylesine perişan olmuştu ki dahili isyanlarla devlet inhilâle uğramış, ordusu dağılmış, hazinesi boşalmış, İmparator Heraklius, başkent Konstantin’i/İstanbul’u terk ederek Kartaca’ya kaçmıştı. Böylesine büyük bir hezimetten sonra, Rumların bir kaç sene zarfında canlanıp yeniden galip geleceklerine katiyetle hükmetmek şöyle dursun, ihtimal vermek bile kimselerin hayallerine gelmiyordu. İşte böyle bir zeminde, Cenâb-ı Hak, indirdiği âyetlerle Rumların kısa bir zaman sonra galip geleceklerini haber veriyordu. Hız. Ebû Bekir, bu âyetleri Efendimiz’den (sas) dinler dinlemez onları, Mekke’nin bir tarafında yüksek sesle okudu. Sonra da o sevinen müşriklere, “Rumlar, birkaç sene sonra İranlılara muhakkak galebe çalacaklar” dedi. Müşrikler şaşırdılar. Bahsettiğimiz gibi büyük bir hezimete uğramış, adeta yerle bir olmuş bir imparatorluk bir daha nasıl canlanacak ve İranlılara galebe çalacaktı! Bu durumu akıllarına sığdıramadıklarından içlerinden Übey b. Halef, “Yalan söylüyorsun,” dedi. “Haydi, aramızda bir müddet tayin et, seninle bahse girelim.” Hız. Ebû Bekir kabul etti. On deve üzerinde bahse girip üç sene müddet tayin ettiler. Hız. Ebû Bekir gelip durumu Peygamber Efendimize haber verdi. Efendimiz (sas): “**Âyetteki “Fi bid’i sinin”den -yani bir kaç**

[18] Buhârî, *Fedâilü’l-Ashâb*, 8; Müslim, *Fedâilü’s-Sahâbe*, 13.

seneden- maksat üçten dokuza kadar olan seneler demektir. Develerin sayısını artır. Müddeti de uzat.” buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir çıktı. Übey’e rast geldi. Übey, “Galiba pişman oldun” dedi. Hz. Ebû Bekir: “Hayır!” dedi. “Gel seninle bahsi arttıralım. Müddeti de uzatalım. Haydi, dokuz seneye kadar yüz deve yapalım.” Übey de: “Haydi yapalım” diyerek kabul etti; böylece anlaşıldı. Aradan yıllar geçti, Hz. Ebû Bekir, hicret maksadı ile Mekke’den ayrılacağı sıralarda, Übey b. Halef yakasına yapıştı ve “Sen, Mekke’den ayrılırsan, bahiste kazanacağım develeri ödemeyeceğinden endişe ediyorum. Bana bir kefil göster” dedi. Hz. Ebû Bekir de oğlu Abdurrahman’ı kefil gösterdi. Netice de Bedir günü Müslümanlar zafer kazandıkları o gün Rumlar da İranlıları yenerek büyük bir zafer kazanmışlardı. Hz. Ebû Bekir, 100 deveyi Übey bin Halef’in kefilinden alıp Efendimiz’e (sas) getirdi. Efendimiz: **“Onları sadaka olarak dağıt”** buyurdu ve o develer sadaka olarak dağıtıldı. ^[19] Hz. Ebû Bekir’in âyet karşısındaki tutumu onun teslimiyet noktasında nerede durduğunu bizlere göstermektedir.

Celâdet

Celâdet, yiğitliktir, kahramanlıktır. Ömerce davranmaktır. Yeri gelince aslan gibi kükremek, yeri gelince masaya yumruk vurabilmek, yeri gelince bakışları ile ödler koparmak, yeri gelince zalimin yüzüne hakkı haykırabilmektir. Bu vasıflar Hz. Ömer’de çok var da sanki Hz. Ebû Bekir’de yok gibidir ama böyle midir gerçekten? Şu hakikati unutmamak lazım: Doğru işi doğru zamanda yapmak ideal kulluğun en önemli vazifesidir. Kükremesi gereken yerde sessiz kalan zillate, sessiz kalması gereken yerde kükreyen ise zulme kapı açar. *Bundan dolayı haksızlık karşısında susan dilsiz şeytan, hak karşısında konuşan dilli şeytandır.*

Hz. Ebû Bekir’i ideal bir duruşun sahibi olarak bazen halimliğin ve müsamananın zirvesinde, bazen celâdetin ve salâbetin zirvesinde görüyoruz. O, 40.000 dirhemlik sermayesinin tamamını Allah yolunda tükettikten sonra Medine’de çobanlık ve pazarda bugünkü lisanla söyleyeyim tezgâhtarlık yaparak evini geçindirmiyordu. Halife olarak seçildiğinde, çobanlık yaptığı evin kızı: “Daha da bize koyunlarımızı sağmaya gelmez, gelmeye tenezzül etmez” demişti. Bu sözü Hz. Ebû Bekir duyunca: “Hayır kızım, ben ailemi geçindirmek için çobanlığınızı yapmaya devam edeceğim” demişti. Altı ay hilâfette iken çobanlıkta yapmıştı. Altı ay sonra Hz. Ömer, devletin Beytülmal sorumlusu Ebû Ubeyde b. Cerrâh’a meseleyi

[19] İbn Kesir, *Tefsir*, III, 424; *Suyûtî, Dürü’l-Mensûr*, V, 152.

aktarıyor, Ebû Ubeyde de devletin verdiği en az maaş ne ise o maaşı Halife Ebû Bekir için takdir ediyor^[20] ve böylece bir maaş bağlanıyordu.^[21] Bilmem ki bugünün insanları olarak ne kadarını duyuyoruz bunların. O hilm ve müsamahada böyledir. Ama iş celâdete gelince, o bir dağdır hem de sarsılmaz bir dağ...

Efendimiz (sas) hastalanmış artık cemaatin önüne çıkamayacak bir hale gelmiş: **“Söyleyin Ebû Bekir’e insanlara namaz kıldırın”** demiştir.

Hiz. Âişe, babasının mizâcını bildiği için biraz bu emri ağırdan almıştır. Gerekeçesi nedir? “Babam çok içli ve hassas biridir, Resûlullah böyle hasta iken, o insanlara ağlamaktan namaz kıldırılmaz” diye; “Yâ Resûlullah! Ömer kıldırarsa” demiştir. Ama Efendimiz, kimselerin görmediğini görmüş, dirâyet ve metanette Ebû Bekir’in emsalsiz olduğunu âleme öğretircesine: “Hayır! Ebû Bekir geçsin” demiştir. Hiz. Ebû Bekir, Efendimiz (sas) hayatta iken 17 vakit namaz kıldıracaktı. Bu 17 vakitten birinde Efendimiz de ona uyacak, onun cemaatinden olacaktır.^[22] Günler Pazartesi olduğunda sabahın erken saatlerinde Efendimiz de bir iyileşme belirtisi ortaya çıkacaktı. Herkes sevinecek, Resûlullah sağlığına kavuştu diye herkes birbirine müjde verecekti. Hiz. Ebû Bekir, Efendimiz’in iyi halini görünce günlerdir gitmediği evine gitmek için izin isteyecekti, Efendimiz de izin verecekti. Hiz. Ebû Bekir *Sunh* denen yerdeki evine doğru yürürken Hiz. Âişe’nin sesi ile bir anda Medine inleyecek ve Efendimiz (sas) Refik-i A’lâ’ya doğru yürüyecekti. Sahâbe ne yapacağını şaşırarak yüreklerindeki derin muhabbet, muvazene terazisini alt-üst edecekti. Hiz. Ömer, kılıcını havaya kaldıracak: “Her kim Resûlullah’ın öldüğünü söylese bu kılıçla başını koparırım. Hayır o ölmedi, Mûsâ gibi Rabbi ile buluşmaya gitti. Bir daha gelecek ve tüm münafıkların başını koparacak” diyordu.^[23] Hiz. Osman bir yere yığılıp kalmıştı. Üzüntüsünden onu bir titreme almış, iki üç kişi ancak teskin edebilmişti. Hiz. Ali, hücre-i saâdetde bir köşede hiçbir şey demeden durmuş, derin bir

Kendi Lisanından

Hiz. Ebû Bekir (ra) diyor ki: “Allah Resûlü’nün yokluğunu düşünün ki musibetleriniz hafiflesin.”

[Buhâri, *Fedâilü’l-Ashâb*, 2]

[20] İbn Manzûr verilen maaşın 2500 veya 3000 dirhem olduğunu belirtmektedir. Bkz. İbn Manzûr, *Muhtasar*, XIII, 103-104.

[21] Ebû Yûsuf, *Kitâbu’l-Harâc*, s. 46.

[22] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 163.

[23] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 270; Belâzûri, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I, 563.

Şâhidlerin Dilinden

Allah Resûlü (sas), Hassân b. Sâbit'e, "Ebû Bekir hakkında bir şey [şiiir] söyledin mi?" dedi. O da "Evet!" deyince Allah Resûlü (sas), "Söyle, seni dinliyorum." dedi. Bunun üzerine Hassân şu beyitleri terennüm etti:

"İki kişinin ikincisiydi o, yüce mağarada,
Dağa tırmandığında düşman, dönüp durdu onun etrafında ...
Allah Resûlü'nün (sas), sevdiği insandı o ...
Bilirler ki, ona denk hiçbir adam bulunmaz, insanlar arasında ..."

Bu şiiiri dinleyince Allah Resûlü (sas), dışleri görölünceye kadar güldü ve sonra şöyle dedi: "Doğru söyledin, ey Hassân! O, söylediğın gibidir."

[Buhârî, Fedâilî Ashâbî'n-Nebî, 5]

sarsıntı geçirmişti. İşte böyle bir anda salâbet lazımdı, celâdet lazımdı; bir dağ gibi olmak lazımdı; sarsıntı içerisinde olanlara sabit bir dağ gibi olmak lazımdı... O dağ Hz. Ebû Bekir olacaktı. Koşa koşa geldi, girdi Hücre-i Saâdet'e, Efendimiz'in (sas) mübarek yüzündeki örtüyü kaldırdı alnından öptü: "Sağlığında güzeldin Yâ Resûlullah, vefatında da güzelsin ya Resûlullah!" dedi. Sonra dışarı çıktı: "Ey İnsanlar! Her kim Muhammed'e tapıyorsa bilsin ki o ölmüştür. Her kim Allah'a tapıyorsa bilsin ki Allah el-Bakî ve el-Hayy olandır." Sonra Âl-i İmrân Sûresi'nin 144. Âyetini okudu: "**Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o, ölür ya da öldürölürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.**"

Bu âyet Hz. Ebû Bekir'in dilinden dökölünce, bir anda ortalığı sükûnet kapladı. Sarsıntı içerisinde olanlar kendilerine gelmeye başladılar. Diyor ki Hz. Ömer: "O güne kadar o ayeti defaatle okumamıza rağmen, sanki âyet o gün nazil olmuş gibi bize geldi." Hz. Ebû Bekir o büyük dirayeti ile içi kan ağlamasına rağmen İslâm toplumunu böyle teskin etmişti. [24]

[24] Belâzürî, Ensâbü'l-Eşraf, I, 566.

Efendimiz'in (sas) vefatı ile birlikte 23 yıldır Peygamber'in önderliğinde yürüyen o güzide cemaat bir anda sahipsiz kalmış, Efendimiz'in gidişi ile birçok sorun ortaya çıkmıştı. Mesela; Efendimiz (sas) nasıl defnedilecekti? Nasıl cenaze namazı kılınacaktı? Nereye defnedilecekti? Mirası nasıl taksim edilecekti? Bunlar hep sorundu. Ama bir dağ olan Hz. Ebû Bekir, adeta bu iş için istihdam edilmiş, hangi sorun ortaya çıkmışsa hemen çözmüştü. Diyecekti ki Hz. Ebû Bekir: "Ben Efendimiz'den duydum o dedi ki: '*Biz Peygamberler öldüğümüz yerde defnediliriz.*' O halde Efendimiz (sas) Hz. Âişe'nin odasından defnedilecek. O varken kimse onun önüne imam olarak geçmeyecek, önce erkekler, sonra kadınlar, en son da çocuklar grup grup hücre-i saâdete girecek herkes kendisi namaz kılacak."^[25] Tüm sorunlar onun vesilesi ile böyle çözülmüyordu.

O zorlu günlerde Hz. Ebû Bekir, Benî Sâide çardağında halife olarak seçiliyordu. Böylece İslâm'ın ilk halifesi; Resûlullah'ın ilk halifesi oluyordu... İlk icraatı nedir? Üsâme ordusunun yola koyulmasıdır. Çok zorlu günlerdi o günler, her tarafta irtidat hareketleri var; Yemen'de Yemâme'de peygamberlik iddiası ile yalancılar ortaya çıkmış; münafıklar ve mürdetler, Müslümanları bir kaşık suda boğmak için fırsat kolluyorlar. Böyle bir anda Hz. Ebû Bekir ilk iş olarak Üsâme ordusunu önceden kararlaştırılmış olan seferine çıkarmak istiyor. Sahâbeden bazıları itiraz ediyor bu karara; önce irtidat hareketlerini bastıralım, sonra orduyu çıkarırız diyorlar ve bu maksatla Hz. Ömer'i, Hz. Ebû Bekir'e gönderiyorlar. Hz. Ömer, ordunun gönderilmemesini söyleyince, o naif insan bir anda bir kaplan gibi, Ömer'in sakalını tutuyor: "Câhiliyenin cesuru, İslâm'ın korkağı mı oldu" diyor ve devamla: "*Ey Ömer! Bilsem ki yaban kuşlar ve canavarlar Medine'yi basacak, Mü'minlerin annelerini ve kızlarımızı alıp götürcekler, Vallahi Resûlullah'ın çıkardığı orduyu geri koymam ve asla geciktirmem!*"^[26] diyordu.

Bu azim ve kararlılıkla Üsâme ordusunu Bizans üzerine gönderdi; ordu gitti savaş olmadan geri geldi ama öyle bir zamanda ordunun çıkartılması düşmanın kalbine korku, müminlerin kalbine sekinet vermişti. Daha sonra irtidat seferlerine karşı, peygamberlik iddiasında bulunan yalancılar karşı, zekât ile namazın arasını ayıranlara karşı hep celâdetle durmuş ve Müslümanları peygambersiz dönemde, sanki Hz. Peygamber (sas) varmış gibi yönetmiştir.

[25] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 294-295.

[26] İbn Kesir, *el-Bidâye*, V, 304.

Âlimlerin Dilinden

Büyük İslâm âlimi
Muhammed b. Sîrîn
(v. 110/729) şöyle der:
“Bu ümmetin, Peygam-
ber’inden sonra en hay-
siyetli ve vakarlı olan
şahsı Ebû Bekir’dir.”

[İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 197]

Evveliyet

Evveliyetten kastımız, ilk olmanın ayrıca-
lığını ilk günden son güne kadar devam ettir-
mek, başta heyecan ile başlayıp sonunda yo-
rulmamak, hayırlarda hep yarışmak, her şeyin
ilki olmasına rağmen: “*Hel min mezid/daha
fazlası yok mu?*” şuuru ile daha ötesini daha iyi-
sini arzulamaktır. Bu özellik bugünün dünya-
sındaki Müslümanlar olarak bizler de ne yazık
ki pek görebildiğimiz durum değildir. Ama ge-
lin Hz. Ebû Bekir’in hayatına, ilk gün ilk erkek
olarak iman etmiş; hemen arkasından o haf-

ta içlerinde Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah, Ebû Se-
leme, Osman b. Maz’ûn, Erkam b. Ebi’l-Erkam ve nicelerinin bulunduğu isim-
leri imana taşımış, öyle bir gayret ortaya koymuş ki neredeyse Efendimiz (sas)
“Yavaş ol ey Ebû Bekir!” demek durumunda kalmış... 13 yıl Mekke’de 40.000
dirhemlik sermayesini işkenceler altında inleyen köle Müslümanları satın ala-
rak tüketmiş.... Bilâl’i o almış, Âmir b. Führeyre’yi o almış, Zinnûre’yi o almış ve
daha nicelerini...

Hicret yolunda yine o en önde, Medine’ye gelinmiş, mescidin yeri belirlen-
miş; Efendimiz’in (sas) devesi Kasvâ, Sehl ve Süheyl isimli iki yetim gencin arsa-
sına çökmüş, onlar arsalarını vakfetmeyi düşünmüşler, Efendimiz (sas) kabul et-
memiş. Kim alacak bu arsayı diye şöyle bir bakmış Efendimiz (sas), o esnada Ebû
Bekir kimselere bırakmadan o işin de ilki olmuş...^[27] Bugün milyonlarca insan
orada namaz kılıyor, her kılan Ebû Bekir’in hanesine sevap yazdırıyor, kim geçe-
bilir onu mümkün mü? Bedir’de Uhud’da, Hendek’te, Hudeybiye’de Hayber’de
Tebük’ta, hep önde, hep önde... Hiçbir hayır yok ki o ikinci olsun; o tek bir yer-
de ikinci idi; o ikinciliği de Kur’ân’a geçti.^[28] Sevr mağarasında ikinin ikincisi idi;
onun dışında her hayrın birincisi idi, sahâbenin incisi idi, evveli, ilki idi...

[27] İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü’l-Eser*, I, 196.

[28] “Eğer siz ona (Resûlullah’a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler
onu, iki kişiden biri olarak (Ebû Bekir ile birlikte Mekke’den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, ar-
kadaşına: Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan)
emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah’ın sözü
ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.” Tevbe 9/40.

HZ. EBÛ BEKİR (ra) Bir Nimettir

İşte Hz. Ebû Bekir bu... Doyma bilmeyen bir kul... Neye? Allah'ın rızasına, Resûlü'nün hoşnutluğuna...

Allah ondan ebeden razı olsun. O çok büyük bir insan, çok değerli bir mümin, çok farklı bir rehber...

HZ. EBÛ BEKİR bu ümmete ve insanlığa bir nimettir. Ama her nimet, külfeti ve imtihanı ile gelir. Bugün Hz. Ebû Bekir'in anlatmaya/anlamaya çalıştığımız hayatının üzerinden şu mesajları almalı ve hayatımızda bunları yeniden diriltmeliyiz. Bu mesajları almalıyız ki bu dünyada Hz. Ebû Bekir'e dost, öte tarafta Hz. Ebû Bekir'in sâdik dost olduğu Efendimiz'e (sas) komşu olalım.

HZ. EBÛ BEKİR'İN HAYATINDAN MESAJLAR

- ❁+ Muhabbeti yüreğinin esası kıl ki imanın tadına varasın.
- ❁+ Sadakâti aklının esası kıl ki doğruluktan ayrılmayasın.
- ❁+ Teslimiyeti hayatının esası kıl ki yanlış yollara sapmayasın.
- ❁+ Celâdeti duygularının esası kıl ki hak adına aslan gibi kükreyesin.
- ❁+ Evveliyeti hedeflerinin esası kıl ki hayırlarda yarışasın, hayır işlemeye doymayasın.

Adâlet Timsali

HZ. ÖMER

(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân İklimi

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا
لَّهُمْ مِنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ

*“Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı
ümme-siniz; iyiliği emreder, kötülükten meneder ve
Allah'a inanır-sınız. Ehl-i kitap da inansaydı, elbet bu,
kendileri için çok iyi olurdu. (Gerçi) içlerinde iman
edenler var; (fakat) çoğu yoldan çıkmışlardır.”*

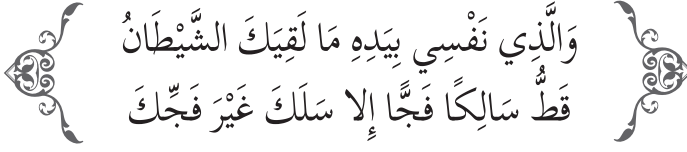
[Âl-i İmrân Sûresi, 3/110]

Nebevî Seda

النُّجُومُ أَمْنَةٌ لِلسَّمَاءِ، فَإِذَا ذَهَبَتِ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءَ مَا تَوَعَّدُ،
وَأَنَا أَمْنَةٌ لِأَصْحَابِي فَإِذَا ذَهَبْتُ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ،
وَأَصْحَابِي أَمْنَةٌ لِأُمَّتِي فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَا يُوعَدُونَ

Ebû Bürde (ra) babasından naklediyor: Efendimiz
(sas) şöyle buyurdu: “Yıldızlar, semanın emniyet
sebebidir. Yıldızlar (yok olup giderlerse) göğün
başına korkulan şey gelir. Ben de Ashâbı'mın
güvencesi ve emniyet sebebiyim. Ben gidersem,
ashâbımın başına korktukları şey gelir. Ashâbım
da ümmetimin güvencesidir. Ashâbı'm da giderse,
ümmetimin korktukları şeyler başlarına gelir.”

[Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 207]

“(Ey Ömer!) Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim
ki şeytan sana bir yolda rastlarsa, mutlaka yolunu değiştirip
başka bir yola sapar.”

(Buhârî, Fedâilü'l-Ashâb, 9)

“Herhangi bir sünneti uygulamada mutedil davranmak,
herhangi bir bidatle amel etme konusunda gayretli
davranmaktan daha hayırlıdır.”

Hz. Ömer (ra)

(el-Meydânî, Mecmaü'l-Emsâl, II, 534)

Adı	Ömer b. Hattâb
Anlamı	Ömür sürme ve yaşama
Künyesi	Ebû Abdullah/Abdulah'ın babası
Lakabı	Fârûk/Hak ile bâtılı birbirinden ayıran
Baba Adı	Hattâb b. Nüfeyl
Anne Adı	Hanteme bint Hişâm
Kabilesi	Adiyogulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 27/ Milâdî, 584
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin 6. yılı
Sohbet Sûresi	17 yıl
Rivayeti	539
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek başta olmak üzere tüm gazveler ve birkaç seriiye
Görevleri	Halifelik
Vefat Yeri	Hücre-i Saâdet/Medine
Vefat Yılı	Hicri, 26 Zilhicce 23 Milâdî, 3 Kâsım 644
Vefat Yaşı	61

Hz. Ömer'i (ra) Anlatmak Kolay mı?

Hz. Ömer'i (ra) anlamak/anlatmak kolay olmadığı gibi, her şeyden öte o ruhu yeniden diriltmek de gerçekten zor bir iş...

Hz. Ömer (ra) dediğiniz zaman Câhiliye'de geçen 33 yıllık samimi bir hayat demiş olursunuz. **"Allah'ım! İki Ömer'den (Ömer b. Hattâb ve Amr b. Hişâm) biri ile Sen İslâm'ı aziz kıl, güçlendir"** demişti.^[1]

Hz. Ömer (ra) dediğiniz zaman İslâm yolunda geçen 28 yıllık bir hayat demiş olursunuz. O hayat öyle bir hayattı ki 6 yıl geç gelmişti ama o geç kalışını basamakları ikişer ikişer çıkarak arayı kapatmış, geç kalmasına rağmen Efendimiz'in (sas) soluna geçmiş, o makamın hakkını ödemiş, hep Efendimiz'i (sas) kendinden razı etmişti. Ne kadar Câhiliye yolunda gayret etmiş, mücadele vermişti ise daha fazlasını İslâm için vermiş, hayatının boşa geçen zamanlarının kefarecini ödemiş biri idi.

Hz. Ömer (ra) dediğiniz zaman 2,5 yıl Hz. Ebû Bekir'in (ra) hilâfet günlerinde nasıl halifeye vezir olunur, bunu hayatı ile göstermiş biri demiş olursunuz. Ridde olaylarında, Kur'an'ın mushaf haline getirilmesinde, fetih hareketlerinde her hayırlı işte öncü olan biri demiş olursunuz.

Hakkında İnen Âyet

"Yeryüzünde ağır basıncaya (küfrün belini kırıncaya) kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, hâlbuki Allah (sizin için) ahireti istiyor. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir."

[Enfâl Sûresi, 8/67]

[1] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 95; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 83.

Hiz. Ömer (ra) dediğiniz zaman 10,5 yıl hilâfet günlerinde adâlet, izzet, fetih adına çok şey söylemiş olursunuz. O öyle bir yönetim tarzı ortaya koymuştu ki değil sadece dostları düşmanları bile kendisine hayran bırakmış, her işi ile her adımı ile İslâm'ın en büyük mûcizesinin insan yetiştirme olduğunu âleme göstermiş: “Mûcize istersen eğer İslâm'dan önce Ömer, İslâm'dan sonra Ömer” de-dirtmiştir.

İşte böyle bir şahsiyet olan Hiz. Ömer'i (ra) anlatmak gerçekten kolay değildir. Neyi anlatacak neyi anlatmayacaksınız? Neyi öne çıkarıp, neyi geri bırakacaksınız? Hayatının tamamını anlatmak mümkün olmayacağı için acaba sadece Hiz. Ömer (ra)'in devlet idaresini mi anlatsak ... Yoksa onun hilâfet günlerinde zirvelere çıkan fetih hareketlerini mi anlatsak ... Yoksa onun sosyal ve kültürel hayattaki ilklerini, yeniliklerini mi anlatsak ... Yoksa dini sahada her biri bizim için çok önemli olan içtihad ve görüşlerini mi anlatsak ... Onun dostları ile olan ilişkilerini mi, düşmanları ile olan münasebetlerini mi anlatsak ... Ve daha neler neler... Bahse konu olan şahsiyet İslâm'ın yüz akı olan bir kâmet olunca konu seçmek de kolay olmuyor... ..

Hiz. Ömer (ra) Hakkında Doğru Bildiğimiz Yanlışlar

Nihayetinde şunda karar kıldık: *Adâlet Timsali Hiz. Ömer (ra) hakkında doğru bildiğimiz yanlışlar...* Böyle yanlışlar mı var? Ne yazık ki birçok İslâm şahsiyeti hakkında olduğu gibi Hiz. Ömer (ra) hakkında da bazı yanlış bilgi ve ka-naatlerimiz var.

Nedir peki Hiz. Ömer (ra) hakkında doğru bildiğimiz yanlışlar? Bu konuyu şu beş başlık altında değerlendirebiliriz:

1. Hiz. Ömer (ra), gerçekten kendi elleri ile kız çocuğunu toprağa gömdü mü?
2. Hiz. Ömer (ra), gerçekten kırkinci Müslüman mıydı?
3. Hiz. Ömer (ra), gerçekten Efendimiz'i (sas) öldürmek için çıktığı yolda mı dirildi, iman etti?
4. Hiz. Ömer (ra), gerçekten İslâmî sahada istediği gibi maslahatı önceleyen bir duruş mu ortaya koydu?
5. Hiz. Ömer (ra), gerçekten sadece celâl sıfatının sahibi biri miydi?

Buyurun bu maddeleri birer birer ele alalım.

1- Hz. Ömer (ra), Gerçekten Kendi Elleri İle Kız Çocuğunu Toprağa Gömdü mü?

Hz. Ömer'in (ra) İslâm öncesi hayatı anlatılırken en fazla gündeme getirilen mesele kendi elleri ile kız çocuğunu gömmesidir. Ancak bu konuda kaynak niteliğinde olan eserlerimizin hiçbirinde böyle bir rivayet geçmemektedir. İnsanların dillerinde dolaşan ve bazı kitaplarda zikredilen o rivayetin aslı yoktur. Anlatılan rivayet şudur: Hz. Ömer (ra), bir gün şöyle demiştir: *"Câhiliye hayatı hakkında iki şey aklıma gelince birine güler, birine ağlarım. Güldüğüm şey kendi ellerimizle helvadan put yapar sonra acıkınca o putları yedik. Ne zaman bu aklıma gelse gülerim. Ağladığım şey ise kız çocuklarımızı dayıya gidiyoruz diye yanımıza alır götürür, şehrin dışında bir yerde kendi ellerimizle toprağa gömerdik. Bunu da ne zaman hatırlasam ağlarım."* [2]

Yine bir gün genç Müslümanlara hilâfet günlerinde Câhiliye ile İslâm arasındaki farkları anlatıyor ve diyor ki: *"Biz öyle insanlardık ki kendi ellerimiz ile helvadan putlar yapar sonra acıkınca onları yedik. Kız çocuklarımızı dayı-*

na gidiyoruz diye evden alır, kendi ellerimizle diri diri toprağa gömerdik!" Bu sözleri duyan gençler, Hz. Ömer'in (ra) hep aklını, anlayışını, ince düşüncelerini bildikleri için: *"Ey Mü'minlerin Emîri! Siz bunları nasıl yapabildiniz? Bunları yaparken aklınız yok muydu?"* diye sordular. Bu soruya Hz. Ömer (ra) şöyle karşılık verdi: *"Yâ Buneyye! İndena aklun, velâkin lem tekûn indenâ hidâye/ Ey Oğulcuğum! Aklımız vardı, ama hidâyetimiz yoktu."* [3] Hidâyet olmadıktan sonra akıl tek başına ne işe yarar. Akıl gözdür, hidâyet ise nûr, yani ışıktır. Işık olmayınca göz görür mü? Bugün binlerce insanın aklı olmasına rağmen, akılsızca davranmalarının tek bir izahı vardır, o da Hz. Ömer'in (ra) dediği gibi hidâyet mahrumiyetidir.

Dolayısı ile Hz. Ömer'in (ra) Câhiliye'ye dair söylediklerinin üzerinden kendi elleri ile kız çocuğunu gömdüğü fikri çıkarılmaz. Kaldı ki bunun

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

Resûlullah (sas) şöyle buyurdu:
"Ömer'in dilinin üzerinde meleğin dili vardır; o söyleyen değil, söyletilendir."

[Buhârî, Fedâilü Ashâbi'n-Nebi, 6]

[2] Bkz. Adnan Demircan, *Kızların Gömülerek Öldürülmesi ve Çok Kadımlı Evlilik*, s. 35.

[3] el-Bikâi, *Nazmü'd-Dürer fi Tenâsübi'l-Âyi ve's-Süver*, I, 117.

Rivayet Ettiği Hadis

Ömer b. Hattâb (ra) Resûlullah'ı (sas) şöyle buyururken dinledim, dedi: *“Yapılan işler niyetlere göre değerlendirilir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Kimin niyeti Allah'a ve Resûlü'ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah'a ve Resûlü'ne hicret sevabıdır. Kim de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye göre değerlendirilir.”*

[Buhâri, Bed'ül-Vahy, 1]

çıkarılmayacağına dair elimizde iki delil daha var. Bunlardan ilki; o günün sosyal yapısıdır. O günün sosyal yapısı içerisinde gördüğümüz bir hakikat var ki her Mekkeli doğan kız çocuğunu öldürmüyor, eğer böyle olsaydı nesil diye bir şey kalmazdı. Genelde ne için öldürüyorlar kız çocuklarını? Bazı aileler başkalarına gelin gitmesinler diye, bazıları savaş ve benzeri durumlarda karşı tarafın eline esir olarak düşüp aile ve kabile onurunu lekelemesinler diye ve bazıları da kendilerine yük olmasınlar diye bazen doğar doğmaz, bazen yürüyecek yaşa gelinceye kadar, bazen 5-8 yaşlarında dayıya gidiyoruz diye kandırılarak diri diri toprağa gömerlerdi. Bunu yapan aileler genelde iktisad bakımından zor durumda olanlardı. Yoksa hali vakti yerinde olan, asalet anlamında belli bir noktada olan aileler çoğu bunu yapmaktan geri dururlardı. [4]

Hiz. Ömer (ra)'in ailesine baktığımızda o; Adıyoğulları'ndan, babası Hattâb b. Amr çok bilinen biri... Zengin, kültürlü bir aile... Hiz. Ömer (ra) okuma-yazma bilenlerden... Ayrıca Dârü'n-Nedve'ye girme yaşı 40 olmasına rağmen

men^[5] Hiz. Ömer (ra) 26-27 yaşlarında orada^[6] ve bugün dışişleri bakanlığına denk gelen Sefâret olarak adlandırılan bir görev icra etmektedir.^[7] Dolayısı ile sosyal anlamda Hiz. Ömer'in (ra) böyle bir şey yapması pek imkan dahilinde görünmemektedir.

İkinci delil ise şudur: Bugün elimizdeki mevcut ensâb kitapları Hiz. Ömer'in (sas) gerek Câhiliye döneminde, gerek İslâm döneminde yaptığı tüm evlilikleri ve bu evliliklerden olan tüm çocuklarını bize haber verirler. Hiz. Ömer (ra),

[4] Bkz. Adnan Demircan, *Kızların Gömülerek Öldürülmesi ve Çok Kadınla Evlilik*, s. 9-44.

[5] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 132.

[6] Yıldırım, Muhammed Emin, *Nebevî Eğitim Modeli, Dârü'l-Erkam*, s. 51.

[7] el-Mağlûs, *Siyer Atlası*, s. 100.

tam 10 evlilik yapmış, bu evliliklerden 3 kız, 8 oğlu olmuştur.^[8] Bu kızlardan en büyüğü Hafsa validemizdir; onun doğum tarihi ise milâdî 604'dür, yani nübüvvetten tam 6 yıl önce doğmuştur.^[9] Eğer Hz. Ömer (ra) böyle bir şey yapsaydı, Hz. Hafsa'ya da yapardı. Hz. Hafsa doğduğunda Hz. Ömer (ra) 20 yaşlarında idi. İşte bu bilgiler de gösteriyor ki Hz. Ömer (ra) için kız çocuğunu gömdü iddiası doğru değildir.

2- Hz. Ömer (ra), Gerçekten Kırkıncı Müslüman mı?

Bugün birçok siyer kitabımızda ne yazık ki bu bilgiyi görmekteyiz: Birincil kaynağı İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'sinde olan bu bilgi, eksik bir bilgidir.^[10] Malum olduğu üzere, Hz. Ömer (ra) Nübüvvetin 6. yılı Müslüman oldu.^[11] Eğer Hz. Ömer'in (ra) 40. Müslüman olduğunu kabul edersek, altı yıl boyunca Müslümanların sadece 39 kişi olduklarını söylemiş oluruz ki bu iddia ise söz konusu yıllarda pek çok sahâbînin Müslüman olduğu gerçeğini görmezlikten gelmemiz demektir.^[12] Daha da ötesi bugün yine bazı siyer kitaplarımızda aktarıldığı gibi sanki Efendimiz (sas) bir örgüt mantığı ile çalışmış, gizli saklı bir davet çalışması yapmıştır. Halbuki kaynaklarımızda zikredilen Mekke dönemine ait rivayetleri bütüncül bir okumaya tabi tutarsak görürüz ki Efendimiz (sas) hiçbir zaman gizli bir davet çalışması yürütmemiştir. Onun ilk yıllarda yaptığı *özel davettir*. Yani muhataplarını birer birer belirlemesidir. Özel davette kısmî bir gizlilik olsa da bu bir örgüt mantığı ile yürütülmemiştir. Bunun en büyük delili ilk günlerde başlayan sıkıntılar ve Mekke'nin tamamında tartışılan bu yeni mesajdır. Eğer gizli olsaydı ilk günlerde ailelerin baskıları, tehditleri ve işkenceleri olur muydu? ^[13]

Efendimiz (sas), nübüvvetin ilk gününden itibaren özel bir davete başlamış çok geçmeden yiğitlerin yetiştirilmesi için bir potaya ihtiyaç duyulmuş, bunun üzerine Hz. Ömer'in (ra) anne tarafından akrabalarından yani dayısının oğlu sayılan Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evi bir pota olarak edinilmiş, tam 6 yıl burada davet çalışmaları yürütülmüştür.

[8] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 367-369.

[9] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 106-107.

[10] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 459; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 308.

[11] Belâzürî, *Ensabü'l-Eşraf*, V, 293; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 162.

[12] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Nebevi Eğitim Modeli Dârü'l-Erkam*, s. 82, 83.

[13] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Nebevi Eğitim Modeli Dârü'l-Erkam*, s. 65-68.

Bu davet çalışmalarının neticesinde kazanılan insan sayısı 128'e varmıştır. Hz. Ömer (ra) ile birlikte sayı 129 olmuştur.^[14] İbn Hişâm'ın naklettiği 40 sayısını ise şöyle anlamak mümkündür: O gün için *Dârü'l-Erkam*'da bulunan sahâbî sayısı 39'du; Hz. Ömer (ra) ile birlikte bu sayı 40 oldu; dolayısı ile Hz. Ömer (ra) o gün *Dârü'l-Erkam*'ın 40. talebesi ama 129. Müslümanıdır.

3- Hz. Ömer (ra), Gerçekten Efendimiz'i (sas) Sadece Öldürmek İçin Çıktığı Yolda mı Dirildi, İman Etti?

Bugün Hz. Ömer'in (ra) nasıl Müslüman olduğunu sorduğunuz zaman hemen hemen herkesin söylediği rivayet şu olacaktır:

Dârü'n-Nedve'de Efendimiz'in (sas) Mekke'de oluşturduğu tesir konuşulurken, Ömer hiddetlenir: “*Öldürelim Muhammed'i! Bu işi de kökten halledelim!*” der. Kılıcını kuşanır nerde olduğunu bilmediği ama duyduğu Safa tepesindeki bir evde O'nu aramaya doğru yola çıkar. Yolda akrabalarından Nu'aym b. Abdullah ile karşılaşır. Nu'aym, Hz. Ömer'in hiddetli halinden bir şeyler olduğunu anlar. O günlerde Müslüman olan Nu'aym, Hz. Ömer'e (ra) nereye gittiğini sorar, aldığı cevap üzerine Efendimiz'i (sas) koruma adına onu bu hareketinden vazgeçirmek için hedefi değiştirir ve o ana kadar Hz. Ömer'in (ra) bilmediği bir şeyi ona söyler: “Sen Muhammed'in peşine düşeceğine, önce enişten ve kız kardeşine bak!” der ve onların Müslüman olduklarını söyler. Hz. Ömer (ra) ilk kez duyduğu bu bilgiyi doğrulamak için hemen kız kardeşi Fâtıma bint Hattâb'ın ve eniştesi aynı zamanda amcasının oğlu olan Saîd b. Zeyd'in evine doğru yönelir. Eve yaklaştığında, içeriden bazı sesler geldiğini duyar. O anda da Habbâb b. Eret, evin sakinlerine yeni nazil olan Kur'ân âyetlerini okumaktadır. Hz. Ömer (ra) hiddetle kapıyı çarpar ve içeriye girer, Habbâb evin bir köşesine saklanır, okunan âyetleri ortadan kaldırır. Hz. Ömer (ra), onlara ne okuduklarını sorar, Müslüman olup olmadıklarını sorgular; önce eniştesine, sonra kız kardeşine bir tokat patlatır. Kız kardeşinin ağzından süzülen kan bir anda Ömer'i sakinleştirir ve o anda okuduklarının ne olduğunu sorar. Okunanlar *Tâhâ Sûresi*'nden birkaç ayettir. Bu âyetler o huzurda tekrar okunur ve Hz. Ömer (ra) imana doğru yürümeye başlar. Tüm bu hadiseler gizlendiği yerden tanık olan Habbâb, ortaya çıkar ve: “Vallahi! Ey Ömer! Ben, Resûlullah'ın (sas)

[14] M. Âsım Köksal, “Hz. Ömer (ra) 40. Müslüman mı?” *İslâm Mecmuası*, sayı: 17, s. 41.

senin için dua ettiğini işittim” der. Bunun üzerine, Hz. Ömer (ra), Efendimiz’in (sas) yerini sorar; Habbâb tarif eder ve o da dirilmek için Erkam’ın evinin yolunu tutar.^[15]

Genelde yaygın olarak ifade edilen rivayet budur; ki bu rivayet doğrudur. Başta İbn Hişâm ve İbn Sa’d olmak üzere birçok kaynağımızda da bu rivayet aktarılır. Ancak farklı kaynaklarda Hz. Ömer’in (ra) Müslüman olması değişik şekillerde de rivayet edilir ve bazı tarihçiler bu rivayetlerden birini tercih ederek, diğerini yanlış görürler. Ancak bu doğru bir yaklaşım değildir. İşin aslı Hz. Ömer’in (ra) Müslüman oluş sürecinin üç basamağı vardır. Yukarıda aktarılan rivayet işin üçüncü ve son basamağıdır. Nasıl mı?

İlk olarak Hz. Ömer (ra), nübüvvetin 5. yılı I. Habeşistan hicretine katılmak için hazırlık yapan antlaşmalı köleleri Âmir b. Rebîa ve hanımı Leylâ bint Ebî Hasme’nin yanına gelir. Hz. Ömer (ra) bunlara ve kölesi Zinnûre’ye Müslüman oldukları için çok işkence yapmıştır. Onları öyle döver, öyle döverdi ki sonra yorulur biraz ara verir. Ara verince de onlara derdi ki: *“Sanmayın size acıdığımı için durdum, yoruldum onun için durdum. Biraz dinleneyim yine başlayacağımı sizi dövmeye...”* İşte Âmir ve hanımı Leylâ bu işkencelerden bitap düşüp, hicret etmeye karar verince, Hz. Ömer (ra) onların yanına gider. Âmir yoktur o anda evde; Leylâ onu karşılar. Hz. Ömer (ra) hazırlıkları görünce: *“Bir yere mi gidiyorsunuz?”* diye sorar; Leylâ da: *“İşkencelerinizden bıktık, sizin yüzünüzden çıkıp Habeşistan’a gideceğiz”* der. O anda Hz. Ömer (ra) duygulanır, sesi titrer ve der ki: *“Gidin Allah yardımcınız olsun!”* Leylâ, Ömer’in o haline şaşar. Biraz sonra kocası Âmir gelince ona der ki: *“Az önce Ömer buradaydı, şöyle şöyle oldu. Ben öyle tahmin ediyorum ki Ömer Müslüman olacak!”* Âmir güler ve der ki: *“Ömer’in babası Hattâb’ın ölmüş eşiği kalkar Müslüman olur, Ömer Müslüman olmaz.”* Âmir, ümidi kesmiştir. Ama Hz. Ömer’in (ra) gerçekten o gün yüreğine iman tohumu az da olsa düşmüştür. Bu onun imana yürüyüşünün ilk basamağıdır.^[16]

Sürecin ikinci basamağı ise şudur: Hz. Ömer (ra) bir gece Kâbe’ye doğru gelirken, Efendimiz’in (sas) orada ibadet ettiğini görür. Gizlice Efendimiz’e (sas) doğru yaklaşır ve ne yaptığını merak eder. O anda Efendimiz (sas), Hâkka Sûresi’nden âyetler okumaktadır. Sözüün değerini çok iyi bilen

[15] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 458, 459; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 85-86; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 308-309.

[16] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 457, 458.

H. Ömer (ra), içinden “*Bunlar olsa olsa bir şair sözüdür*” diye bir şey geçirir. O anda Efendimiz (sas) Hâkka Sûresi’nin 41. Âyetini okuyor: “*Ve mâ huve bi kavli şairin, kalilen mâ tu’minûn/ O bir şair sözü değildir; ne de az iman ediyorsunuz?*” Bu ayeti duyunca H. Ömer (ra) şaşırır, “*Benim içimi mi okuyor bu adam, yoksa o bir kâhin mi?*” der. Bu sırada Efendimiz (sas) bir sonraki âyeti okumaktadır: “*Ve lâ bi kavli kâhinin, kalilen mâ tezekkerûn/ O bir kâhin sözü de değildir ne kadar az düşünüyorsunuz?*” Bu âyet karşısında bir kez daha sarsılır H. Ömer (ra) ve der ki: “*Bu sözler Muhammed’in uydurması mı?*” O anda bir sonraki âyeti okur Efendimiz (sas): “*Velev tekavvele aley-nâ ba’da-l-ekâvil, Le-e-haznâ minhu bilyemin, summe lekata’nâ minhu’l-vetîn/ Eğer bu sözleri Muhammed uydurmuş olsaydı onu kısıvrak yakalardık. Sonra onu can damarından koparırdık!*”^[17] Bu ayeti de duyunca H. Ömer (ra) daha da sarsılır ve hemen orayı terk eder. Ama günlerce duyduğu o âyetlerin tesiri altında ezilir. İşte bu da ikinci süreçtir. ^[18]

Bu iki süreci yaşadktan sonra üçüncü ve son süreç şöyle gelişmiştir: Kız kardeşi Fâtıma’nın evinde yaşanan o malum hadisenin akabinde H. Ömer (ra), Dârü’l-Erkam’a doğru yürümüş, evi bulup kapıyı çalmış, içerideki Müslümanlar gelenin Ömer olduğunu duyunca korkuya kapılmışlardı. H. Hamza, birkaç gün öncesinde iman etmişti ve o an o evdeydi. H. Hamza, korkan sahâbîlere demişti ki: “*Açın kapıyı hayra gelmişse hoş gelmiş, şerre gelmişse kılıcımızla ona gereken cevabı veriniz.*” Kapı açılmış daha H. Ömer (ra) hiçbir şey demeden Efendimiz (sas): “*Gel Ey Hattâb’ın oğlu gel!*” demiş, H. Ömer’i (ra) huzuruna çağırmişti. H. Ömer (ra), gidip huzura oturunca, Efendimiz (sas) hiç kimseye yapmadığı bir şeyi ona yapmıştı. İki yakasından tutarak, silkelemiş ve: “*Müslüman olacağın gün gelmedi mi? Neyi bekliyorsun Allah’ın Ebû Leheb’i andığı gibi seni de kitabında anmasını mı bekliyorsun?*” demişti. O anda Ömer’in ağzından şehâdet cümlesi dökülmüş ve Erkam’ın evi tekbirlerle inlenmişti. H. Ömer (ra) daha sonra bu olayı anlatırken diyecekti ki: “*Efendimiz yakamı tutup silkelediğinde imanın yüreğime düştüğünü hissettim.*” ^[19]

H. Ömer (ra) orada iman eder etmez, tabiatı gereği diyecekti ki: “*Yâ Resûlullah! Ne zamana kadar böyle kapalı kapılar ardında imanımızı saklayacağız.*

[17] Hakkâ 69/44, 45, 46.

[18] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 518; İbn Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, IV, 147.

[19] İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 86; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 80, 81.

Çıkalım Mekke'nin sokaklarına ve haykıralım imanlarımızı!" [20] İlk gün ve ilk an iman eder etmez bu heyecan ve bu aşk... Ne dersiniz kaybettiğimiz şey bu değil mi? İman et, ama yat! Lâ de, ama hiçbir şey değişmesin hayatında... İllallah de; yine hiçbir şey oturmazın hayatına, böyle şey olur mu? Olmadığını söylüyor Hz. Ömer (ra) ve gerçek mânada iman edenler...

Efendimiz (sas), iman eder etmez iman yolunda bir şeyler yapmak isteyen Hz. Ömer'e (ra) o gün ve o an kıyamete kadar iftiharla taşıyacağı bir lakap verecekti: **"Sen bugünden sonra Ömerü'l-Fârûk'sun!"** diyecektir. [21]

Kendi Lisanından

"Üç söz var ki, onları söylediğimde siz de âmin deyin: Ey Allah'ım! Ben güçsüzüm, beni kuvvetlendir! Ey Allah'ım! Ben sertim, beni yumuşak huylu yap! Ey Allah'ım! Ben cimriyim, beni cömert yap!"

[İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 315]

el-Fârûk, fark eden, ayıran, kesip koparan... Neyi neyden ayırır Fârûk... Hakkı bâtıldan, imanı inkârdan, hidâyeti dalâletten, adâleti zulümden, hayrı şerden çok net çizgilerle ayıran... Hz. Ömer (ra) o ilk gün aldığı lakaba son güne kadar en ufak bir leke sürmedi, hep hakkın yanında yer aldı, hep hakkı söyledi, hep hakkı memnun etti. Öyle ki şeytanlar onu gördüklerinde yollarını değiştirirlerdi. Çünkü onun yürüdüğü yolda şeytan yürüyemezdi. Bu, Efendimiz'in (sas) onun hakkında söylediği bir sözdü. [22] Bu hadisten yola çıkarak Abdullah b. Mes'ûd ne diyordu: "Hz. Ömer (ra)'in hilâfet günlerinin hepsi sanki Ramazan günleri gibiydi. Nasıl ki Ramazan ayında şeytanlar zincire vurulurdu; Ömer'in hilâfet günlerinde de şeytanlar zincirlere vurulmuştu." [23]

İşte Hz. Ömer (ra)'in Müslüman oluş süreci böyleydi.

[20] İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 150; Ebû Nuaym, *Delâil*, I, 242.

[21] "Fe semmâni Resûlullah yevmeizin el-fârûka / İşte o gün Resûlullah beni Fârûk diye isimlendirilmişti." İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1308.

[22] "Nefsîm kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki Ey Ömer! Şeytan sana bir yolda rastlasa, mutlaka yolunu değiştirip başka bir yola sapar." Buhârî, *Fedâilu'l-Ashâb*, 6; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 22.

[23] İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, XLIV, 90.

4- Hz. Ömer (ra), gerçekten İslâmî sahada istediği gibi maslahat öncelikli bir duruş mu ortaya koydu?

Ne yazık ki bazı çevreler özellikle bunu söyler ve Hz. Ömer'i (ra) zihin dünyalarında "reformist" gibi düşünür ve onun dinî sahada çok rahat davrandığını iddia ederler. Ancak bu konuda da onun hayatını dikkatlice okunduğunda başta Kur'an ve Sünnet'e ve o dönemde yaşayan fakih sahâbilerin görüşlerine de ne kadar bağlı olduğu görülür. Mesala, Hz. Ömer (ra)'ın teravih namazını cemaatle kıldırmaya başlaması, Müellefe-i Kulûb yani kalpleri İslâm'a ısındırmak için zekât-tan pay alanların bu paylarını vermeyi durdurması, cenaze namazlarındaki tekbir sayısını dört ile sınırlandırması, gayr-i müslimlerin cizyeleri için çeşitli düzenlemelerde bulunması ve daha birçok alandaki uygulamaları, Kur'an ve Sünnet'e rağmen bir içtihad değil, onların ruhuna uygun birer adımdı. Şurası bir gerçektir ki o günler Hz. Ömer'in (ra) yerinde Hz. Ebû Bekir de olsaydı aynı şeyler olacaktı. Nübüvvet medresesinde yetişen o yiğitler Efendimiz'den (sas) aldıkları derse göre amel edeceklerdi. Zaten Hz. Ömer'in (ra) Müellefe-i Kulûb'un paylarını durdurması Hz. Ebû Bekir (ra) döneminde ve onun onayı ile olmuştu.

Hz. Ebû Bekir'in (ra) hilâfet günlerinde, Hz. Ömer (ra), beytülmal sorumlusudur. O günler zekât-tan paylarını almak için gelen Uyeyne b. Hısn ile Akra b. Hâbis'in paylarını Hz. Ebû Bekir (ra) bir kâğıda yazar ve Hz. Ömer'e (ra) ödemesi için gönderir. Kağıdı Hz. Ömer'e (ra) uzattıklarında, Hz. Ömer (ra) bu iki zatın yüzüne şöyle bir bakar, ardından o kağıdı yırtıp atar ve: "Size pay vermiyorum" der. Nedenini sorduklarında der ki: "Allah Resûlü ve O'nun halifesi Ebû Bekir bu payları size kalpleriniz ısınsın diye verdi. Ama hâlâ sizin kalpleriniz ısınmadı. Ben de bundan dolayı vermiyorum!" Bu iki şahıs hemen Hz. Ebû Bekir'in yanına dönerler ve Hz. Ömer'i (ra) şikâyet ederler. Hz. Ebû Bekir neden vermediğini öğrendiğinde: "Ömer haklı" der. O anda bu iki şahıs: "Valahi bilmiyoruz sen misin halife yoksa o mu?" derler. Bu söz tam bir ortalığı karıştırma nedenidir. Kimseler kolay kolay bu sözü kaldıramaz. Ama Hz. Ebû Bekir (ra) büyük bir olgunlukla: "*İnşae'lallahu hüve/ İnşallah o dur halife*" der. ^[24] Görüldüğü gibi Hz. Ömer'in (ra) bu uygulaması Hz. Ebû Bekir tarafından da onaylanmıştır. Dolayısı ile bazı uygulamalara bakarak Hz. Ömer'in (ra) Kur'an ve Sünnet anlayışının diğer ashâbdan farklı olduğunu söylemek çok doğru bir iddia değildir.

[24] İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimâşk*, IX, 194; Ali Muhammed Sallâbi, *Hz. Ömer*, s. 94.

Hiz. Ömer (ra) halife olduğu için karşısına gelen yeni meselelerde de elbette bazı içtihatları olmuştur. Ancak bir mesele hakkında içtihatla bulunsa ve bu konuda daha sonra bir ayetin veya bir hadisin olduğunu duysa anında görüşünden vazgeçer ve Kur’ân ile Sünnet’e sıkı sıkıya sarılırdı. Bu konuda biri Kur’ân’a bağılılığına, diğeri ise hadise bağılılığına örnek olmak üzere aşağıdaki iki örneği verebiliriz:

Hilâfet günleridir; genç Müslümanlar bir şikâyet için onun huzurundadırlar. Gençler diyor ki: “Ya Emîre’l-Mü’minîn! Hanımlar mihr oranlarını artırdıkça artırdılar. Birbirleri ile adeta yarışır gibi davranıyorlar. Biz de bundan dolayı evlenemiyoruz. Hanımları bu konuda uyarsanız da böyle yapmasalar!” Hiz. Ömer (ra) gençlerin bu makul taleplerini hoş karşıladı ve o gün Mescid-i Nebvî’de bir hutbe verdi; hutbesinde bu meseleye değindi. O anda hanımlar bölümünden bir ses yükseldi. Seslenen hanım diyordu ki: “Ey Mü’minlerin Emîri! Sen nasıl Allah’ın bize verdiği hakkı bizden esirgiyorsun. Allah Kur’ân’da: *‘Onlara kantar kantar, yüklerle mehir verseniz bile geri almayın...’*^[25] demiyor mu?” Bu itiraz karşısında Hiz. Ömer’in (ra) tavrı nasıldır? Maslahatı mı konuşmuştur, yoksa anında geri adım atarak bu sözünden vaz mı geçmiştir? Halife, Allah’ın kitabına rağmen konuşmamak için: *“Esabet imraetün ve ahta Ömer/ Kadın isabet etti, Ömer ise hata etti!”* demiş ve kendisini Allah’ın kitabını o kadın kadar bilmemekle kınamıştır. Bu tavır bize çok şey söylemelidir.^[26]

Hadis ve Sünnet karşısındaki tutumuna gelince, bir mesele hakkında eğer Efendimiz (sas) konuşmuşsa Hiz. Ömer (ra) anında onu uygulamış, eğer duymamışsa kendi içtihadına uygun hareket etmiştir. Kendi içtihat edip de sonradan Efendimiz’in (sas) o mesele hakkındaki hükmünü duyunca anında geri adım atmış ve Efendimiz’in (sas) dediğini şartlar ne olursa olsun uygulamıştır. Örneğin: Hilâfeti günlerinde parmakların diyeti ile alakalı bir tartışma olmuştu. Efendimiz’den (sas) bu konuda bir şey duymamıştı, kıyas yolu ile bir içtihatla bulunmuş ve her parmağın aynı olmadığından hareketle her parmağın ayrı bir diyetinin olması gerektiğini söylemişti. Başparmak için 15 deve, işaret, orta ve yüzük parmağı için 10 deve, serçe parmak için ise 6 deve diye diyet bedeli belirlemişti. Ama

[25] Nisâ 4/20.

[26] Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 28; Tirmizî, *Nikâh*, 22.

Şâhidlerin Dilinden

Şifâ bint Abdullah şöyle demiştir: “O, vasat bir hızla yürüyen ve yavaş konuşan gençleri gördüğünde, “Bunlar da nedir?” demiş. Kendisine “Zâhitlerdir.” diye cevap vermişlerdir. Bunun üzerine o da şöyle demişti: “Vallahi Ömer, konuştuğu zaman [muhabatına sözünü] duyururdu; yürüdüğü zaman hızlı yürürdü; dövdüğü zaman acıttırdı. İşte gerçek zâhit odur.”

[İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 335]

sonra bir sahâbîden duydu ki Efendimiz (sas); tüm parmaklara 10 deve diyet beldeli belirlemiş, artık orada bana göre diye bir söz söylemeden anında bu görüşünden vazgeçmiş ve tüm parmakların diyet bedelinin 10 deve olduğunu söylemişti. ^[27]

Bunun yanı sıra Hz. Ömer (ra)’ın bazı konularda ilk olma özelliği taşıyan yeniliklerini de görmemezlikten gelemeyiz. Gerçekten o her alanda Müslümanlara çığır açacak nitelikte miraslar bırakmıştır. Mesela; hicrî takvim onun bir hediyesidir. Efendimiz’in (sas) temellerini attığı *hisbe* teşkilatı bugünkü ifade ile zabıta teşkilatının düzenlenmesi onun bir adımıdır. Nüfus sayımı yaptırması, İslâm coğrafyalarının sınırlarını tespit ettirmesi, divanlar teşkil ettirmesi hep onun birer adımıdır. İslâm şehirciliği konusunda bugün bile belediyelerimize örnek teşkil edecek adımlar hep onun mirasıdır. Hz. Ömer (ra), ordugâh olarak kullanılan yerlerin birer şehir olarak istihdam edilmesini isterdi. Bu mânada Basra, Kûfe ve Fustat böyle bir vesile ile kurulmuştu. Bu şehirleri kurarken, yol emniyetini sağlamak için aldığı tedbir ve düzenlemeler, yolların genişliği, evlerin katları ve daha birçok alandaki düzenlemeleri bugünün dünyasına bile çok şey söyler. Mesela Hz. Ömer (ra), şehri kurmak istediği zaman ilgili bölgenin altı farklı yönlerine birer okçu gönderir, onların bir merkeze oklarını atmalarını isterdi. Okları düştüğü yer şehrin tam ortası olduğu için cami oraya yani merkeze inşa edilir, onun etrafına evler yapılırdı. Yine o bir şehre hastane yapmak istediğinde bir koyun kestirir, onu da altı parçaya ayırır, şehrin altı

[27] Buhârî, *Diyât*, 20,30; Ebû Dâvûd, *Diyât*, 18; eş-Şâfi, *el-Müsned*, II, 110.

noktasına gönderirdi. Etin en son koktuğu yere hastaneyi yaptırdı. ^[28] Çünkü etin en son koktuğu yer, havanın en güzel olduğu yerdir. Havanın güzel olduğu yer hastaları iyileştireceği için hastane orada yapılır.

Yukarıda kısaca değinmeye çalıştığımız örnekler ve daha niceleri, Hz. Ömer'in (ra) bereketli yaşamından günümüze miras kalan değerlerdir.

5- Hz. Ömer (ra), Gerçekten Sadece Celâl Sıfatının Sahibi Biri miydi?

Evet, o gerçekten celâl sıfatlı idi. Biz onu hep elinde kılıç, yanlış bir iş yapmanın kafasını kesmeye hazır bekleyen biri olarak görürüz. el-Hak böyledir de... Hz. Ömer'in (ra) genel hali budur. Ama celâl sıfatı asla zulme, haksızlığa dönüşmemiş, bilakis Hz. Ömer'in (ra) adı hep adâlet ile anılır olmuştur. Peki, celâl sıfatı nasıl olmuştur da zulme değil, hakkaniyete dönüşmüştür.

Hz. Ömer'in (ra) şahsiyetinin üç temel esası vardı. Bunlar, *adâlet*, *kuvvet* ve *rahmet* idi. Adâletin tesisi için kuvvet şarttır. Kuvvet olmazsa, güç olmazsa otorite sağlanmaz, zaafiyet baş gösterebilir. Ancak kuvvetin hemen karşısına rahmet konmazsa, o kuvvet Allah korusun zulme, haksızlığa dönüşebilir. İşte Hz. Ömer (ra) celâl sıfatı ile adâlet terazisini hayatında kurarken bir kefesine kuvveti, bir diğer kefesine de rahmeti koydu. Böyle olunca da o adâletin timsali, örneği ve rehberi oldu.

Hatırlanacağı üzere, Hz. Ebû Bekir (ra), kendinden sonra Hz. Ömer'i (ra) halife olarak atamak istediğinde, Ömer'i hep celâl sıfatı ile tanıyan bazı sahâbîler itiraz ettiler. Dediler ki: "Ömer gibi en ufak bir şeye sinirlenen kızan biri nasıl halife olabilir. O halife olursa nasıl adâlet tesis edilebilir!" Hz. Ebû Bekir böyle diyenlere karşı şu cevabı veriyordu: "*Siz Ömer'i tanımamışsınız, Ömer öyle biridir ki ondaki rahmet damarı en az kuvvet damarı kadar güçlüdür.*" ^[29] Tabi insanlar bunu o zamanlarda bilmiyorlardı. Hz. Ebû Bekir (ra) vefat edip, hilâfet makamına Hz. Ömer (ra) geçince yaptığı o ilk konuşmada şöyle bir cümle kullanıyordu: "*Ey İnsanlar! Ben şimdiye kadar Efendimiz'in ve Ebû Bekir'in elinde çekilmiş bir kılıç gibiydim. Kendimi onların eline vermiştim. Onlar ister beni kullansın,*

[28] el-Kuraşi, *Evveliyâtü'l-Fâruk fi'l-Idâre ve'l-Kadâ*, I, 123-187.

[29] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 79.

ister beni kınına koyarlardı. Ama şimdi iş başa düştü, bundan böyle ben rahmet ile sizlere muamelede bulunacağım!” [30]

Öyle de oldu... 10,5 yıllık hilâfet günlerinde sadece dostlar değil, düşmanlar bile adâleti, kuvveti ve rahmeti en üst düzeyde ondan gördüler.

Şehâdete Doğru

Selmân-ı Fârîsî onun son haccında Arafat’ta şöyle ağladığını görüyor: “*Val-lahi! Halife miyim, sultan mıyım bilemiyorum. Eğer halife isem rahmeti elde edebilirim, eğer sultan isem vay halime...*” [31]

Selmân-ı Fârîsî bu sözleri duyunca: “*Ömer korkma! Sen haksız yere bir tek dirhem yemedin, haksız yere bir tek dirhem yedirmedin; sen Resûlullah’ın raşid halifesisin*” diyecekti. [32]

Ama Hz. Ömer (ra) Arafat’ta dilinden şu duayı düşürmeyecekti: “*Allah’ım! İslâm coğrafyası genişledi, riayetimin altındaki insanlar çoğaldı, artık ben bu yükü taşıyamıyorum, ne olur beni artık al katına ve beni iki aziz dosta kavuştur.*” [33]

Hac dönüşünde bir gün bir rüya gördü. Rüyasında bir horoz etinden bir parça koparıyor ve yiyordu. O günün sabahı, namazın sonrasında cemaate söyleyeceklerini söylüyor, sonra sözü gördüğü rüyaya getiriyor ve diyordu ki: “*Ey Müslümanlar! Ben şöyle bir rüya gördüm. Bunun gerçek tabirini Allah bilir ama bir mânası da şu olsa gerek: Yakın bir zamanda biri beni öldürecek, beni öldürmek isteyen ise Arap değil, Acem olacak.*” Bu sözler üzerine mescit bir anda karışacak, orda bulunanlar Hz. Ömer’e (ra) şehirdeki tüm acemleri toplayıp onları cezalandırma teklifinde bulunacaktır. O gün için zaten Medine’de birkaç tane acem köle vardır. Hz. Ömer (ra) tarihe geçecek bir söz söyleyecek: “*İslâm’da fiiliyata dökülmemiş bir şeye suç vermek var mı?*” diyecek, yani günümüz kavramlarıyla ifade edecek olursak: “*Düşünceye suç olur mu, potansiyel suç olur mu?*” diyecektir. Sonra da diyecek ki: “*Siz onu bunu bırakın ben kendime bir dua edeyim, siz o duama amin deyin.*” Akabinde Hz. Ömer (ra) ellerini kaldırır ve şöyle dua eder: “*Allahümme’r-zuknî*

[30] İbnü’l-Cevzî, *Menâkıbü’l-Ömer*, s. 170.

[31] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 356.

[32] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 356.

[33] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 393.

şehâdeten fî sebîlik ve mevten fî beledi Resûlik / Allâh'ım bana yolunda şehâdeti ve Resûlü'nün şehri Medine'de ölmeyi nasip et!"^[34]

İnsanlar 'âmin' dediler ama kimseler bu duanın nasıl kabul göreceğini bilmiyorlardı. Mü'minlerin annesi Hafsa validemiz ve bazı sahâbiler diyorlardı ki: "Hem Medine'de ölmek hem şehit olmak; olmayacak duaya âmin istemek gibi bir şey..."

Bir sabah namazı, Medine'de Peygamber'in mescidinde ve mihrabında, en kutlu bir cemaatin önünde Allah ona şehâdet nasip edecekti.^[35]

Rabbim ona rahmet eylesin ve yolunda yürümeyi hepimize nasip eylesin.

Hz. Ömer (ra)'ın hayatında yanlış bildiğimiz beş husus üzerinden doğruları dile getirmeye çalıştık. Son olarak Hz. Ömer'in (ra), kametini ve kıymetini anlamamız adına Asr-ı Sâadet dünyasından bir hatırayı paylaşmak isteriz.

Eyne Ömer?/Ömer Nerede?

Allah Resûlü (sas) bir gün Mescid-i Nebevî'ye girdi ve şöyle dedi: "**Eyne Ebâbekir?/ Ebû Bekir nerede?**" Hz. Ebû Bekir (ra) anında Efendimiz'in (sas) huzuruna geldi, Efendimiz onu sağ tarafına çağırarak: "**Teale bi civarî/ Yanıma gel!**" dedi ve Hz. Ebû Bekir'i sağına aldı. Sonra Ömer'i sordu: "**Eyne Ömer?/Ömer nerede?**" Hz. Ömer (ra) de anında geldi; Efendimiz ona da: "**Teale bi civarî/ Yanıma gel!**" dedi ve onu da soluna aldı. Sonra ikisinin de ellerini tuttu ve havaya kaldırdı. mescitte bulunan onlarca sahâbeye yönelerek: "**Hakeza nüb'asu yevme'l-kıyame/ İşte biz kıyamet günü böyle kalkacağız, böyle haşr olacağız.**" dedi.^[36]

[34] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 394.

[35] Hz. Ömer, hicri 26 Zilhicce, 23'de vefat etti. Bu tarihin milâdî karşılığı 3 Kâsım 644'dür. Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 369.

[36] Tirmizi, *Menâkıb*, 16.

Âlimlerin Dilinden

Ömer b. Abdülazîz (v.101/720) şöyle demiştir: "Peygamber'i rüyamda gördüm. Sağında Ebû Bekir, solunda Ömer vardı. Bana şöyle dedi: "Ey Ömer! Şayet insanların idaresinden bir şey üstlenirsen bu ikisinin yolunu tut!"

[İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 336]

Bu tablodan dolayı biz hep Hz. Ebû Bekir'e (sa), Efendimiz'in sağının adamı; Hz. Ömer'e (ra) ise Efendimiz'in (sas) solunun adamı diyoruz. Çünkü onların sağda ve solda olmaları sadece bu dünya ile alakalı bir durum değil, Efendimiz'in (sas) beyanı ile öte taraf/ahiret ile de alakalı bir hâldir.

Bu rivayette bizim dünyamıza yönelik, şöyle önemli bir mesaj vardır:

Tabloyu hatırlarsak ortada Efendimiz (sas), sağ tarafta Hz. Ebû Bekir (ra), sol tarafta Hz. Ömer (ra), birer elleri Efendimiz'in (sas) ellerinde, ya diğer elleri nerede? Diğer elleri havada, o ellere el uzatacak; "Biz de varız!" diyecek başka eller bekliyor. O elleri havada boş bırakmamak için, aynı caddenin sakini olmak için ve o ellere el uzatacak hayatların sahibi olmak için gayret göstermek gerekiyor değil mi?

Gelin öyleyse o gayret adına şu mesajlara kulak verelim. Dikkat ettiyseniz konunun ana temasında Hz. Ömer (ra)'ın hayatı üzerinden beş kavrama dikkatlerinizi çekmiştik. Neydi bunlar: *Samimiyet, Fârûkiyet, Adâlet, Kuvvet ve Rahmet*... Bu beş kavram üzerinden şu beş mesajı iyice kavramalı ve hayatlarımıza taşımalıyız.

❁ HZ. ÖMER'İN HAYATINDAN MESAJLAR ❁

- ❁ Samimiyet, kalbinin esası olsun ki sâlihlerin duasını alabilesin.
- ❁ Fârûkiyet, aklının esası olsun ki hakkın yanında yer alıp, bâtılın karşısında durabilesin.
- ❁ Adâlet, eylemlerinin esası olsun ki hak edene hak ettiğini verebilesin.
- ❁ Kuvvet, elinin esası olsun ki hakkın ikamesi adına otorite sağlayabilesin.
- ❁ Rahmet, hayatının esası olsun ki merhamet gösterip, merhamet bulabilesin.

Suffa Meclisleri

SAHÂBE DERSLERİ

Müslüman Tüccar
OSMAN b. AFFÂN
(*Radıyallahu Anhu*)

Kur'ân İklimi

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ

*“İman edip yararlı işler yapanların, Rableri tarafından
hak olarak Muhammed'e indirilene inananların
günahlarını Allah örtmüş ve hallerini düzeltmiştir.”*

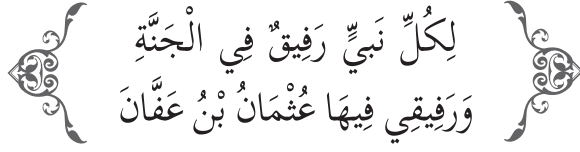
[Muhammed Sûresi, 48/2]

Nebevî Seda

لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي، فَوَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ
أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ

Ebû Saîd el-Hudrî rivayet ediyor; Allah Resulü
(sas) şöyle buyurdu: “Ashâbıma hakaret
etmeyiniz/onlar hakkında uygunsuz sözler
söylemeyiniz. Sizden birinin Uhud dağı kadar
altını olsa ve bunun tamamını Allah yolunda infak
etse, yine de onların bir müdüne / bir iki avuçluk
infakına ya da bunun yarısına bile ulaşamaz.”

[Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 207]

“Her peygamberin Cennet’te bir arkadaşı vardır. Benim Cennet’teki arkadaşım ise Osman’dır.

(Tirmizi, Menâkıb, 60)

“Kan dökülmeden önce öldürülmem, kan döküldükten sonra öldürülmemden bana daha sevimlidir. ”

Osman b. Affân (ra)

(el-Meydânî, Mecmaü'l-Emsâl, II, 534)

Adı	Osman b. Affân
Anlamı	Yılan yavrusu
Künyesi	Ebû Abdullah / Abdullah'ın babası
Lakabı	Zinnûreyn / İki nur sahibi
Baba Adı	Affân b. Ebî'l-Âs
Anne Adı	Ervâ bint Küreyz
Kabilesi	Ümeyyeoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Tâif
Doğum Yılı	N. Öncesi, 33/ Milâdî, 577
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	23 yıl
Rivayeti	146
Savaşları	Bedir dışındaki tüm gazveler birçok seriyye.
Görevleri	Halifelik
Vefat Yeri	Bakî' Kabristanlığı/Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 18 Zilhicce 35, Cuma Milâdî, 17 Haziran 656
Vefat Yaşı	80

Hız. Osman'ın Bereketli Hayatına Kısa Bir Bakış

İman Yolculuğu

Hız. Osman'ın yaşı 34 olunca, İslâm'ın güneşi Mekke'de parladı ve ilk günlerde Hız. Osman çok sevdiği beraberce birkaç kez ticaret yaptığı o günlerde 38 yaşında olan Hız. Ebû Bekir'in vesilesi ile imanla tanıştı, Efendimiz'in (sas) huzuruna gelerek iman şerbetini içti. O ilk günlerde müminlerin yaşlarını (Hız. Ömer 6 yıl sonra iman edecektir) bir daha hatırlayalım: Efendimiz (sas) 40, Hız. Ebû Bekir 38, Hız. Ömer 27, Hız. Osman 34, Hız. Ali ise 10 yaşlarındadır.

Hız. Osman Benî Ümeyye'den ilk Müslüman olan insan olacaktı.^[1] Müslüman olması ailesi tarafından çok sert bir biçimde karşılandı. Gerek amcası Hakem, gerek aile reisi sayılan Ebû Süfyân, Hız. Osman'a çok tepki gösterdiler.^[2]

Daha ilk günler amcası onu eve hapsetti, girdiği inancı reddetmesi için baskı yaptı, ancak Hız. Osman'ın sebat göstermesi üzerine bu baskıları biraz gevşetti. Ama asıl bardağı taşıran şey Hız. Osman'ın, peygamber kızlarından birine talip olması oldu.

Efendimiz'in (sas) Hız. Hatice annemizden dört kızı olacaktı. Bu kızlardan büyük olanı Zeyneb, Hız. Hatice'nin kız kardeşi Hale'nin oğlu Ebû'l-As

Hakkında İnen Âyet

“Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki Allah zengindir, övgüye lâyıktır.”

[Bakara Sûresi, 2/267]

[1] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 58.

[2] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 58.

ile evlenmişti. Kızlardan Rukiyye ve Ümmü Gülsüm ise Ebû Leheb'in iki oğlu Utbe ve Uteybe ile sözlenmişlerdi.^[3] Fâtıma ise o günler beş yaşlarında baba evindeydi. İslâm'ın mesajları Mekke sokaklarında yayılıp, hak ile bâtil birbirinden ayrılmaya başlayınca, Ebû Leheb düne kadar ahlakına hayran olduğu ve hep övgü ile bahsettiği yeğeni Muhammed'in aleyhinde sözler söylemeye ve O'na karşı durmaya başlamış, Allah da o aileyi Tebbet Sûresi ile yermiş, o sûrenin inişi ile ipler kopmuş, Ebû Leheb çocuklarına bu sözden vazgeçmelerini söylemiş, onlar da babalarının isteğine uyarak bu sözlerden caymışlardı. O günler Peygamber'in evinde iki genç kızın böyle bir sorunu konuşuluyordu. Bu durum hem Hatice annemizi hem Efendimiz'i (sas) çok üzüyordu. Bu durumdan haberdar olan Hz. Osman, Mekke'nin en zengin, en soylu adamı; yaşı 36-37, o güne kadar hiç evlenmemiş, iffetini hep muhafaza etmiş, böyle bir irade ortaya koyduğu için Allah temizi temize, tahiri tahire muhatap kılmişti. Hz. Osman şunu düşünmüştü: "Acaba gitsem Resûlullah'a (sas) o kızlardan birine talip olduğumu söylesem biraz olsun Efendimiz'in (sas) hüznünü giderebilir miyim?" Bu maksatla Efendimiz'in (sas) huzuruna çıkan Hz. Osman, düşüncesini açınca, Efendimiz (sas) sevinç içerisinde kabul etmiş ve kızlardan büyük olanı yani Rukiyye validemizi ona vermişti.^[4]

Bu evlilik gerçekleşince Benî Ümeyye adeta çılgına dönmüş, Ebû Leheb'in hanımı Ümmü Cemil, o ki Hz. Osman'ın halasıdır: "Biz, Muhammed'e zorluk olsun diye onun kızlarını oğullarımızdan ayırdık. Osman gitti o kızlardan birini aldı" diyerek ortalığı velveleye vermişti.^[5] Bu psikolojik baskılar bir müddet sonra fiilî baskılara dönmüş ve Mekke'nin en zengin adamı işkencelere muhatap olmuştu.

Habeşistan Yollarında

O günlerde ortaya çıkan durumu daha iyi anlamamız açısından şunları hatırlamalıyız: Hz. Osman ki pazara inmeyene kadar pazarın kapısı açılmaz, o alışverişi başlatmadıkça alışveriş başlamaz, böyle bir insan inancının bedelini ödemek durumunda kalıyor ve bir müddet sonra Mekke'yi terk etme noktasına geliyordu. İşkenceler, baskılar çoğalınca Nübüvvetin 5. yılı bu iman ailesi

[3] Beyhaki, *Delâil*, II, 339.

[4] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 58.

[5] Halebî, *es-Siretü'l-Halebiyye*, I, 446.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

Âişe validemizin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (sas) şöyle buyurdu: “*Ey Osman! Belki Allah sana bir gömlek (hilâfet görevi) giydirecektir. Senden o gömleği çıkarmanı isterlerse onlar için o gömleği sakın çıkarma!*”

[Tirmîzî, Menâkıb, 19]

Habeşistan’a hicret ediyorlardı. 12 erkek, 4 hanım, Hz. Osman’ın rehberliğinde bilmedikleri tanımadıkları o ülkeye doğru yola çıkıyorlardı.^[6] Nasıl bir bedel ödenmiş iman adına anlaşıyor değil mi?

İlk Habeşistan hicretine katılanlar köleler değil, gidenler maaşla çalışan işçiler, memurlar değil; o 12 erkek içerisinde Hz. Osman gibi bir tüccar var. Benî Ümeyye’den olan Utbe’nin oğlu Ebû Huzeyfe var, Zübeyr b. Avvâm var, Mekke’nin en zengin kadının oğlu olan Mus’ab b. Umeyr var, yine Mekke’nin en zengin tüccarlarından biri olan Abdurrahman b. Avf var...^[7] Dolayısı ile o ilk günlerde en büyük bedelleri ödeyen bu isimler olmuştur. Kim demiş, İslâm fakirlerin, kölelerin sırtında yükseldi diye.... Hayır, böyle bir şey yok... Bu dine girenler sosyal konumları ne olursa olsun eşit seviyede muamele gördüler. Ama Efendimiz’e (sas) iman edenler sadece kölelerden, zayıflardan, fakirlerden oluşmuyordu. Bu bazılarının siyeri yanlış yorumlamasından kaynaklanan bir durumdur.^[8]

İşte bunun en büyük delili Habeşistan hicretidir, bunun en büyük delili Dârü’l-Erkam’da talebe olan sahâbîlerin kimler olduğu bilgisidir.^[9] Hz. Osman’da Mekke’nin en zengin insanı olarak, büyük bir ticaretini arkasında bırakarak iman yolunda ailesi ile hicret ediyordu. Efendimiz (sas) onu ve kızını Habeşistan’a gönderirken yaşlı gözlerle ne diyecekti biliyor musunuz? “**Selam olsun Osman’a ve ailesine! Vallahi onlar Lût’tan sonra iman adına hicret eden bir iman ailesidir.**”^[10]

[6] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 344.

[7] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 76.

[8] Heykel, Muhammed, *Hz. Muhammed Mustafa*, s. 140; Hodgson, M.G.S. *İslâm’ın Serüveni*, s. 106.

[9] Yıldırım, Muhammed Emin, *Nebevî Eğitim Modeli Dârü’l-Erkam*, s. 84-92.

[10] Beyhakî, *Delâil*, II, 297; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 66.

Rivayet Ettiği Hadis

Hz. Osman (ra) diyor ki: “Resûlullah (sas) buyurdular ki: *“Sizin en hayırlınız Kur’ân-ı Kerîm’i öğrenen ve öğretendir.”*

[Buhârî, *Fedâilu’l-Kur’ân*, 21]

Hz. Osman hanımı Rukiyye validemiz ile Habeşistan’a gidecek, üç ay sonra duyulan yanlış bir haber yüzünden Mekke’ye geri dönecek, bir yıl sonra bir daha Habeşistan’a giderek, tam 7 yıl orada yaşamak zorunda kalacaktı. Allah (cc) o yıllarda bu güzel aileye bir meyve, bir çocuk bahşedecek, ikisi de çocuklarına; “Resûlullah en fazla erkeklerden Abdullah ismini severdi” diyerek Abdullah ismini vereceklerdi. Abdullah 9 yaşlarında iken Medine’de bir horozun yüzünü gagalamasından sonra hastalanıp vefat edecekti.^[11]

Habeşistan’dan Medine’ye gelecek olan Hz. Osman, Mescid-i Nebevî’nin inşasına yetiyecek pek alışık olmasa bile oranın inşaatında çalışacak, bir taraftan da Medine’ye alışmaya çalışarak ticaretini devam ettirecekti.

Medine Günlerinde

Efendimiz (sas) Medine’ye hicret edip gelince, Medine’deki İslâm medeniyetini 7 temel üzerine bina edecekti. Neydi bunlar? 1- Mescid 2- Menzil 3-Mektep 4- Muâhât 5- Çarşı 6- Medine Vesikası 7- Askerî Birlik ...^[12]

Bu atılan adımların hepsinde Hz. Osman vardı, hele bu süreç içerisinde iki hadise var ki Hz. Osman o iki olayında tabir caiz ise baş aktörlerindendir. Nedir bu iki hadise? Biri Rûme kuyusunun alınışı, diğeri Medine çarşısının tesisi ...

Efendimiz (sas), mescidini inşa ederken, hemen mescidin bitişiğinde kendisine iki oda yaptı. O odalardan biri Sevde annemize, diğeri ise Âişe annemize aitti ki bu menzildi. Sonra mescidinin hemen arka tarafında bir mektep inşa etti ki o mektep binlerce sahâbînin yetiştirileceği Suffa mektebi idi. Sonra muahât yaptı; yani ensar-muhacir kardeşliğini tesis etti. Hz. Osman’ın nasibi Medineli bir tüccardı. Efendimiz (sas) bir tüccarı başka bir tüccara kardeş kılıyordu. Meşhur sahâbî peygamber şairi Hassân b. Sâbit’in kardeşi Evs b. Sâbit, Hz. Osman’ın ensar nasibi idi.^[13]

[11] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 182-183.

[12] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Asr-ı Saâdet’te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s. 43-48.

[13] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 59.

İşte o günler Efendimiz (sas) daha işin başında iken bir şeyi fark etti. Müslümanlar içme suyu gibi asli bir ihtiyaçlarını Yahudilere bağımlı bir şekilde karşılıyorlardı. Medine'nin içme suyu kuyuları sınırlı, hepsi de Yahudilerin elinde, istedikleri zaman açıyor ve istedikleri paraya da satıyorlardı. Efendimiz (sas) bu tehlikeli durumu fark edince daha hicretin ilk günlerinde, mescidinde şunu diyecekti: **“Kim cennet karşılığında Rûme Kuyusu'nu satın alır!”**^[14] Hz. Osman bir tüccardı, akıllı ve Müslüman bir tüccar... Akıllı tüccar kimdir? Kârın, kazancın olduğu yerde gerekli adımı atandır. Cesaretli olan, kapasitesini iyi tespit edip, gerekli yerde kullandır. Kısa ve küçük hesaplara takılmayan, uzun ve büyük işlerin arkasında durandır. Resûlullah ne dedi? Bir kuyuya karşı cennet dedi. Durur mu akıllı tüccar? Kimselere bu ticareti, bu kârı kaptırmamak için hızlı adımlarla Mescid-i Nebvî'ye 3-4 km. uzaklıktaki Rûme kuyusuna gitti. Kuyunun sahibi olan Yahudi Rûme el-Ğifari'yi buldu ve o kuyuya talip olduğunu söyledi: “Satar mısın?” dedi bu kuyuyu bana? Yahudi: “Evet, satarım” dedi. “Kaça?”, “50.000 dirheme” dedi. Çok büyük bir para? Gerçi 100.000 istese de Hz. Osman verecek. Ancak akıllı ve Müslüman bir tüccar ya, bize bir hakikati daha beyân edecek. Hz. Osman orada heyecana gelip malını israf etmeyecek, heyecana kapılıp, düşmana fazla para kaptırmayacak. Böyle yapmakla da bize adeta diyecek ki: “Ey Müslüman! Yaptığın iş İslâmî bir hizmet olsa dahi, yaptığın iş sana yüzde yüz cennet kazandırtsa dahi senin o işi yaparken israf etmeye hakkın yok. Çünkü senin elindeki mal senin değil, ümmetin tamamınındır.”

Ne yaptı Hz. Osman? Baktı ki Yahudi ederinin çok üstünde bir fiyat istedi. Dedi ki: “Gel sen kuyunun tamamını bana satma, işletmesinin yarısını bana sat. Bir gün sen işlet, bir gün ben?” Yahudi bu teklifi kabul etti. Öyle ya hem kuyuyu tamamen elden çıkarmayacak hem para alacak hem de yine işletmesinden para kazanmaya devam edecek. Bunun üzerine kuyunun işletmesi için pazarlığa giriştiler. Yahudi 25.000 istedi, Hz. Osman 8.000 verdi. O, 20.000 indi, Hz. Osman 10.000 çıktı, işin neticesinde 12.000 dirheme anlaşıldı. Hz. Osman bu şekilde kuyuyu satın alınca hemen mescide koştu ve Müslümanlara dedi ki: “Ey Müslümanlar! Ben Rûme kuyusunu aldım. Ama şu şekilde aldım. Bir gün işletim hakkı bizim, diğer gün Yahudinin. Siz işletim hakkı bizde olduğu gün gidin ve iki günlük suyunuzu alın, sakın ertesi gün gidip para ile su satın almayın.” O günler Müslümanların söz birliği vardı. Denilen yapıldı. Su sırası

[14] Buhâri, *Vasâ'yâ*, 33; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 75.

Müslümanlarda olduğu gün gidip sularını aldılar, ertesi gün Yahudi su satmak için bekleyip durdu, gelen giden yok...

Bazı sahâbiler bize şunu da rivayet ederler. Derler ki: “Kuyunun sahibi Hz. Osman olmasına rağmen bazı günler sıradan birisi gibi su kuyruğuna girer ve sıranın kendisine gelmesini beklerdi.”^[15] Bu da Hz. Osman’a has bir durumdur. Ne oldu sonra? Birkaç gün sonra Yahudi kendi gelip, Hz. Osman’a teklif etti ve kuyunun diğer günkü işletmesini de satmak istediğini söyledi. Hz. Osman “olur alırım” dedi. “Kaça?” Yahudi aynı paraya dedi. Hz. Osman: “Olmaz” dedi, pazarlık ede ede diğer yarısını da 8.000 dirheme aldı. Yahudinin 50.000 dirheme satmak istediği kuyuyu böylelikle Hz. Osman 20.000 dirheme almış oldu. Bu ticareti Efendimiz (sas) duyunca hem bu işi Hz. Osman’ın yapmasından dolayı hem de akıllıca davranıp o fiyata almasından dolayı çok memnun oldu ve Hz. Osman için hayır dualarında bulundu.^[16]

Medine Çarşısının Tesisi

Hız. Osman’ın aktif olarak işin içinde bulunduğru diğer mesele ise Medine’nin çarşısının tesisi idi. Biliyorsunuz o gün için Medine’de üç büyük Yahudi kabilesi vardı. Bunlar; Benû Kaynuka, Benû Nadir ve Benû Kurayza idi. Bu üç kabile adeta şehrin ticaretini ellerinde paylaşmış bir halde idiler. Şöyle ki: Benû Kaynuka, isminden de anlaşılacağı üzere kuyumculuk ile uğraşırlardı.^[17] Bunlar genellikle altın ticareti yapar ama bununda ötesinde tefecilik yaparlardı. Çok yüksek faizlerle özellikle Araplar’a borç para verir ve onları bir ömür sömürürlerdi. Benû Kaynuka’nın yaptıkları iş, bugünün lisanı ile konuşursak bir yönü ile para borsasını ellerinde tutmak ve bu borsayı lehlerinde kullanmaktı.

İkinci büyük kabile olan Benû Nadir’e gelince, onlar ise tarım ile uğraşırdı. Özellikle Medine’nin en önemli geçim kaynağı olan hurma üreticiliği yaparlardı. Büyük hurma bahçelerinin sahipleri olarak o gün bile dışarıya ihracat edecek düzeyde bir pazar oluşturmuşlardı.^[18]

Benû Kurayza’ya gelince bunlar ise debbağdılar; yani deri üretimi ve işletimi yaparlardı. Onlar bu alanda o kadar kendilerini geliştirmişlerdi ki başta çizme

[15] Buhârî, *Müsâkât*, 1.

[16] Semhûdî, *Vefai’l-Vefa*, III, 970, 971.

[17] Yıldırım, Muhammed Emin, *Asr-ı Saâdet’te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s. 39.

[18] Yıldırım, Muhammed Emin, *Asr-ı Saâdet’te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s. 39.

olmak üzere birçok mamulün üretimi ile uğraşırlardı.^[19] Bunlarda ürettikleri bu deri ürünlerini hem Medine pazarına hem de başka yerlere satarlardı.

Yahudiler bu üç farklı alanda ticareti ellerinde tutukları için, ticarî sahada da söz onlarındı. Onlar pazarın kurallarını koyar, fiyatları belirler, tabii ki şartları hep kendi çıkarları doğrultusunda oluştururlardı. O gün için Medine’de insanların ticaret yaptıkları dört büyük çarşı vardı.^[20] Bu çarşıların ya da pazarların tüm ipleri de elbette Yahudilerin ellerinde idi. Mesela; orada ki dükkânların en işlek olanlarını ellerinde tutar, işe yaramaz kıyıda köşe de olanları ise Araplara yüksek paralarla kiraya verirlerdi. Pazardaki malların satış bedellerini kendi istedikleri şekilde belirler; satarken de alırken de onlar kazançlı çıkarlardı.

Efendimiz (sas) Medine pazarının bu halini çok iyi gözlemledi. Tabi sadece işin mahiyetini anlamakla kalmadı, kesinlikle bazı alternatiflerin geliştirilmesi için başta Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Ebû Talha ve ensar içerisindeki tüccarlarla bu işin istişaresini yaptı. Efendimiz (sas) çok iyi fark etmişti ki eğer ticaret Medine’nin var olan, dört büyük çarşısında devam ettirilse, asla ipler Yahudilerin ellerinden alınamayacaktı. Çünkü işin başında pazarın şartlarını onlar oluşturmuşlardı. Onların ellerinden bu şartları alıp, Müslümanların lehlerine dönüştürmek çok da kolay değildi. Bu gerçeği çok iyi gözlemleyen Efendimiz (sas) ticarî sahadaki mücadeleye yeni bir pazar oluşturarak başlanması gerektiğinin kararına vardı. Bunun üzerine sahâbenin içerisindeki tüccarlarla istişare ederek Müslümanlara has bir çarşı oluşturmak için seferber olundu.

Tabi bu ilk çarşı öyle çok büyük ve kapsamlı değildi; Yahudilerin çarşısına yakın Bakîyü’z-Zübeyr diye bilinen bir bölgede idi. Efendimiz (sas) buraya büyük bir çadır kurdurarak, orasını Müslümanların pazarı olarak ilan etti.^[21] Artık Müslümanlar ticaretlerini bu yeni çarşıda yapacaklardı. Çok kısa bir zaman zarfında bu çadıra kurulan çarşı, kendinden söz ettirmeye başlamıştı. Medine’de yıllardır Arapları sömürmeye alışmış Yahudiler, böyle bir gelişme karşısında büyük bir şaşkınlık geçirdiler. Bir müddet bu yeni olayı sessizce ama sinsice izledikten sonra, kendilerine alternatif olacak olan bu pazarın bir an önce ortadan kaldırılması gerektiği kararına vardılar. Çünkü onlar çok iyi biliyorlardı ki Müslümanlar, ticarî sahada kendi ayakları üzerine durmaya

[19] Yıldırım, Muhammed Emin, *Asr-ı Saâdet’te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s. 43-48.

[20] es-Semhûdî, *Vefâu’l-Vefâ*, I, 347.

[21] Yıldırım, Muhammed Emin, *Asr-ı Saâdet’te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s. 41.

başladıkları gün sosyal ve siyasal hayatta da bunu başaracaklar ve artık kimsele-
re ipleri vermeden izzet ve şeref üzere yaşayacaklardı. Böyle bir durum ise elbet-
te Yahudileri oldukça endişelendiriyordu.

Bu endişe ilerleyen günlerde büyük bir öfkeye dönüşmüştü. Yahudilerin en
meşhur şair ve savaşçılarından biri olan ve ilerde Müslümanlar tarafından yaptığı
iharetlerin bir karşılığı olarak öldürülecek olan Kâ'b b. Eşref bir gece adamlarını
da yanına alarak Müslümanların pazar olarak kullandıkları bu çadırı yıkmak için
harekete geçtiler. Onlar gecenin karanlığından istifade ederek önce çadırın ipleri-
ni keserek orayı ateşe vermiş, sonra o çarşığı yerle bir etmişlerdi. Efendimiz (sas)
sabahın erken saatlerinde bu durumdan haberdar olunca, herkesin öfke ile elleri-
ni sıktıkları bir zamanda, tebessüm etmişti. Sahâbe merakla bu tebessümün sebe-
bini sorduklarında; Efendimiz (sas) demişti ki: **“Yaptığımız bu iş Yahudileri kız-
dırdı. Demek ki biz doğru bir iş yapmışız. Bundan sonra kendi çarşımızı öyle bir
yere taşıyacağız ki onlar bu sefer daha fazla kızacaklar.”**^[22]

Efendimiz (sas) bu olay üzerine ileride Hz. Ebû Bekir'in halife seçileceği
yer olan Benû Sâide Sakîfesi'nin hemen yanı başında büyükçe bir arsa satın aldı.
Bu arsayı kıyamete kadar Müslümanlara bu iş için vakfetti. ^[23] Bugün Medine'ye
gittiğinizde burayı görebilirsiniz. Hemen Hz. Ali mescidine yakın üzerinde Sû-
ku'l-Kadîm/Eski Çarşı yazan duvarların içerisinde kalan yer. Burada kalıcı bir
çarşı inşa ederek, tüm Müslüman tüccarları buraya davet etti ve bu çarşının kural-
larını bizzat kendisi koydu.

Hudeybiye'de Hz. Osman

Onun nasıl akıllı bir tüccar olduğunu gösteren üç önemli hadise vardır ki
İslâm Tarihi'nde onları anlatmadan Hz. Osman'ı anlamamız mümkün değildir.
Bu üç hadiseden biri Hudeybiye'dedir.

Hudeybiye Hicretin 6. yılında Efendimiz'in (sas) rehberliğinde 1400
sahâbînin sadece Umre maksadı ile Mekke'ye doğru yola çıkıp, Mekke'ye 22
km. uzaklıkta olan Hudeybiye denilen yere gelip konakladıklarında, Mekke-
liler'in Müslümanlara müsaade etmeyip belli şartlarla antlaşma ile neticele-
nen çok önemli bir hadisedir.^[24] Müslümanlar orada konakladıklarında elçiler

[22] Semhûdî, *Vefai'l-Vefa*, III, 539, 540.

[23] Semhûdî, *Vefai'l-Vefa*, III, 539.

[24] Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 321-324; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 571-573; Beyhâkî, *Delâil*, IV, 90-92.

gidip gelmeye başlayacaktı. Efendimiz de Mekke’de güçlü bir ailesi olan ve o an Mekke’nin siyasi lideri olan Ebû Süfyân’ın çok yakın akrabası olmasından dolayı Hz. Osman’ı Mekke’ye elçi olarak gönderecekti. Efendimiz (sas) Hz. Osman’a bu görevini söyleyince, o hiç tereddüt etmeden kabul etmiş ve o görevi yerine getirmek için

Mekke’nin yolunu tutmuştu. Hz. Osman atına binip Mekke’ye doğru giderken sahâbîlerden biri demişti ki: “Ne mutlu Osman’a ki bizden önce Kâbe’ye kavuşacak, bizden önce tavaf edecek!” Bu sözü Efendimiz (sas) duyunca ne diyecekti biliyor musunuz: “**Eğer Osman benim tanıdığım Osman ise, ben Kâbe’yi ziyaret etmeden o asla ziyaret etmeyecektir.**”^[25] Evet, Osman gerçekten Resûlullah’ın (sas) tanıdığı Osman’dı.

Kendi Lisanından

“Başkalarına sadaka vererek Allah’la ticaret yapın ki kazanasınız.”

[es-Seâlibî, *el-İcâz ve’l-İcâz*, I, 34]

Ne olur bu tabloyu biraz tefekkür edin? Hz. Osman doğup, büyüdüğü, para kazanıp itibar elde ettiği o toprakları iman ettikten sonra terk etmek zorunda kalmış ve 13 senedir de Mekke’ye ve Kâbe’ye gidememişti. O nübüvvetin 6. yılı Habeşistan’a gitmiş, oradan Medine’ye gelmiş, o günler hicretin 6. yılı; tam 13 senedir her gün Kâbe’nin özlemi ile yanıp tutuşmuştur. Şimdi Kâbe’nin hemen yanı başında, Efendimiz’in (sas) kendi arkasından söylediği sözden habersiz bir şekildedir. Hz. Osman Mekke’ye varınca Ebû Süfyân onu çok iyi karşılamış, ağırlamış ve ona: “Kâbe’yi sen ziyaret edebilirsin ama Muhammed ve adamlarına izin yok” demişti. Ne demişti bu söz karşısında Hz. Osman: “*Vallahi Ey Ebû Süfyân! Allah Resûlü ve Müslümanlar gelip Kâbe’yi ziyaret edene kadar ben asla Kâbe’yi ziyaret etmeyecek, bu gözlerle Kâbe’ye bakmayacağım!*”^[26] Hz. Osman’ın bu sözü Ebû Süfyân’ı sarsacak, Hz. Osman’ın yüreğindeki aşkı ve dilindeki o sözü o gün için anlayamayacaktı.

Hz. Osman birkaç gün Mekke’de alıkonacaktı. Onun dönüşü gecikince bir haber yayılacaktı Müslümanlar arasında... Hz. Osman öldürüldü diye... Bu haberi Efendimiz (sas) duyar duymaz harekete geçecek ve asıl maksatları Umre olmasına rağmen, üzerlerinde bir tek kılıçtan başka savaş malzemesi olmamasına rağmen, Osman’ın kanının bedelini sormak için ayaklanacak ve tüm

[25] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 329; Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzi*, II, 601, 602.

[26] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 324.

Şâhidlerin Dilinden

Hız. Ali (ra) bir gün insanlara hitâb ederken: “*Tarafımızdan kendilerine güzel akıbet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar.*” (Enbiyâ 21/101) ayetini okumuş ve: “İşte Osman, ayette bahsedilen bahtiyarlardandır!” demiştir.

[İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, VII, 492]

Müslümanlara Semûre ağacının altında biat etmeye çağıracaktı. 1400 sahâbî tek tek o ağacın altında biat edip Kur’ân’a övgü ile gireceklerdi.^[27]

Tüm sahâbenin biatı bitince, Efendimiz (sas) sağ elini uzatacak, sonra sol elini havaya kaldırarak: “**İşte bu benim elim, bu da Osman’ın eli, şahit olun ki ben de Osman adına biat ediyorum**”^[28] diyerek, biat edecekti. Bu manzarayı seyreden sahâbe gözyaşları içerisinde şunu diyecekti: “Keşke öldürülen biz olsaydık da Resûlullah bizim adımıza biat etseydi!”^[29] Hız. Osman’a böyle bir şerefi kazandırtan en önemli vesile,^[30] arkasından ne söylendiğini bilmemesine rağmen, yüreğindeki sevdanın derinliğinden dolayı Resûlullah’ın (sas) sözünü doğrulmasıydı değil mi?

Zorluk Ordusu, Osman’ın Ordusu Oluyor

Hız. Osman’ın hayatının en önemli sayfalarından biri de hiç şüphesiz zorluk seferi olan Tebük’tur. Hicretin 9. yılı Efendimiz, Bizans üzerine büyük bir sefer hazırlığına girişir. Bu sefer aslında iman ile nifakın birbirinden tamamen ayrılma imtihanıdır. Düzenlenecek ordu 30.000 kişilik bir ordu olduğu için Efendimiz (sas) hayatında çokça yapmadığı bir işi yapacak ve insanlardan açıkça bu sefer için infakta bulunmalarını isteyecekti. Olanlar zaten vermişti ama Efendimiz (sas) özellikle yüreklerinde halen nifak bulunan bazılarının infak ile

[27] “Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah’a biat etmektedirler. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.” Fetih 48/10.

[28] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 120.

[29] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Megâzi*, II, 605.

[30] Abdullah b. Ömer, bu olayı naklederken şöyle der: “Resûlullah’ın (sas) Osman için uzattığı eli, Osman’ın kendisi için uzattığı elinden daha hayırlı idi!” İbn Abdilberr, *el-İstiab*, III, 158.

tedavi olmalarını sağlamak maksadı ile onları vermeye teşvik ediyordu. Çık-mış minberine o hiç kimselerden bir şeyler istemeyen Efendimiz: **“Kim cen-net karşılığında zorluk ordusunu donatır”** diyor,^[31] kimselerden ses gelmiyor, peygamberin sesini sessizliğe mahkum etmemek için Hz. Osman’ın sesi yük-seliyor: “Ben Yâ Resûlullah!” diyor; “Benden üzerindeki askerlerin masrafları dahil tam 100 deve” diyordu. Efendimiz (sas) ona dua ediyor ama istemeye de devam ediyordu. Yine ses yok, yine Osman’ın sesi, yine 100 deve... Efendimiz yine ona dua ediyor ve istemeye devam ediyor. Yine Hz. Osman’ın sesi, yine 100 deve... Efendimiz (sas) o kadar memnun oluyor ki Hz. Osman’ın bu infakından... Gözlerinde yaş olduğu bir halde elini kaldırıyor ve diyor ki: **“Allah’ım Osman günahlarını bağışla! Allah’ım Osman’ın yaptığı ve yapacağı tüm hataları affet!”** Ondan sonraki söz: **“Mâ darrâ Osman! Mâ amile bade’l yevmî/ Osman’a bundan sonra yaptıklarından dolayı bir sorumluluk yoktur?”**^[32] Neden? Çünkü infak insanın hatalarının kefaretidir. Hz. Osman ise öyle bir vermiştir ki öm-rünün sonuna kadar yapacağı hatalarının tüm kefareti kendisi eliyle ödemiştir. Ölünün arkasından günahlarının kefareti olsun diye ıskat verilir ya, Hz. Osman adeta ıskatını kendi elleriyle vermiş biridir.

Efendimiz (sas) o günden sonra da insanları bu hayra teşvik etmeye devam edecekti. Hz. Osman akıllı bir tüccar olarak işin neticesinde elde-avuçta ne var-sa ne olduğunu kaynaklar bize haber verirler: “700 ukiyye altın ve 10.000 dinar.”^[33] Bunları doldurur bir çuvala getirip Efendimiz’in (sas) önüne koyar. Resûlullah (sas) o çuvalı boşatıp içindekileri avuçlayıp, avuçlayıp yere bırakırken dua dua Hz. Osman için hayır temennilerinde bulunur. Bu verdiklerinin yanında, önce-sinde 950 deve 50 at ve ne kadar da savaş teçhizatı vermişti. Verilenlerin hepsi 30.000 kişilik İslâm ordusunun üçte birini yani 10.000 kişisini donatmaya yet-miştir. Böylelikle *Ceyşü’l-Usra/Zorluk ordusu*, *Ceyşü’l-Osman/Osman’ın Ordusu* diye isimlendirilmişti.^[34]

İnfaka Doymayan Tüccar

Hz. Osman’ın hayatından aktaracağımız üçüncü ve son tablo Hz. Ebû Be-kir döneminde. O yıllar, İslâm ordularının bir anda 14 farklı cephede savaş

[31] Buhârî, *Vasâ-yâ*, 33; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 75.

[32] Tirmizî, *Kitâbü’l-Menâkıb*, 18.

[33] Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, I, 59.

[34] eş-Şâmi, *Sübü’l-Hüdâ*, V, 467.

yapmak zorunda kaldığı yıllardır ve Medine’de ciddi bir kıtlık vardır. Öyle ki artık insanlar yiyecek bulmakta zorlanıyorlar, temel ihtiyaçlarını bile göremiyorlardı. İşte o günlerde Hz. Osman’a ait 1000 develik büyük bir kervan Medine’ye gelmek üzeredir. Kervan gıda maddeleri ile doludur. Şam’dan gelecek, Medine pazarında satılacaktır. Burada bir parantez açarak bir hakikate daha dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Bakın bahsettiğimiz olay Hicretin 12. yılının başlarıdır. Tebük Gazvesi, hicrî 9. yılın sonlarında olmuştur. Hz. Osman o gazve sırasında nasıl bir infakta bulunduğu biraz önce gördük. Bu nasıl bir ticaret ki malının neredeyse tamamını infak etmiş, aradan 2 yıl geçmeden 1000 develik koca bir kervanı Medine’ye getirecek kadar büyük bir sermayenin sahibi olmuş... Eee Allah bire yedi yüz vereceğini vaat etmiyor mu?^[35] Hz. Osman verdikçe bereketleniyor, verdikçe artıyordu.^[36]

1000 develik kervan Medine’ye giriyor. Halkta büyük bir sevinç, tüccarlar da büyük bir heyecan oluşuyor. Tüccarlar Hz. Osman’ın kapısının önünde ondan mal almak için sıraya giriyorlar ve o anda tüccarlar Hz. Osman arasında pazarlık başlıyor. Tüccarlar diyorlar ki: “Ey Osman! Şam’dan kaçta aldınsa tam yüzde on fazlasına bize sat, yani 10 dirheme aldığını 11 dirheme bize sat!” Hz. Osman diyor ki: “Sizden daha fazla veren var, niye size satayım ki?” Bunu duyunca tüccarlar yüzde yirmiyeye çıkarıyorlar. Hz. Osman yine sizden daha fazla veren var diyor. Hz. Osman böyle dedikçe tüccarlar oranı arttırıyor, en son yüzde 70 kadar, yani 10 dirheme alınan malın 17 dirheme verilmesine kadar iş çıkıyor. Hz. Osman her seferinde sizden daha çok veren var demeye devam ediyor. En son tüccarlar diyorlar ki: “Osman sen fırsatçılık yapıp fiyat yükseltiyorsun, Medine’de bu fiyattan daha fazlasını sana verecek birini biz tanımıyoruz. Şimdi gidip seni halife Ebû Bekir’e şikâyet edeceğiz.” Hz. Osman bir şey demiyor. Tüccarlar gidip olanları Hz. Ebû Bekir’e anlatarak, ondan şikâyetçi oluyorlar. Hz. Osman’ı çok iyi tanıyan Hz. Ebû Bekir, Osman’ın karaborsacılık

[35] “Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her sünbülünde (başığında) yüz adet tane (tohum) olmak üzere, yedi sünbül (başak) veren bir tek tohumun durumu gibidir. Allah, dilediği kimse için (onun rızkını) kat kat artırıp verir. Ve Allah Vâsi’dir, Alim’dir.” Bakara 2/ 261.

[36] Defaatle malını sıfırlayacak kadar infak eden Hz. Osman, âsiler tarafından şehit edildiğinde insanı hayrete düşürecek kadar bir mal geriye bırakmıştı. 30.500.000 dirhem ve 150.000 dinar şehit edildiği gün yanındaydı. Âsiler bu paranın hepsini yağmalayıp götürmüşlerdi. Bunların dışında, Rebeze denilen yerde 1.000 deve bırakmıştı. Ayrıca, Medine’de Bîrû Eris kuyusunu, Hayber ile Vâdilkurâda bulunan ve verdiği sadakalardan oluşan 200.000 dinar değerindeki mallar, onun varislerine bıraktıklarıydı. Bkz. İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 72, 73.

ya da fırsatçılık yapmayacağını çok iyi bildiği için bu işte bir iş olduğunu tahmin ediyor. Yanına Hz. Ömer'i de alarak Hz. Osman'ın evine geliyor ve tüccarların söylediklerini sorguluyor. Hz. Osman diyor ki: "Ey Allah Resûlü'nün Halifesi! Ben tüccarların verdiklerinden daha fazla veren bir ticaret buldum. Niye ona vermeyeyim ki?" Hz. Ebû Bekir merakla: "Kim o der?" Hz. Osman: "Allah" der. "Medine'nin halkı bu kıtlık günlerinde bu zorlukları çekerken ben nasıl olur bu işe seyirci kalırım. Ey Ebû Bekir! Sen ve tüm müminler şahit olun ki bu 1000 deve üzerindekiyle beraber Medine halkına infaktır." [37]

Âlimlerin Dilinden

Abdurrahman b. Mehdî (v.198/ 813-14) şöyle der: "Hz. Osman'da iki ahlâk vardı ki bunlar ne Ebû Bekir Sıddık'ta, ne de Hz. Ömer'de mevcuttu. Birincisi mazlum olarak şehit edilinceye kadar sabır göstermesi; ikincisi de tüm müslümanları bir Mushaf-ı şerif üzerinde toplamasıdır."

[Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 58]

Bu sözlere şahit olanlar gözyaşlarını tutamayacak ve Hz. Osman'ın büyüklüğünü bir kez daha itiraf edeceklerdir. İşte Hz. Osman böyle bir kâmet? Böyle bir tüccar... Böyle bir rehber...

Bu hadiseyi bize nakleden İbn Abbas şöyle güzel bir anekdot daha aktaracaktır: "Osman'ın bu büyük infakının olduğu günün gecesinde rüyamda Resûlullah'ı (sas) gördüm. Alacalı bir devenin üzerindeydi. Üstünde nurdan bir giysi, ayağında nurdan bir ayakkabı, elinde nurdan bir asâ vardı ve çok acele ediyordu. Dedim ki: "Yâ Resûlullah! Seni ve sohbetini çok özledim, biraz dursan da seninle sohbet etsem. Ne bu acele böyle?" Dedi ki: "Ey İbn Abbas! Osman çok büyük bir sadaka verdi ve Allah da bu sadakayı kabul edip onu Cennet'te evlendirdi. Biz de düğününe davet edildik, ben de şimdi oraya gidiyorum." [38]

Meleklerin Kendisinden Hayâ Ettiği Sahâbî

Hz. Âişe (rh) validemiz anlatıyor: "Bir gün Efendimiz (sas) ile beraber evde bulunduğumuz bir zamanda, babam Ebû Bekir, Resûlullah'ın (sas) yanına girmek üzere izin istedi. Bu sırada Aleyhissalâtu vesselâm yatağı üzerinde

[37] İbn Kudâme, *er-Rikkâ ve'l-Bükâ*, s. 190.

[38] İbn Kudâme, *er-Rikkâ ve'l-Bükâ*, s. 190.

yatmakta idi. Üzerinde benim bürgüm vardı. Resûlullah halini bozmadan izin verdi. (Konuştular), meselelerini hallettiler. Hz. Ebû Bekr gitti. Bir müddet sonra Hz. Ömer girmek için izin istedi. Resûlullah (sas) aynı halini hiç değiştirmeden ona da izin verdi. Ömer'in ihtiyacını da gördü. Sonra da gitti. Bir müddet sonra Osman içeriye girmek için izin istedi. Bu sefer (aleyhissalâtu vesselâm) yatağında doğrulup oturdu. Üstünü başını düzeltti. Bana da: "Elbiseni üzerine topla!" diye emretti. Sonra ona da girmesi için öylece izin verdi. Onun da ihtiyacını gördü. Osman da gitti. O gidince ben dayanamayıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Bekir ve Ömer gelince halinizi hiç değiştirmedığınız halde, onlarla görüştünüz. Ama Osman gelince kendine çeki düzen verdin. Sebebi nedir?" diye sordum. Dedi ki: "**Osman çok utangaç birisidir. Ben istifimi hiç bozmadan eski halimde iken içeri aldığım takdirde, arzusunu açmadan gideceğinden korktum.**"

Bir diğer rivayette: "**Kendisinden meleklerin hayâ duydukları bir kimseden ben hayâ duymayayım mı?**" demiştir. ^[39]

Allah böyle tüccarlarımızın sayısını çoğaltsın. Allah adına ve Allah namına vermenin mutluluğunu bizlere yaşatsın. İnfak hasleti ile yüreklerimizde var olan, her an olması imkan dahilinde olan nifak hastalıklarımızı gidersin inşallah...

❖ HZ. OSMAN B. AFFÂN'IN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ "Cennet karşılığında infak" sözünü duyduğunda, az ya da çok elini cebine at ki Müslüman bir tüccar olabilesin.
- ❖ Yaptığın iş, İslâmî bir hizmet, hayırlı bir eylem, takdir gören bir amel olsa bile israf etme ki Müslüman bir tüccar olabilesin.
- ❖ Hududullah'a/ Allah'ın sınırlarına ve Hukukullah'a/Allah'ın hukukuna riayet et ki Müslüman bir tüccar olabilesin.
- ❖ İskatını, hayırlarını ve infakını varislerine bırakmayıp, kendi ellerinle ver ki Müslüman bir tüccar olabilesin.
- ❖ Küçük hesapların, biter korkusunun, korkak adımların sahibi olma ki Müslüman bir tüccar olabilesin.

[39] Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 36.

Suffa Meclisleri

SAHÂBE DERSLERİ

Aslanların Aslanı ALİ b. EBÎ TÂLİB (Radıyallahu Anhu)

Kur'ân İklimi

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حَيْثُ مَسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ
لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾ إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا
قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا وَسُرُورًا ﴿١١﴾

*“Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula,
yetime ve esire yedirirler. Biz sizi Allah rızası için
doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür
bekliyoruz. ‘Biz, çetin ve belâlı bir günde Rabbimizden
(O’nun azabına uğramaktan) korkarız!’ derler. İşte
bu yüzden Allah onları o günün fenalığından esirger;
(yüzlerine) parlaklık, (gönüllerine) sevinç verir.”*

[İnsan Sûresi, 76/8-11]

Nebevî Seda

لَا تَمَسُّ النَّارُ مُسْلِمًا رَأَىٰ، أَوْ رَأَىٰ مَنْ رَأَىٰ

Câbir b. Abdullah’tan rivayet ediliyor; Allah
Resulü (sas) şöyle buyurdu: “Beni Müslüman
olarak görene ya da beni göreni görene ateş
(cehennem) dokunmayacaktır.”

[Tirmizî, Menâkıb, 57]

أَمَّا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ
مِنْ مُوسَى، إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي

“(Ey Ali!) Hârûn’un Mûsâ yanında aldığı yeri,
sen de benim yanımda almaktan razı değil misin?
Ancak benden sonra peygamberlik yoktur”

(Buhârî, Meğazi, 78)

“Hasetçi, rahat edemez; sabırsız, dostluk kuramaz;
kötü ahlaklı ise seven bulamaz.”

H. Ali (ra)

(İbn Abdürabbih, el-İkdü'l-ferid, II, 158)

Adı	Ali b. Ebî Tâlib
Anlamı	Yüce, ulu, şerefli
Künyesi	Ebû Turab/Toprağın babası
Lakabı	Haydar-ı Kerrar/Aslanların aslanı
	Murtazâ/Razı olunmuş
Baba Adı	Ebû Talib b. Abdülmuttalib
Anne Adı	Fâtıma bint Esed
Kabilesi	Hâşimoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 10/Milâdî, 600
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	23
Rivayeti	536
Savaşları	Tebük hariç tüm gazveler.
Görevleri	Vahiy katipliği, hac emirliği, halifelik
Vefat Yeri	Kûfe/Necf/İrak
Vefat Yılı	Hicrî, 17 Ramazan 40/Milâdî, 24 Ocak 661
Vefat Yaşı	61

Her Boyutu İle Hz. Ali'yi Konuşmak Mümkün mü?

Hz. Ali'yi konuşmak gerçekten çok kolay bir iş değil; hele hele onun hayatını belli bir zaman dilimine, sınırlı satırlara sığdırmak hiç kolay değil... Çünkü Hz. Ali dediğiniz zaman, Efendimiz'den (sas) sonra hakkında en fazla konuşulan, kitaplar yazılan, değerlendirmeler yapılan bir şahıs demiş olursunuz. Malumunuz insanlık tarihi içerisinde hakkında en fazla kitaplar kaleme alınan, şiirler dizilen, makaleler ve araştırmalar yapılan Efendimiz'dir. Efendimiz'den (sas) sonra kimdir dediğinizde hiç tereddütsüz Hz. Ali'dir deriz. Gerçekten Hz. Ali'nin ilk günden bu tarafa böyle bir hususiyeti olmuştur. Bu iddiamızı belki son yüzyılda yazılanların üzerinden söylediğimiz zannedilebilir. Ancak biz bu iddiamızı Hz. Peygamber (sas) dönemi ve hemen sonrası içinde söylemekteyiz. İmam Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) onun bu özelliği için şöyle demektedir: *"Hz. Ali'nin hayatı için nakledilenler o kadar çoktur ki, başka hiçbir sahâbe için böyle bir nakil olmamıştır."*^[1]

Hakkında İnen Âyet

"Öyle ya, mümin olan, yoldan çıkmış kimse gibi midir? Bunlar elbette bir olamazlar. İman edip de, iyi işler yapanlara gelince, onlar için yaptıklarına karşılık olarak varıp kalacakları cennet konakları vardır."

[Secde Sûresi, 32/18,19]

Bu sözü aktaran İbn Hacer (v.852/1449) şöyle bir değerlendirmede yapmaktadır: "Hz. Ali hakkında nakledilenlerin fazla olması başta Benî Ümeyye olmak üzere sevmeyenlerinin de olmasından kaynaklanıyordu. Ona düşmanlık

[1] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/32; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1294.

artınca sahâbeden her kim Ali hakkında bir şey duymuşsa, mutlaka onu kaydetmiş ve başkalarına aktarmıştır.”^[2] Dolayısı ile Hz. Ali’nin hayatını öğrenmek bir yönü ile kolaydır; bir yönü ile de çok zordur. Kolaydır; hayatına dair kütüphanelerimizde binlerle ifade edilen kaynaklar mevcuttur. Zordur; hangisini öne alıp, hangisini geriye bırakacaksınız, neyi anlatıp neyi anlatmayacaksınız; seveni çok olduğu için düşmanı da çok olan bir şahsiyetin hayatı hakkında söylenenlerin sahih olanlarını nasıl tespit edeceksiniz. İşte Hz. Ali’nin hayatı böyle bir hayattır. Rabbim bizlere kolaylaştırsın; o büyük İslâm insanını anlamayı, hayatını kavramayı hepimize nasip eylesin.

Her Hayırlı İşin Adamı

Hz. Ali, milâdî 600 yıllarında Mekke’de, bir rivayete göre ise Kâbe’de doğuyor^[3]; milâdî 661’de bir Ramazan gecesinde, tam tarihini de söylersek -onun destan yazdığı bir tarihtir o zaman- 17 Ramazan yani bir *Bedir* yıldönümünde yaralanıyor ve dört gün sonra 21 Ramazan’da da şehâdet şerbetini içiyor.^[4] milâdî olarak 61, hicrî olarak 63 yıllık bir hayatın sahibi olan Hz. Ali, kesbî olsun, vehbî olsun aklınıza gelecek her türlü güzel vasfın, övülecek ahlakın, yapılabilecek işin, elde edilecek her türlü makamın, mevkinin, görevin, sahibidir. Bundan dolayı Hz. Ali, bir işin değil; her hayırlı işin adamıdır.

Onun hayatında var olan özelliklerden bir tanesi herhangi bir sahâbî de olsa; o vasıf, söz konusu sahâbîye gurur ve övünç olarak yeter. Mesela; bir sahâbî sadece vahiy kâtibi olsa, çok kabiliyetli bir komutan olsa, çok iyi bir idareci olsa, Müslümanları yöneten bir halife olsa, eline aldığı kılıcın hakkını ödeyen bir asker olsa, taşıdığı sancağı düşürmemek için elinden geleni yapan bir sancaktar olsa, çok güzel bir Kur’ân okuyucusu yani güzel sesli ve sedalı bir Karî olsa, Kur’ân’ı çok iyi anlayan ve yorumlayan bir müfessir olsa, İslâm’ın inceliklerine çok iyi vakıf bir hakîm olsa, bir hikmet kahramanı olsa, çok iyi bir muallim olsa, hüküm vermede emsalsiz bir kadı olsa, *Bedir* ashâbından olsa, *Uhud*’un sâdiklarından olsa, *Hendek*’in mücahitlerinden olsa, *Beyatü’-r-Rıdvan*’ın el verenlerinden olsa, Allah’ın Aslanı lakabının sahibi olsa, *Haydar-ı Kerrâr* diye isimlendirilse, *Murtazâ* lakabının sahibi olarak, Allah’tan râzı, Allah da ondan râzı biri

[2] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1294.

[3] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1294; İbn Abdilberr, *İstiâb*, III, 197.

[4] İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, IV, 112; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 39.

Hiz. Peygamber'in (sas) Dilinden

Câbir b. Abdullah'dan (ra) rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *“Bana karşı sen, Mûsâ'ya karşı Hârûn'un durumundasın fakat benden sonra peygamber yoktur.”*

[Buhâri, Fedâili Ashâbi'n-Nebi, 6]

olsa, ‘Kerremallahu veche/Allah yüzünü kat kat ikramlandırırsın!’ ifadesinin sahibi olsa, Peygamber evinin damatlarından biri olsa, Hiz. Peygamber'e amcaoğlu olsa, Peygamberin neslini o devam ettirse, ilk Müslüman olanlardan olsa, hayatını şehit olarak sonlandırırsa; aklınıza ne geliyorsa söyleyin; bu özelliklerden sadece bir tanesi bir sahâbî de olsa; o sahâbî için şeref olarak yeter; övünç kaynağı olarak yeter... Ya bu saydıklarımızın hepsi bir şahısta olsa ve daha sayamadığımız yüzlerce vasfın sahibi olsa ne olur o şahıs? Bunun bir cevabı var; o şahıs olsa olsa Hiz. Ali olabilir. Çünkü Hiz. Ali'den başkasında bu kadar vasıf bir arada toplanmamıştır. Böyle bir özellik başka birilerine nasip olmamıştır.

İşte Hiz. Ali demek bundan dolayı çok zordur. Hiz. Ali dersiniz; ondan sonra şaşırır kalırsınız, neyi anlatayım, neyi anlatmayayım, ne dersem Hiz. Ali'yi anlatmış olurum. Ne demesem eksik bırakmış olurum. Böyle zor olduğu için yapılacak en iyi şey bir çerçeve çizmek ve sadece bir noktada yoğunlaşmaktır. Belki böyle yapmak Hiz. Ali'yi her yönü ile anlamamıza engel olacak ama hiç değilse birkaç yönünü biraz olsun anlamamıza yardımcı olacaktır.

Dünya-Ahiret Kardeş Olmak!

Nedir peki bizim üzerinde duracağımız yön? Buna geçmeden bir soruya cevap bulmamız gerekecektir. Efendimiz'in (sas) nazarında Hiz. Ali'nin değeri ve kıymeti malumdur. Bugün yüzlerce hadiste biz, Efendimiz'in (sas) Hiz. Ali hakkında neler neler söylediğini okuyoruz. O hadislerin her biri Efendimiz'in (sas) dünyasında Hiz. Ali'nin yerini bize göstermektedir. Hatırlayalım mesela; kendisine kardeş kılmasını... Daha Mekke'de iken kılmış, Medine'ye gelince ensar-muhâcir kardeşliğinde, Ali'yi yine kendi nasibi olarak saklamış ve kendine kardeş kılmıştır. Hatta: “Sen benim dünya-ahiret kardeşimsin!”^[5] demiş, bir

[5] İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, IV, 104.

Rivayet Ettiği Hadis

Hız. Ali (ra) anlatıyor: “Resûlullah (sas) buyurdular ki: “Kim bir hastayı akşam vakti ziyaret ederse onunla mutlaka yetmiş bin melek çıkar ve sabaha kadar onun için istiğfarda bulunur. Ona cennette bir bahçe hazırlanır. Kim de hastaya sabahleyin giderse, onunla birlikte yetmiş bin melek çıkar, akşam oluncaya kadar ona istiğfarda bulunur. Ona cennette bir bahçe hazırlanır.”

[Ebû Dâvûd, *Cenâiz*, 7]

başka rivayete göre ise: “Sen benim kardeşimsin. Sen bana varis olursun, ben de sana varis olurum.”^[6] demiştir.^[7]

Hız. Ali 29-30 yaş Efendimiz’den (sas) küçüktür ama O’nun (sas) hem dünya, hem ahiret kardeşidir. Bu kardeş ifadesini Ümmü Eymen annemiz bakın bize nasıl anlatıyor:

Fâtıma’yı gelin olarak babasının evinden çıkardığımızda Efendimiz’in (sas) gözleri dolu oldu. O anda beni çağırdı ve dedi ki: “*Ey Ümmü Eymen! Gelini götür, evlerine yerleştir ama beni bekleyin ben geleceğim.*”^[8] Eve gidildi, yerleşildi. İnsanlar dağıldılar. O anda Efendimiz (sas) içeriye girdi. Resûlullah içeriye girince kızı Fâtıma’ya sarıldı ve onu sağına oturttu. Sonra: “*Kardeşim nerede?*” dedi. Ben: “Kardeşin kim Yâ Resûlullah!” dedim. “*Kim olacak tabi ki Ali*” dedi. Ben: “Yâ Resûlullah! Hem kardeşim diyorsun, hem kızını ona veriyorsun? Olur mu böyle?” dedim. Efendimiz (sas) dedi ki: “*O benim dünya ve ahiret kardeşimdir. Halen kardeşimdir, kardeşim olarak da kalacaktır.*” Çağırdık

Ali’yi, geldi. Efendimiz (sas) onu soluna oturttu. Sonra bizden su istedi; bir kapın içerisinden su getirdik. Mübarek ellerini o su da ıslattı, sonra bir şeyler okuyarak önce Fâtıma’nın göğsüne, sırtına ve omuzlarına o sudan sıçrattı. Sonra aynısını Ali’ye yaptı.^[9] Sonra onlara bir düğün hediyesi verdi.

Ne vermiş olabilir? Beşi bir yerde mi dersiniz? Elbette ki hayır! Hikmet evine verilecek en güzel hediye, kelimelerdi, sözdü, duaydı. O eve verilecek en güzel hediye bu idi. Efendimiz (sas) evlenecek, zifafa girecek gençlere söylenebilecek en güzel kelimeleri onlara verdi. Dedi ki:

[6] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 39.

[7] Varis kılınma meselesi miras ayeti olan Nisâ 11. âyet inince ortadan kaldırılmıştır. İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 39.

[8] İbn Sa’d, *Tabakat*, X, 23.

[9] İbn Sa’d, *Tabakat*, X, 23, 24.

بَارَكَ اللَّهُ لَكُمْ وَبَارَكَ عَلَيْكُمْ وَجَمَعَ بَيْنَكُمْ فِي الْخَيْرِ

“Barekellahu le kuma ve bareke aleykuma ve cema beynekuma fi'l-hayr!”

“Allah bu evliliğinizi ikiniz içinde bereketli kılsın! Bereketini üzerinizde daim eylesin. Ve ikinizin arasını da hayırlarla birleştirsın!”^[10]

Ondan sonra muavvizeteyn yani Felâk ve Nâs sûrelerini okudu, üzerlerine üfledi ve tekrar kızına sarıldı ve çıktı.”^[11]

İşte Hz. Ali'nin değeri Resûlullah'ın (sas) katında böyledir. O damadıdır; canından bir parça olan Fâtıma'nın kocası, Cennet gençlerinin efendileri olan Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in babasıdır. Amcasının oğludur; beş yaşında yanında büyüttüğü için babasıdır; onu Musâ'nın abisi Harûn'un yerine koyduğu için^[12] Risâlet davasının abisidir. Daha neler neler...

Hz. Ali'nin Dünyasında Resûlullah (sas)

Ama biz, Hz. Ali'nin dünyasından baksak ve Hz. Ali için Efendimiz (sas) nasıl bir noktada duruyor? diye sorsak, çok ilginç bir cevap ile karşılaşırız. Soruyorum size; hayatınızın en kıymetli varlığı, şahsiyeti kimdir? Olmazsa olmazı kimdir? Yaşınız kaç olursa olsun, dizine baş koyup saçlarınızı okşatmak istediğiniz varlık kimdir? Hangi cenazeye giderseniz gidin eğer kaybetmişseniz hatırlayıp gözyaşı dökeceğiniz varlık kimdir? Efendimiz'in (sas) lisanı ile bir söz söyleyeyim; altı yaşında annesi Âmine'yi yitirince *Ebvâ*'da, küçük anne Ümmü Eymen onu teselli etmeye çalışırken, ona söylediği bir söz var; o sözü yıllar

[10] Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 37; Tirmizî, *Nikâh*, 7.

[11] Ahmed Halil Cum'a, *Nisâu Ehli'l-Beyt*, s. 567.

[12] Hz. Peygamber'in (sas) Hz. Ali hakkında söylediği sözlerden bir tanesi, onu risâlet davasının abisi olma konumuna yükseltmiştir. Tebûk Gazvesi'nde Efendimiz, Hz. Ali'yi yerine Medine'de vekil olarak bırakmıştı. Bu durum münaflıkların; “Sefer, zorlu bir sefer olduğu için Muhammed, amcasının oğlunu kayırdı.” şeklinde dedikodularına sebep olmuştu. Savaş meydanlarının aslanı olan Hz. Ali, böyle bir duruma dayanamayarak, atına atlayıp, Medine dışındaki orduya yetişmiş ve Efendimiz'den kendisini orduya alması için ısrar etmişti. Bunun üzerine Efendimiz: “Ey Ali! Hârûn'un Musâ yanında aldığı yeri, sen de benim yanımda almaktan razı değil misin? Ancak benden sonra peygamberlik yoktur.” demişti. (Buhârî, *Meğâzî*, 78; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 30,32) Bu sözü ile Efendimiz (sas), Hz. Ali'yi Musâ'nın abisi olan Hârûn'un yerine koymuş; böylelikle onu risâlet davasının abisi olma konumuna yükseltmişti.

sonra Ümmü Eymen annemiz bize söyleyecek... **“Ey Ümmü Eymen! Anne yüzü hiç unutulmayacak bir yüzdür.”** Evet, unutulmayan yüzün sahibi olan annedir değil mi? Ana olduğu için cenneti; Allah, annelerin ayaklarının altına koymuştur.^[13] Dolayısı ile insanın en değerli varlığı annesidir. Hz. Ali için, Efendimiz’in (sas) değeri buydu biliyor musunuz? Hz. Ali için Efendimiz (sas) bir baba değil, bir anne gibi idi.

Hicretin 4. yılı, Hz. Ali’nin annesi Fâtıma bint Esed^[14] vefat ediyor. Efendimiz’in (sas) **“Annemden sonra annem”**^[15] dediği iki kadından biri o... Efendimiz (sas) annem dediği bu bahtiyar validemiz için öyle üzülmüyor, öyle şeyler yapıyor ki; sahâbe hayran oluyor, o sevgiye ve sevdaya... Kazılan kabre giriyor, rahat mı diye bakıyor; sırtından hırkasını çıkarıp ona kefen yaptırıyor; cenaze namazını kıldırmak için öne geçtiğinde bir türlü namazı bitiremiyor; alıyor tek-biri bırakıyor, alıyor bırakıyor; 70 tekbir aldığını söylerler; sonra kendi elleri ile Fâtıma validemizi kabre indiriyor. Dilinde şu dua: **“Allah’ım! Annem Fâtıma bint Esed’i affet. Kabrini genişlet!”**^[16] Hz. Ali rivayet ediyor: “Efendimiz (sas) bu duayı gözyaşları içerisinde yaparken birden tebessüm etti. Ben şaşırarak baktım: “Ne oldu Yâ Resûlullah?” dedim. Dedi ki: **“Cebrâil geldi ve bana annemin cennetlik olduğunu haber verdi.”**^[17] Hz. Ali, orada hem bu müjdeye hem de Efendimiz’in (sas) o halde iken tebessüm edişine seviniyordu. Öz annesini kaybeden Ali, o acıyı bir müddet sonra unutacaktı; çünkü o anne olarak çoktan Efendimiz’i (sas) görmüş, ana gibi ona sığınmıştı. Dikkat edelim; Hz. Ali’nin dünyasında Efendimiz’in (sas) nasıl anne gibi, belki gibisi fazla anne olarak edinildiğini Hz. Ali’nin bir sözünün üzerinden daha iyi anlayacağız. Diyor ki Hz. Ali: **“Bir deve yavrusu nasıl annesinin ardından ayrılmadan sürekli annesini takip ediyorsa, ben de Efendimiz’i annesini takip eden bir çocuk gibi hayatım boyunca takip ettim.”** İşte Hz. Ali’nin dünyasında Efendimiz’in (sas) böyle bir yeri vardı; dolayısı ile Efendimiz (sas) Fâtıma’nın babasıydı, ama Ali’nin annesi gibiydi.

Bir deve yavrusu nasıl annesini takip etmiş ise, o da öyle takip etmiş, Kâbe’de doğar doğmaz onu ilk kucağına alan Efendimiz (sas) olmuş; adını

[13] “Cennet annelerin ayaklarının altındadır.” Nesâî, *Cihâd*, 25; İmam Kuzâî, *Müsned eş-Şihâb*, I, 189.

[14] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber’in Albümü*, 92, 93.

[15] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 212.

[16] Hâkim, *Müstedrek*, III, 108.

[17] Hâkim, *Müstedrek*, III, 108.

annesi, babasının adı olan Esed, koymak istediğinde de; *“Onun adı Ali olsun”* demiş, adını bile Efendimiz koymuştu.^[18] 5 yaşına kadar babasının evindedir; Efendimiz’in (sas) yaşı 35 olunca, Hz. Hatice’nin evinde de biraz rahat yüzü görünce vefa göstermiş amcasının evine, diğer amcası Abbas’ı da alarak çocuklarının bakımını üstleneceklerini söylemek için varmış Ebû Talib’in evine... Söylemişler tekliflerini; Ebû Talib önce yok falan demişse de; sonra: “Akıl’i bana bırakın, diğerlerini alın” demiş; Abbas, 15 yaşındaki Ca’fer’i almış, Efendimiz ise 5 yaşındaki Ali’yi almıştı^[19]... Ali’nin elinden tutup, Haticesine emanet ettiğinde dediği söz şu olmuş: *“Ey Haticem! Ben öyle birini seçtim ki, Allah onu benim için seçmiştir.”*^[20] Nasıl seçildiğine dünya-âlem şahit olacaktır.

Koku Peygamber Kokusu!

O günlerde daha nübüvvetin gelişine 5 yıl var; 5 yıl boyunca Ali, Efendimiz’in (sas) terbiyesindedir; sonra 23 yıl aralıksız bu terbiye devam edecektir. 28 yıl, bir ömürdür neredeyse, 28 yıl boyunca Hz. Ali, ileri de Ehl-i Beyt Mektebi’nin en baş muallimi olmak için nübüvvet mektebinin, peygamber mektebinin en baş talebesidir. Düşünebiliyor musunuz? Bir kez Allah Resûlü’nü (sas) gören, ne görmesi mülakâtı olan yani mümin olarak karşılaşan, bir kez Efendimiz’in (sas) nefesini hisseden sahâbî oluyor; o sohbet-i risâletin insibağından nasipleniyor. Peki, bir insan 28 yıl gecesine, gündüzüne, seferine, hazarına şahit olsa o insan ne olur? Ne olacak? Tabi ki Hz. Ali olur...

İşte Hz. Ali Peygamber ikliminden bu mânada nasiplenene en bahtiyar şahıstı. Malum olduğu üzere, Hz. Hatice validemiz Efendimiz’den (sas) önce iki evlilik yapmış; bu evliliklerinden biri kız, ikisi erkek üç çocuğu olmuştu. O çocuklardan biri Hind b. Ebî Hâle idi.^[21] Onu, Efendimiz (sas) çok sever, öz çocuklarından ayırmazdı. Bundan dolayı da Hz. Hasan da, Hz. Hüseyin de Hind’e ‘dayı’ derlerdi.^[22] Efendimiz’in (sas) vefatından sonra Hind bir an olsun Hz. Ali’nin arkasından ayrılmadı, zaten en son *Cemel Savaşı*’nda da, Hz. Ali’nin safalarında şehit oldu. Ona soruyorlar: “Sen neden hep Ali’nin arkasındasın, başka

[18] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, II, 847.

[19] İbn İshak, *Sîre*, I, 262; Taberî, *Târih*, II, 213.

[20] Abdülfettâh, Abdülmaksûd, *İmam Aliyy ibni Ebî Tâlib*, s. 75.

[21] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber’in Albümü*, s. 148, 149.

[22] Tirmizi, *Şemâil*, 22; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 116.

biri mi yok, neden hep Ali ile berabersin?” Hind b. Ebî Hâle diyordu ki: “Yoksa siz hissetmiyor musunuz? Bakın! Ali’den Efendimiz’in kokusu geliyor.”^[23]

En Zor Emir: İstikamet

Hiz. Ali’den gerçekten bu koku geliyordu. Hiz. Ali’den bu kokunun gelme sebebi de, Hiz. Peygamber’i (sas) bir gölge gibi takip etmesi idi. Hiz. Ali bu takip de çok şey öğrenmişti. İşte o öğrendiklerinden biri, belki de en önemlilerinden biri hiç şüphesiz; “**Festekim kemâ ümirt**” emrinin gereği olarak istikametti.^[24] Hûd Sûresi’nin 112. ayeti olan bu önemli âyet, İbn Abbas’ın deyimi ile: “Efendimiz’e nazil olan en ağır, en zor âyetti.” Böyle olduğu için, Efendimiz (sas): “**Beni Hûd Sûresi ihtiyarlattı!**”^[25] demişti. Başka bir hadiste: “**Hûd Sûresi ve kardeşleri**” deyip birkaç sûreyi daha saymıştı.^[26] Demek ki, Allah’ın istikamet talebi, gerçekten bu işin ne demek olduğunu bilenlerin, belini kıran bir talepmiş, saçları ağartan bir talepmiş, bedenleri ihtiyarlatan bir talepmiş...

Hiz. Ali, Peygamber’in (sas) evinde, sinesinde ve hayatında istikamet ne demek olduğunu çok iyi öğrenen biri olarak, bunun gereğini yerine getirme adına çok gayret etmiş ve gerçekten istikameti hayatının hiçbir devresinde eksik bırakmamış, gereği ne ise onu yerine getirme hususunda, başına geleceklere aldırmadan, kaybedeceklerine takılmadan, elinden çıkacakların hesabını yapmadan gerekeni yapmıştır.

Biz onun 63 yıllık hayatının çocukluk devresi olan ilk 5 yıllık hayatını dikkate almazsak, geriye kalan 58 yıllık hayatını şöyle bir devrelere ayırsak; hayatının 3 temel devresinden söz edilebiliriz:

1. **Devre:** 5 yıl nübüvvet öncesi Efendimiz’in (sas) yanında geçirdiği devre, 23 yılda nübüvvet devresi, toplam 28 yıllık hayatının ilk devresi...
2. **Devre:** Kendinden önce halife olan Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Ömer ve Hiz. Osman dönemlerinde geçirdiği 25 yıllık hayatının orta devresi
3. **Devre:** 5.5 yıl süren hilâfet yıllarının devresi yani hayatının son devresi...

[23] Muhammed Emin Yıldırım, Hiz. Peygamber’in Albümü, s. 148, 149.

[24] “O halde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı da gitmeyin. Çünkü O, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir.” Hûd 11/112.

[25] Tirmizî, Tefsirü’l-Kur’ân, 56.

[26] Hiz. Peygamber (sas) şöyle buyurmuştur: “Beni Hûd, el-Vâkıa, el-Mürselât, Amme yetesâelüne ve İzeş-şemsu küvviret sûreleri ihtiyarlattı.” Tirmizî, Tefsirü’l-Kur’ân, 56.

Kendi Lisanından

“En çok korktuğum şey; keyfe tâbi olmak ve uzun hülyalara dalmaktır. Keyfe tâbi olmak, insanı haktan çevirir. Uzun hülyalara dalmakta ahireti unutturur. Bilin ki, dünya arkasını dönüp gitmektedir. Bilin ki ahirette yüzünü dönüp gelmektedir. Bu ikisinden her birinin adamları vardır. Siz ahiret adamlarından olun. Dünya adamlarından olmayın. Çünkü bugün amel var hesap yok, yarın hesap var amel yoktur.”

[Buhârî, *Rikâk*, 4]

Bu üç devreyi; yani Hz. Ali’nin hayatının ilk, orta ve son devresini şöyle ne üzere yürüdüğünü görmek için bir tasnife tâbi tutsak ve bu işi kavramlar üzerinden yapsak karşımıza çıkacak tablo şudur:

1. Devre: *Teslimiyet, Samimiyet, Fedâkarlık ve İstikamet*
2. Devre: *Vahdet, Selâmet, Vakâr ve İstikamet*
3. Devre: *Hakkaniyet, Adâlet, Kararlılık ve İstikamet*

Bu kavramların hepsinin üzerinde durmak gerekir ama buna imkânımız yok, ancak fark ettiğiniz gibi hayatının üç devresinde de Hz. Ali’nin hayatında ortak bir vasıf vardır ki, o da: İstikamettir.

İşte Ali dediğimiz zaman aslında bir istikamet misâli, istikamet insanı, istikamet modeli demiş oluruz.

Ali dediğimizde 7’inde ne ise 70’inde de aynı çizgide duran bir istikamet insanı demiş oluruz.

Ali dediğimizde istikamet alanında sözleri ile değil hayatı ile rehber olan biri demiş oluruz.

İstikametın Şekillendirdiği Bir Hayat

Bir insan böyle iman ederse, artık durur mu? Hak bildiği davadan geri kalır mı? İş başa düşünce kendini bir an geri çeker mi? Hz. Ali’nin 10 yaşında başlayıp, milâdî olarak 61 yaşında biten kulluk çizgisi işte böyle bir çizgidir. Nübüvvet öncesi o evde Hz. Hatice’nin terbiyesi ile yetişen Ali, on yaşlarında iman ile

tanışmış, Hz. Hatice'den sonra iman etme ve namaz kılma şerefine nail olmuştu. Enes b. Mâlik rivayet ediyor: “Peygamber (sas) pazartesi günü peygamber olarak görevlendirildi. Salı günü ise Ali ile birlikte namaz kıldı.”^[27]

On üç yaşlarında, Efendimiz (sas) genel davetin ilk safhasında en yakın akrabalarını İslâm’a davet ederken Hz. Ali de ordaydı. Efendimiz’in (sas) o gün ona verdiği görev, gelen davetlilere su ve süt ikram etmektir. Efendimiz (sas) bu yeni davetin mesajlarını akrabalarına duyururken, orada Hz. İâ’nın rolüne bürünerek, onun feryadı gibi: “Allah’a giden yolda bana kim ensar/yardımcı olacak”^[28] diye haykırmaya başlayacaktı. Amca Ebû Leheb sinirlenecek: “Yazıklar olsun sana! Bizi bunun için mi davet ettin!” diyecek, davette hiçbir şeyin konuşulmasına imkân vermeyecekti. Ertesi gün Efendimiz (sas) davetini tekrarlayacak, orada da Efendimiz (sas) hiçbir şeye takılmadan haykırışını devam ettirecek ama her seferinde daveti karşılıksız kalacaktı. Bunun üzerine Hz. Ali, elindeki su kırbasını yere bırakacak ve “ben” diyerek sağ elini havaya kaldıracaktı.^[29] O el o gün “ben” diyerek havaya kalkmış ve o günden sonra tam elli bir yıl boyunca da aşağıya inmemiştir. Hz. Ali’nin “ben” demesi, başta Ebû Leheb olmak üzere orada hazır bulunanların alaylı sözlerine konu olacaktı. Diyeceklerdi ki: “Ey Muhammed! Sana bu çocuk yeter, bizi bırak! Bu çocuk sana yeter!”^[30] Onlar alay etmişlerdi ama tarih gösterecekti ki, gerçekten o çocuk, Efendimiz’e (sas) yetecekti. O çocuk nübüvvet davasının yigidi olarak, Risâlet davasının abisi olarak bu davaya yetecekti.

O gün orada havaya kalkan el, bir daha aşağı inmeyecekti. İşkenceler, bas-kılar döneminde o el hep havada, Şib-i Ebî Talip denen muhasara günlerinde o el hep havada, Tâife gitmeye hazırlanan Peygamber’in karşısında o el hep havada, Akabe’nin zorlu yollarında o el hep havada olacaktı.

Hicret Gecesi Üstlenilen Vazife

Yirmi üç yaşlarında bir delikanlı iken, Efendimiz’e (sas) hicret yolu gözük-müş; Efendimiz (sas), sâdık dostu Hz. Ebû Bekir ile o zorlu yola revan olacağı

[27] Tirmizi, *Menâkıb*, 77.

[28] “İâ, onlardaki inkârcılığı sezince: ‘Allah yolunda bana ensar/yardımcı olacaklar kimlerdir?’ dedi. Havârilere: ‘Biz, Allah yolunun yardımcılarıyız; Allah’a inandık, şahit ol ki bizler Müslümanlarız!’ cevabını verdiler.” Âl-i İmrân 3/52.

[29] İbn Sa’d, *Tabakat*, I, 187; Taberî, *Târih*, II, 217, 218.

[30] İbn Sa’d, *Tabakat*, I, 187; Taberî, *Târih*, II, 217, 218.

sırada, Hz. Ali'yi kendi yanında olan emanetleri sahiplerine vermesi, ailesine sahip çıkması ve yatağına yatması için seçmişti. O gün ve o zeminde Peygamber'in yatağına yatmak demek, kalkmak için değil ölmek için yatmak demekti. Ali, bunu bile bile: "Tamam Yâ Resûlullah!" diyecek ve o yatağa ölmek için yatacaktı. Hz. Ali'nin bu tavrı aynen atası İbrâhim'e benzemekteydi. Hani Hz. İbrâhim, Nemrûd'un yaktırdığı ateşe yanmak için atlamış, ama ateş Hz. İbrâhim'e karşı serin ve selâmet olmuştu ya;^[31] aynen Ali de o yatağa ölmek için yatacak ama Allah, Ali'yi muhafaza edecekti.

Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir ile *Sevr Dağı*'na doğru yola çıktıklarında *Mekke*, *Dârü'n-Nedve*'de alınan karar gereği her kabileden bir savaşçı seçerek, Peygamber'in evine O'nu öldürmek için göndermiş, böyle yapmakla Hâşimoğulları'nın tepkisini daha da aza indirmeyi planlamışlardı. Dışarıda eli kılıç tutan, en mahir mızrak kullanan savaşçılar varken, Hz. Ali, Peygamberin yatağında çok rahat bir halde uyumaktadır. Yıllar sonra Hz. Ali'ye o gece sorulacaktı. Denilecekti ki: "Ey Ali! Sen hicret gecesi Peygamber'in yatağına yattığında, *Mekke*'nin en iyi kılıç kullanan adamları evin önünde içeriye girip, yatağa saldırmak için bekliyorlardı. Sen onların konuşmalarını, kılıçlarının ve mızraklarının seslerini duyuyordun. Allah aşkına söyle! O gece sen nasıl uyuyabildin?" Hz. Ali bu soruya şöyle cevap verecekti: "*Vallahi, şu an elli küsur yaşındayım; halen o gece ki uykuyu arıyorum.*"^[32] İşte Hz. Ali ve işte Ali'nin sevdası ve aşkı, işte Ali'nin istikameti...

Bedrin Arslanlarından ...

Hicretin 2. yılı, Hz. Ali 25 yaşlarındadır; *Bedir*'in meydanındadır... Utbe, Velîd ve Şeybe o meydanda karşılırlarına çıkacak rakipler istiyorlar... Efendimiz (sas) de onların karşısına kendileri çok istedikleri için Ensar'dan üç yiğit gönderir: Avf, Muâz ve Peygamber şairi Abdullah b. Revâha... Utbe, gelenlerin Medineli olduklarını görünce: "Ey Muhammed! Biz buraya Medineli çiftçilerle savaşmaya gelmedik. Bize denklerimiz olan adamlar gönder!" der. Efendimiz (sas), Utbe'nin derdini anlamıştır. Utbe, Ümeyyeoğulları'na mensuptu. Onun derdi Hâşimoğulları idi; öyleyse karşılırlarına Hâşimoğulları'ndan üç isim gönderilmeliydi. Bunun üzerine Efendimiz (sas): "*Kûm Yâ Hamza! Kûm Yâ Ali!*

[31] "Ey ateş! İbrâhim için serinlik ve esenlik ol!" dedik." Enbiyâ 21/69.

[32] Muhammed Emin Yıldırım, *Efendimiz'i (sas) Sahâbe Gibi Sevmek*, s. 84.

Şâhidlerin Dilinden

Ebû Hüreyre (ra) diyor ki:
 “Ömer b. el-Hattâb dedi ki:
 “Ali b. Ebî Tâlib bizim en iyi
 hüküm verenimizdir.”

[İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 343]

Kûm Yâ Ubeyde! / Kalk Ey Hamza! Kalk Ey Ali! Kalk Ey Ubeyde!” dedi.^[33] Zaten kalkmaya can atan Ali, hemen bu davete icabet etti ve *Bedir*’in meydanı; biri amca, ikisi amcaoğlu olan bu yiğitlerin kılıçlarıyla ile sarsıldı. Hz. Hamza Utbe’yi, Hz. Ali Velîd’i devirdiler. Ubeyde b. Hâris ise Şeybe’nin kılıç darbeleri ile yaralandı ve daha sonra da şehit oldu.^[34]

Savaş usulünce Hz. Hamza ile Hz. Ali, Şeybe’ye saldırdılar ve onu da orada öldürdüler. Daha sonra savaş başladı; o gün o meydan da 70 *Mekke* müşriği öldürülecek, 70 tanesi de esir alınacak; 14 tane de şehit verilecekti.^[35] Siyer ve meğâzî yazarlarının verdiği bir bilgiyi sizlerle paylaşayım; derler ki, öldürülen 70 müşrikten en az 20 tanesi Ali’nin kılıcı ile öte dünyaya gitmişti. Hz. Ali, boyunun kısıalığına rağmen büyük bir kabiliyet ile böyle bir işi başarmıştı. O anı bize anlatan Mus’ab b. Sa’d (v.103/722) der ki: “*Bedir günü Hz. Ali, sanki ağaçtan meyve düşürür gibi düşman askerlerinin kafalarını yere düşürüyordu.*”^[36]

Bazı tarihçiler bu bilgidен hareketle şöyle bir tespitte bulunurlar ki, bu tespit öyle dikkate alınmayacak bir tespit değildir. Derler ki: Sonraki yıllarda Hz. Ali’ye karşı oluşan düşmanlığın altında yatan sebeplerden bir tanesi de Hz. Ali’nin *Bedir*’de birçok müşriği öldürmesi idi. Yakınları *Bedir*’de öldürülenlerin Hz. Ali’ye olan kinleri sonraki yıllarda ortaya çıkmış oldu.

Uhud ve Hendek Meydanlarında ...

Bedir’den bir yıl sonra *Uhud*’da, Hz. Ali yirmi altı yaşlarındadır. O gün elinde Zülfikâr vardır. İbnü’l-Esir’in (v.630/1233) verdiği bilgi bu... *Bedir*’de ganimet olarak alınmış ve Efendimiz (sas) tarafından çift başlı o kılıç Ali’ye hediye edilmiştir.^[37] Taberî (v.310/923) ise *Uhud* savaşının ortasında hediye

[33] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 277; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 117.

[34] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1375, 1376; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, IV, 278; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 279; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 635.

[35] İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 15.

[36] İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, IV, 87.

[37] *Zülfikâr*, *Bedir*’de öldürülen Âs b. Münebbih’e ait çift başlı bir kılıçtır. Âs b. Münebbih’i öldüren kişi bilinmediği için o kılıç umumi ganimetler arasına dâhil edilmiş, daha sonra Hz. Ali’ye hediye edilmiştir. Bkz: Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşraf*, I, 144-145.

edildiğini söyler.^[38] Hz. Ali o gün Zülfikâr ile inanılmaz bir çaba ortaya koyunca Efendimiz (sas) ya da Cebrâil: *“La feta illa Ali, la seyfe ila Zülfikâr/ Ali gibi genç, Zülfikâr gibi kılıç yoktur!”*^[39] demişlerdi.

Savaşın öncesinde Abdüddâroğulları'ndan o gün sancağı elinde tutan Mekkeli karşısına çıkacak rakip istiyor; Hz. Ali, sağına-soluna bakmadan “ben” deyip ortaya çıkıyor. Efendimiz (sas) Ali'yi, *Uhud'*un meydanına doğru gönderiyor; Ali'nin gidişi ile tekbir seslerinin duyulduğu bir oluyor. Hz. Ali, onu yere sermiş, o meydana da kendine yakışan duruşu ortaya koymuştu. Ondan sonra *Mekke* tarafının sancaktarı kim olmuşsa, Hz. Ali'nin kılıcından nasibini almıştı. Dördüncü sancaktar Ebû Talha olur; Ali onu da bir kılıç darbesi ile yere serer; tam öldürecekken vazgeçer yüzünü çevirir ve onu o halde yaralı olarak bırakır, başka birine yönelir. Daha sonra ona neden böyle yaptığını soranlara: *“Adamın avret mahalleri açıldı; o halde adama bakmak istemedim”* cevabını verir.^[40] O, Ali'dir. İstikamet insanıdır. Onun illkeleri vardır; savaşın meydanında olsa bile ilkelerini koruma hassasiyeti içerisinde.

İki yıl sonra Hendek Gazvesi'nde, Hz. Ali (ra) 28 yaşlarındadır. Müslümanlar Selmân-ı Fârisî'nin (ra) görüşü gereği hendekler kazmış, sayıca çok olan düşmana karşı böyle bir savunma yapılmıştı. Ama karşı tarafta çok büyük savaşçılar vardı. Onlardan bazıları hendekleri aşmış, o büyük çukurların ortalarına kadar gelmişlerdi. Gelenlerden biri de Amr b. Vûd idi. Bu zat büyük bir savaşçı idi. Bölgede onu tanımayan yoktu. Herkes onu bilir ve adını duyduklarında ödleri kopardı. Çünkü o: “Bin savaşçıya bedel Amr” diye bilinir, kimseler onun karşısına çıkmak istemezlerdi. Amr b. Vûd, hendekleri aşmış, orta bir yere gelince: “Ey Müslümanlar! Duydum ki, siz diyormuşsunuz ki; biz ölünce cehenneme, siz ölünce cennete gidiyormuşsunuz!? Hadi içinizden biri çıksın da beni cehenneme göndersin, kendi de cennete gitsin.” Müslümanlar konuşanın Amr olduğunu duyunca hiç ses çıkaramadılar. Bu tehditkâr sözlerle bir kişi karşılık verdi; o da Ali'den başkası değildi. Hz. Ali: “Ben Yâ Resûlullah!” diyerek meydana atıldı. Efendimiz (sas): *“İclis Yâ Ali! İnnahu Amr/ Otur Ey Ali! O Amr'dır”* dedi. Hz. Ali, istemeye istemeye oturdu, çünkü otur diyen Efendimiz (sas) idi. Amr, baktı ki, Müslümanlardan ses yok; sözlerini bir daha tekrarladı

[38] Taberî, *Târih*, II, 514; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 44.

[39] Taberî, *Târih*, II, 514; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 44.

[40] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, I, 227; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 40, 41.

ve karşısına çıkacak rakip istedi. Müslümanlardan yine ses çıkmadı; yine Hz. Ali, meydana atıldı: “Ben Yâ Resûlullah!” dedi. Efendimiz (sas) aynı sözlerle Hz. Ali’yi ikinci kez oturttu. Amr, baktı ki Müslümanlardan yine ses çıkmıyor, bu sefer daha da alaycı bir eda ile: “Ne oldu korktunuz mu? İçinizden bir tek adam yok mu karşıma çıkacak?” dedi. Yine hiçbir ses çıkmadı; yine Hz. Ali, “ben” deyip meydana atıldı. Efendimiz (sas) Ali’yi göndermek istemiyordu. Bundan dolayı bir daha Ali’yi oturtmak istedi, ama Ali bu sefer oturmadı. Bazen emri dinlememekte edeptir kabilince Hz. Ali dedi ki: “Yâ Resûlullah! Eğer o bin savaşçıya bedel Amr ise, ben de ananın isimlendirmesi ile Haydar-ı Kerâr’ım/ Çöllerin Aslanıyım. Bırak beni, ben ona haddini bildireyim.” Efendimiz (sas) Hz. Ali’nin bu iştiağını görünce, artık reddetmedi. Ali’yi yanına çağırdı; sırtındaki hırkayı Ali’ye giydirdi. Başındaki sarığı Ali’nin başına koydu, sırtını sıvazlayarak Hendeğin meydanına gönderdi. Ali, yiğitçe o meydana yürürken, Efendimiz (sas) ellerini açtı: **“Yâ Rabbi! Uhud’un meydanına amcam Hamza’yı gönderdim, geri gelmedi; sen Ali’yi bana geri gönder”**^[41] dedi.

Hz. Ali, aslanların aslanı olarak Amr b. Vûd’un karşısına çıktı. Amr, atın üzerinde Ali ise karşısında yaya olarak duruyordu. Amr, merak etmişti; karşısına çıkan bu delikanlının kim olduğunu ve sormuştu: “Kimsin, necisin?” diye... Hz. Ali: “Ben Ali b. Ebî Talib’im” demişti. Amr bir anda duraklamıştı. Çünkü Ali’nin adını çok duymuştu. *Bedir*’de, *Uhud*’da neler yaptığından haberdardı. Bundan dolayı biraz çekinmiş ve demişti ki: “Ey Ali! Senin baban benim çok sevdiğim birisi idi. Ben babanın hatırına seninle savaşmam. Sen git yerine başka birini gönder!” Hz. Ali, gülmüş: “Bırak bu lafları demişti. Rakip istedin işte ben geldim. Ya sen beni öldüreceksin, ya ben seni... Ama öncesinde senden üç talebim var?” Amr, meraklanmış söyle demişti. Hz. Ali demişti ki: “Ya Kelime-i Şehâdeti getirir kardeşim olursun. Ya savaşmadan çeker gider benden emin kalırsın. Yok, eğer ille de savaş diyorsan, in atından başlayalım savaşa...” Amr ilk iki teklifi kabul etmeyecekti; bir nara atacak, atından aşağıya inecek, inerken de bir Arap geleneği olarak karşısındakini korkutmak için atının ayaklarını kılıcı ile kesecekti. Böylece aralarında savaş başlayacaktı. Toz, duman birbirine karışacak ve hiçbir şey gözükmeyecekti. O toz duman bulutları içerisinde bir anda Ali dışarıya çıkacak, biraz dışarıda durduktan sonra içeriye girecek ve bir tekbir sedası duyulacaktı. Müslümanlar anlayacaktı ki; Ali, Amr’ı devirmişti.

[41] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, I, 471; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 69.

Âlimlerin Dilinden

Ebû Nuaym (v. 430/1038) der ki: “Ali b. Ebî Tâlib, kavminin efendisidir, ibadet edilenin (cc) sevdiği, ilim şehrinin kapısı, işaretleri ortaya çıkaran, mühtedilerin sancağı, itaatkârların nuru, muttakîlerin velisi, adillerin imamı, Hz. Peygamber’e icabet ve imanda öne geçen, hüküm ve yakîn konusunda en doğrusu, hilm olarak en büyüğü, ilim olarak en dolusu, muttakîlerin önderi, ariflerin süsü, tevhid hakikatlerini haber veren, ilmî hakikatlere ışık tutan, düşünen bir kalp, soran bir dil, işiten bir kulak sahibi, ahde vefalı, fitne kapılarını örten, her türlü sıkıntıdan korunmuş, güvenilmezleri def eden, adâletlilere yer açan, dinden çıkanlara karşı olan biridir.”

[Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 61]

Sonra Ali'ye o anlarda neden dışarıya çıkıp biraz bekledikten sonra içeriye girdiği sorulduğunda, istikamet insanı olarak Hz. Ali şunu diyecekti: *“Onu tam öldüreceğim sırada yüzüme tükürdü. O anda çok sinirlendim. Eğer o sinirle onu öldürseydim, belki onu nefsim için öldürmüş olacaktım. Bundan dolayı dışarı çıktım, sinirlerimi yatıştırdım, kendimi yapacağım işin Allah için olduğuna ikna ettim, öylece onu öldürdüm.”*^[42] İstikamet insanı işte bu...

Hz. Ali, Hendek'te bu karşılaşmadan sonra dönüp geldiğinde Efendimiz'in (sas) sevincini siz bir hayal edin; nasıl sevinip memnun olduğunu ve Hz. Ali için ne hayır duaları ettiğini bir düşünün...

Hz. Ali'nin hayat defterinin hangi sayfasını çevirirseniz çevirin, durum değişmeyecek; hep ilk gün havaya kaldırdığı o elin sorumluluğunu yerine getirme adına bir güzellik ortaya koyacak... Hudeybiye'de, Hayber'de, Yemen'de, Mekke'de, Basra'da, Kûfe'de hep böyle olacak^[43]... Çünkü Hz. Ali, “Yedisinde ne ise yetmişinde de aynıdır.” Çünkü Hz. Ali, “Haklı olmak kadar, haklı kalmakta önemlidir.” sözünün sahibidir. Çünkü Hz. Ali, bir istikamet ve istikrar insanıdır.

[42] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, I, 471; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 69.

[43] Hz. Ali'nin hayatının ayrıntıları için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1294-1297; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 87-117; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 197-225; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 17-42.

Şehâdeti ve Ahirete Giderken Bile Verdiği Dersler

Cehaletin gözlerini kararttığı Haricilerden bir grup, fitne sebebi oldukları gerekçesi ile hakem olayını kabul edenleri öldürme kararı almışlardı. Murad kabilesinden Abdurrahman b. Mülcem'in payına Hz. Ali düşmüştü. O Kûfe'ye gelmiş, belirlenen vakitte Hz. Ali'yi öldürmek için planlar yapmaya başlamıştı. Hz. Ali (ra) onun halinden şüphelenmişti. Ama somut bir şey olmadığı için üzerine gitmemiş, olayları akışına bırakmıştı.

O günlerde hep Hz. Ali'nin aklında Allah Resûlü'nün (sas) kendisine söylediği müjde vardı. Ne zaman Hz. Ali, Resûlullah'ın (sas) yanına gitse ve şehâdetten söz açılrsa Allah Resûlü (sas): "Sabret Ali! O gün gelecek, başından akan kanlar, sakalını boyayacak, o gün sana düşen sabır olacak!"^[44] diyordu. İşte o günler hep bu sözler zihninde dönüp, duruyordu.

Abdullah b. Seb'in diyor ki: "Ali'nin yanına gitmiştim. Başını ve sakalını göstererek dedi ki: 'Bu, şundan dolayı boyanacaktır.' Sonra İbn Mülcem'i kast ederek dedi ki: 'Bu en şerliden beklenen bir şeydir.' Bu sözleri benimle beraber işitenlerden bazıları dediler ki: "Ey Mü'minlerin Emîri! O şahsı bize söyle, kökünü kazıyalım!" Dedi ki: "O takdirde Allah'a yemin olsun ki, bana [kısasa] karşılık katilimden başkasını öldürürsünüz." Bunun üzerine, "Bize halife tayin et." dediler. Cevaben "Hayır, ama Allah Resûlü'nün (sas) sizi kendisiyle baş başa bıraktığı durumla terk ediyorum." dedi. "Rabbine kavuştuğun zaman ona ne diyeceksin?" diye sorduklarında ise şöyle dedi: "Ey Allah'ım! Onlarla seni baş başa bıraktım. Dilersen onları ıslah edersin, dilersen fitne ve fesat içinde bırakırsın." derim."^[45]

Tarihler Ramazan'ın 17. gecesinin sabah namazı olunca, Hz. Ali namaz için mescide yürüdüğü anlarda Kûfe'de; cehaletin ve taassubun kurbanı olan hain İbn Mülcem'in zalim kılıcı o güzel bedeni doğramaya başlamış; başından akan kanlar ise sakalını boyamıştı. O anlarda Hz. Ali şöyle diyordu: "Bismillah ve billâh ve a'lâ milleti Resulullah. Fuztû bi Rabbi'l-Kâbe/ Allah adına, Allah ile beraber, Resûlullah'ın milleti ile beraber, Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki ben şimdi kazandım."^[46]

[44] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 34.

[45] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 35.

[46] Muhammed Emin Yıldırım, *Nebevî Eğitim Modeli Dârü'l-Erkam*, s. 109.

Hız. Ali, o kılıç darbelerini yerken ‘ben kazandım’ diyordu. Çünkü o çok iyi biliyordu ki asıl hayat yeni başlayacaktı. O sevmiş, sevdiğinin yolunda yaşamış, en son sevdiğinin yolunda da kanını feda ederek gidiyordu. Yaralanmış, kanlar içerisinde eve taşınmış, birkaç gün sonra ise Rabbine şehit olarak yürümüştü.

Babasının şehâdetinin ardından Hız. Hasan insanlara verdiği hutbede şöyle diyordu: “Ey insanlar! Siz dün, ne öncekilerin kendisini geçebileceği, ne de sonrakilerin ona yetişebileceği bir insanı kaybettiniz. Allah Resûlü (sas), onu gönderilecek yere gönderir ve bayrağı ona verirdi. O da Allah kendisine fethi müyesser etmeden dönmezdi. Cibrîl onun sağında, Mikâîl ise solunda idi. Ne çil çil sarı altınlar, ne de ak ak akçeler bıraktı. Sadece atıyyesinden geriye kalan 700 dirhem... O parayla bir hizmetçi satın almak istiyordu...”^[47]

İşte Hız. Ali budur; hangi tabloyu açarsanız açın karşılaşacağınız netice böyledir. Çivisini Allah (cc) çaktığı için savrulmadan dik duran bir yiğit, bir istikamet kahramanıdır.

Rabbim hepimize o istikametten istifade etmeyi nasip etsin. Ne kadar muhtacız değil mi buna... Allah (cc) aczimize, fakrimize rağmen bize bunu çok görmesin; Alice istikameti hayatlarında diriltenden eylesin bizleri... (âmin)

[47] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 40.

❖ HZ. ALİ’NİN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ H. Ali (ra): “Kendisinin kusurunu gören, başkasının kusurunu göremez.”^[1] diyor. Öyleyse, peşine düşeceğimiz kusurlar başkalarının değil, kendi kusurlarımız olmalıdır. Nefislerimizdeki zaafiyetleri, bedenlerimizdeki tembellikleri, hayatımızdaki düzensizlikleri gidermeden, başkalarına ayar vermeye çalışmanın bir anlamı olmadığını her daim hatırlamalıyız.
- ❖ H. Ali (ra): “Kendi görüşünü beğenen yanılır. Kendi aklıyla yetinen hata yapar.” diyor. Öyleyse, ehil insanların düşüncelerine değer vermeli, tecrübenin kıymetine inanmalı, istişare kültürünün bu ümmetin en temel vasfı olduğunu iyice kavramalı, atacağımız her adım ve yapacağımız her iş için görüşlerine başvuracağımız insanları şimdiden bulmalıyız.
- ❖ H. Ali (ra): “İnsanlara büyüklük taslayan küçülür; gereksiz ayrıntılara dalan ise çok çabuk usanır.” diyor. Öyleyse, hiç kimseye karşı büyükmeli, bize bahşedilen her güzelliğin kaynağının Allah olduğu unutulmamalı, elden geldikçe her muhatabı kendimizden daha iyi görüp, istifade yollarını bulmalı ve bizi meşgul edecek her türlü ayrıntıdan ise uzak durmalıyız.
- ❖ H. Ali (ra): “Kim utanırsa, mahrum kalır; kim korkarsa, zarar eder.” diyor. Öyleyse, hakikati öğrenmek için utanmayı, güzel şeyleri elde etmek için ise korkaklığı terk etmek gerekir. Büyük hedeflere ulaşmak istiyorsak, engelleri aşmalı, ayak bağlarından kurtulmalı, küçük şeyleri feda etmeden büyük şeyler elde edileceğini unutmamalıyız.
- ❖ H. Ali (ra): “Sabırlı olan saygın olur; saygın olan ise kazanır!” diyor. Öyleyse sabır azık olarak edinilmeli, hem imtihanlara, hem nimetlere, hem günahlara, hem de ibadetlerin külfetine karşı sabır gösterilmelidir. Allah katında değer, insanlar katında saygınlık görmek istiyorsak, sabır mektebinin talebeleri olmak zorundayız.

[1] Mesajlarda nakledilen H. Ali’ye ait bu beş sözünün kaynağı şu eserdir. Bkz: İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferid*, II, 243.

Risâlet Davasının Annesi
HATİCE bint HÜVEYLİD

(Radıyallahu Anhâ)

Kur'ân İklimi

النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ
بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ
تَفْعَلُوا إِلَىٰ أُولِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا

“Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır.

*Eşleri ise onların anneleridir. Akraba olanlar, Allah'ın
Kitabına göre, (mirasçılık bakımından) birbirlerine diğer
müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar; ancak,
dostlarınıza uygun bir vasiyet yapmanız müstesnadır.*

Bunlar Kitap'ta yazılı bulunmaktadır.”

[Ahzâb Sûresi, 33/6]

Nebevî Seda

مَنْ أَحَبَّ أَصْحَابِي وَأَزْوَاجِي وَأَحْبَابِي وَأَهْلَ بَيْتِي
وَلَمْ يَطْعَنْ فِي أَحَدٍ مِنْهُمْ وَخَرَجَ مِنَ الدُّنْيَا عَلَى
مَحَبَّتِهِمْ كَانَ مَعِيَ فِي دَرَجَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ

İbn Abbas'tan (ra) rivayetle: Resûlullah (sas)
buyurdu ki: “Kim ashâbımı, hanımlarımı ve Ehl-i
Beytimi sever, onlardan hiç birisi hakkında kötü
konuşmaz ve dünyada onların muhabbetleri ile ayrılırsa;
kıyamet günü benimle birlikte, benim yanımda olur.”

[İbn İmâd el- Hanbelî, Şezerâtü'z-zeheb fi ahbâr men zeheb, I, 156]

خَيْرُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ: مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَآسِيَةُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ
وَحَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ وَفَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ

“Hanımlar âleminin en hayırlıları şunlardır:
İmran’ın kızı Meryem, Müzâhim’in kızı Âsiye,
Hüveylid’in kızı Hatice, Muhammed’in (sas) kızı Fâtıma.”

(Tirmizî, Menâkıb, 130)

“Sen akrabalarını koruyup, gözetirsin. Düşkünlerin elinden tutarsın. İhtiyacı olanların ihtiyaçlarını karşılarsın. Misafirlerine her türlü ikramı yaparsın. Hakkın yanında yer alır, hakkın ikamesi için çalışırsın.”

Hz. Hatice (r.anhâ)

(Belâzürî, Ensâbü'l-Eşrâf, I, 236)

Adı	Hatice bint Hüveylid
Anlamı	Erken doğan kız çocuğu
Künyesi	Ümmü'l-Kâsım / Kâsım'ın annesi
Lakabı	Kübra / Yüce ; Tâhire / Temiz
Baba Adı	Hüveylid b. Esed
Anne Adı	Fâtıma bint Zâide
Kabilesi	Esedoğulları / Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 55 / Milâdî, 555
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Süresi	10 yıl (Vefatına kadar)
Rivayeti	1
Eşi/Eşleri	Ebû Hale / Mâlik b. Nebbaş Atık b. Âiz, Resûlullah (sas)
Vefat Yeri	Cennetü'l-Mualla / Mekke
Vefat Yılı	H. Öncesi, 3 / Milâdî 620
Vefat Yaşı	65

Öyle Biri İle Karşı Karşıyayız Ki

Öyle biri ile karşı karşıyayız ki o, Hz. Peygamber'den (sas) sonra ilk kez varlık âleminin semasına Lâ İlâhe illallah Muhammedün Resûlullah kelime-yi tayyibesini duyurandır.

Öyle biri ile karşı karşıyayız ki O, Hz. Peygamber (sas) ile birlikte ilk kez imandan sonra en büyük hakikat olan namaz için Dergâh-ı Ehadiyet'e yönelendir.

Öyle biri ile karşı karşıyayız ki O, Hz. Peygamber'in (sas) ilk eşi ve yoldaşı olma şerefine nail olandır.

Öyle biri ile karşı karşıyayız ki O, Hz. Peygamber (sas) ile on beş yıl nübüvvetten önce, on yıl da nübüvvetten sonra olmak üzere tam yirmi beş yıl aynı yastığa baş koyandır.

Öyle biri ile karşı karşıyayız ki O, Hz. Peygamber'in (sas) evine ikisi erkek, dördü kız tam altı tane evlat hediye edendir. Biliyorsunuz, Hz. Peygamber'in evine çocuk doğuran Hz. Hatice dışında bir de Mâriye validemiz vardır ki^[1] o da İbrâhim'i o eve hediye etmiştir.

Öyle biri ile karşı karşıyayız ki O, Hz. Peygamber'in (sas) Ehl-i Beyt'inin kökü olan Hz. Fâtıma'yı doğuran ve Hz. Ali'ye ise annelik edendir.

Hakkında İnen Âyet

"Kuşluk vaktine ve sükûna erdiğinde geceye yemin ederim ki Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı."

[Duhâ Sûresi, 93/1-3]

[1] Mâriye validemiz hakkında daha fazla bilgi edinmek için bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *H. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 124.

Öyle biri ile karşı karşıyayız ki O, tüm varlığını, malını, mülkünü, sermayesini Allah (cc) yolunda feda etmekten bir an geri durmayandır.

Öyle biri ile karşı karşıyayız ki O, Hz. Peygamber'in (sas) lisanı ile ilk olarak cennetle müjdelenen, ^[2] ondan sonra da defaatle müjdelenen, ^[3] Cebrâil'i (as) gören, Allah tarafından gönderilen selama muhatap olan bahtiyar bir İslâm hanımıdır. ^[4]

Öyle biri ile karşı karşıyayız ki O, Câhiliyenin zifiri karanlığında kirlenmeden, Meryem misali pak ve temiz kalan, bu özelliği ile de *Tâhire* ismini kazanan bir annemizdir.

Öyle biri ile karşı karşıyayız ki O, Firavunları çok olan bir beldenin Âsiyeye imanını muhafaza ettirerek, şirke bulaşmadan vahye ulaşarak İslâm'ın *Kübrası* olan biridir.

Öyle biri ile karşı karşıyayız ki O, on yıl nübüvvetin ve risâletin davasına bir ana gibi sahip çıkarak, varlığını davasına adayan bir anamızdır.

Öyle biri ile karşı karşıyayız ki O, hanımlar âleminin sultanı olan Hz. Hatice validemizdir ve daha neler nelerdir...

Böyle vasıflara haiz bir İslâm'ın hanımı nasıl anlatılır, nasıl anlaşılır? Öyle kolay mı Hz. Hatice deyip de bu işin hakkını verebilmek...

Hayat Defterinin Sayfalarını Aralarken

Hz. Hatice annemizin hayatının her safhası hayran olunacak bir hayattır. Onun doğumundan başlayarak 37 yıl süren hayat serüveni gerçekten anlatılmaya değerdir. Bu süre zarfında iki evlilik yapan, bu evliliklerden iki erkek, bir kız çocuğu sahibi olan, karanlık ve kirli bir zaman diliminde yaşamasına rağmen, ticaretle uğraşan ama buna rağmen *tâhire/pak ve ceyyide/iyi* diye isimlendirilen ^[5] o hayatı, gerçekten anlatılmaya ve anlaşılmaya değerdir.

37 yaşında dul kalan, 3 yıl boyunca onunla evlenmek için onlarcasının evinin yolunu aşındırmalarına rağmen hepsine yok diyen, kader planında Efendimiz

[2] Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensar*, 20.

[3] Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 72; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 9/223.

[4] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 381.

[5] Yıldırım, Muhammed Emin, *Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice*, s. 32,40.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

Ali b. Ebî Tâlib (ra) şöyle demiştir: Peygamber'in (sas) şöyle buyurduğunu işittim: *"Hatice, kendi zamanında dünya kadınlarının en hayırlısıdır. Meryem bint İmrân, kendi zamanında dünya kadınlarının en hayırlısıdır."*

[Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 12]

(sas) için hazırlanan; hangi sürecin onu Efendimiz'e (sas) yaklaştırdığını aktaran o sayfalar gerçekten anlatılmaya ve anlaşılmaya değerdir. Hatırlanacağı üzere, Hatice annemiz dul kalınca, onunla hem Ebû Cehil hem de Ebû Süfyân evlenmek istemiş, ona teklifte bulunulmuş, annemiz ise o teklifleri kabul etmemiş, sonra Efendimiz'i (sas) kabul etmiş, onu kabul etmesi de onların Efendimiz'e (sas) ve getirdiği mesajlara karşı onların düşmanlıklarını ziyadeleştirmiştir. ^[6]

Hz. Hatice 40 yaşında, Efendimiz (sas) 25 yaşında Nefise bint Münye isimli hanımın vesilesi ile evlenmeleri, gerek yapılan hazırlıklar, gerek düğün günleri, gerek o günlerde Hatice annemizin vesilesi ile düğüne tabir câiz ise şeref konuğu olarak davet edilen Efendimiz'in (sas) süt annesi Halime validemizin gelişi, Hz. Ebû Bekir'in bu düğünde Efendimiz'e (sas) nasıl yardımcı oluşu, anlatılmaya ve anlaşılmaya değerdir. ^[7]

Hele hele Hatice annemiz ile Efendimiz (sas) arasında başlayan ve gerçekten ikinci bir örneği olmayan, ilk gün başlayıp tam 25 yıl süren evlilikte hiç azalmadan devam eden o sevgi bağı, anlatılmaya ve anlaşılmaya değerdir. Düşünebiliyor musunuz; 25 yıl Efendimiz'in (sas) hayatına Hatice validemiz varken başka bir hanım girmedir. O günler çok normal bir şey ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, onuncu evlilik... İslâm o günün insanına Nisâ Sûresi'ndeki ayeti nazil ettiği zaman ^[8] o günün erkekleri sevinmediler bilakis üzüldüler, devrin sosyal yapısını bilmeden insanlar ileri geri konuşuyorlar, ama o coğrafyayı tanıdığınızda meseleleri daha iyi anlıyorsunuz. O günün dünyasındaki erkekler gelen ayete üzüldüler, ^[9] çünkü gelen âyet, dört hanımla evlenin demiyordu,

[6] Yıldırım, Muhammed Emin, *Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice*, s. 30-31.

[7] Yıldırım, Muhammed Emin, *Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice*, s. 62.

[8] Nisâ 4/3.

[9] Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII, 182-184.

Rivayet Ettiği Hadis

“Resûlullah (sas) aldığı vahyi (Alak 1-5) öğrenmiş olarak döndü. Kalbinde bir titreme (bir korku) vardı. Hatice’nin yanına geldi ve: “*Beni örtün, beni örtün!*” buyurdu. Onu örttüler. Korku gidinceye kadar öyle kaldı. (Sükûnete erince) Hz. Hatice’ye başından geçenleri anlattı ve: “*Nefsim hususunda korktum!*” dedi. Hz. Hatice de: “Asla korkma! Vallahi Allah seni ebediyen zayi etmeyecektir. Zira sen, sıla-i rahimde bulunursun, doğru konuşursun, işini göremeyenlerin yükünü taşırsın. Fakire kazandırır-sın, misafire ikram edersin, Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (halka) yardım edersin!” dedi. Sonra Hz. Hatice, Aleyhissalatu vesselam’ı alıp Varaka b. Nevfel’e götürdü. Bu zat, Hz. Hatice’nin amcasının oğlu idi. Câhiliye devrinde Hıristiyan olmuş bir kimseydi. İbranice (okuma) yazma bilirdi. İncil’den, Allah’ın dilediği kadarını İbranice olarak yazmıştı. Gözleri ama olmuş yaşlı bir ihtiyardı. Hz. Hatice kendisine: “Ey amcaoğlu! Kardeşinin oğlunu bir dinle, ne söylüyor!” dedi. Varaka Aleyhissalatu vesselam’a: “Ey kardeşim oğlu! Neler görüyorsun?” diye sordu. Aleyhissalatu vesselam gördüklerini anlattı. Varaka da O’na: “Bu gördüğün melektir. O, Hz. Mûsâ’ya da inmiştir. Keşke ben genç olsaydım (da sana yardım etseydim), keşke, kavmin seni sürüp çıkardıkları vakit hayatta olsaydım!” dedi. Resûlullah (sas): “*Onlar beni buradan sürüp çıkaracaklar mı?*” diye sordu. Varaka: “Senin getirdiğin gibi bir din getiren hiç kimse yok ki, ona husumet edilmemiş olsun! O gününü görürsem, sana müessir yardımda bulunurum!” dedi. Ancak çok geçmeden Varaka vefat etti ve vahiy de fetrete girdi (kesildi).”

[Buhârî, *Bed’ü’l-Vahy*, 3]

dörde kadar ancak evlenebilirsiniz diyordu. Yani bu nikâh sayısına bir sınır getiriyor, adâletin sağlanması açısından da tek eşliliği öneriyordu. Çok eşlilik yaygın bir gelenek olduğu için evliliklerinin 5. veya 6. senesinde Hatice annemiz yine Nefise bint Münye üzerinden: “Eğer Muhammed başka bir hanımla daha evlenmek istiyorsa evlenebilir” dediğinde Efendimiz’den (sas) gelen cevap: “**Haticem ile beraber başka bir kadın mı? Asla!**” oluyordu. ^[10]

[10] Yıldırım, Muhammed Emin, *Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice*, s. 72.

Evliliğin İlk Günlerinden Bir Hatıra

Tarihi kaynaklar evliliğin ilk günlerinde amca Ebû Talib'in bir endişesini bize aktarırlar. Endişesinin kaynağı ise şu idi: O kendi kendine diyordu ki: "Yeğenim Muhammed, oldukça hassas bir insandır. Hatice ise zengin büyük bir servetin sahibidir. Ya Hatice bu zenginliğin verdiği üstünlük ile yeğenimi ezerse, ona itaat etmeyip, onu üzerse ben ne yaparım." Bu düşüncelerden emin olmak için bir gün hizmetlisi Neb'a isimli bir hanımı, Hatice'nin evine göndermek istedi. Neb'a'ya dedi ki: "Hatice'nin evine git ve karı- koca arasındaki ilişkilerinin nasıl olduğuna iyice bak ve gel bana, bunu haber ver." Neb'a denileni yaptı eve gitti ve biraz da gizlice Hatice ile Muhammed arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu gözlemlemeye başladı. Neb'a, onları izledikçe hayran oluyor, böyle bir karı- koca ilişkisine şimdiye kadar hiç şahit olmadığını itiraf ediyordu. Öyle ki Hatice validemiz her konuşmaya başlayınca; "Anam, babam sana feda olsun" diye başlıyor, evde Efendimiz'in (sas) bir dediğini iki etmiyor, kendi elleri ile ona hizmet ediyordu. Efendimiz (sas) ise elinden geldiğince ona ev işlerinde yardım ediyor, büyük bir aşk ve muhabbet ile hanımı ile konuşuyordu. Neb'a gördüklerini yaşlı amca Ebû Talib'e anlatınca, Ebû Talib gözyaşlarına boğuluyor, bir taraftan ağlarken, diğer taraftan da şükürler ediyordu. ^[11]

Efendimiz'in (sas) Hatice Annemize Karşı Sevgisi

Onların o muhabbeti Hatice annemizin vefat etmesi ile de bitmiyordu. Bilirsiniz Hatice annemiz vefat ettiğinde Efendimiz (sas) 50 yaşlarında idi. İki yıl dul kalacaktı Efendimiz, sonra Sevde validemiz ile evlenecek, Âişe annemiz ile de nişanlanacaktı. ^[12] Medine'ye hicret ettikten sonra da o haneye birçok hanım daha girecekti. Güzellikleri ile ahlakları ile soylarının asillikleri ile dinlerine olan düşkünlükleri ile her annemiz gerçekten çok farklıdır. Ancak o haneye kim girerse girsin, Hatice validemiz yine unutulmayacak, adı hep anılacak, her daim Efendimiz (sas) tarafından hayırla yâd edilecekti. Tabi bu hal başta Âişe annemiz olmak üzere diğer annelerimizi haklı olarak kıskandıracaktı. ^[13] Ancak Efendimiz (sas) ne onları kıskandırmak için ne de onları kızdırmak için o sözleri söylemeyecekti. Efendimiz'in (sas) derdi kendisine çok vefalı olan eşine karşı, vefa üzere davranmak ve onun değer ve kıymetini âleme duyurmaktır.

[11] Muhammed Abduh Yemâni, *Ümmü'l-Mü'minin*, s. 68.

[12] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 81; Yıldırım, Muhammed Emin, Hz. Peygamber'in (sas) *Albümü*, s. 102, 103.

[13] Buhâri, *Menâkıbü'l-Ensar*, 19,21.

Bedir'den Bir Anı

Allah Resûlü (sas) zorlu Mekke yıllarının ardından Medine'ye hicret etmiş; hicretin üzerinden iki yıl geçtikten sonra da iman ile inkârın ilk karşılaşması için Bedir'e gelmişti. Bedir savaşı, imanın galibiyeti ile neticelenmiş, Müslümanlar karşı taraftan yetmiş kişiyi öldürmüştü, yetmiş de esir almışlardı. Esirler arasında Peygamber'in damadı, Zeyneb validemizin iman etmemiş kocası Ebü'l-Âs da vardı. Zeyneb, eşini kurtarmak için düğün günü annesi Hatice'nin kendi boyundan çıkarıp, kızının boynuna taktığı gerdanlığı fidye olarak babasına göndermişti. Gelen elçi elindeki gerdanlığı Allah Resûlü'nün (sas) önüne bırakır bırakmaz, Efendimiz (sas) bir anda onlarca sene öncesine gider ve Hatice'nin iklimine yeniden dâhil olur, gözleri dolar ve: **"Bu Hatice'min gerdanlığı!"** diye haykırır. Sahâbe de gözyaşlarına boğulmuştur. Onlar da üzülmekte, gelen gerdanlığın Efendimiz'e (sas) bazı hatıraları hatırlatmasına hüzünlenmektedirler. Efendimiz, yaşlı gözlerle: **"Bu gerdanlığı Zeyneb'ime geri gönderseniz, eşini de salıverseniz olmaz mı?"** diyecekti. Sahâbe bu talebe nasıl yok diye bilirlerdi ki hemen lebbeyk denilecek ve istenen şey yerine getirilecekti.^[14]

Sahâbe orada da Efendimiz'in (sas) Hz. Hatice'ye duyduğu aşkın boyutuna bir kez daha şahit olmuşlardı. Ne aşktı bu Yâ Rabbi! İlk günkü gibi taze ve diriymi.

Vefatının Ardından Vefa!

Hz. Hatice'nin vefatının üzerinden tam on bir yıl geçmişti. Daha dün kovulup yurtlarından çıkarılan Müslümanlar, şimdi zorla çıkarıldıkları beldeyi fetretmek için Mekke'nin kapılarına dayanmışlardı. Allah Resûlü (sas) on bin askerle Kâbe'ye doğru yürüyordu. Bir anda Efendimiz (sas) ordudan ayrılarak Hacûn Kabristanlığı'na yöneldi. Gitti, oturdu Hatice'sinin kabri başına, gözlerinde yaş, dudaklarında dua ve istiğfar orada bir müddet durdu. Sahâbe orada da o aşka hayran olmuş, onlar da Efendimiz'le (sas) beraber gözyaşları dökmüşlerdi. Sahâbe sormuş: "Yâ Resûlullah! Mekke'de evinizde mi kalacaksınız?" Efendimiz (sas) demişti ki: **"Akıl bize ev mi bıraktı?"**^[15] O halde çadırınızı nereye kuralım? Cevap hazır: **"Hatice'min karşısına?"**^[16]

[14] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 308; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 276.

[15] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğazi*, II, 829; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 356.

[16] Halebî, *es-Siretü'l-Halebî*, III, 27.

Mekke fethedilmiş, Kâbe putlardan temizlenmiş; Bilâl, Mekke'nin semalarına artık hiç susmamak üzere Ezân-ı Muhammediye'yi duyurmuştu. Allah Resûlü (sas), Kâbe'nin avlusunda durmuş, kendisine gelen yüzlerce meseleye çözümler getirmeye başlamıştı. Bir anda Allah Resûlü (sas) yaşlı, beli bükülmüş, eli bastonlu bir ihtiyar hanımın kendine doğru geldiğini görmüştü. Hemen seslenmişti: **"Açın yolu, gelen hanıma yol verin."** Emir yerine getirilmiş, yollar açılmış, ihtiyar hanım adım adım Allah Resûlü'nün (sas) huzuruna gelmiş, Efendimiz (sas) sırtındaki cübbeyi çıkarıp yere sermiş ve bu hanımı yanına oturtmuş ve onunla sohbet etmeye başlamıştı. Allah Resûlü (sas) o kadar içten bu ihtiyar hanım ile sohbet ediyordu ki tüm sahâbe heyecanla kadının kimliğini merak etmeye başlamışlardı. Efendimiz (sas) zaman zaman gülüyor, zaman zaman duygulanıp ağlıyor, zaman zaman hiç konuşmadan bakışlarını maziye dikiyordu. Derken ihtiyar hanım bir müddet sonra gitmiş. Âişe validemiz büyük bir merak ile Efendimiz'in (sas) yanına gelmiş: **"Yâ Resûlullah! Kimdi biraz önceki yaşlı hanım? Onunla neler konuşuyordunuz?"** diye sormuş. Allah Resûlü: **"Ey Hümeyram! Gelen Hatice'min arkadaşıydı; onunla Haticeli günleri zihnimizde canlandırdık"** demiştir.^[17] Efendimiz (sas) isim vermiyor ama ihtimaldir ki gelen evliliklerine vesile olan Nefise bint Münye'dir.

O anda Âişe validemiz dayanamayacak ve diyecek ki: **"Yâ Resûlullah! Nedir hep Hatice, Hatice deyip duruyorsun. Allah şimdi ondan daha hayırlısını ve gencini sana nasip etmişken sen yine de hep Hatice Hatice diyorsun."** Bir anda Efendimiz'in (sas) mübarek yüzünün rengi değişmiş, kızdığı zaman alnındaki mübarek damar şişerdi, yine şişmiş ve Âişe'nin şahsında Hatice'nin değerini âleme duyurmak adına şöyle demişti: **"Hayır vallahi! Allah Hatice'den daha hayırlısını bana nasip etmedi. Herkes beni yalanlarken o beni doğruladı. Herkes kapıları yüzüme kapatırken o kapısını bana açtı. Herkes beni malından mahrum ederken o malı ile mülkü ile bu risâlet davasını destekledi. Şimdi söyleyin onun gibisi var mı?"**^[18]

Vefa âbidesi vefalı eşi Hatice'yi işte yıllar sonra bile böyle bir vefa ile anıyordu. Âişe validemiz Efendimiz'in (sas) nazarında Hatice'nin kıymetini çok iyi anlamıştı ama yine de kıskanmadan da edemiyordu. Buhârî'de geçen bir rivayette bunu açıkça söylüyor ve diyordu ki: **"Onunla aynı zamanı paylaşmamama**

[17] Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, XI, s. 178.

[18] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 117.

rağmen Hatice'yi kıskandığım kadar hiçbir kadını Efendimiz'den kıskanmadım. Çünkü Efendimiz Hatice'yi o kadar çok anıyordu ki bir an olsun onu unutmuyordu. Ne zaman evimizde bir koyun veya keçi kesilse hemen bir parçasını ayırır, **'Bu pay Hatice'nin akrabalarının ve arkadaşlarınınındır'** der onlara gönderirdi. Bir gün dayanamadım; Efendimiz'e bu sevginin nedenini sordum. Efendimiz dedi ki: **"Ey Âişe! Ben, en çok Hatice'yi seviyorum. Seven; sevdiklerinin sevdiğini de sever."**^[19]

Vefayı vefa sultanından öğrenmeye devam ediyoruz: Efendimiz (sas) bir gün yolda yaşlı bir hanım gördü, onu görür görmez, o kadar sevindi ki hemen yanı başına oturttu; onunla sohbet etmeye başladı ve daha sonra da ona ikramlarda bulunarak, yolcu etti. Bu tabloyu izleyen sahâbe, meraklanmış, o hanımın kim olduğunu öğrenmek istemişlerdi. İçlerinden biri sormuş: **"Yâ Resûlullah! Kimdi o hanım, sizi bu kadar sevindirdi?"** Efendimiz (sas) dedi ki: **"O Ümmü Züfer'dir. Mekke'de evimize gelir, Hatice'min saçlarını düzeltir, onu süslerdi."**^[20]

Hız. Hatice'ye ait her hatıra Efendimiz'i (sas) böyle heyecanlandırıyor, yıllar önce Mekke'de evlerine gelip Hatice validemizin saçlarını düzeltten bir hanım bile unutulmuyor, sevgilinin hatırına o da vefa sultanından ikram görüyordu.

Bir gün hücre-i saâdetin dışından biri içeriye girmek için izin istedi. O anda Allah Resûlü, Âişe'nin odasında idi. Efendimiz (sas) dışarıdan izin isteyen sesi duyar duymaz, bir anda ayağa kalktı: **"Allah'ım! Bu izin isteyiş evimin sultanı Hatice'nin izin isteyişidir. Muhakkak ki gelen Hatice'nin kız kardeşi Hâle'dir. Allah'ım! Ne olur gelen Hâle olsun"** dedi.^[21]

Evet, gelen Hâle idi. Allah Resûlü (sas) aradan yıllar geçmesine rağmen Hatice'sinin izin isteyişini unutmamış, yıllar geçmesine rağmen hanımının hatırına kız kardeşine saygı ve hürmeti esirgememişti.

Müslim'de geçen bir rivayette Efendimiz (sas) Hz. Hatice'ye olan sevgisinin kaynağını, bizim üzerinde saatlerce tefekkür etmemiz gereken bir ifade ile dile getirir. Ne der biliyor musunuz: **"İnni kad ruziktü hubbeha/ Muhakkak ben onun yani Hatice'nin sevgisi ile rızıklandırıldım."**^[22] Hadi gelin bu sevgiyi anlayın, nasıl anlayacaksınız?

[19] Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensar*, 19,21.

[20] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2696; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 322.

[21] Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensar*, 3,5; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2652.

[22] Müslim, *Kitâbü'l-Fezâil*, 75.

Allah Resûlü (sas) yirmi beş yıllık hayat arkadaşını, yar ve yardımcısını o günün insanına da bu günün insanına da elini semaya kaldırarak şöyle açıklayacaktı: **“Semanın en hayırlı hanımı İsa’nın annesi Meryem, yeryüzünün en hayırlı hanımı ise Hatice’dir.”** [23]

Yine Efendimiz (sas) bir gün: **“Hanımlar âleminin en hayırlıları şu dört hanımdır: İmrân’ın kızı Meryem, Huveylid’in kızı Hatice, Muhammed’in kızı Fâtıma ve Firavun’un hanımı Âsiye”** [24]

Hiz. Hatice validemizin değer ve kıymetinin ne olduğunu anlayabileceğimiz birkaç numune bunlar... Onun değer ve kıymetini ifade eden daha nice farklı rivayetler vardır. Hatice validemizin yaşadığı hayat tek kelime ile *“Peygamber evine nasıl sultan olunur?”* sorusunun cevabı niteliğindedir.

Büyük Vuslat, Büyük Hadise

Günler böyle geçip giderken Efendimiz (sas) kırk yaşına merdiven dayamış, evinin sultanı olan Hiz. Hatice ise elli beş yaşlarına ulaşmıştı. Vahyin nüzûlünün öncesindeki altı ay Efendimiz’in (sas) ruh hali daha da ağırlaşmış, oldukça farklı hikmet dolu rüyalar görmeye ve bazı olağanüstü olaylara şahit olmaya başlamıştı. Bu zor günlerinde Hatice’si yine O’na yardımcı oluyor, elinden geldiğince yüreğindeki sıkıntılara ortak olmaya çalışıyordu. Efendimiz de başından geçen her olayı gelip, Hatice’si ile paylaşıyordu. Çünkü Hatice validemiz, kendisini büyük bir dikkat ile dinliyor ve derdine derman olabilecek şeyler söyleyerek, O’na sabır telkin ediyordu. Bu zorlu günlerin birinde Efendimiz (sas), bir rüya görmüştü. Buhârî’nin bize naklettiğine göre; Efendimiz (sas) gördüğü rüyayı şöyle anlatmıştı: **“Evinin üstüne bir tahta çekilmiş, bu tahtanın tam ortasından bir delik açılmış, bu delikten aşağıya göz kamaştırıcı bir merdiven sarkıtılmıştı. Bu**

Kendi Lisanından

Hatice validemiz Efendimiz’i (sas) teskin etmek için şöyle demişti: “Müjdeler olsun ey amcamın oğlu! Bulunduğun yerde sebat et. Nefsimi kudretinde tutan Zata yemin ederim ki; sen gelecek son nebisin. İşte ben de senin nebiliğini tasdik ederek sana inanan ilk insan oluyorum.”

[Mâverdi, *A’lâmü’n -Nübüvve*, I, 275]

[23] Buhârî, *Ehâdisi’l-Enbiya*, 31.

[24] Buhârî, *Ehâdisi’l-Enbiya*, 27; Tirmizî, *Menâkıb*, 130.

merdivenden hiç tanımadığı iki adam inmiş, yanına gelmiş, biri sağına biri soluna oturmuştu. Derken adamlar ameliyata benzer bir müdahalede bulunmuş, kaburga kemiklerini açmış, göğüs kafesindeki kalbine yönelmiş, kalbini çıkarmışlardı. Kalbini eline alan biri diğerine demişti ki: ‘Bu sâlih adamın kalbi ne kadar da güzel ve temizmiş’ sonra o kalbi yıkamışlar ve nihayetinde de tekrar kalbi yerine koymuş, bedenini kapatmış ve ortadan kaybolmuşlardı.” [25]

Efendimiz (sas) bu rüyanın tesiri ile uyanmış ve soluğu Hatice’sinin yanında almıştı. Gördüğü rüyayı anlatmış ve “**Korkuyorum ey Haticem!**” demişti. Efendimiz korkuyordu, o ruh haline dayanmak mümkün değildi ve o da bir beşer olarak bu hallerden endişeleniyordu. .

Bu söylenenler karşısında Hatice validemiz tebessüm ediyor: “ *Hayır ya Muhammed! Korkma, Allah senin için şer değil, hayır murad etmektedir*” diyor-du. [26] Bu haller devam edip giderken, Efendimiz (sas) daha uzun Hira’da kalmaya başlamıştı.

Yıl milâdî 610’dı. Aylardan Ramazan, gecelerden Kadir gecesiydi. O gece çok farklı bir gece idi. Âlem nefesini tutmuş yıllardır hasretlerini çektikleri buluşmayı bekliyorlardı. Semanın emini olan Cibrîl, arzın ve arşın emini olan Efendimiz (sas) ile buluşmaya, ağır bir söz ve görevi O’na ulaştırmaya geliyordu. En-Nûr olan Allah’ın mesajlarını getirerek, âlemi karanlıklardan aydınlığa taşımaya geliyordu. Cibrîl-i Emin, Muhammedü’l-Emin’e, en büyük emniyetin ve güvenin kaynağı olan ilâhî vahyi O’na ulaştırmaya geliyordu. Beklenen an gelmiş, göğün bereketli sofrası insanoğlunun üzerine açılmış, Allah beşere tenezzül ederek, tekrar insanoğlu ile vahiy aracılığıyla konuşmaya başlamıştı.

Nübüvvet Vazifesinin Ağırlığı

“Yaratan Rabbinin adıyla oku!

O, insanı bir damla alaktan (embriyodan) yarattı.

Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir.

O Rab ki kalemle yazmayı öğretti.

İnsana bilmediği şeyleri öğretti.” [27]

[25] Buhârî, *Kitabu’s-Salât*, 1.

[26] Yıldırım, Muhammed Emin, *Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice*, s. 90, 91.

[27] Alâk 96/1-5.

Efendimiz (sas) vahyin bu ilk sözleri altında ezilmiş, ter içinde kalmış, ne yapacağını şaşırmış, bu ağır ve zor görevin altında bir beşer olarak sıkıntıların en büyüğünü yaşamaya başlamıştı. Zorlukla kendini mağaranın dışına atmış ve aşağıya doğru inmeye başlamıştı. Yürüdükçe daha da zorlanıyor, gайдten bazı sesler duyuyor; taşın, ağacın, toprağın yani tüm varlığın dilinden: “*es-Selamu aleyke ya Resûlullah! / Sana selam olsun ey Allah’ın elçisi!*” nidalarını işitiyordu.^[28]

Artık o Ebû Talib’in yetimi değil, Muhammed b. Abdullah değil, Allah’ın âleme seçip gönderdiği son elçi idi. O artık Resûlullah idi. O artık Nebiullah idi. Efendimiz (sas) zorlukla Hira’dan aşağıya indi. Bu ruh hali ile nereye gitmeli, kimden bu haline dair bilgiler almalıydı. Kim onu teskin edip, yardımcı olabilirdi. Efendimiz’in (sas) önünde gidebileceği dört adres/mekân vardı:

Birincisi amcası Ebû Talib’e gidebilirdi. Çünkü o yaşlı ve tecrübeli bir adamdı. Gün görmüş, saç başı ağarmış, binlerce olaya şahit olmuş ve müthiş bir dirâyet ile nelerle karşılaşmışsa hepsini çözüme kavuşturmuştu. O yaşına kadar da amcası hep kendisine yardımcı olmuş, her zaman elinden gelen yardımı yeğeninden esirgememişti. Bunun için Efendimiz (sas) ona gidebilir, başından geçenleri ona anlatabilirdi.

İkinci adres olarak dostu, sırdaşı Ebû Bekir’e gidebilirdi. Ebû Bekir, Efendimiz’den (sas) iki yaş küçüktü ama çok kabiliyetli birisi idi. Birçok alanda ilim sahibi idi; özellikle neseb ilmine oldukça vakıftı.^[29] Ama hepsinden öte o müthiş bir dost ve sırdaştı. Efendimiz (sas) ona gidebilir, başından geçenleri onunla paylaşabilir, derdine derman olabilecek şeyleri onun yanında arayabilirdi.

Üçüncü adres olarak Mekke’nin en büyük ve en bilgili bir ilim adamı olan Varaka b. Nevfel’e gidebilirdi. O bir ayaklı kütüphane idi. Geçmiş tüm ilâhî kitaplara vakıf, oldukça akıllı ve tecrübeli biri idi. Ona gidebilir başından geçenleri ona anlatabilir, onun söyledikleri ile kendine bir yol haritası belirleyebilirdi.

Dördüncü ve son durak olarak hanımı, yoldaşı ve sırdaşı Hatice’sine gidebilirdi. Yüreğindeki fırtınaları, Hatice’nin limanında dindirebilirdi. Efendimiz (sas) diğer üç adresi geçerek, doğrudan Hatice’sine gelmeyi tercih etti. Neden mi? Çünkü Hz. Hatice bir eş olarak efendisine on beş senelik evliliği boyunca

[28] Yıldırım, Muhammed Emin, *Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice*, s. 92.

[29] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1088.

Şâhidlerin Dilinden

Sahâbe-i Kiram efendilerimizden bir zat Abdullah b. Ebî Evfâ'ya: "Resûlullâh (sas), Hatice'yi (rh) Cennet'deki bir ev ile müjdeledi mi?" diye sordu. Abdullah b. Ebî Evfâ: "Evet, O, Hatice'ye Cennet'te inciden yapılmış, içinde hiçbir gürültü, patırtı ve hiçbir çalışma ve meşakkat olmayan bir ev ile müjdelemiştir!" dedi.

[Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 44]

sırdaş ve yoldaş olacağına dair güven vermişti. Bir iş ile karşılaşınca ortalığı velveleye vermemiş, meseleyi sonuna kadar dinlemiş ve en makul tavır ne ise, onunla eşine hem yardımcı olmuş hem de yüreğindeki fırtınaların dinmesini sağlamıştı. Böyle bir güven, Efendimiz'i (sas) en zor anında başka bir yere değil, Hatice'sinin kapısına getirmişti.

Hatice Limanı

Efendimiz (sas) titriyor, soğuk soğuk terliyordu. Zorlukla eve ulaşmış ve Hatice'sine ancak: "**Zemmilûni...Zemmilûni/ Beni örtün... Beni örtün...**" diyebilmişti. Başını Hatice'sinin dizine koymuş ve saatlerce konuşmadan beklemiş, Hatice validemiz ise tek kelime etmeden, Efendi'sinin kendisine gelmesini beklemişti. Derken Efendimiz (sas) biraz olsun olayın şokunu üzerinden atmış ve başından geçenleri Hatice'sine bir bir anlatmıştı. Hatice validemiz nefesini tutmuş, gözlerini Efendi'sinin gözlerine kilitlemiş, o mübarek dudaklardan çıkan kelimeleri zihnine kaydetmeye başlamıştı. Efendimiz'in (sas) sözü bitince konuşma sırası evin sultanına gelmişti. Ne demişti; Hz. Hatice sizce? Acaba bazılarının yaptığı gibi eşinin başından geçen zorlu bir olayı basite almış, umursamamış, hâşâ onun her zamanki hali deyip kestirip atmış mıydı? Yoksa basit sözlerle "geçer geçer" deyip meseleyi kapatmak mı istemişti. Yoksa bağırıp çağırmaya mı başlamıştı!? Hayır, hiçbirisi değil...

O, hanımlar âleminin sultanıdır. Sultana ancak sultanlık yakışır. Hz. Hatice orada tarihe geçecek çok önemli sözler söyleyecektir. Öncelikle: "*Asla endişelenme Ey Efendim! Allah seni kesinlikle zayıf etmeyecektir.*" diyecektir ki, sözün başında Efendimiz'in (sas) yüreğindeki fırtınaları dindirme adına böyle bir cümle

gerekliydi. Hatice validemiz de bu söz ile başladı konuşmasına ve devamında melekleri bile hayran bırakacak şu kısa ama Muhammedî ahlakı âlemlere duyuracak cümleleri sıraladı: “*Sen akrabalarını koruyup, gözetirsin. Düşkünlerin elinden tutarsın. İhtiyacı olanların ihtiyaçlarını karşılaırsın. Misaıfırlarına her türlü ikramı yaparsın. Hakkın yanında yer alır, hakkın ikamesi için çalışırsın.*”^[30]

Bu kısa ama tarihî cümleler Hatice validemizin Hz. Muhammed’i (sas) nasıl doğru ve kâmil olarak tanıdığının en büyük örneğidir. Burada Hatice validemizin büyüklüğünü, olgunluğunu ve metanetini görüyoruz. Ama çok önemli bir nokta var ki o da şudur: On beş sene aynı yastığı paylaştığı, her haline ve her durumuna şahit olduğı eşini tanıtırken lisanında böyle cümlelerin dökülmesi de oldukça manidardır.

Bir an kendimizi şöyle bir bu tablonun içersine dâhil edelim: Başımıza zor bir durum gelse bizler bu zorluğu ilk olarak evlerimizdeki hanımlarımız ile mi paylaşıır? Yoksa en son mu onu haberdar ederiz? Ya da biz sorunlarımızı evimizin hanımı ile paylaştığımızda Haticevari bir metanet ile mi karşılaşıır yoksa ortalığın bir anda büyük bir velveleye dönüştüğüne mi şahit oluruz. Söylediğimize, söyleyeceğimize bin pişman olup, niye söyledim ki diye kendimizi kınamaya mı başlarıır? Ya da biri bizi eşimize sorsa, kaçımızın beyi/hanımı biraz önce Hatice’nin lisanından duyduğumuz o yüce ahlaka dair hususiyetleri sıralar.

İşte böyle nübüvvet tacı, ancak özünde ve sözünde temiz olan bir yuvaya yakışır, ancak böyle bir eve lâıık görüldü, zaten de öyle oldu. Doğrudur, nübüvvet görevi *hâtemen nebiyyin/ peygamberlerin sonuncusu* olan Efendimiz (sas) ile mühürlenip sona erdi. Ama risâletin mesajının duyurulması noktasında Hz. Muhammed’e (sas) gönül verdiğini iddia edenler; bu konuda büyük bir mesuliyet altındadırlar. O mesuliyet de şudur ki: Risâletin mesajlarını başkalarına duyurmaya çalışanlar, acaba ne kadar bu temsiliyet görevinin hakkını yerine getirmektedirler. Unutulmaması gereken bir hakikat var ki tüm Müslümanlar tebliğ görevi ile mükelleftirler; ancak tebliğ, hakkıyla temsil etmekle gerçekleşir. Temsiliyetin hakkını ödeyemeyenler, nasıl tebliğ edebilirler ki? Rabbim, hepimize bu aziz dini önce temsil edebilmeyi, sonra hakkı ile tebliğ edebilmeyi nasip eylesin. (amin)

[30] Buhârî, *Bed’i’l-Vahy*, 3; İbn Sa’d, *Tabakat*, I, 195.

Haticem Hep Benim Yüzümden!

Bu bahsin sonununda sizi yine bir Mekke'ye götürmek istiyorum. Müslümanlar, Şib-i Ebî Tâlib muhasarasından çıkmalarının üzerinden daha bir ay geçmemişti; takvimler nübüvvetin 10. yılını gösteriyordu. O günler, Hz. Peygamber elli, Hatice'si ise altmış beş yaşlarındadır. Bu yıl siyer tarihine *Hüzün Yılı* olarak geçecekti. Çünkü bu yıl Allah Resûlü (sas) iki hâmisini/koruyucusunu ve sahibini yitirecekti. Önce o gün için seksen beş yaşlarında olan amca Ebû Talib yatağa düştü. Hastalığı gün geçtikçe ağırlaştı ve birkaç gün sonra vefat etti. [31]

Efendimiz (sas) yüreğindeki o acı ile hayat arkadaşı anneler annesi Hatice'nin yanına oturdu. Hz. Hatice'nin hastalığı üç gün sürecekti. Efendimiz (sas) bu üç gün boyunca hayat arkadaşının yanından bir an olsun ayrılmayacaktı. En son gündü, Efendimiz (sas) Hatice'nin başucunda durmuş gözyaşları mübarek gözlerinden akıyordu. Hatice validemiz, Ebû Talib'in vefat ettiğini duymuştu. O hasta halinde yine Efendi'sini rahatlatmaya çalışıyordu. Efendimiz (sas) ise göz yaşlarına engel olamıyor, ağlıyordu; amcasına ağlıyordu, Haticesi'ne ağlıyordu. Bir aralık Efendimiz (sas) evlendikleri ilk günleri hatırladı. Yeğen Hâkim'in onlara aldığı evi, o evin güzelliğini hatırladı. Şimdi ise Hatice'si çadırı andıran bir evde hayata veda etmeye hazırlanıyordu. Hatice'sinin ellerini tuttu: **"Benim yüzümden, Ey Haticem, Hep benim yüzümden bunca sıkıntının muhatabı oldun. Sen bu hallerin daha iyilerine layık iken, ben sana rahat ettiremedim"** dedi. [32]

Efendimiz (sas) öyle ağlıyordu ki hıçkırıkları odanın dışında duyuluyordu. Evin diğer sakinleri birer birer odaya geldiler. Kızları Ümmü Gülsüm, o gün için on dört- on beş yaşlarında olan Fâtıma, daha üç gün önce babası Ebû Talib'i yitirmiş Ali ve diğerleri... Hatice, Efendisini teskin etmeye çalışıyor: *"Hayır Ey Efendim! Allah benim için en güzelini nasip etmiş ve ben bu halimden hiçbir zaman sıkıntı duymadım"* diyecektir. [33]

Sonra da gözlerini Efendisinin üzerine dikecek, ben gidiyorum, ey gönlümün sultanı diyerek gözlerini bu dünyaya kapatacaktı. Evet; dünyaya erken

[31] Belâzürî, *Ensâbü'l-Esrâf*, I, 236; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 90.

[32] Heysemi, *Mecmau'z-Zevâid*, IX, 218.

[33] Yıldırım, Muhammed Emin, *Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice*, s. 131.

gelmişti Hz. Hatice, yine Muhammed'inden (sas) erken bu dünyaya veda ediyordu. Hatice; erken doğan kız demektir.^[34] O, Efendimiz'den (sas) on beş yıl erken doğacak, o günün karanlık dünyasını Muhammed'i için hazırlayacak, aydınlatacaktı. O, herkesten daha önce iman dairesine girecek, herkesten önce malını, servetini İslâm uğruna harcayacak, herkesten önce Hz. Peygamber'in arkasında namaza duracaktı. Şimdi de herkesten önce, yoluna baş koyduğu eşi ve rehberi Muhammed'inden önce İslâm'ın gül devrini görmekten bu âleme elveda diyecekti. Arkada Muhammed'i (sas) boynu bükük olarak bırakarak...

Âlimlerin Dilinden

Zübeyr b. Bekkâr
(v. 256/870) dedi ki:
“Hatice (a.anhâ) bi'setten önce
de “et-Tahira” diye çağrılırdı.
[İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 99]

Efendimiz (sas) adeta gözyaşları ile Hatice'sini yıkamıştı ve o gün için *Hacûn* diye anılan, bugün ise *Cennetü'l-Muallâ* diye bilinen Kâbe'ye 2 km. uzaklıktaki kabristanlığa defnetmişti. Efendimiz (sas) bizzat kendisi yirmi beş yıllık hayat arkadaşını öteki âleme yolcu etmiş, o gün için cenaze namazı daha emredilmediği için cenaze namazı kılmadan, dualarla yolcu etmişti.^[35]

Allah (cc), Hatice anamızdan milyonlarca kez razı olsun. Ona selam olsun, onun yolunda yürümeye çalışanlara selam olsun. Onun ruhunu diriltmeye çalışanlara selam olsun.

[34] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 100.

[35] Yıldırım, Muhammed Emin, *Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice*, s. 131, 132.

❁ HZ. HATİCE'NİN HAYATINDAN MESAJLAR ❁

- ❁ Zaman ve mekân her ne kadar iffet perdesini aralayıp, edebi ve hayâtî hayatın dışına itse de sen çağın Hatice'si ol ki tâhire kalıp, tâhir olan biri ile yastığını birleştirebilesin.
- ❁ Muhabbet, evliliğin en önemli azığı ve işin olmazsa olmazıdır; bundan dolayı onu her daim canlı tutmalısın; böyle yap ki gerçek mânada sevdiğin için sevebilesin.
- ❁ Vefa, unutmamak, unutturmamaktır. Vefa, sevmek, sevdiğinin sevdiklerini de sevmektir. Vefa, bir ömür sevdiğinin yolundan yürümektir. Öyleyse menfaati değil, merhameti işin temeli olarak edin ki vefalı olabilesin, vefalı kalabilesin.
- ❁ Eşine karşı güven duymak, onun da sana karşı güven duymasını sağlayacaktır. Eşine ve yaptığı işine saygılı ol, güven duy, alakalı ol; böyle davran ki başa bir şey geldiğinde ilk gelinen liman sen olabilesin.
- ❁ Hatice gibi hanımlar bekleyen erkekler, Muhammedî ahlakı kuşanmış erkekler bekleyen hanımlar, bu iş beklemekle olmaz; yaşamakla olur; yaşa ki bulabilesin.

Peygamberin Havârisi
ZÜBEYR b. AVVÂM

(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân İklimi

وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ

"Hem bilin ki, içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu gönüllerinize sindirmiştir. Küfrü, fıska ve isyanı da size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır. Bu, Allah'tan bir lütuf ve nimettir. Allah alimdir, hakimdir."

[Hucurât Sûresi, 49/7-8]

Nebevî Seda

اللَّهُ فِي أَصْحَابِي، اللَّهُ فِي أَصْحَابِي، لَا تَتَّخِذُوهُمْ غَرَضًا بَعْدِي، فَمَنْ أَحَبَّهُمْ فَيَحِبِّي أَحَبَّهُمْ، وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَيَبْغِضِي أَبْغَضَهُمْ، وَمَنْ آذَاهُمْ فَقَدْ آذَانِي، وَمَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللَّهَ، وَمَنْ آذَى اللَّهَ فَيُوشِكُ أَنْ يَأْخُذَهُ

Abdullah b. Muğaffel'den (ra) rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sas) şöyle buyurmuştur: "Allah! Allah! Benim Ashâbı'm. Allah! Allah! Benim Ashâbı'm. Aman Ashâbı'm hakkında kötü sözler söylemekten uzak durun. Benden sonra sakın onları hedef almayın. Unutmayın ki; onları seven, beni sevdiği için sever; onlara buğzeden, bana buğzettiği için buğzeder. Onlara eziyet veren, bana eziyet vermiş olur. Bana eziyet verense Allah'a eziyet etmiş sayılır. Allah'a eziyet veren ise şüphesiz yakın bir cezayı hak eder."

[Tirmizî, Menâkıb, 59]

إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ خَوَارِيًّا
وَوَخَوَارِيَّ الزُّبَيْرِ

“Her peygamberin
bir havârisi vardır. Benim
havârim de Zübeyr’dir.”

(Buhârî, Cihad, 40)

“Oğlum! İnsanlarla Kur’ân’ı tartışma. Çünkü o tartışmalarla
bir yerlere varamazsın. Sen onlara sünnet üzerinden deliller getir.
Ancak onları böyle ikna edebilirsin.”

Zübeyr b. Avvâm (ra)

(İmam Gazzâlî, İhyâü Ulûmîd-Dîn, III, 259)

Adı	Zübeyr b. Avvâm
Anlamı	Yazılı küçük Not
Künyesi	Ebû Abdullah/Abdullah’ın babası
Lakabı	Havâriü’r-Resûl/Resûl’ün Havârisi
Baba Adı	Avvâm b. Hüveylid
Anne Adı	Safiyye bint Abdülmuttalib
Kabilesi	Esedoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 16/ Milâdî, 594
İslâm’a Girişi	Nübüvvetin ilk yılları
Sohbet Sûresi	Habeşistanlı yıllar hariç 23 yıl
Rivayeti	38
Savaşları	Tüm gazveler, Yermük, Mısır Fethi, Cemel
Görevleri	Şura azalığı, komutanlık
Vefat Yeri	Siba vadisi/ Basra/Irak
Vefat Yılı	Hicri, 36/Milâdî, 656
Vefat Yaşı	64

Soyu, Babası, Annesi ve Ailesi...

Zübeyr b. Avvâm b. Hüveylid b. Esed b. Abdüluzza b. Kusay;^[1] bu soy ağacı siyer okuyucularına yabancı olmasa gerek ... Evet, bu soy silsilesi, Mü'minlerin Annesi Hz. Hatice validemiz ile aynıdır. Her ne kadar bazı kaynaklar Hz. Zübeyr'in babası Avvâm'ı, Hz. Hatice validemizin amcası veya amca çocuğu olarak gösterse de,^[2] başta İbn Hacer, *el-İsâbe*'de ve İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*'de yukarıdaki soy silsilesini verir.^[3] Buna göre Hz. Zübeyr'in babası Avvâm, Hüveylid'in oğlu, dolayısı ile Hatice validemizin de erkek kardeşidir. Böyle olunca Hatice validemiz, Zübeyr'in öz halası olmaktadır. Yine bu soy silsilesinden dolayı Zübeyr b. Avvâm'ın soyu, Hatice validemiz gibi beşinci baba Kusay'da Efendimiz'in (sas) nesebi ile birleşir, dolayısı ile Hz. Zübeyr, beşinci babada da olsa Efendimiz'in amcaoğlu sayılır.^[4]

Hakkında İnen Âyet

“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.”

[Nisâ Suresi, 4/65]

Hz. Zübeyr'in babası Avvâm, büyüyüp evlilik çağına gelince, babası Hüveylid tarafından ona uygun bir eş aranmaya başlanır. Oğullarını soyca asil

[1] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 622,623; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 307; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 89; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 108.

[2] Yıldırım, Muhammed Emin, *Efendimiz'in Havârisi ve İhlâs Abidesi Zübeyr b. Avvâm*, s. 21.

[3] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 622,623; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 307; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 89; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 108.

[4] Yıldırım, Muhammed Emin, *Efendimiz'in Havârisi ve İhlâs Abidesi Zübeyr b. Avvâm*, s. 148.

ailelerden evlendirmek için ciddi uğraşlar veren Hüveylid, en son o gün Mekke'nin reisi olan Abdülmuttalib'in kızı Safiyye validemize talip olur. Safiyye validemiz, Hz. Hamza'nın anne ve baba bir kardeşidir. İkisinin de babaları Abdülmuttalib, anneleri ise Hâle bint Üheyb'dir. Hz. Hamza ile Safiyye validemiz ya ikizdirler, ya da bir yaş Safiyye validemiz, Hz. Hamza'dan büyüktür.^[5]

Avvâm ile Safiyye evlenirler ama bu mutluluk fazla uzun sürmez. Safiyye validemiz, Zübeyr'e hamile iken, yıllardır süre gelen Ficâr harbleri ^[6] o yıl yeniden başlar; baba Hüveylid ile oğlu Avvâm da bu savaşa katılır ve ikisi de bu savaşta öldürülürler. Anne Safiyye, karnındaki çocuk ile genç yaşında bir kez daha dul kalacak -bir kez daha diyoruz, çünkü Avvâm'dan öncede bir evlilik yapmıştı.^[7] ve ondan sonra da bir daha evlenmeyecektir. Zübeyr b. Avvâm da, aynen yıllar sonra yoluna baş koyacağı Efendimiz (sas) ile aynı kaderi paylaşacak, baba hasretini hep yüreğinde hissedecek, yetim Peygamber gibi yetim olarak büyüyecekti.

Baba Avvâm, son Ficâr harbinde ölünce, Safiyye validemiz, karnındaki çocuğu milâdî 594 yılında doğuracaktı. Yani Efendimiz'in (sas) doğumundan yaklaşık yirmi üç sene sonra Zübeyr, gözlerini babasız olarak Mekke'de dünyaya açacaktı.^[8] O, doğunca, Safiyye validemiz çok sevdiği kardeşi Zübeyr b. Abdülmuttalib'in^[9] ismini yeni doğan oğluna koyacaktı. Yıllar sonra adı dayısının adı olan Zübeyr'e, annesi Safiyye yine dayısının künyesi olan *Ebû Tahir*'i de verecek, oğlunun dayısına benzemesini isteyecekti.^[10]

Zübeyr; bölgede bilinen ve çokça kullanılan bir isimdi. *Yazılı küçük not* ya da *yazılı önemli bir mesaj* anlamına geliyordu.^[11] Burada Hz. Zübeyr'in isminin anlamını, hayatı ile ilişkilendirirsek şöyle bir yorum yapabiliriz: Zübeyr b. Avvâm,

[5] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber'in Albümü*, s. 230.

[6] *Eyyâmü'l-Ficâr/Ficâr Savaşları* diye isimlendirilen ve İslâm öncesi dönemdeki Arap kabileleri arasında geçen savaşlardır. Arka arkaya dört yıl ve dört büyük savaş şeklinde vuku bulan bu savaşların en sonuncusuna Hz. Peygamber (sas) amcaları ile birlikte katılmıştır. Yüzlerce insanın öldüğü bu savaşlar, nihayetinde yapılan bir antlaşma ile son bulmuştur. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 114, 115; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 246-249; İbn Esir, *el-Kâmil*, I, 590-593.

[7] Daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *En Güzel Örneğin En Güzel Örnekleri*, II, 370.

[8] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 624; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 124.

[9] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber'in Albümü*, 208, 209.

[10] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 623.

[11] İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, VI, 12; Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber'in Albümü*, 322.

isminin taşıdığı anlam gereği, şahsiyetinin anahtar kavramları olan ihlâs ve aşkı, risâlet davasının mücadele sayfalarına mütevazı birer küçük not (zübeyr) olarak kaydetmiştir ki, o küçük notlar adeta tüm risâlet davasının bir özeti, bir nüvesi hükmüne geçmiştir.

Hız. Peygamber'in (sas) Dilinden

Efendimiz (sas) Bedir savaşının sonunda şöyle demiştir: *“Bedir’de meleklerin sarı sarıklarla Zübeyr’in suretinde bize yardım etmek maksadı ile indiklerini gördüm.”*

[İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 623-624]

Çocukluğu, Gençliği ve İman Edışı ...

Zübeyr b. Avvâm, iki yaşlarına gelince Efendimiz (sas), Zübeyr’in halası olan Hz. Hatice ile evlenecekti. Bu kutsî evlilik olunca Zübeyr, hem anne tarafından, hem baba tarafından yakın olduğu Efendimiz (sas) ile Hatice’nin yuvasına sık sık gidip gelmeye başlamıştı. Nübüvvetten önce yaklaşık on altı yıl Zübeyr, bu akrabalık avantajını kullanmış, hem halası Hatice validemizi, hem de dayısının oğlu Efendimiz’i (sas) daha yakından tanıma imkânı bulmuştu.^[12] Zübeyr, yetim biri olarak amcası Nevfel’in şefkatli kollarında büyüdü. Amcası yeğenini çok severdi, yeğeni de onu babası gibi bilir, ona her türlü saygı ve ihtiramı gösterirdi. Ama kaderin cilvesine bakın ki, gün gelecek yeğen Zübeyr hakkın yanında yer alacak, amca Nevfel ise ona karşı çıkacak, yollar Bedir’de kesişecek ve Zübeyr hakikatin temsilcisi olan kılıcı ile öz amcasını öldürmek^[13] zorunda kalacaktı.^[14]

Anne Safiyye, oğlu Zübeyr’in iyi bir savaşçı, korkusuz bir yiğit olması için ona oldukça sert davranmış, hep daha iyisini yapması için onu zor şartlarda yetiştirmeye çalışmıştır. Tabiatı gereği de sert bir hanım olan Safiyye validemiz, Zübeyr’in yiğit biri olması için elinden geleni yapıyordu. Hatta oldukça sert davranıyor, bundan dolayı akrabalarının tepkisini alıyor ama hiçbir şeye aldırmadan, o oğlunu zor şartlara göre yetiştiriyordu.^[15]

[12] Yıldırım, Muhammed Emin, *Efendimiz’in Havârisi ve İhlâs Abidesi Zübeyr b. Avvâm*, s. 24.

[13] Nevfel b. Hüveylid’in, Hz. Ali tarafından öldürüldüğüne dair rivayetlerde mevcuttur. Bkz: İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 288; Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzi*, I, 91, 92.

[14] İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, 150.

[15] Nasıl yetiştirdiğine dair bilgileri görmek için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *En Güzel Örneğin En Güzel Örnekleri*, II, 372.

Rivayet Ettiği Hadis

Zübeyr b. Avvâm (ra) rivayet ediyor: Efendimiz (sas) buyurdular ki: *“Sizden birinizin ipini alarak sırtında bir bağ odun getirip pazarda satması, bu sebeple de Allah’ın kendisinin yüzünü koruması, başkalarından dilenmesinden çok çok daha iyidir. Dilendiği kimseler ya verirler, ya vermezler.”*

[Buhâri, Zekât, 50]

Yıllar böyle geçip giderken, tarihler milâdî 610 yılının Ramazan ayını gösteriyordu. Yaşı kırklara merdiven dayamış o günün Muhammedü’l-Emin’i, ilk vahyi almış ve artık Muhammedü’r-Resûlullah olmuştu. Bu yeni dine Hz. Zübeyr’in halası Hz. Hatice girmiş, dayısı Ebû Talib’in o günler on yaşındaki oğlu Ali girmiş, arkadaşı Zeyd b. Hârise girmiş, çok sevip, saydığı bir büyüğü olarak ihtiram gösterdiği o günler otuz sekiz yaşlarında olan Hz. Ebû Bekir girmişti. Yani varlık âlemi o gün için Efendimiz (sas) hariç sadece bu dört kişiden *Lâ ilâhe illallah* sözünü duyuyordu.

Hz. Ebû Bekir’in imanını ile iman, o gün Mekke’de yeni insanları kazanmaya başlamıştı. İman insanı ve abidesi olan Hz. Ebû Bekir, yüreğini fetheden bu yeni dine, insanlar kazandırmak için seferber olmuştu. Her gün yeni bir ismi, Efendimiz’in (sas) huzuruna getiriyor, imanın hakikatlerini tanıması için elinden geleni yapıyor; adeta her gün yeni bir ismin doğumuna vesile oluyordu. Hz. Ebû Bekir’in iman ettikten sonra, imana taşıdığı ilk isim Hz. Zübeyr olacak, daha sonra o ilk günlerde başta Hz. Osman, Talha b. Ubeydullah, Abdurrahman b. Avf, Sa’d b. Ebî Vakkâs, Saîd b. Zeyd, Hâlid b. Saîd olmak üzere onlarcasının iman etmesine vesile olacaktı.^[16]

O ilk günler, Zübeyr b. Avvâm; Hz. Ebû Bekir’in vesilesi ile *Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah* sözünü söyleyerek iman edenlerin beşincisi olacak ve bununla da bir ömür iftihar ederek: *“Ben iman edenlerin beşincisiyim”* diyecekti.^[17] Hz. Ebû Bekir, o günler on altı yaşında olan Zübeyr’i bu yeni dine davet ederken hiç zorlanmayacaktı. Yolda gördüğü Zübeyr’i kenara çekip, ona bu büyük olaydan bahsedince, zaten tanıdıkça ahlakına hayran olduğu dayısının oğlu

[16] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 324-338.

[17] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 111; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 307.

olan Efendimiz'e (sas) nübüvvet görevinin yakışacağını hemen ikrar etmiş ve ilk olmanın ayrıcalığını kimselere kaptırmamıştı.^[18]

İman Yolunda Ödenen Bedeller...

Genç Zübeyr için artık yepyeni bir dönem başlamıştı. O günaha girmemiş bir bedenle iman ile tanışmış, kalemler daha yeni kendisi için lehte veya aleyhte yazmaya başlamışken iman şerbetini içmişti. İman dünyanın en büyük mutluluğu idi ve şimdi Zübeyr bu mutluluğu iliklerine kadar hissediyordu.

Zübeyr b. Avvâm'ın ilklerden olarak iman etmesi, çok geçmeden Mekke'de, onlarcasına ulaştı. Efendimiz'in (sas) mübarek lisanından çıkan her kelime, her söz, Mekke'nin karanlık semasını aydınlatıyor, çorak topraklarını, volkanik kayalarını bile yeşertmeye başlıyordu. Nübüvvet güneşi ulaştığı her yeri aydınlatıyor, kararan yüzlere nur, sönen umutlara hedef oluyordu. Ama güneşi herkes sevmezdi, yarasalar güneşten hoşlanmazdı. Bu dün böyleydi, bu gün de böyledir, yarın da böyle olacaktır. O zaman hak davaya gönül verenlere düşen, nübüvvet güneşini yansıtmak, bâtılın sözcülerine düşen ise bu güneşi söndürmeye çalışmaktır. Mekke'nin kara zihinli ve kara yüzlü adamları bunu yapmaya başladılar. Davet yayıldıkça onlar hırçınlaştı ve insanları bu yeni dinden soğutmak için ellerinden gelen baskıları yapmaya başladılar. Önce bazı büyük aileler, çocuklarına bu davete dahil olmamaları için yasaklar getirdiler. "Artık Muhammed ile görüşmeyeceksiniz, falanca yerlere gitmeyecek, filancalarla beraber olmayacaksınız"^[19] demeye başladılar. Bu yasaklar ihlal edilince bu sefer fiili eylemler başladı; işkenceler, baskılar, yıldırımlar...

Allah Yolunda Çekilen İlk Kılıç...

Aradan birkaç yıl geçmişti; tarihler, nübüvvetin onuncu yılını gösteriyordu. Bu yıl, Allah Resûlü (sas) için zorlu bir yıldır. Bu yıl hüznün yılıydı, çünkü bu yıl Allah Resûlü, amcasını; Zübeyr ise dayısı olan Ebû Talib'i yitirmişti. Bu büyük acının üzerinden birkaç gün geçmeden bu sefer Allah Resûlü (sas) kerime zevcesini, Zübeyr ise halası olan Hz. Hatice'yi yitirmişti. Bu haberler Habeşistan'da olan Zübeyr'e ulaşınca şahsiyetinde var olan aşk yeniden alevlenmeye

[18] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 111; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 307.

[19] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 388.

başladı ve “Her ne olursa olsun, ben, Allah Resûlü’nün yanında olmalıyım” deyip Mekke’ye geri döndü.^[20] Bu yıldan sonra üç yıl daha Mekke’de kalacak, yine baskılara, sözlü ve fiili saldırılara, işkencelere maruz kalacaktı.

Zübeyr b. Avvâm’ın Habeşistan dönüşü Mekke hayatına dair kaynaklarımızda şöyle bir rivayete rastlıyoruz: Efendimiz’e (sas) ve Müslümanlara olan baskıların çoğaldığı o günlerde Hz. Zübeyr, bir anda duyduğu bir haber üzerine çok endişelenir. Gelen haber, yolunun rehberi, iki cihan güneşi Efendimiz’in (sas) öldürüldüğünü söylüyordu. O anda Zübeyr, “O öldüyse her şey bitmiştir, çekilip evimize ağlayalım” demiyor, yıllar sonra Uhud’un eteklerinde “*Muhammed öldü!*” şayiası ile kılıçları ellerinden düşen Müslümanlara haykıracak olan Enes b. Nadr gibi; “*Muhammed’in öldüğü bir dünyada yaşamının ne anlamı var,*”^[21] dercesine, kılıcını çektiği gibi kendini dışarı atıyordu. Büyük bir heyecan ve hüznün ile Hz. Zübeyr, sokak sokak olayın doğruluğunu araştırarak, kim Efendimiz’i (sas) öldürmüşse onu bulacak, havaya kalkan kılıcı ile, o talihsiz başı gövdesinden koparacaktı. Zübeyr b. Avvâm, kılıç elinde Mekke sokaklarında dolaşırken, bir anda Efendimiz (sas) ile göz göze geldi. Allah Resûlü, yaşı yirmi altılara varmış, öfke ve hüznünden gözleri kızarmış Zübeyr’i görünce: “**Ma Leke ya Zübeyr?/ Neyin var ey Zübeyr!**” demişti. Zübeyr: “*Yâ Resûlullah! Senin öldürüldüğünü duydum ve kılıcımı çekerek sokağa çıktım*” diye cevap vermişti. Bunun üzerine Allah Resûlü, Zübeyr’e şöyle bir baktı ve dedi ki: “**Peki o kılıç ile ne yapacaktın?**” Zübeyr dedi ki: “*Vallahi! Yâ Resûlullah! Senin öldürüldüğünü duymuştum. Eğer gerçek olsaydı seni öldüreni öldürmeden bu kılıcımı yerine koymayacaktım.*” Bu sözler karşısında Efendimiz (sas) tebessüm edecek, mübarek elini Zübeyr’in sırtına sürerek, onun için hayır dualarında bulunacaktı.^[22] Onun çektiği o kılıç Allah yolunda Mekke’de çekilen ilk kılıç olacaktı.^[23]

Hz. Esmâ ile Evliliği ve Hicreti ...

Zübeyr b. Avvâm Mekke hayatını, hayatının en önemli olaylarından biri ile noktalayacaktı. O, Medine’ye hicretten yaklaşık bir sene önce evlenmek isteyecek, bunu da annesi Safiyye’ye söyleyecek, böylece Hz. Ebû Bekir’in kızı Esmâ

[20] İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 307; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 111.

[21] İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, II, 157.

[22] İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 308.

[23] İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 308.

validemiz ile evlenecekti.^[24] Hz. Zübeyr ile Hz. Esmâ validemizin evliliklerinin daha ilk aylarında, Esmâ validemiz anne adayı olacak, yiğit bir babaya yiğit bir çocuk doğurmaya hazırlanacaktı. Hamileliğinin beşinci ayı henüz olmuştu ki, Allah Resûlü (sas) tüm Müslümanlara hicret emri verecek, imanın yeni adresi Yesrib'e (Medine) gitmelerini isteyecekti.

Müslümanlar bölük bölük bu yeni iman yurduna gidiyorlardı. Gidenler gitmiş, bir avuç hicrete güç yetiremeyenler kalmış ya da bir iş üzere bekleyenler kalmıştır. Bekleyenlerden biri de Hz. Zübeyr'in ailesi idi. Hanımı Esmâ o günler yedi aylık hamiledir ama Sevr Dağı'na azık taşıma görevi onun olacaktır. O görev ona *Zatü'n-Nitakayn* yani "çifte kuşaklı" diye bir lakap kazandırtacaktı.^[25] Daha sonraları Hicret yolculuğu sağ-salim tamamlanmış, tüm Müslümanlar Yesrib'de buluşmuşlardı.

Hicret ve Gelen Büyük Saadet...

Efendimiz (sas) Medine'ye gelince, Mescid-i Nebvî'nin inşasının hemen akabinde, muhacir ile ensar arasında tarihte eşi ve benzeri görülmemiş bir kardeşlik tesis etti.^[26] İman yolunda her şeylerinden vazgeçip gelen muhacirleri; yurtlarını, evlerini imana açmış ensara kardeşler kıldı. Zübeyr b. Avvâm'ı da, sıdkı, doğruluğu Kur'an'da anılacak^[27] bir Peygamber aşığı olan Kâ'b b. Mâlik^[28] ile kardeş kıldı.^[29] Artık muhacir Müslümanlar, bu yeni iman yurduna alışmaya, her yönü ile zor olan bu hayata uyum sağlamaya çalışıyorlardı.

Medine gerek iklim olarak, gerek sosyal yapı olarak Mekke'den çok farklıydı. Bu farklılığın verdiği fiziksel ve psikolojik rahatsızlıktan dolayı neredeyse tüm muhacir Müslümanlar hastalanmışlardı. Bu hastalık Müslümanların morallerini bozuyordu. Allah Resûlü (sas) ara ara ellerini semaya kaldırıyor: "**Yâ Rabbi! Bize Medine'yi sevdirdi! Mekke'yi sevdirdiğin gibi, hatta daha fazla sevdirdi**"^[30]

[24] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 109.

[25] Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensar*, 125; İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 270.

[26] Mekke'dek, kardeşi Abdullah b. Mes'ûd'du. Bkz: İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 111; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 308.

[27] Tevbe 9/118, 119.

[28] Bazı kaynaklar ensar kardeşinin Seleme b. Selâme b. Vakş olduğunu rivayet ederler ama doğrusu Kâ'b.b. Mâlik'tir. İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 308.

[29] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 112.

[30] Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensar*, 141.

diye dua ediyordu. Üstelik o günlerde Medineli Yahudiler, yalan bir haberi Müslümanların içerisinde yaymaya başlamışlardı. Onlar diyorlardı ki: “Medine’nin iklimi Müslümanlara iyi gelmedi. Şimdi bunlar hep hastalanacak ve nesilleri kuruyacak. Ya hiç çocukları olmayacak ya da doğan çocuklar hep sakat olacak.”^[31] Yahudi zihniyeti hep aynı, yüzyıllardır değişmedi, değişmeyecek de... Efendimiz (sas) o günlerde Hz. Zübeyr ile Hz. Esmâ’nın bir çocuk beklediklerini biliyor ve Allah’a dua ediyordu. Diyordu ki: **“Yâ Rabbi! Doğacak çocuğu Müslümanlara sevinç vesilesi kıl”**^[32] Hicretin üzerinden iki ay geçmemişti ki, Hz. Zübeyr’in evinden bir bebek ağlaması duyuldu. Esmâ validemiz nur topu gibi bir erkek çocuğu dünyaya getirmişti. Çocuğun doğumunu duyan Müslümanlar öyle bir sevinmişlerdi ki, o gün Medine sokakları tekbirlerle inlemeye başlamıştı. Doğar doğmaz, o bebek hemen, Allah Resûlü’ne (sas) getirildi, Efendimiz (sas) bu minik yavruyu kucağına aldı, onu öptü, kokladı ve ona ismini koydu: **“İsmi Abdullah olsun”** dedi.^[33] Efendimiz’in (sas) erkekler için en çok sevdiği isim Abdullah idi, bundan dolayı o bebeğin ismi de Abdullah oldu. Hz. Zübeyr’in ailesi böyle bir olayda da ilk olmayı kimselere kaptırmıyor, Medine’de ilk doğan çocuğun kendilerinden olma şerefine nail oluyorlardı.

Bedir Meydanı’ndaki Yiğitliği ...

Zübeyr b. Avvâm (ra) artık tüm müminler gibi, peygamber yurdu ve iman şehri Medine’ye alışmış, kurulan pazarda ticaretine başlamıştı. O günler tarihler, Hicretin ikinci yılını gösteriyordu; şimdi Müslümanlar, büyük bir imtihan olan cihad için Medine’den 160 km. uzaklıkta olan Bedir’e gideceklerdi. Bu savaşta ilk kez, iman ile inkâr, hak ile bâtil karşı karşıya gelecekti. Bu zorlu ve çok önemli bir savaştı. Bu savaştan galip olarak Medine’ye dönmek, iman davasını çok ötelere taşıyacak, mağlup olmak ise davayı ciddi anlamda olumsuz şekilde etkileyecekti. Bu gazvede Müslümanlar 313 askerden oluşuyordu. Bu 313 askerden sadece iki kişi atlı, 70’i ise develydi. Karşılarında ise 950 kişiden oluşan bir müşrik ordusu, en az 200 süvari ve yüzlerce devenin içerisinde bulunduğu güçlü bir ordu vardı.^[34]

[31] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 489.

[32] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 489, 490.

[33] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 491.

[34] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 264; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 8, 11.

Kendi Lisanından

Abdullah b. Zübeyr, bir gün babasına şöyle bir soru soracaktı: “Ey babacığım! Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ile bunca beraberliğin olmasına rağmen neden bu kadar az rivayette bulunuyorsun?” Bir ihlâs ve aşk abidesi olan Hz. Zübeyr, bu soru karşısında demişti ki: “Oğlum! Biz Allah Resûlü’nden öyle bir söz duyduk ki, bu sözden sonra boğazlarımızda düğümler oluştu ve çok mühim bir şey olmadıkça ağzımızdan onun adına söz çıkmadı.” Abdullah bu sözün ne olduğunu merak etti ve sordu: “O söz neydi babacığım?” Zübeyr b. Avvâm, bir anda terlemeye başladı ve o sözü söylerken bile ciddi bir sorumluluk şuuru ile zorlanarak şöyle dedi: “Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *‘Kim benim adıma kasden yalan söyleirse, cehennemdeki yerini hazırlasın.’* (Buhârî, İlim, 36; Tirmizî, İlim, 13) “İşte oğlum ödüm kopuyor, ağzımdan Allah Resûlü’ne ait bir sözü söylerken ya unutmuşsam ya yanlış duymuşsam ya karıştırmışsam ... Bu korkulardan dolayı dilimi bağladım ve çok fazla hadis rivayet etmedim/ edemedim.”

[Buhârî, İlim, 38]

Bedrin meydanında askerlerini süzen Efendimiz (sas) bir ara atının üzerinde, büyük bir ihlâs ve aşk üzere duran Zübeyr’i gördü. Efendimiz (sas) halası Safiyye’nin bu yiğit oğluna hayran hayran baktı ve: **“Ey Zübeyr!”** diye seslendi, Zübeyr sesi duyar duymaz; *Lebbeyk* deyip Efendimiz’in (sas) karşısında durdu. Allah Resûlü (sas) dedi ki: **“Bedir’e katılacak meleklerin alametleri ve nişanları vardır. Siz de kendinize birer alamet ve nişan edinin!”**^[35] Efendimiz (sas) bu sözle hem müminlere bir müjde, hem de emir veriyordu. Müjde veriyordu: “Melekler saflarınıza karışacak, aynı düşmana karşı sizinle kılıç sallayacak” diyordu ve bir emir veriyordu: “Nişanınız olsun, bir alametiniz, simgeniz olsun” diyordu. Hz. Zübeyr, bu emri alır almaz, güneşin ışınlarını andıran sarı bir bez parçasını kendine sarık edindi. O sarığı başına sarınca Hz. Zübeyr, Bedir’in meydanında atının üzerinde parlamaya başladı. Yiğit oğlu yiğit görenleri hayran bırakıyor, mümin yüreklere güç, inkârcı yüreklere korku salıyordu. Efendimiz

[35] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I, 75, 76; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 24.

(sas), Hz. Zübeyr'i o sarı sarık ile görünce oldukça memnun oldu ve ona hayır dualarında bulundu.^[36] Derken iki ordu karşı karşıya gelmiş, parolalar belirlenmiş, diller *ahad ahad* diye hareket etmeye başlanmış ve taraflar savaşın başlaması için karşılıklı beklemeye başlamışlardı.

İlk çarpışmalardan sonra savaş başlıyor, Müslümanlar kendilerinden üç kat fazla olan düşman ordularının üzerine korkusuzca saldırıyorlardı. *Ahad ahad* sesleri yeri göğü inletiyordu. Melekler sahâbîleşiyor, sahâbîler melekleşiyordu. Melekler iniyordu saf saf, Bedir'in meydanına, başlarında Cibrîl-i Emin, atı Hayzûm'un üzerinde; "İlerle ya Hayzûm!" diyordu atına...^[37] İnen melekler başta Cibrîl olmak üzere hepsi o gün adeta Zübeyrleşmiştiler. Zübeyr'in o sarı sarığı nasıl Allah Resûlü'nü (sas) memnun etmişse, inen meleklerin başlarında da öyle sarı sarıklar vardı.^[38]

Bir ara Cibrîl'in atı Hayzûm, Zübeyr'in atı Ya'sûb ile baş başa geldiler. Zübeyr başını kaldırdı ve karşısında kendisi gibi sarı sarık sarmış birini gördü, çok şaşırdı. Savaşın sonunda ancak O'nun Cibrîl olacağını öğrenecekti. Efendimiz (sas) savaşın sonunda diyecekti ki: "*Bedir'de Meleklerin sarı sarıklarla Zübeyr'in suretinde bize yardım etmek maksadı ile indiklerini gördüm.*"^[39]

Asabiyet Bağlarının Koptuğu Anlar...

Bedir'in bir tablosunda Müşrik ordularından bir askerin mübâreze için Müslümanlara meydan okuduğu görüldü. Bu Mekke'nin büyük savaşçıları arasında Ubeyde b. Saîd el-Âsî idi. Ubeyde, fiziki olarak öyle büyüktü ki, insanın ödünü koparıyordu. Bu büyüklüğünden dolayı ona; *Ebû Zati'l-Kırş*, göbeği büyük anlamında "karnın babası" deniliyordu. Baştan ayağa kadar zırha bürünmüş, sadece gözleri görünüyordu. Zübeyr, bu adamın karşısına çıktı ve: "Ben varım!" dedi. Ubeyde b. Saîd, Zübeyr'e saldırmak için harekete geçti, Efendimiz (sas) de bu tabloyu seyrediyordu. Zübeyr elindeki mızrağı ile Ubeyde'nin gözüne nişan aldı ve mızrağını ona fırlattı. Mızrak tam gözüne isabet etti ve koca beden bir anda yere yığıldı.^[40] Zübeyr gitti ve mızrağını geri almak istedi, ama

[36] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 623; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 112.

[37] İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 281.

[38] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 623; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 112.

[39] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 112.

[40] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, I, 75, 76; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 290.

mızrak öyle bir saplanmıştı ki, yerinden çıkmıyordu. Zorla çıkardı mızrağını, mızrak eğilmişti. Allah Resûlü (sas), Zübeyr'in elinden bu mızrağı aldı ve dedi ki: *“Ey Zübeyr! Bu mızrak benim yanımda Bedir'in bir hatırası olarak kalsın.”* Zübeyr: “Tamam” dedi. Allah Resûlü (sas) yıllarca o mızrağı yanında sakladı, sonra bu mızrak sırasıyla dört halifenin yanında kaldı. En sonunda da mızrak, Zübeyr'in oğlu Abdullah'ın eline geçti.^[41] Bedir'de o gün için yetmiş müşrik öldürülmüştü. Ölenlerin yarısından fazlası iki kılıcın darbeleri ile ölmüştü. O kılıçlardan biri Allah Resûlü'nün (sas) amcasının oğlu genç Ali, diğeri ise halasının oğlu Zübeyr'di.^[42] Bu hala-dayı çocukları o gün Bedir'in yıldızları olmuşlardı. İman, Bedir'de galip gelmiş, Kur'an'ın *yevmü'l furkan* dediği^[43] o muhteşem gün, Müslümanların büyük bir üstünlüğü ile son bulmuştu. Müslümanlar büyük bir sevinç ile Medine'ye dönmüşlerdi.

Zübeyr b. Avvâm (ra), Bedir savaşında onlarca Mekkeliyi kılıcıyla ile biçmişti. O biçilenlerden biri de öz amcası Nevfel b. Hüveylid idi. Amca Nevfel de Bedir'e müşrik ordunun saflarında katılmış ve Müslümanlara karşı kılıç çekmişti. Savaşın tam orta yerinde amca yeğen karşı karşıya gelmişlerdi. Savaş meydanaındaki bu karşılaşma tüm asabiyet bağlarının söküp atılması gereken bir yerdi. Orada artık akrabalık bağlarının pek de bir önemi yoktu. Çünkü karşı taraf inkâr cephesi idi ve mücadele edilmeliydi. Hz. Zübeyr, imanın verdiği güç ile yüreğinde hiçbir şüphe duymadan amcasını da yere serdi, sererken ağzından çıkan cümle şu idi: *“Rabbim! Bu senin için, her şey senin yoluna feda olsun.”*^[44]

O gün Hz. Zübeyr'in, kendi ifadesi ile yaralanmadık hiçbir yeri kalmamıştı. Oğlu Urve anlatıyor: *“Babam Zübeyr, Bedir günü öyle yaralar almıştı ki, yıllar sonra bile biz o yaraların izlerini görebiliyorduk. Hatta boynundan aldığı bir kılıç darbesi, ensesinde kocaman bir yarık meydana getirmişti. Biz çocukken elimizi o yarığın içine daldırır, oynardık. Babam da bize o yarığın oluştuğu Bedir Gazvesi'ni anlatırdı.”*^[45] İşte Bedir'in Hz. Zübeyr'in hayatında böyle bir yeri vardı.

[41] Beyhakî, *Delâil*, III, 98.

[42] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 149-151.

[43] Enfal 8/41.

[44] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 150.

[45] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 624.

Şâhidlerin Dilinden

Cerîr b. Hatafî şöyle dedi:

“Musibet, Sibâ vadisinin kabrini barındırdığı kişinin [başındadır].
Her tarafta toprağa serilmiş bir [yiğidi barındıran] mekân vardır.

Zübeyr’in [ölüm] haberi geldiği zamanlar,
Tevazu ile eğildi, Medine’nin suru ve alçak başlı dağlar...

Zübeyr’e ağladı kızları, bir matem içinde...
Duymayan kişinin ağlamasını geri çeviren ne?”

[İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 123]

İmtihan Alanları Uhud ve Hendek’te...

Mekke müşrikleri, Bedir Gazvesi’nde aldıkları büyük mağlubiyet üzerine, döner dönmez Bedir’in intikamını almak için Medine üzerine saldırı hazırlıklarına başlamıştılar. Bir yıl boyunca Bedir’e sebep olan kervanın elde ettiği kârlar başta olmak üzere, oluşturdıkları ortak havuzda epey para toplamış, onlarla bir ordu oluşturmuş ve Hicretin 3. yılı Şevval ayında Medine’ye doğru yola koyulmuşlardı. Ordu, Mekke’den yola çıkınca, Efendimiz (sas) kurduğu istihbarat ağı ile bundan haberdar olmuş, sahâbe ile nasıl bir savaş taktiği ile düşmanı karşılayacaklarını istişare etmeye başlamışlardı. Efendimiz (sas) yapılan istişare sonucunda kendi fikri şehir içinde kalıp, savunma savaşı yapmak olsa da, özellikle genç sahâbîlerin düşüncesi yeni bir meydan savaşı yönünde olunca, onların fikirlerini kabul ederek, Uhud Dağı etrafında mevzilenerek, düşmanı orada karşılamayı kararlaştırmıştı. Müslümanlar 1000 kişi ile çıktıkları Medine’den Uhud’a gelene kadar 700 kişi kalmışlardı. Çünkü münafıkların reisi İbn Selûl, 300 kişiyi alarak geri dönmüş, iman yolunda olan bazı safi zihinleri bozmak, içlerine şüphe ve korkular düşürmek istemişti. O gün o zorlu süreçte Hz. Zübeyr kendisine yakışan tavrı ortaya koymuş, başından sonuna kadar Resûlullah’ı (sas) koruma adına elinden geleni yapmış, en son dayısı Hz. Hamza’nın şehâdetini duyup gelen annesi Safiyye’yi teskin etme görevini yerine getirmişti. [46]

[46] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 101; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 161; Beyhâkî, *Delâil*, III, 286.

Uhud Gazvesi'nin üzerinden üç yıl geçmiş, bölgede İslâm'ın dostları fazlalaştığı gibi düşmanları da fazlalaşmıştı. Başta Mekke müşrikleri ve Medine münafıkları olmak üzere, tüm İslâm düşmanları bölgede ciddi bir şer cephesi oluşturmak için seferber olmuştu. Mekke müşrikleri, Gatafan'ı, bedevi kabileleri ve Hayber Yahudileri'ni de yanlarına alarak 12.000 kişilik bir ordu oluşturmuşlardı.^[47] Efendimiz (sas) bu kadar büyük bir ordunun Medine üzerine geldiklerini öğrenince hemen ashâbı ile istişare etmeye başlamış ve aslen İranlı olan Selmân-ı Fârisî'nin (ra) teklifi gereği hendek kazılmaya karar verilmişti.^[48] Hendek kazımı bitince Allah Resûlü (sas) ordusunu konuşlandırdı, boylu boyunca orduyu yaydı, özellikle bir şekilde hendeği geçen olursa, onları durdurmak için, hendeğin dar kısımlarına okçular yerleştirdi.^[49] Ahzâb ordusu Medine'ye yaklaşp, hiç ummadığı bu hendeği karşılarında görünce şok oldular ve bir anda ne yapacaklarını şaşırdılar. Olayın şokunu üzerlerinden attıktan sonra savaştan başka yollarının olmadığını anladılar ve kimileri hendeği geçmeye, kimileri ise, Müslüman birliklerinin üzerine ok yağdırmaya başladılar. Ama bir türlü Ahzâb ordusu hedefine ulaşamadı, kazılan büyükçe hendek onların planlarını alt-üst etmişti.^[50]

Havâri Lakabını Alması...

Safiyye validemiz o gün ortaya koyduğu bu yiğitliği ile büyük bir saldırıyı önlemiş, adeta savaşın kaderini Müslümanların lehine neticelenmesinde mühim bir rol oynamıştı. Zübeyr b. Avvâm'ın annesi Safiyye validemiz, cephenin gerisinde böyle bir yiğitlik ortaya koyarken, oğlu da savaş meydanında Allah Resûlü'nün (sas) karşısında O'nu memnun etme yollarını arıyordu. Üçüncü kez yine Efendimiz (sas) Kurayzaoğulları'ndan bir haber almak için gönüllü istedi ve yine aynı ses "Ben!" deyip ayağa kalktı. Allah Resûlü üç kez aynı göreve talip olan o yiğitten öyle memnun olmuştu ki, kıyamete kadar unutulmayacak bir söz söyleyip, Zübeyr'e de bir lakap verdi. Efendimiz (sas) o anda dedi ki: **"Her Peygamberin havâripleri vardır. Benim de havârim Zübeyr'dir."**^[51] Hz. Zübeyr, o günden sonra artık *Havâriyü'r-Resûl/Peygamber'in Havârisi* olmuştu. İlk ve

[47] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 443, 444; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 427.

[48] Hamidullah Muhammed, Hz. Peygamber'in (sas) Savaşları, s.82.

[49] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 237; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 451.

[50] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 237-241; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 451-455.

[51] Buhârî, *Fedâilü'l-Ashâb*, 13; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 6; Tirmizî, *Menâkıb*, 82.

son kez Allah Resûlü (sas) böyle bir ifade dillendiriyor ve bunu da yiğitler yiğidi Zübeyr b. Avvâm için kullanıyordu.

Zübeyr b. Avvâm, bu lakabı almanın sevinci ile tekrar Kurayzaoğulları'na gitti, annesi Safiyye'nin yapmış olduğu o yiğitliğinden de haberdar oldu ve Yahudilerdeki şaşkınlığı haber alarak tüm bilgileri bir kez daha Efendimiz'e (sas) getirdi. Zübeyr b. Avvâm'ın kazandığı bu büyük şerefi oğlu Abdullah b. Zübeyr de önemli bir ayrıntı ile beraber şöyle aktarır: "Ahzâb günü, ben ve Ebû Seleme'nin oğlu Ömer -o günlerde çocuk olduğumuzdan- kadınların yanında bırakılmıştık. Bir de baktım ki babam Zübeyr, atının üstünde iki yahut üç kere Kurayzaoğulları tarafına gidip geldi. Evimize döndüğümüzde babama: *"Baba-cığım! Ben seni Kurayzaoğulları mahallesine gidip gelirken gördüm"* dedim. Babam: *"Sen beni öyle mi gördün evladım?"* dedi. Bende: *"Evet"* dedim. Babam: *"Resûlullah: 'Kurayzaoğullarına kim gider de onların haberini bana getirir' dedi. Ben de: 'Ben Yâ Resûlullah!'"* dedim ve bu görevi üstlendim, ardından gidip, onlardan haberleri alıp, Efendimiz'e (sas) getirdim. Görevimi tamamlayınca, Allah Resûlü (sas) bana, annesini ve babasını bir arada zikrederek: *'Anam babam sana feda olsun'* dedi."^[52]

Abdullah b. Zübeyr'in verdiği bu bilgi ile öğreniyoruz ki, Zübeyr b. Avvâm, Hendek Gazvesi'nde, hem Efendimiz'e (sas) havâri olma şerefini elde etmiş, hem de, Efendimiz'in (sas) hayatı boyunca sadece iki kişi için kullandığı: *"Anam babam sana feda olsun"* iltifatının muhatabı olmuştu. Hatırlanacağı üzere Allah Resûlü'nün (sas) bu ifadeyi kullandığı diğer sahâbî ise Sa'd b. Ebî Vakâs'tır.^[53] Hendek Gazvesi'nin nihayetinde, Allah Resûlü (sas) Allah'ın yardımı ile bu büyük orduyu geri çeviriyor, Nuaym b. Mes'ûd'un taktığı ile kurulan şerittifakı bozuluyor ve İslâm ordusu bu zorlu savaştan da galip çıkıyordu.^[54]

Halifeler Döneminde...

Hendek Gazvesi'nden sonra olan bütün gazve ve seferlere Hz. Zübeyr katılmış, adım adım Efendimiz'i (sas) takip etmişti. Efendimiz (sas) ondan razı ve memnun bir şekilde vefat etmişti. Efendimiz'in (sas) vefatından sonra

[52] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 624; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 116.

[53] Buhârî, *Cihad*, 3; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 41.

[54] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 484, 485; İbn Hişâm, *es-Sire*, III, 241, 242.

ümmetin halifesi olarak seçilen Hz. Ebû Bekir'e biat edecek ve onun emrinde bir asker olacaktı. Hatırlanacağı üzere Hz. Ebû Bekir onun kayınbabası idi, o bu yakınlığında verdiği avantaj ile hep Hz. Ebû Bekir'in yanında yerini alacaktı.

Hz. Ebû Bekir'den sonra halife olan Hz. Ömer'inde yanında olacak, gereken ne ise onu yapacaktı. On buçuk yıl sürecek Ömerli günler, İslâm'ın yüz akı olacak günleriydi. O günler fetih günleriydi, adâlet günleriydi... Zübeyr b. Avvâm bu günlerin hemen hemen her sayfasında vardı ve her zaman hep beklentisiz bir nefer idi. O günlerde Zübeyr, bazen Suriye cephesinde, bazen Mısır cephesinde görev alıyor, çoğu zaman sıradan bir er olarak ordu içerisine dahil oluyor, bazı zamanlarda ise komutan olarak orduların başında kahramanca mücadele ediyordu. Hz. Zübeyr'in bu yiğitçe davranışı Hz. Ömer'i öyle memnun ediyordu ki, Halife Ömer yanındaki insanlara Zübeyr'i şöyle anlatıyordu: "*Zübeyr, İslâm'ın sarsılmaz direklerinden bir direktir.*"^[55] Evet, o İslâm insanıdır; yiğittir, İslâm adına bir dağ gibi yerinde sabit kadem olmuş bir erdir, bir neferdir. Hz. Ömer yaralanıp yatağa düştüğünde ısrarlar üzerine kendinden sonra halifeyi seçmek için 6 kişilik bir heyet belirlemişti. O heyetin içerisinde Hz. Zübeyr de vardı. Malum olduğu üzere, o heyet Hz. Osman'ı, 3. halife olarak seçecekti, Hz. Zübeyr'de biat ederek bu konuda kendisine yakışan tavrı sergileyecekti.^[56]

Hz. Osman döneminin sıkıntılarının hepsini yaşamış, en son onun şehâdetine de şahit olmuş, arkasından Hz. Ali'nin halife olması için biat edenlerden olmuştu.^[57] Ama kaderin bir cilvesi, o günün şartları Cemel'de Hz. Ali ile onu karşı karşıya getirmişti.

Bir Kardeş Kavgası Olan Cemel...

İslâm Tarihi'nin en acı hadiselerinden biri olan Cemel Vakası, Hz. Zübeyr'in hayatının da en acı hatıralarından biriydi.^[58] Savaşın olacağı günün sabahında iki ordu karşılıklı saf tutmuştu. Bir tarafta Peygamber'in hanımı,

[55] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 624.

[56] Hadisenin detayları için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Efendimiz'in Havârisi ve İhlâs Abidesi Zübeyr b. Avvâm*, s. 103-105.

[57] İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 195; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 226.

[58] Hadisenin detayları için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Efendimiz'in Havârisi ve İhlâs Abidesi Zübeyr b. Avvâm*, s. 109-118.

Hümeýram^[59] dediđi müminlerin annesi Hz. Âişe, ablası *Zatü'n-Nitakeyn* lakablı Esmâ, cennetle müjdelenmiş iki isim Hz. Talha ve Hz. Zübeyr, diđer taraf-
ta ise Allah Resûlü'nün (sas) amcasının oğlu, damadı Hz. Ali, cennet gençle-
rinin efendileri Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, Ehl-i Beyt aşığı Ammâr b. Yâsir...^[60]

Ne acı bir durumdu bu durum... O dehşet anlarında ağlayan gözler vardı savaşın meydanında... Hz. Âişe ağlıyordu... Aslında Hz. Âişe validemiz hak-
sız olduğunu çok iyi anlamıştı. Ama bir kere dönüşü olmayan bir yola çıkmış-
tı. O meydanda Hz. Esmâ ağlıyordu, Efendimiz'den (sas) onlarca kez faziletini
bizzat dinlediği Hz. Ali ile karşı karşıya nasıl geldiğine bir türlü anlam veremi-
yor ve ağlıyordu. Hz. Talha ağlıyordu, Hz. Zübeyr ağlıyordu, Hz. Hasan ağlı-
yordu, ileride Kerbelâ'nın mahzun şehidi olacak olan Hz. Hüseyin ağlıyordu,
Yâsir ve Sümeýye'nin kahraman evladı Ammâr b. Yâsir ağlıyordu. Biri daha var-
dı ağlayan...

O ağlayan velayet tahtının sultanı olan Hz. Ali'den başkası değildi. Hz. Ali'nin yüreği ağzına gelmiş; *"Yâ Rabbi! Kim kime kılıç sallayacak? Kim ne adına kiminle savaşıacak?"* diyordu. O savaş meydanında bile acaba son anda bu kirli oyunu, bu kardeş kavgasını bitirebilir miyim? diye düşünüyordu. Bu mülaha-
zalar içinde bir anda Hz. Ali, Cemel savaşı'nın yapılacağı meydana yürüdü. Hz. Ali son kez karşılarındaki kardeşleriyle konuşmak istiyordu. *"Ey Talha ve Ey Zü-
beyr!"* dedi. İkisi de biraz öne çıktılar. Herkes nefeslerini tutmuş şimdi bu üç insanın ne konuşacaklarını merakla beklemeye başlamışlardı. Cemel savaşı'nın yapılacağı meydanda ki üç insan, risâlet davası'nın üç yiğitleriydi. Yıllarca bera-
ber gülmüş, birlikte ağlamış ve aynı dava için candan, canandan vazgeçmişler-
di. Ama kadere bakın ki, şimdi bu üç cennet insanı birbirleri ile savaşmak için karşı karşıya gelmişlerdi. Fitne ne kötü bir ateştir böyle... Ne kötü bir ateştir ki, sahâbeyi bile karşı karşıya getirmişti. Üç insan ikisi bir tarafta, Hz. Ali bir ta-
rafta, bir müddet konuşmadan beklediler. Hz. Ali önce, Hz. Talha'ya döndü ve dedi ki: *"Ey Talha! Bu anlamsız savaşı başlatacak mısınız? Boş yere ümmet-i Mu-
hammed'in kanını akıtacak mısınız?"* Hz. Talha, hiçbir şey söyleyemedi, kelime-
ler boğazında düğümlendi, başı yere eğildi, sükûtu ile aslında Hz. Ali'ye hak verdi, ama ne ileriye ne geriye bir adım atamadı.

[59] Hz. Peygamber (sas) bazen Âişe validemize *"Hümeýra/Pembe yanaklı"* diye hitap ederdi. Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 129.

[60] İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 77; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 373, 374.

Ey Zübeyr! Ali'yi Seviyor musun?

Hız. Ali, bu sefer Hız. Zübeyr'e döndü. Asıl söyleyeceğini Zübeyr'e söyleyecekti. Önce onu da biraz süzdü. Karşısında duran halası Safiyye'nin oğluydu. İkisi hala-dayı çocuklarıydı. Peygamberli günler geldi aklına, Zübeyr'in Habeşistan'a hicret edişi, İslâm uğrunda çektiği ilk kılıcı, Bedir'de yan yana devirdikleri düşman askerleri, Uhud'da

herkesin kaçıp dağılırken nasıl Peygamber'in yanında sabit kadem durduklarını, Hendek'te kazma sallayışlarını; Zübeyr'in Kurayzaoğulları yurduna gidip haber getirişini ve Havâriu'r-Resûl lakabını alışını, Hayber'de kendisinin savaşçı Merhab'ı öldürüşünün ardından Zübeyr'in de: *"Ey Ali! Yâsir'i de bana bırak"* deyişini, Mekke'nin Fetih günü ihtişam ile taşıdığı sancağını, hepsi bir anda canlandı Ali'nin gözlerinde... Nihayetinde Hız. Ali, asıl söyleyeceği sözü söylemeye başladı: *"Ey Zübeyr! Hatırlıyor musun, Sen ile Efendimiz bir gün Medine'de Ğanemoğulları'na ait bir bahçede oturuyordunuz. Ben sizin yanınıza doğru yaklaştım. Efendimiz beni görünce gülümsedi, sen de gülümsedin. Allah Resûlü sana sordu: 'Ey Zübeyr! Ali'yi seviyor musun?' Sen dedin ki: 'Evet Yâ Resûlullah! Seviyorum, hem de çok seviyorum.' Efendimiz (sas) o anda sana döndü ve dedi ki: 'Ey Zübeyr! Unutma, bir gün Ali ile sen karşı karşıya gelip, birbirilerinize kılıç çekeceksiniz. O gün sen haksız, Ali ise haklı olacaktır.'"*^[61] Ardından Hız. Ali, şunları da ekledi: *"Ey Zübeyr! Şimdi söyle Allah aşkına bu sözleri hatırladın mı?"* Hız. Zübeyr bir anda geçmişe doğru pencere araladı ve bu söylenenleri çok iyi hatırladı. Evet, nasıl unutmuştu bunu? Bir anda kılıç elinden düştü, yere çömeldi, elini başının üstüne koydu ve tüm bu söylenenleri bir kez daha hatırladı. Öylece biraz kaldı, sonra ayağa kalktı, gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Ali'ye döndü ve gözyaşları içerisinde dedi ki: *"Ey Ali! Artık, bana dünyaları dahi verseler, ben sana karşı asla savaşmam."* Aralarında geçen bu konuşmalardan sonra, Hız. Ali kendi askerlerinin içerisine, Hız. Talha ve Hız. Zübeyr de geriye, askerlerinin yanına çekildiler. Hız. Zübeyr döner dönmez, atını hazırlamaya başladı. Kendisine hatırlatılan ve

Âlimlerin Dilinden

Yakûb b. Süfyân (v. 277/890) şöyle rivayet etmiştir: "Zübeyr'in (ra) kendisine haraç veren bin kölesi vardı. O ise bunlardan aldığı hiçbir bedeli evine götürmez, hepsini tasadduk ederdi."

[İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 6249]

[61] İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 310; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 241.

gayet de iyi anımsadığı o müthiş nebevî ihbar-ı gaybiden sonra artık bir dakika dahi durmayacak, geldiği gibi Medine'ye geri dönecekti.^[62]

Bu hadisede üzerinde biraz düşünüp durmamız gereken birkaç nokta vardır. *Büyüklerde büyüklüğün alameti, hatalarını görünce dönmek; küçüklerde küçüklüğün alameti ise hatalarını savunmak, hatada ısrar etmektir.* Zübeyr b. Avvâm birtakım mülâhazalarla Basra'ya kadar gelmiş, Hz. Ali'nin adâlet-i mahzayı (mutlak, tam bir adâlet) tesis etme adına verdiği mücadeleyi tam anlamamış, bu mücadele karşısında adâlet-i izafiye (kısmi bir adâleti) tesis etmeye çalışmıştı. Ordular hazırlanmış tam kılıçlar birbirlerine çekilecekken Hz. Ali, ona hatasını anlayacak bir nebevî hatıra hatırlatmıştı. İşte bu noktadan sonra Hz. Zübeyr'in büyüklüğünü görüyoruz, askerler bana ne der, insanlar beni kınar, bana korktu derler, sattı derler, kaçı derler; ne derlerse desinler, ben hatamı hata ile devam ettirmem, zararın neresinden dönersem kârdır, der ve hiçbir kınamacının kınamasında korkmam sonunda ölüm olsa dönerim, diye düşünür. Bu tabloda Hz. Zübeyr'in tavrı çok önemlidir ve kesinlikle çok iyi ders alınmalıdır.

Hız. Zübeyr, Askerlerin arasına döndü, geriye dönmek için atını hazırlamaya başladı. Birileri onu engellemeye çalıştı, Ali seni kandırdı dediler, o söylenen hiçbir söze aldırış etmedi ama o: *"Ali benim bütün hatıralarımdır"*^[63] diyordu; yani 'Ali demek, yirmi üç yıllık risâlet tarihini beraberce yürüdüğüm insan demek, Ali demek; Bedir, Uhud, Hendek ve diğerleri demek ...' diyerek, geri dönmeye hazırlanıyordu.

Namazda Gelen Şehâdet ...

Zübeyr b. Avvâm, savaşın meydanında atına biner binmez, hemen yola çıktı ve Medine'ye doğru gitmeye başladı. Zübeyr'in savaştan çekilmesi iki tarafta da fazlaca dedikodulara sebep olmaya başladı. Askerlerin çoğu diyorlardı ki: *"Zübeyr, bizi buralara kadar getirdi, şimdi kendi kaçıp gidiyor."* Bu söylentileri duyan Hz. Ali'nin ordusunda bulunan Amr b. Cürmüz, yanına birkaç kişiyi alarak Hz. Zübeyr'in peşinden gitti. Amr'ın amacı Zübeyr'i bulup öldürmek; bununla da Ali'den bir ödül koparmak ya da taltif görmektir. Çünkü Amr gibi cahiller, bu

[62] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 624; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 310; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 241.

[63] Yıldırım, Muhammed Emin, *Efendimiz'in Havârisi ve İhlâs Abidesi Zübeyr b. Avvâm*, s. 118.

savaşı da sıradan bir savaş olarak görüyor, Cemel'in bir kardeş kavgası olduğunu bir türlü anlamıyorlardı.

Hız. Ali'ye sorulmuştu: “Cemel ehli müşrik midirler?” Hız. Ali: “Hayır, onlar şirkten kaçanlardır” demişti. Bu sefer: “Peki, onlar münafık mıdır?” diye sorulmuştu. Hız. Ali: “Münafıklar Allah'ı çok az anarlar, ama onlar çokça anmaktadırlar” diye cevap vermişti. Bunun üzerine: “Öyleyse Ey Ali! Onların hükmü nedir?” diye sorulmuş: “Onlar bize isyan eden, bizimle savaşan, dolayısı ile hata eden kardeşlerimizdir”^[64] demişti.

Hız. Ali, yanında olanlara hep bunları söylemesine rağmen, câhiliyenin izlerini silemeyen nice bahtsızlar, bu sözlerin hiçbirini duymuyor, yine bildiklerini yapmaya çalışıyorlardı. İşte onlardan biri Amr b. Cürmüz'dü.

Zübeyr b. Avvâm, yol boyunca gözünden yaş eksik olmadı, hep ağladı. Hız. Ali ile olan hatıraları zihninde canlandı. Allah Resûlü'nün, Ali'ye olan sevgisini hatırladı ve nasıl böyle bir yanlışa kapı açıp Hız. Ali ile savaşmak için karşı karşıya geldiğinin muhasebesini yaptı. Çok pişman olmuştu ama olan olmuş en azından son anda bu kirli savaşın dışına çıkma kudreti göstermişti. Bu duygularla Sibâ vadisinde konakladı, burada biraz dinlenecek ve namaz kılıp sonra Medine'ye doğru yoluna devam edecekti. Bu arada Amr b. Cürmüz ve adamları da bu tepeye ulaşmış uzaktan bir fırsatını yakalayıp Zübeyr'e saldırmak için beklemeye başlamışlardı. Zübeyr namaza durmuş, bu cahiller ise tam sırası deyip Allah'ın huzurunda olan bu yiğidin üzerine zalim kılıçlarını sallamaya başlamışlardı. Altmış dört yıllık bereketli bir hayat, zalim ve cahil birinin eliyle ve namaz üzerinde noktalanıyordu.^[65]

Tarihler o gün hicretin 36. yılının Cemâziyelâhir ayını/Aralık 656'yı gösteriyordu.^[66] Hız. Zübeyr'in altmış dört yıllık bereketli ömrünün, imana erişinden önceki ilk onaltı yılı hariç, geriye kalan kırk sekiz yılının tamamını, Allah ve Resûlü uğruna harcanmış, özellikle yirmi üç senelik nübüvvet güneşinin yanındaki ömür, onun için bambaşka hatıraların olduğu bir zaman dilimi olmuştu. Hız. Zübeyr, şehâdete âşık bir yürekti, bir ömür şehâdet aşkı ile yanıp tutuşmuştu. O öyle bir âşıktı ki şehâdete; her zaman dualarının başına şehâdeti koymuştu.

[64] İbn Abdırabbih, *el-İkdü'l-Ferid*, V, 74.

[65] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 124; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 624.

[66] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 624.

Cehennemi Müjdele!

Zübeyr b. Avvâm (ra) yıllardır hasretini çektiği şehâdete şimdi Amr b. Cürmüz denen bir cahilin eliyle ulaşıyordu. Amr, Zübeyr'i şehit ettikten sonra kılıcını ve elbiselerini alarak doğruca Hz. Ali'nin yanına geldi, amacı Zübeyr'i öldürdüğünü söyleyerek Hz. Ali'den taltif görmektir. Kılıcı getirip Ali'nin ellerine bırakınca Hz. Ali, neye uğradığını şaşırıp ve İbn Cürmüz'e dönerek şunları haykırdı: **"Vallahi! Ben Allah Resûlü'nden: 'Safiyye'nin oğlunu öldürene cehennemi müjdele!' dediğini duydum. Ey İbn Cürmüz! Sen İslâm'ın kılıçlarından bir kılıcı öldürdün, sen ne kötü bir iş yaptın"** [67] dedi. İbn Cürmüz, taltif göreceğini zannettiği bir ortamda şimdi kınanıyor, eleştiriliyor, hatta cezalandırılıyordu.

Hız. Ali, hüznün üstüne hüznün yaşıyordu, kardeş kavgası Cemel'de bir hiç uğruna ölen binlerce insana üzülüyor, yaşayan şehit Talha'nın şehâdetine üzü-lüyor, Hız. Hatice'nin hatırası olan Hind b. Ebî Hâle'nin şehâdetine üzü-lüyor, şimdi de Zübeyr'in bir cahilin eliyle şehâdete yolcu edilmesine üzü-lüp, gözyaşı döküyordu. Hız. Ali, gözyaşları içerisinde Zübeyr'in kılıcını havaya kaldırdı ve şunları haykırdı, tüm ümmete: **"Bu kılıç var ya, bu kılıç... İslâm uğruna çekilen ilk kılıçtır, bu kılıç var ya Bedir'de müşriklerin korkulu rüyasıydı, bu kılıç Uhud'da Allah Resûlü'nü savunan bir bileğin elindeydi, bu kılıç Hendek'te Ahzâb ordularını dağıtmak için havadaydı, bu kılıç Hayber'de Yahudi kalelerini deviren bir yiğidin elindeydi."** [68] Hız. Ali, saatlerce Zübeyr'in kılıcı ve eşyaları üzerine gözyaşı dök-tü ve onu kaybetmenin hüznünü derinden yaşadı. Sonra Hız. Ali dedi ki: **"Ben, Talha ve Zübeyr ile beraber Allah'ın kendileri hakkında 'Biz onların gönüllerin-deki kını söküp attık. Onlar artık koltuklar üzerinde karşılıklı oturan kardeşler olacaklar.'** [69] buyurduğu kimselerden olmayı kuvvetle ümit ediyorum." dedi. [70]

İşte İslâm'ın yüz akı şahsiyetlerinden birisi olan Hız. Zübeyr'in hayatı böy-le bir hayattı. Bu hayat için çok şey söylenir ama biz bu kadarı ile iktifa edelim ve burada şöyle bir soru soralım: **"Peygamber'e havâri olmanın kapısı kapan-dı, bunda hiçbir şüphe yok; bundan sonra ne sahâbi olunur, ne de peygambere havâri olunur? Ama risâlet davasına havâri olunabilir mi? Bu soruya verilecek**

[67] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 124; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 624.

[68] Yıldırım, Muhammed Emin, *Efendimiz'in Havârisi ve İhlâs Abidesi Zübeyr b. Avvâm*, s. 125, 126.

[69] Hicr 15/47.

[70] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 124.

cevap: “Evet”tir. Peygamber’e artık sahâbî olunamaz, ancak zamanın sahâbîsi olunabilir, havâri olunmaz ama risâlet davasının havârisi olunur. Zübeyr b. Avvâm (ra) yaşadığı o kısa ama bereketli hayatı ile aslında bize bunu öğretti. ‘Nasıl risâlet davasına Havâri olunabilir?’ bunun yolunu ve yöntemini gösterdi. İnşallah anlayanlardan oluruz, inşallah bu çağın havâriyelerinden olma bahtıyarlığına erenlerden oluruz.

❖ ZÜBEYR B. AVVÂM’IN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ İhlâsî hayatının esası kıl ki, yaptığın her işi sadece Allah için yapabilesin ve işin neticesinde saâdete erebilesin.
- ❖ Dostlarını sadıklardan seç ki, dünyadan cennete uzanabilesin.
- ❖ Yüreğinde hiçbir insana karşı kin tutma ki, kalbini kirletmeyesin.
- ❖ İnandığın değerlere karşı derin bir muhabbet duy ki, aşk ve sevdâ insanı olabilesin.
- ❖ Hayır adına yapılacak işlere adam arandığında, sağına soluna bakmadan “ben” deyip meydana atıl ki, Havâriyelerden sayılabilesin.

Yaşayan Şehit
TALHA b. UBEYDULLAH
(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân iklimi

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتِلٌ
أُولَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتِلُوا وَكُلًّا
وَعَدَ اللَّهُ الْحَسَنَى وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

*“Ne oluyor size ki, Allah yolunda harcamıyorsunuz?
Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allah’ındır. Elbette
içinizden, fetihten önce harcayan ve savaşanlar, daha
sonra harcıyıp savaşanlara eşit değildir. Onların derecesi,
sonradan infak eden ve savaşanlardan daha yüksektir.
Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı
vâdetmiştir. Allah’ın yaptıklarımızdan haberi vardır.”*

[Hadid Sûresi, 57/10]

Nebevî Seda

اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ فَأَكْرِمِ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ

Enes b. Mâlik’in (ra) rivayet ettiğine göre Peygamber
(sas) şöyle diyordu: “Allah’ım! Hayat ancak ahiret
hayatıdır. Ensar ve muhacirine ikramda bulun.”

[Buhâri, Cihâd, 27]

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى شَهِيدٍ يَمْشِي عَلَى
وَجْهِ الْأَرْضِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ

“Yeryüzünde yaşayan bir şehit görmek isteyen
Talha b. Ubeydullah’a baksın”

(Tirmizî, 3739)

“İnsanların, kusurlarını bilmesini pek istemeyen kimse
evinde otursun. Kim insanların arasına girerse, hem
kusur işler, hemde kusurlara şahit olur.”

Hiz. Talha b. Ubeydullah (ra)

(İmam Gazzâlî, İhyâü Ulûmi'd-Din, IV, 33)

Adı	Talha b. Ubeydullah
Anlamı	Akasya ağacı
Künyesi	Ebü Muhammed/ Muhammed'in babası
Lakabı	Talhatü'l-Feyyad/ Fedakarlıkta zirve olan
Baba Adı	Ubeydullah b. Osman
Anne Adı	Sa'be bint Abdullah b. İmad
Kabilesi	Teymoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 20/Milâdî, 590
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	23 yıl
Rivayeti	38
Savaşları	Tüm gazveler
Görevleri	İstihbarat, askerlik
Vefat Yeri	Basra/İrak
Vefat Yılı	Hicri, 36/Milâdî, 656
Vefat Yaşı	66

Doğumu, Ailesi ve Gençliği...

Talha b. Ubeydullah'ın doğum tarihi konusunda bazı ihtilaflar olsa da^[1] milâdî 590 yılında, Mekke'de doğduğu yönündeki rivayetler daha doğrudur.^[2] Bu yılı, Hz. Talha'nın doğum yılı olarak kabul edersek Hz. Talha aziz dostu Zübeyr'den dört yaş büyük, yoluna baş koyduğu Hz. Muhammed'den (sas) on dokuz yaş, hidâyetine vesile olan Hz. Ebû Bekir'den ise on yedi yaş küçüktür.

Babası, Ubeydullah b. Osman b. Amr b. Kâ'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir. Bu soy ağacına göre Hz. Talha yedinci göbekten dede Mürre'de soyu, Efendimiz (sas) ile birleşir.^[3] Bu yönü ile de Talha, Allah Resûlü'nün (sas) uzak-tan da olsa amcaoğlu sayılır. Yine bu soy ağacına göre Hz. Talha, hidâyetine vesile olan Hz. Ebû Bekir ile üçüncü göbekten dede Kâ'b'dan dolayı amcaoğlu olurlar. Zaten ikisi de o gün için Mekke'de kan davalarında diyet ve cezaları belirlemekle görevli olan Teymoğulları'na mensupturlar.^[4] Baba Ubeydullah b. Osman

Hakkında İnen Âyet

“Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler vardır. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir.”

[Ahzâb, 33/23]

Resûlullah (sas) şöyle buyurmuştur: *“Talha, Ahzâb Sûresi 23. ayetinde belirtilen ahdini yerine getirenlerdendir.”*

[Tirmizî, Menâkıb, 22]

[1] İbn Abdilberr, *İstiâb*, II, 320; III, 1094; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 87; İbnü'l-Cevzi, *Sıfatu's-Safve*, I, 335; Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I, 44.

[2] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 951.

[3] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in Albümü*, s. 24.

[4] Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, X, 51; Ebû Ubeyde, *en-Neseb*, s. 208.

hakkında kaynaklarımızda çok fazla bilgi yoktur. Onun nübüvvet öncesi dönemde yaşayıp vefat ettiği bilinmektedir.

Annesi, Sa'be bint Abdullah b. İmâd el-Hadramî'dir. Hadramî izafetinden de anlaşılacağı gibi annesi Kureyşli değil, aslen Yemenlidir. Ama yıllar önce Yemen'den Mekke'ye gelmiş önce Ümeyyeoğulları'ndan Ebû Süfyân b. Harb ile evlenmiş,^[5] ondan boşandıktan sonra da Teymoğulları'ndan Ubeydullah b. Osman ile evlenmiştir.^[6] Meşhur sahâbî Â'lâ b. Hadramî'nin kızkardeşidir,^[7] dolayısı ile Â'lâ b. Hadramî, Hz. Talha'nın öz dayısıdır.

Hem baba Ubeydullah hem anne Sa'be oldukça zengin ailelere mensupturlar. Baba Ubeydullah, aynen Hz. Hatice ve Hz. Ebû Bekir gibi ticaretle özellikle de uluslararası ticaretle meşgul oluyordu. Anne Sa'be bint Abdullah, İslami davetin ilk yıllarında gerek Müslümanlara gerekse oğlu Talha'ya karşı oldukça sert bir tavır takınmış, ama sonraları İslâm'ı kabul ederek sahâbî olma şerefine nail olmuştu.^[8]

Ubeydullah ile Sa'be'nin, Talha dışında Mâlik isminde bir oğulları daha olmuştu. Ancak Mâlik, İslâm'a karşı düşmanca bir tavır takınmış, Bedir Gazvesi'nde müşrik saflarında savaşmış ve küfür yolunda ölmüştü.^[9] Ubeydullah b. Osman, Sa'be dışında Kerime bint Mevheb isimli bir hanımla da evlilik yapmış, bu hanımdan da Osman isminde bir çocuğu olmuştu. Hz. Talha'nın baba bir kardeşi olan Osman'ın, Talha'dan büyük olduğu tahmin edilmektedir. Osman b. Ubeydullah da kardeşi Talha gibi nübüvvetin ilk yıllarında Müslüman olmuş, Medine'ye hicret etmiş, iman yolunda bir hayatın sahibi olarak Medine'de de vefat etmiştir.^[10]

Bir Bereketli Ağaç...

Milâdî 590 yılında Ubeydullah ile Sa'be'nin evliliklerinden doğan çocuğa, o gün için bölge insanının çokça kullandığı bir isim olan Talha ismi verilir.

[5] İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s. 229.

[6] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2556; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 167.

[7] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1280; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 71.

[8] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2556; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 167.

[9] İbn Hazm, *Cevâmîüs-Sîre*, s. 151.

[10] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1237; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 576; İbn Abdilberr, *İstiâb*, III, 154.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

Câbir b. Abdullah'tan (ra) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (sas) şöyle buyurmuştur: *“Yeryüzünde yürüyen bir şehide bakmak kimi sevindirirse Talha b. Ubeydullah'a baksın.”*

[Tirmizî, Menâkıb, 22]

Talha; Arapça'da bir ağaç ismidir. Zamk ağacı ya da en fazla bilinen anlamı ile akasya ağacıdır.^[11] Bu mânada da Kur'an içerisinde Vâkıa Sûresi'nde (56/29) geçmektedir: *“...ve talhin mendud/ meyve veren bereketli ağaçlar...”*

Her insana isminden bir nasip vardır ya, Hz. Talha da isminden epey nasip lenmiştir. Belirttiğimiz üzere, Talha akasya ağacı anlamına gelir, bu ağacın şöyle bir özelliği vardır. Çok cömert bir ağaçtır, neyi varsa insana verir. Meyvesi, yaprağı, dalları, reçinesi yani neyi varsa...^[12] Hz. Talha da böyledir, bir akasya ağacı gibi neyi varsa her şeyini Allah yoluna vermiş, bundan dolayı da defaatle Resûlullah'ın (sas) övgüsüne mazhar olmuştur.

Hz. Talha, zengin ve varlıklı bir ailenin çocuğu olarak gözlerini Mekke'de açtı. Ailesinin ekonomik imkânları sayesinde rahat bir çocukluk dönemi geçirdi. Babası ve annesi Talha'nın iyi yetişmesi için ellerinden geleni yapıyor; ona yüzmeyi, atıcılığı ve biniciliği öğretiyorlardı. Talha bunların hepsini çok iyi öğrenmesine rağmen bunlara pek fazla ilgi duymuyor, hep babası gibi ticarete ilgi duyuyordu. Çocukluk yaşlarından itibaren babası ile çarşı pazar dolaşır, ticareti öğrenmeye çalışırdı. Babası oğlunun ticarete olan ilgisini görünce, onun bu alanda daha iyi yetişmesi için ona birtakım fırsatlar sunmaya başladı. Talha, daha on yaşlarında bir çocuk iken bazı malları alıp satmaya başlamıştı bile...

Baba Ubeydullah, oğlu on beş yaşlarına gelince, uluslararası ticareti öğrenmesi için onu Suriye ve civar yerlere göndermeye başladı.^[13] Talha, her gittiği ticarî seferlerden çok ciddi kazançlar ile dönüyordu. Bu yönüyle de hem ailesinin, hem de Mekke ahalisinin takdirlerini toplamıştı. Talha'nın iman öncesi bu ticaret hayatında, imanın izlerini gösteren birtakım emareler görülüyordu. Aynı

[11] Farklı anlamlar ve daha geniş bilgiler için bkz: İbn Düreyd, *el-İştîkak*, s.51, 52.

[12] <https://www.agac.gen.tr/akasya-agaci.html>

[13] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 950; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 86; İbn Abdilberr, *İstîâb*, II, 317.

Rivayet Ettiği Hadis

Talha b. Ubeydullah (ra) rivayet ediyor; Hz. Peygamber (sas) buyurmuşlardır ki: *“Ben ve benden önceki peygamberlerin en önemli çağırısı ‘Bir olan, eşi-ortağı bulunmayan Allah’tan başka ilah yoktur!’ sözüdür.”*

[İmam Mâlik, Muvatta, Kur’ân, 32]

zamanda ideal bir ticaret adamının olmazsa olmaz iki temel hususiyeti, en güzel bir şekilde temsil ediyordu: *Sıdk ve semahat*... Yani, güvenilirlik ve kolaylık...

Sekizinci Mü'min

Tarihler milâdî 610 yılının Ramazan ayını gösteriyordu. Yıllardır hasretle beklenen, Hz. İsa'dan bu yana kapanan gök sofrası, yeniden oldukça cömert bir şekilde insanoğlunun üzerine açılmış ve semanın emini olan Cibrîl, arzın emini olan Muhammed ile buluşmuştu. Efendimiz (sas), öğrendiği bu iman hakikatlerini yanı başındaki insanlara duyurmaya başlamıştı. O'nun vahiy ikliminden kendisine gönderilen ölümsüz mesajlarına icabet ederek, iman halkasına ilk giren Hatice'si olmuştu. Onu, on yaşındaki yeğeni Ali, ardından otuz sekiz yaşındaki yakın dostu Ebû Bekir takip etmişlerdi. Evin içerisinden biri olan Zeyd b. Hârise ve Efendimiz'in (sas) on altı yaşındaki halası Safiyye'nin oğlu Zübeyr'in de iman şerbetini içmesiyle, o gün için yedi kişilik küçücük bir iman halkası oluşmuştu. O kutlu halka sekizinci olacak kişiyi bekliyordu. İman halkasının bu sekizinci kişisi, ileride adından çokça bahsettirecek ve cömertlikte zirve olup bu alanda âbidevî bir şahsiyet olacak Hz. Talha'dan başkası değildi.

İman Yolculuğu...

Hz. Talha, o günlerde ticaret maksadı ile yine *Busrâ*'daydı. Bir aralık yüksekçe bir yere çıkmış pazarda bulunan tüccarlara bağırarak bir rahibi gördü. Rahip diyordu ki: *“Ey Tüccarlar topluluğu! İçinizden haremli, Mekkeli kimse var mı?”* Talha: *“Ben varım!”* deyince rahip ona doğru yaklaştı. Mekkeli birini karşısında görmenin heyecanı ile Rahip: *“Ey genç! Ahmed^[14] zuhur etti mi?”* diye

[14] Hristiyanların gelecek son peygamberin ismini Ahmed olarak bildikleri Kur'an'ın haber verdiği bir hakikattir. *“Hatırla ki, Meryem oğlu İsa: Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de*

sordu. Ahmed, Hz. İsa'nın gelmesini müjdelediği son peygamber, karanlık olan çağı aydınlatacak son nübüvvet güneşi idi. Ama Talha böyle birinden habersizdi, onların *Ahmed* dediğine Mekke *Muhammed*, diyordu. Talha ise o güne kadar Muhammed'den risâlet ve nübüvvete dair hiçbir şey duymamıştı. Talha, o gün için cevap bekleyen rahibe olumlu bir cevap veremedi. Ama rahip, orada Talha'nın yüreğine imanın tohumunu serpmişti. Rahip dedi ki: *"Bu günler, Ahmed'in dünyaya risâlet vazifesi ile geleceği günlerdir. Bu günler, nübüvvet güneşinin doğacağı günlerdir. Bu günler, bâtil her ateşin sönüp, hak ve hakikat güneşinin doğacağı günlerdir. Bu günler risâlet davasının Mekke'de ortaya çıkıp orada kendine yer bulamayıp hurması ve suyu bol bir beldeye gideceği günlerdir."* Bu son sözleriyle *Busrâ*'nın rahibi Mekke'nin Varakası ile aynı dili konuşuyordu. Diller aynıydı, çünkü beslendikleri kaynaklar aynıydı. Her ne kadar bu bilginler, tahrif olmuş metinler üzerinden konuşuyorsalar da, hakikate dair bazı mesajları dile getiriyor; hep aynı yöne ve hep aynı yere işaret ediyor, bakışları hep bir noktada birleştiriyorlardı. *Busrâ*'nın Rahibi de her hakikat aşığı gibi aynı sözleri dile getiriyordu. Rahip en son Talha'ya şöyle dedi: *"Ey genç! Sakın O'nu kaçırma! Sakın bu fırsatı yani onula birlikte olma ve ona dost olma, fırsatını kaçırma! Sakın ayağına kadar gelen bu fırsatı geri tepme!"* [15]

Ebû Bekir (ra) Gibi Bir Dost Olursa ...

Bu son tavsiyeler Talha'nın adeta beynine kazınmıştı. Artık Talha bir an önce Mekke'ye varmak ve bu olayın mahiyetini iyice öğrenmek istiyordu. Bu düşünceler içinde o günler yirmi yaşlarında olan bu genç tüccar, Mekke'nin yolunu tuttu.

Talha b. Ubeydullah, rahipten öğrendiklerinin heyecanı ile Mekke'ye doğru yürüyordu. Ama bu sefer yol sanki uzadıkça uzuyor, bir türlü bitmek bilmiyordu. Evine ulaşır ulaşmaz, anne Sa'be oğlunu her zamanki gibi çok büyük sevinç ile karşıladı. Talha daha yeni oturmuştu ki, zihnindeki baskılara daha fazla dayanamadı ve annesine sordu: *"Ey anneciğim! Ben yokken Mekke'de herhangi bir olay oldu mu?"* Anne biraz da sinirlenerek: *"Evet oldu!"* dedi. Talha daha da heyecanlanmıştı: *"Söyler misin anneciğim ne oldu?"* Annesi cevaben: *"Ebû*

müjdeleyici olarak geldim, demişti. Fakat o, kendilerine açık deliller getirince: Bu apaçık bir büyüdür, dediler." Saff Süresi, 61/6.

[15] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 950; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 243, 244.

Talib'in yeğeni yetim Muhammed, kendisine peygamberlik geldiğini iddia etmeye ve taptığımız ilahları kerih görmeye başladı." dedi. Talha duymak istediği haberi elde etmenin sevinci içerisindeydi ama yine de annesine belli etmemeye çalışıyordu. Tekrar annesine sordu: "Peki Muhammed'e inanan kimse oldu mu?" Anne biraz daha sinirlenmiş ve bütün öfkesi ile: "Evet, ona amcan Ebû Kuhâfe'nin oğlu Ebû Bekir ve birkaç akrabası da inanmış." dedi. Talha, Ebû Bekir'in o halkaya dâhil olmasına sevinmiş ve Muhammed'den önce ona gitmenin uygun olacağına karar vermişti. Annesinden müsaade alarak dışarı çıktı ve Ebû Bekir'i aramaya başladı. Hz. Ebû Bekir'i bulması çok da zor olmadı, çünkü Ebû Bekir daha o ilk günlerde davet adına temiz ruhlu insanları aramaya başlamıştı. O güne kadar birkaç insan onun vesilesi ile o altın silsilenin içerisine dâhil olmuştu. Sayı o gün için yedi idi ve Hz. Ebû Bekir, iman halkasına kazandıracığı sekizinci insanı arıyordu. Bu duygular içerisinde Hz. Ebû Bekir, Talha ile karşı karşıya gelince ikisi de bir anda içlerinden "Buldum!" diyerek sevinmişlerdi. Hz. Ebû Bekir imana taşıyacağı sekizinci insanı bulduğuna seviniyor, Hz. Talha ise rahibin sözlerinin tesiri ile hakikatin ne olduğunu sorma adına Hz. Ebû Bekir'i arıyor, bulduğu için de seviniyordu. Önce Talha başladı konuşmaya: "Söyle ey amcamın oğlu! Muhammed ne diyor?" Hz. Ebû Bekir başladı anlatmaya, Talha daha fazla dayanamadı ve rahip ile olan konuşmasını anlattı. Hz. Ebû Bekir onu dinledikten sonra: "Gel, seni Resûlullah'a (sas) götüreyim. Akıldan geçen suallere o cevap versin." dedi. Beraberce Hz. Peygamber'in evine doğru yürümeye başladılar ve Efendimiz'in (sas) huzuruna vardılar.

En Kıymetli Buluşma...

Allah Resûlü, karşısında duran yirmi yaşlarındaki o sadık tüccara olanları anlattı. Hz. Talha bir taraftan anlatılanları dinliyor, diğer taraftan rahibin söylediklerini düşünüyordu. Efendimiz'in (sas) sözleri bitince Talha, *Busrâ* pazarında duyduklarını anlatmaya başladı. Talha anlattıkça Efendimiz tebessüm ediyordu, çünkü bu sözleri birkaç gün öncesinde biraz farklarla yaşlı Varaka'dan da dinlemişti. Hakikatin adresi tekti. O rahip de Varaka da el-Hakk olan Allah'ın bildirdiklerini, ancak o bildirilenlerin tahrif olmamış kısmı ile konuşuyor ve ikisi de adeta aynı dili konuşuyorlardı. İşin neticesinde Hz. Talha orada iman ederek, o kutlu halkanın sekizinci neferi oluyordu. ^[16]

[16] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 950; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 86; İbn Abdilberr, *İstîâb*, II, 317.

Hız. Talha için artık bambaşka bir hayat başlamıştı. İman edip o kutsî hal-kaya dâhil olmuştu ve şimdi imanının bedelini ödeme noktasında, o da her Müslüman gibi imtihan edilecekti. İleride *Talhatü'l- Hayr* lakabının sahibi olacak olan Hız. Talha, iman edince, o genç bedeni ile zorlu imtihanları göğüslemeye çalışacaktı. Hız. Talha imanının mutluluğunu yüreğinin tâ derinliklerinde hissederek huzur-u risâletten ayrıldı ve evine döndü. Evde bu mutluluğunu ilk önce annesi ile paylaşmak istedi. O güne kadar hep şefkat ve merhamet gördüğü annesinin de bu büyük mutluluğu tatmasını istiyordu. Talha istiyordu, ama anne Sa'be pek de Talha gibi düşünmüyordu. Talha annesine Müslüman olduğunu söyleyince, karşısında duran o şefkat timsali anne gitmiş, yerine öfke ve kinden neredeyse gözleri dışarı fırlayacak bir kadın gelmişti. Annesi öyle bir sinirlenmişti ki genç Talha, neye uğradığını şaşırmış ve hiçbir şey demeden annesinin öfkesinin geçmesini beklemeye başlamıştı. Ama annenin öfkesi pek de dinceceğe benzemiyordu; Talha onun iman etmesini beklerken şimdi anne tehditlerle, küfürlerle Talha'dan bu yeni dinden yüz çevirerek atalarının dinine dönmesini istiyordu. Tartışmalar, sözlü ve fiili saldırılar daha imanının ilk gününde başlamıştı. Şimdi ana, küfürde dayatıyor, oğlunu bu yeni dinden çevirmeye çalışıyor; Talha ise bir taraftan bu baskılara direniyor, bir taraftan da annesinin hidâyeti için hem dua ediyor, hem de sözleriyle annesine bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Ama Talha bir türlü annesine söz dinletemiyor, anne de oğlunu eski dinine çeviremeyince kızgınlıktan ne yapacağını bilemiyordu. Anne imana olan kininin verdiği hırs ile anne şefkatine dair her şeyi kesip atmış, sanki önünde duran öz oğlu değil de yabancı biriymiş gibi davranmaya başlamıştı. Talha ile annesinin bu mücadelesi, Mekke hayatı boyunca hep böyle sıkıntılı bir halde devam edecekti. ^[17]

İman Yolunda Ödenen Bedeller...

O günlerde daha iman halkasına dahil olmamış, ancak yıllar sonra Efendimiz'i (sas) tanıyıp, ona aşık olacak ve önden giden atlıların iman yolunda verdikleri mücadelenin boyutunu bizlere aktaracak olan Mes'ûd b. Hırâş, ^[18] Hız. Talha'nın Mekke'deki günlerinde iman yolundaki sadâkatini şöyle anlatır: "Ben

[17] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 950; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 86; İbn Abdilberr, *İstiâb*, II, 317.

[18] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1825, 1826; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 153; İbn Sa'd, *Tabakat*, VIII, 256.

Safa ile Merve arasında dolaşırken kalabalık bir grup insanın bana doğru geldiklerini gördüm. Kenara çekildim ve gelenlerin kimler olduklarını görmek için beklemeye başladım. Baktım ki, en önde elleri boynuna bağlanmış bir genç ve arkasında ellerindeki kamçılarla o gence vuran adamlar var. En arkada ise yaşlı bir kadın, o da eli kamçılı adamlara sürekli emirler yağıdırıyor, onlara gence sürekli vurmaları için emirler veriyordu. Çok merak ettim, kendi kendime dedim ki: ‘Kim bunlar? Bu genç nasıl bir suç işlemiş ki, böyle bir cezayı hak etmiş olabilir?’ Etraftaki insanlara bu gencin kim olduğunu sorduğumda dediler ki: ‘Bu genç Talha b. Ubeydullah’tır’. ‘Onu döven, ellerindeki kamçılarla ona kırbaçlar vuran kimlerdir?’ diye sordum. Oradakiler: ‘Bunlar Teymoğulları mensuplarıdır. Yani Talha’nın kardeşleri, amcaları, dayıları ve akrabalarıdır.’ dediler. Bunun üzerine ben de tekrar sordum: ‘Peki şu bağırıp çağırın kadın kimdir?’ Dediler ki: ‘O da o gencin annesi Sa’be bint Hadramî’dir.’ ‘Peki, ne istiyorlar akrabaları o gence?’ diye sordum. ‘Talha babalarının dininden yüz çevirip Muhammed’in dinine tabi olmuş. Akrabaları da ona işkence ederek onu yeniden atalarının dinine çevirmeye çalışıyorlar.’ diye cevap verdiler. Ardından bir müddet bu genci takip ettim. Akrabaları ne kadar baskı yaparlarsa yapsınlar o gencin ağzından çıkan cümle şu idi: *“İsterseniz beni öldürün, ama ben asla dinimden dönmeyeceğim.”* [19]

Mes’ûd b. Hırâş, rivayet ettiği bu olaya şahit olduğu zamanlar daha iman namına hiçbir şey bilmiyor, bilmediği için de bir türlü anlamıyor, anlamlandıramıyordu. İşkencelere maruz kalan bu gencecik insanın ne adına bunca sıkıntıyı göğüslediğini; ona, kamçılarla, tokatlarla, tekmelerle vuran kalbi kararmış insanların, ne adına böyle yaptıklarını; öz annesinin evladına bu düzeyde bir nefreti nasıl duyacağını anlamıyordu. Yıllar sonra Mes’ûd da imanın mutluluğuna erince; o da: *“Ey iman! Sen ne değerli şeymişsin ki, her şey senin yoluna harcanmış.”* diyecektir.

Ayrılmaz İki Dost...

Hız. Talha, Mekke’de kaldığı müddet boyunca ailesinden özellikle de annesinden çok çekti. Bazen aç bırakılırdı, günlerce bazen bir mekâna hapsedilirdi, bazen de Mes’ûd b. Hırâş’ın rivayetinde olduğu gibi elleri boynuna bağlandı, çarşı pazar kamçılar altında dolaştırılırdı. Ama Talha, neye uğrarsa uğrarsın, ne

[19] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1826.

tür işkence ve baskılara maruz kalırsa kalsın, hep sabreder, direnir ve iman yolunda sebat ederdi. İbnü'l-Esîr, Talha b. Ubeydullah'ın Mekke günlerine ait şöyle bir hatıra rivayet eder: "Hz. Ebû Bekir ile Hz. Talha'nın Muhammed'e gelen bu yeni dine iman etmeleri Mekkelileri çılgına çevirmişti. Onlar, bu iki temiz ve saygın

tüccarın iman etmelerinden endişeleniyor ve başkalarının da onları görerek bu dine ilgi duymalarından korkuyorlardı. Bunun için de *Esedü'l-Kureyş/Kureyş'in Aslanı* diye anılan ve herkesin ödünü koparacak düzeyde güçlü olan Nevfel b. Huveylid el-Adevviyye, Talha'nın abisi Osman'ın da yardımı ile Hz. Ebû Bekir ile Talha'yı önce ellerini iplerle sıkıca bağlar, sonrada bu iki iman insanını atalarının dinine çevirme adına birbirlerine yüz üstü bağlarlardı. Saatlerce bu iki insan Mekke'nin sokaklarında bu halde bekletilir, başka iman edenlerin gözünü korkutmak ve ibret olsun diye böyle yaparlardı. İşte o günlerde bir avuç Müslüman, Talha ile Hz. Ebû Bekir'i o halde görünce "Karneyn" derlerdi. *İki yakın yani ayrılmaz iki dost* anlamındaki bu ifadeyi kullanırlardı. Hz. Talha, Hz. Ebû Bekir ile böyle anılmaktan çok hoşlanır, yıllar sonra bile kendisini hep böyle tanıtır. ^[20] Hz. Peygamber (sas) onların böyle anılmaktan hoşlandıklarını bildiği için zaman zaman onlara "Merhaba Ey Karneyn!" diye hitap ederdi. ^[21]

Kendi Lisanından

"Bağış ve iyilik yapma konusunda cimriye, mücadele ve savaş konusunda korkağa, evlilik veka-dın konusunda gence danışma!"

[Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, III, 790]

Yesrib'deki Büyük Süpriz...

Hz. Talha'nın Mekke günleri hep böyle sıkıntılı ve zorlu olmuştur. O, biraz da bu sıkıntılardan uzak kalma adına ticarî seyahatlerini artırır, Mekke'de kalmaktansa civar yerlerde ticaret bahanesi ile kalmayı tercih ederdi. Ama Hz. Talha, her ticarî sefere çıkarken yüreğinde büyük bir burukluk yaşıyor, kendisinin rahat ederken başta Efendimiz (sas) olmak üzere Müslümanların işkenceler altında inlemesini imandan elde ettiği şerefe sığdıramıyordu. Bunun için de ne zaman Mekke dışına çıksa Efendimiz'den (sas) izin alıyor ve daha infak, sadaka ve zekâta dair somut emirlerin olmadığı Mekke döneminde bile şahsiyetinin

[20] İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 85; İbn Sa'd, *Tabakat*, VIII, 243.

[21] Abdülvehhab, Muhammed Fehmi, *Şühedâü's-Sahâbe fi Sadri'l-İslâm*, s. 38.

anahtarı olan cömertlikle düşenin elinden tutuyor, zayıf ve yoksullara yardımcı oluyordu. Talha, bir taraftan elde ettiği ekonomik imkânları, Müslümanların sıkıntılarını gidermek adına sarf ederken diğer yandan da imanın muhafazası ve iddianın ispatlanması için büyük bir mücadele ortaya koyuyordu. Aynı zamanda, ticarî faaliyetlerine de devam ediyordu.

Yine bir gün Şam'a ticarî bir amaçla gitmişti. Götürdüklerini sattı, alacaklarını aldı ve kervanını yola çıkardı. Kervan önden gidecek, kendisi de yine ticarî bir amaçla Medine'ye, o günkü adı ile Yesrib'e uğrayıp, öylece yoluna devam edecekti. Hz. Talha, bu amaçla Medine'ye geldi, bir de ne görsün, yoluna baş koyduğu Hz. Peygamber, imanın davası Mekke'ye dar gelmeye başlayınca tüm Müslümanlarla beraber Yesrib'e hicret etmiş, Yesrib'i Medine'ye, Dârû's-Selam yurduna çevirmeye başlamıştı. Talha b. Ubeydullah, hiç beklemediği bu hal ile karşılaşınca ne yapacağını, ne diyeceğini şaşırmış ve Allah Resûlü'nün (sas) huzuruna gelerek: *"Yâ Resûlullah! Şu ana kadar ticaretten elde ettiğim tüm sermayem bir kervan ile Mekke'ye doğru gidiyor. Ben Mekke'ye gitsem belki malıma kavuşacağım ama seni kaybedeceğim. Seni kazanayım da seninle beraber olayım da varsın tüm sermayem yok olsun. Sen şahit ol ki tüm varlığımı senin varlığına adadım."* diyordu. Allah Resûlü (sas), cömertliği şahsiyetinin anahtarı haline getiren bu iman insanının yaptığı bu amele sevindi ve onu tebrik etti.^[22]

Medine'de Başlayan Yeni Hayat ...

O günden sonra Hz. Talha için yepyeni bir hayat başlamıştı. O da her Müslüman gibi Medine'yi yurt edinerek orada cihana Muhammedi sancağı taşımak için gayret sarf edecekti. Medine o günlerde yeryüzünün ikinci bir örneğine halen rastlamadığı çok güzel bir kardeşlik destanına şahit oluyordu. Bir taraftan evlerini, işlerini, aşlarını, çocuklarını, eşlerini, ailelerini ve tüm sermayelerini iman yolunda bırakıp gelen Muhacirler, bir taraftan da neleri varsa kardeşleri ile paylaşmaya hazır ensar... Allah Resûlü (sas) her muhaciri bir ensar ile kardeş kılıyordu.^[23] Cömertlik timsali Talha'yı da büyük Kur'ân karlılarından ve yine şahsiyetinin anahtar kavramlarından biri cömertlik olan Übey b. Kâ'b'a kardeş

[22] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 950; İbn Sa'd, *Tabakat*, VIII, 243.

[23] Hz. Peygamber (sas) Mekke'de de sahâbiyi birbirleri ile kardeş kılıyordu. Mekke'de Hz. Talha'yı, Hz. Zübeyr'e kardeş kılmişti. İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 85.

kılacaktı. ^[24]Artık Medine’de her Müslüman için yepyeni bir hayat başlıyor, her türlü zorluğa rağmen, tüm inananlar bu hayata alışmaya çalışıyorlardı. Efendimiz (sas) mecdini, menzilini, mektebini inşa ettikten sonra muahatı yani kardeşliği de tesis etmiş, onun arkasından da askeri bir teşkilatın önemli bir parçası olan bir istihbarat ağı oluşturmuştu. Bu ağın başına da iki yiğidini geçirmişti: Talha b. Ubeydullah ve Aşere-i Mübeşşere’nin bir diğer yiğidi Saîd b. Zeyd... ^[25] Bu iki yiğit bölgeyi karış karış dolaşacaklar ve tabir caiz ise kuş uçsa Efendimiz’i (sas) bundan haberdar edeceklerdi.

Bedir Gazvesi Sırasındaki Görevi...

Takvimler hicrî 2. yılı gösterdiği zamanlarda Efendimiz (sas) bu istihbarat ağından bir bilgi alacaktı. Ebû Süfyan 1000 develik büyük bir kervanı Şam’a doğru götürüyordu ve bu kervanı 40 atlı koruyordu. ^[26] Gidişte Ebû Süfyan biraz da elini çabuk tutarak Şam’a ulaşmış; alacağını almış, satacağını satmıştı. Ama bir de bu yolun dönüşü vardı. Dönüş yolunda Ebû Süfyan’ı ciddi bir korku sarmıştı. Ebû Süfyan yola çıktığı zaman gelen geçenden Medine hakkında sorular sormuş ve elde ettiği haberlerle pek de durumun iyi olmadığını anlamıştı. Allah Resûlü bu kervanı engelleme amacı ile 313 askerle Medine’den yola çıkmıştı. Onlar Bedir’e doğru yürürlerken, Efendimiz (sas) Talha b. Ubeydullah ile Saîd b. Zeyd’i söz konusu kervan hakkında bilgi toplamaları için Suriye/Şam tarafına göndermişti. Bu iki yiğit korkusuzca Ebû Süfyan’ın kervanının izini sürmeye başladılar. Sonrasında ise kervanın muhtemel güzergâhında bulunan *Havra* denen mıntıkada beklemeye koyuldular. Bu arada Ebû Süfyan, kervanı riske atmamak için oldukça uzak olmasına rağmen yolunu değiştirdi ve gelişmelerden Mekke’yi haberdar etmek için Dumdum b. Amr el-Ğifari’yi, Ebû Cehil’e göndermişti. Bu haber üzerine Mekke bir ordu hazırlayıp yola çıkmış, Ebû Süfyan da büyük bir başarı ile kervanı Mekke’ye vardırırmıştı. ^[27]

Böyle olmasına rağmen iki ordu Bedir kuyularının başında karşı karşıya geldi ve iman, o gün galip gelerek şirk cephesine ciddi bir darbe indirdi. İçlerinde Ebû Cehil, Utbe, Şeybe ve Velîd’in de bulunduğu yetmiş müşrik

[24] İbn Sa’d, *Tabakat*, VIII, 243; İbn Hâbib, *el-Muhabbar*, s. 73.

[25] İbn Sa’d, *Tabakat*, VIII, 244; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VIII, 57.

[26] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 257; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, II, 116.

[27] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 258; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VIII, 58.

Şâhidlerin Dilinden

Sâib b. Yezîd'in (v.136/753) şöyle dediği rivayet edilir: "Talha b. Ubeydullah ile hem seferde hem de mukim iken arkadaşlık ettim. Buna rağmen dirhem [para], giyecek ve yiyecek konusunda ondan daha fazla cömert birisine asla vâkıf olmadım."

[İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 251]

Mekkeli öldürüldü ve bir o kadar da esir alındı. Müslümanlar büyük bir sevinç ile Medine'ye doğru dönerlerken yolda bu iki yiğit, Talha b. Ubeydullah ve Saîd b. Zeyd, Efendimiz'e (sas) yetiştiler. Boyunları bükük ve mahzundular. Hz. Talha, Efendimiz'in huzuruna geldi ve olanlardan habersiz bir şekilde: "Yâ Resûlullah! Ebû Süfyan'ın kervanını kaçırdık. Kervan başka bir yoldan Mekke'ye vardı." dedi. Efendimiz (sas) tebessüm etti ve olanları bu iki yiğide anlattı. Hz. Talha ve Hz. Saîd, Bedir gibi önemli bir gazveden mahrum kalmalarından dolayı bu sefer daha da üzüldüler. Efendimiz (sas), onları bir kez daha teskin etti ve onları da Bedir ashâbından sayarak ganimetten pay verdi.^[28] Çünkü onlar bir görevlendirme ile o an orada bulunamamışlardı. Başta İbn Hacer olmak üzere bazı tarihi kaynaklarda Hz. Talha'nın Bedir'e katılamayışının sebebi olarak onun o sıralar Şam'da ticarî bir amaç ile bulunduğunu söylerler.^[29] Ama bu pek de isabetli bir görüş değildir. Zira Hz. Talha, zaten o günlerde ticaret yapacak sermayeden mahrumdur ve Medine'de çiftçilik yapmaktadır. Kaldı ki, ticarî bir maksatla harbe iştirak etmeyen birine Efendimiz (sas) neden ganimetten pay versin ki?

Uhud Günü, Gün Talha'nın Günüdür...

Bedir Gazvesi'ne katılamamak Hz. Talha'nın gönlünde hep bir burukluk oluşturmuştur. Her ne kadar o, Allah Resûlü'nün görevlendirmesi ile Bedir'de sıcak çatışmanın içerisinde yer almamışsa da; ne zaman Bedir konuşulsa boyununu bükerek, Hamza, Ali, Zübeyr gibi orada bulunamayışına içerlenirdi. Artık Talha'nın duaları bu olmuştu. "Eğer bir gün Allah yeniden bizi düşmanla karşı

[28] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 244; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 950; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 246.

[29] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 950.

karşıya getirirse, ben biliyorum ne yapacağımı...” diyerek, ya şehâdet, ya gazilik olan iki güzelden birini elde etmenin dualarını yapıyordu. Nihayet dua kabul olacak, yollar Uhud’da bir kez daha Mekkelilerle kesişecek ve gün, o gün Talha’nın günü olacaktı.

Tarihler hicrî üçüncü yılın Şevval ayını gösteriyordu. Kureyş, aylardır Bedir’in intikam ateşi ile yanıp tutuşuyordu. Bedir Gazvesi’ne sebep olan kervanın sermayeleri sahiplerine dağıtılmış, elde edilen kâr ise ortak bir kasada toplanmıştı. Özellikle yakınlarını Bedir’de kaybeden Mekke’nin sayılı aileleri bu kasayı var güçleri ile destekliyor ve büyük bir ordunun hazırlanması için ellerinden gelenleri yapıyorlardı. Derken 3000 kişilik büyük ve güçlü bir ordu oluşturularak Medine’ye doğru yola çıkıldı. Efendimiz (sas), Mekke’nin bu hazırlıklarını önce o gün için Müslüman olup, ancak Müslümanlığını gizleyen amcası Abbas’ın yazdığı mektup ile öğreniyor ve gönderdiği istihbarat görevlilerinden de gelen ordunun niteliğine dair bilgiler topluyordu.^[30] Derken Efendimiz (sas), Müslümanlarla istişare ederek, -kendi görüşü farklı olmasına rağmen- düşmanla dışarıda Uhud dağının eteklerinde karşılaşmak için 700 askeri ile o meydana geliyor ve askerlerini dağın eteklerinde konuşlandırıyordu.

Uhud’un o zorlu tablolarında Hz. Talha hep olması gereken kâmet ile yerini alıyordu. O o gün öyle bir kahramanlık ortaya koyuyordu ki, Efendimiz (sas) onun yaptığını Cebrâil’in yaptığı ile eşdeğer görüyor ve şöyle diyordu: **“Uhud’da sağımda Cebrâil, solumda Talha vardı.”**^[31]

Gün Talha’nın günüydü, an Talha’nın anıydı, Hz. Ebû Bekir bunun için ne zaman Uhud anlatılsa: *“Uhud Talha’nın günüydü.”* diyecekti.^[32] Uhud’un bu zorlu safhasının bir diğer kahramanı olan Sa’d b. Ebî Vakkâs bile diyordu ki: *“Uhud günü Talha, hepimizden daha cesur ve cömert davranıyordu. O, Allah Resûlü’nü koruma adına elinden geleni yapıyor, Efendimiz’in (sas) önünde kendini korkusuzca siper ediyordu.”*^[33]

[30] İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 37; Vâkıdî, *Kitâbü’l-Megâzi*, I/203, 204.

[31] Heysemi, *Mecmaü’z-Zevâhid*, IX, 148.

[32] ed-Dimaşkı, *Sübü’l-Hüda*, XI, 309.

[33] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Megâzi*, I/254.

Canım canına, kanım kanına feda olsun Yâ Resûlullah!

İşte bu tablolardan biriydi; Müşrikler, Efendimiz'in (sas) bulunduğu yeri ok yağmuruna tutmuşlardı. Hz. Talha kendini Allah Resûlü'nün üzerine atmış, O'na canlı kalkan olmuş: *"Anam babam sana feda olsun Yâ Resûlullah! Sakın başını kaldırma yoksa sana ok isabet eder."* diyordu. Hz. Talha kendine isabet eden oklara aldırış etmeden Uhud'da melekleri bile imrendirecek bir kahramanlıkla mücadele ediyor ve tüm iman sahiplerine örnek olacak şu sözü haykırıyordu: *"Nahrûke nahrî, demuke demî Yâ Resûlullah!/Canım canına, kanım kanına feda olsun Yâ Resûlullah!"*^[34] Dakikalarca Allah Resûlü'nün (sas) üzerinde kendini böyle siper ediyordu. Bir ara müşriklerin attığı oklar biraz duruldu. Hz. Talha, onların gittiklerini zannetti, Efendimiz'in (sas) üzerinden kalktı ama yürüyecek hali kalmamıştı, her tarafından kanlar boşalıyordu. Müşriklerden Mâlik b. Zübeyr, Efendimiz'i (sas) o halde görünce tamam şimdi işini bitiririm diyerek Allah Resûlü'ne doğru bir ok attı. Hz. Talha, Efendimiz'e (sas) doğru gelen oku görünce bir anda ne yapacağını şaşırdı ve sağ elini oku engellemek için Efendimiz'in (sas) önünde siper etti. O zalimden gelen ok, Hz. Talha'nın sağ eline hızla saplandı ve elini paramparça etti. İşaret parmağı dışında diğer tüm parmaklarını kaybetti.^[35] Hz. Talha bu son darbeye daha da dayanacak gücü kalmayarak Uhud'un tepesinde Efendimiz'in (sas) önünde yıkıldı, aşırı kan kaybından bayılmıştı. Efendimiz (sas), Talha'nın düştüğünü görünce: **"Koş Ey Ebû Bekir! Koş kardeşin Talha'ya sahip çık!"** diye seslendi. Hz. Ebû Bekir, koşup Talha'nın yanına geldiğinde, Hz. Talha her tarafı kanlar içerisinde baygın bir halde idi. Biraz su getirerek yüzüne doğru hafifçe serpti ve Talha'nın uyanmasını sağladı. Talha gözünü açar açmaz söylediği söz şu oldu: *"Keyfe Resûlillâh?/ Allah Resûlü nasıl?"* Hz. Ebû Bekir, Efendimiz'in iyi olduğunu, kendisini bizzat O'nun gönderdiğini ve müşriklerin çekildiğini söyledi. Ebû Bekir'den Allah Resûlü'nün selâmette olduğunu duyunca sevindi: *"Şimdi ölsem de gam yemem, O ki selâmettedir, O ki iyidir, tüm musibetler bana artık hafif gelir"* diyecektir.^[36]

[34] Buhârî, Tarihü'l-Evsat, II, 932.

[35] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 245; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 950.

[36] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 950; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 85, 86.

Talha'ya Cennet Vacip Oldu!

Müslümanlar yavaş yavaş toparlanıyor, müşrikler de Uhud'u terk ediyorlardı. O ara Allah Resûlü, Talha'nın yanına geldi ve onu kanlar içerisinde görünce yanı başına oturdu, mübarek elleri ile Talha'nın kanayan yerlerine elini sürdü ve şifa için Allah'a dua etti. Hz. Talha biraz daha kendine gelmişti. Müslümanlar, müşriklerin saldırılarından emin olabilmek için Uhud'un biraz daha yükseklerine çıkmaya başladılar. Efendimiz (sas) yorgunluk ve yaralarından ötürü yürüyemeyecek bir halde idi. Sağına Sa'd b. Ubade, soluna Sa'd b. Muâz girmişti. Efendimiz (sas) bu iki ensârî Müslümana yaslanarak zor yürüyordu. Bir yere geldiler, yüksekçe ve büyükçe bir kaya vardı. Allah Resûlü (sas) bu kayanın üzerine çıkıp oturmak istedi ama bir türlü çıkamadı. Talha, Allah Resûlü'nün çıkmakta zorlandığını görünce o yaralı haline aldırış etmeden koşup geldi, Efendimiz'in (sas) ayaklarının önüne diz çöktü: "Bas Yâ Resûlullah! Sırtıma bas ve yukarı çık!" dedi. Allah Resûlü, Talha'nın sırtına basarak yukarı çıktı. Talha'nın bu davranışı Allah Resûlü'nü (sas) nasıl memnun ettiyse, orada herkesi imrendirecek müjdeyi Talha'ya verdi: "**Evcebe Talha! / Talha'ya cennet vacip oldu!**"^[37] Hz. Talha, Efendimiz'den duyduğu bu müjdeye hem sevindi, hem şaşırdı: "*Yâ Resûlullah! Ne yaptım ki ben, bu kadar küçük bir amel, sahibine cenneti kazandırır mı?*" dedi.^[38] Evet, Talha haklıydı, yaptığı belki o an için Allah Resûlü'nün (sas) kayaya çıkması için çömeliip bedenini O'na merdiven yapmasıydı. Ama amelin değerini küçük ya da büyük olması değil ihlâs ile Allah için yapılması belirlerdi. Talha da, o işi Allah için yapmış, Allah da bu ameli kabul ederek Resûlü'nün lisanı ile onu cennetle müjdelemişti.

Hz. Talha'nın Efendimiz'den (sas) duyduğu ve duyacağı müjdeler bununla sınırlı değildi, o daha Efendimiz'in (sas) mübarek dudaklarından neler duyup, neler işitecekti. Müslümanlar, Uhud Gazvesi'nin ardından Medine'ye döndüler. Yolda Hassân b. Sâbit, Efendimiz'i (sas) rahatlatacak bazı şiirler okudu. Efendimiz bir müddet bu şiirleri dinledi, sonra Hassân'a döndü ve dedi ki: "**Ey Hassân! Biraz da Talha hakkında şiirler oku. Çünkü Talha bugün çok övülecek işler yaptı.**" Hassân, Efendimiz'den aldığı emir ile coştı da coştı ve orada Talha'nın Uhud'da gösterdiği kahramanlığı öven şiirler okumaya başladı.^[39]

[37] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 950; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 85.

[38] İbn Kuteybe, *el-Maârif*, 228; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 85.

[39] Hassân b. Sâbit (ra) okuduğu şiirin bir yerinde şöyle diyordu:

"Talha, Uhud'un o zorlu ve en çetin anlarında,

Allah (cc) Kime Yiğit Diyor?

Uhud'un üzerinden birkaç sene geçmiştir. Allah Resûlü (sas) mübarek mescidinde bir hutbe irad etmektedir. Hutbenin bir yerinde Ahzâb Sûresi'nin 23. ayetini okuyacaktır. Bu âyet, ne ayeti idi? Yiğitliğin tarifi değil mi? Şimdi Rabbimiz yiğitliği tarif edecek, Resûlullah da, bu tarife en fazla kim uyuyor onu gösterecek...

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا

“Müminlerden öyle erler, yiğitler vardır ki, Allah’a verdikleri ahidin üzerinde sabitkadem olarak dururlar. Onlardan kimi, sözünü ve ahdini yerine getirmiş ve hayatını imanına şahit kılarak Allah yolunda öldürülmüşlerdir. Kimi ise sırasını beklemektedir. Onlar verdikleri söze riayet ederek, her an bu sözün üzerindedirler.” [40]

Bu muhteşem âyet aslında şunu diyordu: “Müminlerden öyle er oğlu erler, öyle yiğitler vardır ki, onlardan kimi Allah’a verdikleri sözü yerine getirmiş, O’nun yolunda şehâdet şerbetini içmişlerdir. Kimi de vardır ki, şehit olmayı canı gönülden arzulamış, şehâdeti her gün duasının başına koymuş, şehâdete âşık olmuş ve gerçekleşmesi için sırasını beklemektedir. İşte bunlar hiçbir şekilde sözlerini değiştirmemişlerdir. Yani şehâdeti gençken isteyip çoluk çocuğa karıştıktan sonra vazgeçmemişlerdir, şehâdeti öğrencilik yıllarında sloganik bazı söylemlerle isteyip; iş, aş ve eş sahibi olunca bu sözlerini unutmamışlardır. Şehâdeti elinde herhangi bir imkân yok iken isteyip imkânlara kavuşunca bundan yüz çevirmemişlerdir. Yani her ne hâl ve şartta olurlarsa olsunlar “Şehâdet! Şehâdet!” demiş yanmışlar, “Bana ne zaman uğrayacaksın ey güzel yüzlü müjde!” demişlerdir.

Muhammed’e yardım etti.

O’nu koruma uğruna,

Avuçlarını mızraklara siper etti.

Doğrandı parmakları kanlar içerisinde,

Hain kılıçların darbeleriyle...

O gün, düşmana karşı Muhammed’in yanında

En önde olan bir tek O vardı.

Feda etti ellerini İslâm’ın izzetine

Kaldı O’nun yolunda çolak.” Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 426; Kandehlevî, *Hayatü’s-Sahâbe*, II, 173, 174.

[40] Ahzâb 33/23.

Âlimlerin Dilinden

Zehebî'nin (v.748/1348) Talha b. Ubeydullah
hakkında şu şiiri nakletmiştir:
“Zor günlerde ve zor zamanlarda
Hz. Peygamberi (sas) kuşatan Talha'ydı;
Onu korumak için mızraklar altında elleri, avuçları parçalandı ...
İslâm'ın istikrarı için çalıştı,
Muhammed'den (sas) sonra insanların imamıydı.”
[Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I, 39]

Efendimiz (sas) bu ayeti okuyunca birden mescidin havası değişmişti. Çünkü bu ayetin hatıraları vardı. Bu hatıraları bilenler bir anda Hz. Hamza'yı hatırlamışlardı, o yiğit amca'yı... Enes b. Nadr'ı hatırlamışlardı, Uhud'un kahramanını... Abdullah b. Cahş'ı hatırlamışlardı; o şehâdet aşkı ile yanıp tutuşan ve bu aşkı dualarının başına koyan yiğidi... Mus'ab b. Umeyr'i hatırlamışlardı, Peygamber sevdalısı Mus'ab'ı... İbn Kamîa'nın kılıcı altında lime lime doğranırken yüzünü toprağa gömdükçe gömen Mus'ab'ı... “Yüzümü tanımasın da beni Efendimiz'in kefareti olarak öldürsün.” diyen Mus'ab'ı... Bu hatıraları bilenler birden duygulanmış, okunan âyet onları alıp çok farklı duygulara taşımıştı.

Şehidü'l-Hayy/Yaşayan Şehit...

Ama bu hatıralara şâhit olmamış, sonradan sahâbenin altın halkasına dâhil olmuş olanlar vardı. Onlar geç kalmış, o halkaya sonradan dâhil olmuşlardı. Bunun için bilemiyorlardı, bu ayetin kimleri kastettiğini... Onlardan biri ayağa kalktı ve şöyle dedi: “Yâ Resûlullah! Âyetin ‘*Ve min hum men kadae nahbehu/ Onlardan bir kısmı, sözlerini yerine getirip şehit oldular*’ kısmını anladık, ki bunlar Allah yolunda şehit olanlardır. Peki, Yâ Resûlullah! ‘*Ve min hum men yentazir ve ma beddelü tebdila/ Sözlerini değiştirmeden bekleyenler*’ kimlerdir? Bunlara örnek verebilir misin?” Efendimiz (sas) bu soruya hemen cevap vermedi, soru sahibi sahâbî belki anlaşılmamış diye sorusunu bir daha tekrarladı, Efendimiz (sas) yine cevap vermedi, gözleriyle cemaati süzdü, sanki birilerini arıyordu ama hiçbir şey söylemeden minberden aşağı indi. Kapıya doğru yürüdü, tam kapıya

varmışken karşısına o gün için yemyeşil bir elbise giymiş Talha b. Ubeydullah çıktı. Allah Resûlü (sas), Talha'yı görünce tebessüm etti, cemaate döndü ve dedi ki: **“Biraz önce bana soru soran kişi nerede?”** Sahâbî ayağa kalktı ve: “Ben-dim Yâ Resûlullah!” dedi. Efendimiz o sahâbîye dönerek: **“İşte! Bana sorduğun sorunun cevabı... Şu yeşil elbise giymiş insana bak! İşte o, Allah yolunda şehâdeti isteyip ve o yolda verdiği ahdi değiştirmeden duran birisidir.”** Efendimiz (sas) soru soran sahâbîye bu cevabı verdikten sonra cemaate dönüp Hz. Talha hakkında bir müjde daha verdi. Bu müjde öyle bir müjdeydi ki, mescidde bulunan herkes o müjdenin sahibini haklı olarak kıskandı ve o gün Talha'nın yerinde olmak istediler. Efendimiz (sas) buyurdular ki: **“Yeryüzünde yaşayan bir şehit görmek isteyen Talha b. Ubeydullah'a baksın.”**^[41]

Talha neredeyse uçacaktı. O günden sonra insanlar Talha'ya “*Şehidü'l-Hayy*” demeye başladılar. ^[42] Yaşayan şehit, çok orijinal bir ifade değil mi? Allah ne diyor Kur'an'da: **“Allah yolunda öldürülenlere ölü demeyin, bilakis onlar diridirler, ama siz bunun farkında değilsiniz?”** ^[43] Şehitler, öldükleri zaman dirilirler, asıl hayatları o zaman başlar. Ama *Şehidü'l-Hayy*/*Yaşayan Şehit* olanlar ise, ölmeden dirilirler... Ölmeden şehitlerin elde ettikleri güzelliklerin bazılarını elde ederler. Çünkü onlar, hayatlarını imanlarına şahit kılmış, çünkü onlar şehit gibi yaşamış, çünkü onlar her anlarıyla şehâdet arzusu ile yanıp tutuşmuşlardır. İşte Talha b. Ubeydullah da böyle biri olduğu için, Efendimiz (sas) ona *Şehidü'l-Hayy* demiş, onun şahsında nasıl yaşayan şehit olunur bunun yolunu göstermiştir.

Güzel ve Örnek Bir Tüccar...

Talha b. Ubeydullah, Uhud Gazvesi'nden sonra Allah Resûlü vefat edene kadar bir an olsun Efendimiz'den (sas) ayrılmadı. Siyer içerisinde önemli her tabloda Talha b. Ubeydullah olması gereken yerde durdu, kendine biçilen rolü ziyadesi ile yerine getirme gayreti içerisinde oldu. Hz. Talha, Uhud Gazvesi'ne kadar Medine'de bir süre çiftçilik yapmıştı. Sonrasında biraz sermaye edinince, *alan el değil veren el ol* düsturu gereği ticarete girişti. Ticareti çok iyi bildiği ve ahlakının da güzelliği sebebi ile kısa zamanda maddî anlamda iyi bir seviyeye

[41] Tirmizi, *Kitâbü'l-Menâkıb*, 81; İbn Mâce, *Sünnet*, 6; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 424.

[42] Yıldırım, Muhammed Emin, *Şehidü'l-Hayy/Yaşayan Şehit Talha b. Ubeydullah*, s. 70.

[43] Bakara 2/154.

geldi. Bazı kaynaklar, onun kumaş ticareti yaptığını ve bu ticaretten neredeyse günde 1000 dinar kazandığını söylerler.^[44] O bir Müslüman'a yakışır tarzda birilerine yaslanmadan ayakta durma gayreti içinde başkalarının kazançları ile ağılık yapmaktansa kendi alın teri ile kazandıklarını Allah (cc) yolunda harcamanın yollarını arardı. Kazandığı o mallarla da defalarca Efendimiz'i (sas) memnun eden davranışlarda bulundu ve her seferinde yaptığı hayır ve hasenattan dolayı da çok güzel taltifler kazandı.

Onun Hayatının Üzerinden Neler Almalıyız?

Allah (cc) adı geçen tüm sahâbî efendilerimizden razı olsun, bizleri onların yolundan ayırmasın. Gelelim Hz. Talha'nın bu bereketli hayatından hayatlarımıza izler taşımaya ... Efendimiz (sas) onun için neler demişti? Çok şeyde özellikle şu beş şey:

- *Talhatü'l Hayr* / Hayırların öncüsü ve sahibi Talha ...
- *Talhatü'l-Feyyad* / Feyizleri ve bereketleri çok olan Talha
- *Talhatü'l Cüd* / Cömertliği ve mertliği fazla olan Talha
- *Talhatü'l Cevvad* / Sahaveti kendine meslek edinen Talha
- *Talhatü's-Şehidü'l-Hayy* / Yaşayan şehit Talha

Bu beş lakabın ve ifadenin üzerinden çok ciddi mesajlar almalı ve biz kendi dünyamıza Hz. Talha'da duyuyor gibi bu mesajları duymalı ve hayatlarımıza taşımalıyız.

[44] Kettâni, *et-Terâtibu'l-İdâriyye*, II, 97.

❁ TALHA B. UBEYDULLAH'IN HAYATINDAN MESAJLAR ❁

- ❁ Hayırlı işlere öncü olmak, en önemli hedefin olsun ki, takip edilecek iyi çıgırların rehberi ve kapanmayan amel defterlerinin sahibi olabilesin.
- ❁ Yaptığın her işi ihlâs üzere yapmak, en önemli hassasiyetin olsun ki, işin neticesinde pişman olmayasın, “evet, benim içindi” müjdesine nail olabilesin.
- ❁ Cömertlik ahlakının en önemli parçası olsun ki, Peygamberinin her gün Allah’a sığındığı cimrilikten uzak durarak, Cennet’in kapısını açan bir anahtarın sahibi olabilesin.
- ❁ Sahavet hayatının en önemli vasfı olsun ki, vermeye doymayasın; hep sahâbîce daha ötesini, daha ötesini arzulayarak çağın Talhası olabilesin.
- ❁ Şehâdet sevdası dualarının en önemli konusu olsun ki, hayatın imanına şahidlik etsin, yaşarken bile şehid diye isimlendirme şerefine nail olabilesin.

Arslan Pençesi
SA'D b. EBÎ VAKKÂS
(Radıyallahu Anhu)

Kur'an İklimi

وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ
وَصَدَّقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا

“Müminler ise, düşman birliklerini gördüklerinde: İşte Allah ve Resûlü'nün bize vâdettiği! Allah ve Resûlü doğru söylemiştir, dediler. Bu (orduların gelişi), onların ancak imanlarını ve Allah'a bağlılıklarını arttırdı.”

[Ahzâb Sûresi, 33/22]

Nebevî Seda

أَيُّ النَّاسِ خَيْرٌ؟ فَقَالَ أَنَا، وَالَّذِينَ مَعِيَ، ثُمَّ الَّذِينَ عَلَى الْأَثَرِ، ثُمَّ الَّذِينَ عَلَى الْأَثَرِ، ثُمَّ كَانَتْ رَفَضَ مَنْ بَقِيَ

Ebû Hüreyre'den (ra) rivayet edildiğine göre, Resûlullah'a (sas): “En hayırlı insanlar kimlerdir?” diye sorulunca: “Ben ve benimle birlikte olanlardır. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenlerdir.” buyurdu. Resûlullah (sas) daha sonrakiler hakkında da bir şey demedi.”

[Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd, II, 340]

قَالَ عَلِيٌّ: مَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
يَجْمَعُ أَبَوَيْهِ لِأَحَدٍ غَيْرِ سَعْدٍ وَيَقُولُ: أَرْمِ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي

*H.z. Ali diyor ki: Efendimiz'in (sas) anne ve babasını
bir arada anarak Sa'd'dan başkası için: "At Ey Sa'd!
Anam, babam sana feda olsun!" dediğini işitmedim.*

(Buhârî, Cihad, 80)

*"Oğlum! Zenginlik istersen, onu kıanaatle birlikte iste,
çünkü kıanaat bitip tükenmeyen bir sermayedir."*

H.z. Sa'd b. Ebî Vakkâs (ra)

(İbn Abdürabbih, el-İkdü'l-ferid, III, 164)

Adı	Sa'd b. Ebi Vakkâs
Anlamı	Mutlu, sakın ve iyi halli
Künyesi	Ebü'l-İshak/ İshak'ın babası
Lakabı	el-Esed fî Berâsinihî/ Arslan Pençesi
Baba Adı	Ebü Vakkâs/ Malik b. Ubeyd
Anne Adı	Hamne bint Süfyân
Kabilesi	Zühreoğulları/ Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 17/ Milâdî, 593
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	23 yıl
Rivayeti	271
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek; Râbiğ,
Görevleri	Harar, Buvat seriyyeleri vs. Kûfe valiliği, kumandanlık
Vefat Yeri	Bakî Kabristanlığı/ Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 55/ Milâdî, 657
Vefat Yaşı	82

Hamîyet ve Hamâset Kahramanı

Sa'd b. Ebî Vakkâs dediğimiz zaman, biraz da olsa siyerden haberdar isek aklımıza ilk olarak gelecek şeyler şunlardır:

- İslâm adına havaya kalkan ilk yumruğun sahibi
- İslâm adına düşmana atılan ilk okun sahibi
- İslâm adına düşmandan gelen ilk okun muhatabı
- Hz. Peygamber'i (sas) korumak için Medine'de evinin önünde nöbet bekleyen ilk gözlerin sahibi
- Hz. Peygamber'in (sas) kendilerine anlattığı risâlet davası için yanıp tutuşan ilk yüreklerin sahibi...
- ve daha neler, neler...

Hakkında İnen Âyet

*"Eğer onlar seni, hak-
kında bilgin olmayan
bir şeyi (körü körüne)
bana ortak koşman
için zorlarlarsa, onla-
ra itaat etme. Onlar-
la dünyada iyi geçin.
Bana yönelenlerin yolu-
na uy. Sonunda dönü-
şünüz ancak banadır.
O zaman size, yapmış
olduklarınızı haber ve-
ririm."*

[Lokmân Sûresi, 31/15]

Bu söylediklerimin hepsinin üzerinden siz Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın şahsiyetinin anahtar kavramlarının neler olduğunu anlamışsınızdır. Onun çok ama çok özelliği vardır da, özellikle onun hayatında iki kavram biraz daha belirgindir. Nedir bu iki kavram? **Hamîyet ve Hamâset...**

Hamîyet, mukaddesatı koruma arzusu; *hamaset* ise cesaret, korkusuzluk, yiğitlik ve kahramanlıktır. *Hamâset*, aslî itibari ile güzel bir hususiyet/ özellik olmasına rağmen bazen insana itici gelebilir. Bu güzel hususiyeti itici duruma düşüren şey ise, hamasetin sadece sözde kalmasıdır. Eğer *hamaset* sadece

lisanda kalır ve söylenen şeylerin, dile getirilen bazı hususiyetlerin altları ey-lemelerle doldurulmaz ise duyanlara pek de tesir etmediği gibi, boş yere heyecanların da zayi olmasına sebep olabilir. Ama Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hamaseti sözde değil özde bir hamasettir. O da o altın nesil gibi, konuştuğunu yapan, yaptığını konuşan bahtiyarlar ordusunun bir neferidir.

Eğer bir insanda dini sorumluluktan kaynaklanan bir *hamiyet* varsa, imanının heyecanından kaynaklanan bir *hamaset* varsa; onda *heybette* vardır, bunlar varsa yine inancının ona yüklediği bir *hassasiyet* vardır ve bunların hepsi varsa derin bir Allah korkusu olan *haşyet* de vardır. Demek ki, Sa'd b. Ebî Vakkâs demek; *hamiyet, hamaset, heybet, hassasiyet ve haşyet* demektir.

Bütün bunların hepsi Sa'd b. Ebî Vakkâs'ta var. Nasıl olduğunu birazdan göreceğiz de sadece burada size bir söz, bir tespit aktaralım. İbn Hacer (v.852/1449) ile İbn Sa'd (v.230/845) bize haber verirler. Bu iki İslâm âlimi derler ki: “Allah Resûlü'nün *ashâbı* içerisinde cesareti, heybeti ve kuvveti ile öne çıkmış dört kişi vardı: Bunlar; Hz. Ömer, Hz. Ali, Zübeyr b. Avvâm ve Sa'd b. Ebî Vakkâs'tı.”^[1]

Sadece bu söz bile Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın nasıl bir hamiyet, hamaset, heybet, hassasiyet ve haşyet insanı olduğunu bize gösterir. Öyleyse gelin bu büyük insanı biraz olsun tanımaya çalışalım.

Nasıl Bir Aile? Nasıl Bir Zemin?

Sa'd b. Ebî Vakkâs, Peygamber Efendimiz'in (sas) annesi Hz. Âmine'nin de mensubu olduğu Zühreoğulları kabilesindendir.^[2] Babasının asıl adı Mâlik'tir. Sa'd'ın babası Malik b. Üheyb, İslâm'ın diriltlen mesajlarına yetişmeden Mekte'de vefat edecekti.^[3] Ama babasının künyesi Ebû Vakkâs, yani “Vakkâs'ın babası” anlamında olduğu için Sa'd da babasının bu künyesi ile anılarak Sa'd b. Ebî Vakkâs diye meşhur olmuştur. Dolayısı ile asıl adı Sa'd b. Mâlik'tir. Zaten bazı kitaplarda Sa'd babasının asıl adı ile anılarak Sa'd b. Mâlik diye isimlendirilir.^[4] Sa'd'ın babasının Ebû Vakkâs diye nitelendirilmesinin sebebini bilmiyoruz.

[1] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 713; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 8.

[2] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 712; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 453; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, II, 171; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 151.

[3] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 712; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 453.

[4] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 712; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 453.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

Hz. Ali'den (ra) gelen rivayete göre, şöyle demiştir: Peygamber'in (sas) Sa'd'dan başka hiçbir kimseye anne ve babasını birlikte feda ettiğini işitmedim ve Uhud savaşında da: *"At, ey Sa'd! Anam babam sana feda olsun."* dediğini işitmiş bulunmaktayım.

[Buhârî, *Fedâilî Ashâbi'n-Nebi*, 15]

Çünkü Vakkâs isimli bir çocuğunun olup olmadığına dair herhangi bir bilgiye kaynaklarımızda rastlamıyoruz. İlk dönem kaynaklarda baba Mâlik'in *Utbe, Âmir, Sa'd* ve *Ümeyr* adlarında dört oğlunun; *Sekine, Halide* ve *Ümare* isminde de üç kızının olduğundan bahsedilmektedir.^[5] Utbe dışında tüm kardeşleri Müslüman olmuşlardır. Utbe, Uhud'da Hâtıb b. Ebî Beltea'nın eliyle öldürülmüştür, diğer kardeşleri hakkında ise kaynaklarımızda iman edişleri ve sonraki hayatlarına dair bilgiler mevcuttur.^[6] Özellikle Bedir şehitlerinden olan küçük kardeşi Ümeyr, çok farklı bir delikanlıdır.^[7]

Sa'd'ın babası Mâlik'in mensup olduğu Zühreoğulları, Mekke'nin bilinen ve güçlü ailelerinden biriydi. Soy silsilesi beşinci baba Kılâb'ta Allah Resûlü (sas) ile birleşmektedir. Yine dördüncü baba Zühre'de, Aşere-i Mübeşşere'nin diğer bir ismi olan Abdurrahman b. Avf ile birleşir. Üçüncü baba Abdümenaf'ta ise Efendimiz'in (sas) annesi Âmine validemiz ile soyu birleşir.^[8] Bundan dolayı biraz uzak dahi olsa Sa'd, Allah Resûlü'nün (sas) dayızadelerinden gelir. Ne kadar uzak olursa olsun, Peygamber Efendimiz (sas) hep onu yakın görmüş ve Sa'd'ı gördüğü zaman gururlanarak, yanındakilere: *"Sa'd benim dayımdır. Kimin böyle bir dayısı varsa göstereyim bakalım!"*^[9] diye övünmüştür.

Sa'd'ın annesine gelince, annesi, Hamne bint Süfyan b. Ümeyye'dir. Anne tarafından da Allah Resûlü'ne (sas) akrabadır. Annesi Ümeyyeoğulları'ndandır

[5] Haklarında daha fazla bilgi için bkz: Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in Albümü*, s.376.

[6] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in Albümü*, s.376.

[7] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1381; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 287; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, III, 294; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 166.

[8] Soy ayaklıklarını görmek için bkz: Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in Albümü*, s. 24.

[9] Tirmizi, *Menâkıb*, 90; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, I, 100; Hâkim, *Müstedrek*, III, 569; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 151.

Rivayet Ettiği Hadis

Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan (ra) rivayet edildiğine göre, Nebî (sas) şöyle buyurdu: *"Kim müezzini işittiği zaman: 'Tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna şahitlik ederim. Rab olarak Allah'tan, resûl olarak Muhammed'den, din olarak İslâm'dan razı oldum!' derse, o kimsenin günahları bağışlanır."*

[Müslim, Salât, 13]

ve Ebû Süfyân'ın amcasının kızıdır. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın annesi Hamne, yıllar yılı İslâm'ın mesajlarına karşı büyük bir inat ve öfke ile karşı duracak, en sonunda da küfür üzere ölecektir.^[10]

Baba Mâlik, Mekke'nin sayılı tüccarlarından biriydi. Zühreoğulları, genelde siyasî açıdan ziyade ticarî ağırlıkları olan bir aileydi. İşte böyle bir ailenin çocuğu olarak Sa'd, bazı ihtilaflar olsa da en fazla itibar edilen tarihe göre; milâdî 593'te doğmuştur.^[11] Bu tarihi esas alırsak Sa'd, Allah Resûlü'nden 22 yaş, hidâyetine vesile olan Hz. Ebû Bekir'den 20 yaş küçüktür.

Bir Rüya ve Arkasından Gelen İman

Sa'd b. Ebî Vakkâs, çocukluk yıllarından itibaren hem ailesi, hem de Mekke halkı tarafından sevilen bir delikanlı olmuştur. Babası onu atıcılıkta çok iyi yetiştirmiş, ticareti ona öğretmiş ve ona alanlar açmıştı. Anne Hamne, çocukları içerisinde en fazla ondan razı idi. Sa'd, anne ve babasına oldukça saygılı, onların bir dediğini iki etmeyen birisiydi. Günler böyle geçip giderken Sa'd on yedi yaşlarına gelmişti. O gün tarihler milâdî 610'u gösteriyor, aylar Ramad'ı yani Ramazan'ı gösteriyordu. Varlık âlemi yıllardır hasretini çektiği büyük buluşmaya şahit oluyor, semanın emini Cibrîl, arzın emini Hz. Muhammed'e (sas) vahyin ilk mesajlarını ulaştırıyordu. Allah Resûlü (sas) olayın tesiri ile kendisini Hatice validemizin şefkatli kollarına atıyor, biraz sakinleşince de bu yeni dine yakınlarını davet ediyordu. Hatice validemiz ilk iman eden olarak bu şerefi kimselere kaptırmıyor, sonra on yaşındaki küçük Ali bu halkanın ikinci neferi, sonra Zeyd

[10] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 712; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 453; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, II, 171.

[11] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 712; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 453; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, II, 173, 174.

b. Hârise bu kutlu halkanın üçüncü neferi ve Hz. Ebû Bekir de hür erkeklerin ilki olarak halkanın dördüncü Müslümanı oluyordu.

İşte daha o günler, yani nübüvvetin ilk günleri ve iman edenlerin sayısı halen bir elin parmaklarını geçmediği günlerde Sa'd bir rüya görür. O rüyanın etkisi ile Hz. Ebû Bekir ile görüşür. Rüyasını ona anlatınca, Hz. Ebû Bekir şöyle der: *"Gel ey Mâlik'in oğlu! Seni rüyanda gördüğün o dolunay ile, o yolunu aydınlatacak nur ile tanıştırayım."*^[12]

Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, Sa'd'ı alarak beraberce yürümeye başladılar, Sa'd'ın merakı arttıkça artmıştı; acaba Ebû Bekir kendisini kime götürecekti. Yaşı daha on yedidir. Belki çok gençti, ama o tüm Mekkelileri tanırdı. Acaba rüyasında gördüğü o dolunay kimdi? Yürüdüler, önde Ebû Bekir, arkada Sa'd... *Ecyad* mevkiine geldikleri zaman birini gördü Sa'd. Tanıyordu ama çıkaramamıştı, çünkü karşısında duran zat, sırtı kendilerine dönük halde o gün için hiç görmediği bazı hareketler yapıyordu. Ayakta bir şeyler okuyor, sonra rükûya eğiliyor, sonra secde yapıyordu. Hayran hayran Sa'd bu ibadeti/namazı seyretmişti. Namaz bitince, o namazın sahibi bir anda onlara dönmüştü. Sa'd'ın dili tutulmuştu. Dönen uzaktan halası sayılan Âmine'nin oğlu Muhammed'den başkası değildi. Aynen rüyadaki gibi yüzü bir ay gibi parlıyordu. Sa'd ne diyeceğini şaşırmış, hayran hayran Efendimiz'e (sas) bakakalmıştı. O güne kadar çok görmüş, çok sohbet etmişti, ama o gün halasının oğlu Muhammed bambaşka idi. Efendimiz (sas), Sa'd'ı yanına çağırdı, ona bu yeni dinden bazı şeyler anlattı. Tohum zaten daha dün akşam gördüğü rüya ile yüreğine atılmıştı Sa'd'ın. Son bir şey lazımdı, o da o yüce cümleyi söyleyerek iman halkasının bir neferi olmaktı. Sa'd orada ve o anda kelime-i tevhidi dile getirerek Müslüman oldu ve bu bahtiyarlar ordusunun ilk neferlerinden olma şerefine nail oldu.^[13] Böylece on yedi yaşında iman şerbetini içti Sa'd^[14]... Daha tertemiz, saf ve ümmi iken, zihni ve akli başka şeylerden kirlenmemiş iken... Tertemiz başlamış ve tertemiz noktalayacağı bir hayat için şimdi *Mekke*'nin sokaklarını arşınılıyordu. Efendimiz (sas) diyordu ki: *"Ey Sa'd! Sakın Müslüman olduğundan aileni, özellikle de*

[12] Taberî, *Târih*, II, 216.

[13] Taberî, *Târih*, II, 216.

[14] Sa'd b. Ebi Vakkâs, kendisi ilklerden olmasını şöyle dile getirecekti: "Ben İslâm dinine girenler arasında üçüncü idim. Ben Allah'ın daha namazı farz kılmadığı günde Müslüman oldum." İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 154.

anneni haberdar etme!" Tamam, diyordu Sa'd.. Ama ne kadar iman sinede saklanabilirdi ki? Hem de bunu saklayacak olan büyük bir hamasetin sahibi olan Sa'd ise... Daha ilk gün o da diğerleri gibi sokaklarda imanını haykırmak istiyor, dünya âlemi bu yüce mesajdan haberdar etmek istiyordu. Ama gizlemesi gerekiyordu, o da adeta sinesine taş basarak gizleyecekti. Bir müddet Sa'd bunu başaracaktı.

Dökülen İlk Kan ve Sonrasındaki Hadiseler

O ilk günlerde Müslümanların sayısı Mekke'de artınca, Mekkeliler huzursuzlaşacak ve bir gün Kâbe'de bir hadise çıkarıp, Hâris b. Ebî Hâle'yi şehit edeceklerdi. Hâris b. Ebî Hâle, Hz. Hatice'nin ilk eşi Ebû Hale b. Zürâre'den olan çocuğu idi. Yani Hâris, Hz. Hatice'nin oğlu, Allah Resûlü'nün (sas) ise oğulluğuydu. Dolayısı ile risâlet davasının ilk kurbanı Peygamber evinden biri oluyordu. Biz hep Sümeyye ve Yâsir'i İslâm'ın ilk şehitleri olarak bilirdik, ama derinlemesine araştırınca Hâris b. Ebî Hâle'nin İslâm'ın ilk şehidi, Yâsir ve Sümeyye'nin ise ilk şehit ailesi olduğunu görmekteyiz.^[15]

Bu elim hadise, Efendimiz'i (sas) çok üzmüştü. Artık Kâbe'de şu an için toplu ibadet etmenin imkânsız olduğunu fark etmiş ve elinin altındaki yiğitleri ya Kâbe'nin dışındaki vadilerde ya da münferiden namaz kılmalarını istemişti. Efendimiz'in (sas) bu isteği gereği ilk halkanın bahtiyar mensupları küçük gruplar halinde Mekke'nin dışına çıkar, orada toplu bir biçimde ibadet ederlerdi. İşte böyle bir günde, Saîd b. Zeyd, Habbâb b. Eret, Ammâr b. Yâsir, Abdullah b. Mes'ûd ve Sa'd b. Ebî Vakkâs Mekke dışında *Ebû Dübb* vadisinin bir yerine ibadet etme maksadı ile gitmişlerdi. Bu yiğitler namaz kırlarken içlerinde Ebû Süfyan ve Ahnes b. Şerik'in de bulunduğu bir grup Mekke tarafından görüldüler. Bu Mekkeliler namaz kılan müminlerin yanına geldi ve daha yeni karşılaştıkları bu manzara ile dalga geçip alay etmeye başladılar. Müslümanlar sessizce onların sözlerini dinliyor, karşılık vermiyorlardı. Ama Mekkeliler işi daha da çığırından çıkarıp, Müslümanları iyice kıskırtmaya çalıştılar. Orada bulunan sahâbiler hiç bir şey demiyorlar ve dememek için de kendilerini zor tutuyorlardı. İşte ne olduydu bu anda oldu ve hamaset sahibi Sa'd b. Ebî Vakkâs dayanamadı; yakınında duran bir deve kemiğini aldığı gibi, orada kendileri ile alay

[15] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 333, 334.

eden müşriklerden biri olan Abdullah b. Hattal'ın kafasına sertçe vurdu ve adamı yaraladı. Adamın başından kanlar akmaya başladı. Bu hal müşrikleri korkuttu, Müslümanları ise cesaretlendirdi ve orada bulunan diğer sahâbîler de bir anda müşriklere saldırmaya başladılar. Derken müşrikler zor bela canlarını kurtararak kaçmaya başladılar.^[16]

Sa'd b. Ebî Vakkâs daha ilk günlerde, İslâm adına ilk kanı döken insan oluyordu. Tabi bu olay gerek Mekke'deki müşriklerde, gerekse Müslümanlarda oldukça büyük yankı uyandırdı. Hadise, Allah Resûlü'ne (sas) intikal edince, Efendimiz (sas) hamaset ve gayretinden dolayı Sa'd'ı kutladı, ama: **"Keşke yapmasaydın."** da dedi. Neden? Çünkü daha İslâm bir avuç insanın sırtında... İş daha yeni başlamış, tabir caiz ise yumurtalar yeni çatlamış, daha tohumlar yeni filizlenmiş... Vaktinden önce mindere çıkmanın neticesini Allah Resûlü çok iyi biliyor. Ancak sadece şiddetin dilinden anlayan o kara yüzlü insanlara anladıkları dilden konuşmanın zamanı değil, diyor ve sahâbeye sabrı yani mukteza-ı hale muvafık bir direnmeyi telkin ediyordu.

Bu hadise sonrasında iman eden Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evini bir mektep olarak açmasının ardından, Müslümanlar artık oraya gidip gelmeye başlamışlardı. Artık risâlet davasının yiğitlerinin yetişeceği/yoğrulacağı pota bulunmuş ve Dârü'l-Erkam, Efendimiz'in (sas) muallimliğinde eğitim ve öğretime başlamıştı. Bu medresenin baş öğrencilerinden biri de Sa'd b. Ebî Vakkâs'tı. O da her gün bu medreseye gelir, öğreneceğini öğrenir, muallimler mualliminin mübarek ellerine teslim olarak, kendisine biçilen rolü yerine getirmeye çalışırdı. Bu ilk günlerde öğrenilen en temel ders "Haşyet"ti. Bunu da unutmamak gerekir...

Annese İle Olan İmtihanları

O günler Sa'd b. Ebî Vakkâs için çok zorlu bir dönemin başlangıcı olmuştu. Bu gencecik yürek şimdi imanının imtihanını verecekti. Ailesi, Sa'd'ın Müslüman oluşunu duyunca önce gençlik hevesidir, geçer diye düşündüler. Bir müddet ses çıkarmadılar. Ama Sa'd iman yolunda gayret göstermeye başlayınca önce sözlü uyarılar geldi. En fazla abisi Utbe ile annesi Hamne bu işi hazmedemiyor ve Sa'd'ı iman yolundan alıkoymak için gayret gösteriyorlardı. Anne Hamne, çocukları içerisinde kabiliyeti ve güzel ahlâkı sebebi ile öne çıkmış Sa'd üzerinde

[16] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 282.

çok hesaplar yapmıştı. Çünkü o güne kadar çocukları içerisinde kendisine karşı en fazla ilgi duyan hep Sa'd olmuştu. Şimdi o Sa'd'ı yavaş yavaş kaybettiğini zannediyor ve bu ortaya yeni çıkan dinin, çocuğunu kendinden koparacağını düşünüyordu. Sa'd ara ara annesine bu yeni dinin mesajlarını anlatıyor, İslâm'ın ana ve baba haklarına olan titizliğinden örnekler veriyor, ama anne Hamne bir türlü bu "Atalar Dini"nden vazgeçmiyor, vazgeçmediği gibi büyük bir nefret ile İslâm'a yaklaşıyor ve oğlunu oradan koparma adına elinden geleni yapmaya çalışıyordu. Ama anne ne yaparsa yapsın Sa'd yoluna baş koyduğu bu dinden yüz çevirmiyor, hatta gün geçtikçe daha da bu dine bağlanıyordu. Anne baktı ki olacak gibi değil, oğlu Sa'd'ı çok hassas olduğu bir noktadan vurmaya çalıştı, dedi ki: "Eğer sen bu dinden vazgeçmezsen ben hiçbir şey yemeyeceğim, içmeyeceğim ve burada kapının eşiğine oturup duracağım. Açlıktan ölüp gitsem bile ağzıma bir lokma almayacak ve bu halde öleceğim. Sen de insanların içerisinde anne katili diye anılacak ve bu işin vicdan azabı ile karşı karşıya kalacaksın." Sa'd b. Ebî Vakkâs ne dediyse annesini ikna edemedi ve annesi başladı dediğini yapmaya ... Sa'd yalvardı, yakardı annesini o halden vazgeçiremedi. Bu sefer annesinin karşısına geçip ona dedi ki: *"Vallahi anneciğim! Seni ne kadar sevdiğimi sen benden daha iyi bilirsin. Ama unutma ki seni ne kadar çok seviyorsam bu sevginin on katı, hatta daha fazlası kadar Allah ve Resûlü'nü seviyorum. Eğer birini diğerine feda edeceksem, iyi bil ki, feda edeceğim sen olursun, Allah ve Resûlü değil... Yeminle söylüyorum ki, yüz canın olsa ve her gün bir tanesi gözümün önünde çıksa ben yine de hak dinimden dönmeyeceğim."* [17]

İmanına hayran olduğumuz Sa'd... Bu sözleri söylerken daha 17-18 yaşındadır.

Peki, bu sözleri Sa'd'a söyllettiren nedir? İmandır başka bir şey değil ... Değil miydi *iman insanı insan eder, belki de kâinata sultan eder ve hakiki imanı elde eden kâinata meydan okurdu*. İşte Sa'd hakiki imanı elde etmiş, şimdi de imtihanların en zoru ile karşı karşıya kalmıştı. Üç gün anne Hamne yemedi, içmedi; açlıktan takati kesildi, rengi soldu, konuşamamaya başladı. Sa'd annesini bu halde görünce, ona bir şey demedi ama çok müteessir oldu, gözlerinden yaşlar boşandı ve acaba ben böyle davranmakla anneme karşı haksızlık mı ediyorum, demeye başladı. Bu vicdan muhasebesi ile doğruca Allah Resûlü'nün

[17] Bedreddin el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XXII, 127; *Tecrid-i Sarîh Tercümesi*, XII, 121; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 455..

(sas) yanına geldi ve başından geçenleri anlatmaya başladı. Allah Resûlü (sas) karşısında duran bu genç yiğidin imtihanın ağırlığının boyutunu görünce ona dua etti, dayanması için telkinde bulundu. Ama asıl sözü Allah (cc) söyleyecekti. Tefsirlerimizde ve esbâb-ı nüzûl kitaplarımızda içerik olarak birbirlerine yakın iki farklı ayetin bu olay üzerine indiği söylenir.^[18] İlki Ankebût Sûresi 8. âyet^[19], diğeri ise Lokman Sûresi 14 ve 15.^[20] âyetleridir. İnən bu âyetler ile Allah, kıyamete kadar gelecek olan Müslümanlara itaatin özellikle de anne ve babaya ihsan ve itaatin önemini öğretecek, ama bu işin en temel noktasında da “Günahta itaat yoktur.” diyecekti. İsrâ Sûresi’nde söylendiği gibi onlara “üf/of”^[21] bile demek yok, onlar başlarımızın tacıdır. Ana ve babalarımızı sırtlarımızda taşısak bile kesinlikle haklarını ödemiş sayılmayız. Ama onlar bizi Allah’ın yolundan saptırırlarsa işte orada itaat yoktur.

Kendi Lisanından

Hiz. Sa’d ile Hiz. Hâlid b. Velid arasında kardeşler arasında olabilecek bir tartışma gerçekleşmişti. Bir gün Hiz. Sa’d’ın yanında bir adam Hiz. Hâlid’e laf söylemeye kalkıştı. Bunun üzerine Hiz. Sa’d hemen: “Kardeşim Hâlid ile aramda bazı sorunlar geçtiği doğrudur. Ama bu sorunlar, aramızdaki bağı koparmaz. İhtilaflarımız dinimizi tehlikeye sokacak boyuta ulaşmadı.” dedi.

[Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, I, 95]

Hiz. Sa’d’ın annesi bir müddet sonra, ondaki bu kararlılığı görünce vazgeçti ve oğlu ile olan mücadelesini başka zeminlere kaydırđı. İbn Esîr’in

[18] Müslim, *Fedâilüs-Sahâbe*, 43, 44; Tirmizî, *Tefsirü’l-Kur’ân*, 29; Vâhidî, *Esbâbü’n-Nüzûl*, s. 241, 245.

[19] “Biz, insana, ana babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer onlar, seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak banadır. O zaman size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.” Ankebût 29/8.

[20] “Biz insana, ana babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır. Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm.” Lokman 31/14, 15.

[21] “Rabbın, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine ‘of!’ bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.” İsrâ 17/23.

(v.630/1233) bize naklettiğine göre o günlerde anne Hamne, komşularının da yardımı ile Sa'd'ı evinin bir odasına kilitlemiş ve ona tehditler savurmuştu. Demişti ki: “Ya girdiğin o yeni dini terk edersin ya da açlıktan bu oda da ölüp gidersin.” Bu tehditlere rağmen, Sa'd b. Ebî Vakkâs hep iman yolunda sarsılmadan durmuş, işin neticesinde de kazanan o olmuştu.^[22]

Anne Hamne bu yıllarda Sa'd'ı bu yeni dinden koparamadığı gibi, kendi bakış açısına göre de başka bir “kurban” daha verecekti ve derdi bir iken iki olacaktı. Sa'd, kendinden 10 yaş küçük olan, o gün için daha 8-10 yaşlarında bir çocuk olan küçük Ümeyr'i de imana taşıyacaktı. Ümeyr'in de Müslüman olduğunu duyunca anne Hamne iyice çıldırmış, bu sefer Sa'd'a yaptıklarının aynısını ona da yapmaya başlamıştı. Küçük oğlu Ümeyr'i dininden soğutmak için yakıcı güneşin altında durmaya ve yemeyip içmemeye yemin etti. Sa'd, annesinin kardeşine yaptığı bu yemini duyunca onun yanına gitti ve dedi ki: “*Vallahi ana! Cehennem ateşi durağın oluncaya kadar istersen yeme ve içme. Biz asla dinimizden vazgeçmeyeceğiz.*”^[23]

Anne ne yaparsa yapsın Ümeyr'den de aynı karşılığı görüyor, bu bir parça çocuk bile bir dağ gibi yerinde sabit duruyor, küçücük bedeni ile iman yolunda sebat ediyordu. Aradan yıllar geçecek Ümeyr de abisi Sa'd ile birlikte *Medine*'ye hicret edecek, *Bedir*'e yaşı küçük olmasına rağmen zorla katılacak ve Bedir'in on dört şehidinden biri olma şerefine nail olacaktı.^[24]

Medine'de Başlayan Yeni Hayat

Nübüvvetin on üçüncü yılına gelindiğinde Sa'd b. Ebî Vakkâs otuz, kardeşi Ümeyr on dört yaşındadır ve bu iki kardeş her şeylerini arkada bırakarak iman yolunun yolcusu olarak *Yesrib/Medine* yollarındadırlar. Zorlu bir yolculuktan sonra vardıkları *Medine*'de, Hz. Peygamber'in (sas) yolunu gözlemişler, Efendimiz (sas) gelince de, onun arkasından bir an olsun ayrılmamışlardır. Medine dönemi ile birlikte tüm Müslümanlar için yepyeni bir hayat başlamıştır artık... Allah Resûlü (sas) büyük İslâm medeniyetini kurmak için önce *Yesrib*'i,

[22] İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 282.

[23] İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 282.

[24] İbn Hişâm, *Sîre*, II, 364; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1381; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 287; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, III, 294; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 166.

Medine'ye çevirecek, sonra o Medine'den cihana medeniyetin mesajlarını yayacaktı. Bu öyle kolay bir şey değildi ve Efendimiz (sas) bu işin zorluğunu iliklerine kadar hissediyordu. Önce İslâm toplumunun temeli sayılan *Mescid*'in inşasına başladı, Sa'd bu inşaat sürecinde altı ay boyunca, diğer sahâbîlerle beraber çalıştı. *Mescid*'in inşaatı bitince, Efendimiz (sas) muâhât denilen ensar-muhacir kardeşliğini tesis etmek için sahâbeyi bir rivayete göre Enes b. Mâlik'in annesinin evinin önünde, başka bir rivayete göre ise *Mescid*'in avlusunda topladı. İbn Sa'd'a göre 50 muhacir o gün 50 ensara kardeş kılındı.^[25] Ama Makrîzî bu sayının daha fazla olduğunu belirtir ve 93 muhacirin, 93 ensara kardeş kılındığını söyler.^[26] Ensar-muhacir kardeşliğinde Sa'd'ın nasibinin kim olduğu konusunda birkaç farklı rivayet vardır. Bazı rivayetlere göre kendisinden önce Medine'ye gelen kardeşi Âmir'e kardeş kılındığı yönündedir.^[27] Ancak küçük kardeş Ümeyr'in Âmir'e kardeş kılındığı bilgisi daha sağlam olduğundan bu konuda en isabetli görüş Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Medine'nin Sa'd'ı olarak bilinen Abdüleşheloğulları'nın lideri, vefatı ile arşı titreten sahâbî olarak taltif edilen Sa'd b. Muâz'a kardeş kılındığıdır.^[28] Tüm sahâbe gibi onlarda kardeşlik adına çok güzel adımlar atmış, birbirlerini öz kardeşler gibi sevmişlerdir.

Medine'de hicretin ilk günlerinde Hz. Âişe kanalı ile bize ulaşan ve başta Buhârî, Müslim ve Tirmizî olmak üzere bir çok sahih hadis kaynaklarının ve tarih kitabının aktardığı şöyle bir rivayete şahit oluyoruz: Efendimiz (sas), Yezrib'e hicret edince burada yerleşik Yahudiler ile Evs ve Hazrec içerisinde bulunan münafıklardan çok büyük sıkıntılar görmüştü. Daha İslâm'ın temelleri sağlam bir şekilde atılmamış iken bu Yahudi ve münafık şer cephesi, İslâm'ı yok etme adına bir çok komplo ve plan yapmaya başlamışlardı. O günler Allah Resûlü'nün (sas) oldukça endişeli olduğu günlerdi. Böyle bir günün gecesinde Efendimiz (sas), kerime zevcesi Hz. Âişe'nin odasında istirahat etmek için bulunuyorken çok huzursuzdu. Bir o tarafa, bir bu tarafa dönüyor, bir türlü uyuyamıyordu. Hz. Âişe, Allah Resûlü'nün (sas) bu halini görünce meraklandı ve sordu; "Ya Resûlullah! Sizi bu kadar huzursuz eden nedir?" Efendimiz (sas) dedi ki: "Ey Âişe! Duymadın mı falancaların planlarını... Onların bir gece ansızın bize saldırıp zarar vermelerinden korkuyorum." Sonra Allah Resûlü (sas)

[25] İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 238.

[26] Makrîzî, *İmta'u'l-Esmâ*, I, 69.

[27] İbn Hâbib, *Muhabbar*, s. 72.

[28] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 155; İbn Hâbib, *Muhabbar*, s. 72.

Şâhidlerin Dilinden

Hz. Ömer (ra) demiştir ki: “Sa’d’ı valilik görevinde bırakınız. Bulunduğu yerde insanların en kıymetlisi, kalbi en yumuşak olanı odur. O onlar için iyi bir anne gibidir. Onları, parçaları toplar gibi bir araya getirir. Sakıncalara karşı insanların en sertidir. İnsanlar tarafından en çok sevilen Kureyş’lidir.”

[İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 713]

dedi ki: “Keşke ashâbımın içerisinde sâlih birisi gelse, bu gece evin önünde nöbet tutsa da ben de biraz uyuyabilsem.”^[29] Hz. Âişe anlatmaya devam ediyor: “Daha Efendimiz (sas) bu temenniye yeni dillendirmişti ki, dışarıdan bir kılıç sesi duyduk. Allah Resûlü (sas) içeriden seslenerek, kapıda duran ve o kılıç sesinin sahibi olan şahsın kimliğini öğrenmek için: “**Kim o dışarıda ki?**” diye seslendi. Dışarıda duran: “Yâ Resûlullah! Benim Sa’d b. Ebî Vakkâs.” diye cevap verdi. Efendimiz (sas) sevinmişti, dışarıda duran Allah Resûlü’nün dayım dediği yiğitler yiğidi Sa’d’dı. “**Ey Sa’d! Gecenin bu saatinde seni buraya getiren nedir?**” dedi Resûlullah. Sa’d dedi ki: “Yâ Resûlullah! Münafıkların söylediği sözleri duydum, yatamadım, ya sana bir şey olursa diye endişelendim. Yatakta dönüp duracağıma senin odanın kapısının önünde nöbet tutmak istedim. Ben buradayım Yâ Resûlullah! Sen rahatına bak, ben sabaha kadar burada nöbet tutacağım.” Allah Resûlü, Sa’d’ın bu sözlerinden o kadar memnun oldu ki, ona hayır dualarında bulundu ve rahatça uyumaya başladı.”^[30] Hamiyet kahramanı... O gün sabah namazına kadar Sa’d’ın gözüne uyku girmemiş, nöbet tutmuştu. Onun nöbeti *Mekke*’de daha on yedi yaşında iken başlamış, Medine’de devam etmiş, *Kâdisiye*’de de devam edecek ve en son bereketli bir hayat ile son nefesini verdiği bitirecekti.

Harb Sevdalı Bir Adam

Allah Resûlü (sas), İslâm binasının temellerini Medine’de çok sağlam atmak istiyordu. Bunun içinde tüm vesileleri zorluyor, elinden geldiğince bu işin

[29] Buhârî, *Cihad ve Siyer*, 70; Müslim, *Fedâilü’s-Sahâbe*, 5.

[30] Tirmizî, *Menâkıb*, 92;

bir an önce başarıya ulaşması için bütün imkânlarını seferber ediyordu. İşte bu amaçla daha hicretin üzerinden 6-7 ay geçmeden sağa-sola seriyyeler göndermeye başlamıştı. Bu küçük birliklerin amacı hem civar yerlerde olan bitenden haberdar olmak, hem Mekke'nin gidişatını takip edip, özellikle onların ticarî kervanlarının peşine düşerek Mekke'yi ekonomik yönden sıkıştırmak, ayrıca da Medine dışındaki kabilelere İslâm'ın mesajını duyurmaktı. İşte bu amaçlarla Efendimiz (sas), hicretin ikinci yılında meydana gelecek Bedir Gazvesi'ne kadar, birine kendisinin de iştirak ettiği tam sekiz tane seriyye/birlik oluşturup, çeşitli hedeflere yönlendirmişti.^[31] Bu sekiz seriyyenin hemen hemen hepsinin içerisinde bir yiğit vardı ki hiçbirinden geri kalmamıştı. O yiğit Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan başkası değildi. Allah Resûlü (sas) ne zaman falanca yere bir birlik gidecek diye çağrıda bulunsa; hafif kısa boylu, kıvrıkcık saçlı, esmer tenli bakanların bakmaya doyamadıkları 30 yaşındaki bir yiğit: "Ben Yâ Resûlullah!" diyerek öne atılır ve görev almak için elinden geleni yapardı. O kadar bu görevlere heveslidir ki, Allah Resûlü (sas) bir gün onun hakkında şöyle diyecektir: **"Sa'd b. Ebî Vakkâs harp hastası/sevdalıdır bir adamdır."**^[32] Yani o risâlet mesajlarının ötelere taşınması için her zaman meydana atılan, bir iş duyduğunda yapmak için hemen elini havaya kaldıran bir yiğittir. O şahsiyetinin anahtarları olan hamiyet ve hamaset ile yerinde duramayan bir kahramandır. İşte bu yiğit *Bedir* öncesi tertip edilen sekiz seriyyeye -ya komutan ya er olarak- her zaman bir görev olarak katılmış ve her seferinde de kendisine verilen vazifeyi liyakatiyle yerine getirmişti. Bu seferlerin ikincisi olan Râbiğ Seriyyesi'nde Sa'd b. Ebî Vakkâs, İslâm tarihinde bir ilke daha imza atacaktı. Hatırlanacağı üzere Mekke'de daha İslâm'ın ilk günlerinde eline geçirdiği bir deve kemiği ile bir müşriğin kafasına vurmuş, onu yaralamış ve risâlet tarihinde ilk kanı dökerek bir ilke imza atmıştı. Şimdi ise hicretten sekiz ay sonra Râbiğ Seriyyesi'nde risâlet davası adına ilk oku atarak yine tarihe ismini bu alandada yinebir ilk olma özelliği ile tekrar yazacaktır.

O sefer sırasında Müslümanlar Râbiğ bölgesine geldikleri zaman Ebû Süfyân komutasında *Mekke* müşriklerinin 200 kişilik bir birliği ile karşılaştılar. İki birlik sıcak çatışmaya girmeden birbirlerine güç gösterisinde bulunmaya başladılar. Mekkeliler en iyi kılıç kullanan ve ok atanları ile bir şeyler yapıp,

[31] Bkz. el-Mağlûs, *Siyer Atlası*, s. 193-218.

[32] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, s.256.

Müslümanları korkutmak istiyorlardı. Bu arada Sa'd dayanamadı ve birliğin komutanı Ubeyde b. Hâris'in yanına gelerek: "Ne olur bana izin ver de, şunları biraz korkutayım." dedi. Ubeyde biraz gönülsüzdü ama Sa'd zorlayarak izni kopardı. Sa'd b. Ebî Vakkâs torbasında bulunan yirmi oku alarak Mekkelilere biraz yaklaştı ve okları öyle hızlı ve seri bir biçimde mahirce attı ki, bir anda Mekkeliler kendilerini büyük bir ok yağmurunun altında hissettiler ve Müslümanlara yardımcı kuvvetlerin geldiğini zannedip, dağılmaya başladılar. Mekkeliler gerisin geriye kaçarlarken Sa'd şiirler okuyor, Müslümanlar ise Sa'd'ı bu cesaretinin dolayısıyla kutluyorlardı. O gün, Sa'd'a düşman tarafından atılan bir ok isabet edecekti. O ok, İslâm tarihinde savaş halinde bir Müslümana isabet eden ilk ok olacaktı. Böylece Sa'd bu konuda da yine bir ilke imza atacaktı.^[33]

İşte Sa'd b. Ebî Vakkâs böyle bir şerefinde sahibi oluyor, risâlet davası uğruna ilk kanı akıtan da ilk oku atan da ve ilk oku yiyende yine kendisi oluyordu. Birlik Medine'ye dönüp, olay Allah Resûlü'ne (sas) anlatılınca, Efendimiz de memnun oluyor ve Sa'd'ı yine böyle hayırlı bir işin öncüsü olduğu için kutluyordu. Diğer tüm seriyyelerde de Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı görüyor, cesaret ve kahramanlığına şahit oluyoruz. Ama asıl onu Bedir ve Uhud'da görecek, hamaset ve hamiyetine hayran olacağız.

Savaş Meydanında Ahlâk Dersleri

Bedir Gazvesi'nde Sa'd, iki elinde iki kılıç adeta önüne çıkanları biçiyordu. Sahâbeden Abdullah b. Mes'ûd, Bedir'de Sa'd'ı anlatırken diyordu ki: "O gün Sa'd yaya idi ama uzaktan görenler onu atlı zannedirdi. Çünkü öyle savaşıyordu ki, ancak bir binek üzerinde olan öyle savaşabilirdi."^[34]

Bedir'in kızıştığı bir anda Sa'd b. Ebî Vakkâs yaya olarak Müşrik ordularının piyade kısmına yaklaşmış ve piyadelerin komutanı Saîd b. Âs ile karşı karşıya gelmişti. Saîd, Mekke'nin korkusuz savaşçılarından biriydi. Elinde "Zülketife" isimli bir kılıç vardı. Saîd ne zaman bu kılıç ile savaşmışsa onun bu kılıcından sağ kurtulan olmamıştı. Şimdi Sa'd, bu kılıcın karşısındaydı. Karşılıklı vuruşmaya başladılar. Herkes nefeslerini tutmuş bu vuruşmayı seyrediyordu. Bir aralık Sa'd, Saîd'i yere devirdi ve son bir kılıç darbesi ile onu

[33] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 7; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, I, 11.

[34] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 141; Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I, 67.

Bedir'de tarihe gömdü. Elindeki efsane kılıcını aldı ve onunla vuruşmaya başladı. Derken Mekke ordusu dağıldı ve kaçmaya başladılar. İman ordusu inkâr ile karşılaştıkları bu ilk savaşta 70 müşriği öldürmüş, 70'ini de esir almıştı. Bedir'de on dört Müslüman da şehit olmuştu. İşte on dört kişiden bir tanesi de Sa'd'ın kardeşi Ümeyr'di. Savaş bitince Sa'd, Allah Resûlü'nün (sas) yanına geldi. Efendimiz (sas) kardeşinin şehâdetinden dolayı Sa'd'ı kutladı. O anda Efendimiz de, Sa'd da çok duygulanmışlardı ve gözlerinden yaşlar boşanmıştı. Böyle duyguların coştığı bir ortamda Efendimiz (sas) denge adına hepimize ölçü olacak bir müdahalede bulundu. Sa'd'a döndü ve dedi ki: "Ey Sa'd aldığın o kılıcı götür ganimet mallarının içerisine koy. O sadece senin hakkın değil, tüm Müslümanların hakkıdır."^[35]

Bundan sonra olanları bizzat Sa'd b. Ebî Vakkâs anlatır. Müslim ve Tirmizi'de geçen uzunca bir hadiste Sa'd b. Ebî Vakkâs der ki: "Efendimiz Sa'id'den aldığım o güzel kılıcı yerine koymamı söyleyince, ben dönüp Allah Resûlü'nden bir daha o kılıcı bana vermesini istedim. Bu sefer Allah Resûlü daha sert bir ifade ile bana o kılıcı koymamı istedi. Ben de o kılıcı götürüp yerine koydum. Daha sonra Enfâl Sûresi'nde esirler ve ganimetlerle ilgili âyetler indi ve ganimetlere ait düzenlemeler vaz edildi."^[36] Bu sefer Allah Resûlü beni çağırdı ve: 'Ey Sa'd! Şimdi gidip alabilirsin' dedi. Ben de gittim, o kılıcı aldım."^[37]

Bu hadiseden çok önemli mesajlar çıkarmak mümkündür. En önemli mesaj hiç şüphesiz Allah Resûlü'nün (sas) kamu malına karşı gösterdiği hassasiyettir. Karşısında duran dayısının oğlu, yiğit bir cengâver ve kardeşini din uğruna feda eden bir ağabeydir. Kendi öldürdüğü bir düşman askerinin kılıcını almıştır. Ama ne olursa olsun daha o konuda Allah, elçisine herhangi bir hüküm vazetmediği için, Efendimiz kendiliğinden bir insiyatif kullanma yerine, verilecek hükmü bekliyor, en yakınlarına bile asla kamu malını kullanmalarını yönünde bir ayrıcalık tanıımıyordu. Çünkü Efendimiz (sas) halkın malını haksızca yiyenlerin ve bu konuda sınırları ihlal edenlerin karınlarını ateşle doldurduklarını çok iyi biliyordu. Bunun için bir tek hurmanın dahi haksızca

[35] Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 5; Tirmizî, *Tefsirü'l-Kur'an*, 9.

[36] "Eğer Allah'a ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir savaşında) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığımız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Resûlüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir." Enfâl 8/41.

[37] Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 43; Tirmizî, *Tefsirü'l-Kur'an*, 9.

alınmasına tahammül etmiyor, kendi almadığı gibi, ashâbının da almaması yönünde onları eğitiyordu. İşte biz *Bedir*'de, Sa'd b. Ebî Vakkâs'a yaptığı uyarıda bunu görüyoruz.

Dualara İcabet Şartı Helâl Lokma

Bedir sonrası Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın, Allah Resûlü (sas) ile aralarında bir hatıra şâhit oluyoruz: Sa'd o günlerin birinde geldi ve yoluna baş koyduğu Efendimiz'den (sas) bir dua istedi. Dedi ki: "Yâ Resûlullah! Bana dua eder misin, benim de dualarım müstecab olsun, yani el-Mücîb olan Allah katında kabul görsün. Ellerim ilâhî dergâha doğru açıldığı zaman boş dönmesin." Bu duaya bizim de çok ihtiyacımız var değil mi? Biz de ne kadar isteriz kabul edilen bir duanın sahibi olabilmek... İlâhî dergâhta boş çevrilmeyen çağrı ve davetlerin sahibi olabilmek... Bunun için Efendimiz'in (sas) vereceği cevabı çok merak ediyoruz. Allah Resûlü (sas) "dayım" diyerek taltif edip sevdiği Sa'd'a döndü ve dedi ki: "Ey Sa'd! **Temiz (helâl) şeyler ye! Duası kabul olunan bir kimse olsun. Muhammed'in canını kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, kişi haram bir lokmayı midesine indirir de bu sebepten kırk gün (duası) kabul olunmaz. Hangi kulun eti (bedeni) haram, murdar ve faizden büyüyüp gelişirse ateş ona daha lâyıktır.**"^[38]

Helal lokma ve duanın makbuliyeti... Çok önemli mesajlar bunlar... Bu uyarıyı yaptıktan sonra o elleri hiçbir zaman boş dönmeyen Âlemlerin Sultanı ellerini kaldırıyor ve diyor ki: "**Allah'ım! Sen Sa'd'ın dualarını boş çevirme. Sen Sa'd'ın dualarına icabet et. O dua ettiği zaman duasını kabul buyur!**"^[39] Allah Resûlü'nden (sas) böyle bir duayı almıştı Sa'd b. Ebî Vakkâs... Bu duayı bir kez de Uhud'da alacaktı. Artık dost düşman herkes Sa'd'ın havaya kalkan elinden korkmaya başlamış, onun lisanından çıkan sözlerin ilâhî dergâhta karşılık bulacağından endişe duymadan, Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan hayır duaları almak için yarışıyorlardı.

Sahâbe içerisinde böyle bir ayrıcalığa sahip olan Sa'd b. Ebî Vakkâs şimdi Hicret'in üçüncü yılında Allah Resûlü'nün (sas) arkasında Uhud dağı

[38] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 321, 399; Taberânî, *el-Mu'cemül-Evsat*, V, 34; Heysemi, *Mecmau'z-Zevâid*, XVIII, 168.

[39] Tirmizi, *Menâkıb*, 89; Heysemi, *Mecmau'z-Zevâid*, XV, 174.

yolundadır. Efendimiz (sas), Mekkelilerin Bedir'in öcünü almak için Medine'ye saldırmak üzere bir ordu hazırladıkları istihbaratını alınca, ashâbı ile istişare eder ve neticede çoğunluk olan gençlerin fikrini kabulederek Uhud Dağı'nın eteklerinde düşmanı karşılamaya karar vermişlerdi. O gün Uhud Dağı'nın eteklerinde 700 sahâbî, 3000 kişilik Mekke ordusuna karşı savaşacaktı. Allah Resûlü (sas) ordusunu dağın eteklerinde konuşlandırdı. Okçuları Ayneyn tepesine yerleştirdi. Piyadeleri, süvarileri, sancaktarları her birisini bir yerlere yerleştirerek, gerekli tedbirleri aldı. Şimdi herkes savaşın başlamasını bekliyordu. İşte tam bu esnada Sa'd b. Ebî Vakkâs ile Abdullah b. Caşş arasında geçen bir konuşmaya şahit oluyoruz. Abdullah b. Caşş, Hz. Sa'd'ın duasının makbul olduğunu bildiği için ondan şehâdet adına bir dua isteyecekti.^[40]

Âlimlerin Dilinden

İbn Hacer (v. 852/1449) ile İbn Sa'd (v. 230/ 845) bize haber verirler. Bu iki İslâm âlimi derler ki: "Allah Resûlü'nün (sas) ashâbı içerisinde cesareti, heybeti ve kuvveti ile öne çıkmış dört kişi vardı: Bunlar; Hz. Ömer, Hz. Ali, Zübeyr b. Avvâm ve Sa'd b. Ebî Vakkâs'tı."

[İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 713]

Uhud'da Elde Edilen Şeref

Uhud'da Sa'd b. Ebî Vakkâs o güne kadar hiç kimsenin elde edemeyeceği bir şerefi elde edecekti. O zaten hep ilklerin adamı idi. İlk kez risâlet davası uğruna kan dökendi. İlk kez risâlet davası uğruna ok atandı. Şimdi bir ilke daha imza atacak ve yoluna baş koyduğu, binler canın o cana kurban olduğu, ilk günden bu güne kadar herkesin: "Anam, babam, nefsim sana feda olsun Yâ Resûlullah!" dedikleri Allah Resûlü, Sa'd b. Ebî Vakkâs'a: "**Anam babam sana feda olsun Yâ Sa'd!**" diyecekti. O güne kadar Allah Resûlü (sas) bu sözü hiç kimseye söylememişti. Başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok kaynak Hz. Ali'den şöyle bir rivayet naklederler: Hz. Ali der ki: "**Allah Resûlü o güne kadar böyle bir ifadeyi Sa'd b. Ebî Vakkâs dışında başka biri için kullanmamıştı.**"^[41]

[40] Hadisenin detayları için bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *En Güzel Örneğin En Güzel Örnekleri*, I, 277-279.

[41] Buhârî, *Cihad*, 80; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 5; Tirmizî, *Menâkıb*, 60.

Bu hâdise nasıl olmuş ve Efendimiz (sas) Sa'd'a bu sözü nasıl söylemişti? Bilindiği gibi Uhud üç safhalı bir savaştı. Birinci safha ikinci bir Bedir gibiydi. İkinci safha okçuların yerlerini terk etmesi ile başlayan dağılma ve arkasından acı olayların şehâdetlerin başladığı anlardı. Üçüncü safha ise savaşın en zorlu ve en çetin kısmı olan ve bizzat Allah Resûlü'nün (sas) de sıcak çatışmasının tam ortasında kalıp yaralandığı zorlu bir bölümdü. İşte bu safhanın başında Allah Resûlü (sas) Uhud'un yamaçlarına doğru tırmanırken yanında sadece iki insan vardı. Bunlardan biri Talha b. Ubeydullah, diğeri ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'tı.^[42] O ana kadar Müslümanların bir çoğu ve müşriklerin neredeyse tamamı Efendimiz'in (sas) öldüğünü zannediyorlardı. Allah Resûlü (sas) biraz Uhud'un tepesine doğru tırmanınca durdu ve aşağıda can pazarı yaşayan oraya buraya koşan, zalim kılıçlar önünde doğranan ya da çözülecek sebat edemeyip kılıçlarını elden düşüren Müslümanlara baktı, yaşlı gözlerle onları biraz seyretti. O anda Allah Resûlü'nün (sas) önünde iki seçenek vardı. İlki; sesiz kalıp, olanları ve olacakların sonucunu beklemek... İkincisi; yaşadığını haber vererek, biten ümitleri yeniden yeşertip, canını tehlikeye atarak, İslâm askerlerini etrafında toplamak... Birincisi, Efendimiz (sas) için daha kolay ve daha güvenliydi. Zaten olan olmuştu. İkincisi ise zor ve tehlikeliydi. Eğer müşrikler Allah Resûlü'nün (sas) ölmediğini anlarırsa bu sefer saldırıp O'nu öldürebilirlerdi. Zaten İslâm ordusu o an için darmadağın olmuştu. Rahmet Peygamberi (sas) her şeye rağmen ikinci ve zor olan seçeneği tercih etti. Kendisini askerleri uğruna tehlikeye attı ve Talha b. Ubeydullah'ın ve Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın: "Yapma yâ Resûlullah! Sesini duyarlarsa müşrikler seni rahat bırakmaz." demelerine rağmen, o var gücüyle haykırarak: "**Helümme ileyye ene Resûlullah!/Bana gelin ben Resûlullah'ım, işte buradayım!**" dedi.^[43] Bu ses, ölü toprağı serpilmiş Uhud'a yeniden hayat bahşetmişti. Adeta ölen ruhlar yeniden dirilmiş, dizlere yeniden derman, dillere yeniden ferman gelmişti. Eller kılıçları yeniden tutmuş ve bir anda İslâm askerleri canlanmışlardı. Efendimiz'in (sas) sesini duyan Uhud'un tepesine doğru koşmaya başlamıştı. Ebû Bekir, Ali, Zübeyr, ensardan Ziyâd b. Seken ve arkadaşları, Ümmü Ümâre ya da bilinen adı ile Nesibe validemiz, hemen Efendimiz'in (sas) yanına gidiyorlardı. Bir anda Allah Resûlü'nün (sas) etrafına yirmiye yakın sahâbî gelmişti. Ama gelenler sadece Müslümanlar değildi, Efendimiz'in (sas) ölmediğini duyan bazı Müşrik savaşçılar, son bir

[42] Buhârî, *Fedâilü Ashâbi'n-Nebî*, 14.

[43] Taberî, *Târîh*, III, 20.

darbe indirip, İslâm davasının mesajını bitirmek istiyorlardı. Bunun için başta Mus'ab b. Umeyr'in katili İbn Kamîa olmak üzere, Mâlik b. Zübeyr, Abdullah b. Şihâb, Sa'd'ın abisi Utbe b. Ebî Vakkâs ve diğerleri bu küçücük topluluğa saldırıya başladılar. İşte ne olduysa o anda oldu, Efendimiz'in (sas) rubai dişleri kırıldı, kazılan çukura düştü, başındaki miğferin demir halkaları yanaklarına saplandı ve her taraftan okların, kılıçların, mızrakların muhatabı oldu. Yanında olan o yirmi sahâbî Allah Resûlü'nü (sas) koruma adına tarihin görüp yazmadığı bir fedakârlık ortaya koyuyorlardı. Canlarını Efendimiz'in (sas) mübarek canının selâmeti uğruna feda ediyorlardı. Kimi kılıç sallıyor, kimi ok atıyor, kimi bedenini Efendimiz'e (sas) kalkan ediyordu. Yiğitler yıkılıyorlardı, birer birer Efendimiz'in (sas) önünde... Ensarın gençleri Uhud'un o can pazarında Allah Resûlü'nü (sas) koruma adına canlarını hiç çekinmeden veriyorlardı.

Hız. Ali, elindeki kılıç ile o zalim adamlara karşı koyuyor, Hız. Zübeyr ile Hız. Ebû Bekir ellerinden geldiğince bir şeyler yapıyorlardı. Hız. Talha da bedenini Efendimiz'e (sas) kalkan yapıyordu. Bu tabloda Sa'd b. Ebî Vakkâs Allah Resûlü'nün (sas) önüne oturmuş, O'nu koruma adına en büyük kabiliyeti olan ok atma maharetini orada ortaya koyuyor, eline aldığı okları beklemeden düşmanın üzerine atıyordu. O attıkça Efendimiz (sas) arkadan ona ok uzatıyor, Sa'd'ın her atışında da; **"İrmi! (Yâ Sa'd) Fedake Ebî ve Ümmî/ At! (Ey Sa'd) Anam, babam sana feda olsun."** diyordu.^[44] Bu nasıl bir ödül Yâ Rabbi! Tüm iman edenlerin kurban olmak için can attıkları, anayı, babayı, canı, cananı O'na feda ettikleri Resûlullah (sas), Sa'd'a; o gün defalarca **"Anam, babam sana feda olsun!"** diyordu. Sadece bunu mu diyordu, hayır... Allah Resûlü (sas), Sa'd'a her ok uzattığında: **"Allah'ım! Bu senin okundur, yani senin adın için atılmaktadır. İlâhî! Sa'd'ın atacağı okun hedefini doğrult ve onun yapacağı duaları kabul buyur!"**^[45] diyordu.

Bu tabloda Allah Resûlü (sas) ile Sa'd arasında çok farklı bir atmosfer oluşmuştu. Efendimiz (sas) bazen oku veriyor, vurulacak hedefi de söylüyor, Sa'd da okunu o hedefe doğru doğrultuyor ve bir tanesini kaçırmadan tam hedefinden vuruyordu. Böyle bir ortamda Müşriklerden **İbn Urfe** künyeli **Hibbân b. Arıka** isimli bahtsız bir adam yaralı İslâm askerlerine su taşıyan, onların yaralarını saran Ümmü Eymen validemize bir ok attı. Ümmü Eymen yaralanıp yere

[44] Buhârî, *Cihad*, 80; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 5; Tirmizî, *Menâkıb*, 90.

[45] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, III, 125, 126; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, XV, 175.

düştü. Hibbân bu hale çok sevindi ve güldü. Ama o olanlar Allah Resûlü'nün (sas) çok ağırına gitmişti, çünkü Ümmü Eymen'in Allah Resûlü (sas) katında çok farklı bir yeri vardı. Annemden sonra annem dediği iki hanımdan biriydi o, Zeyd b. Hârise'nin eşi, torunu sayılan Üsâme'nin annesi idi. Ümmü Eymen'in yaralanması Efendimiz'e (sas) öyle dokundu ki, hemen bir ok uzattı Sa'd'a: "Ey Sa'd! Şu Allah düşmanını ne olur yere ser." dedi. Sa'd: "Sen merak etme Yâ Resûlullah! Ben şimdi onun işini bitiririm Allah'ın izni ile..." dedi ve okunu o İslâm düşmanın üzerine doğrulttu ve adamı tam kalbinden vurarak yere serdi. Efendimiz (sas) tebessüm etti ve dedi ki: "Sa'd, Ümmü Eymen'in intikamını aldı. Ey Sa'd! Allah senin duanı kabul etsin ve oklarını da hedefine isabet ettirsin."^[46] Sa'd o gün attığı ok sayısını kendi bile bilmiyordu. O gün savaş bitene kadar Allah Resûlü'nün (sas) önünde durmuş ve hayatının sonuna kadar da Uhud'daki o tabloyu hiç unutmamıştı. Elde ettiği bu şeref unutulacak bir şeref değildi ki... O unutmadığı gibi ondan sonra gelenler de babalarının bu büyük şerefini hep iftihar ile anacaklardı. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın kızı Âişe^[47] kendisini insanlara şöyle tanıttı: "Ben, Uhud günü Hz. Peygamber'in anne ve babasını feda ettiğini (dile getirdiği) bir muhacirin kızıyım."^[48]

O günden sonra da Sa'd b. Ebî Vakkâs, Efendimiz'in (sas) arkasından bir an olsun ayrılmayacak ve onlarca, hatta yüzlerce hatıranın sahibi olacaktı. Bunların hepsini anlatmaya imkân yok^[49] ama Hz. Sa'd'ın anlatıldığı bir mecliste Kâdisiye'den bahis açmazsak, iş tamam olmaz. Size kısaca onun Kâdisiye'deki kahramanlığını da anlatarak konumuzu toparlayalım.

Arslan Pençesi Kâdisiye'de...

Dönem Hz. Ömer dönemidir, İslâm orduları Irak, İran, Mısır, Şam topraklarında destan üzerine destan yazmaktadırlar. Ancak o günlerde Irak cephesinde tarihe Köprü/Cisr Savaşı diye geçen bir savaşta İslâm ordusu büyük bir yara almış ve yüzlerce şehit vermişlerdi. Bu savaş sırasında ordu komutan Ebû

[46] Halebî, *İnsanü'l-Uyûn*, II, 504.

[47] Sa'd b. Ebî Vakkâs (ra) hayatı boyunca bir çok evlilik yapmış ve bu evliliklerinden 30'un üzerinde çocukları olmuştur. O çocuklar içerisinde annesi Zebn bint Hâris olan Âişe bint Sa'd'ın farklı bir yeri vardır. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2576; İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 474, 475.

[48] Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I, 101.

[49] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 712-715; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 452-456; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, II, 171-174; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 151-166.

Ubeyd de şehit olmuştu.^[50] Bu mağlubiyet gerek İslâm askerleri arasında, gerek Medine’de büyük bir üzüntü ile karşılandı. Halife Ömer hemen sahâbenin büyüklerini –ki içlerinde Hz. Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf gibi Aşere-i Mübeşşere’nin yiğitlerinin olduğu bir topluluğu- topladı ve istişare etmeye başladı. O günlerde Sa’d b. Ebî Vakkâs Halife Ömer tarafından bir görevle Hevâzin bölgesine gönderilmişti. İstişarede herkes bir şeyler söylüyor, ortaya çok değişik fikirler ileri sürülüyordu. Hz. Ömer başından beri bu önemli cepheye bizzat kendisi komuta etmek istiyordu. Ama özellikle Hz. Ali ile Abdurrahman b. Avf buna karşı çıkıyor, Halife’nin Medine’yi terk etmesini uygun görmüyor ve yerine başka bir ismi görevlendirmesini teklif ediyorlardı. Başka biri ama kim? İşte sahâbe ve başlarında da Halife, İran topraklarına gönderilecek ismin kim olacağını düşünüyorlardı. Tam bu esnada içeriye bir asker girdi, elinde bir mektup vardı. Mektubu halife Ömer’e uzatınca asker: “Ey Mü’minlerin Emîri! Bu mektubu size Hevâzin’den Sa’d b. Ebî Vakkâs gönderdi.” diyordu. İşte o an Abdurrahman b. Avf ayağa kalktı ve: “*Aranan adam bulundu. Ey Emîrü’l Mü’minîn! İran topraklarına arslan pençesi Sa’d’ı gönderebilirsin.*” dedi. Hz. Ömer bu teklifi duyunca heyecanlandı ve o anda büyük bir memnuniyetle kabul etti.^[51]

Öyle ya bu iş için ondan daha uygun biri mi vardı!? Hemen bir mektup yazarak Sa’d’ı Medine’ye çağırdı, ona yeni görevini anlattı ve bir an önce hazırlanmasını emretti. Sa’d dünden hazırды, zaten o hamaset ve hamiyet ile yoluna baş koyduğu İslâm’ın sancağını ötelere taşıma adına verilen her göreve lebbeyk deyip koşardı. Sahâbeyi sahâbe yapan şuurda bu değil miydi? Onlar eylem adamı, görev adamı idiler. Başlarında olan ister yirmi yaşlarında bir delikanlı olan Üsâme olsun, ister siyah tenli Habeşli bir köle olan Bilâl olsun, ister Arap olmayan Selmân olsun ne fark ederdi. Önemli olan risâletin mesajının âleme yayılması idi.

Sa’d b. Ebî Vakkâs hazırlıklarını tamamlamış, kendisi ile birlikte hareket edecek ordu Medine’nin dışında konaklamıştı. Şimdi Halife Ömer; Sa’d’ı ve İslâm askerlerini uğurlamak için onların yanındadır. Ordu hareket etmeye başlamış, ordunun komutanı ile Müslümanların Halifesi Ömer en arkalarda hem yürüyor, hem konuşuyorlar. Konuşan Halife Ömer’dir, dinleyen ise komutan Sa’d b. Ebî Vakkâs’tır. Hz. Ömer ne diyor biliyor musunuz? Fârûk lakablı Ömer

[50] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 26, 27.

[51] Taberî, *Târih*, IV, 84; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 451.

sözlerine şöyle başlıyor: “Ey Sa’d! Sakın Allah Resûlü’nün dayısı ve arkadaşı olman seni gururlandırmasın. Bu gurur seni Allah’ın emrini uygulamaktan alıkoymasın.”^[52]

Bu uyarı çok önemli bir uyarı idi ve Hz. Ömer bunu yaparak aslında Sa’d’ın şahsında hepimizi uyarıyordu. Babalarımızın, ailelerimizin, mensubu bulunduğumuz yapılarımızın hiçbirinin kurtuluş vesilesi olmadığını söylüyordu. İnsanın ailesinin iyi oluşu, babasının hacı, hoca oluşu insanı ne yazık ki kurtarmıyor; asıl kurtuluş yolunun, insanın kendi amellerinde olduğu gerçeğinin altı çiziliyordu. İşte Halife Ömer, Sa’d’a bunları söylüyordu. Sözlerinin devamında da; İslâm savaş hukukunun sınırlarını hatırlatıyordu. Müslümanların hukuklu insanlar olduğunu, hayatın her alanının kendine özgü hukuku olduğu gibi; savaş ve cihadın da hukuku olduğunu söylüyor; her şart ve durumda bu hukuka uyma zorunluluğunun altını çiziyordu. Diyordu ki: “Allah, kötülüğü kötülük ile değil, iyilikle giderir. Allah ve insanlar arasında, O’na itaatten başka bir şey yoktur. Allah katında bütün insanlar eşittir. Allah onların Rabbi, onlarda O’nun kullarıdır. Onlara verilen hayat için, Allah’ı zikrederek, O’nun kanunlarına tabi olarak, O’na hamdederler. Sen, Resûlullah’tan ne gördünse, nasıl şahit oldunsa, aynen öyle hareket et...”^[53]

Hz. Ömer yapacağı tüm uyarıları İslâm ordusunun komutanı Sa’d b. Ebî Vakkâs’a yaptıktan sonra, Hz. Sa’d, İran topraklarına doğru yola çıkıyordu. Sonrasında Kâdisiye Savaşı oluyor ve bu savaşın komutan olan Hz. Sa’d, eşsiz bir kahramanlık ortaya koyuyor, İran’ın tamamının fatihi oluyor ve tarihe bu alanda da adını altın harfler ile yazdırıyordu.

Vefatı ve Arkasından Bıraktığı Manevi Mirası

Tarihler hicretin 55. yılını gösterdiğinde Sa’d b. Ebî Vakkâs hicrî olarak seksen beşe merdiven dayamış ömrü ile gözleri tamamen kapanmış, nur yüzlü bir piri fani olmuştu. İslâm coğrafyalarının dört bir tarafından insanlar Akîk köyüne geliyor ve o gün için Aşere-i Mübeşşere’den de muhacirlerden de hayatta kalan bu tek insanı ziyaret ediyor, onun müstecab dualarına hissedar olmak için adeta birbirleri ile yarışıyorlardı. Sa’d b. Ebî Vakkâs da o yaşına ve rahatsızlıklarına

[52] Vâkidi, *Fütûhu’s-Şam*, I, 68.

[53] Vâkidi, *Fütûhu’s-Şam*, I, 68.

rağmen her geleni kabul ediyor ve isteyene hayırda olması şartı ile dua ediyordu. O günlere dair bir tabloyu bize Abdullah b. es-Sâib naklediyor. Diyor ki: “Yıllar önce Sa’d b. Ebî Vakkâs’ı ziyaret etmiştim. Gözleri görmüyordu, ama sesimden beni tanıdı ve: ‘Sen Mekke’nin en iyi karîlerinden biri olan Abdullah değil misin?’ dedi. Ben: ‘Evet, ben oyum’ dedim. Sevindi ve bana dua etti. O zaman dedim ki: ‘Amca! Senin duan makbul oluyor, herkese dua edip duruyorsun kendin içinde dua etsen de gözlerin açılma mı?’ Bu sorum karşısında gülümseyerek dedi ki: ‘Oğlum! Allah Teâlâ benim hakkımdaki takdirini ne ise en güzeli odur, ben niye takdir edilene razı olmayayım ki?’”^[54]

Aynı sözleri bir gün oğullarından biri de söyleyecekti. Yanında olan oğullarından biri bir gün: “Ey Babacığım! Herkese dua ediyorsun, Resûlullah’ın (sas) müjdesi ile de senin duaların ilâhî dergâhtan boş dönmüyor. Dua etsen de Allah gözlerindeki rahatsızlığı giderse, sen de rahatça görsen daha iyi olmaz mı?” dedi. Sa’d b. Ebî Vakkâs oğlunun bu talebine karşı dedi ki: “Ey Evladım! Rabbimin bu takdirine karşı ben nasıl başka bir talepte bulunabilirim ki? O’nun dilediği benim de en büyük dileğimdir. Şimdi sen benim gözlerimi boş ver sana yapacağım vasiyetime iyi kulak ver. Evde bulunan bir sandıkta biraz eskimiş bir gömlek göreceksin. Beni o gömlek ile kefenle. O gömlek Bedir’de giydiğim gömlekti. O gömlek amcan Ümeyr’in Bedir günü şehit olurken el sürdüğü gömlekti. O gömlek Bedir günü Allah Resûlü’nün (sas) beni teselli etme adına mübarek elini sırtıma sürdüğü gömlektir. İstiyorum ki bu kadar yüce hatıraların olduğu bir gömlek ile Rabbim’in huzuruna gideyim.”^[55] Sa’d b. Ebî Vakkâs bu vasiyetinin üzerinden çok geçmeden bu dünyaya veda edip, Rahîm-i Rahmân’a doğru yolculuğa çıktı. Seksen küsur yıllık ömrünü Allah ve Resûlü’nü memnun etme adına harcayarak ömür heybesinde yüzünü ak edecek nice hatıra ile noktaladı ve Bakî’ Kabristanlığı’na defnedildi.

Bize yüzlerce alanda rehber olabilecek hatıralar, mesajlar ve Efendimiz’in (sas) kutlu lisânından 271 hadis emanet ederek gitti.^[56] Allah kendisinden ebeden razı olsun.

[54] Halebi, *İnsanü'l-Uyûn*, II, 508.

[55] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VIII, 78.

[56] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.258.

❖ SA'D B. EBÎ VAKKÂS'IN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ Hamiyet, mukaddesatı koruma arzusu ve İslâm'ın sana yüklediği sorumluluk duygusundan kaynaklanan bir gayreti ortaya koyma ahlakıdır. Nerede olursa olsun, iman ettiğin değerleri muhafaza ve müdafaa etmelisin ki, bu alandaki vazifeni yerine getirebilesin.
- ❖ Hamâset, imanın heyecanından kaynaklanan bir cesaret, korkusuzluk, yiğitlik ve kahramanlıktır. Davranış ve söylemlerinin altını her geçen gün sağlamlaşan bir akide ile besle ki, yarı yollarda kalmayasın, ilk günkü heyecanı son güne kadar koruyabilesin.
- ❖ Heybet, müminlere karşı merhametli, inkârcılara karşı şiddetli, haşmetli, vakarlı ve izzetli durabilmektir. Doğru işi, doğru zamanda ve zeminde yapmak, en büyük hedefin olsun ki, adımlarını senden önce aynı yolun yolcusu olan büyüklerin ayak izlerine kavuşturabilesin.
- ❖ Hassasiyet, Allah'ın koyduğu sınırları iyice öğrenmek ve bunlara azami derecede riayet ederek yaşamaktır. Helâl ve haram çizgilerini iyice öğrenmeli, kul hakkının ehemmiyetini hiçbir zaman unutmamalısın ki, dünyanın cazibesine kapılmadan selâmete erişebilesin.
- ❖ Haşyet, Allah'a karşı derin bir korku ve saygı, gerçek ilim erbabının en önemli hususiyeti, dağları dahi paramparça eden ağır bir seviyedir. İhsan şuurunu iyice anlamalı, niyetinin selimiyetini korumalı, ihlâsı sürekli kendine azık edinmelisin ki, bu güzel nimeti her daim koruyabilesin.

Ümmetin Emîni
EBÛ UBEYDE b. CERRÂH
(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân İklimi

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْعَدْوَةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ
وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الدُّنْيَا وَلَا تُطِيعَ مَنْ
أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا

“Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü asırlık olan kimseye boyun eğme.”

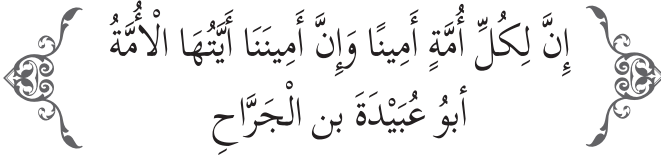
[Kehf Sûresi, 18/28]

Nebevî Seda

إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ أَصْحَابِي عَلَى الْعَالَمِينَ سِوَى النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ اخْتَارَ
لِي مِنْ أَصْحَابِي أَرْبَعَةً يَعْنِي أَبَا بَكْرٍ وَ عُمَرَ وَ عُثْمَانَ وَ عَلِيًّا رَحِمَهُمُ اللَّهُ
فَجَعَلَهُمْ أَصْحَابِي وَقَالَ فِي أَصْحَابِي كُلُّهُمْ خَيْرٌ وَ اخْتَارَ أُمَّتِي عَلَى الْأُمَمِ
وَ اخْتَارَ أُمَّتِي أَرْبَعَ قُرُونٍ الْأَوَّلُ وَ الثَّانِي وَ الثَّلَاثُ وَ الرَّابِعُ

Câbir b. Abdullah'tan (ra) rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sas) buyurdu ki: “Şüphe yok ki Allah (cc) âlemler üzerinde, nebîler ve resûller dışında, ashâbımı seçti. Ashâbımın içinden de benim için dört kimseyi seçti. Onlar; Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'dir. Allah onlara merhamet etti, onları sahâbilerim kıldı. Ashâbım hakkında: “Onların her biri hayırlıdır.” buyurdu. Ümmetler arasından benim ümmetimi seçti. Ümmetimin de, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü asırları olmak üzere dört asrını seçti.”

[Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, III, 288]

*"Her ümmetin bir emini vardır. Bizim ümmetimizin emini de
Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır"*

(Buhâri, Fedâilü'l-Ashâbi'n-Nebi, 21)

*Sizlere son vasiyetim şudur: Ne olur namazlarınızı hakkı ile eda
edin, oruçlarınızı tutun, zekâtlarınızı verin, hac ve umre yapın,
birbirinize hakkı tavsiye edin, idarecilerinize hayırlı nasihatlerde
bulunun, onlara dalkavukluk yaparak onları aldatmayın.*

Ebû Ubeyde b. Cerrâh (ra)

(İbn Asâkîr, Târihu Medineti Dimaşk, VII, 167)

Adı	Âmir b. Abdullah
Anlamı	Emir sahibi ve yetkili
Künyesi	Ebû Ubeyde / Ubeyde'nin babası
Lakabı	Eminü'l-Ümme / Ümmetin Emini
Baba Adı	Abdullah b. Cerrâh
Anne Adı	Ümeyme bint Gânem
Kabile	Hârisoğulları / Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 27 / Milâdi, 583
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Süresi	23 yıl
Rivayeti	14
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek vs.
Görevleri	Suriye bölgesi ordu komutanlığı
Vefat Yeri	Amta Köyü / Beysân / Suriye
Vefat Yılı	Hicri, 18 / Milâdi, 640
Vefat Yaşı	58

Hayat Defterinin Sayfalarını Aralarken

Milâdî 583 ... O yıllar, Âlemlerin Sultanı on üç yaşında delikanlılığa doğru yürüyor. Abdullah b. Cerrâh'ın evinde bir erkek çocuğu dünyaya geliyor. Baba Abdullah bu doğuma çok seviniyor, çünkü erkek çocuk demek, o günün câhiliyesinde büyük bir onur ve kazanç demekti. Gerçi bugün de öyledir ama Allah'ın (cc) takdirine razı olan için kız ya da erkek olmasının ne önemi vardır ki ... Baba Abdullah, doğan erkek çocuğuna Âmir ismini verir. Âmir daha sonra Ebû Ubeyde diye künyelenecek ve dedesi Cerrâh'a nispet edilerek Ebû Ubeyde b. Cerrâh diye anılacaktır.^[1] Neden babası Abdullah'a değil de dedesi Cerrâh'a nispet edildiği konusunda net bir bilgiye ulaşamıyoruz. Ancak, babasının ilerde göreceğimiz gibi Bedir'de müşrik olarak öldürülmesi ve dedesi Cerrâh'ın Mekke'de çok tanınan biri olmasından kaynaklanmış olabilir.

Hakkında İnen Âyet

“Kâfir olanlar için dünyaya hayatı câzip kılındı. (Bu yüzden) onlar, iman edenler ile alay ederler. Oysa ki, (iman edip) inkârdan sakınanlar kıyamet gününde onların üstündedir. Allah dilediğine hesapsız lütufta bulunur.”

[Bakara Sûresi, 2/212]

Ebû Ubeyde'nin, Ubeyd ya da Ubeyde isimli bir çocuğuna rastlamıyoruz. Üç evlilik yapmış, bu evliliklerden Yezîd ve Umeyr isimli iki erkek çocuğu, Safiye isimli bir kız çocuğu olduğunu görüyoruz. İki erkek çocuğunu Ebû Ubeyde'nin daha hayatta iken kaybettiğine,^[2] kızı Safiye'nin ise büyüyüp, Hz.

[1] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 977; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 125, 126; İbn Abilberr, *el-İstiâb*, II, 341-342.

[2] Zübeyrî, *Nesebü Kureyş*, s. 445.

Ömer'in oğlu Abdullah ile evlendiğine şahit oluyoruz.^[3] Âmir b. Abdullah'ın, Ebû Ubeyde diye künyelenmesinin iki sebebi olabilir: İlki; ya tarihçilerimizin gözünden kaçan Ubeyd isimli bir çocuğu olmuş ve ölmüştür. Bundan sonrada Âmir, Ebû Ubeyde diye anılmıştır. Ya da ikinci bir ihtimal; Ubeyd, Arapça'da küçük köle/kul anlamına gelir. Araplar, bazen çocuklarına latife kabilinden kölecik/kulcuk anlamında Ubeyd, Ubeyde derlerdi. Belki Âmir b. Abdullah da Yezîd veya Umeyr'e, Ubeyd diye hitap etmiş ve bundan sonrada Ebû Ubeyde diye künyelenmesine sebep olmuştur. Her nasıl olmuşsa artık, Âmir ismi neredeyse unutulmuş ve hep Ebû Ubeyde künyesi ile anılmıştır.^[4]

Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Hârisoğulları kabilesine mensuptur.^[5] Hâris, Fihri'nin oğludur. Fihri ya da meşhur olmuş ismi ile Kureys, Allah Resûlü'nün (sas) onuncu göbekten dedesidir.^[6] Efendimiz'in (sas) soyu Fihri'den sonra Ğalib'ten devam edip gelirken, Ebû Ubeyde'nin soyu Ğalib'in kardeşi Hâris'ten gelir. Zaten o aileye, Hâris'ten dolayı Hârisoğulları denmiştir. Netice itibariyle Ebû Ubeyde ile Efendimiz (sas) arasında uzak da olsa böyle bir soy birlikteliği vardır.^[7]

Ebû Ubeyde'nin annesi ise, aynı kabileye mensup, Ümeyme binti Ğanem b. Câbir b. Abdüluzza b. Amre'dir. Yıllar sonra Ebû Ubeyde iman yolunun yolcusu olunca, baba Abdullah küfürde inat edecek, Bedir'e inkâr cephesinin saflarında katılacaktır. O gün baba ile oğul birbirlerine kılıç sallayacak ve Ebû Ubeyde iman yolunda babasını öldürmek zorunda kalacaktır.^[8] Anne Ümeyme ise eşinin aksine iman halkasına dahil olacak, ölene kadar da oğlu Ebû Ubeyde'nin yanında yer alacaktır.^[9]

Ebû Ubeyde, milâdî 583'te doğduğu için Allah Resûlü'nden (sas) on üç yaş, hidâyetine vesile olan Hz. Ebû Bekir'den ise on bir yaş küçüktür. Ebû Ubeyde çok rahat bir çocukluk dönemi geçirmiştir. Maddi durumu iyi olan baba Abdullah, oğlunu en iyi şekilde yetiştirmek için elinden gelen gayreti göstermiştir.

[3] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 22.

[4] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 977; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 125-126; İbn Abilberr, *el-İstiâb*, II, 341-342.

[5] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 977; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 125-126; İbn Abilberr, *el-İstiâb*, II, 341-342.

[6] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 38.

[7] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 24.

[8] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 978; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, I, 154-155.

[9] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 978.

H. Peygamber'in (sas) Dilinden

Enes b. Mâlik'in (ra) rivayetine göre Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz her ümmetin bir emini vardır ve elbette bizim emimiz de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır."*

[Buhârî, Fedâili Ashâbi'n-Nebi, 21]

Daha çocukken, bir taraftan ticareti, bir taraftan biniciliği, ok atmayı ve kılıç kullanmayı öğretmiştir. Babası bunların yanı sıra birde oğlunun okuma-yazmayı öğrenmesini sağlamıştır.^[10]

İşte Ebû Ubeyde b. Cerrâh, İslâm öncesinde böyle hususiyetleri olan bir insandı. Daha İslâm namına hiçbir şey ortada yokken Mekke'de tanınırdı. İyi bir tüccar, seviyeli bir delikanlı, devrini merak eden ve bazı şeylerin ızdırabını çeken bir insandı. Onun İslâm öncesi dönemini şu söz özetlemektedir: *"Kureyş'in iki dâhisi vardı; bunlar Ebû Bekir ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tı."*^[11]

İman Yolunu Seçerken

Tarihler milâdî 610'u gösterdiğinde Ebû Talib'in yetimi kırk yaşına, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ise yirmi yedi yaşına varmıştı. milâdî 610 yılının Ramazan ayında semânın emini Cibrîl, arzın emini Muhammed ile buluşmuş, ona vahyin ilk âyetlerini ulaştırmış ve O'nun seçilmiş bir elçi olduğunu hem O'na hem âleme duyurmuştu. Efendimiz (sas) aldığı ilk vahyi ve bu büyük görevi, önce hanımı Hatice'sine anlatmıştı. Hatice validemiz iman edip, kutlu halkanın ilk neferi olma şerefine ermiş, onu on yaşındaki yeğeni Ali takip etmiş, sonra da evin bir diğer sakini Zeyd b. Hârise o halkaya dâhil olmuştu. Şimdi varlık âlemi o ana kadar sadece ve sadece bu üç kişiden *Lâ ilâhe illah* kelime-i tayyibesini duymuştu. Hz. Peygamber, bu yeni olaydan kadîm dostu Ebû Bekir'i haberdar etmişti. Hz. Ebû Bekir, en küçük bir tereddüte, şüpheyeye, beklemeye mahal bırakmadan, iman etmiş ve hemen arkasından iman davasına adamlar kazandırmaya başlamıştı.^[12]

[10] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emmini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 24.

[11] İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, VIII, 734.

[12] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emmini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 29-30.

Rivayet Ettiği Hadis

Ebû Ubeyde (r.anh) rivayet ediyor. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır: *“Kim Allah yolunda bir şey infak ederse karşılığı o insana yedi yüz kat olarak verilir. Yine kim ailesine infakta/ikramda bulunur veya bir hastayı ziyaret eder ya da insanlara eziyet veren bir şeyi ortadan kaldırırsa karşılığında o insana on kat sevap verilir. Oruç, sevabını zedeleyecek bir şey yapmadıkça tutan için bir kalkandır. Allah kimin bedenine bir hastalık verirse o hastalık onun için bir mağfiret sebebidir.”*

[Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, I, 196]

İşte o günlerden bir gündü. Daha nübüvvetin ilk günleriydi ve daha Peygamber’in (sas) etrafındaki nurdan halka bir elin parmaklarının sayısını geçmemişti. Hz. Ebû Bekir o günün sabahının erken saatlerinde işe başlamış, üç-beş insana varmış ve bu yeni mesajdan bahsetmişti. Hz. Ebû Bekir’in telkinleri muhataplarında olumlu yankı bulmuş ve bir anda bu insanlar Allah Resûlü (sas) ile görüşmek için Peygamber’in evine doğru yönelmişlerdi. O gün bereketli bir gündü, kim yoktu ki Peygamber’in evinin önünde: Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Abdurrahman b. Avf, Osman b. Maz’ûn, Ubeyde b. Hâris ve Ebû Seleme b. Abdüleşed... Bu beş yiğit huzur-u risâlete girmek için sıra bekliyor, sabırsızlanıyorlardı. Kim önce girdi, kim önce halini Allah Resûlü’ne (sas) arz etti, hepsi beraber mi girdi, ayrı ayrı mı girdi bilmiyoruz ama bildiğimiz bir tek şey var ki: O gün bu beş insan da sahâbî olma şerefine nail oldu.^[13] Bu beş insan da Efendimiz’in (sas) iman davetini kabul etti ve Allah Resûlü’nün (sas) arkasında olmaları gereken yerlerini aldılar.

Ebû Ubeyde b. Cerrâh için yepyeni bir hayat başlamıştı artık... 27 yaşında idi ve o yaşına kadar çok dolaşmıştı Mekke sokaklarında, çok gitmişti Kâbe’ye, birçok kez ziyaret etmişti Safa ve Merve’yi... Ama huzur-u risâlette iman şerbetini Âlemlerin Sultanı’nın elinden içtikten sonra her şey bir anda değişmişti. Birkaç gün belli etmemeye çalıştı. Evinin içerisindeki putlardan tiksilmeye başlamıştı. Çok düşündü Hz. İbrâhim gibi eline balta alıp, hepsini alaşağı etmeyi ama daha erkendi, sırası gelince o da olacaktı. Beklemeliydi, Ebû Ubeyde de bekliyordu...

[13] Yıldırım, Muhammed Emin, Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh, s. 33-34.

Ama anne Ümeyme bint Ğanem oğlunda bazı değişiklikler olduğunu fark etmişti. Ebû Ubeyde eski Ebû Ubeyde değildi. Evde sessizleşmiş, içine kapanmıştı. Çoğu zaman arkadaşlara gidiyorum deyip gözden kaybolur bir hale gelmişti. Anne daha fazla dayanamadı ve oğlu ile konuşmaya karar verdi. Ebû Ubeyde şefkatli annesini dinledi, sonra ona her şeyi anlatmaya karar verdi. Epey yaşı ilerlemiş bir kadın olan Ümeyme, oğlunu dinledikçe şaşırıyor, hayretler içerisinde kalıyordu. İlk kez duyduğu bu şeyler kendisine çok mâkul geliyor ama yine de bazı endişelerinden dolayı oğluna herhangi bir şey diyemiyordu. Sözüün sonunda anne Ümeyme oğluna dedi ki: “Ne olur yavrucuğum bu konuştuklarını baban Abdullah duymasın. Vallahi bu sözler babanın kulağına giderse ikimize de bu dünyayı dar eder. Çünkü baban putlarının kerih görülmesini asla müsamaha ile karşılamaz.”^[14] Ebû Ubeyde de çok iyi tanıyordu babasını ... Onun inanç dünyasında putların yerini çok iyi biliyordu ve asla babasının bir anda bu sözleri kabullenmeyeceğinin farkında idi. Ama ne yapılıbilirdi ki olacakların önüne geçmek imkânsızdı. Bir gün mutlaka farkına varacak ve bir gün bu iş için baba-oğul karşı karşıya gelecekti.

İmtihanlar Başlıyor

Mekke'nin o zorlu günlerinin birinde baba Abdullah, oğlunun da bu yeni dini kabul ettiğini öğrendi, onun da diğerleri gibi Erkam'ın evine gidip geldiğini fark etti. Çılgına dönmüştü baba Abdullah ... Ne yapacağını bilmiyordu; o sinir ile eve geldi ve Ebû Ubeyde'ye önce sözlü uyarılarda bulundu, tehditler savurdu öfkeyle ... “Eğer, bir daha Muhammed'e gidersen ben bilirim yapacağımı. Eğer, bir daha gidersen seni evlatlıktan ret ederim. Eğer, bir daha gidersen seni evimden atarım, malımdan mahrum ederim. Şöyle yaparım, böyle yaparım...”^[15] Bu sözlerin ve tehditlerin hiçbirisi Ebû Ubeyde'nin umurunda bile değildi. Çünkü bunlar, risâlet davasına baş koymuş yiğitler için oldukça bilindik ve alışık oldukları tepkilerdi. O, akşam nasıl Erkam'ın evine gideceğini hesap ediyor, babasının birçok sözünü duymuyordu bile ... Derken işkenceler başladı, eve hapsedilmemeler, dövülmeler, aç bırakılmalar ve daha neler neler ... Ama hiçbir şey Ebû Ubeyde'yi iman yolundan ayırmıyor, hiçbir şey onu durduramıyordu.

[14] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 34.

[15] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 35.

Nübüvvetin 6 yılı böyle geçmişti. 6. yıl olunca Allah Resûlü, ikinci kez Habeşistan'a hicret için Müslümanlara izin verdi. Bu sefer ki kafilе daha kalabalıktı. 83 erkek ve 18 hanım toplam 101 Müslüman, Habeşistan'a gideceklerdi. ^[16]Bu kafilenin içerisinde artık babasının zulümlerine dayanamayan Ebû Ubeyde b. Cerrâh da vardı. Ebû Ubeyde b. Cerrâh, iman adına deniz aşırı bir ülke olan Habeşistan'a gidecek ve orada yaklaşık yedi sene kalacaktı. ^[17] Bu dönem zarfında Allah Resûlü (sas) ve Mekke'de kalan Müslümanlar birçok olaya şahit olacaklardı. Habeşistan'da olan Müslümanlar ise, iman adına kilometrelerce uzakta, deniz aşırı bir belde olan Necâşi'nin ülkesinde sabredeceklerdi.

6-7 yıl buna sabreden bu muhacirler bir müddet sonra daha fazla dayanamayacak ve Mekke'ye dönmeye karar vereceklerdi. O, dönenler arasında Ebû Ubeyde b. Cerrâh da vardı. Ebû Ubeyde, Mekke'ye döndüğü zaman tarihler nübüvvetin on üçüncü yılını gösteriyordu. ^[18] Nübüvvetin on üçüncü yılında iman davası, artık Mekke'ye dar gelmeye başlayınca Allah Müslümanlara yeni bir mekân ve imkân sağladı. Artık Yesrib imana ev sahipliği yapacak ve böylelikle Medine olacaktı. Mekke'deki Müslümanların büyük bir kısmı Medine'ye hicret ettiler. Hz. Ömer, Hz. Hamza, Zübeyr b. Avvâm, Abdurrahman b. Avf ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh... Hepsi iman adına yıllarını verdikleri Mekke'yi terk ettiler.

Medeniyetin Kurulacağı Şehir Medine

Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Medine'ye ya da o günkü adı ile Yesrib'e gidince ilk olarak ileri de Kubâ Mescid'i olacak olan Külsüm b. Hidm'in evine misafir oldu. ^[19] Orada bir müddet kalıp, Efendimiz'in (sas) yolunu gözledi. Efendimiz (sas), Kubâ'ya varıp orada takva üzerine kurulan ilk mescidin temellerini atıp, oradan Neccârоğulları'nın mahallesine gidince Ebû Ubeyde de o güzide topluluğun içerisinde yerini aldı. ^[20] Orada Mescid-i Nebevî'nin temelleri atıldı ve 5-6 ay sonra mescid bitti. Mescidin bittiği günler Efendimiz (sas) bir kardeşlik destanı olan muhacir-ensar kardeşliğini tesis etti. Ümmetin emini olan ve şahsiyetinin anahtarları emniyet/eminlik ve teslimiyet olan Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı,

[16] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 434, 435.

[17] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 477; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 978.

[18] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 38, 39.

[19] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 477.

[20] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 40.

şahsiyetinin anahtarı yine teslimiyet olan Efendimiz'in (sas) adaşı Muhammed b. Mesleme ile kardeş kılmıştı.^[21] Muhammed b. Mesleme'nin nasıl bir teslimiyet kahramanı olduğunu anlamamız için Yahudi şair Kâ'b b. Eşref'in öldürülme olayında nasıl bir rol üstelendiğine bakmamız yeterlidir.^[22]

Allah Resûlü, Medine'deki İslâm toplumunu yavaş yavaş tesis ederken, bir taraftan da civar bölgelere küçük seriyeler göndermeye başlamıştı. İlk gönderdiği seriyye, *Seyfu'l-Bahr* seriyyesi idi. Bu seriyyede otuz Müslüman görev alacaktı. O otuz kişiden bir tanesi de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tı.^[23] Hatta bazı kaynaklar bu seriyyenin komutanı olarak Ebû Ubeyde'yi gösterebilirler de Hz. Hamza'nın komutan olduğunu söyleyenler çoğunluktadır.^[24]

Furkân Günü'nde Büyük Ayrışma

Tarihler Hicret'in 2. yılını gösterdiğinde Kur'an'ın *Yevmü'l-Furkân* dediği,^[25] Bedir Gazvesi'ne doğru Müslümanlar yürüyecekti. O gün iman ordusu 313 sahâbîden oluşuyordu. Bu 313 sahâbînin 74'ü muhacirlerden, gerisi ensar-dandı.^[26] İşte şimdi bu 74 kişi imtihanların en zorunu vermek üzereydiler. Baba-oğula, kardeş-kardeşe, akraba-akrabaya karşı kılıç çekecek, asabiyete dair bir iz taşımadığını âleme ispat edeceklerdi.

O gün o meydanda Hz. Ebû Bekir, öz oğlu Abdurrahman'a karşı savaşıyordu. Hz. Ömer, Bedir'in öncesi kabilesi olan Adiyogulları'nı uyarak şöyle demişti: "Sizden biri eğer bir savaş olurda karşıma çıkarsa elimdeki kılıç ile onu paramparça ederim." Akrabaları Ömer'in bunu yapacağını çok iyi bildikleri için korkularından savaşa girişmemişlerdi.^[27] Ama Hz. Ömer de dayıları Mahzûmoğulları ile savaşıyordu. Hz. Osman Bedir'e, hanımı Rukiyye'nin hastalığından dolayı gelememişti. Hz. Ali, kardeşi Akil ile savaşıyordu. Hz. Hamza öz kardeşi Abbas ile savaşıyordu.

[21] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 477; İbn Hâbib, *el-Muhabbar*, s. 75.

[22] Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 58; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 30-33; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, I, 87.

[23] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 245.

[24] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, I, 9.

[25] "Şunu iyi bilin ki ganimet olarak aldığımız her şeyin beşte biri Allah'a ve Resûlü'ne; dolayısıyla yakınlarla, yetimlere, muhtaçlara ve yolda kalmışlara aittir. Eğer siz, Allah'a ve hakkın batıldan ayrıldığı o gün, (yevmü'l-furkân) kulumuza indirdiklerimize inanyorsanız (bu paylaşımı uyarınız): Zira Allah her şeyi yapmaya kadirdir." Enfâl 8/41.

[26] el-Mes'ûdî, *et-Tenbih*, s. 237; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 17.

[27] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, I, 45.

Mus'ab b. Umeyr abisi Ebû Aziz ile, Talha b. Ubeydullah, abisi Osman b. Ubeydullah ile ve Ebû Ubeyde ise öz babası Abdullah b. Cerrâh ile savaşacaktı.^[28]

O gün savaş meydanında kırk iki yaşlarında Ebû Ubeyde b. Cerrâh, öz babasına karşı iman adına bu işi yapacaktı. Baba ile oğul karşı karşıya gelmişti o meydanda... İlk karşılaşmada Ebû Ubeyde, hızlı bir manevra ile babasının önünden sıyrılmıştı. Ama baba kararlıydı oğlunun karşısına çıkmaya. İkinci kez çıktı baba oğlunun karşısına... Ebû Ubeyde dedi ki: "Çekil önümden baba! Bu bir iman mücadelesidir. Bu mücadelede babaya oğula bakılmaz. Ben istemiyorum seni öldürmeyi ama beni mecbur bırakma." Ebû Ubeyde yine sıyrıldı babasından. Ama babası ecelini o gün elinde taşıyordu. Üçüncü kez oğlunun karşısına çıkmış, hatta oğlunu biraz sıkıştırmıştı. Ebû Ubeyde babasını öldürmekten başka çare olmadığını görünce bir darbe ile babasını yere serdi.^[29] Zordu böyle bir davranış ama dava, iman davasıydı; dava, i'lâ-i kelimetullah davasıydı. Bu yüce dava müntesiplerinden böyle yiğitçe tavırlar beklemekteydi. O gün iman davası uğruna her şeylerini feda eden, kan bağı olan en yakınlarına karşı kılıç çeken sadece Ebû Ubeyde değildi. Ama Ebû Ubeyde imtihanların en zoruna muhatap olmuş ve bu zorlu imtihanı yüzünün akı ile yerine getirmişti. Ebû Ubeyde'nin bu tavrı Rabb-i Rahîm'i öyle memnun etmişti ki semanın kapıları açılmış ve Mücâdele Sûresi'nin 22. ayeti^[30] bunun üzerine nâzil olmuştu.^[31]

Bedir galibiyetinden sonra iman ordusu büyük bir sevinç ile Medine'ye dönmüştü. İnkâr ile imanın ilk karşılaşmasında iman galip gelmiş, bâtılın ense-sine hakkın güçlü tokadı indirilmişti. Artık Müslümanların Medine'de ve bölgede bambaşka bir ağırlıkları olmuştu.

Uhud'un Zorlu Yokuşları

Bedir'den bir yıl sonra tarihler hicrî 3. yılın Şevval ayını gösterdiğinde, Ku-reyş günlerdir Bedir'in intikam ateşi ile yanıp kavruluyordu. Bedir Gazvesi'ne

[28] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 63-64.

[29] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 66-67.

[30] "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Resûlü'ne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kâlbine Allah, iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır." Mücadele 58/22.

[31] İbn Kesir, *Tefsirü'l-Kur'âni'l-Azim*, IV, 66; Vâhidî, *Esbabü'n-Nüzûl*, s. 296.

sebebi olan kervanın sermayeleri sahiplerine dağıtılmış, elde edilen kâr ise bir havuzda toplanmıştı. Özellikle yakınlarını Bedir’de kaybeden Mekke’nin sayılı aileleri bu havuzu var güçleri ile destekliyor ve büyük bir ordunun hazırlanması için ellerinden geleni yapıyorlardı.^[32] Derken üç bin kişilik büyük ve güçlü bir ordu oluşturularak Medine’ye doğru yola çıkıldı. Taraflar Uhud dağının eteklerinde karşı karşıya geldiler. Önce Müslümanlar müşrik ordusunu darmadağın ettiler; o anda okçuların yerlerini terk etmesi ile savaşın kaderi değişti ve ondan sonra birçok hadise oldu.

Bu safhada Efendimiz’in (sas) rubaî dişleri kırıldı, tuzak için kazılan bir çukura düştü ve her taraftan okların, kılıçların, mızrakların muhatabı oldu. Yanında sadece 20 insan vardı. Ama bu yirmi yiğit, Allah Resûlü’nü (sas) koruma adına tarihin görüp yazmadığı bir fedakârlık ortaya koydular. Canlarını Efendimiz’in (sas) mübarek canının selâmeti uğruna feda ettiler. Kimi kılıç salladı, kimi ok attı, kimi bedenini Efendimiz’e (sas) kalkan etti. O anlarda yiğitler birer birer yıkılıyorlardı Efendimiz’in (sas) önünde... Ensarın gençleri Uhud’un o can pazarında Allah Resûlü’nü koruma adına inanılmaz bir gayret ortaya koydular.

Müslümanlar Uhud dağının tepesine doğru çıktıklarında, Allah Resûlü (sas) yanaklarına batan miğfer halkalarından çok muzdarip olmuştu. Efendimiz’in (sas) zorlandığını gören Hz. Ebû Bekir: “Yâ Resûlullah! Müsaade edersen o halkaları çıkarmayı deneyeyim. Belki çıkarabilir ve sizi bu ızdıraptan kurtarabilirim” dedi. Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir’e olur dercesine sessizce başını salladı. O kadar zor durumdaydı ki konuşacak takati kalmamıştı. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, hazırlanmış, tam miğferin halkalarını çıkaracakken, arkadan biri koş koş geldi: “Ey Ebû Bekir! Allah’ın hakkı için bu şerefi bana bırak, Allah rızası için Allah Resûlü’nün mübarek yüzündeki o halkaların çıkarılmasını bana bırak” dedi. Samimiyetle bu işi yapmak için müsaade isteyen Ebû Ubeyde b.

Kendi Lisanından

“Sizlere son vasiyetim şudur: Ne olur namazlarınızı hakkı ile eda edin, oruçlarınızı tutun, zekâtlarınızı verin, hac ve umre yapın, birbirinize hakkı tavsiye edin, idarecilerinize hayırlı nasihatlerde bulunun, onlara dalkavukluk yaparak onları aldatmayın.”

[İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, VII, 167]

[32] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 75.

Cerrâh'tan başkası değildi. Ebû Ubeyde, öyle içten bir talep ile bunu söylemişti ki Hz. Ebû Bekir, hiçbir şey söyleyememiş, hemen o işi arkadaşı Ebû Ubeyde'ye bırakmak için geri çekilmişti. Bunun üzerine Ebû Ubeyde hemen harekete geçti, önce eğildi ve Allah Resûlü'nün (sas) iki yanağına batan miğferin halkalarına iyice baktı. Halkalar öyle bir yanaklara saplanmıştı ki onları çıkarmak çok da kolay olmayacaktı. Biraz düşündü Ebû Ubeyde ve elleriyle çıkarmanın Allah Resûlü'ne (sas) çok eziyet edeceğini tahmin etti. Dişleri ile kavrayıp bir çeekişte çıkarmalıydı ki Efendimiz'e (sas) çok fazla acı çektirmesin. Ebû Ubeyde halkaları dişleri ile çıkarmaya karar verince Efendimiz'e: "Uzan Yâ Resûlullah!" dedi. Efendimiz (sas) uzandı, Ebû Ubeyde Allah Resûlü'nün (sas) başı ucunda dizleri üzerine çömeldi. Önce sağ yanağındaki halkayı dişleri ile sıkıca kavradı: "Bismillah!" dedi ve hızlıca çekti. Halka çıkmıştı ama Ebû Ubeyde'nin ön dişlerinden bir tanesi de o halka ile birlikte çıkmıştı. Tüm sahâbe heyecanla bu manzarayı seyrediyorlardı. Ebû Ubeyde çıkan halkayı bir tarafa bıraktı, yüzünde ve ağzında oluşan kanları sildi. Hz. Ebû Bekir, Ebû Ubeyde'nin bu halini görünce dayanamadı ve dedi ki: "Ey Ebû Ubeyde! İkinci halkayı da bana bırak!" Ebû Ubeyde yaşlı gözlerle Hz. Ebû Bekir'e baktı ve dedi ki: "Ey Ebû Bekir! Ne olur bu şereften beni mahrum etme, ne olur benim ile Allah Resûlü'nün (sas) arasına bu iş için girme." Hz. Ebû Bekir yine geri çekildi. Ebû Ubeyde bu sefer Efendimiz'in sol yanağındaki halkaya yöneldi, onu da dişleri ile sıkıca kavradı ve hızlı bir çeekiş ile o halkayı da çıkardı. Bu sefer de ön dişlerinden başka bir tanesini kaybetmişti. Ebû Ubeyde'nin ağzından kanlar boşalıyordu. Kırılan iki dişinin yerleri kanıyordu. Ama bu, onun hiç de umurunda değildi. Onun umurunda olan tek bir şey vardı, o da Allah Resûlü'ne (sas) ızdırap veren o halkaların çıkarılması idi. Efendimiz (sas) yüzünden kanlar akarken uzandığı yerden kalktı, Ebû Ubeyde, yaşlı gözlerle Allah Resûlü'ne (sas) baktı ve dedi ki: "Yâ Resûlullah! Rahatladın mı? Miğferin acısından kurtulabildin mi?" Efendimiz (sas) karşısında kendisinin selâmeti uğruna iki dişini feda eden, ümmetinin emini Ebû Ubeyde'ye baktı ve şöyle dedi: "Evet! Ebû Ubeyde! Rahatladım." [33]

Ebû Ubeyde o günden sonra hep ön dişlerinden mahrum olarak yaşadı. Ön dişleri olmadığı içinde bazı harfleri tam olarak çıkaramıyordu. Araplar ön dişlerinden mahrum olup, bazı harfleri çıkaramayanlara *hetem* derlerdi. Bundan ötürü Hz. Ebû Bekir, Ebû Ubeyde hakkında: "O, *hetemlerin en güzeli*dir"

[33] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I, 246, 247; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 27; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 478.

derdi.^[34] Evet, eğer feda edilen şey Allah ve Resûlü yoluna feda edilmişse, onun eksikliği bir ayıp, kusur ve çirkinlik değil, bir güzelliştir. Çünkü feda edilen makam yüce ve değerli bir makamdır. Bunun için Abdurrahman b. Avf ayağını, Efendimiz (sas) yoluna feda edip aksak/topal, Talha b. Ubeydullah O'nun yoluna kolunu feda edip çolak ve Ebû Ubeyde de O'nun yoluna dişlerini feda edip hetem olmuştu. Ama O'nun yoluna feda edilenler sahiplerini daha da güzelleştirmiş, güzeller güzeli için feda edilenler, onlara daha da bir güzellik katmışlardı. Sahâbe diyor ki: *"Dişsizlik insanı çirkinleştirdi, ama Ebû Ubeyde, Uhud'da kaybettiği dişlerinden sonra çok daha güzelleşmişti."*^[35]

Hız. Peygamber (sas) Dünyasında Ebû Ubeyde

Uhud'dan sonra Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Kaynukaoğulları Gazvesi'ne iştirak etmiş, ardından yüreklerin ağızlara geldiği Hendek Gazvesi'nde de olması gereken yerde yerini almıştır. O da Allah Resûlü (sas) ile beraber Selmân-ı Fârisî'nin görüşünün bir neticesi olarak hendekler kazan yüzlerce sahâbîden biri olmuş, o da Ahzâb ordularına karşı Efendimiz'in (sas) kendisine verdiği görevleri yerine getirmiş ve o savaş sonrasında Kurayzaoğulları Yahudileri'nin ihanet kalelerini bir bir deviren yiğitlerden biri de o olmuştur.^[36]

Tarihler hicrî 6. yılı gösterdiğinde Allah Resûlü (sas) 1400 sahâbî ile birlikte Mekke'ye doğru umre maksadı ile yola çıkacaktı. Ebû Ubeyde de bu 1400 sahâbîden biri olacaktı. O da Hudeybiye kuyularının başında konaklayacak, Hız. Osman'ın Mekke'de başına bir iş geldiği haberine üzülecek, Semûre ağacının altında Rıdvan Beyatı'na katılarak, Allah'ın övgüsüne, Resûlü'nün ise müjdesine muhatap olacaktır. Daha sonra Mekke tarafının elçisi olan Süheyl b. Amr'ın Hudeybiye sulhu için gelişine şahit olacak ve bu sulhta Ebû Ubeyde'nin ismi de şahitlerden biri olarak yazılacaktı.^[37]

Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın, Hudeybiye'de bir tavrı vardır ki o tavrı nasıl ümmetin emini olduğunun da bir işaretidir. Antlaşma imzalanacak üzere iken, Süheyl b. Amr'ın Müslüman olan oğlu Ebû Cendel'in gelip Efendimiz'e (sas)

[34] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 126.

[35] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 126.

[36] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emmini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 75.

[37] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 233; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 612.

Şâhidlerin Dilinden

Muâz b. Cebel (ra) dedi ki: “Ey Ebû Ubeyde, seni övüyoruz! Ama boş şeyler söylemiyoruz! Allah’ın öfkesinin beni çarpmasından korkarım. Allah’a yemin ederim ki; seni bildim bileli, Allah’ı çok zikredenlerdendin, yeryüzünde mütevazî yürüyenlerdendin. Câhiller sana sataşınca, haydi yolunuza gidin, diyenlerdendin. Bağış yaptığın zaman ne israf eden, ne de kıskananlardandın. Bu ikisinin arasında normal yolda yürüyenlerdendin. Allah’a yemin ederim ki: İtaatkâr ve mütevazî kullardandın. Yetimlere ve fakirlere acıyanlardan, hâin ve gururlulara buğz edenlerdendin!”

[Hakim, *el-Müstedrek*, III, 295.]

sığınma talebini söylemesi üzerine Süheyl’in antlaşma maddelerini hatırlatarak onu geri istemesi ve bu hadisenin öncesinde Süheyl’in bazı tavırları Müslümanları çok yaralamıştı. Efendimiz’in, Ebû Cendel’i babasına geri vermesi o yarayı daha da derinleştirmişti. Bu ortamda Hz. Ömer farklı bir ruh haline girmiş, antlaşmanın kabul edilmemesi yönünde görüşler beyân etmişti. Hz. Ömer bu görüşünü, Ebû Ubeyde ile paylaştığında, Ebû Ubeyde ona şöyle diyecekti: “Ey İbn Hattâb! Sen Resûlullah’ın ne dediğini duymuyor musun? Şeytandan Allah’a sığın ve görüşünü kendine sakla!”^[38] Bu söz Hz. Ömer’in kaynayan yüreğine su serpmiş, biraz olsun kendine gelmesine sebep olmuştu.

Ebû Ubeyde b. Cerrâh’ı aynı yıl, II. Zülkussa serriyesinin komutanı olarak görüyoruz. Bu serriyyede Ebû Ubeyde, Allah Resûlü’nden (sas) aldığı emir doğrultusunda görevini yüzünün akı ile tamamlayıp geldiğine şahit oluyoruz.^[39]

Hicrî 8. yılda Allah Resûlü (sas) on bin yiğit ile Mekke üzerine sefer düzenlerken Ebû Ubeyde de Allah Resûlü’nün (sas) hemen yanı başındadır. O gün Allah Resûlü de O’nun yoluna baş koyan sahâbe de bir başkadır. Kovalandıkları, sürülüp çıkarıldıkları, bin bir işkencelere maruz kaldıkları, öz yurtlarına şimdi muzaffer bir komutan edası ile girmeleri gerekirken, büyük bir mahviyet ve tevazu içerisinde giriyorlardı.

[38] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, III, 612.

[39] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 89.

Efendimiz (sas) Mekke'ye girerken on bin kişilik ordusunu dört kola ayırmıştı.

1. Kol: Hâlid b. Velîd'in,
2. Kol: Zübeyr b. Avvâm'ın,
3. Kol: Sa'd b. Ubâde'nin,
4. Kol: Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın komutasında olacaktı. ^[40]

Komutan Olarak Ebû Ubeyde b. Cerrâh

Hicrî 8. yılda Ebû Ubeyde b. Cerrâh iki önemli seriyyeye komutanlık edecektir. İlki; Zâtü's-Selâsil seriyyesi idi. Zâtü's-Selâsil, Medine'ye on günlük mesafede Şam bölgesine yakın bir yer olan Vâdiu'l-Kur'a'da bulunan bir suyun adı idi. Allah Resûlü (sas) daha önce Amr b. Âs'ı o bölgeye tebliğ ve davet çalışmalarını yapmaları için ve bazı antlaşmalı kabilelerden cizye toplamaları için üç yüz kişilik bir ordu ile göndermişti. Amr b. Âs, Cüzamlılar kabilesine yaklaştığı bir sırada bu kabilenin kendilerine saldırmak üzere büyük bir ordu hazırladığı haberini aldı. Bunun üzerine Allah Resûlü'ne (sas) bir mektup göndererek takviye güç istedi. Efendimiz (sas) de iki yüz kişilik bir birliği Amr b. Âs'a göndermek üzere tertip ettirdi. Bu iki yüz kişinin içerisinde Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de vardı. Birliğin komutanı ise Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tı. Ebû Ubeyde bu serriyyede, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e komutanlık yaptığı için, daha sonraları *Emîrü'l-Ümera/Emirlerin Emîri* diye anılacaktır. ^[41] Allah Resûlü bu iki yüz kişilik birliği Medine'den yolcu ederken, birliğin komutanı Ebû Ubeyde'ye diyordu ki: **“Ey Ebû Ubeyde! Komutan sensin ama Amr b. Âs'ın yanına vardığında sakın onunla ihtilafa düşme!”** Allah Resûlü'nün (sas) bu sözlerinin içerisinde önemli bir uyarı vardı. Bir çoğu bu uyarıyı anlamamıştı ama birliğin komutanı olan Ebû Ubeyde bu uyarıyı çok iyi anlamıştı.

Ebû Ubeyde birliği ile birlikte Amr b. Âs'ın bulunduğu bölgeye geldi. Müslümanların iki ordusu birleşince Ebû Ubeyde, Allah Resûlü'nün (sas) kendisine verdiği yetkiyi dile getirdi: “İki ordunun komutanı olarak Efendimiz beni atadı” dedi. Amr b. Âs, buna itiraz etti dedi ki: “Hayır, beni Allah Resûlü komutan olarak atamıştı, siz ise daha sonra bize takviye birlik olarak geldiniz, dolayısı ile komutan benim.” Askerler arasında komutanlık hususunda biraz tartışma

[40] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 89.

[41] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 90.

yaşandı. İşin sonunda Ebû Ubeyde hepimize örnek olacak bir tavır ortaya koydu. Amr b. Âs'a dedi ki: *"Ey Amr! Efendimiz beni açıkça komutan olarak atadı ama sözünün sonunda dedi ki: 'Amr ile ihtilafa düşme.' İşte ben Efendimiz'in bu uyarısı gereği ve İslâm ordularının selâmeti açısından hakkım olan komutanlıktan feragat ediyor ve sana itaat ediyorum."*^[42] İşte bu tavır, sahâbîce bir tavrıydı... Bugün İslâm ümmeti olarak ne çekiyorsak, aramızdaki bazılarının şahsi ihtiraslarından çekmiyor muyuz? Ne zaman Ebû Ubeyde gibi ümmetin selâmeti uğruna, hakkımız olan şeylerden bile feragat etmeyi başarabilirsek, o zaman aramızdaki birçok sıkıntı halledilecek ve ümmet yeniden dirilecektir. Ebû Ubeyde'nin bu tavrı başta Hz. Ömer olmak üzere, birçok sahâbînin itirazına sebep olmuşsa da Ebû Ubeyde bu itirazlara hiç aldırış etmeden sıradan bir er gibi Amr b. Âs'a itaat etmiştir. Olay daha sonra Allah Resûlü'ne (sas) intikal edince Efendimiz, Ebû Ubeyde'nin bu tavrını beğenmiş ve onun hakkında: **"Allah Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı rahmetiyle esirgesin"** diye hayır dualarında bulunmuştur.^[43]

Aynı yıl Allah Resûlü (sas) ümmetin emini Ebû Ubeyde'yi Seyfu'l-Bahr ya da meşhur olmuş ismi ile Habat seriyyesi için üçyüz kişilik bir birlik ile Kızıldeniz yakınlarındaki Kudâaoğulları kabilesine göndermişti. Bu yıl Medine'nin kıtlık yıllarından biriydi. Allah Resûlü, üç yüz kişilik bu birliğe çok az bir hurma azık olarak vermişti. Birliğin komutanı olan Ebû Ubeyde bu kadar az azık ile bu uzun yolun nasıl gidileceğine dair biraz endişe taşıyınca Efendimiz (sas) ona demişti ki: **"Siz Allah adına yürüyün, Allah size katından rızıklar bağışlayacaktır."** Ebû Ubeyde üç yüz sahâbî ile bu zorlu yolda yürümeye başladı. Yol uzun, azık azdı. Günlerce yürüdüler, derken kendilerine verilen azık bitti. Sahâbe aç, susuz yola devam etmek zorundaydı. Artık sahâbe yürümek için ağaçlardan döken kuru yaprakları yemek zorunda kalmışlardı. Bu zorluktan dolayı bu seferin ismi *Habat*; yani *yaprak seferi* diye anılmıştır.^[44] İslâm askerleri böyle sıkıntılarla Kızıldeniz sahillerine varmışlardı. Sahile geldiklerinde artık açlıktan takatleri kesilmişti. Bittim noktasına vardıkları bir anda Allah'ın rahmeti onlara yetişmiş ve sahile koca bir balina vurmıştu. Sahâbe hayran hayran bu balınaya bakarlarken aralarında bir tartışma çıktı, bazıları dedi ki: "Bu bir hayvan ölüsüdür, yiyemeyiz." Bazıları ise "Bu Allah'ın bize bir ikramıdır, bundan dolayı yiyebiliriz" dediler. En son noktayı ordunun komutanı Ebû Ubeyde koydu,

[42] İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 272; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 232.

[43] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 275.

[44] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 135.

dedi ki: “Bu Allah’ın bize gönderdiği bir rızıktır, yiyiniz, eğer yenilmemesi gerekse bile biz şu an bulunduğumuz durumdan dolayı mâzur sayılırız.” Sahâbe komutanlarına uyararak bu koca balinadan günlerce nasiplendiler. Öyle bir iyi gelmişti ki birçok sahâbî bu seferde kilo bile almıştı. İslâm askerleri günlerce burada beklediler ama düşman karşılarına çıkmadı ve herhangi bir çatışma olmadan birlik Medine’ye geri döndü. Askerler Medine’ye varır varmaz, yedikleri balinanın hükmünü Allah Resûlü’nden (sas) öğrenmek istediler. Ebû Ubeyde başlarından geçenleri bir bir Efendimiz’e (sas) anlattı. Allah Resûlü (sas) bu hadise hakkında şunu söyledi: **“Denizin suyu temiz, ölüsü helâldir. Allah size o balığı bir rızık olarak göndermiştir.”** ^[45] Efendimiz (sas) daha sonra kimsenin aklında herhangi bir şüphe kalmaması için dedi ki: **“Eğer yanınızda o balığın etinden varsa verin biz de yiyelim.”** Sahâbeden bazıları balığın etinden kurutarak yanlarında getirmişlerdi. O etlerden biraz Allah Resûlü’ne verdiler, Efendimiz (sas) de pişirterek o eti yedi. ^[46]

Ümmetin Emîni

Bu hadiselerden sonra Medine’ye gelen heyetler üzerine iki kez Allah Resûlü’nün (sas) Ebû Ubeyde’nin eminliğini/güvenilirliğini âleme duyurduğuna şahit oluyoruz. İlk olayı İbn Hacer, *el-İsâbe*’de birçok kaynaktan alarak anlatır. Yemenlilerden bir grup Allah Resûlü’ne (sas) müracaat ederek: “Yâ Resûlullah! Bizlere bir öğretmen göndersen de bizlere Kur’ân ve sünneti öğretse” dediler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) Ebû Ubeyde’nin elini tutarak: **“Her ümmetin bir emîni vardır, benim ümmetimin emîni de Ebû Ubeyde b. Cerrâh’tır”** diyerek ümmetin emînini, emniyet gerektiren bir görev olan muallimlik, öğretmenlik yapması için Yemenlilere göndermiştir. ^[47]

Ebû Ubeyde’nin eminliğinin ikinci kez Allah Resûlü’nün (sas) mübarek lisanı ile âleme duyurulmasını başta Buhârî ve Müslim olmak üzere yine birçok kaynaktan görmekteyiz. ^[48] Hicrî 9. yılda Medine’ye Necran Hristiyanları’ndan bir heyet geldi. Heyet çeşitli konularda Allah Resûlü (sas) ile görüşükten sonra Efendimiz’den aralarındaki para, maliye ve çeşitli ihtilaflarda kadı/hâkim sıfatı

[45] Ebû Dâvûd, *Tahâre*, 41; Tirmizî, *Tahâre*, 52.

[46] Taberî, *Tarih*, III, 105; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 233.

[47] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 977-978; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 479.

[48] Buhârî, *Fedâilü’l-Ashâbi’n-Nebî*, 21; Müslim, *Fedâilü’s-Sahâbe*, 53.

ile bulunacak güvenilir bir rehber talebinde bulundular. Allah Resûlü (sas) he-yetin bu talebine karşılık şöyle buyurdu: **“Yarın öğlen namazında mescide gelin; size ashâbım arasından güçlü, sağlam, emin ve güvenilir birini rehber olarak gön-dereceğim.”** Bundan sonrasını Hz. Ömer şöyle anlatır: “Allah Resûlü öyle güzel vasıflar dile getirdi ki ben anılan o vasıflarda olmayı ne kadar da arzu ederdim.” Düşünsenize; Âlemlerin Sultanı, sizi âleme; güçlü, sağlam, emin ve güvenilir diye takdim ediyor. Hz. Ömer devam ediyor: “O gün öğle namazına erkenden geldim, en ön safta yerimi aldım, Allah Resûlü’nün (sas) beni hemen fark edebileceği bir yerde oturdum. Efendimiz (sas) geldi, namazı kıldırdı ve cemaate doğru döndü, o mübarek gözleri ile birini aramaya başladı. Ben hafifçe kalkıyor, O’nun beni görmesini sağlamak için çaba gösteriyordum. Ama O, seçeceğini seçmişti. İki saf arkada Ebû Ubeyde’yi gördü: **“Gel, Ey Ümmetimin emini! Necranlılarla birlikte git ve aralarındaki her türlü ihtilafı adâletle çözüme kavuştur.”** dedi.^[49]

Hz. Ömer, o gün bu vasıfların sahibi olamadığına üzülmüş ama Ebû Ubey-de’nin Allah Resûlü’nün (sas) yanındaki değer ve kıymetini de anlamıştı. Gün gelecek Hz. Ömer öğrendiği bu kıymetten dolayı Ebû Ubeyde gibi adamlara sahip olmayı yeryüzünün en kıymetli hazinesi olarak dile getirecekti. Diyecekti ki: “Temenni ederim ki: Bu o da dolusu kadar, Ebû Ubeyde b. Cerrâh’ım, Muâz b. Cebel’im, Ebû Huzeyfe’nin mevlâsı Sâlim’im gibi adamlarım olsun. Onlarla Allah’ın kelimesini, i’lâ-i kelimetullahı buralardan ötelere taşıyabileyim.”^[50] Hz. Ömer, en önemli meselenin adam meselesi olduğunu görmüş ve bunu böyle dile getirmişti. Abdullah b. Amr b. Âs ise bir gün onun değerini şöyle ifade ede-cekti: *“Kureyş halkı içerisinde üç kişi vardı ki bunların yüzleri güzel, ahlakları nok-sansız, akılları selim, kalpleri ise metindi. Bu üç kişi: Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh’tır.”*^[51]

İşte böyle vasıfların sahibi olan bir iman insanıdır; Ebû Ubeyde b. Cerrâh ... Necranlıların yanındaki görevini alınının akıyla yerine getirdikten sonra Medi-ne’ye dönmüştü. O günden sonra da Ebû Ubeyde vefatına kadar Allah Resû-lü’nün (sas) arkasından hiç ayrılmayacak, O’nunla birlikte zorluk seferi Tebük’a katılacak, Veda Hacci’nda bulunacak, Allah Resûlü’nün Arafat’ta, Meş’ar’da yani Müzdelife’de ve Mina’da hutbelerini can kulağı ile dinleyecekti. Efendimiz’in

[49] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, I, 18; *İbn Sa'd, Tabakat*, III, s. 479.

[50] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 480.

[51] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 979.

(sas) daha Veda Haccı'nda: **"Artık bir daha görüşemeyebiliriz"** sözünü duyunca o da Hz. Ebû Bekir ile birlikte gözyaşı dökerek, Allah Resûlü'nün (sas) refik-i a'lâ'ya yolculuğuna bizzat şâhit olacak, Efendimiz hicrî 11. yılın Rebiülevvel ayında dünyadan veda edişini görecek, o da her sahâbî gibi Allah Resûlü'nün (sas) arkasından gözyaşı dökerek, hüznlerin en büyüğünü yaşayacaktı.

Âlimlerin Dilinden

İbn-i Asakir'in (v. 600/1203) kitabında geçen şu söz Ebû Ubeyde'nin ne kadar büyük bir insan olduğunu göstermektedir: "Kureys'in iki dâhisi vardı; bunlar Ebû Bekir ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tı.

[İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, VIII, 734]

Ebû Ubeyde b. Cerrâh yoluna baş koyduğu Allah Resûlü'nden (sas) sonra yedi yıl daha yaşayacak, o yedi yılda yetmiş yıllık hayırlı hizmetlere imza atacak ve Efendimiz'in (sas) kendisini nitelendirdiği emniyetine en küçük bir leke sürmeyecekti.

Efendimiz'in (sas) vefatının ardından, bir gün Hz. Ebû Bekir, insanlara şöyle diyecekti: "Resûlullah (sas) Ebû Ubeyde'yi üç farklı zamanda övdü. Eğer, o övgü cümlelerinden bir tanesi benim için söylenmiş olsaydı, bana onlarca kızıl deveden daha sevimli gelirdi." İnsanlar merak edip, bu üç hadisenin en olduğunu sorduklarında Hz. Ebû Bekir dedi ki: "Resûlullah (sas) bir gün ashâbı ile otururken, yanlarından ayrılan Ebû Ubeyde için: **"İşte mümin iki omuz sahibi"** demişti. İkincisi, yine başka bir gün Resûlullah (sas) dedi ki: **"Eğer ashâbımdan her hangi birinin, bir huyunu almak isteseydim, ancak Ebû Ubeyde'nin ahlakından bir şeyler alırdım."** Üçüncüsüne gelince o da Necran heyeti kendileriyle emin, güvenilir birini göndermelerini istediğinde, Resûlullah'ın (sas): **"Sizinle beraber çok emin bir insan göndereceğim!"** diyerek, Ebû Ubeyde'yi onlarla beraber göndermesidir." [52]

Yermük'tan Birkaç Hatıra

Yermük savaşı gerçekten İslâm Tarihi'nde çok önemli bir savaştır. Savaşın ayrıntılarına burada giremeyeceğiz; ancak çok önemli bir rivayeti sizlerle

[52] İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, VIII, 778.

paylaşmak istiyoruz: Ordular karşılıklı Yermük'ta savaşın başlamasını bekledikleri bir anda Rumlar bir casus göndermişti, Müslümanların hallerinden haber getirmesi için ... Casus, İslâm ordusunun içerisine dalıp, bazı bilgileri toplamış ve Rum tarafına dönmüştü. Heraklius sormuş: "Anlat bakalım Müslümanlar, nasıl insanlardır? Neler yaparlar?" Casus, Müslümanlara hayran olmuştur. Gerçekte Müslümanlar o dönemde tanındıkça sevilen, hayran olunan ve tanındıkça yürekler fetheden insanlardı. Casus, Heraklius'a diyordu ki: "Onlar geceleyin ibadet ediyor. Gündüzün de askerlik yapıyorlar. Yani gece rahip, gündüz asker... Hakkı yerine getirmek için hırsızlık edenler, kumandanlarının oğlu olsa bile elini kesiyorlar. Her an ve zeminde hakkın arkasında yer alıyorlar." Casus hayran hayran gördüklerini işte böyle anlatıyordu. Evet, gerçekten Allah Resûlü'nün (sas) ashâbı "*Ruhbânü'l leyl, fursânü'n nehârdî.*" Yani gecenin ruhbanı/âbidi; gündüzün fursanı/mücahidiydiler. Casus, Heraklius'a bu haberleri verdikten sonra Heraklius şu itirafta bulunmak zorunda kalacaktır: "*Böyle insanlara karşı bizim galip gelmemiz mümkün değildir. Öyleyse onlarla yeryüzünde uğraşmaktansa yerin altı bize daha hayırlıdır.*" [53]

İki ordu Yermük'ta saf tutmuş savaşın başlamasını beklerlerken, o sıralar komutan Hâlid'e bir mektup ulaşır. Mektup, Ömer b. Hattâb'tan geliyordu. Hz. Ömer ordu komutanı Hâlid'e diyordu ki: "Hz. Ebû Bekir vefat etti ve beni de bu zor görev ile vazifelendirdi. Artık ben İslâm'ın ikinci halifesiyim. Ey Hâlid! Mektubum sana ulaşınca ordu komutanlığını Ebû Ubeyde b. Cerrâh'a devret, sen de onun emrinde bir asker ol." Mektubun Hâlid b. Velîd'e değil, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'a ulaştığına dair rivayetler de vardır. [54] Ebû Ubeyde'ye mektup ulaşınca aynen Hâlid için söylenenler de olduğu gibi, ne Hz. Ebû Bekir'in vefatını ne de Hâlid'in azl edildiğini kimselere söylememiş, savaşın neticesini beklemiştir

Hâlid, bu mektubu okudu, ancak hiç kimseye bir şey söylemedi. Çünkü o an ölüm-kalım anıydı, eğer ordu Halife'nin vefatını duysa moralleri bozulacak ve ordu komutanının azli o anda duyulsa ortaya onarılamaz yaralar çıkacaktı. Hâlid, büyük bir ferasetle mektubu gizledi ve savaş başladı. Hâlid müthiş bir taktik ile Bizans'ın 240 bin kişilik ordusunu darmadağın etti. Müslümanlar bu savaşta üç bin şehit vermişlerdi. Ama karşısında tarifi mümkün olmayan bir

[53] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII,19.

[54] Taberî, *Tarih*, III, 435.

zafer elde etmişlerdi. Bu zafer artık Anadolu'nun kapılarını İslâm'a açacak, İslâm'ın mesajı kıtaları zorlamaya başlayacaktı. Heraklius, o günlerde devletin merkezi olan Antakya'daydı. Yermük savaşından sonra kalan askerlerini toplayıp bölgeyi terk ettiği zaman o tarihi sözünü söyleyecekti: *"Elveda Suriye! Ebediyen elveda..."*^[55]

Kudüs Fethi'nde

Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı, Kudüs'ün fethinde görüyoruz. Filistin cephesinin komutanı Amr b. Âs, Kudüs önlerine kadar gelmiş ama bir türlü şehre girememişti. Çünkü Hristiyanlar için de kutsal olan o mekânları kimse kolay kolay vermek istemiyordu. Amr b. Âs ciddi bir direniş ile karşılaşınca halife Hz. Ömer'den takviye birlik istedi. Halife Ömer de Ebû Ubeyde'ye bir mektup göndererek Amr b. Âs'a yardım etmesini emretti. Ebû Ubeyde mektubu alır almaz, Kudüs'e doğru yöneldi. İslâm orduları birleşince, Kudüs daha fazla direnemedi ve halk tek bir şart ile teslim olacağını beyân etti. Neydi o şart? Hristiyan din adamları, İslâm komutanlarına diyorlardı ki: *"Size şehri bırakacağız ama şehrin anahtarlarını size değil, sizin halifenize emanet etmek istiyoruz."* Bu talebi İslâm komutanları Medine'de bulunan Halife Ömer'e bildirdiler. Hz. Ömer sahâbe ile istişare etmeye başladı, Kudüs'e gitmeli miydi yoksa gitmemeli miydi? Çoğunluk gitmeme yönünde fikir beyân etmişlerdi. Sahâbe, Halife Ömer'in o gün için çok zor şartlarda sürececek olan bir yolculuğa çıkmasının doğru olmayacağını söylüyorlardı. O istişare meclisinde biri daha vardı ki o daha görüşünü beyân etmemişti. O, Haydar-ı Kerrâr'dı, Aliyü'l-Murtazâ idi; O Fâtıma'nın evinin direği, Hasan ile Hüseyin'in babası ve Halife Ömer'in de kayın pederi idi. O günlerde Hz. Ali'nin küçük kızı Ümmü Gülsüm Hz. Ömer'in hanımı idi.^[56]

Halife Ömer: *"Ey Hasan'ın babası! Sen ne düşünüyorsun bu konuda, sen fikrini söylemedin"* dedi. Hz. Ali ayağa kalktı ve dedi ki: *"Ey Mü'minlerin Emîri! Ben buradaki kardeşlerimin tam aksine düşünüyorum. Sen Kudüs'e gitmelisin. Sen oralara giderek, kıyamete kadar gelen Müslümanlara Kudüs'ün ne kadar önemli olduğunu öğretmelisin."* Hz. Ali'nin bu sözüne karşı Hz. Ömer diyecekti ki: *"Hasan'ın babası olmasaydı Vallahi! Ömer helak olurdu."* Ardından Hz. Ömer,

[55] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 114.

[56] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber'in Albümü*, s. 192-193.

Medine’de yerine Hz. Ali’yi vekil olarak bırakarak ve yanında birkaç kişiyi de alarak Kudüs’ün yolunu tutacaktı.

Günlerce süren yolculuktan sonra Hz. Ömer Kudüs’e yaklaşmıştı. İbn Kesîr, *el-Bidâye*’sinde Hz. Ömer ile Ebû Ubeyde’nin birbirleriyle karşılaşmasını bize çok güzel ifadelerle anlatır: “...İki İslâm yiğidi birbirlerine yaklaştıkları zaman atlarından inip, iki âşık gibi birbirlerine koşmaya başladılar. Birbirleriyle buluşunca da ikisi de birbirlerinin ellerini öpmeye çalıştılar. Koca Halife, Ebû Ubeyde’nin elini öpmeye çalışıyor, Ebû Ubeyde de Halife Ömer’in elini öpmeye çalışıyordu. Sonra birbirlerine sarılarak gözyaşı döktüler ve hasret giderdiler. Sonrasında Kudüs’e birlikte girdiler. Hz. Ömer selâmetle içeriye girdi, şehrin anahtarlarını aldı ve istirahat etmek için Ebû Ubeyde’ye: “*Ey Ebû Ubeyde! Haydi, beni çadırına götür*” dedi. Ebû Ubeyde önde, Halife Ömer arkada İslâm ordusunun komutanı Ebû Ubeyde’nin çadırına girdiler. Çadır çok sıradan ve basit bir çadırdı. İçeride bir kişinin bile zor yatabileceği kadar küçük bir keçe vardı. Halife Ömer bu hali görünce gözyaşlarını tutamayacak ve diyecekti ki: “*Ey Ebû Ubeyde! Dünya hepimizi değiştirdi ama seni asla değiştirmedir.*”^[57] Evet, Ebû Ubeyde’yi dünya değiştir(e)memişti. O, Allah yolunda her şeyini feda etmişti. O dünyaya değişmek için değil değiştirmek için gelmişti. O günlerde gerçekten âlemi, İslâm’ın nurlu mesajları ile değiştiriyordu. Hz. Ömer, Ebû Ubeyde’ye, çadırını biraz düzeltmesini istediğinde, Ebû Ubeyde şöyle diyecekti: “*Ey Mü’minlerin Emîri! Onlar rahat ve rehavetimizi, dünyaya bağlılığımızı artırır.*”^[58]

Kudüs’ün fethinden sonra, Halife Ömer Medine’ye geri dönmüş, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ise tekrardan Şam yolunu tutmuştu. Halife Ömer Medine’ye varınca Ebû Ubeyde ile İslâm’ın diğer bir yiğidi olan Muâz b. Cebel’e dört yüzer dirhem hediye olarak göndermişti. Gelen elçi bu iki insana halifenin hediyelerini ulaştırınca, daha elçi Şam’dan ayrılmadan ikisinin de bu hediyeyi halka dağıttıklarına şahit olur. Elçi, haberi Hz. Ömer’e getirdiği zaman halife gözyaşlarını tutamayacak ve ellerini semaya kaldırarak; “Yâ Rabbi! İyi ki böyle adamlarım var. Eğer bunlar olmasaydı, bu zorlu işler nasıl başarıldı” diyecekti.^[59]

[57] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 96.

[58] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 122, 123.

[59] İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dimaşk*, VII, 165.

Vefat Yolunda

Bir müddet sonra Ebû Ubeyde b. Cerrâh hastalandı ve yatağa düştü. Yatağa düşer düşmez, Sahâbeden Muâz b. Cebel'i çağırdı: "Ey Muâz! Bundan sonra Müslümanlara namazı sen kıldıracaksın" dedi. Bu emri ile meşhur sahâbî Muâz b. Cebel'i hem namaz imamlığına hem de ordu komutanlığına atadı. Ümmetin emini olan, Allah Resûlü'nün (sas) kendisinden razı olduğu, defaatle cennetle müjdelediği bu yiğit sahâbî, şimdi ölüm döşegindedir. Yanında Müslüman askerler gözyaşı döktükleri bir sırada Ebû Ubeyde onlara bakarak dedi ki: *"Sizlere son vasiyetim şudur: Ne olur namazlarınızı hakkı ile eda edin, oruçlarınızı tutun, zekâtlarınızı verin, hac ve umre yapın, birbirinize hakkı tavsiye edin, idarecilerinize hayırlı nasihatlerde bulunun, onlara dalkavukluk yaparak onları aldatmayın. Dünya işlerinizin üzerine gereğinden fazla düşmeyin. Bir kişi bin yıl ömür sürse bile, işin neticesinde ölüm ona kavuşacaktır. Çünkü Allah (cc), Âdemoğulları'na ölümü bir hak olarak yazdı. Bu sebeple insanların tümü ölümlüdürler. Bundan dolayı akıllı insan Rabbine karşı itaatkâr olur. Kıyamet günü amel defterleri açıldığında sâlihâtı çok olur. Allah'ın selamı ve bereketi üzerinize olsun."* [60]

Son vasiyetlerini de yerine getirdikten sonra ümmetin emini, yurdundan yuvasından kilometrelerce uzaklıkta, cepheye İslâm askerlerinin arasında 58 yaşında hayata veda etti. (hicrî 18/milâdî 640) Cenaze namazını Muâz b. Cebel zorlukla ve gözyaşları içerisinde kıldırdı. Namazdan sonra cemaate diyordu ki: "Ey İnsanlar! Allah'a samimi bir halde ve ihlâs üzere tevbe ediniz ki Allah'ta tevbelerinizi kabul etsin ve günahlarınızı bağışlasın. Vallahi! Bugün siz öyle birini kaybettiniz ki onun ikinci bir emsâli yoktur. Ben ondan daha dindar, daha temiz ve daha merhametli birini görmedim. O, şüpheli şeylerden uzak duran, halka muhabbeti ve hayırları fazla olan biriydi..." [61]

Binlerce askerin ve halkın katıldığı cenazesini, kabrine Muâz b. Cebel, Amr b. Âs ve Dahhâk b. Kays beraberce indirmişlerdi. [62] Kabri, Suriye'nin Beysân mıntıkasına yakın Amtâ köyündedir. Türbesi ve adına yapılan cami, halen ziyaret edilmektedir. [63] Muâz b. Cebel, Ebû Ubeyde'yi defnettikten sonra bir

[60] İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, VII, 167.

[61] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 264.

[62] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 121.

[63] Yıldırım, Muhammed Emin, *Ümmetin Emmini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 131.

mektup yazarak, ümmetin emininin vefatından Hz. Ömer'i haberdar etti. Mektup Medine'ye ulaşınca, Hz. Ömer gözyaşlarını tutamadı, orada hazır bulunan herkes o büyük insanı takdir ile yâd ederek hayır dualarında bulundu.

Evet, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, az yaşamıştı ama öz yaşamıştı. Hayatı ile o günün insanına da bugünün insanına da yarının insanına da çok şeyler söylemişti, söylemeye de devam edecekti. Rabbim bizleri, onun ve onun gibi büyüklerin ayak izlerinden ayırmasın. (âmin)

❁ EBÛ UBEYDE B. CERRÂH'IN HAYATINDAN MESAJLAR ❁

- ❁ Öyle bir davanın mensubu ol ki rehberlerini peygamberlerden, siddıklardan, şehitlerden ve sâlihlerden edinebilesin.
- ❁ Emniyeti ve emniyeti şahsiyetinin temel esası olarak belirle ki dostlarını hayran bırakasın, düşmanlarını ise kendine takdir ettirebilesin.
- ❁ Teslimiyeti kulluk yolunun en önemli ağız olarak edin ki korkmayasın, yorulmayasın, pazarlıklara girmeyesin, iman şerbetini başkalarına ulaştırmak için kendinden bile vazgeçebilesin.
- ❁ Ümmetin vahdetinin Allah'ın bir emri olduğunu unutma ki şahsi ihtirasların, dünyevi makam ve mevkilerin, takdir ve alkışların kurbanı olmayasın.
- ❁ Allah ile irtibatını her gün biraz daha güçlendir ki ayağını yere sağlam basasın, O'ndan başkası ile tatmin olmayasın, savrulmadan istikamet üzere kalabilesin.

Rahmân'ın Tüccarı
ABDURRAHMAN b. AVF
(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân iklimi

لَكِنَّ الرُّسُولَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ وَأُولَئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

*"Fakat Peygamber ve onunla beraber inananlar,
mallarıyla, canlarıyla cihad ettiler. İşte bütün hayırlar
onlarındır ve onlar kurtuluşa erenlerin kendileridir."*

[Tevbe Sûresi, 9/88]

Nebevî Seda

عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ قَالَ: «يَكُونُ لِأَصْحَابِي بَعْدِي زَلَّةٌ. يَغْفِرُهَا
اللَّهُ لَهُمْ بِصُحْبَتِهِمْ، وَسَيَتَأَسَى بِهِمْ قَوْمٌ بَعْدَهُمْ،
يَكُفُّهُمْ اللَّهُ عَلَى مَنَاحِرِهِمْ فِي النَّارِ

Huzeyfe b. Yemân'dan (ra) rivayetle: Resûlullah (sas)
buyurdu ki: "Benden sonra ashâbımın bir zellesi (sürçmesi)
olacaktır. Allah (cc) onların benimle arkadaşlıkları nedeni ile
onları bağışlayacaktır. Fakat onların bu hatasını onlardan
sonra gelecek bir kavim düstur edinecektir. Allah (cc) bu
kimseleri de bu nedenle, yüz üstü cehenneme atacaktır."

[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, III, 300]

قَدْ رَأَيْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ
يَدْخُلُ الْجَنَّةَ حَبَوًّا

“Abdurrahman b. Avf’ı cennete (sevincinden)
emekleyerek girdiğini gördüm.”

(Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 6/115)

“Vallahi! Korkuyorum, Allah’ın bize sevabımızı bu dünyada peşin
olarak verip, ahiretimize bir şey kalmayacağından korkuyorum.”

Abdurrahman b. Avf (ra)

(Buhâri, Cenâiz, 34, 35)

Adı	Abdurrahman b. Avf
Anlamı	Rahmân’ın kulu
Künyesi	Ebû Muhammed/Muhammed’in babası
Lakabı	Tâciru’r-Rahmân/Rahmân’ın tüccarı
Baba Adı	Avf b. Abdi Avf
Anne Adı	Şifa bint Avf b. Abd b. Hâris
Kabilesi	Zühreoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N.Öncesi, 29/ Milâdi, 581
İslâm’a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	23
Rivayeti	65
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek, Devmetü’l-Cendel vs.
Görevleri	Şura başkanlığı, Hac emirliği, Beytülmal muhafızlığı
Vefat Yeri	Bakî Kabristanlığı/Medine
Vefat Yılı	Hicri, 32/Milâdi, 652
Vefat Yaşı	72

İdeal Bir Tüccarın Vasıfları

Abdurrahman b. Avf'ın bereketli hayatının hepsini sınırlı sayfalar içerisinde anlamamız kolay olmayacağı için sadece bazı hususlarını anlamaya çalışacağız. Özellikle “**Rahmân'ın Tüccarı**” başlığında Hz. Abdurrahman'ın tüccarlığına biraz dikkatleri çekeceğiz. Onun hayatını bu gözle okuduğumuzda ticaret sahasında çok güzel örneklikler ve rehberlikler buluruz. Mesela o bize ideal bir tüccar nasıl olur bunu öğretir. Hayatına bu çerçeveden baktığımızda ideal bir tüccarın olmazsa olmaz vasıflarının beş tane olduğunu ve hepsinin de onun hayatında istenilen düzeyde olduğunu görürüz. Nedir bu beş vasıf?

- 1- **Rahmâniyet**
- 2- **Sıddıkiyet**
- 3- **Ehliyet**
- 4- **Kabiliyet**
- 5- **Semahat**

Hakkında İnen Âyet

Mallarını Allah yolunda harcayıp da arkasından başa kalmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allah katında has mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü de çekmeyeceklerdir.” [Bakara Sûresi, 2/262]

Bunları birer cümle ile açıklayalım:

- 1- Rahmâniyet:** Allah'ın, Rahmân isminin bir tecellisi olarak varlığa merhamet nazarı ile bakmak ve muamelelerin temeline merhameti yerleştirmek... Gaddar ve acımasız olmamak, hep bana, hep bana dememek, karşıdaki insana şefkatle yaklaşmak.
- 2- Sıddıkiyet:** Doğruluk ve güvenilirlik esası üzerine yürümek, ne olursa olsun asla yalana kapı açmamak ve doğruluktan ayrılmamak.
- 3- Ehliyet:** Yaptığı işin ehli olmak, yarım yamalak değil, ne yaparsa en güzelini yapmaya çalışmak, işinin hakkını vermek için liyakat2 sahip olmak.
- 4- Kabiliyet:** Allah'ın insana verdiği kabiliyete uygun bir kâmet sahibi olmak. İyice kabiliyetini tespit edip ya da ettirerek hangi sahanın adamı ise orada iş yapmaya çalışmak.
- 5- Semahat:** Kolaylık ve cömertlik sahibi olmak. Alırken, satarken karşıdaki insanı zora sokmamak, hep kolay olanı tercih ederek, bu konuda rahat davranmak...^[1]

İşte bunlar ideal bir tüccarda olmazsa olmaz vasıflardır. Biz bu vasıfların nasıl Hz. Aburrahman'ın hayatında olduğunu şimdi beraber göreceğiz. Buyurun öyleyse onun hayat defterinin sayfalarını çevirmeye başlayalım.

Doğumu, Soyı ve Ailesi ...

Doğum tarihi konusunda biraz ihtilaflar olsa da,^[2] biz bazı tarihi ayrıntıları dikkate alarak milâdî 581 yılında doğduğunu tespit edebiliriz.^[3] 581 yılında doğduğunu kabul ettiğimizde o, Allah Resûlü'nden 10 yaş, hidâyetine vesile olan Hz. Ebû Bekir'den 8 yaş küçüktür.

[1] Semahat, Efendimiz'in (sas) tüccarlara en önemli tavsiyelerinden biridir. Bu konuda Hz. Osman'ın rivayet ettiği şu hadis, tüm tüccarlara korumaları gereken bir ilke olmalıdır. Efendimiz (sas) buyurmuşlardır ki: "Gerek satıcı ve gerekse alıcı iken kolaylık gösteren kimseyi Allah (cc) cennetine koydu." İbn Mâce, *Kitabü't-Ticarat*, 28.

[2] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 136.

[3] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 136.

Babası, Avf b. Abdi Avf... Babasının soyu 6. baba olan Kilab'ta Allah Resûlü ile birleşir. Yani 6. babada da olsa Efendimiz'in (sas) amcaoğlu gelir. Ayrıca Allah Resûlü'nün annesi Âmine validemizle de soy birlikteliği vardır. Efendimiz'in 6. göbek dedesi Kilab'ın iki oğlu

vardı. Biri Kusay'dır. Kusay, Efendimizin 5. göbekten babasıdır. Diğer oğlu ise Zühre'dir. Zühre ise hem Âmine validemizin hem de Abdurrahman b. Avf'ın dedeleridir. Görüldüğü gibi Abdurrahman b. Avf'ın, Allah Resûlü'ne (sas) hem baba tarafından hem de anne tarafından böyle bir yakınlığı vardı. ^[4]

Hiz. Peygamber'in (sas) Dilinden

"Abdurrahman b. Avf'ı cennete (sevincinden) emekleyerek girdiğini gördüm."

[Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd, XXXXI, 337]

Abdurrahman b. Avf (ra) dedelerinden Zühre'ye nispeten Benî Zühre'den yani Zühre'nin oğullarından diye 'ez-Zührî' nispeti ile anılırdı. Benî Zühre'ye mensup olanlar bazen Zühre'nin oğlu Hâris'e de nispet edilerek Benî Hâris şeklinde de isimlendirilirdi. Benî Hâris veya Benî Zühre, Kureyş içerisinde kalabalık bir aile olmamasına rağmen zengin ve soylu bir aileydi. ^[5] Özellikle bazı siyasî ve idarî meselelerde Abdurrahman b. Avf'ın babası olan Avf'ı biz diğer Kureyş mensuplarının yanında fazlaca görmüyoruz. Bu aile öteden beri siyasî olaylara fazlaca bulaşmadan, ticarete yoğunlaşmışlardır. Yine babanın açık bir İslâm düşmanlığına da rastlamıyoruz. Buna rastlamadığımız gibi, Abdurrahman'ın babası ile İslâm öncesi ve sonrası münasebetlerine dair çok fazla bilgiye de açıkçası sahip değiliz.

Abdurrahman b. Avf'ın annesine gelince o İslâm tarihine adını yazdıran bir hanım olan Şifâ bint Avf'dır. ^[6] Annesi babasının amcasının kızıdır. Dolayısı ile annenin de Allah Resûlü'ne ve Efendimiz'in annesi Âmine validemize soyca aynı yakınlığı vardır. Şifâ validemizin bu akrabalıktan da öte Âmine validemizin çok yakın arkadaşı olduğunu görüyoruz. Bu yüce hanım bu yakınlığın

[4] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber'in Albümü*, s.24.

[5] Daha fazla bilgi için bkz: İbnü'l-Kelbi, Cemhere, I, 88-90; İbn Düreyd, *el-İştikâk*, I, 96, 97; Çelikkol, Yaşar, *İslâm Öncesi Mekke*, s. 126.

[6] Asıl isminin Safiyye bint Avf olduğu, ebelikle uğraştığı için ona Şifâ dendiği rivayet edilir. Bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182.

Rivayet Ettiği Hadis

Abdurrahman b. Avf der ki: Resûlullah (sas) mescitten çıkınca peşinden gittim. Hz. Peygamber (sas) bir hurmalığa girip secdeye kapandı. Secdeyi o kadar uzattı ki Allah'ın O'nu vefat ettirmiş -veya canını almış- olmasından korktum ve gelip kendisine baktım. Resûlullah (sas) başını kaldırıp: "Neyin var ey Abdurrahman?" diye sordu. Duyduğum endişeyi kendisine anlatınca şöyle buyurdu: "Cibrîl bana şöyle dedi: 'Sana müjde vereyim mi?' Allah sana şöyle buyuruyor: "Kim sana salât ve selam getirirse ben de ona salât (ikram) ederim. Kim de sana selam ederse ben de onu selamlarım."

[Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 613]

avantajını görmüş ve bizzat Allah Resûlü'nün (sas) doğumuna şâhit olmuş ve Âmine validemizin doğumunda ebeliğini yapmıştır.^[7]

Bu kutlu doğuma şâhit olan Şifâ validemiz yıllar yılı o günü unutmayacaktır. Nasıl unutsun ki? Şâhit olduğu doğum Hz. Muhammed'in (sas) doğumudur. Şifâ Hatun o günden sonra hep Allah Resûlü'nü (sas) takip etmiş, onun sıradan bir insan olmadığını çok iyi fark etmişti. Aradan yıllar geçip Efendimiz (sas) 40 yaşlarına gelip nübüvvet ile tanışıp, oğlu Abdurrahman da iman edince Şifâ Hatun da kocasını beklemeden iman edip, Allah Resûlü'nü tasdik etmiştir.^[8] Şifâ Hatun yıllarca Mekke'de kalmış ve en sonunda oğlu Abdurrahman ile beraber Medine'ye hicret etmiştir. Sahâbe nazarında Şifâ Hatun bu doğuma şahitlik ettiğinden dolayı daima farklı bir değer görmüştü. O da ara ara bu doğumu sahâbeye anlatır ve: "Ben, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş Efendimiz'e (sas) bu dünyada dokunan ilk insanım" diye haklı bir gururu dile getirirdi.^[9]

İşte Abdurrahman b. Avf'ın baba ve annesi hakkında elimizdeki mevcut bilgiler bunlardır. Bu iki insanın evliliklerinden milâdî 581'de bir erkek çocuğu doğar. Baba Avf bu çocuğuna ya Abdu Avf ya da Abdu'l-Kâbe adını koyar.^[10] Avf'ın kulu ya da Kâbe'nin kulu... Bu çocuk yıllar yılı bu isim ile Mekke'de çağrılır.

[7] İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 264.

[8] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2552; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 163; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 424, 425; İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 267, 268.

[9] İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 264.

[10] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 475, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 136.

İmanla Başlayan Yeni Hayat...

Aradan yıllar geçince Abdurrahman b. Avf, huzur-u risâlete girip Efendimiz (sas) ile görüşmüş, Yemen'deki bir zattan duyduğu sözleri ona arz etmiş, Allah Resûlü (sas) bu sözleri duyunca tebessüm etmişti. O gün Abdurrahman şehâdet getirerek iman etmiş ve iman yolunda bir avuç insandan biri olma şerefine nail olmuştu.

La ilahe illallah kelime-i tayyibesi, tüm ilahların reddini, sadece bir tek olan, Vahid-i Kahhar olan Allah'ı kabul etmeyi gerektiriyordu. Allah Resûlü (sas) nübüvvetin ilk yıllarında şirkin hâkim olduğu Mekke'de tevhidin bayrağını yükseltiyor, insanların sağlam bir akideye kavuşması için elinden geleni yapıyordu. Efendimiz (sas) asla şirke tahammül etmiyordu, şirki çağrıştıran tevhidi zedeleyen ne varsa anında ona müdahale ediyor ve onu düzeltiyordu. İşte düzelttiklerinden biri de Abdurrahman'ın ismi oldu. Onun isimi ya Abdu Avf'tı ya Abdu'l-Kâbe'ydi; yani ya Avf'ın kulu ya da Kâbe'nin kulu... Bu isim İslâm akidesine ters düşüyordu. Tevhid dini olan İslâm'da insanlar sadece Allah'ın kulu yani Abdullah olabilirlerdi. Bırakın insanın başka birinin kulu olmasını, Kâbe gibi kutsal bir sembolün kulu diye nitelendirilmesini bile tevhid kabul etmezdi. Çünkü bu dine göre en büyük şeref Abdullah olmak yani Allah'ın kulu olmaktı. Bunun için Allah Resûlü anında Abdu Avf ya da Abdu'l-Kâbe olan isme müdahale etti ve bu ismi değiştirdi. ^[11]

Artık Abdurrahman b. Avf için bambaşka bir hayat başlamıştı. O gün 29 yaşında idi, sanki yeni doğmuş gibi idi. 29 yıllık hayatında yeni bir sayfa, yeni bir dönem açılıyordu. Eski Abdurrahman gitmiş, yerine başka biri gelmişti. Anne Şifâ, oğlunda büyük bir değişikliğin olduğunu fark etmişti ama bir şeylerde sormadan sadece gözlemekle yetinmişti. Aradan birkaç gün geçip, Efendimiz (sas) Erkam'ın evini medrese olarak belirleyip, elinin altındaki insanları orada eğitmeye başlayınca, Şifâ validemiz daha fazla dayanamayıp, oğlunun karşısına geçip onunla konuşmaya başladı. Demişti ki: "Oğlum sen de bayağı bir değişiklik var, bana anlatsana ne oldu sana." Oğlu, annesinin ellerini tutarak anlatmaya başladı, oğlu anlattıkça Şifâ validemiz heyecanlandı, en sonunda o da iman ederek o kutlu kervana katıldı. ^[12]

[11] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 475, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 136.

[12] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2552; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 163; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 424, 425; İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 267, 268.

İmtihanlar ve Hicretler...

Tabi bir müddet sonra Mekke, Avf'ın oğlunun iman ettiğini duydu. O gün için Müslümanlar nelere maruz kaldırsa Abdurrahman da aynı şeylere maruz kaldı. Önce sözlü uyarılar, sonra tehditler, en sonunda da işkenceler, baskılar, hapsedilmeler... Düñün Mekkesinin en önemli tüccarı şimdi ayaklar altında inancının bedelini ödemeye başlamıştı. Abdurrahman b. Avf en fazla işkenceyi Mekke'nin azılı müşriklerinden olan kayın babası Utbe b. Rebîa'dan görüyordu. Abdurrahman b. Avf o günler Utbe'nin kızı Ümmü Gülsüm^[13] validemiz ile evliydi, o da iman etmişti; ikisi de Utbe'nin işkencelerine maruz kalmışlardı. Onlara düşen sabretmekti ve onlarda sabır ediyorlardı. Ama takatler zorlanıyor ve baskılara dayanamayacak haller ortaya çıkıyordu. Bu sefer farklı bir imtihan devreye giriyordu; o da hicretti. Artık sıkıntılar fazlalaşınca Allah Resûlü (sas) bir avuç Müslüman'a Necâşî'nin diyarı Habeşistan'a hicret etmeleri için izin verdi. Nübüvvetin 5. yılında 12 erkek, 4 hanım, Hz. Osman rehberliğinde Habeşistan'a gitmek için yola koyuldular.^[14] Bu küçük kafilede Abdurrahman b. Avf, kayınbiraderi Ebû Huzeyfe ve Ebû Huzeyfe'nin hanımı Süheyl b. Amr'ın kızı Sehle de vardı. Abdurrahman, hanımı Ümmü Gülsüm'ü götürmemişti. Hanımına demişti ki: "Ben ile kardeşin Ebû Huzeyfe gidersek babanın öfkesi biraz diner, sana artık karışmaz!"^[15] Gerçekten de böyle olmuş, onların hicretinden sonra baba kızına pek fazla karışmamıştı.

Bu küçük kafile selâmetle Habeşistan'a varmış ve orada güven içerisinde kalmaya başlamışlardı. Ama aradan daha üç ay geçmeden duydukları bir haber üzerine geri dönmüşlerdi. Gelen haber Mekke'nin tamamının iman ettiğini söylüyordu. Onlar Mekke'ye döndükleri zaman olayın aslının olmadığını öğrendiler ama iş işten geçmişti. Yeniden işkenceler ve saldırılar başlamıştı. Aradan bir sene geçince yani nübüvvetin 6.yılında Allah Resûlü (sas) yine Habeşistan'a hicret için Müslümanlara izin verdi. Bu seferki kafile epey kalabalıktı. 83 erkek ve 18 hanım toplam 101 Müslüman Habeşistan'a gideceklerdi.^[16] Abdurrahman b. Avf, II. Habeşistan hicretine de katılacak ve bu 101 Müslümandan biri olarak yine Necâşî'nin diyarının yolunu tutacaktı.^[17]

[13] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2744; İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 258.

[14] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 344.

[15] İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 76.

[16] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 434-435; Belâzürî, *Ensâbü'l-Esrâf*, I, 198-227.

[17] İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387.

II. Habeşistan hicretinde kafilenin başkanı Hz. Ali'nin abisi, ileride Tayyar lakabını alacak olan Ca'fer b. Ebi Tâlib'di. Abdurrahman b. Avf da o kafilede bulunan diğer tüm Müslümanlar gibi iman yolunda her şeyini geride bırakarak bilmediği bir memlekete gitmiş, o zorlu yoldan sonra Necâşî'nin huzurunda bulunmuş, o da o huzurda Mekke'nin temsilcisi olan Amr b. Âs'ın sözlerini işitmiş, o da Ca'fer'in Kur'an'dan aldığı ilham ile nasıl o meclisi ikna ettiğine şahit olmuştu. Necâşî Müslümanlara gayet güzel sahip çıkmış ve onlara bir mekân tahsis etmişti. O günden sonra tüm Müslümanlar ve tabi ki Abdurrahman b. Avf, Habeşistan'ı kendilerine yurt edinmişlerdi. ^[18]

Medine Hayatı ve Kardeşlik Destanı ...

Mekke'deki 13 yıllık süreç böyle devam ederken, Yesrib kapıları imana açılmış, Abdurrahman b. Avf da 42 yaşlarında neyi var, neyi yok hepsini imanı adına terk etmiş, malını, mülkünü arkadaşı olan Ümeyye b. Halef'e bırakmış ve hicret yoluna düşmüştü.

O günden sonra Abdurrahman b. Avf artık iman beldesi Medine'dedir. O da her iman sahibi gibi Efendimiz'in (sas) arkasında olması gereken yerdedir. O da Medine'nin sembolü olan Mescid-i Nebî'nin yapımında görev almıştır. Mescid bitince, ensar ve muhacir kardeşliğinde, ^[19] onun nasibi Sa'd b. Rebî olmuştu. ^[20] O kardeşliğin nasıl dillere destan olduğunu biliyorsunuz değil mi? Sa'd b. Rebî, Medine'nin sayılı zenginlerinden biri idi. Allah Resûlü, Mekke'nin zengini iken her şeyini geride bırakıp gelen Abdurrahman b. Avf'ı, Sa'd b. Rebî'ye kardeş kılmıştı. Sa'd, hemen kardeşini alıp evine götürmüştü. O ilk gece Sa'd, kardeşi Abdurrahman'ın karşısına oturdu: "Ey Kardeşim! Sizler iman adına her şeylerinizi terk edip buralara geldiniz. Allah Resûlü de sizi bizlere kardeş kıldı. Kardeşlik laf ile olmaz, kardeşlik sadece söz ile olmaz. İşte bu malım..." ve başladı malını saymaya ... "...Bunların yarısı benim yarısı senin, işte bu evim yarısı benim yarısı senin, işte bunlar da iki hanımım, sen hangisini istersen onu boşayacağım, iddetini bekler onun ile sen evlenirsin. Yani paylaşabileceğim her şeyi senin ile paylaşıyorum." ^[21] Bu çağın insanının anlamakta zorlanacağı bir yiğitlik, bir kardeşlik ortaya koyuyordu; Sa'd b. Rebî...

[18] İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387.

[19] Abdurrahman b. Avf'ın Mekke'deki kardeşi Sa'd b. Ebi Vakkâs'tı. Bkz: İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 137.

[20] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 137; İbn Hâbib, *el-Muhabbar*, s. 72.

[21] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 137.

Sa'd kendine düşeni yapmıştı, söylediğinde de çok samimiydi, o yazdığı kardeşlik destanın bir tarafı olarak üzerine düşeni yapmaya çoktan razı idi. Şimdi söz sırası Abdurrahman b. Avf da idi. Ne dedi Abdurrahman b. Avf? Elbette kendisine yakışanı dedi. Dedi ki: "Ey Kardeşim! Allah malını, mülkünü, eşlerini, işlerini sana mübarek kılsın! Sen bana yardımcı olmak istiyor musun?" "Evet" dedi Sa'd. "O halde bana çarşının yolunu göster, bir de bana bir ip ver." Sa'd ne kadar ısrar etti ise de kardeşini ikna edemedi. Ertesi sabah erkenden iki kardeş Benî Kaynuka çarşısının yolunu tuttular. Sa'd, Abdurrahman b. Avf'a çarşıyı gezdirdi. Abdurrahman: "Tamam, Allah senden razı olsun, sen gidebilirsin" dedi. Sa'd döndü, Abdurrahman çarşıda kaldı ve başladı hamallık etmeye...

Mekke'nin soylu tüccarı şimdi Medine'de sırtında sepetler taşıyor, hurma çuvaları taşıyor, onun bunun yükünü kaldırıp indiriyordu. O gün akşama kadar çalışmış ve birkaç dirhem kazanmıştı. Ertesi gün sabahın erken saatinde yine pazarda, yine sırtında ipi ile iş kovalamıştı. Bu hal, birkaç gün böyle devam etmişti. Elinde küçük bir sermaye birikmişti. Şimdi o sermaye ile Medine'nin dışından gelen köylülerden yağ, peynir, süt alıp satmaya başlamıştı. Ticareti gün geçtikçe büyüyordu, daha bir hafta olmamıştı ki, kendine bir ev kiralamıştı. Kardeşi Sa'd'a kiraladığı evi söyleyince Sa'd üzülmüş: "Ben sana yoksa kardeşlik yapamadım mı? Sen hemen benden ayrılıyorsun" demişti. Ama Abdurrahman b. Avf'ın derdi başkaydı. O tüketen değil üreten olmak istiyordu, o yük olan değil, yük alan olmak istiyordu. O ticarî kabiliyetini kullanıp, sermaye edinmek, onu da Allah yolunda harcamak istiyordu. Kardeşi Sa'd'a sarıldı ve dedi ki: "Sen üzerine düşeni ziyadesi ile yerine getirdin. Hem sana bir müjde vereceğim, sen bu müjde ile sevineceksin. Ben yarın evleniyorum!" Sa'd bu haberi duyunca çok sevindi ve Abdurrahman'ın ne yapmak istediğini anladı.^[22]

Evliliği ve Aldığı Dua...

Abdurrahman b. Avf (ra), ertesi gün ensardan bir hanım ile evlendi..^[23] Bu haberi Allah Resûlü'ne (sas) vermek için sevinçle mescide gitti. Efendimiz (sas) Abdurrahman'ın elindeki yüzüğü ve evlenenlerin kullandığı Zağferen isimli kokuyu hissedince, sordu: "*Ey Abdurrahman yoksa evlendin mi sen?*" "Evet, Yâ Resûlullah" dedi. Kiminle diye sordu: "Ensardan bir hanım ile" dedi. "Ne kadar

[22] Tirmizi, *Birr*, 22; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 137-138; İbn Kesir, *es-Siretü'n-Nebeviye*, II, 327-328.

[23] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 137; İbn Kesir, *es-Siretü'n-Nebeviye*, II, 327-328.

mehir verdin?” dedi. “Beş dirhem” dedi. Allah Resûlü duyduğu her cevaba öyle bir seviniyordu ki, gülüyor, o mübarek dişleri görünürcesine tebessüm ediyordu. Neden Allah Resûlü seviniyordu? Çünkü helalinden kazanılan mal ve onu kazanan tüccar Efendimiz’i (sas) sevindirirdi. En sonunda Allah Resûlü (sas) dedi ki, **“Ey Abdurrahman! Bir koyun ile olsa da bir düğün yemeği -yani velime- tertiple kardeşlerini düğününe çağır, nikâhını onlara duyur.”** Abdurrahman b. Avf: “Tamam” dedi.^[24] O tam Allah Resûlü’nün (sas) yanından ayrılacakken Efendimiz ona bir dua etti, dedi ki: **“Allah’ım! Abdurrahman’ın işlerini bereketlendir, ona hayırlı kazançlar nasip et!”**^[25]

Kendi Lisanından

Nevfel b. İyas el-Hüzelî diyor ki: Abdurrahman b. Avf arkadaşımızdı, ne güzel arkadaş idi. O bir gün bizi evine götürdü. Gitti gusletti. Sonra çıktı bizimle oturdu. Bize bir tabak getirdiler, içinde ekmek ve et vardı. Tabak sofraya konulunca Abdurrahman b. Avf ağladı. Ona “Ey Muhammed’in babası niçin ağlıyorsun?” diye sorduk. O şöyle dedi: “Resûlullah (sas) ile ailesi arpa ekmeğinden doymadan gittiler. Korkarım bize ücretimiz peşin verildi.”

[İbnü’l-Cevzi, *Sıfatu’s-Safve*, s. 156]

Abdurrahman b. Avf bu duayı duyunca öyle bir sevindi ki, o gün için elde ettiği en büyük müjde, hayatının en büyük kazancı bu dua oldu. O diyecekti ki: **“Bu duayı Allah Resûlü bana yapınca işlerim öyle bereketlendi ki, hangi işe el atsam, o iş aldı başımı yürüdü. Hangi taşı kaldırsam sanki altından gümüşler, altınlar çıktı. Elime aldığım teneke dahi olsa, o bile bereketlendi ve o bile altına, gümüşe döndü.”**^[26] Duayı yapan Resûlullah (sas) olunca, elbette sonuç böyle olacaktı.

İşte Abdurrahman b. Avf’ın Medine hayatı böyle başladı, o Medine’de evlenip, düğün yapan ilk muhacir oldu.^[27] Ama hepsinden önemlisi işin daha bidayetinde Efendimiz’i (sas) memnun ve hoşnut eyledi. O daha nice tablolarda Allah Resûlü’nü (sas) yine memnun edecekti. Hicretin 2. yılı iman ile

[24] Buhârî, *Buyû*, I.

[25] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 91.

[26] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 138; İbnü’l-Cevzi, *el-Muntazam*, V, 33.

[27] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 137.

inkârın ilk büyük karşılaşması olan Bedir'e katıldı. O savaş sırasında nice hatıraların sahibi oldu. ^[28]

Bedir'den sonra iman topluluğu Medine'de daha da sağlamlaşmıştı. Artık Medine en büyük medeniyetin yatağı oluyor ve oradan cihana medeni insanların yayılacağı bir havuza dönüşüyordu. Abdurrahman b. Avf, Bedir sonrasında ticaretine devam ediyordu. Tek sermayesi elinde hamallık yapmak için tuttuğu ip olarak geldiği pazarda şimdi yeniden tüccar olmuş, yine ithalat ve ihracat işlerine başlamıştı. O genelde Bezzâzlık yapardı. ^[29] Yani bez, kumaş ticareti ile meşgul olurdu. Mekke'de olduğu gibi Yemen ve Suriye ağırlıklı çalışır, Medine'de ticarî pazarı elinde tutan Yahudilerle iki sene gibi kısa bir zamanda yarışacak bir duruma geliyordu.

Abdurrahman b. Avf (ra) bir taraftan ticaretini devam ettirirken, diğer taraftan hep gözü kulağı yoluna baş koyduğu âlemlerin sultanından gelecek haberlerdeydi. Onun emrini beklemekte, O neyi işaret ederse onu yapmakta, nereye giderse O'nunla beraber gitmekteydi. Bedir'in üzerinden daha bir yıl geçmişti ki, Mekke o günün öcünü almak için 3000 kişilik bir ordu ile Medine üzerine geldiklerinin haberi Efendimiz'e (sas) ulaştı. Allah Resûlü (sas) sahâbesi ile işaret etti, kendi reyi Medine'de şehrin içerisinde onları karşılamak idiyse de, gençlerin dışarı çıkma isteklerinden dolayı onların görüşünü kabul ederek Medine'nin 5-6 km. uzağındaki Uhud Dağı'na doğru çıkıldı. Abdurrahman b. Avf da Uhud Gazvesi'nde ^[30] ve sonrasındaki tüm gazve ve seferlerde yer aldı. ^[31]

Ticaret Meydanlarından Cihad Meydanlarına ...

Hudeybiye Antlaşması'nın hemen öncesinde (Hicretin 6. yılı, Şaban ayı) ^[32] Efendimiz (sas) birkaç yere davet mektupları göndermiş, elçileri ile onlara mesajlar ulaştırmıştı. O günler, Tebuk yakınlarında olan ve çok stratejik bir

[28] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 475, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 141.

[29] Câhız, *el-Mehâsin*, s. 167; İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s. 575.

[30] Abdurrahman b. Avf, Uhud'da tam 21 yerinden yara aldı. Atılan mızraklardan biri ayağına isabet ettiği için ayağı sakatlandı ve ondan sonraki ömründe hep topallayarak gezmek durumunda kaldı. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182.

[31] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 475, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 141.

[32] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 560.

konumda olan Dûmetü'l-Cendel'e ve burada yaşayan Kelb kabilesine bir davet serriyesi göndermek istiyordu. Allah Resûlü (sas) o gün Mescid'de bu isteğini sahâbeye açtı ve 700 kişilik bir ordu tertipletti. Ordu hazır olunca sıra ordunun komutanını seçmeye geldi. Efendimiz (sas) hepsi de birbirinden güzel olan o nurdan cemaatinden birini bu orduya komutan olarak atamak için yiğitlerini süzdü ve bakışlarını Medine pazarının gözde tüccarı üzerinde yoğunlaştırdı: **“Ey Abdurrahman! Bu görev senin ordunun komutanı sensin.”** dedi. Abdurrahman öyle bir sevindi ki, mazeret yok, bahane yok, edemem, yapamam, işim var yok... Ağzından çıkan tek bir cümle; **“Yâ Resûlullah! Yolculuk elbisem üzerimde hazırdır, sen yeter ki yürü de. Vallahi biz Allah deyip yürüyeceğiz ve arkamıza dahi bakmayacağız.”**^[33] Ordu hazırlandı ve Medine'nin ordugâhı olan Cüruf denen mekânda toplanmaya başladı. Efendimiz (sas) ordu içerisinde biraz dolaştı ve ordu komutanı Abdurrahman b. Avf'ın gelmesini bekledi. Abdurrahman b. Avf biraz geç kalmıştı. Biraz sonra geldi, belli ki acele ile çıkmıştı, evinden ve başındaki sarığı dahi doğru dürüst bağlayamamıştı. Efendimiz (sas), Abdurrahman b. Avf'ı o halde görünce: **“Ey Abdurrahman! Neden geç kaldın?”** dedi. Abdurrahman b. Avf dedi ki: **“Yâ Resûlullah! İstedim ki, Medine'den çıkarken en son konuşmam sizinle olsun, işlerimi hallettim ve öylece huzuru-nuza geldim”** Efendimiz (sas) tebessüm etti ve sonra Abdurrahman'ı yanına oturttu, başındaki siyah sarığı çıkarttı. Kendi elleri ile Abdurrahman b. Avf'ın başına sarığı sardı. Efendimiz (sas) öyle güzel ve itina ile o sarığı sarıyordu ki, önce dört parmak kadar sarığın ucunu dışarıda bırakmış, sonra özenle sarmıştı. **“Ey Abdurrahman! Bundan sonra sarığını böyle sar, tamam mı”** demişti.^[34]

O (sas) zarafete, nezahete ve estetiğe önem verirdi. **“Allah güzeldir, güzelliği sever”**^[35] **ve temizdir temizliği sever...**^[36] der, hayatın her alanında zarafetin hâkim olmasını isterdi. Çünkü Müslüman demek, her hali ve her işi ile örnek insan demektir. Yeryüzünü imar etmeye aday insanların, öncelikle kendi şahsiyetlerinde, kendi işlerinde ve kendi hayatlarında bunu izhar etmeleri gerekirdi. İşte Efendimiz (sas) elinin altındaki yiğitlere her an bunu öğretmeye çalışıyordu. Allah Resûlü (sas) bunun içindir ki, cihada gönderdiği Abdurrahman

[33] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 142.

[34] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, II, 560, 561; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 142.

[35] Müslim, *İman*, 147.

[36] Tirmizi, *Edeb*, 41.

Şâhidlerin Dilinden

Abdurrahman b. Avf vefat ettiğinde Amr b. el-Âs şöyle demiştir: “Haydi, git ey Avf’ın oğlu! Gerçekten sen hiçbir şeyi eksik bırakmayan bir toklukla [üzerine düşen dinî ve dünyevî tüm görevleri noksansız olarak yerine getirmiş bir halde] gidiyorsun.”

[İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 149]

b. Avf’ın sarığına dahi müdahale ediyor ve oradaki düzensizliği hemen düzeltiyordu. Mübarek elleri ile sarığı sardıktan sonra döndü, Bilâl-i Habeşî’ye dedi ki: “**Bilâl koş, Mescid’den Abdurrahman’a vereceğimiz sancağı getir.**” Bilâl gitti ve nice yiğitlerin düşürmeme adına candan vazgeçtikleri Muhammedî sancağı aldı getirdi. Efendimiz (sas) sancağı Abdurrahman b. Avf’a teslim etti ve orduya hareket emri verdi. Ordu belirlenen hedefe doğru yürürken Efendimiz (sas) de, Abdurrahman b. Avf ile beraber ordunun arkasında yürüyor ve ona bazı talimatlarda bulunuyordu. Diyordu ki: “**Gidin, insanları bu hak dine davet edin, eğer kabul ederlerse onların haklarını gözetin, eğer sizinle antlaşma yapmak isterlerse siz de onlarla antlaşma yapın. Eğer İslâm ile insan arasına engel koyarlarsa siz de o engelleri kaldırma adına onlarla savaşın. Ama asla sınırları aşmayın. Çocukları öldürmeyin, ölümlere müslu yapmayın, kimselere işkence etmeyin. Bu size Allah’ın ahdi, Resûlü’nün tavsiyesidir. Ey Abdurrahman! Eğer Kelb kabilesi Müslüman olursa, kabilenin liderinin kızı ile evlen. Ta ki o evlilik aramızdaki mesafeleri kaldırsın ve aramızda daha yakın bir bağ kursun.**”^[37]

Abdurrahman b. Avf (ra) bu tavsiyeleri iyice zihnine kazıyarak yola koyuldu. Kelb kabilesine varınca onları dine davet etti, ama kabile biraz direndi. En son Abdurrahman b. Avf, kabilenin lideri Asbağ b. Sa’lebe ile görüştü. Bu zata geliş amacı anlatıldı ve İslâm’a davet edildi. Asbağ, kabilesinin tüm inadına rağmen İslâm’ı kabul etti. O kabul edince kabilede İslâm’a teslim oldu. Abdurrahman b. Avf, Allah Resûlü’nün (sas) tavsiyesi gereği bu kabilenin liderinin kızına talip oldu ve Asbağ’ın kızı Tûmâdır ile evlendi.^[38] Tûmâdır bint Asbağ,

[37] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, III, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 142.

[38] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, III, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 142.

Müslümanların Kelb kabilesinden aldıkları ilk gelin olmuştu. Aslında Kelb kabilesi ile Kureyş arasında Câhiliye'ye uzanan bir düşmanlık vardı. Bu düşmanlıktan dolayı da Kureyş asla bu kabileden kız almıyordu. Efendimiz'in (sas) Abdurrahman'a böyle bir tavsiyede bulunması, varolan düşmanlığında sona erdirilmesi anlamına geliyordu. Bu gelin ile birlikte o bölge ile çok sıcak bir ilişki kurulmuş ve birçok kabile bu evlilik ile İslâm'ı tanıma imkânı bulmuş ve Müslüman olmuştu. Abdurrahman b. Avf'ın Tûmâdır ile yaptığı evlilikten Abdullah isimli bir erkek^[39] çocuğu olmuştu.^[40] Abdullah daha sonraları Ebû Seleme (v.94/712-13) künyesi ile meşhur olacak ve fıkıhta zirve olacak bir bilginin kaynağı olacaktı.^[41] Abdurrahman b. Avf, bu serriyyede verilen görevi hakkıyla yerine getirmiş ve savaşız koca bir coğrafyayı İslâm ile tanıştırmıştı.^[42]

İmamların İmamına İmam Olmak ...

Verilen infaklarla oluşturulan 30.000 kişilik ordu, Tebük'a doğru yola çıktı. Zor zamanda ve zor bir mevsimde Medine'den yaklaşık 780 km. uzaklıktaki Tebük'a 19 gün sürecek zorlu bir sefer oldu.^[43] Tabi Bizans İslâm ordusunun karşısına çıkamadı ve zorluk ordusu gideceği yere selâmetle gitti ve döneceği yere de selâmetle döndü. Bu sefer sırasında Abdurrahman b. Avf öyle bir şerefe nail oldu ki, o güne kadar sahâbe içerisinde hiç kimse böyle bir şerefe kavuşmamıştı. O günden sonrada bu şeref sahâbe içerisinde sadece Hz. Ebû Bekir'e nasip olacaktı. Bu şeref ne idi? Allah Resûlü'ne (sas) namazda imam olmak, imamü'l-mürselin olan âlemlerin sultanına namazda imamlık yapmak ...

Bu büyük bir şerefti ve bu şerefe sadece Hz. Ebû Bekir ile Abdurrahman b. Avf nail olacaktı. Hz. Ebû Bekir'in imameti hatırlanacağı üzere Hz. Peygamber'in (sas) hayatının son demlerinde gerçekleşmişti. Efendimiz (sas), rahatsızlanıp da mescide çıkamayınca: **"Söyleyin Ebû Bekir'e cemaate namaz kıldırın"** demişti. Hz. Ebû Bekir'de gözyaşları içerisinde mihraba geçmiş ve Efendimiz (sas) hayatta iken 17 vakit namaz kıldırılmıştı. Bu 17 vakit namazlardan bir öğle

[39] Abdurrahman b. Avf, hayatı boyunca birçok evlilik yapmış ve bu evliliklerden epey erkek ve kız çocuğu olmuştur. Evliliklerini ve çocuklarını görmek için bkz: İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 139, 140; Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber'in Albümü*, s. 373, 374.

[40] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 140.

[41] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: Uğur, Mücteba, "Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf", X, 228.

[42] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 562.

[43] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, III, 990-997; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 167-170.

namazında Efendimiz (sas) biraz iyileşmiş, mescide gelmişti. Cemaat yine Ebû Bekir'in arkasında saf bağlamış, el-Vahid olan Allah'a yönelmiş, tevhidin etrafında vahdet etmişlerdi. Resûlullah (sas) odasından çıkmış, ümmetini o halde görünce mübarek dişleri görünürcesine gülmüştü. Ümmetin o hali, hasta yatağında Seyyid-i Ruhu En'âm'ı hoşnut etmişti. Mihraba doğru yürümüş, Hz. Ebû Bekir, O'nun gelişini görünce mihrabı asıl sahibine bırakmak için harekete geçmişti. Ama O (sas), buna müsaade etmemişti. Böylece, Hz. Peygamber (sas), Hz. Ebû Bekir'in arkasında namaz kılmıştı. Bu namaz, Hz. Ebû Bekir'e büyük bir şeref kazandırmış, tarihe Allah Resûlü'ne (sas) namaz kıldırان ikinci sahâbî olarak geçmişti. ^[44].

Bu büyük şerefe ilk kez nail olan ise Abdurrahman b. Avf'tı. O bu şerefe Tebuk seferi sırasında nail olmuştu. Birçok hadis ve tarih kitabının aktardığı bu rivayeti Muğîre b. Şu'be bize anlatır. Bazı rivayetlerde ikindi namazı diye geçse de, çoğunluğun rivayetine göre sabah namazıdır. Muğîre b. Şu'be diyor ki: "Allah Resûlü ile birlikte ihtiyacımızı görüp, abdest almak için ordudan epey uzağa gitmiştik. Bizim dönüşümüz biraz gecikince, askerler Abdurrahman b. Avf'ı imamete geçirip namaza başlamışlardı. Biz döndüğümüzde, Abdurrahman b. Avf birinci rekâtı kıldırmiş, ikinci rekâta başlamıştı. Askerlere yaklaştığımız zaman ben hemen gidip Abdurrahman b. Avf'ı uyarmak istedim. Mihrabın asıl sahibi geldi diye onu ikaz etmek için harekete geçtim. Ama Efendimiz (sas) bana engel oldu ve O (sas) hemen imama tabi olarak namaza durdu. Efendimiz (sas) durunca bende durdum ve sabah namazının bir rekâtını Abdurrahman b. Avf'ın arkasında kıldık. Cemaat namazını bitirince bizde eksik kalan rekâtımızı tamamladık." ^[45]

Allah Resûlü (sas) o güne kadar hiç kimsenin arkasında namaz kılmamıştı. O (sas), hep imamdı, hep mihrabın aslı sahibi idi. Ama o gün istisnai bir gündü ve Abdurrahman b. Avf istisnai bir şahsiyet olarak bu şerefe ermişti. Efendimiz (sas) namaz sonrası Abdurrahman b. Avf'ın şerefine şeref katacak ve diyecekti ki: **"Hiçbir Peygamber yoktur ki, ümmetinden sâlih bir insanın arkasında namaz kılmamış olsun!"** ^[46]

[44] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, III, 163; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 221-227.

[45] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, III, 1011; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 141, 142; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, VIII, 247.

[46] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 142.

Abdurrahman b. Avf bu müjdeyi elde ettiği Tebük Gazvesi'nden sonra Medine'ye dönmüş, o da Allah Resûlü (sas) ile birlikte Veda Haccı'na iştirak etmiş, o da Arafat'ta, Müzdelife'de, Mina'da o sesine ve nefesine kurban olduğumuz Muhammed'den (sas) veda hutbesini can kulağı ile dinlemiş ve o günden sonrada hüznü veda olan Allah Resûlü'nün vefatına şahit olmuş ve her sahâbî gibi o da bu hüznünde acıların en büyüğünü yüreğinde hissetmişti. [47]

Ama onu teskin edip rahatlatan bir tek husus vardı ki, o da Efendimiz (sas) ile 23 yıl bir arada bulunma şerefine nail olmuş ve bu 23 yıllık zaman zarfında Allah Resûlü (sas) ondan razı ve memnun olarak bu dünyadan ayrılmıştı.

Doğruluğuna Vurulan Nübüvvet Mührü ...

Allah Resûlü (sas) vefat eder etmez, Abdurrahman b. Avf hiç kimseye bir şeyler söylemeden ve kimselerden bir şeyler beklemeden Efendimiz'in (sas) kerime zevceleri ve müminlerin anneleri olan hanımlarının tüm nafakalarını kendi üzerine almıştı. İlk günden başlayarak vefat edeceği hicrî 32. yıla kadar tam 21 yıl müminlerin annelerine elinden geldiğince bakmış, onların tüm ihtiyaçlarını görmeyi üzerine bir vazife olarak almıştı. [48]

Hâkim *Müstedrek*'inde Ümmü Seleme validemizden bir rivayet aktarır. Anemimiz der ki: "Allah Resûlü her gün ikindi namazından sonra o gün geceleyeceği hanımın odasında biz eşlerini toplar, bizlerle sohbet ederdi. Böyle bir günde eşlerinden bazıları Efendimiz'e (sas) vefatı sonrasındaki hallerini sordular." [49] - Allah Resûlü (sas) bu soruya şöyle yanıt vermişti: "**Benden sonra sizlere, özû sözü doğru, ihsan ve takva sahibi bir insan sahip çıkacak ve sizin ihtiyaçlarınızı giderecektir.**" [50]

Allah Resûlü (sas) adeta Abdurrahman b. Avf'ı işaret edercesine bu vazifeyi üstlenecek adresi hanımlarına gösteriyordu. Rahmân'ın kulu olan

[47] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 141.

[48] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1183; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 145.

[49] Böyle bir soruyu yadırgamamak gerekir çünkü Allah Resûlü (sas) hiçbir miras bırakmayacak ve Kur'an Ahzâb Süresi 53. ayette de eşlerin, Efendimiz'den sonra evliliklerini de yasaklayacak, haram kılacaktı. Hal böyle olunca hanımlarda merak etmiş ve nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini Efendimiz'e sormuşlardı.

[50] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 351; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182.

Abdurrahman, ismine layık bir biçimde Müminlerin annelerine şefkatle yaklaşıyor ve onların ihtiyaçlarını fazlası ile yerine getiriyor ve bu şerefi de hiç kimseye kaptırmıyordu.

İnfakları İle Elde Ettiği Müjdeler...

Enes b. Mâlik rivayet ediyor: Hz. Ebû Bekir'in (ra) hilâfet günlerinin sonlarına yakındı. O günler özü ve sözü doğru bir tüccar olan^[51] Abdurrahman b. Avf'ın büyük bir ticarî kervanı Medine'ye girmişti. 700 develik koca kervan Medine sokaklarına girince halk büyük bir coşku ile kervanı karşılamak için yollara dökülmüştü. Kalabalığı fark eden Hz. Âişe yanındakilere bu kalabalığın sebebini sormuştu. Demişlerdi ki: "Abdurrahman b. Avf'ın kervanın coşkudur bu..." Hz. Âişe sevinmiş, bu büyük insanın, alının teri ile kazandığı bu büyük servetin sahibi olan Abdurrahman b. Avf için demişti ki: "Allah ona dünyada verdiklerini de mübarek kılsın, ahirette vereceklerini de mübarek kılsın. Vallahi ben Allah Resûlü'nden işittim ki, O şöyle buyurmuştu: ***Abdurrahman b. Avf cennete (sevincinden dolayı) emekleyerek girecektir.***"^[52]

Bu müjdeyi müminlerin annesinden duyan biri hemen Abdurrahman b. Avf'a ulaştırdı. Abdurrahman b. Avf bu habere öyle bir sevindi ki, hiç durmadan ve daha kervandaki develeri yerine vordırmadan koşa koşa Hz. Âişe'nin yanına geldi: "Doğru mu? Ey anneciğim! Bu duyduğum haber doğru mu?" diye sordu. Hz. Âişe: "Evet! Bizzat ben kendim Allah Resûlü'nden bunu işittim." dedi. Abdurrahman b. Avf dedi ki: ***"Ey anneciğim! Bu büyük müjdenin hatırına kervanın tamamını Allah yolunda infak ediyorum."***^[53]

Yine bir gün Peygamber'in evine birçok hediyeler, paralar, kumaşlar göndermişti. Gelen hediyelerin sahibini sormuştu, müminlerin annesi Hz. Âişe... Kendisine bu hediyelerin sahibinin Abdurrahman b. Avf olduğu söylenince ellerini semaya kaldırmış ve şöyle dua etmişti: ***"Allah'ım! Sen ona cennette bulunan selsebil suyunu içmeyi nasip et!"***^[54]

[51] Bu ifade bir hadise binaen söylenmektedir. Hz. Peygamber (sas) bir gün Abdurrahman b. Avf için şöyle buyurdu: "Abdurrahman gökte de Emin'dir, yeryüzünde de Emin'dir." İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1183.

[52] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 145; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 98.

[53] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 145; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 98.

[54] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 310; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 145.

Âlimlerin Dilinden

Abdurrahman b. el-Kâsım (v.191/806) babasından şöyle rivayet etti:
 “Ebû Bekir görüş sahibi ve bilgili kişilerin istişâresini gerektiren bir durum olduğunda muhacir ve ensardan Ömer, Osman, Ali, Abdurrahman b. Avf, Mu‘âz b. Cebel, Übey b. Kâ‘b, Zeyd b. Sâbit’i çağırırdı. Bunların tümü Ebû Bekir döneminde fetva verirlerdi. İnsanların fetvası bunlara aitti. Ebû Bekir bu minval üzere devam etti. Sonra Ömer halife olduğunda o da bu kişileri çağırırdı. Kendisi halifeyken Osman Übey ve Zeyd’e fetva sorulurdu.”

[İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 355]

Abdurrahman b. Avf (ra) bu kadar müjdenin muhatabı olmasına rağmen yine yüreğinde derin bir korku vardı. Zaten olması gerekende buydu değil mi? Korku ve ümit arasında gidip gelmek... Nasıl olduğuna dair bir rivayet aktaralım: Bir gün Ümmü Seleme validemize geldi ve gözyaşları içerisinde: “Ey Anneciğim! Vallahi çok korkuyorum. Bu kadar refahın içerisinde olmaktan, neye elimi atarsam elimde bereketlenmesinden korkuyorum. Acaba Allah bana vereceği mükâfatı sadece dünyada mı veriyor?” demişti. Ümmü Seleme validemiz, Abdurrahman b. Avf’ı çok iyi tanıyordu, ona dedi ki: “Korkma, eğer sen kazandıklarını Allah yolunda harcarsan ki, harcıyorsun varacağın yer bellidir.”^[55]

Hatırlanacağı üzere ne diyordu Efendimiz (sas): “**Doğru sözlü ve güvenilir bir tüccar, nebler, sıddıklar ve şehitlerle beraber olacaktır.**”^[56]

Başka bir gün dostları ile iftar sofrasının başında ezanın vaktini beklemektedir. Önünde pek de aslında bizlerin sofraları ile kıyaslanmayacak bir sofradır. Abdurrahman b. Avf bir sofraya baktı, bir ötelere baktı ve hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Dostları merak etti; “Ey Abdurrahman! Ne oldu, seni ağlatan nedir” dediler. Abdurrahman b. Avf bir taraftan ağlıyor, bir taraftan da şöyle diyordu: “Mus’ab b. Umeyr benden daha hayırlıydı. O Uhud’da şehit olduğunda onu kefenleyecek bir şey bulamadık da küçücük bir bez parçası ile onu sardık.

[55] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 311.

[56] Tirmizi, *Büyük*, 4.

Başına çekince ayakları, ayaklarına çekince başı açıkta kalıyordu. Uhud'un bir başka kahramanı olan Seyyidü's-Şüheda Hamza benden daha hayırlıdır. O da Uhud'da şehit olunca onu da binbir zorluk ile kefenlemiştik. Bize gelince dünya bize güldü, onlara nasip olmayan nice dünyalık bize nasip oldu. Vallahi! Korkuyorum, Allah'ın bize sevabımızı bu dünyada peşin olarak verip, ahiretimize bir şey kalmayacağından korkuyorum.”^[57]

O, korku insanıydı ve bunu da böyle dile getiriyordu. O gün iftar sofrasından hiçbir şey yiyemeden kalkmıştı. Ama o korku insanı olduğu kadar ümit insanıydı da... Reca kapısına elindeki tokmağı ile var gücü ile vuruyor: “Yâ Rabbi! Amellerimle değil, rahmetin ile mumamele et” diyordu.^[58]

Nasıl Kazandın Bu Kadar Malı?

Sahâbe bu kadar malın nasıl kazandığını merak etmiştiler ve günün birinde birileri Abdurrahman b. Avf'a bunu sormuştu. Biz de aynı merak içerisindeyiz. Gerçekten Abdurrahman b. Avf bu malı nasıl kazanmıştı? Biri gelmiş ve bu özü sözü doğru tüccara şöyle bir soru sormuştu; “Ey Abdurrahman! Sende ticaret yapıyorsun, bizde yapıyoruz. Senin geldiğin noktaya bak, bir de bize bak. Söyler misin Allah aşkına bu malı nasıl kazandın.” Abdurrahman b. Avf bu soruya şöyle cevap vermiştir: “Allah Resûlü'nü memnun edip, onun lisanından malımın bereketlenmesi için dua aldım. Allah'ı ticaretimin ortağı kıldım, ne kazandımsa, onun yolunda harcamaktan geri durmadım. Pazarın hep en ilk gelen tüccarı oldum. Yani güneşi üzerime değil, ben güneşin üzerine doğdum. Hiçbir müşteriyi boş çevirmedi. Az kâra razı oldum, çok kârdan değil, çok sürümden kazandım.”^[59]

Güle Güle Ey Koca Dağ...

Abdurrahman b. Avf vasiyetini yaptıktan sonra gözlerini bu dünyaya kapadı, ebedi âleme doğru ise açtı. Cenaze namazını bazı rivayetler Zübeyr b. Avvâm deseler de,^[60] Halife Hz. Osman kıldırdı ve vasiyeti gereği Bakî' Kabristanlığı'nda kardeşi Osman b. Maz'ûn'un hemen yanı başına defnedildi.^[61] Bugün

[57] Buhârî, *Cenâiz*, 34, 35; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 479.

[58] İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 479.

[59] Gazzâlî, *İhyâ'u Ulûmî'd-Dîn*, II, 99.

[60] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1184.

[61] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1184; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 479.

Bakî' Kabristanlığı'na varıp, Hz. Osman'ın kabrine doğru yürüdüğünüzde, Harre şehitlerinin hemen karşısında, Efendimiz'in (sas) küçük oğlu İbrâhim'in kabri şerifinin yanında size çok söz söyleyecek 3-4 mezar ile karşılaşacaksınız. O mezarlardan biri Akabe Biatları'nın yiğitlerinden Es'ad b. Zûrâre'nindir. Biri Allah Resûlü'nün ilim hazinelerinden Abdullah b. Mes'ûd'undur. Biri Sa'd b. Ebî Vakkâs'ındır. Biri Osman b. Maz'un'undur ve biri de Abdurrahman b. Avf'ındır.

Cenazesini taşıırken Aşere-i Mübeşşere'nin bir yiğidi olan Sa'd b. Ebî Vakkâs şöyle haykırıyordu: “Va cebela, Va cebela ... Güle güle Ey Koca Dağ... Güle güle Ey Koca Dağ...”^[62]

Evet o koca bir dağdı, bir iman dağı, bir infak dağı, bir sıdk, doğruluk dağı, bir ehliyet dağı, bir kabiliyet dağı ve bir semahat dağıydı.

O dağ, bir Ağrı dağı gibi, bir Palandöken gibi, bir Erciyes gibi yine dimdik ayakta duruyor, yine yamaçlarına gelip kendisine konuk olanlara bir çok şey söylüyor.

Rabbim bu bereketli hayattan bizleri mahrum etmesin. Bu yüce dağların başındaki dumanları hüznün ve kederin işaret olarak değil, izzet ve şerefın işareti olarak anlamayı bizlere kolaylaştırsın. Bizi onlardan, onları bizden razı eylesin. Dağlarının altlarını oyup, sele rüzgara toprağını saçıp savuran mirasyedilerden eylemesin. Değerlerine sahip çıkıp, onları tüketenlerden değil, üretenlerden eylesin.

Gelelim bu büyük dağdan alınması gereken mesajlara ... Konunun başında, o bize ideal tüccarın hayatında olması gereken beş esası öğretti. Bunlar:

Rahmâniyet,

Sıddıkiyet,

Ehliyet,

Kabiliyet ve Semahat idi.

Bu beş kavram üzerinden bizlerde gerekli mesajları almalı ve onları hayatlarımıza taşımamızdır.

[62] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 149.

❖ ABDURRAHMAN B. AVF'İN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ Rahmâniyet, Allah'ın Rahmân isminin bir tecellisi olarak varlığa merhamet nazarı ile bakmak ve muamelelerin temeline merhameti yerleştirmektir. Yeryüzünde olanlara merhamet göster ki, arşın sakinlerinden merhamet görebilesin.
- ❖ Sıddikiyet, doğruluk ve güvenilirlik esası üzerine yürümek, ne olursa olsun asla yalana kapı açmamak ve doğruluktan ayrılmamaktır. Sözünde ve özünde sıddık ol ki, Allah katında sadıklardan yazılabilesin.
- ❖ Ehliyet, yaptığı işin ehli olmak, yarım yamalak değil, ne yaparsa en güzelini yapmaya çalışmak, işinin hakkını vermek için liyakat üzere olmaktır. Her işi, ehli olana ver, sen de ehilsen ancak üstlen ki, Allah'ın emrini yerine getirebilesin.
- ❖ Kabiliyet, Allah'ın insana verdiği özellikler ve vasıflardır. Kabiliyetsiz insan yoktur, kabiliyetinin ne olduğunu bilmeyen insan ise çoktur. Öyleyse kabiliyetini ya tespit et, ya da keşf ettir ki, köreltmeyesin, verilen nimetin şükrünü eda edebilesin.
- ❖ Semahat, işleri kolaylık üzere yürütmek ve cömertlik sahibi olmaktır. Alırken, satarken karşıdaki insanı zora sokmamak, hep kolay olanı tercih ederek, bu konuda rahat davranmaktır. Semahat hayatının esası olsun ki, çok dua alabilesin, o dualarla da cennete uzanabilesin.

Suffa Meclisleri

SAHÂBE DERSLERİ

Kabul Olunmuş Bir Dua

SAÎD b. ZEYD

(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân iklimi

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ
الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ
يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الَّذِينَ
هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ

“İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resûl’ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık. Senin yöneldiğin yeri (Kâbe’yi) biz ancak Peygamber’e uyanı, ökçeleri üzerinde geri dönenenden ayırt etmemiz için kible yaptık. Bu, Allah’ın hidâyet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayıf edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir.”

[Bakara Sûresi, 2/143]

Nebevî Seda

مَنْ سَبَّ أَصْحَابِي فَقَلْبُهُ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ، وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

İbn Abbas’dan (ra) rivayet edildiğine göre Resulullah (sas) şöyle buyurmuşlardır: “Kim ashâbıma söverse, Allah’ın, melekelerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun!”

[Taberânî, el-Mu’cemu’l-Kebîr, XII, 142]

فَعَدَّ هَؤُلَاءِ التَّسْعَةَ، ثُمَّ سَكَتَ عَنِ الْعَاشِرِ، فَقَالَ الْقَوْمُ: نَنْشُدُكَ اللَّهُ يَا
أَبَا الْأَعْمُورِ، أَنْتَ الْعَاشِرُ قَالَ: إِذْ نَشَدْتُمُونِي بِاللَّهِ، أَبُو الْأَعْمُورِ فِي الْجَنَّةِ

“(Saîd b. Zeyd) Cennetle müjdelenen on kişinin dokuzunu saydı, onuncusunu söylemedi. İnsanlar dediler ki: ‘Ey Ebü’l-A’ver: Allahı aşkına söyle onuncusu sen misin?’ Saîd b. Zeyd dedi ki: ‘Allah adına yemin etmeseydiniz (söylemeyecektim.) Ebü’l-A’ver de cennettedir.”

(Ebû Dâvûd, Sünnü, 9)

“Vallahi! Bu saydığım (Aşere-i Mübeşşere) kişilerden herhangi birinin Allah Resûlü’nün yanında ve cihad meydanlarında yüzlerinin tozlanması, sizin Hz. Nûh kadar yaşayıp, işlediğiniz bir sürü amelden daha hayırlıdır.”

Saîd b. Zeyd (ra)

(Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, III, 175)

Adı	Saîd b. Zeyd
Anlamı	Mesut, mutlu ve bahtiyar
Künyesi	Ebü’l-A’ver/A’ver’in babası
Lakabı	Tespit edilemedi.
Baba Adı	Zeyd b. Amr b. Nüfeyl
Anne Adı	Fâtıma bint Ba’ce b. Ümeyye
Kabilesi	Adiyoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 19/Milâdi, 591
İslâm’a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	23 yıl
Rivayeti	48
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek, Mekke Fethi, Yermük, Ecnâdeyn vs.
Görevleri	Komutanlık, danışmanlık
Vefat Yeri	Bakî’ Kabristanlığı/Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 51/ Milâdi, 670
Vefat Yaşı	80

Muvahhid Bir Babanın Oğlu

Saîd b. Zeyd, Asr-ı Saâdet dünyasının çok farklı bir simasıdır. Onun hayat defterinin başına oturduğumuzda bir de görürüz ki aslında Saîd b. Zeyd'in hayatını anlamak için babası Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in hayatını anlamamız şarttır. Çünkü baba Zeyd'in oğul Saîd üzerinde, çok farklı tesirleri vardır. Ancak bir tevhid kahramanı ve şehidi olan Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'i size biraz daha detaylı bir şekilde, Saîd b. Zeyd'in kız kardeşi olan Âtike bint Zeyd'i anlatacağım bahse havale edeceğiz, burada sadece bir iki cümle söylemekle iktifa edeceğiz.

Baba Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, câhiliyenin zifiri karanlığında yaşamış ama şirke bulaşmamış bir muvahhiddir. Mekke ahalisinin dini düşüncesi olan şirki en gür sedası ile reddetmiş, bundan dolayı da Hz. Ömer'in babası olan Hattâb'ın baskı ve işkencelerine defaatle maruz kalmıştır.^[1] Birçok kaynakta Saîd b. Zeyd, Hz. Ömer'in amcasının oğlu olarak gösterilse de doğru olanı amcasının torunu olmasıdır. Çünkü Saîd'in babası Zeyd, onun babası Amr, onun babası ise Nüfeyl'dir. Hz. Ömer'in babası Hattâb, Amr'ın kardeşi, Nüfeyl'in oğludur.^[2] Dolayısı ile Zeyd, Hattâb'ın

Hakkında İnen Âyet

*“Tâğût'a kulluk etmek-
ten kaçınıp, Allah'a
yönelenlere müjde var-
dır. (Ey Muhammed!)
Dinleyip de sözün en
güzeline uyan kulla-
rımı müjdele. İşte Al-
lah'ın doğru yola ilet-
tiği kimseler onlardır.
Gerçek akıl sahipleri
de onlardır.”*

[Zümer Sûresi, 39/17,18]

[1] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 298-301.

[2] Burada câhiliye döneminde varolan, ama İslâm ile birlikte haram kılınan bir evliliğe de değinmemiz gerekecektir. Zeyd b. Amr'ın ve Hz. Ömer'in babası olan Hattâb'ın babaları Nüfeyl b. Abduluzza idi. Nüfeyl, Hayye bint Câbir b. Ebi Hâbib (bu hanımın isminin (Ceydâ bint Hâlid b. Câbir b. Ebi Hâbib b. Fehm olduğu da söylenmiştir. Bkz. el-İsfahânî, *Kitâbü'l-Eğâni*, III, 117) isminde bir hanım ile evlenmiş, bu evlilikten Hz. Ömer'in babası Hattâb doğmuştu. Nüfeyl ölünce, bu sefer üvey oğlu olan Amr

yeğenidir.^[3] Hattâb, yeğeni Zeyd'e öyle baskılar yapmıştır ki Mekke'yi ona dar etmiştir. Zeyd b. Amr bir müddet sonra gelecek son peygamberin ayak izlerini sürmek için Şam'a gidecektir. Oralarda bulunan bazı din adamları ile görüşecek, beklenen son peygamber ile alakalı bilgiler edinecektir. O günlerde gerek Hristiyan, gerek Yahudi din adamları da, gözlerini semaya dikmiş, gelecek son elçiye beklemektedirler. Zeyd bu din adamlarına gelip derdini anlattıklarında kendisini hayrete düşürecek bir cevap alacaktı: *"Doğru şeyi, yanlış yerde arıyorsun..."*^[4]

Evet aradığı doğrudu, o son elçiye arıyordu. Ama arayacağı yer Şam değil, aradığı yer Busrâ değil, aradığı yer Hicaz'ın bir yeri olmalıydı. Çünkü tüm işaretler Faran Dağlarını,^[5] İbrâhim'in, İsmâil'in şehrini gösteriyordu.^[6] Daha fark edilmemişti ama tüm parmaklar Ebû Talib'in yetimini gösteriyordu. Zeyd b. Amr, aramış aramış ve aradığının izini sonunda bulmuştu. O iz, geldiği yer olan Mekke'den başka bir yer değildi. O halde hemen oraya geri dönmeliydi. Zeyd b. Amr da bunu yapacak, Mekke'ye doğru geri dönecekti.^[7]

Dönüş yolunda Cüzâmlılar (Lahm) kabilesinin yurtlarından geçerken, bu bedevî kabile Zeyd b. Amr'ı yolundan alıkoyacak ve ona yolculuğunu tamamlamayacaklardı. Bu kabile, bu tevhid yolcusunu ne yazık ki öldürmek isteyeceklerdi. Zeyd b. Amr yıllar süren bu mücadelesini şimdi canı ile ödeyecekti. Zalim kılıçların altında can verirken dudaklarından şu cümle süzülecekti: *"Yâ Rabbi! Ben gönderilecek son elçiden, mahrum oldum. Ne olur sen oğlum Saîd'i ondan mahrum etme!"*^[8]

Büyük tevhid kahramanı hayata veda ederken bu sözlerle veda ediyor, kılıçlar altında doğranırken, Allah'tan (cc) bunu istiyordu. Allah da elbette bu

ile evlenmiş bu evlilikten de Zeyd doğmuştu. Dolayısı ile Hattâb ile Zeyd'in anneleri bir, babaları ise birinin Nüfeyl, diğerinin ise oğlu Amr'dır. Böyle olduğu için, Hattâb hem Zeyd'in amcası hem de anne bir kardeşidir. İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 303; Zehebi, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, I, 127; Halit Özkan, "Zeyd b. Amr", *DİA*, XLIV, 316.

[3] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 303.

[4] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 446.

[5] Kitâb-ı Mukaddes'te geçtiği üzere, Mekke ve çevresindeki dağlar böyle isimlendirilirdi. Bkz. Tesniye, Bab, 33, Âyet, 2; Yaratılış Bab, 21 Âyet, 20, 21.

[6] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 446.

[7] İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 268.

[8] İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dımaşk*, XVI, 514.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

“(Saîd b. Zeyd) Cennetle müjdelenen on kişinin dokuzunu saydı, onuncusunu söylemedi. İnsanlar dediler ki: ‘Ey Ebü’l-A’ver: Allah aşkına söyle onuncusu sen misin?’ Saîd b. Zeyd dedi ki: Allah adına yemin etmeseydiniz (söylemeyecektim.) *Ebü’l-A’ver de cennettedir.*”

[Ebû Dâvûd, *Kitâbü’s-Sünne*, 9]

yürekte yapılan duaya icabet ediyor ve Zeyd’in oğlu Saîd’i, Efendimiz’in (sas) ilk halkasının içerisine dahil ederek, Aşere-i Mübeşşere’nin bir ferdi olmasını ona nasip edecekti.

İşte bizim kabul olunmuş bir dua serlevhamızın gerekçesi bu... Saîd b. Zeyd demek, “*Muvahhid bir babanın kabul olunmuş bir duası*” demektir. Saîd b. Zeyd böyle bir babanın oğludur... Herhalde baba böyle olunca, oğul da onun gibi olacaktır. O babanın kendisine emanet ettiği tevhid bayrağını yere düşürmeden, büyük bir teslimiyet ile başladığı ilk günden, vefatına kadar taşıyacaktır.

Saîd b. Zeyd’in babası böyle biri idi. Ya annesi kimdi? Annesi Fâtıma binti Ba’ce’dır. Huzâ’a kabilesine mensup bu hanım,^[9] kocası Zeyd’in düşüncelerini kabul etmiş, o da tevhide teslim olmuştu. Kocası Zeyd’den sonra bir müddet yaşamış, nübüvvetin mesajlarına yetişmiş ve Efendimiz’e (sas) iman ederek, vefat etmişti.^[10]

Fâtıma bint Ba’ce, bir şiirinde oğlu Saîd’den şöyle bahsetmektedir:

Kavminin/aşiretinin efendisi olan oğlum!

Kalbi temiz, gururlu ve güçlü olan oğlum!

Yağmur yüklü bulutlar gibi cömert olan oğlum!

Rahatlıkta ve darlıkta, herkese yardımcı olan oğlum!^[11]

[9] Zeyd b. Amr’ın üç hanımı vardı. Bunlar hakkında detaylı bilgiyi Âtike bint Zeyd bahsinde vereceğiz. Kısaca değinmek gerekirse kocası Zeyd’in düşüncelerini kabul etmeyip, ona çok eziyetler çektiren *Safiyye bint el-Hadrami*, Saîd b. Zeyd’in annesi olan *Fâtıma bint Ba’ce* ve Âtike bint Zeyd’in annesi olan *Ümmü Kureyz bint Abdullah*’tır.

[10] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 495; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 728.

[11] İbn Hâbib, *el-Munammak*, s. 348.

Rivayet Ettiği Hadis

Saîd b. Zeyd (ra) diyor ki: “Resûlullah (sas) Kureyş’ten on kişi cennetliktir. Bunlar da, ‘Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf, Sa’d b. Mâlik (ibn Ebî Vakkâs), Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ve Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl’dir.’ buyurdu.”

[Tirmizî, Menâkıb, 26]

Dolayısı ile Zeyd’in, evi muvahhid bir evdi. Bu evin Saîd dışında bir de bir kızı vardı. Bu kız oldukça renkli bir hayatın sahibi olan Âtike bint Zeyd’dir.

Tevhid Evi’nin Yiğidi

Saîd b. Zeyd, milâdî 591 yılında doğmuştur.^[12] Dolayısı ile Efendimiz’den 20, amcasının oğlu sayılan Hz. Ömer’den 7 yaş küçüktür.

Bu kutlu ailenin çocukları gözlerini dünyaya açtıklarında babaları Zeyd’den tevhidî öğrendiler. Mekke’nin genel yapısına aykırı olarak putları kerih gören bir evde nefes alıp-vermeye başladılar.

Saîd, 17-18 yaşlarına varınca annesi, oğlunu evlendirmek istedi. O gün için Benî Adiyy’in reisi olan Hattâb’ın kızı Fâtıma’ya talip oldu. Böylelikle Saîd ile Hz. Ömer arasında amca oğulluğu yanında bir de enişte-kayın ilişkisi başlamıştı.^[13] Bu evlilikle birlikte, Saîd hanımı Fâtıma’ya babası Zeyd’den öğrendiği kadar tevhidî anlatmıştı. Fâtıma da aynen Saîd gibi, putlardan nefret eden, Mekke’nin dini düşüncesinden yüz çeviren biri olmuştu. Evlilikleri böyle devam edip giderken Mekke’de tarihin en büyük olayı gerçekleşti. Beklenen büyük vuslat milâdî 610 yılının Ramazan ayında Hira mağarasında oldu.

Efendimiz (sas) risâlet vazifesi ile görevlendirilince en yakınlarından başlayarak, insanları bu yeni dine davet etmeye koyulmuştu. Risâletin o ilk günlerinde daha Efendimiz’e (sas) inanan insanların sayısının bir elin parmaklarını aşmadığı günlerde Hz. Ebû Bekir, babasını çok sevdiği komşusu Saîd b. Zeyd’e bu meseleyi açmak için onun evine doğru gitti. Hz. Ebû Bekir, Saîd’in evine varınca, sözü dönüp dolaştırıp asıl meselenin üzerine getirdi ve başladı anlatmaya... O anlattıkça o günler 19 yaşlarında bir delikanlı olan Saîd heyecanlandı ve şu itirafta bulundu: “Evet bu sözler yıllar önce babamın söylediği sözler!” Saîd

[12] İbn Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 478.

[13] İbn Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 178.

daha fazla dayanamadı ve ağlamaya başladı. Bir taraftan gözlerinden yaşlar boşalıyor bir taraftan da diyordu ki: *“Ey Ebû Bekir! Ben bunları yıllar önce babamdan duymuştum. Sanki şu an karşımda konuşan sen değilsin de babammış gibi geldi bana.”* Daha Hz. Ebû Bekir’in sözleri bitmemişti ki Saîd b. Zeyd gözyaşları içerisinde: *“Ne olur Ey Ebû Bekir beni Muhammed’e götür!”* demişti. Zaten Hz. Ebû Bekir bu sözü bekliyordu. Beraberce Efendimiz’in yanına doğru yürüdüler. Yürürken Saîd gözyaşlarını tutamıyordu. *“Ah babam”* diyordu; *“O’nun hasreti ile gittin. Meğer sana ne kadar yakınmış. Meğer aynı sofrada oturmuş, onunla kaç kez görüşmüş, aynı yollarda yürümüş, aynı insanlara muhatap olmuşsunuz. Ama sana nasip olmadı...”* demişti.

Önde Hz. Ebû Bekir, arkada Saîd b. Zeyd, Efendimiz’in (sas) yanına girdiklerinde, Allah Resûlü (sas) tebessüm etmiş, Saîd’in gelişine sevinmişti. Daha Allah Resûlü hiçbir şey söylemeden, Saîd yılların tevhid talimi ile dile gelmiş ve şehâdet getirerek iman edenlerin o nurlu halkasına katılmıştı.^[14] Bazı kaynaklar Saîd’in 12. Müslüman olduğunu,^[15] bazıları Erkam b. Ebi’l-Erkam’dan hemen önce 15. Müslüman olduğunu söylerler.^[16] İmanın mutluluğu ile Saîd koşa koşa eve gelmiş ve hanımı Fâtıma bint Hattâb’ı bu büyük olaydan haberdar etmişti. Fâtıma da o anda iman ederek, kocasının söylediklerini tekrar etmiş ve iman halkasına o da katılmıştı.^[17]

İman, Kur’ân ve Zafer Evi

Artık Saîd için de Fâtıma için de yepyeni ve zorlu bir hayat başlıyordu. Çünkü iman o günler pahalıydı, iman o günlerde elde taşınması gereken kılgın bir kordu, iman o günlerde yoluna birçok şeyin feda edilmesi gereken önemli bir değerdi.

Saîd ve hanımı Fâtıma her iman sahibi gibi o günler imanlarını gizliyorlardı. Herkes o günler büyük bir tedbir ile hareket etmeliydi. Ama Saîd ile Fâtıma iki kat daha tedbirli olmalıydılar. Çünkü eğer Ömer bunların iman ettiklerini duyarsa, bu aileyi bir dakika yaşatmaz, ikisini de gözyaşlarına bakmadan öldürürdü. Çünkü Ömer çok hiddetli ve bu yeni dinin mensuplarına karşı çok

[14] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 178.

[15] Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 199; M. Âsım Köksal, *Hz. Muhammed ve İslamiyet*, I, 222.

[16] Zehebî, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, I, 136; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 178.

[17] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 178.

acımasızdı. Saîd b. Zeyd de hanımı Fâtıma bint Hattâb da Hz. Ömer'in Leylâ bint Ebî Hasme ve kocası Âmir b. Rebiâ'ya ve Zinnûre'ye nasıl işkence ettiklerini bizzat görüyorlardı. Hz. Ömer bu müminlere öyle işkenceler yapıyordu ki iplerle onları bağlıyor ve saatlerce elindeki sopa ile dövüyordu. Bir müddet dövüp ara verdiğinde ise şöyle diyordu: "Sakın size acıdığım için dövmeyi bıraktıgımı zannetmeyin, aksine yorulduğum diye bıraktım. Biraz dinleneyim yeniden size geleceğim" diyordu.^[18] Bu işkenceler akıl almaz boyuta varınca Leylâ ile kocası Âmir Habeşistan'a hicret etmek zorunda kalmışlardı.^[19]

Saîd ve Fâtıma'nın oluşturduğu bu iman ailesine Efendimiz (sas) özel bir teveccüh gösterir, onların ilahi mesajları tâlim etmeleri için, Dârü'l-Erkam'a gelmelerini istemez, onlara Dârü'l-Erkam'da yetişen bir muallimi, inen âyetlerden haberdar etmeleri için gönderirdi. Bu iş için seçilmiş muallim Habbâb b. Eret'ti. Habbâb b. Eret haftanın belli günleri bu eve bazen tek başına, bazen yanına birilerini alarak gelir, nazil olan âyetleri onlara öğretir ve bu âyetlerin daha da güzel anlaşılması için elinden gelen gayreti sergilerdi.^[20]

Böylelikle bu kutlu aile gizli gizli Kur'ân talimlerine devam ediyor ve Ömer'in kendilerinin bu halini görmemeleri için de özel gayret gösteriyorlardı. 6 yıl bu gizlilik devam edecekti. Bu dönem zarfında Saîd b. Zeyd nasıl zorlanmışsa bir gün şöyle diyecekti: "*Babam Zeyd, babası Hattâb'tan çok çekmişti. Şimdi ben de oğlu Ömer'den, onun korkusundan çok çekiyorum....*"^[21] Saîd b. Zeyd de hanımı da çok iyi biliyorlardı ki eğer Ömer onların Müslüman olduklarını duysa, bir dakika onları yaşatmaz, ne akrabalığa ne kardeşliğe bakar, gözyaşlarına bakmadan dünyayı onlara zindan ederdi. Bu korku ile onlar yaşarlarken bir taraftan da asla Ömer'in Müslüman olacağına ihtimal vermiyorlardı. Ama gün gelecek Hz. Ömer (ra) o evde iman yoluna girecekti.

Ufukta Hicret Yurdu Medine Var

O günden sonra Saîd ve hanımı Fâtıma yaklaşık 7 sene daha Mekke'de yaşayacaklardı. Bu kutlu aile de her iman evi gibi bu zaman zarfında birçok bedel

[18] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 457, 458.

[19] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 455.

[20] İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 79.

[21] İbn Asâkir, *Tarihü Medîneti Dımaşk*, XXI, 67, 68; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 80; Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensar*, 34.

ödeyecek, Şib-i Ebî Talib'i yaşayacak, hüzn yılında önce Ebû Talib'in, sonra Hatice'nin vedasına şahit olacak, Efendimiz'in (sas) Tâif yolculuğu için umutlanacak, Tâif dönüşü kırılan kalpler için onlar da gözyaşı dökcek, Akabe'ye gelen Medine'li insanlardan dolayı sevinecek ve en sonunda yollarının rehberi olan Efendimiz (sas) emri ile Yesrib'e, yeni bir destan yazmak için yolculuğa çıkacaklardır. [22]

Saîd b. Zeyd, hanımı Fâtıma ile birlikte Yesrib'e geldiklerinde önce bir muhasebe kahramanı olan Ebû Lübâbe'nin kardeşi Rifâ b. Abûlmünzir'in evine konuk olmuşlardı. [23] Muhacir-ensar kardeşliğinde Resûlullah (sas) bu teslimiyet evini, yine bir teslimiyet kahramanı olan Bedir'in aslanlarından ve Uhud'un şehitlerinden Râfi b. Mâlik'e kardeş [24] kılacaktı. [25]

Efendimiz (sas), Yesrib'e hicret eder etmez Yesrib'i *Beldetü't-Tayyibetün*, güzel belde kılmış, ismini de Medine diye değiştirmişti. [26] Şimdi Medine cihana risâletin mesajını yaymak için bir merkez olacaktı. Eğer cihana risâletin mesajı buradan yayılacak ve gür bir seda ile duyurulacaksa, o halde ayağı yere çok sağlam basmalı, temelleri güçlü atılmalıydı. Efendimiz (sas) bu amaçla bir istihbarat teşkilatı kurmaya karar verdi. Bu istihbarat teşkilatı başta Mekke kervanları olmak üzere, Medine çevresinde ne var ne yok hepsini Efendimiz'e (sas) rapor edeceklerdi. Peki, kim bu zorlu görevde yer alacaktı. İstihbarat işi öyle kolay bir iş değildi. İyi bir kabiliyet, güçlü bir irade ve hepsinden öte ciddi bir teslimiyet gerektirirdi. Efendimiz (sas) bir insan sarrafı idi. Elinin altındaki her insanı kabiliyet ve mizaçları ile tanır, onlara bu yönlerini dikkate alarak görevler verirdi. İşte şimdi de O'na istihbarat işlerini yapacak iki yiğit lazımdı.

Zorlu Vazife: İstihbarat

Bu üç önemli vasfı bünyelerinde en güzel biçimde oluşturmuş iki yiğide Efendimiz (sas) bu görevi verdi. Kimdi bu iki yiğit? Biri Talha b. Ubeydullah, diğeri hayat defterinin sayfalarını çevirdiğimiz Saîd b. Zeyd'di. Allah Resûlü

[22] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 728; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 178.

[23] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 450.

[24] İbn Esir, onun ensar kardeşinin Übeyy b. Kâ'b olduğunu belirtse de bu doğru değildir. Bkz. İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 476.

[25] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 450; İbn Hâbib, *el-Muhabbar*, s. 74.

[26] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 285.

(sas) bu yiğitleri böyle zorlu bir görev ile vazifelendirdi.^[27] Bu iki yiğit kendilerini bu işe öyle bir verdiler ki günlerce sorumluluk alanlarına giren yerleri adeta karış karış dolaşarak, bir karıncanın yürüyüşünü dahi atlamadan, her önemli haberi Medine'ye rapor ettiler. İşte o önemli haberlerden bir tanesi: “Ebû Süfyân 1000 develik büyük bir kervanı 40 süvari ile koruyarak Şam'a doğru götürüyor.” Efendimiz (sas) bu haberi alır almaz 313 yiğidini topladı ve kervanı dönüş yolunda vurmak için Medine'den ayrıldı.

Allah Resûlü, Bedir'e doğru giderken, istihbarat görevlileri olan Talha ve Saîd'e: **“Siz Havra denen mıntıkada bekleyin ve kervanın dönüş seyrinden bizi haberdar edin”** ^[28] diye talimat vermişti. Bu iki yiğit verilen emir gereği, söylenen mıntıkada beklemeye başlamışlardı. Ama Ebû Süfyân bazı hareketliliklerden şüphelenmiş ve çok akıllıca bir yöntem ile kervanın yönünü değiştirmiş, uzak olmasına rağmen başka yolu kullanmaya başlamış, Dumdum b. Amr el-Ğifari'yi de Mekke reisi Ebû Cehil'e göndererek, Müslümanların kervanı vurma gibi bir planları olduğunu onlara haber vermişti. Bu haber üzerine Mekke büyük bir ordu hazırlayıp Bedir'e doğru yola çıkmış, Ebû Süfyân da ustaca bir başarı ile kervanı sağ salım Mekke'ye vardırılmıştı. Talha ile Saîd ise bu olaylardan habersiz Havra'da beklemelerini devam ettirmişlerdi.^[29]

Olayın neticesinde Mekke'nin inkâr ordusu ile Medine'nin iman ordusu Bedir'de karşı karşıya gelmiş ve bu ilk karşılaşmada iman inkâra galebe çalmıştı. Müslümanlar büyük bir sevinç ve zafer ile Medine'ye dönerlerken, Talha ile Saîd de beklemiş beklemiş kervan geçmeyince Medine'ye geri dönmeye karar vermişlerdi. Bu yiğitler dönüş yolunda Allah Resûlü (sas) ile Medine'nin girişinde karşılaşınca, boyunları bükük ve mahzun bir eda ile sanki suç işlemişler gibi: “Yâ Resûlullah! Ebû Süfyân'ın kervanını kaçırdık. Her halde kervan başka bir yoldan Mekke'ye vardı” demişlerdi. Efendimiz (sas) tebessüm etmiş ve olanları bu iki yiğide anlatmıştı. Talha ve Saîd, iman ordusunun bu ilk karşılaşmada elde ettikleri başarıdan dolayı sevinmişlerdi ama Bedir gibi önemli bir seferden mahrum kalmalarından dolayı da oldukça üzülmüşlerdi. Efendimiz (sas) bu kez de onları yine teskin etmiş ve onlara büyük bir müjde vererek, görevlendirmeden dolayı Bedir'e katılamamalarını dikkate alarak, onları da Bedir

[27] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, I, 67; Yıldırım, Muhammed Emin, *Yaşayan Şehit Talha b. Ubeydullah*, s. 48, 49.

[28] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 7.

[29] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 258.

ashâbından saymış ve onlara da aynen Bedir'e katılmış askerler gibi ganimetten pay vermişti. ^[30]

Zorlu Sefer Uhud

Bedir zaferi Müslümanların gücüne güç katmış, inkârcıları ise zelil ve perişan etmişti. Aradan bir yıl geçmemişti ki Efendimiz (sas) hem istihbarat ağı ile hem de Mekte'de bulunan ve gizli bir Müslüman olan Hz. Abbas'ın mektubu ile

büyük bir ordunun Medine üzerine geldiğinin haberini almıştı ^[31] Bunun üzerine Efendimiz (sas) hemen ashâbını toplamış, durumu istişare etmişti. Kendi fikri Medine'de kalıp, şehir savunması yapmak yönünde ise de gençlerin görüşünü kabul ederek Uhud'a doğru yola çıkmıştı. ^[32] Yolun orta yerine geldiklerinde münafıkların reisi İbn Selûl, 300 kişiyi kandırarak ordudan ayırıp, geriye döner. Böylelikle İslâm ordusu daha işin başında büyük bir imtihan ile baş başa kalır. 1000 kişilik ordunun üçte biri bir anda ayrılmış ve geri dönmüştür. Ama bu olumsuz tablo istenilen neticeyi vermemiş ve iman ordusu yoluna devam etmiştir.

Geriye kalan 700 kişilik iman ordusu, Uhud'a doğru ilerlerken münafıklardan Mirba b. Kayzî isimli birinin tarlasının yakınlarından geçmektedir. Bu Allah düşmanı aynen İbn Selûl gibi Müslümanların morallerini bozmak ve Efendimiz'i (sas) insanlar nezdinde küçük düşürmek için şöyle haykırır: "Ey Muhammed! Sen nasıl bir peygambersin ki askerlerinin benim tarlamı çiğneyerek geçmelerine müsaade ediyorsun. Bu sana helâl mi ki sen böyle yapıyorsun." Aslında ne ortada çiğnenen bir tarla, ne de ziyana uğrayan bir şey vardır. Allah Resûlü (sas) ve ashâbı önden giden atlılardır. O önden giden atlılar, çok yol almalarına rağmen, ne bir çiçeğe ne bir karıncaya bile basmamışlardır. Ama bu

Kendi Lisanından

"Bu saydıklarımın (aşere-i mübeşşere) bir kimsenin Resûlullah (sas) ile bir süre bulunup gördüğü hizmet sebebiyle yüzünün tozlanması, bir kimsenin -Hz. Nûh kadar ömür verilse bile- bir ömür boyu hayırlı, güzel işler yapmasından daha hayırlıdır."

[Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 175]

[30] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, I, 210, 211; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 7; İbn Asâkir, *Tarihü Medîneti Dimaşk*, XXI, 69-70.

[31] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 36; İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-Eser*, II, 2, 3.

[32] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 36; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 68.

Şâhidlerin Dilinden

Annesi Fâtıma bint Ba'ce, bir şiirinde oğlu Saîd'den
şöyle bahsetmektedir:

“Kavminin/aşiretinin efendisi olan oğlum!

Kalbi temiz, gururlu ve güçlü olan oğlum!

Yağmur yüklü bulutlar gibi cömert olan oğlum!

Rahatlıkta ve darlıkta, herkese yardımcı olan oğlum!”

[İbn Hâbib, *el-Munammak*, s. 348]

münafığın amacı üzüm yemek değil, bağcıyı dövmektir. Bunun içinde bahnelerle Efendimiz'e (sas) hakaretler etmektedir. Sözü'nün sonunda bu münafık eline bir avuç toprak alarak dedi ki: “*Vallahi, Ey Muhammed! Eğer bilsem ki şu elimdeki toprağın hepsi senin yüzüne gelecek, şimdi hepsini sana savururdum.*” Bu söz Müslümanların öyle ağırlına gitmişti ki onlar canlarından daha aziz bildikleri Peygamberlerine böyle bir hakareti sinelerine çekemiyorlardı. Ama Allah Resûlü'nün (sas) yanında, O'nun izni olmadan da bir şeyler yapmak istemiyorlardı. O yiğitlerin içerisinde olan teslimiyet kahramanı Saîd b. Zeyd de yerinde duramıyordu. Onun da içi içini yiyordu, ellerini sıkıp bırakıyor, öfke ile Allah Resûlü'nden (sas) kendisine bir işaret gelmesini bekliyordu. Ama Efendimiz, o hilmin, müsamahanın, hoşgörünün sultanı olan, Rahmet Peygamberi bu cahillerle geçirecek zamanın olmadığını çok iyi biliyordu. Bunun için de bu sözlerin duyulmamasını ve yola devam edilmesini istiyordu. Böylelerine verilecek en güzel cevabın tepkisizlik olduğunu öğretmek istiyordu. Saîd b. Zeyd baktı ki Allah Resûlü (sas) bu Allah düşmanına hiçbir şey söylemeyecek ve adamın bu küstahlığı yanına kâr kalacak, dayanamadı ve adamın üzerine atıldı; elindeki yayla vurup Mirba'nın başını yaraladı. Efendimiz (sas) Saîd'in bu yaptığını görünce, hemen olaya müdahale etti ve adamı Saîd'in elinden kurtardı. Saîd o ana kadar adamı epey haşlamıştı ama halen siniri yatışmamıştı: “Yâ Resûlullah! Bırak şu Allah düşmanının haddini bildireyim” diyordu. Allah Resûlü de: “**Hayır, Saîd yeter**” diyor; askerlerini alarak Uhud'a doğru yürümeye devam ediyordu.^[33]

[33] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 69; Taberî, *Tarih*, III, 13; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 151.

Efendimiz (sas) arkasındaki iman ordusu ile Uhud dağına varıyor, orada ordusunu konuşlandırıyordu. Saîd b. Zeyd de Uhud'un her safhasında teslimiyetine yakışır bir biçimde duruyor, o zorlu ve imtihan dolu savaşta Allah ve Resûlü'nü memnun ediyordu. ^[34]

Uhud'dan sonra diğer tüm gazvelerde, Hudeybiye seferinde ve daha nice tablolarda yer alıyor, hepsinde de kendine yakışan bir tavır ortaya koyuyordu. ^[35]

Cennetle Müjdelenmesi

Saîd b. Zeyd'in Rıdvan bey'atına katılan tüm sahâbenin cennetlik olduğu yönünde hem Kur'an'ın ^[36] hem Efendimiz'in (sas) müjdesine ^[37] nail olmasının yanında, bizzat kendisinden, Abdurrahman b. Avf'tan ve başka bazı sahâbilerden bize nakledilen birkaç rivayette de özel olarak cennetle müjdelendiğine şahit oluyoruz. Başta Ebû Dâvûd ve Tirmizî olmak üzere birçok hadis kitabında aktarılan bu rivayetlere göre Saîd b. Zeyd yıllar önce Efendimiz'den (sas) 10 kişinin cennetle müjdelendiğini işitmiş ve bu habere şahit olmuştu. ^[38] Ama bu yüce sahâbî böyle bir haberi duymasına rağmen yine de tüm sahâbe de olan "Hel min mezid/Daha fazlası yok mu?" şuuru ile insanlarla çok fazla bu rivayeti paylaşmayı uygun görmemişti. Yıllar sonra Muâviye b. Ebî Süfyân döneminde Kûfe'de o günün valisi olan Muğîre b. Şu'be'nin huzurunda Hz. Ali hakkında ileri geri konuşulunca, yüce insan Saîd b. Zeyd dayanamaz ve orada bu hakikati en gür seda ile hem o çağın insanına hem bizlere duyurur. Rivayete göre bir adam Vali Muğîre'nin huzuruna geldi ve isim vermeden biri hakkında pek de edebe uymayan bazı sözler söyledi. Saîd b. Zeyd merakla Muğîre'ye adamın kimi kastettiğini sordu. Muğîre b. Şu'be adamın Hz. Ali'ye karşı bu sözleri sarf ettiğini söyledi. İşte o anda Saîd b. Zeyd öyle bir gadaplandı ki: "Yazıklar olsun sizlere, yanınızda Allah Resûlü'nün (sas) güzide ashâbına ağza alınmayacak

[34] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 728; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 178.

[35] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 728; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 178.

[36] "Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir." Fetih 48/10.

[37] "İnşallah o ağaç altında biat etmiş olan Hudeybiye Ashâbı'ndan hiç kimse, cehennem ateşine girmez ..." Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 37.

[38] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 175; Ebû Dâvud, *Sünne*, 9; İbn Mâce, *Mukaddime*, 11; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 452.

sözler söyleniyor, siz ise hiçbir şey yapmadan, sadece dinliyorsunuz. Vallahi! Ben Allah Resûlü'nden şu on kişinin cennetlik olduğunu duydum” dedi ve Hz. Ebûbekir'den başlayarak Sa'd b. Ebî Vakkâs'a kadar 9 kişiyi saydı, sonra dedi ki: “Vallahi! Bu saydığım kişilerden herhangi birinin Allah Resûlü'nün yanında ve ci-had meydanlarında yüzlerinin tozlanması, sizin Hz. Nûh kadar yaşayıp, işlediğiniz bir sürü amelden daha hayırlıdır.”^[39]

İnsanlar bir anda Saîd b. Zeyd'in etrafında toplandılar. Erkam'ın evinde Efendimiz'in (sas) ilk halkasının talebelerinden olan bu yüce insanın, bu konudaki hassasiyeti birçok güzelliği o gün için yitirmiş olan insanların zihin dünyalarını bir anda sarsmıştı. İnsanlar bu hadisi birkaç kez tekrar ettirdiler. Baktılar ki Saîd b. Zeyd on kişinin cennetle müjdelendiğini söylüyor ama dokuz kişinin ismini sayıyor. Bunu fark edince sordular; “Ey Allah Resûlü'nün sahâbisi onuncu şahsı da söyler misin?” Saîd b. Zeyd onuncu şahsı söylemek istemiyordu. Çünkü onuncu şahs kendisinden başka biri değildir. İnsanlar zorlayınca bu eşsiz tevazunun insanı, kendi ismini de söyleyerek Aşere-i Mübeşşere'nin bir yiğidi olduğunu âleme duyurmuş oluyordu.^[40] İşte Efendimiz'in (sas) kutlu lisanı ile cennetle müjdelenmiş yiğitler kervanının son neferi Saîd b. Zeyd'i de böylelikle öğrenmiş oluyoruz.

Ömerli Günler, İzzetli Günler

Yermük savaşı daha neticelenmemişti ki Hz. Ebû Bekir Medine'de vefat etmiş, yerine de Hz. Ömer'i halife olarak tayin etmişti. İslâm ümmeti için yepyeni bir sayfa açılıyordu. 10.5 yıl sürecek rahmet, kuvvet, adâlet ve izzet günleri, yani Ömerli günler... Bu günler Saîd b. Zeyd'de herhangi bir değişiklik yaptı mı? Mesela; Saîd b. Zeyd şunu düşündü mü: “25 senedir risâlet davası uğruna mücadele verip duruyorum. Artık bu işe bir ara verelim de hâzır amcamın torunu ve eniştem halife olmuşken biraz rahat edeyim. Medine'ye gidip halifeye yakın olup, iktidarın gücünden ve şatafatından istifade edeyim.” Hayır asla... Çünkü onlar sahâbe nesli idi. Sahâbe nesli yönetim işini bir fırsat olarak görmez, bir sorumluluk olarak algılandılar. Bunun için mümkün mertebe bu işin taliplileri olmaz, olur da birileri böyle bir görev

[39] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, III, 175; Ebû Dâvud, *Sünne*, 9.

[40] Saîd b. Zeyd diyordu ki: “Beni Allah'a havale edip, ille de yemin ettiğiniz için söylüyorum. Ebû'l-A'ver de (Saîd b. Zeyd) cennettir.” Tirmizi, *Menâkıb*, 84; Nesâî, *Menâkıb*, 15.

verirlerse, bu sefer de o görevin altında iki büküm olur, nasıl bu görevleri yüzlerinin akı ile tamamlayacaklarının hesabını yaparlardı. İşte bundan dolayı Saîd b. Zeyd 10,5 yıl süren Hz. Ömer döneminde önceki hayatında hiçbir değişiklik olmadan cepheden cepheye koşarak, ben ecrimi Allah'tan bekliyorum mümin ahlakı ile cihadına devam etmiştir. ^[41]

Âlimlerin Dilinden

Saîd b. Hâbib şöyle demiştir: “Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Sa’d, Saîd, Talha, Zübeyr ve Abdurrahman b. Avf’ın (r.anhum ecmain) Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in yanında yeri eşitti. Onlar savaşta onun önünde, namazlarda ise arkasında olurlardı.”

[İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 728]

Yermük zaferi ile birlikte Şam illerinin tamamının kapıları İslâm ordularına açılmış, Anadolu toprakları da İslâm’ın sesini duymaya başlamıştı. Yermük savaşının hemen sonrasında kahramanımız Saîd b. Zeyd’in hepimize örnek olması gereken bir tavrına şahit oluyoruz. Savaştan sonra İslâm orduları genel komutanı Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Saîd b. Zeyd’i Şam valiliğine atadı. Birçoklarının elde etmek için neleri varsa feda edecekleri, rüyalarını süsleyen böyle bir makamın kendisine teklif edilmesi, belki bizler anlamakta biraz zorlanacağız ama Saîd b. Zeyd’i pek de memnun etmedi. Bugün bir koltuk kapmak için her yolu meşru görenler, yarıştığı insanların ayaklarına çelme takanların bu tavırdan alacakları çok dersler var... Saîd b. Zeyd, kendisini bu göreve atayan Ebû Ubeyde b. Cerrâh’ın huzuruna geldi ve yaşlı gözlerle dedi ki: “*Ey Ebû Ubeyde! Siz Allah yolunda at koşturup, kılıç sallarken ben Şam’da oturacak mıyım. Vallahi! İslâm orduları arasında sıradan bir asker olmak, bana Şam’ın valiliğinden daha sevimli gelir. Ne olur beni al bu görevden ve yerime başka birini, bu yükü taşıyabilecek birini ata!*”^[42] Komutan da beklentisiz, er de beklentisiz ... Ebû Ubeyde b. Cerrâh bu talebi kabul eder ve Saîd’i Şam valiliğinden alarak, yerine Yezîd b. Ebî Süfyân’ı atar.^[43] Saîd b. Zeyd o günden sonra da İslâm askerleri ile birlikte cepheden cepheye koşar durur.

[41] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 181.

[42] Zehebi, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, I, 124; Tantâvi, *Min Fezâili'l-Aşeretü'l-Mübeşşerine bi'l-Cenne*, s. 264; Sabâğ, *el-Aşeretü'l-Mübeşşerine bi'l-Cenne*, s. 128, 129.

[43] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 128.

Zorlu Günlerden Vefatına

Hiz. Ömer'in defnedilmesinde bizzat görev alıyor, onu kabir âlemine yolcu ediyor, kabrine iniyor ve na'şını kabre bizzat kendisi indiriyordu. O tabloyu bize aktaran kaynaklar derler ki: Saîd b. Zeyd, Hiz. Ömer'in Efendimiz (sas) ve Hiz. Ebû Bekir'in yanında kazılan mezarına girdi, önce mezarı elleri ile temizledi, sonra na'şı kabre indirdi. Bunu yaparken öyle bir ağlıyordu ki görenler onu teskin etmeye çalışıyor: "Ey Saîd! Sen Allah'ın emrini bilmiyor musun bu kadar kendine sıkıntı veriyorsun" dediklerinde, Saîd diyordu ki: "*Vallahi ben Ömer'e değil İslâm'a ağlıyorum. Ömer'in şehâdeti İslâm ümmetinde açılan büyük bir gediktir. Korkarım ki bu gedik kıyamete kadar kapanmayacaktır.*"^[44] Saîd b. Zeyd doğru söylüyordu. Nasıl Hiz. Ömer'in hidâyeti İslâm'ın zaferi idiye, şehâdeti İslâm için büyük bir imtihandı. Onun şehâdeti ile İslâm toplumu büyük bir yara alıyor ve bu yara o günden bu güne, hep kaşınarak kanatılıyor ve bir türlü iyileşmesine imkân verilmiyordu.

Hiz. Ömer'in şehâdeti ile Hiz. Osman'ın hilâfet günleri başlıyordu. O günler zor günlerdi ve o günler fitne kapılarının kırıldığı günlerdi. O günlerden sonra Saîd b. Zeyd vefat edeceği günlere kadar sükûnet tavrını bürünmüş, fitnelere bulaşmamak için özel bir gayret göstermiştir.^[45]

Hicretin 51. yılındayız. Yaşı 80'lerde saçlı sakalı ağarmış nur yüzlü bir ihtiyar ölüm döşegindedir. Akik mahallesindeki evinde bu dünyaya veda ederken Saîd b. Zeyd hayatıyla birçok önemli mesajı o günün insanına da, bize de bırakarak vefat etmiştir. Vefat haberi başta Medine olmak üzere İslâm topraklarında yankılanınca, na'şı Mescid-i Nebvî'ye getirilmişti. Aziz dostu Sa'd b. Ebî Vakkâs bu şeref bana ait diyerek Saîd'in cenazesini yıkamış, yeğeni Hiz. Ömer'in oğlu büyük âlim Abdullah b. Ömer de^[46] cenaze namazını kıldırmıştı. Cenazesi Bakî' Kabristanlığı'na defnedilmişti.^[47] Allah kendisinden ebediyen razı olsun.

[44] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 438.

[45] İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 221;.

[46] Muğire b. Şu'be'nin kıldırdığına dair rivayetlerde vardır. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 452.

[47] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 453; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 729; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 478; İbn Abdilberr, *el-İstâb*, II, 182.

Hayatından Hayatlarımıza Mesajlar Var

Yaşadığı o bereketli hayatıyla bizlere mesaj itibari ile çok şey söyledi Saîd b. Zeyd... Dikkat ettiyseniz bu bahis içerisinde birçok ismi andık, ama özellikle beş isim ve bunların bize verdiği beş mesaj üzerinde durulmaya değerdir. Nedir bu beş isim ve beş mesaj?

- 1- Zeyd b. Amr ve tevhid
- 2- Ebû Bekir b. Ebî Kuhâfe ve aşk
- 3- Fâtıma bint Hattâb ve fedakârlık
- 4- Ömer b. Hattâb ve adâlet
- 5- Saîd b. Zeyd ve teslimiyet

❖ SAİD B. ZEYD'İN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ Zeyd b. Amr gibi tevhide hayatına hâkim kılıp muvahhid bir mümin ol ki hayatın evlatlarının üzerinde kabul olmuş bir duaya dönüşebilsin.
- ❖ Hz. Ebû Bekir gibi davayı kendine sevda ve aşk haline getir ki iman halkasına Saîd gibi yiğitler taşıyabilesin.
- ❖ Fâtıma bint Hattâb gibi risâlet davası adına fedakârlık yap ki Ömer gibi İslâm'ı zafer sayılabilecek adamlar kazanabilesin.
- ❖ Ömer b. Hattâb gibi adâleti hayatının esası kıl ki yönetim işini bir avantaj değil, büyük bir sorumluluk olarak görebilesin.
- ❖ Saîd b. Zeyd gibi teslimiyeti imanının olmazsa olmazı yap ki dünyadan cennete uzanabilesin, hangi şart ve durumda yaşarsan yaşa tek başına ümmet olabilesin.

Efendimiz'in (sas) Sevgilisi
ÂİŞE BİNT EBÎ BEKİR
(Radıyallahu Anhâ)

Kur'ân iklimi

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ الْحَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ فَأَنْزَلَ
اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالزَّمِيمُ كَلِمَةَ التَّقْوَى
وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

"O zaman inkâr edenler, kalplerine taassubu, câhiliye taassubunu yerleştirmişlerdi. Allah da elçisine ve müminlere sükûnet ve güvenini indirdi, onların takvâ sözünü tutmalarını sağladı. Zaten onlar buna lâyık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilendir."

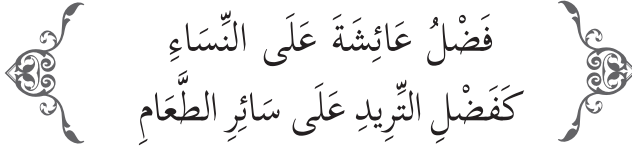
[Fetih Sûresi, 48/26]

Nebevî Seda

كَانَتْ الْأَنْصَارُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ تَقُولُ: نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا
مُحَمَّدًا ... عَلَى الْجِهَادِ مَا حَيِينَا أَبَدًا فَأَجَابَهُمُ: اللَّهُمَّ لَا
عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ ... فَأَكْرِمِ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ

Enes b. Mâlik (ra) diyor ki: "Hendek gününde Ensar şöyle diyordu: "Hayatta kaldığımız sürece ebediyyen cihad etmek üzere, Biz Muhammed'e bey'at etmiş olanlarız." Bu sözleri duyunca Resûlullah (sas) şöyle cevap vermişti: "Allah'ım! Hayat dediğin ahiret hayatıdır. Ensara ve Muhacirlere ikramda bulun!"

[Buhârî, Menâkibü'l-Ensar, 9]

“Âiše'nin diğer kadınlara üstünlüğü, tirit yemeğinin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir”

(Buhârî, Kitâbü'l-Enbiya, 27)

“Resûlullah (sas) hayatı boyunca ne bir hanımına, ne bir cariyesine, ne de bir hizmetçisine bir fiske dahi vurmadı, kötü bir söz söylemedi, onları rencide etmedi.”

Hız. Âiše (ra)

(Ebû Dâvûd, Edeb, 4)

Adı	Âiše bint Ebi Bekir
Anlamı	Yaşayan ve ömür süren
Künyesi	Ümmü Abdullah / Abdullah'ın annesi
Lakabı	Halîletü Resûlullah (sas) / Resûlullah'ın (sas) sevgilisi Hümeýra / Pembe yanaklı
Baba Adı	Ebû Bekir b. Ebi Kuhâfe
Anne Adı	Ümmü Rûmân bint Âmir
Kabilesi	Teymoğulları / Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 5 / Milâdi, 605
İslâm'a Girişi	Çocukluktan itibaren
Sohbet Sûresi	23 yıl
Rivayeti	2210
Eşi / Eşleri	Cübeyr b. Mut'im (nişanlı) Muhammed b. Abdullah (sas)
Vefat Yeri	Medine / Bakî' Kabristanlığı
Vefat Yılı	Hicri, 58 / Milâdi, 678
Vefat Yaşı	74

Öyle Birine Misafir Olacağız ki...

Öyle birine misafir olacağız ki Kur'an'ı ve Sünneti onun kadar içselleştirip, onun kadar anlayan çok az isim var ashâb içerisinde ...

Öyle birine misafir olacağız ki onun vahyin suyu ile sünnetin iksiri ile sula-
madığı zaman ve mekân yok, ilk günden bu tarafa milyonlarca mümini ve mü-
mineyi sulayıp, nasiplendiren birisi ...

Öyle birine misafir olacağız ki Kur'an'ın her sûresini, her ayetini, hatta her
harfini en ince detaylarına kadar bilen birisi ...

Öyle birine misafir olacağız ki iffeti, namusu Kur'an tarafından tescillen-
miş,^[1] hakkında onlarca âyet nazil olmuş,^[2] kendisi ise onlarca ayetin sebab-i
nüüzûlü^[3] olmuş,^[4] Cebrâil Hücre-i Saâdet'e gelince onun hanesine gelmiş, se-
lam getirmiş, selamı işitmiş biri ...^[5]

Öyle birine misafir olacağız ki Resûlullah'ın (sas) hayatının her karesine
ondan daha fazla vâkıf biri yok ... Belki Efendimiz'in (sas) hanesine, Medi-
ne döneminde girdi doğru ama merak ve dikkati ile Mekke dönemine ait en
önemli şeyleri bize öğretti yine o... Dolayısı ile o Efendimiz'i (sas) yansıtan bir
ayna, hücre-i saâdet ile o gün Hicaz ahalisi ve arasında, bugün çağlar arasında
bir köprü olmuş biridir o...

[1] Nûr 24/11, 12.

[2] Nûr 24/1-26; Ahzâb 22/28, 29; Tahrim 66/1-3.

[3] Teyemmüm ayeti olan Nisâ Sûresi, 43. ayetin sebab-i nüüzûlüne Hz. Âişe annemiz vesile olunca, en-
sarın büyüklerinden Useyd b. Hudayr, Hz. Ebû Bekir'e şöyle dedi: "Ey Ebû Bekir ailesi! Bu sizin ilk
bereketiniz değil ki? Siz nice bereketlere vesile oldunuz!..." Buhârî, *Teyemmüm*, 1; Müslim, *Hayz*, 108.

[4] Bakara 2/158, 224; Nisâ 4/43, 85, 89, 112; Maide 5/6; Hucurât 49/11; Mücadele 58/8.

[5] Hz. Âişe annemiz anlatıyor: "Resûlullah (sas) bana: 'Şüphesiz ki Cibrîl sana selam söylüyor!' deyince,
ben de: 'Allah'ın selamı ve rahmeti onun üzerine olsun!' karşılığını verdim." İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 68.

Hakkında İnen Âyet

“Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı da (yıkayın). Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın. Hasta yahut yolculuk halinde bulunursanız yahut biriniz tuvaletten gelirse yahut da kadınlara dokunmuşsanız (cinsî birleşme yapmışsanız) ve bu hallerde su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin de yüzünüzü ve (dirseklere kadar) ellerinizi onunla meshedin. Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi tertemiz kılmak ve size (ihsan ettiği) nimetini tamamlamak ister; umulur ki şükredersiniz.”

[Maide Sûresi, 5/6]

Öyle birine konuk olacağız ki Efendimiz’in (sas) kutlu sözlerinden tam 2210 tanesini bize ulaştırmıştır o...^[6] Onun diğer annelerimizden en büyük farklarından biri de rivayetlerinin bu düzeyde olmasıdır. Âişe annemiz 2210 hadis rivayet ederken, onu ikinci sırada takip eden annemiz Ümmü Seleme’dir, onun rivayetleri ise 378’dir.^[7] Sadece bu fark bile Âişe annemizin konumunu anlamamız açısından çok mühimdir.

Öyle birine konuk olacağız ki o sahâbenin en âlimlerinden, en fakihlerinden, en müçtehitlerinden ve dirayetlilerindendir. Düşünebiliyor musunuz; Ebû Hüreyre gibi, Abdullah b. Ömer gibi, Abdullah b. Abbas gibi her biri sahasında bir dağ, bir dev olan bu isimlerin yanlışlarını düzeltmiş, onlara işin doğrusunu göstermiştir. Merak eden Zerkeşi’nin *el-İcâbe li îrâdi mâ’stedreket-hu Âişe alâ’s-Sahâbe* isimli kitabına bakabilir. Orada Hz. Âişe’nin onlarca rivayet ve fetvaya nasıl karşı çıkıp, yanlış ve eksik anlayışları düzelttiğini göreceksiniz.^[8]

Öyle birine konuk olacağız ki yine size Mesrûk b. Ecda’nın başka bir sözünü aktarayım: “Âişe annemiz, Allah’ın sevgilisinin sevgilisi idi.”^[9] Yani o, Hz.

[6] İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s. 257.

[7] İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s. 258.

[8] Zerkeşi, *el-İcâbe*, s. 67-161.

[9] İbn Sa’d, *Tabakat*, VIII, 178-187.

Ali'nin ifadesi ile “*Halîletü Resûlillah/Resûlullah'ın Sevgilisi*” idi.^[10] Hz. Hatice annemizden sonra, Efendimiz'in (sas) dünyasında bambaşka bir yeri olan bir annemiz idi.

Öyle birine konuk olacağız ki 23 yıllık nübüvvet tarihinin tamamını, 2,5 yıl babası Hz. Ebû Bekir'in hilâfet günlerinin tamamını, 10,5 yıl Hz. Ömer'in hilâfet günlerinin tamamını, 12 yıl Hz. Osman'ın hilâfet günlerinin tamamını, 5,5 yıl Hz. Ali'nin hilâfet günlerinin tamamını yaşamış ve şahit olmuş birisi o...^[11]

Dolayısı ile Hz. Âişe demek, tefsir, hadis, fıkıh, akaid, kıraat demek olduğu gibi; Hz. Âişe demek, siyer, meğâzi ve tarih demektir. Bugün siyer ilminin ilk üstadı kabul edilen Urve b. Zübeyr, Âişe validemizin yeğenidir; Hz. Âişe onun teyzesidir, dolayısı ile Urve, bu yakınlıktan dolayı onun yanından bir ömür ayrılmamış ve nice tarihi bilgiyi bize aktarmıştır.^[12]

Böyle bir ismi, birkaç sayfa içerisinde anlatmak mümkün müdür? Hz. Âişe'yi tüm boyutları ile anlatmak imkân dahilinde midir? Elbette değildir. Bundan dolayı biz burada Hz. Âişe'nin hayatının sadece bir bölümünü anlamaya çalışacağız.

Âişe Annemiz Nasıl Bir Eştir?

Âişe annemizin hayatının hangi alanını burada aktaralım diye epey gayret sarfettim.

Dedim ki *Sıddîk'ın kızı Sıddîka*^[13] diyeyim ve annemizin babası Hz. Ebû Bekir ile ilişkilerini, nasıl sıdk ortamında yetişip, geliştiğini anlatayım, ama sonra bundan vazgeçtim.

Huri kızı Âişe diyeyim, Efendimiz'in (sas) beyanı ile “**Her kim cennetten yeryüzüne inmiş bir hanıma bakmak istiyorsa Ümmü Rûmân'a baksın**”^[14] de-yip, değer ve kıymetine işaret ettiği annesi üzerinden anne-kız ilişkilerini size anlatayım dedim, sonra ondan da vazgeçtim.

[10] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 64; Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, II, 177.

[11] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 57-83; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2573-2576; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 186-189.

[12] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 67; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, II, 50; Heysemi, *Mecmau'z-Zevâid*, IX, 242.

[13] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 66.

[14] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 538; İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 299.

Yiğitlerin kardeşi Âişe diyeyim dedim; hicretin nazlı kızı ve Zâtü'n-Nitakeyn lakablı Esmâ'ya, kahramanlığı dillere destan olan Abdurrahman'a, Tâif kuşatmasında yaralanıp şehit düşen Abdullah'a, yiğit oğlu yiğit Muhammed'e olan kardeşliğini anlatayım, onlarla münasebetlerine dair size bir şeyler söyleyeyim dedim, sonra ondan da vazgeçtim.

Ümmetin Annesi Âişe diyeyim dedim ve size Efendimiz'in (sas) beyanı ile "Dininizin yarısını, [başka bir gün] üçte birini şu Hümeyra'dan alın" ^[15] deyip bize işaret ettiği ve gerçekten ümmete analık yapıp, ilim, irfan, dirâyet, hikmet konusunda çok önemli şeyler öğreten Âişe annemizi bu yönü ile anlatayım dedim, sonra ondan da vazgeçtim.

Bu dediklerim ve daha saymadığım farklı birçok alan gerçekten önemlidir ve anlatılmaya, anlaşılmaya değerdir. Ben bugün size bunları değil de her gün biraz daha yıprattığımız karı-koca ilişkilerine ideal bir örnek olması açısından, annemizin hanımlığı üzerinden bir şeyler anlatmak istiyorum.

Âişe annemiz nasıl bir eştî? Efendimiz (sas) ile nasıl bir münasebeti vardı? Aralarında var olan sevginin boyutu neydi? Bugün biz onların sevgisinden, onların hanımlara, beylere örnekliğinden ne kadar istifade edebiliriz? Bunlara dair bazı bilgileri sizlerle paylaşacağız.

Evliliğe Giden Yol

Bilindiği üzere, Efendimiz (sas) 25 yaşlarına kadar evlenmedi. 25 yaşında kendinden 15 yaş büyük ve kendinden önce iki kez evlenip, iki erkek, bir kız üç çocuk doğurmuş olan, Mekke'nin zengin, güzel ve soylu bir hanımı olan Hz. Hatice annemiz ile evlendi. Bu evlilik 15 yıl nübüvvetten önce, 10 yıl nübüvvetten sonra olmak üzere tam 25 yıl sürdü. ^[16] Efendimiz'in (sas) nazarında Hatice annemizin yeri hep farklı oldu. Hatta şöyle bir cümle kullanalımki mesele daha iyi anlaşılsın: "Âişe annemiz hücre-i saâdete giren 12 hanımdan hep bir adım, Hatice annemiz de Hz. Âişe'den hep bir adım öndeydi. Vefatından sonra bile bu böyleydi."

Hatice annemiz vefat edince, Efendimiz (sas) iki yıl dul kalmıştı. Bu süre zarfında evlenmeyi düşünmeyen Efendimiz, başta Müslim olmak üzere birçok kaynaktan öğrendiğimize göre bir gün bir rüya görmüştü. Rüyasında

[15] Şevkânî, *el-Fevâidü'l-Mecmûa*, I, 399.

[16] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 104-105.

bembeyaz, başka bir zaman yemyeşil ipekten bir elbise içerisinde bir hanımı Cebrâil, Efendimiz'e (sas) göstermiş: "Bu senin dünya ahiret eşindir" demiş, Efendimiz (sas) yüzü kapalı bu hanımı çok merak etmiş, varıp yanına yüzünü açınca, onun Ebû Bekir'in kızı Âişe olduğunu görmüştü. Bu rüya birkaç kez tekrar etmesine rağmen, Efendimiz (sas) hiç kimselere bir şey dememiş, yıllar sonra Âişe annemiz ile evlenince ona bunu anlatmış, o da büyük bir sevinç ile bize bu rüyayı nakletmiştir. ^[17]

Hiz. Peygamber'in (sas) Dilinden

"Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü tirit yemeğinin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."

[Buhârî, *Enbiyâ*, 34]

Efendimiz (sas) bu ruh halinde iken çok sevdiği sahâbîlerden biri olan Osman b. Maz'ûn'un hanımı Havle bint Hâkim bir gün yanına gelmiş: "Yâ Resûlullah! Artık evlenmeyi düşünmüyor musun?" demiş, Efendimiz (sas): "**Haticemin üzerine mi?**" diye karşılık vermiş, Havle ısrar edince de: "**Peki, kiminle evleneyim?**" diye sormuştu. Efendimiz'den (sas) bu cevabı bekleyen Havle validemiz demişti ki: "Sen bana söyle bekâr birini mi istersin dul birini mi?" Efendimiz Havle'den bu cümleyi duyunca onun hazırlıklı olduğunu anlamıştı; bunun üzerine demişti ki: "**Söyle bakalım bekar kim, dul kim?**" Havle validemiz demişti ki: "Bekâr senin arkadaşın Ebû Bekir'in kızı Âişe, dul ise kocasını Habeşistan hicretinde kaybedip, Mekke'ye dul olarak dönen Sevede bint Zem'â?" Efendimiz (sas) iki isminde uygun olduğunu gördü. Yüreğinden geçen Sevede validemiz ile hemen evlenmek, daha yaşı küçük olan Âişe ile de nişanlanmaktı. Bundan dolayı dedi ki: "**Öyleyse konuş bakalım onlarla, ne diyecekler!**" ^[18]

Havle bint Hâkim'in Uğraşları

Havle validemiz, Efendimiz'den (sas) aldığı izin ve yetki ile önce Sevede validemize gelmiş, durumu ona açmış Sevede validemiz sevincinden diyecek bir şey bulamayarak bu büyük teklifi kabul etmiş ve hücre-i saâdetin, Hatice annemizden sonraki ikinci sultanı olmuştu. ^[19] Teklif Ebû Bekir'in evine gidince, Sıddîk'ın evinde üç problem ortaya çıkmıştı. Neydi bu problemler?

[17] Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensar*, 42; Tirmizî, *Menâkıb*, 62.

[18] İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 93,94.

[19] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 102-103.

Rivayet Ettiği Hadis

Âişe validemizin bildirdiğine göre, bir kadınla birlikte oturlurken, yanlarına Peygamber (sas) girdi ve: *“Bu kadın kim?”* diye sordu. Âişe validemiz: *“Bu filan hanımdır!”* dedikten sonra, onun çok namaz kıldığından bahsetti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (sas): *“Bütün bunları sayıp dökme-yi bırak; gücünüzün yettiği nispette ibadet etmeniz size yeter. Allah’a yemin ederim ki, siz bıkıp usanmadıkça, Allah bıkıp usanmaz.”* buyurdu. Resûl-i Ekrem’in (sas) en çok sevdiği ibadet, sahibinin devamlı yaptığı idi.”

[Buhârî, İman, 32]

Birincisi: Evde o gün için yaşı 25'lere varan Esmâ validemiz vardı ve halen bekârdı. Onun bekâr olmasının sebebi ise Esmâ validemizin güzel olmasından kaynaklanmıyordu. Müslüman olunca, müşrikler birçok şeye ambargo koydukları gibi kız alış verişine ambargo uygulanmış, Müslümanların büyük bir kısmı da o günler Habeşistan'a hicret ettikleri için Esmâ validemiz bir türlü evlenememişti. Hz. Ebû Bekir, bir baba hassasiyeti ile Esmâ dururken, Esmâ'dan 10 yaş küçük diğer kızını evlendirmek istemiyordu. Ama isteyen Efendimiz (sas) olunca akan sular duruyor, herkes bu evliliğin farklı hikmetleri olduğu bilincinde oldukları için itiraz kapıları kapanıyordu. Biliyorsunuz Âişe validemizin Efendimiz (sas) ile nişanlanmasından sonra Esmâ validemiz Zübeyr b. Avvâm ile evlenecekti. ^[20]

İkincisi: Efendimiz (sas) 20, Hz. Ebû Bekir 18 yaşlarında iken Abdullah b. Cüd'ân'ın evinde başlayan dostlukla aralarında bir kardeşlik kurulmuş, hep birbirlerine 'kardeşim' diye hitap etmeye başlamışlardı. Hz. Ebû Bekir işin başında bir tereddüt geçirdi. *“Resûlullah bana kardeşim diyor, öyleyse nasıl benim kızım ile evlenecek!”* Bu tereddüt Efendimiz'e (sas) ulaştı, Efendimiz (sas) o kardeşliğin neseb/soy değil, din kardeşliği olduğunu bunun da evliliğe engel olmadığını beyân edecekti. ^[21]

Üçüncüsü: Hz. Âişe annemiz beşik kертmesi denilen bir şekilde Mekke'nin tanınmış adamlarından biri olan Mut'im b. Adiyy'in oğlu Cübeyr b. Mut'im ile

[20] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 269.

[21] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 58; Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 181.

sözlenmişti. Hz. Ebû Bekir, Mut'im'e söz vermiş ama bu sözün üzerinden neredeyse 10 yıl geçmiş, İslâm geldikten sonra Mut'im artık bu iş hakkında konuşmaz olmuştu. Şimdi Efendimiz (sas) Hz. Âişe'ye talip olunca, sıddıkiyet makamının âbidesi olan Hz. Ebû Bekir verdiği sözü bozan taraf olmamak için önce Mut'im'den bu iş hakkında ne düşündüğünü öğrenmek istemişti. Gidip meseleyi ona açınca, Mut'im'in hanımı, bu işten vazgeçtiklerini söylemişti. Hz. Ebû Bekir sevinçle eve dönmüş ve Havle'ye bu işin olacağını söylemişti. [22]

Problemler, engeller ortadan kalkınca Efendimiz (sas) Âişe annemiz ile nişanlanmış, 500 dirhem mihr karşılığında, [23] düğünü ileride yapmak üzere Nübüvvetin 11. yılı Şevval ayında peygamber hanesinin 3. sultanı olmuştu. [24]

Medine Yılları

Hicret olup Medine'ye gelince, Mescid-i Nebevî'nin inşası devam ederken Efendimiz, Sevde validemizle Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde misafir olarak kalıyordu. Mescid bitip, Efendimiz'e (sas) ait önce bir, sonra iki oda yapıldıkça düğün oluyor ve Âişe annemiz Hücre-i Saâdet'e hicretin ilk senesinde tam ayını da vereyim, hicretin üzerinden 7 ay geçmişken, yine bir Şevval ayında o eve gelin olarak gidiyordu. [25]

Ayı özellikle belirttik, çünkü Âişe annemiz de belirtmiş. Bizde halen Anadolu'nun bazı yerlerinde var olan bir yanlış anlayış var ya: "İki bayram arasında düğün uğursuzluktur" diye, aynı yanlış anlayış Medine'de de var. [26] Ensar'dan bazı hanımlar bunu söyleyince Âişe annemiz diyecek ki: "*Resûlullah benimle bir Şevval ayında nikâhlandı ve yine bir Şevval ayında düğün yaptı. Söyler misiniz bizim evliliğimizden daha hayırlı bir evlilik mi var?*" [27]

9 yıl sürecek bir evlilik hem de ne evlilik? Acısıyla tatlısıyla fakirliğiyle zenginliğiyle, kavgasıyla barışıyla, sevinciyle hüznüyle örnek olan bir evlilik...

[22] İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 93, 94; Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 422.

[23] İbn Mâce, *Nikâh*, 13.

[24] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 58.

[25] Hz. Âişe annemiz şöyle diyor: "Resûlullah (sas) benimle Şevval ayında evlendi ve Şevval ayında zıfafa girdi. Resûlullah'ın (sas) hangi hanımları onun yanında benden daha fazla kısmet sahibidirler ki? Resûlullah (sas) Şevval ayında zıfafa girmekten hoşlanırdı." İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 58.

[26] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 60.

[27] Müslim, *Nikâh*, 73.

Şimdi ben bunları deyince siz demiyorsunuz değil mi peygamberin evinde kavgamı olur, acılık mı olur? Olmaz mı? Peygamber'in evi olsa bile onlar da birer insan, dolayısı ile onların evinde de herkesin evinde olan bazı hadiseler yaşanabilir. Bundan dolayı evlilik deyince öyle birilerinin gösterdiği gibi toz-pembe bir hayat yoktur. Evlilik dediğiniz şey bir ibadettir, hangi ibadetin külfeti yok ki evliliğin de olmasın. Dolayısı ile bu meseleyi hayali şeylerden hakikate taşımamız gerekir, beklentilerimizi makul bir noktaya getirerek Saâdeti elde etmemiz gerekir. İşte Peygamber'in evi bize bunu da öğretir.

Bakın o evden bazı tablolar aktaracağım sizlere, ne olur iyice anlamaya çalışalım ve kendi dünyamızı o güzel dünya ile kıyas ederek, muhasebesini yapalım.

Âişe Annemizin Efendimiz'e (sas) Olan Sevgisi

Âişe annemiz her kadın gibi eşini çok seviyor ve O'nu başkalarından kıskanıyordu. Ama Âişe annemizin imtihanına bakar mısınız? Hücre-i Saâdet'e ilk geldiği zaman bir Sevde vardı, bir de kendisi... Efendimiz (sas) bir gün Sevde validemizin yanında gecelerdi, bir gün Âişe validemizin... Bazen Âişe annemiz Sevde validemizin gönlünü alır, onun sırasını da kapardı. Ama gün geldi o eve, Hafsa girdi, Ümmü Seleme girdi, Zeyneb bint Caḥş girdi, Safiyye girdi, Meymune girdi, girdi de girdi ve Âişe annemiz 9 günde bir Efendimiz (sas) ile başa kalmaya başladı. Buna rağmen bazen çok sıkıntı çekse de Peygamber evine hanım olmanın sorumluluğu altında hep inledi durdu. Çok zor bir imtihandı, ama o bu imtihanı yüzünün akı ile tamamladı. Efendimiz (sas) vefat ettiğinde 28 yaşlarında idi, ondan sonra 46-47 yıl dul olarak yaşayacaktı, o günlerde de hep kendisine yakışır bir kâmet ortaya koyacaktı. [28]

Sıranın bir gün Âişe annemizde olduğu gecelerde, gecenin ilerleyen saatlerinde uyandı, lambasız o evde elini yatağa gezdirdi. Efendimiz (sas) yatakta yoktu. Kalktı, sinirlenmiş, aklına başka şeyler gelmişti. O an bir karartı hissetti elini götürdü, Efendimiz (sas) namazdaydı, eli mübarek ayaklarına değdi. Derin bir nefes aldı, bir taraftan da utandı Efendimiz (sas) için aklından geçirdiklerine... Efendimiz (sas) namazını bitirince dedi ki: *"Anam, babam sana feda olsun Yâ Resûlullah! Ne olur beni affet. Ben senin hakkında başka şeyler düşünürken sen neyle meşgulmüşsün."* [29]

[28] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 57-83; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2573-2576; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 186-189.

[29] Müslim, *Salât*, 221; Ebû Dâvûd, *Salât*, 152; Abdurrezzak, *Musannef*, II, 160.

Başka bir geceyi anlatıyor annemiz, o anlatmasa biz nerden bileceğiz. “Sıranın bende olduğu bir gece benim yanıma geldi. Ama tuhaf bir hali vardı. Sanki biraz sonra kalkacakmış gibi terliklerini götüren bir yere koydu. Elbiselerini hemen başucuna... Ben kendi kendime dedim ki: ‘Beni uyutacak diğer hanımlara gidecek!’” Efendimiz

(sas) asla bunu yapmazdı. Âişe annemiz de bunu biliyor, ama kadın fıtratı ister istemez kıskanıyor. Âişe annemiz, biraz uykuyu sever ama o gece büyük bir inatla yatmamaya çalışıyor. Gecenin ilerleyen vakti Efendimiz (sas) kalkıyor. Âişe annemizi rahatsız etmemek için özen gösteriyor. Elbisesini giyiyor, terliklerini eline alarak dışarı çıkıyor. Âişe annemiz uyuyor gibi yapıyor ama uyanık hemen kalkıyor ve Efendimiz'in (sas) arkasına takılıyor. Efendimiz (sas) yürüyor, yürüyor, Bakî' Kabristanlığı'na geliyor, orada bir köşede oturup uzun uzun kabir sakinlerine dua ve istiğfarda bulunuyor. Âişe annemiz bu tabloyu uzaktan seyrediyor. Efendimiz (sas) duasını bitirince, eve doğru yöneliyor, o ise Efendimiz'e (sas) yakalanmamak için koşa koşa eve dönüyor, üstünü çıkarıp yatağa giriyor. Ama nefes nefese kalmış, terler içerisinde... Efendimiz (sas) hücre-i saâdete girince, Âişe annemizin o halini görüyor ve diyor ki: “**Ya Âiş**”^[30] Âişe değil, Âiş ? Ne demek? Ayşem, demek: “**Ayşem! Ne bu hal? Nefes nefesesin?**” Annemiz “Yok bir şey” diyor. Efendimiz (sas): “**Var, var**” diyor ama annemiz söylemiyor. Bunun üzerine Efendimiz (sas) diyor ki: “**Bana anlatacak mısın ne olduğunu yoksa Latif ve Habîr olan Mevlâm, Cebrâil'i gönderip, bana haberini versin mi?**” Bu tehdidi duyunca annemiz telaşlanıyor; “Aman Yâ Resûlullah! Cebrâil bu iş için gelmesin” mesele şundan ibaret deyip başlıyor anlatmaya... O anlattıkça Efendimiz (sas) gülüyor: “**Demek önümdeki karartı sendin öyle mi?**” diyerek tebessüm ediyor.^[31]

Efendimiz'in (sas) tavrına dikkat edin, bakın şöyle bir söz söyleyebilir Efendimiz: “Sen nasıl benim gibi adâleti hayatının esası kılmış bir peygamberden

Kendi Lisanından

“Günahlarınızı azaltın. Hiçbiriniz Allah'a günahınızın az olması dışında daha faziletli bir amelle gidemezsiniz.”

[Dr. Ömer b. Abdullah b. Muhammed El-Mukbil, *Mevâizü's-Sahâbe*, 280]

[30] Hz. Peygamber (sas) Âişe annemize, bazen Âiş/Âişem, (Buhârî, *Fedâilü's-Sahâbe*, 30) bazen Uveys/Âişecik, (İbn Asâkır, *Târîhu Dimaşk*, 68/181) bazen Hümeysra/Pembe yanaklı, (Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 129) Yâ Bint'e's-Siddik/Ey Siddik'in kızı (Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 159) şeklinde hitap ederdi.

[31] Müslim, *Cenâiz*, 102; Nesâî, *Cenâiz*, 103; İbn Mâce, *Cenâiz*, 36.

Şâhidlerin Dilinden

Hız. Ebû Bekir (ra), kızı Hız. Âişe'ye şu iltifatta bulunmuştur: "Val-lahi sen ne kadar mübarek bir insansın! Allah senin sayende insan-lara ne kadar kolaylık ve bereket ihsan etmiştir."

[Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, II, 171]

şüphe edersin. Sıranın sende olduğu bir günü başka bir hanımla geçireceğimi nerden çıkarırsın?" Bunları demiyor Efendimiz? Kadın fıtrâtı, fıtrâtı kabul ediyor ve onu o hali ile kabulleniyor. Yapı itibariyle ege kemiğine benzediğini ifade ediyor, bu hâşâ kadını aşâğılama değil, karakterini tespittir, böyle olunca da dü-zeltmeye kalkmayın kırarsınız diye de ekliyor.^[32] Çok önemli şeyler bunlar...

Hız. Âişe'ye Olan Sevgi

Efendimiz (sas), hanımlarının hepsine âdil davranırdı. Ama kalbin adâ-leti olmazdı. Kalp, yürek bazen birini başka birinden daha fazla sevebilirdi. ^[33] Vefat etmesine rağmen Hatice validemizin hepsinden daha çok sevdiği gibi, ^[34] yaşayanlar içerisinde Âişe annemizin hepsinden daha fazla sevildiği gibi... ^[35] Tabi böyle bir durum ortaya çıkınca, diğer annelerimiz bu konuda itirazda bu-lundular ve Efendimiz'in (sas) kendilerini de Âişe kadar sevmesini istediler. Bu taleplerini de bir gün Fâtıma validemize bildirerek, bu konuda babası ile görüşmesini istediler. Fâtıma annemiz önceleri bu işe girişmemeyi düşündüy-se de ısrarlar çoğalınca kabul etti ve babası ile konuşmak için huzura girdi. Efendimiz (sas) her zamanki gibi kızını karşıladı ve ona niçin geldiğini sordu. Hız. Fâtıma dedi ki: "Ya Ebeti/ Ey Babacağım! Ehlin/diğer hanımların, Ebû Be-kir'in kızına karşı gösterdiğin ilginin aynısını senden bekliyorlar." Efendimiz (sas)

[32] "Kadınlara hayırhah olun, zira kadın bir ege (kaburga) kemiğinden yaratılmıştır. Ege kemiğinin en eğri yeri yukarı kısmıdır. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi hâline bırakırsan eğri halde kalır. Öyleyse kadın-lara hayırhah olun." Buhârî, *Nikâh*, 79; Müslim, *Radâ*, 65; Tirmizî, *Talâk*, 12.

[33] "Allah her adamın içinde iki kalb yaratmamıştır..." Ahzâb Sûresi, 33/4.

[34] "Allah bana Hatice'den daha hayırlısını vermemiştir. Çünkü herkes beni inkâr ederken, o bana iman etti. Her-kes beni yalanlarken o beni tasdik etti. İnsanlar mallarını benden esirgerken, o malları ile bana arka çıktı..." Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 117.

[35] "Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü ise, tiridin diğer yiyeceklerle üstünlüğü gibidir." Buhârî, *Enbiyâ*, 32; Müs-lim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 70.

bu söz karşısında kızına baktı ve dedi ki: **“Kızım! Sen babanın sevdiğini sevmemişsin?”** Hz. Fâtıma annemiz: “Elbette severim” dedi. “Nasıl sevmem senin sevdiğini Ya Resûlullah!...” Hz. Fâtıma annemiz anladı ki bu sevgi başka bir sevgiydi, bu sevginin temelinde başka bir şey yatıyordu. Bundan dolayı artık bir şey demeden babasının yanından ayrıldı. Daha sonra annelerimiz her ne kadar bir kez daha Fâtıma aracı olarak göndermek istedilerse de o buna yanaşmadı. ^[36]

Efendimiz (sas) Âişe annemizi bu kadar çok sevmesine rağmen, bu sevgiyi her zeminde belli etmesine rağmen Âişe annemiz yine de bazen Efendimiz'den (sas) bu sevgiyi duymak isterdi. Bundan dolayı bazen: “Yâ Resûlullah! Beni seviyor musun?” diye sorar, Efendimiz de: **“Evet, ya Âişe! Tabi seviyorum!”** diye cevap verirdi. Hz. Âişe annemiz daha ötesini de duymak isteği için bu sefer: “Yâ Resûlullah! Beni nasıl seviyorsun?” diye soruyordu. Cevap nasıl geliyordu biliyor musunuz? **“Kördüğüm gibi!”** Bu cevap Âişe annemizi çok sevindirirdi. Çünkü kördüğüm açılmazdı. Açılmayan, bitmeyen sırlı bir sevgi demekti bu... Alacağı cevap onu çok mutlu ettiği için, Hz. Âişe sık sık sorardı: “Ey Allah'ın Resûlü, kördüğüm ne âlemde?” Efendimiz'in (sas) verdiği cevap ise annemizi adeta kendinden geçirirdi: **“İlk günkü gibi...”** ^[37]

Bu kutsî evde, ciddiyetin en üst düzeyde olduğu bu evde zaman zaman şakalar da olur, meşrû daire içerisinde eğlenceler de yaşanırdı. Efendimiz'in (sas) vefatına yakın günler, Efendimiz (sas) inanılmaz bir baş ağrısı yaşıyor. O günler Âişe annemizin de başı ağrıyor. Biraz da naz makamında Âişe annemiz: “Vay başım vay başım” diye sızlanıyor. Efendimiz (sas) Âişe'sine dönerek diyor ki: **“Asıl hasta olan benim, benim başım çatlıyor sana ne oluyor ki? Hem sen ben-den önce ölsen ne yazar. Kötü mü seni ben yıkarım, namazını ben kılarım, mezara ben indiririm. Allah'a seni ben emanet ederim.”** Annemiz bu sözlere nasıl cevap veriyor biliyor musunuz? Buhârî'den, Ahmed b. Hanbel'den nakledelim: **“Tabi istiyorsun ki ben öleyim, hemen beni mezara gömesin ve diğer hanımlarınla daha rahat beraber olasın.”** Efendimiz (sas) hasta hali ile bu söze öyle bir güler, öyle bir tebessüm eder ki... ^[38]

Bir bayram günü Medine'ye dışarıdan gelen Habeşli oyuncularını Âişe annemizin seyretmek istemesini ve Efendimiz'in (sas) buna izin verişini

[36] Müslim, *Fedâilüs-Sahâbe*, 83; eş-Şâmi, *Subûlül-Hudâ*, XI, 171.

[37] Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, II, 44.

[38] Buhârî, *Merdâ*, 16; İbn Mâce, *Cenâz*, 9; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 228.

biliyoruz.^[39] Annemiz ile Efendimiz (sas) arasında birkaç kez olan koşu yarışını da biliyoruz.^[40] İlk yarışları annemizin geçtiğini sonraları annemiz biraz şişmanlayınca yenildiğini ve bu yenilgiyi de bir türlü hazmedememesini de biliyoruz? Bu bildiklerimizi tekrar etmeden biraz da o evin kavgalarına bakalım.

Peygamber Evi'nin Bazı Hadiseleri

Bir gün annemiz kızmış evin içerisinde yüksek bir sesle bir şeyler söylüyor, bağıyor, çağırıyor. O anda da Hz. Ebû Bekir haneye giriyor. Kızının o halini görünce ne olduğunu sormadan, Âişe annemizi bir köşeye çektiği gibi: “Ey Filanenin kızı! Sen nasıl olur da Resûlullah’ın huzurunda böyle konuşursun?” deyip elini vurmak için kaldırıyor, o anda Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir’e: “Sakın ha Ebû Bekir!” deyip vurmaması için uyarıyor. Hz. Ebû Bekir utancından hiçbir şey diyemeden çıkıp gidiyor. Annemiz mahcup, ama Efendimiz (sas) yine tebessüm halinde ne diyor biliyor musunuz? **“Seni nasıl o kızgın adamın elinden kurtardım. Nasıl seni onun elinden aldım?”** Başka bir gün Hz. Ebû Bekir, yine o haneye gelir ve hanenin içerisinde gülüşmelere, şakalaşmalara şahit olur. Bu durumdan memnun olan Hz. Ebû Bekir: “Daha önce beni kavganıza ortak ettiğiniz gibi, şimdi sevincinize ortak etmez misiniz?”^[41] diyor.

Hz. Ömer anlatıyor, diyor ki: “Bir gün hanımlarım beni çok kızdırdı. Artık dayanılmaz bir noktaya gelince dedim ki: Gideyim bunları Resûlullah’a (sas) şikâyet edeyim. Bunlar Mekke’de iken bize karşı hiç konuşamazlardı. Ama geldiler Medine’ye, ensarın hanımlarına uydular, bize karşı seslerini yükseltiyor, sözlerimizi dinlemiyorlar.” Bu düşünce ile çıkıp geldim hücre-i saâdetin kapısına bir de ne göreyim, içeriden Resûlullah’ın (sas) hanımlarının sesleri geliyor, öyle bağırışmalar, öyle kavgalar... Kendi kendime dedim ki: **“Ömer! Resûlullah’ın hali senden daha farklı değil; dön geri ve bir şey deme!”**^[42]

[39] Müslim, *Salâtü'l-Iydeyn*, 19; Nesâî, *Salâtü'l-Iydeyn*, 34.

[40] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 275.

[41] Ebû Dâvûd, *Edeb*, 92.

[42] Hz. Peygamber’den bu örnekliliği gören Hz. Ömer, ondan sonraki hayatını hep sünnet üzere yaşamıştır. Küçük bir örnek: “Hz. Ömer’in hilâfeti zamanında bir adam, davranışlarını beğenmediği karısını şikâyet etmek üzere halifenin evine gelir. Kapının önüne oturur ve Hz. Ömer’in çıkmasını bekler. Derken içeriden bir gürültü kopar. Hz. Ömer’in hanımı koca halifeye bağırıp çağırmakta ve fakat Hz. Ömer ağzını açıp da hanımına tek bir kelime söylememektedir. Bu hâli gören kapıdaki adam, boynunu bükerek: “Bütün şiddetine ve sertliğine rağmen, üstelik müminlerin emiri iken Ömer’in hâli böyle olursa, benim derdime nasıl çâre bulabilir” diye düşünür ve gider.” Zehebi, *el-Kebâir*, s. 179.

Peygamberimizin evi böyleydi... Bazen o evde de bazı hadiseler yaşanır, kavgalar olur, tartışmalar çıkardı... Bir gün Efendimiz (sas) Âişe annemizin odasındadır. O günde Safiyye validemiz çok güzel etli bir yemek yapmıştır. Âişe annemiz pek yemek yapmayı bilmez, ev işlerini de sevmezdi. Ama Ümmü Seleme validemiz, Safiyye validemiz, Sevde validemiz ev işlerinde yemek konusunda çok maharetliydi. Safiyye annemiz bir kabın içerisine yemeği koymuş,

bir hizmetli ile Efendimiz'e (sas) göndermiş... Efendimiz (sas) uzaktan gelen yemeği görünce sevinmiş: **"Bak Âişe! Bak! Safiyye bize yemek göndermiş"** demiş. Âişe annemizin o anda kıskançlık damarı kabarmış o sinirle ayağa kalktığı gibi elinin tersi ile tepsiye bir vurmuş, yemek bir tarafa, tabak bir tarafa... Tabak kırılmış, yemek dağılmış... Âişe annemiz kendi bize rivayet ediyor: "Böyle yaptım ama birden aklım başıma geldi öyle bir utandım, öyle bir utandım ki? Hemen döndüm Resûlullah'a (sas) dedim ki: 'Yâ Resûlullah! Ne olur beni bağışla! Bir anda kendimi kaybettim, ne dersin yaparım nasıl dersin telâfi ederim.' Efendimiz (sas) ise bu tabloya karşı tebessüm ediyor. Âişe annemizin bu sözüne karşı diyor ki: **"Bu işin telafisi tabağa karşı tabak, yemeğe karşı yemek-tir."** Âişe annemiz diyor ki: "Yâ Resûlullah! Tabağı bulmak kolay ama ben Safiyye'nin yaptığı yemeği nasıl yapabilirim ki?" Efendimiz (sas) diyor ki: **"O zaman git ona rica et sana yardım etsin."** Nihayetinde böyle yapılıyor, yemek tekrar yapılarak, huzuru risâlete getiriliyor.^[43] Efendimiz'in (sas) Âişe annemizi Safiyye annemize bu iş için göndermesi de işin terbiye edilmesi noktasında da bize çok şey söylemektedir.

Başka bir gün Sevde validemiz ile Âişe validemiz Efendimiz'in (sas) yanındalar. O gün aralarında bir şey olmuş ve Sevde validemiz, Âişe annemize biraz darılmış. O anda da ensar hanımlarından biri haneye undan yapılmış bir yemek

Âlimlerin Dilinden

İmam Zehebî (v.748/1348) şöyle der: "Hz. Peygamber, Hz. Âişe'yi çok severdi. Müslümanlar Hz. Peygamber'in Âişe'ye olan sevgisini bildiği için, hediye verecekleri zaman, Âişe'nin evinde kalacağı zamana kadar hediye vermeyi ertelerlerdi."

[Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, II, 143]

[43] Ebû Dâvûd, *Buyû*, 91; Nesâî, *İşretü'n-Nisâ*, 4.

göndermiş. Artık helva mıdır, başka bir şey midir bilmiyoruz. Âişe annemiz yemeği Efendimiz'in (sas) önüne koyuyor kendi de oturuyor, Sevede annemizi de sofraya davet ediyor. Sevede annemiz ona küstüğü için gelmiyor. Âişe annemiz ısrar ediyor, gel diyor, o ise gelmiyorum diyor. Âişe annemiz bu sefer diyor ki: "Bak sana gel diyorum, eğer gelmezsen kalkar bu yemeği senin yüzüne sürerim." Sevede validemiz gelmeyince, Âişe annemiz dediğini yapıyor; yemekten bir miktar eline alıyor ve gidip onu Sevede validemizin yüzüne gözüne sürüyor. O ana kadar bu hadiseyi seyreden Efendimiz (sas) bir miktar yemeği alıp eline onu Sevede validemize uzatarak: **"Al bunu sen de onun yüzüne sür"** dedi. Sevede validemizde denileni yaptı ve yemeği Âişe annemizin yüzüne sürdü. İkinin yüzü gözü un, yemek içerisinde kalmıştı. Efendimiz (sas) onların bu haline baktı, öyle güldü, öyle güldü ki mübarek dişleri görünürcesine... O anda Ömer'in sesi duyuldu dışarıdan, Efendimiz: **"Kalkın içeriye geçin, elinizi yüzünüzü yıkayın, Ömer bu halde sizi görmesin"** dedi. [44]

Bir gün Efendimiz (sas), Âişe annemize dedi ki: **"Ey Âişe! Ben senin konuşmandan hemen anlarım bana kızgın olup, olmadığını?"** Âişe annemiz, bazen kızgın olduğu zamanlarda bile bunu belli etmemeye çalışırdı. Ama nasıl Efendimiz'in (sas) bunu nasıl anladığını merak etmişti. Sordu: "Yâ Resûlullah! Bunu nasıl anlıyorsun? Bunu nerden çıkarıyorsun?" Efendimiz (sas) dedi ki: **"Ey Âişe! Eğer bana kızmışsan bir şey söylediğin zaman 'İbrâhim'in Rabbine yemin olsun ki' diyorsun, eğer benden hoşnutsan, 'Muhammed'in Rabbine yemin olsun ki' diyorsun?"**

Âişe annemiz bu ince düşüncenin fark edilişine bir yönü ile sevindi ve dedi ki: "Vallahi doğru Yâ Resûlullah! Ancak şu andan itibaren sana söz veriyorum, bundan böyle senin isminin dışında bir ismi ağzıma almayacağım, ne kadar kızgın olursam olayım, yine de senin isminle yemin edeceğim." [45]

İşte o hane böyle bir hane idi. Son olarak bir noktaya dikkatlerinizi çekelim: Resûlullah (sas) ne hal üzere vefat etti? Biliyor musunuz? Eğer bilmiyorsanız, aklınıza şöyle bir tablo gelecektir. Her halde Allah Resûlü (sas) ya namazda secde halinde ya Kur'ân başında ya da başka bir ibadet halinde ruhunu Rahmân'a teslim etmiştir. Ama bakın Efendimiz'in (sas) hayatının son

[44] Ebû Ya'lâ, *Müsned*, 7/449; Cum'a, Ahmed Halil, *Nisâu Ehli'l-Beyt*, s. 144.

[45] Buhârî, *Nikâh*, 108; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 80; İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 68.

anlarına bunların hiçbirisi değil? Efendimiz (sas) Allah'a yürürken kendi deyi-mi ile "ile'l-Refik-i Â'lâ/ en yüce dosta" yürürken, o mübarek başı, Âişe'nin göğsü üzerinde idi. Başını Âişe'nin sinesine yaslayarak bu dünyadan, ebedî âleme yürümüşü.^[46] Sadece Efendimiz'in (sas) bu hali bile eşler arası ilişki için bize çok şeyler söylemektedir. İnşallah duyanlardan oluruz. Duyup da uyuyanlardan de-ğil, duyup da uyanlardan oluruz.

❖ HZ. ÂİŞE'NİN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ Evliliği sadece bir ihtiyaç ve hayatın bir gerekliliği olarak değil, bir ibadet olarak anla ki külfetini taşıyabilesin.
- ❖ Muhabbeti ilk günden son güne kadar kendine azık olarak edin ki gerçek mânada sevebilesin; sevdiğin içinde sevelebilesin.
- ❖ Menfaati değil, merhameti işin temeline yerleştir ki basit şeylere takılıp da vefasızlık ve sadâkatsizlik sergilemeyesin.
- ❖ Beklentilerini makul bir seviyede tut ki hayallerle bir dünya tasavvur ederek, iki de bir kırmayasın, kırılmayasın; yarı yollarda kalmayasın.
- ❖ "Helal daire geniştir ve keyfe de kâfidir" sözünü kendine bir ilke olarak edin ki Saâdeti başka yerlerde aramayıp, cennet benim evimde diyebilesin.

[46] Buhâri, *Cenâiz*, 94; İbn Kesîr, *Siretü'n-Nebevî*, II, 469, 470; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 264.

Babasının Kızı
FÂTİMA BİNT RESÛLİLLAH
(Radıyallahu Anhâ)

Kur'ân iklimi

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ
فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَنَابَهُمْ فَتَحًا قَرِيبًا

*"Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken
Allah, o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı
bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek
yakın bir fetihle ödüllendirmiştir."*

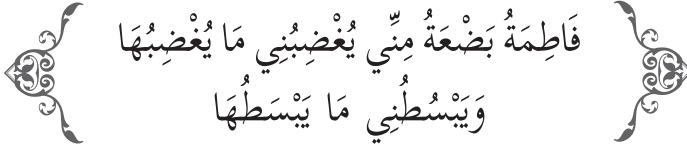
[Fetih Sûresi, 48/18]

Nebevî Seda

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى صَبِيحًا نَسَاءً مُقْبِلِينَ مِنْ عُرْسٍ.
فَقَامَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِمَّا لَأَ فَقَالَ "اللَّهُمَّ أَنْتُمْ مِنْ أَحَبِّ
النَّاسِ إِلَيَّ . اللَّهُمَّ أَنْتُمْ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ" يَعْنِي الْأَنْصَارِ

Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre,
Resûlullah (sas) düğünden dönen bir çocuk ve
kadın gördü. Yerinden kalkıp doğrularak "Allah'ım!
Siz bana insanların en makbüllerindensiniz. Allah'ım!
Siz bana insanların en makbüllerindensiniz!"
buyurdu. Bu sözleri ile Ensar'ı kastediyordu.

[Buhârî, Menâkibü'l-Ensar, 5]

*“Fâtıma benden bir parçadır. Onu üzen beni üzmüş olur;
onu sevindiren beni sevindirmiş olur.”*

(Hâkim, el-Müstedrek, III, 172)

Ey kendisini çağıran Rabb'e giden babam!

Ey yeri Firdevs cenneti olan babam!

Ey Cibrîl'e havale ettiğimiz babam!

Ey Rabbine kendisinden daha yakın kimse bulunmayan babam!

Hz. Fâtıma (r.anhâ)

(İbn Sa'd, Tabakat, II, 311)

Adı	Fâtıma bint Muhammed (sas)
Anlamı	Sütten kesilen bebek
Künyesi	Ümmü Ebîha/Babasının Annesi
Lakabı	Zehra/Beyaz Tenli Betül/Allah'a adanmış, iffetli hanım
Baba Adı	Muhammed b. Abdullah (sas)
Anne Adı	Hatice bint Hüveylid
Kabilesi	Hâşimoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 5/Milâdi, 605
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	23
Rivayeti	18
Eşi/Eşleri	Ali b. Ebî Tâlib
Vefat Yeri	Bakî' Kabristanlığı/Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 3 Ramazan 11 Milâdi, 22 Kasım 632
Vefat Yaşı	27

Dördün Biri

Efendimiz (sas) onlarca beyanı ile bizlere Fâtıma annemizin de hanımlar âleminin dört sultanından biri olduğunu söyler. O dört sultan: **Firavun'un hanımı Âsiye, İsâ'nın annesi Meryem, Huveylid'in kızı Hatice ve Babasının kızı Fâtıma'dır.**^[1] Tüm annelerimize selam olsun. Bu dört annemiz içerisinde hayatına en fazla vakıf olduğumuz hiç şüphesiz Fâtıma annemizdir. En son onun gelmesi, soyunun devam etmesi, Resûlullah (sas) ile olan birlikteliğinin fazla oluşu, onun faziletlerine dair Efendimiz'in (sas) istisnai beyanları^[2] ve daha birçok neden onun hakkındaki malumatların fazla olmasının vesilelerindendir.

İslâm Tarihi içerisinde ismini bildiğimiz tüm annelerimiz dâhil, Asr-ı Saâdet'teki tüm annelerimiz dâhil, hepsine canlar feda, tüm hanım sahâbîler dâhil; biz hiçbirinin hayatında, hayatın tüm alanlarına dair örneklikler bulamayız. Bakın siz onların birinde annelik örnekleri görürsünüz, birinde hanımlık örnekleri görürsünüz, birinde tâlibe örnekleri görürsünüz, birinde muallimelik örnekleri görürsünüz, birinde mücahidelik

Hakkında İnen Âyet

"Evlerinizde oturun, eski câhiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, her türlü günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."

[Ahzâb Sûresi, 33/33]

[1] "Hanımlar âleminin en hayırlıları şu dört hanımdır: İmrân'ın kızı Meryem, Huveylid'in kızı Hatice, Muhammed'in kızı Fâtıma ve Firavun'un hanımı Âsiye." Buhârî, Ehâdisi'l-Enbiya, 27.

[2] "Bana melek gelerek Fâtıma'nın cennetliklerin hanımefendisi olduğunu müjdedi!" Hâkim, el-Müstedrek, III, 151.

örnekleri görürsünüz ama hepsini bir şahısta göremezsiniz; bu çok kolay değildir. Mesela; Hz. Hatice annemizde çok şey görürsünüz ama Medine hayatını yaşamadığı için o hayatın noksanlığına şahit olursunuz. Hz. Âişe annemizin hayatın da çok şey görürsünüz; ilim, irfan, hikmet adına, hanımlık ve eşlik adına, ama maddî anlamda anne olmadığı için o alan eksik kaldığı için, yine bir yönün noksanlığına şahit olursunuz. Dolayısı ile hanımlar âlemi içerisinde hayatın tüm alanlarında göreceğiniz bir tek örnek varsa o da Hz. Fâtıma'dır. Neden peki böyledir? Sebebi şu: Hz. Fâtıma'nın babasını Kur'ân, *Üsvetün Hasene*^[3] diye âleme takdim etti. En güzel örnek, en ideal misal, numune-i imtisal ya da bizim ifademiz ile hayatın her alanının ve her anının tartışılmaz rehberi... Fâtıma'nın babası ise kızını âleme şöyle takdim etti: **"Fâtıma benden bir parçadır. Onu üzen beni üzmüş olur, onu sevindiren beni sevindirmiş olur."**^[4]

Üsvetün Hasene'den bir parça... Parça nedir? Parça bir bütünün, bir kısmıdır; yani bütündendir. Bir bütünün değer ve kıymeti ne ise; o bütünden gelen parçanın değer ve kıymeti odur. Neden biz Efendimiz'e (sas) ait bir tek sakal-ı şerifini görünce kalbimiz durur gibi olur; çünkü o sakal-ı şerif, O'ndan bir parça; O'nun parçası... Bundan dolayı Efendimiz (sas) *Üsvetün Hasene* olduğu için onun parçası olan, can parçası olan, canının bir parçası olan Hz. Fâtıma da *Üsvetün Hasene*'dir. Hayatın bir alanında değil, bin alanında örnek ve modeldir. Dolayısı ile Hz. Fâtıma'nın âleme söyleyecek çok sözü, gösterecek çok yolu, örnek olabilecek çok vasfı vardır. Böyle olduğu için de Hz. Fâtıma'nın hayatı bize çok şeyler öğretecektir. Rabbim hepimizi duyanlardan eylesin inşallah...

Neler Öğreneceğiz?

Peki, böyle bir hayatı, her boyutu ile sınırlı sayfalar içerisinde anlatmak mümkün mü? Elbette ki mümkün değildir. O halde çerçeveyi biraz daraltmamız gerekecek, o güzel hayatın hepsini değil de yine Hz. Fâtıma'nın hayatın nasıl tüm alanlarında rehber olduğunu anlayabileceğimiz, beş farklı alana dair bazı hususları anlamaya çalışacağız.

[3] "Andolsun ki Resûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için en güzel bir örnektir." Ahzâb Sûresi, 33/21.

[4] Buhârî, *Fedâilü'l-Ashâbi'n-Nebi*, 12, 29; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 93-94; Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/154.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

"Fâtıma benden bir parçadır. Onu üzen beni üzmüş olur, onu sevindiren beni sevindirmiş olur."

[Buhârî, Fedâilü'l-Ashabi'n-Nebî, 12, 29.]

Biz onun kısa ama bereketli hayatını, beş başlık altında özetleyebiliriz. Bunlar:

- 1- Babasının Kızı/Binti Ebîha
- 2- Babasının Annesi/Ümmü Ebîha
- 3- Hz. Ali'nin Hanımı
- 4- Ehl-i Beyt'in Annesi
- 5- Hikmet Pınarı

Bu beş başlık altında, Hz. Fâtıma'nın sadece 28 yıl süren hayatının kısa da olsa bir özetini size vermeye çalışacağız... Göreceksiniz Hz. Fâtıma, bu beş başlıkta, bize hayatımızın beş farklı alanının en ideal örnekliklerini öğretecek ve alanların en ideal hallerini bize gösterecektir. Nedir bu ideal alanlar?

1. Babasının kızı başlığında, ideal bir evlat nasıl olur bunu göreceğiz.
2. Babasının annesi başlığında, ideal bir dava hanımı nasıl olur bunu göreceğiz.
3. Ali'nin hanımı başlığında, ideal bir eş, hanım nasıl olur bunu göreceğiz.
4. Ehli Beyt'in annesi başlığında, ideal bir anne nasıl olur bunu göreceğiz.
5. Hikmet pınarı başlığında, ideal bir âlim/âlîme nasıl olur bunu göreceğiz.

Buyurun öyleyse anlamaya çalışalım. Birincisi neydi?

1- Babasının Kızı/Binti Ebîha

Malumunuz, Efendimiz (sas) 25 yaşlarında iken, kendinden 15 yaş büyük olan ve yine kendinden önce iki evlilik yapıp, o iki evlilikten biri kız, ikisi erkek üç çocuk sahibi olan Mekke'nin en asil, en zengin ve en güzel hanımlarından biri olan Hz. Hatice validemiz ile evlendi. Bu evliliğin ikinci senesinde o hane

Rivayet Ettiği Hadis

Hiz. Fâtıma validemiz diyor ki: “Bana (babam) Nebî (sas) gizlice şöyle söyledi: *“Her sene Cibrîl Kur’ân’ı benimle bir kere mukabele ederdi. (yani karşılıklı okurduk) Bu sene iki defa mukabele ettik. Öyle sanıyorum ki (kızmım) ecelim yaklaşmıştır.”*

[Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XIV, s. 491]

Kâsım isimli bir erkek çocuk sahibi oldu ama Kâsım iki yaşına varmadan vefat etti. Kâsım’ın arkasından o haneye Zeyneb geldi. Zeyneb validemiz doğduğunda Efendimiz (sas) 30 yaşlarında idi; Hz. Hatice 15 yaş büyük olduğu için 45 yaşlarında idi. O günden 3 yıl sonra Rukiyye, bir yıl sonra da Ümmü Gülsüm oldu.^[5] Şimdi Efendimiz (sas) 35 yaşlarında, Hz. Hatice validemiz ise 50 yaşlarındadır ve yine anamız hamiledir.

Bazı kaynaklar Hz. Fâtıma’nın doğum yılı için farklı tarihler söylediler de^[6] en doğru tarihin bu olduğuna biz inanıyoruz, çünkü bunu destekleyen birçok delil var elimizde şimdi... Milâdî 605’de Hatice annemizin evinden bir bebek sesi yükseliyor... Haber Efendimiz’e (sas) ulaşınca sevinçle eve geliyor; bebeğini kucağına alıyordu. Hatice annemiz doğan bebeğin adını annesinin adı olan Fâtıma koymak istiyordu. Hz. Hatice’nin annesinin adı Fâtıma bint Zaide idi. Bunu Efendimiz’e (sas) söylemeyi düşünüyordu ki Efendimiz, bebeğini kucağına alınca sevinmiş ve şöyle demişti: **“Bu babasının annesidir. Ona annemin ismini koyacağım!”**^[7] Hatice annemiz bu ismi duyunca biraz mahzun olur ama Efendimiz’e (sas) olan saygısından dolayı hiçbir şey söylemez.

Sonra Efendimiz (sas) diyor ki: **“Bu kızıma annemden sonra annem olan Ali’nin annesi Fâtıma’nın ismini koyacağım.”** Hatice validemiz bunu duyunca seviniyor ve diyor ki: *“Evet, kızımızın adı hem senin hem benim annemin ismi olan Fâtıma olsun.”*^[8]

Fâtıma isminin anlamına gelince, sütten kesilen bebek demektir.^[9] Bölgede çok yaygın bir isimdir. Efendimiz’in (sas) babaannesinin ismi de Fâtıma’dır;

[5] Yıldırım, Muhammed Emin, *Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice*, s. 74-75.

[6] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2596.

[7] Yıldırım, Muhammed Emin, *Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice*, s. 75-76.

[8] Yıldırım, Muhammed Emin, *Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice*, s. 76.

[9] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 146.

Fâtıma bint Amr'dır.^[10] Babaanneleri içerisinde bir Fâtıma daha vardır; Fâtıma bint Sa'd...^[11] Bir de Hz. Ali'nin annesi Fâtıma var;^[12] kayın validesi de Fâtıma'dır, bundan olsa gerek Uhud günü Efendimiz (sas): **"Ben Fâtımaların oğluyum"** demiştir.^[13]

Âcizane ben Hz. Fâtıma'nın isminin anlamını şöyle yorumluyorum: *"O annesinin sütünü bıraktı; Kur'ân'ın o rahmet dağıtan mesajlarının sütünü içmeye başladı. Böyle olunca da o Kur'ân evinin kızı oldu; vahiy hanesinin kızı oldu; vahiy ile büyüdü; vahiy ile gelin oldu ve vahiy semadan kesilince de altı ay sonra o da bu dünyadan göçüp gitti."*

Hz. Fâtıma o kutlu hanenin son kız çocuğu olarak, böyle dünyaya geliyor... Ondan sonra Nübüvvetin 2. yılında Abdullah doğuyor ve altı ya da yedi aylık bir bebekken vefat ediyor; daha sonra Medine'de Efendimiz'in (sas) Mâriye validemizden İbrâhim'i oluyor, o da yaşamayıp vefat ediyor.^[14] Dolayısıyla Hz. Fâtıma o evin son kız çocuğudur; ayrıca babasından sonra yaşayan, ne kadar yaşayan sadece 6 ay yaşayan tek çocuğudur. Düşünebiliyor musunuz Efendimiz'in (sas) toplam 4 kız, 3 erkek 7 çocuğu oluyor; bunların altı tanesini Efendimiz, kendi elleri ile toprağa veriyor; bir tek Fâtıma'sı kalıyor, o da arkasından altı ay geçmeden babasına kavuşuyor; bu da Efendimiz'in (sas) nasıl büyük imtihanlardan geçtiğinin en önemli göstergesidir.

Hz. Fâtıma beş yaşına gelince, insanlık tarihinin en önemli olayı oluyor; Nur dağı Hira mağarasında Cibrîl-i Emin, Muhammedü'l-Emin'e ilk vahyi ve nübüvvet tacını getiriyor. Beş yaşında bir çocuk iken, daha günah nedir bilmez iken, şirk nedir bilmez iken, vahiy ile tanışıyor ve onunla büyüyor. Bundan dolayı vahiy evinin kızı oluyor, bundan dolayı nübüvvet evinin sultanı olarak büyüyor. Gözünü iman nuru ile açtığı için Hz. Fâtıma validemiz imanla yürümüşdür o basamakları; 8-10 yaşlarına gelince o artık babasının kızıdır ve babasının arkasındadır. Nasıl mı?

[10] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 62.

[11] Efendimiz'in (sas) 5. göbekten ninesidir; Kilâb b. Mürre'nin hanımıdır. Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 68.

[12] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 92, 93.

[13] Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, I, 268.

[14] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 138.

Bilindiği üzere nübüvvetin ilk yıllarında evin büyük kızı Zeyneb validemiz, teyzesinin oğlu olan Ebû'l-As ile evlidir ve evin dışındadır.^[15] Evin diğer iki kızı Rukiyye ve Ümmü Gülsüm, O günler, Ebû Leheb'in iki oğlu Utbe ve Uteybe ile sözlü idiler; sonra bu söz bozuluyor;^[16] kızlar bir müddet baba evinde kalıyorlar, daha sonra o kızlardan büyük olan Rukiyye, Hz. Osman ile evleniyor ve Nübüvvetin 5. yılı Habeşistan'a gidiyor...^[17]

Nübüvvetin 6. yılına gelince, o evde, 12 yaşlarında Ümmü Gülsüm ve 11 yaşlarında Fâtıma vardır. Bu iki kız sanki aralarında şöyle bir iş bölümü yapmışlardır; Ümmü Gülsüm evde annesinin yanında olacak, Fâtıma dışarıda babasının yanında olacak... Böyle bir ifade sözlü olarak kaynaklarımızda geçmez; ancak Mekke yıllarında Fâtıma validemizin dışarıda babasının yanında olduğuna dair birkaç rivayet elimizde varken,^[18] Ümmü Gülsüm'e dair hiçbir rivayet elimizde yoktur; bu da gösterir ki Fâtıma babasının yanındadır; babasını bir gölge gibi takip etmektedir. Böyle olduğu için de üç ablası olmasına rağmen *Binti Ebîha/ Babasının kızı* ifadesinin sahibi o olmuştur.^[19]

Binti Ebîha/ Babasının kızı... Bu ifade belki bize bir anda sıradan bir ifadeymiş gibi gelebilir ama öyle değildir. Doğrudur her kızın bir babası ve annesi vardır. Ama bazı kızlar ya da erkekler tam babalarının oğlu ya da kızıdır. Nasıl? Onlar öyle bir kâmet/duruş ortaya koyarlar ki babalarının veya annelerinin yükselttikleri çitayı yere düşürmezler; sadece şerefleri o babanın kızı ya da o annenin kızı olarak kalmaz; o şerefe kendileri de şeref eklerler ve böylece tam babalarının veya annelerinin kızları olurlar. İşte Hz. Fâtıma, bu mânada tam babasının kızı idi. Ama tam hem de tastamam... Öyle ki sadece ahlâken ve ibadetten değil, yani sadece insanın biraz kesbî bir biçimde elde edecekleri ile değil; fiziken, konuşma tarzı olarak, yürüyüş endamı olarak, el ve kollarını hareket ettirerek, aklınıza gelen her hususiyette de tam babasının kızı idi. Bu durumu Hz. Âişe annemiz şöyle ifade eder: "*Ben bir kızın bu kadar babasına benzediğini görmedim. Fâtıma her hali ile babasının kızı idi. Medine'de gece onu arkadan*

[15] Yıldırım, Muhammed Emin, Hz. Peygamber'in (sas) Albümü, s. 140, 141.

[16] Şâmî, *Sübü'l-Hüdâ*, XI, 46, 47.

[17] Beyhaki, *Delâil*, II, 297; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 66.

[18] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 220; Zehebi, *Tarih*, s. 216; Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid*, VI, 18; Kastallâni, *el-Mevâhibü'l-Ledüniyye*, I, 62.

[19] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2596.

görenler, yürüyüşü ile hareketleri ile onu Resûlullah zannederlerdi.”^[20] İşte babasının kızı böyle idi.

Hız. Fâtıma'nın, babasını Mekke'de nasıl bir gölge gibi takip ettiğine dair Abdullah b. Mes'ûd'un bize rivayet ettiği şu hadise çok önemli bir örnektir. Diyor ki İbn Mes'ûd: “Bir gün Efendimiz (sas) Kâbe'de namaz kılıyordu. Biz de zayıf müminler olarak uzaktan onu seyrediyorduk. O ara bir deve kesilmiş, işkembesi ise oraya bir yere bırakılmıştı. Ebû Cehil, yanındaki arkadaşlarına dedi ki: ‘Kim bu deve işkembesini Muhammed'in üzerine koyar!’ Gülüşmeler oldu; sonra Ukbe b. Ebî Muayt: ‘Ben koyarım’ dedi. Yanına bir kaç adamını da alarak, koca deve işkembesini taşıttı ve Efendimiz (sas) tam secdede iken onun sırtının üzerine bıraktı. Biz olanları sadece seyrediyor ve korkumuzdan hiçbir şey yapamıyorduk. O anda ya biri haber verdi ya da kendi geldi Fâtıma. Babasının başına, sırtına konmuş işkembeyi görünce feryadı bastı; koştu, bir taraftan işkembeyi itekliyor, bir taraftan da ağlıyordu. Derken işkembeyi Efendimiz'in (sas) üzerinden aşağıya itti ve o eziyetten kurtardı. Efendimiz (sas) namazını bitirince, Fâtıma; o günler en fazla 10-11 yaşlarındadır. Hız. Fâtıma bir taraftan ağlıyor, bir taraftan babasının üzerindeki pislikleri temizliyordu. Sonra Efendimiz (sas) sarıldı kızına ve dedi ki: “**Üzülme kızım Allah babanı zâyî edecek değildir.**”^[21] Bu söz Mekke toprağının alışık olduğu bir sözdü. Bu söz Hacer'in sözü idi, bu söz Hatice'nin sözü idi, bu sözü o gün babası kızına öğretiyor ve o günden sonra o söz Fâtıma'nın sözü de olacaktı.

İşte Abdullah b. Mes'ûd'un aktardığı bu dehşetli tabloda Hız. Fâtıma, babasının kızı olarak, babasının arkasında nicelerinin korkudan bir şey yapamadığı bir zaman diliminde, bir mücahide olarak babasının üzerine atılan deve işkembesini hiçbir şeye takılmadan, kızım, küçüğüm, güçsüzüm, zayıfım, kimsesizim demeden atmıştı. Fâtıma olmak ne demekmiş buradan anlamalıyız ...

Fâtıma olmak, el atmak demektir.

Fâtıma olmak, temizlemek demektir...

Fâtıma olmak, atılan deve işkemelerini Resûlullah'ın (sas) üzerinden atmak demektir...

[20] Tirmizi, *Menâkıb*, 61.

[21] Buhârî, *Vudû*, 3; Müslim, *Cihad*, 107, 110; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 125; Ebû Nuaym, *Delâil*, I, 267; İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 58.

Bugünün dünyasında Fâtıma olmanın yolu da budur. Yine O'nun (sas) üzerine işkembeler atılıyor, yine O'nun (sas) davası ve sünneti kirletiliyor, yine O'nun (sas) davasının ve sünnetinin sesi kısılmak isteniyor; hiçbir şeye takılmadan el uzatabiliyorsan, Allah'ın izni inayeti ile çağın Fâtıması'nın, çağın Kur'ân evinin kızı, Kur'ân evinin oğlusun inşallah...

Efendimiz'in (sas) kızına karşı muhabbetinin boyutunu hepiniz çok iyi biliyorsunuz. Ne zaman kızını görse ayağa kalkan bir baba, ne zaman kızının sesi ni duysa heyecanlanan bir baba, ne zaman evden içeriye girse onu karşılayan bir baba, ellerini ellerinin arasına alan bir baba, kızının ellerini öpen bir baba, kızının avuç içlerini öpen bir baba, kızını kendi yerine oturtup, dizini dizine yaslayan bir baba...^[22] Gerçekten Efendimiz'in (sas) Hz. Fâtıma'ya olan muhabbeti, eşi benzeri olmayan bir muhabbetir. Babadan böyle bir muhabbet gören bir kız düşünün, evin en küçük kızı, onlarca kişinin gözü önünde babasından böyle bir karşılık gören bir kız; o kızın hali ne olur? Ne olacak, Fâtıma gibi biri olur...

2- Babasının Annesi/Ümmü Ebîha

Hz. Fâtıma'nın babasının annesi diye isimlendirilmesi,^[23] onun nasıl Risâlet davasına sahip çıktığının, ideal mânada nasıl dava adamı olduğunun en önemli işaretidir. Bu konuda da çok şey söylenir, ancak biz yine birkaç rivayet üzerinden bunu özetlemeye çalışacağız.

Hz. Fâtıma validemiz, 17 yaşlarında bir genç kız iken zorlu bir yolculuk ile Medine'ye gelmiş, Hücre-i Saâdet inşa edilene kadar da ensardan hanımların evlerinde kalmaya başlamıştı. Mescid inşa edilip, Efendimiz'e (sas) ait odalar yapılıncaya Sevde ve Âişe validelerimizin odalarının hemen arkasında Hz. Fâtıma ve o gün için halen baba evinde olan Ümmü Gülsüm validemiz için de bir oda yapılmıştı. Ensar-muhacir kardeşliğinde, Efendimiz genelde erkekleri birbirlerine kardeş kılmıştı. Ama biz bazı kaynaklardan Hz. Âişe validemizin Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hanımı olan Ümmü Eyyûb'a,^[24] Hz. Fâtıma'nın ise Enes'in annesi olan Ümmü Süleym'e kardeş kılındığını görüyoruz.^[25] Bu da onların bir ayrıcalığı, onların istisnai bir halleridir.

[22] Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 98; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 143, 144; Tirmizî, *Menâkıb*, 60.

[23] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2596; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 216.

[24] İbn Kesir, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I, 412.

[25] İbn Manzûr, *Muhtasarü Tarihü Dimaşk*, IX, 140.

Medine sürecinde Hz. Fâtıma, babasının en büyük morali ve destekçisi idi. Olgunluğu ile, makul sözleri ile, şefkati ile, muhabbeti ile babasına farklı bir ruh hali yaşıtıyordu. Bundan dolayıdır ki Efendimiz (sas) bir ömür ne zaman Medine'den çıksa son vedalaştığı kişi Fâtıma olurdu; ne zaman Medine'ye dönse ilk karşılaştığı, buluştuğu Fâtıma olurdu.

Kendi Lisanından

“Bir kadın için en hayırlı özellik zaruret dışında erkeklere görünmemesi, erkeklerin de onu görmemesidir.”

[Ebû Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, II, 39]

Babasının annesi, risâlet davasının annesi; elde ettiği şerefe uygun davranışlar ortaya koyan annemiz ...

Uhud'un yamaçlarında görüyoruz Fâtıma annemizi... Duymuş babasının başına bir iş geldiğini, sarsılmış ve koşmuş Uhud'a doğru... O gün Uhud'a yakın bir yerde askerlerin geri ihtiyaçları için hazır-kıta bekleyen 10-15 hanımdan biridir Hz. Fâtıma...^[26] Bakmış babası sağ ama kanlar içerisinde, sarılmış babasına yine ağlamış, yine ağlamış... Babasının annesi; Uhud'da tam bir analık yapacak; hemen Ali'ye diyecek ki: “Koş Ali bana su getir.” Ali kalkanını ters çevirip içine su doldurup getirecek; Fâtıma anamız babasının mübarek başındaki ve yüzündeki kanları yıkamaya başlayacak. Ama yanaklarına batan miğferin izlerinden halen kan akmaya devam edecek. Hz. Fâtıma bakacak ki kan durmuyor, orada bir hasır parçası bulacak; onu yakıp kül haline getirecek ve o külleri kanayan yerlerin üzerine koyarak kanı durduracak... Bazı kaynaklar derler ki Fâtıma babasının tedavisi ile bizzat meşgul oldu.^[27]

İbn Hişâm , Beyhakî ve diğerleri anlatıyor; eve gelecekler, Efendimiz (sas) kılıcını kızına uzatacak ve diyecek ki: “**Kızım! Şu kılıcımı al ve onu yıka! Valla-hi Uhud günü o bana çok iyi arkadaşlık etti!**” Hz. Fâtıma, babasının elinden kılıcı alırken, biraz sertçe Hz. Ali'ye bakacak, sanki: “Babama bu haller olurken sen neredeydin” dercesine bir mesaj verecekti. Ali de anlamıştı o bakışın mânasını, babası da anlamıştı. Ali anladığı için, hemen o da kanlı kılıcını Fâtıma'ya uzatmış; “Benim kılıcımı da yıka! O da bana iyi arkadaşlık yaptı!” demişti. Hz.

[26] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 165; Buhârî, *Cihad*, 65; Heysemi, *Mecmaü'z-Zevâid*, V, 324.

[27] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 47.

Fâtıma, madem arkadaşlık yaptı neden babam bu hallere düştü dercesine bir eda ortaya koyunca, Efendimiz'in (sas) sözü şu olacaktı: **"Ey Ali! Ne güzel savaştı değil mi Âsım b. Sâbit, Hâris b. Sımme ve Ebû Dücâne! Aynen senin gibi savaştılar..."** Efendimiz (sas) bu sözü söyleyince Fâtıma anamız biraz teskin olacaktı. Anlayacaktı ki Ali elinden geleni yapmış, zaten Efendimiz (sas) de kızı bunu anlatsın diye böyle konuşmuştu.^[28]

Hendek Gazvesi'nin zor günlerinde, çocukları için ekmek pişirmiştir Fâtıma annemiz... Ama akıllı hep babasındadır. Pişirdiği o ekmeklerden bir kaçını alır ve hendekler kazan babasını ziyarete gider. Babasını görüp ekmekleri uzattınca: **"Babacığım! çocuklara pişirmiştin, sana da getirmek istedim"** dedi. Efendimiz (sas) kızının elinden ekmekleri alınca şunu diyecekti: **"Kızım üç gündür babanın boğazından doğru dürüst bir şey geçmedi. Üç gün sonrasında babanın yiyeceği bu ekmekler olacak!"** dedi.^[29]

Efendimiz (sas) ona *Ümmü Ebiha/Babasının Kızı* derken, bu sözü sadece onu sevmek, sevindirmek için söylemiyordu; gerçekten babasına analık yapması, bir ana gibi davranması, nice incelikler ortaya koyarak elinden gelen ne varsa onların hepsini yapmasından dolayı böyle isimlendiriyordu. Yaşı 20'lerde olmasına rağmen, Peygamber evinin sultanları olan annelerimiz arasında hakemlik yapar, babası ile hanımları arasında bir köprü olurdu.^[30] Babasının evi olmasına rağmen evin özel meselelerine hiç karışmaz, sıkıntı varsa o tartışma içerisine hiç dâhil olmaz, laf götürüp getirmez, yıkıcı olmaz tamir edici olur, eğer kendisinden bir tavır beklenmişse kesinlikle annelerimizin birbirlerine hüsn-ü zan beslemeleri için elinden geleni yapardı.

3- Hz. Ali'nin Hanımı

Hanım olarak, eş olarak Hz. Fâtıma validemiz, yine bize çok şeyler söyler değil mi? Hz. Fâtıma validemizin 28 yıllık hayatını yaşadığı evler çerçevesinde bir tasnife tutsak, şöyle bir tablo ile karşılaşırız:

1- İlk beş yılı: Hz. Hatice'nin Evi

2- Mekke'deki 13 yıllık evi: Nübüvvetin Evi

[28] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 100; Beyhakî, *Delâil*, III, 215.

[29] İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 383.

[30] Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 83; Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, IX, s. 171.

3- Medine’de ki 2 yıllık evi: Risâletin Evi

4- Hz. Ali ile geçirdiği 9 yıllık evliliğindeki evi: Velâyet Evi

Demek ki Hz. Fâtıma validemizin hayatında dört tane önemli ev olmuştur. Bunlar, *Hatice’nin evi*, *Nübüvvet evi*, *Risâlet evi* ve *Velâyet evi* idi. Hz. Fâtıma’nın en son evi olan velâyet evi; veliliğin, yani Allah’a yakınlığın -ki bunun adı ihsan- dı- dolayısı ile ihsan evinin çok farklı bir havası, iklimi ve atmosferi vardı.

Hz. Fâtıma hayatı boyunca bir gölge gibi babasını takip etti ve babasına her türlü desteği sağladı. Ama böyle olmasına rağmen bir hakikatin burada altını çizmemiz gerekecektir: Hz. Fâtıma, sosyal hayat içerisinde aktif bir halde olmasına rağmen özellikle evlendikten sonra asla aslî işi olan anneliği aksatmamış, ne çocuklarının, ne kocasının, ne de kayın validesinin hizmetini aksatmamıştır. Kayın babası yok o günler; Ebû Talib olsaydı onunla alakalı da bazı şeyler belki konuşacaktık ama o günler vefat etmiştir...

Hz. Fâtıma, babasından öğrendiği şekliyle zamanı iyi tanzim ettiği için, zamanını boşa harcamadığı için hem kocasının hakkını hem çocuklarının hakkını hem Allah hakkını hem Peygamber hakkını hem yaşadığı toplumun hakkını tastamam ödemiştir.

Annemizin yaşı 18-19 olmaya başlayınca taliplileri gidip gelmeye başlamıştı, en sonunda o, o günler 24-25 yaşlarında olan Ali’nin nasibi olmuştu.^[31] Efendimiz (sas) kendi mübarek elleri ile kızını gelin etmiş, ona çok güzel bir düğün yapmıştı. Ensarın hanımlarından Ümmü Süleym, o düğünü bize anlatırken şöyle diyorlardı: “Biz Fâtıma’nın düğünü kadar güzel bir düğün görmedik!”^[32] Neden? Sade, hoş, riyasız, gösterişsiz, imkânlar ölçüsünde...^[33] İşin içine riya girince, meselelerin ne hale girdiğini görüyorsunuz. Riya olduğu için ilk gün kavgalar başlıyor; bunu yapmadın, bunu etmedin, falanca bunu yaptı, filanca bunu yapmadı, annen böyle yaptı, baban böyle davrandı, neler, neler... Ama

[31] Hz. Fâtıma annemizin mihri 12,5 ukiyye (450-500) dirhem civarındaydı. İbn Sa’d, *Tabakat*, X, 20.

[32] İbn Mâce, *Nikâh*, 24.

[33] Nasıl bir düğün ve ev olduğunu anlamak için Hz. Fâtıma’nın çeyizine bir bakalım: “Üç adet minder, bir halı, bir yastık, iki el değirmeni, bir su tulumu, bir su testisi, meşinden bir su bardağı, bir elek, bir havlu, bir koç postu, eski bir kilim, hurma yaprağından örülmüş bir sedir, iki elbise, uzunlamasına örttüklerinde ayakları, enlemesine örttüklerinde başlarını açıktaki bırakan bir küçük yorgan.” İbn Sa’d, *Tabakat*, X, 23; Nesâî, *Nikâh*, 81.

Şâhidlerin Dilinden

Hız. Âişe validemiz anlatıyor: “İnsanlar arasında, Fâtıma’dan başka, söz, konuşma ve oturup kalkış yönünden Resûlullâh’a benzeyen bir başkasını görmedim. Resûlullâh (sas) Fâtıma’nın kendisine geldiğini görünce, ona: ‘Hoş geldin!’ der, sonra, kalkar ve onu öper; daha sonra ise, elinden tutarak kendi yerine oturturdu. Resûlullâh (sas) Fâtıma’ya geldiği zaman ise, Fâtıma, O’na: ‘Hoş geldin!’ der, ayağa kalkar ve O’nu öperdi!”

[Tirmizî, *Menâkıb*, 61]

Hız. Fâtıma, işin en güzelini bize öğretiyor; riya yok, ihlâs var; düğünde de Allah (cc) var, onun sınırları var; bir kerecikten ne çıkar yok; bir kerecikten çok şey çıkar korkusu var.

Gelin hanım, damat evine götürülürken Efendimiz’in (sas) gözleri dolu dolu oldu. O anda Efendimiz (sas) Ümmü Eymen validemizi çağırdı dedi ki: “Ey Ümmü Eymen! Gelini götür, evlerine yerleştir ama beni bekleyin ben geleceğim.”^[34] Eve gidildi, yerleşildi; insanlar dağıldılar. O anda Efendimiz (sas) içeriye girdi. Bundan sonrasını Ümmü Eymen validemiz anlatıyor: “Resûlullah içeriye girince kızı Fâtıma’ya sarıldı ve onu sağına oturttu. Sonra: ‘Kardeşim nerede?’ dedi. Ben: ‘Kardeşin kim Yâ Resûlullah!’ dedim. ‘Kim olacak? Ali!’ dedi. Ben ‘Yâ Resûlullah! Hem kardeşim diyorsun hem kızını ona veriyorsun? Olur mu böyle şey?’ dedim. Efendimiz dedi ki: ‘O benim dünya, ahiret kardeşimdir ve halen kardeşimdir, kardeşim olarak da kalacaktır.’ Ümmü Eymen devam ediyor: “Çağırdık Ali’yi geldi; Efendimiz (sas) onu soluna oturttu. Sonra bizden su istedi, bir kabın içerisinden su getirdik. Mübarek ellerini o suda ıslattı, sonra bir şeyler okuyarak önce Fâtıma’nın göğsüne, sırtına ve omuzlarına o sudan sıçrattı. Sonra aynısını Ali’ye yaptı.”^[35] Sonra onlara bir düğün hediyesi verdi.” Ne vermiş olabilir? Beşi bir yerde mi dersiniz? Elbette ki hayır? Hikmet evine verilecek en güzel hediye, kelimelerdi, sözdü, duaydı. O eve verilecek en güzel hediye bu idi. Efendimiz (sas) de evlenecek, zıfafa girecek gençlere söylenebilecek en güzel kelimeleri onlara verdi.

[34] İbn Sa’d, *Tabakat*, X, 23.

[35] İbn Sa’d, *Tabakat*, X, 23, 24.

“Dedi ki: *بَارَكَ اللَّهُ لَكُمْ وَبَارَكَ عَلَيْكُمْ وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي الْخَيْرِ*”

“*Barekellahu le kuma ve bareke aleykuma ve cema beynekuma fi'l-hayr / Allah bu evliliğinizi ikiniz içinde bereketli kılsın! Bereketini üzerinizde daim eylesin. Ve ikinizin arasını da hayırlarla birleştirsın!*” [36]

Ondan sonra muavvizeteyn yani Felâk ve Nâs sûrelerini okudu, üzerlerine üffledi ve tekrar kızına sarıldı ve çıktı. [37]

O günden sonra kurulan o ev, çok farklı bir ev oldu. Tatlısı ile acısı ile; saâdeti ile kavgası ile ... Zannetmeyin ki o evde her şey güllük, gülistanlıktı; hayır bu bir hayal, insanın olduğu yerde sorun olur, önemli olan onu, sorun olarak bırakmamak; işte Fâtıma annemiz, Ali'nin hanımı olarak bize bu işinde ideal halini öğretiyor.

Bakın Hz. Ali ne diyor: “*Yoğun koşuşturma ve meşguliyetlerin ardından eve gelip Fâtıma'nın yüzüne baktığımda bütün gam, üzüntü ve yorgunluklarım yok olup giderdi.*” [38] Fâtıma kocasına böyle bir hava sağlamış, koca bu havadan istifade etme akıllığını göstermiştir.

Bir gün Efendimiz (sas) o haneyi ziyarete geliyor. Kapının önünde gülüşmeleri, sevinçleri duyuyor. İçeriye giriyor, onları o halde görünce Efendimiz de çok seviniyor ve diyor ki: “**Söyleyin bakayım sizi bu kadar sevindiren şey nedir? Neye gülüyordunuz, söyleyin ben de güleyim?**” Hz. Fâtıma validemiz diyor ki: “**Babacığım! Amcanın oğlu ile tartışıyorduk. Ben diyordum ki babam en fazla beni seviyor, o diyordu ki Resûlullah (sas) en fazla beni seviyor. Biz bunu tartışırken gülüyorduk ki sen geldin. Şimdi söyle babacığım beni mi çok seviyorsun, amcanın oğlunu mu?**” Efendimiz (sas) sevindi, güldü; ikisinin ellerini de avuçlarının içine aldı ve dedi ki: “**Kızım! Sen benim kızsınsın. Ben seni bir babanın evladını sevmesinin üzerinde bir sevgi ile seviyorum. Ali'ye gelince; o benim kardeşimdir. Benim gözümde izzet ve kerem sahibidir. Onu da bir kardeşin diğer bir kardeşi sevmesinin ötesinde bir sevgi ile seviyorum.**” [39]

[36] Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 37; Tirmizî, *Nikâh*, 7.

[37] Ahmed Halil Cum'a, *Nisâu Ehli'l-Beyt*, s. 567.

[38] Cum'a, Ahmed Halil, *Nisâu Ehli'l-Beyt*, s. 568.

[39] Cum'a, Ahmed Halil, *Nisâu Ehli'l-Beyt*, s. 576.

4- Ehli Beyt'in Annesi

Hız. Fâtıma validemizin nasıl bir hayatı olduğunu kısmen de olsa anladık; bu kadar yoğun ve bu kadar aktif olmasına rağmen Hız. Fâtıma, dikkat buyurun 9 yıllık evliliğinde 3 erkek, 2 kız beş çocuk annesi olacaktı: *Hasan, Hüseyin, Muhassin, Zeyneb ve Ümmü Gülsüm...* ^[40] Bunlardan Muhassin bebekken vefat edecek, diğerleri yaşayacak. Hız. Fâtıma bunlara bakacak, büyütecek; asli vazifesi olan anneliği asla aksatmayacak, bu kadar işi tek başına yapacak, sadece mücahideliği sokakta kalmayacak, asıl mücahideliği evinin içinde olacaktı. Emin olun inanılmaz bir şey bu... 9 sene, 5 çocuk ve bu kadar iş.... Ne denir böyle bir hayata? *Sübhaneallah, Maşallah, Ve lâ havle velâ kuvvete illâ billah*, denir; başka ne denecek...

Bir anne olarak Hız. Fâtıma'nın hayatına baktığımızda, onun anneliğini, hayatında altı temel esas üzerine doğrulttuğunu görürüz. Tabi bu bizim bir tespiti-miz, belki bu konuda araştırma yapan başka kardeşlerimiz, bizim göremediği-miz bazı noktaları görebilir, yakalayabilir. Ancak bizim görebildiğimiz bu... Hız. Fâtıma, Müslüman bir hanımın asli görevi olan anneliği şu altı temel esas üzerine yürütmüş, ortaya koymuştu:

1. *Temsiliyet*
2. *Muhabbet*
3. *Merhamet*
4. *Adâlet*
5. *Sâlihîhât*
6. *Sebat*

Bu maddelerin üzerinde biraz durmak gerekir, ama ona satırlar el vermeyecek, ancak şu kadarını söyleyeyim ki bu altı maddenin de çok önemli açılımlarını Hız. Fâtıma'nın hayatında görmek mümkündür. O ev, yetiştirdiği çocuklarla âleme çok derin izler bırakmıştır. Bakın şöyle tarihe: Âlem Hız. Hasan'ın eliyle vahdeti, Hız. Hüseyin'in eliyle şehâdeti, Hız. Zeyneb'in eliyle izzeti, Hız. Ümmü Gülsüm'ün eliyle dirayeti görmüş ve öğrenmiştir. Bu çocuklar nasıl böyle oldular? Ali gibi bir babaları, Fâtıma gibi bir anneleri olduğu için böyle oldular değil mi?

[40] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hız. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 184-193.

5- Hikmet Pınarı

Evet, gerçekten Hz. Fâtıma bir hikmet pınarı idi. Bunun nasıl olduğunu görmek istiyorsanız, bakın kendi sözlerine, bakın meselelere getirdiği çözümlere ve bakın babasından bize naklettiği 18 hadise,^[41] bunu anlarsınız.

Hz. Fâtıma'nın ilimde ve hikmette nasıl bir seviyesi olduğunu anlayabileceğimiz iki örnek vermek istiyorum sizlere... Özellikle ilim şehrinin kapısı olan Hz. Ali ile aralarında geçen bu iki örnek, Fâtıma annemizin ilimde nerede durduğunu bize daha iyi anlatmaktadır.

Bir gün Efendimiz (sas), Hz. Ali'ye şöyle bir soru sordu: **“Ey Ali! Allah Teâlâ'yı sever misin?”** O: **“Evet! Yâ Resûlullah severim.”** dedi. Efendimiz: **“Onun Resûlü'nü de sever misin?”** dedi. Hz. Ali heyecanlanarak: **“Evet ya Resûlullah!”** dedi. Efendimiz tekrar: **“Kızım Fâtıma'yı da sever misin?”** diye sordu. Hz. Ali hiç tereddüt etmeden: **“Evet”** dedi Efendimiz: **“Hasan ve Hüseyin'i sever misin?”** dedi. O da: **“Evet ya Resûlullah! Severim.”** diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz: **“Ey Ali! Gönlün bir tane, sevgin ise dört tane... Bir kalbe bu kadar sevgiyi nasıl sığdırdın?”** buyurdu. Hz Ali bu söz üzerine kalakaldı. Ne diyeceğini bilemedi ve herhangi bir cevap vermeden Huzur-u Risâlet'ten ayrıldı. Düşünceli bir vaziyette evine döndü. Onu düşünceli ve durgun görünce Hz. Fâtıma validemiz bir şeyler olduğunu anladı. Ne olduğunu ve onun zihninden geçirdiklerini öğrenebilmek için şefkatle: **“Ey Ali seni durgun görüyorum. Üzücü bir şey mi oldu?”** diye söze girdi ve **“Eğer bu dünya ile ilgili ise kederlenmeye değmez. Ahiret ile ilgili bir husus ise nedir seni üzen şey?”** dedi. Muhtereme eşinin sorusunu cevapsız bırakmak istemeyen Hz. Ali başından geçen olayı anlattı ve Efendimiz'in (sas) sorduğu soruya cevap veremediğini söyledi. Hz. Fâtıma soruyu duyunca gülmüsed ve **“Ey Ali! Babamın yanına var ve bu suali şöyle cevaplandır.”** diyerek açıklamalarda bulundu. Hz. Ali bu izahtan memnun oldu. Gönlüne hoş geldi ve Efendimiz'in (sas) huzuruna koştu: **“Yâ Resûlullah! Biraz önce sorduğun soruya cevap vermeye geldim”** dedi. Efendimiz (sas) **“Ver, bakalım”** dedi: **“Yâ Resûlullah! İnsan bedeni bir tane olmasına rağmen, onun sağ, sol, ön ve arka diye yönleri vardır. İnsanın kalbi de bir tane olmasına rağmen, kalbinde böyle yönleri vardır. Ben Allah'ı aklım ve imanım ile, sizi ruhum ve imanım ile,**

[41] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 263.

Fâtıma'yı, insani canım ve nefsim ile, Hasan ve Hüseyin'i ise babalığın tabii icabı ile seviyorum.” dedi. İki Cihan Güneşi Efendimiz (sas) bu cevaba tebessüm etti ve: “Ey Ali! Bu sözleri sana kim söyledi, bu sözler senin sözlerin değil” dedi. Ali: “Fâtıma” dedi. Efendimiz (sas): “Fâtıma, benden bir parçadır; bu sözleri ancak Peygamber ağacının dalından alınmış meyvelerden biri söyleyebilir” buyurdu.^[42]

Yine bir gün Peygamberimiz Hz. Ali'nin ve ashâbından bazılarının bulunduğu bir toplulukta: “Kadın için en hayırlı özellik nedir?” diye sormuştu. Orada bulunanlar çeşitli cevaplar vermişlerdi ama Efendimiz (sas) o verilen cevaplardan pek memnun olmamıştı. Hz. Ali eve gelip Peygamberimizin sorduğu bu soruyu Hz. Fâtıma'ya sormuştu, Hz. Fâtıma, bu soruya hiç düşünmeden şöyle cevap vermişti: “Bir kadın için en hayırlı özellik zaruret dışında erkeklere görünmemesi, erkeklerin de onu görmemesidir.” Betül olmak da buydu zaten değil mi? Neydi Betül olmak? İffet ve namusu muhafaza etme noktasında ciddi bir şekilde hassas davranmak, el değmemiş, göz değmemiş olmaktı.^[43] Ali bu cevabı alınca hemen Efendimiz'e (sas) koşmuş ve cevabı söylemişti. Efendimiz (sas) yine tebessüm etmiş ve: “Bu cevap Fâtıma'nın cevabıdır, o benden bir parçadır” demişti.^[44]

İşte Hz. Fâtıma'nın hikmet pınarı olması da böyle anlaşılmalıdır.

Babasına Doğru

Resûlullah (sas) vefatına sebep olan hastalığı sırasında, kızı Fâtıma'yı yanına çağırarak kulağına bir şeyler fısıldadı. Hz. Fâtıma annemiz hemen ağlamaya başladı. Sonra onu tekrar yanına çağırdı ve kulağına yine bir şeyler söyledi. Bu sefer güldü. Âişe validemiz dedi ki: Fâtıma'ya bunu sorduğumda, “Resûlullah (sas) bana, bu hastalığında vefat edeceğini haber verdi. Bu nedenle ağladım. Sonra bana, ailesinden kendisine ilk kavuşan olacağımı söyleyince güldüm.”^[45] dedi.^[46]

[42] Ahmed Halil Cum'a, *Nisâu Ehli'l-Beyt*, s. 577.

[43] Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, II, 39.

[44] Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, II, 41.

[45] Hz. Fâtıma, Resûlullah'ın (sas) vefatının ardından beş buçuk ay sonra 3 Ramazan 11 (22 Kâsım 632) tarihinde, Salı günü vefat etti. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 27.

[46] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 251.

Bu rivayetin biraz daha detaylı olanını bize, İbn Sa'd Hz. Âişe annemizin lisanından nakletmektedir. Hz. Âişe annemiz diyor ki: "Resûlullah'ın (sas) yanında oturuyordum. Fâtıma yürüyerek geldi. Yürüyüşü sanki Resûlullah'ın (sas) yürüyüşü gibiydi. Resûlullah (sas) ona, **"Hoş geldin kızım!"** dedi ve onu sağına veya soluna oturttu. Sonra kulağına eğilerek bir sır verdi. Hemen ağlamaya başladı. Sonra tekrar bir sır verdi. Hemen gülmeye başladı. Âişe dedi ki:

Ona "Böyle ağlamaya yakın bir gülme görmedim. Resûlullah (sas) özel bir şeyler söyledi; sonra ağladın? Resûlullah (sas) sana ne sırrı verdi?" dedim. Fâtıma, "Onun sırrını ifşa edemem." dedi. Resûlullah (sas) vefat edince ona tekrar sordum. Bana, "Resûlullah (sas) dedi ki: **'Her yıl Cibril bir kez gelir ve benimle Kur'ân'ı tekrar ederdi. Bu yıl iki kez gelip tekrar etti. Zannedersen ecelim geldi. Senin için en iyi selef benim. Ailemden bana, ilk kavuşan sensin'** dedi. Bunu üzerine ağladım. Sonra bana, **'Bu ümmetin kadınlarının veya âlemlerin kadınlarının efendisi olmak istemez misin?'** dedi. Bunun üzerine güldüm." dedi. [47]

Resûlullah (sas) vefatına sebep olan hastalığı sırasında durumu ağırlaşınca kendisini acı bürümeye başladı. Fâtıma, "Vah babamın acısı!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ona, **"Bu günden sonra baban sıkıntı görmeyecektir."** dedi. Resûlullah (sas) vefat edince Fâtıma şöyle bir şiir okudu:

Ey kendisini çağıran Rabbe giden babam...

Ey yeri Firdevs cenneti olan babam...

Ey Cibril'e havale ettiğimiz babam...

Ey Rabbine kendisinden daha yakın kimse bulunmayan babam... [48]

Âlimlerin Dilinden

Ebü Nuaym (v. 430/1038) diyor ki: "Hz. Fâtıma temizlerin âbidlerinden, takvalıların güzidelerinden, iffetli, Resûlullah'a benzeyen canından bir parça, kalp bağlılığı olarak evlatları arasında O'na en yakın olanı ve vefatından sonra O'na ilk ulaşanı ve onun zevklerinden el çekip onun ayıp ve afetlerinin derinliklerine vakıf bir hanımefendiydi."

[Ebü Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, II, 39.]

[47] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 251.

[48] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 311.

Resûlullah (sas) defnedildiğinde Fâtıma: “Ey Enes! Resûlullah’ın (sas) üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu?” dedi.^[49]

Rabbim bizleri Ehl-i Beyt’in annesi olan Hz. Fâtıma annemizden bir an olsun ayırmasın. Allah imanlarımızı ziyadeleştirsin. Heyecanımıza heyecan kat-sın. Aşkımızı daha da arttırsın.

❁ HZ. FÂTİMA’NIN HAYATINDAN MESAJLAR ❁

- ❁ Resûlullah gibi bir babaya kız olmak, adım adım Risâlet’in dikenli yollarını yürümektir. 14 asır sonra o yolun yolcusu olmak istiyorsan, ayağına batsa da dikenler, acıtsa da taşlar, kanatsa da otlar; ah demenden, of demeden bu yollarda yürüyebilecek imanın var mı?
- ❁ Resûlullah gibi bir babaya anne olmak, büyük bir merhametle onun mirasına sıkıca yapışmaktır. Anne olmak, sineye çekmektir, sırt dönmemektir, ihanet etmemektir, gözden çıkarmamaktır, defterden silmemektir; bu davaya anne olabilecek yüreğin var mı?
- ❁ Ali gibi bir kocaya eş olmak, nübüvvetin evinden, velâyetin evine gelin olarak gitmektir. Kocana eş, evine sultan olmak, küçük hesapların peşine takılmadan, eşyaları put haline getirmeden, samanlığı seyran etmektir. İlk günkü tazelikte eşini sevmeye vefan var mı?
- ❁ Ehl-i Beyt gibi kutlu bir halkaya anne olmak, Hasanların, Hüseyinlerin, Zeyneblerin, Ümmü Gülsümlerin merhamet sığınağı olmaktır. Anne olmak, cenneti ayağının altında taşımaktır. Ey ayağının altında cennet olan bahtiyar! Cennetin kokusunu âleme hissettirecek duruşun var mı?
- ❁ Hikmet pınarı Fâtıma gibi olmak, her hak sahibine hakkını verecek kadar marifet ehli olmaktır. Yaşadığın çağ felaket asrı olsa bile, sağında solunda seni rahat bırakmayacak binler derdin olsa bile, yollarda ayaklarına çelme takanlar olsa bile, Hz. Fâtıma’nın arkasında yürüyebilecek heyecanın, aşkın, imanının var mı?

[49] İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 311.

Dedesine Benzeyen Torun

HASAN b. ALİ

(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân İklimi

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ
اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ
مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رُؤُفٌ رَحِيمٌ

*“Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir grubun
kalpleri eğilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve
güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti.
Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara
karşı çok şefkatli, pek merhametlidir.”*

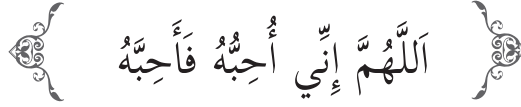
[Tevbe Sûresi, 9/117]

Nebevî Seda

الْأَنْصَارُ لَا يُحِبُّهُمْ إِلَّا الْمُؤْمِنُ، وَلَا يَبْغِضُهُمْ إِلَّا مُنَافِقٌ، فَمَنْ
أَحَبَّهُمْ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ

Berâ b. Âzib (ra) rivayet ediyor diyor ki, Peygamber (sas)
şöyle buyurdu: “Ensarı ancak mümin olan bir kimse sever,
onlara ancak münaфіk olan birisi buğzeder. Onları seveni
Allah da sever, onlara buğzedene Allah da buğzeder.”

[Buhârî, Menâkibü'l-Ensar, 4]

Efendimiz (sas) Hasan'ı omzuna almış bir halde şöyle diyordu:
"Allah'ım! Ben onu seviyorum, sen de onu sev."

(Buhârî, Sulh, 9)

"El-Âr, hayrun mine'n-nâr"
"Utanmak ateşten daha hayırlıdır!"
Hz. Hasan b. Ali (ra)

(İbn Hacer, el-İsâbe, I, 376)

Adı	Hasan b. Ali
Anlamı	Güzel, iyi ve hoş
Künyesi	Ebû Muhammed / Muhammed'in babası
Lakabı	Mücteba / Seçilmiş ve seçkin Takî / Gûnahtan kaçman
Baba Adı	Ali b. Ebî Tâlib
Anne Adı	Fâtıma bint Muhammed (sas)
Kabilesi	Hâşimoğulları / Mekke
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	Hicrî, 3 / Milâdî, 625
İslâm'a Girişi	Çocukluktan beri
Sohbet Sûresi	7 yıl
Rivayeti	13
Savaşları	Cemel, Sıffin, Nehrevân, Horasan Fethi vs.
Görevleri	Hz. Osman'ı koruma, 6 aylık bir hilâfet
Vefat Yeri	Bakî Kabristanlığı / Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 49 / Milâdî, 669
Vefat Yaşı	44

Hız. Hasan Dediğimizde...

Hız. Hasan dediğimiz zaman aklımıza onlarca, hatta yüzlerce şey gelir. Özellikle Efendimiz'in (sas) çok sevdiği bu güzel torunu için söylediği her biri diğerinden önemli sözleri hemen zihnimizde berilir.

Ne demişti Efendimiz? **"Her Peygamber'in nesli kendindendir, benim neslim ise Fâtıma'dandır."** ^[1] Dolayısı ile Hasan veya Hüseyin demek; Evlad-ı Ali demektir, Evlad-ı Fâtıma demektir ama aynı zamanda Nesl-i Muhammedî (sas) demektir.

Ne demişti Efendimiz? **"Benim dünyadaki nasiplerim"** ^[2] demiş, Hasan ile Hüseyin'i bağrına basmış, öpmüş, koklamış, kendi kokusunu onların üzerinden diğer nesillere ulaştırmıştı.

Ne demişti Efendimiz? **"Allah'ım! Ben onları seviyorum, senin de onları sevmeni ve onları sevenleri de sevmeni niyaz ediyorum!"** ^[3]

Tam burada söylenir değil mi o cümle? *Nasıl sevmem senin sevdiklerini Yâ Resûlullah?* Gerçekten burada Ali demek, Fâtıma demek, Hasan demek,

Hakkında İnen Âyet

"Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dâhil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim."

[Al-i İmrân Sûresi, 3/61]

[1] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, II, 630.

[2] İbn Manzûr, *Muhtasarü Tarihi Dimaşk*, VII, 8.

[3] Buhârî, *Fedâilü'l-Ashâb*, 22; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 59.

Hüseyin demek; Efendimiz’i (sas) memnun ediyor; O’nun sevdiklerini sevmek, O’nu sevindiriyor. Rabbim bizleri onların sevgisinden ayırmasın, hepimize gerçek mânada sevgiler nasip eylesin.

Ne demişti Efendimiz? **“Cennet gençlerinin efendileri”**^[4] demiş, cennete giden yolun onların ayak izlerinden geçtiğini bizlere beyân buyurmuştu. Bundan dolayı Ehl-i Beyt’in tüm mensupları dinin intikal ve muhafazası adına bize çok şey söyler, doğru yolda nasıl doğru bir biçimde yürüneceğinin yollarını gösterir, Kur’ân ve Sünnet çerçevesinde nasıl Allah’a (cc) ideal mânada kul olunacağını örnekliğini bize takdim ederler.

Öyleyse gelin Hz. Hasan’ın hayat defterinin sayfalarını bu maksatla bir çevirelim, bakalım Hz. Peygamber’in (sas) aziz torunu, bizlere neler öğretecektir.

Hayatına Kısa Bir Bakış

Hz. Ali ile Hz. Fâtıma Hicret’in 2. yılı Bedir’in arkasından evlendiklerinin üzerinden birkaç ay geçmeden Hz. Fâtıma validemiz hamile kalmıştı. O günlerin birinde Efendimiz’in (sas) çok sevdiği, çok değer verdiği ilk Müslüman hanımlardan olan Hz. Abbas’ın hanımı Ümmü’l-Fadl bir rüya görmüştü. Rüyası o kadar dehşetliydi ki sabah olur olmaz Efendimiz’in (sas) huzuruna koşmuş: “Yâ Resûlullah! Öyle bir rüya gördüm ki şu an bile etkisindeyim, korkudan tir tir titriyorum!” demişti. Efendimiz (sas) Ümmü’l-Fadl’ı rahatlatmış: **“Yavaş ol! Ey Ümmü’l-Fadl! Anlat bakalım ne gördün!”** demişti. Ümmü’l-Fadl: “Çok korkunç bir rüya gördüm Yâ Resûlullah!” diyerek, o anki ruh halini ortaya koymuştu. Efendimiz (sas): **“Allah hayra çevirsin anlat bakalım ne gördün?”** demişti. Ümmü’l-Fadl başından terler boşalarak başlamıştı anlatmaya: *“Yâ Resûlullah! Rüyamda senin bedeninden bir parçanın koptuğunu ve gelip bizim eve düştüğünü gördüm!”* Bunu söyleyince Ümmü’l-Fadl ağlıyordu. Efendimiz (sas) o anda gülmeye başladı. Ümmü’l-Fadl, Efendimiz’in (sas) güldüğünü görünce şaşırdı. Efendimiz (sas) dedi ki: **“Ey Ümmü’l-Fadl! Sen hayır görmüşsün. İnşallah yakın bir zamanda Fâtıma’nın bir çocuğu olacak. O çocuğa sütannesi sen olacaksın. Kusem’in sütünden ona da vereceksin!”**^[5] Kusem, Ümmü’l-Fadl’ın oğludur, birkaç ay önce doğmuştur.^[6] O Kusem,

[4] Tirmizi, *Menâkıb*, 30.

[5] İbn Sa’d, *Tabakat*, X, 301; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 339.

[6] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 306, 307.

Hız. Peygamber'in (sas) Dilinden

Allah Resûlü (sas), Hız. Hasan ve Hüseyin'i kastederek şöyle buyurmuştur: *"Allah'ım! Ben onları seviyorum, senin de onları sevmeni ve onları sevenleri de sevmeni niyaz ediyorum!"*

[Buhârî, *Libas*, 60]

yıllar sonra sahâbenin cihad aşkının güzel bir örneği olarak Medine'den kalkacak ta Semerkant'a, Buhara'ya gidecek, yani Özbekistan'a ve orada da şehit olacaktır.^[7] Oraya yolunuz düştüğünde *Şâh-ı Zend*/Yaşayan Sultan adı ile anılan türbesini görmek mümkündür.^[8] Ümmü'l-Fadl, Efendimiz'den (sas) bu tabiri duyunca sevinmeye başladı. Görüyorsunuz rüya tabiri farklı bir ilimdir. Herkesin yapacağı bir iş değil; Allah (cc) vergisi bir kabiliyettir. Gerçekten dehşet verici bir rüya olan Ümmü'l-Fadl'ın rüyasını, işte Efendimiz (sas) böyle yorumlamıştır.

Doğumu

Bu rüyanın üzerinden ne kadar geçti bilmiyoruz; aylardan bir Ramazan ayıdır. 15 Ramazan'dır; hicretin 3. yılı; milâdî olarak da 1 Mart 625'tir.^[9] Hız. Fâtıma validemiz nur topu gibi bir erkek çocuk doğurur. Günlerdir Ehl-i Bey'tin hanesinden bu haberi bekleyen Efendimiz'e (sas), bu müjde ulaşır ulaşmaz; hemen o eve doğru büyük bir heyecan ve sevinç ile koşmuştur. Sahâbî diyor ki: "O günler Efendimiz 56 yaşında idi; sevinçten öyle bir koşuyordu ki biz ona yetişemiyorduk."^[10]

Efendimiz (sas) sevinçle hemen kızı Fâtıma'nın evine gitti ve oradakilere söze dikkat edin: **"Bana oğlumu getirin."** dedi. Esmâ bint Ümeys, bebeği sarı bir beze/ kundağa sararak getirdi. Efendimiz (sas): **"Başka bir renkte bez bulamadınız mı?"** dedi ve sarı rengi erkek çocuğuna yakıştırmadı.^[11]

[7] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1608; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 373.

[8] Abdülhalık Bakır, "Kusem b. Abbas" *DİA*, XXVI, 462.

[9] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 374; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 13.

[10] Beyhakî, *Sünen*, IX, 303.

[11] el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, XVI, 261-262; İbn Manzûr, *Muhtasarı Tarihi Dimaşk*, VII, 7.

Rivayet Ettiği Hadis

Hasan b. Ali (r.anhümâ) dedi ki:
 “Ben Resûlullah’dan (sas) ‘Şüpheliyi bırak, şüphe vermeyene bak. Zira gönül, (sözde ve amelde) doğrudan huzur, yalandan kuşku duy-
 yar!’ dediğini işittim.”

[Tirmizî, Kıyâmet, 60]

Efendimiz (sas) böyle şeylere çok dikkat ederdi; renklerin diline, mesajına inanırdı. Bundan dolayı anında orada da bunu beyân etti. O’nun dünyasında renklerin dini yoktu, ama dili vardı; yani mesajı vardı. Mesela, bir gün Hz. Ömer’in âlim ve fadıl oğlu Abdullah b. Ömer kırmızı bir elbise giymişti. Efendimiz (sas) bu elbiseyi Abdullah’ın üzerinde görünce: “Ey Abdullah! Başka renk bulamadın

mı bunu giydin?” demişti. Abdullah b. Ömer bunu duyunca durur mu; onun sünnete ve Efendimiz’e (sas) bağlılığını biliyorsunuz; hemen o elbiseyi çıkartmış ve bir daha giymemek için onu yakmıştı. Efendimiz (sas) bunu duyunca: **“Keşke yakmasaydı da o elbiseyi bir hanıma verseydi!”** demiştir.^[12] Bu sözden de anlıyoruz ki Efendimiz (sas) o rengi erkeğe yakıştırmamış, yoksa kadın giyebilirmiş...

Esmâ validemiz hemen o kundağı değiştirmiş, beyaz bir kundağa koyarak o bebeği Efendimiz’e (sas) uzatmıştır. Efendimiz (sas) o halde aldı bebeği kucağına öyle bir sevindi, öyle bir sevindi ki... Sonra Ali’ye döndü ve dedi ki: **“Ali ne koyacaksın ismini?”** Hz. Ali der ki: “Yâ Resûlullah! Eğer müsaade edersen adını Harb koyacağım.” Ali’nin tabiatına uygun bir isim Harb... Efendimiz (sas): **“Ey Ali! Böyle güzel bir çocuğa Harb ismi konur mu? Benim oğlumun adı Hasan olsun”**^[13] dedi. Efendimiz (sas) ismini söyledikten sonra sağ kulağına ezanı, sol kulağına kâmeti okudu ve adını ona üç kez tekrarladı. Doğumun 7. gününde iki koçu akıka olarak kestirdi, saçlarından bir miktar keserek ağırlığınca gümüş de sadaka olarak dağıttı.^[14]

Efendimiz (sas) ile Hz. Ali arasında bu isim konusunda, diğer erkek çocukları doğunca da aynı konuşma geçer. Hasan’dan sonra Hüseyin; ondan sonra da Muhassin... Bu isimler Arapça kelimelerden oluşur, ancak bölgede isim olarak

[12] Ebû Dâvûd, Libas, 9.

[13] Hâkim, el-Müstedrek, III, 374; İbn Sa’d, Tabakat, VI, 357.

[14] İbn Sa’d, Tabakat, VI, 356.

hiç kullanılmamıştır o güne kadar... İlk kez Efendimiz (sas) tarafından konulacak ve o günden sonra da en fazla kullanılan isimlerden olacaktır.^[15]

Efendimiz (sas) bir gün şöyle diyecektir: **“Ben oğullarıma Hârûn peygamberin çocuklarına koyduğu isimler gibi isimler verdim. Onun oğullarının isimleri Şebber, Şubeyr ve Mübeşşir’di; benim oğullarımla isimleri ise Hasan, Hüseyin ve Muhassin’dır.”**^[16]

Hiz. Ali’nin, Fâtıma validemizden sonra sekiz evliliği olur. Bu sekiz evliliğinden 11 erkek, 15 kızı olur.^[17] Erkek çocuklarının içerisinde; Muhammed vardır, Ca’fer vardır, Abdullah vardır, Ebû Bekir vardır, Ömer vardır, Osman vardır, Yahyâ vardır, Ubeydullah vardır ama Harb yoktur. Neden Hiz. Ali daha sonra Harb ismini koymamıştır? O da Ali’nin âliliği, yani yüceliğidir; diyor ki: **“Efendimiz’in (sas) sevmediği bir ismi ben de sevmem, onun koymadığı bir ismi ben de koymam!”**^[18]

Efendimiz (sas) yıllar yılı evlat hasreti ile yanan yüreğini biraz olsun torunu Hasan ile dindirmiştir. Onları çok sevdiğini hepimiz biliyoruz; ancak o sevgi sadece bir torun sevgisi değildir, bunu bilmemiz lazım, o sevgi bir de temsiliyet adına onlara biçilen rolün bir gereğidir. O sevginin nasıl olduğuna dair bazı rivayetler aktarayım sizlere...

Hiz. Peygamber’in (sas) Ona Karşı Olan Sevgisi

Hiz. Hasan’ın doğumunun ilk aylarıdır. Sütannesi Ümmü’l-Fadl’ın evindedir. Hadiseyi zaten bize Ümmü’l-Fadl rivayet etmektedir. Efendimiz (sas) torununu görmek için o eve gider; alır torununu sever, koklar, öper, onunla oynar. Hasan, Efendimiz’in (sas) kucığında iken, çok afedersiniz, küçük abdestini Efendimiz’in (sas) üzerine yapar. Ümmü’l-Fadl bu hali görünce hemen Hasan’ı çeker alır, telaşlanır, üzüdür. O böyle yapınca Hasan korkar ve ağlamaya başlar. Efendimiz (sas) o anda kendi üzeri ile hiç ilgilenmez, torununun ağlamasına dayanamaz ve Ümmü’l-Fadl’a: **“Ne yaptın bak oğlumu korkuttun.”** der. Ümmü’l-Fadl ise: **“Yâ Resûlullah! Baksanıza üstünüze yaptı; çıkarın gömleğinizi**

[15] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 358.

[16] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 374; İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 357.

[17] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 170.

[18] Beyhakî, *Sünen*, IX, 306.

yıkayayım” der. Efendimiz (sas) ise fıkıh kitaplarımıza giren bir hükmü orada beyân eder: ^[19] “**Erkek çocuğunun idrarından dolayı yıkamak gerekmez, su dökmek kâfidir. Ama kız çocuklarının idrarının yıkanması gerekir!**” ^[20] Peki, bu fark neden? Bu erkek ile kızın fizyolojisinden kaynaklanır. Ancak bu hüküm sadece anne sütü emen çocuklar için geçerlidir. Meselenin fikhî boyutu bir tarafa bu rivayet üzerinden biz Efendimiz’in, (sas) torununu nasıl bir sevgi ile sevdiğini anlıyoruz değil mi?

Başka bir rivayeti Ebû Hüreyre naklediyor: “Bir gün Efendimiz (sas) ve bir grup sahâbi ile Kaynukaoğulları çarşına doğru yürüyorduk. Bir müddet sonra Efendimiz (sas) yolunu değiştirdi ve Fâtıma’nın evine doğru yürüdü. Fâtıma da o gün çocuklarını yıkamış, güzel elbiseler giydirmişti. Evin yakınlarına geldiğimizde Hüseyin’i kapıda gördük. Efendimiz (sas) hemen sarıldı, Hüseyin’i öpmeye, koklamaya başladı. Sonra gözleri Hasan’ı aradı. Hasan’ı bulamayınca eve doğru seslendi ve dedi ki: **‘Küçük adam orda mı? Benim oğlum orada mı?’** Hasan’ın işi daha bitmediği için biraz geç geldi. Biz onları beklerken Hasan geldi ve o anda Hüseyin ile oyun oynamaya başladılar. Efendimiz (sas) onları yaşlı gözlerle biraz seyretti, sonra ikisine de sarılarak dedi ki: **‘Allah’ım! Ben onları seviyorum, senin de onları sevmeni ve onları sevenleri de sevmeni niyaz ediyorum!’**”^[21]

Zehebi’nin *Siyeru Âlâ’i’-n-Nübelâ*’sında aktardığı rivayeti biliyorsunuz. Güreş tutuyorlar Hasan ile Hüseyin, Efendimiz (sas) ikide bir: **“Hadi Hasan göreyim seni, Hadi Hasan şöyle yap böyle yap!”** diyor. Fâtıma annemiz dayanmıyor diyor ki: “Babacığım! Hüseyin küçüktür, onu tutmanız gerekmez mi?” Efendimiz (sas) diyor ki: **“Onu da Cibrîl tutuyor, ona da Cibrîl destek veriyor.”**^[22] Eve bakın eve, Cebrâil’in kol-kanat gerdiği bir ev, vahyin evi, sünnetin evi... Nasıl bir evden bahsediyoruz anladınız mı? Ehl-i Beyt’in hanesi, Cebrâil’in dünyadaki menzilidir. Orası vahyin evi olduğu için vahyin emin meleşinin her daim gidip geldiği bir yerdir.

İbn Manzûr naklediyor: Hz. Fâtıma bir gün Hasan’a bir şiir öğretmişti, tekerleme gibi bir şey... Efendimiz (sas) bu şiiri Hasan’dan dinlemekten o kadar

[19] Bu konuda başka rivayetleri görmek için bkz. Buhârî, *Vudû’*, 222; Müslim, *Taharet*, 101; Ebû Dâvûd, *Taharet*, 37; Tirmizî, *Taharet*, 54.

[20] İbn Mâce, *Ta’biru’-r-Rüya*, 10, Beyhakî, *Delâil*, VI, 469.

[21] Buhârî, *Libâs*, 60; Müslim, *Fezâilü’-Sahâbe*, 57.

[22] Zehebi, *Siyeru Âlâ’i’-n-Nübelâ*, III, 282,283; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 379.

hoşlanırdı ki... Onu nerede görse şiiri okutur, sonra da sana bunu kim öğretti diye sorar, aldığı cevap üzerine de dua ederdi. Yine bir gün Hz. Ebû Bekir ile Efendimiz (sas) yürürlerken Hasan'ı görürler. Efendimiz (sas) hemen Hasan'a sarılır ve o şiiri okumasını söyler. Hasan okur^[23] Efendimiz (sas) der ki: **“Bunlar benim reyhanlarım, çiçeklerim, güllerimdir. Ben onları seviyorum, siz de onları sevin!”**^[24]

Biniciler de Çok Güzel, Biniciler de

Câbir b. Abdullah naklediyor: Bir gün Medine sokaklarında gezerken baktım Efendimiz, Hasan'ın elinden tutmuş, Hüseyin'i ise kucağına almış onları gezdirmeye çıkarmış. Onları o halde görünce Hasan ile Hüseyin'e hitaben dedim: *“Ne güzel bir bineğiniz var?”* Efendimiz (sas) dedi ki: **“Biniciler de çok güzel, biniciler de...”**^[25]

Buna benzer birkaç rivayet vardır kitaplarımızda...^[26] Hz. Ömer'den,^[27] Ebû Eyyûb el-Ensârî'den... Ebû Eyyûb el-Ensârî bir gün Efendimiz'in (sas) iki torununu sırtına alıp evde dolaştırdığına şahit olmuştur... Manzarayı hayal edin, Efendimiz (sas) dizleri üzerinde, iki torunu ise arka arkaya onun mübarek sırtında, onları gezdiriyor; çocuklar da bu işten gayet memnun gülüp eğleniyorlar. O anda Ebû Eyyûb el-Ensârî bu manzarayı görünce çocuklara hitaben ne güzel bineğiniz var diyor. Efendimiz (sas): **“Biniciler de güzel, biniciler de!...”** diyor.^[28]

Bu nasıl bir muhabbet, bu nasıl bir sevgidir anlamak zor değil mi? Yine Ebû Hüreyre (ra) anlatıyor: “Efendimiz (sas) ile geziyorduk, Fâtıma'nın evinin önünden geçtik. O anda çocukların ağlama sesleri duyuldu. Efendimiz (sas) hemen seslendi: **“Çocuklarım niye ağlıyor? Kim onları üzdü?”** O anda Fâtıma validemiz içeriden seslendi: *“Susuzluktan babacığım! Evde su yok! Onun için ağlıyorlar...”* Efendimiz (sas) onların ağlamalarına hiç dayanamazdı. Onların ağlama seslerini duyar duymaz koşar: **“Niye ağlatıyorsunuz benim yavrularımı; onların ağlamaları beni üzer bilmiyor musunuz?”**^[29] derdi.

[23] İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dimaşk*, VII, 6.

[24] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 288; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 379.

[25] İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dimaşk*, VII, 15.

[26] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 361; Tirmizi, *Menâkıb*, 30.

[27] Tirmizi, *Menâkıb*, 31; Heysemi, *Mecmau'z-Zevâid*, IX, 181.

[28] el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, XIII, 650.

[29] İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dimaşk*, VII, 17.

Efendimiz (sas) hemen su bulunmasını istedi, ama suyun gelmesi biraz gecikti. Ebû Hüreyre diyor ki: “Efendimiz (sas) oturdu kapının önüne iki torunu nu aldı kucağına, öptü onları, dua etti; sonra mübarek dilini çocukların ağzına koydu ve onların susuzluklarını böyle giderdi ve onların susmalarını böylece sağladı.” [30]

Yine Ebû Hüreyre naklediyor, diyor ki: “Efendimiz (sas) Hasan’ın bazen göbeğini açar, onunla şakalaşır ve tam göbeğini öperdi.” [31] Ebû Hüreyre buna şahit olduğu için bir gün görür Hz. Hasan’ı Medine sokaklarında; der ki: “Hasan bir şey istesem senden yapar mısın?” Hz. Hasan yaparım diyor; göbeğini işaret ederek; orayı açar mısın? Hz. Hasan neden olduğunu anlamamıştır ama tamam dediği için açar göbeğini. Ebû Hüreyre eğilir ve orayı birkaç defa öper; sonra der ki: “Ben Resûlullah’ın öptüğü yeri öpmek istedim. Vallahi! Kaç kez Efendimiz’in burayı öptüğünü gördüm” [32] diyecektir.

Yıllar sonra sahâbeden Süheyl b. Amr’ın kızına içlerinde Hz. Hasan’ın da olduğu birkaç kişi talip oldu. Bu hanım, Ebû Hüreyre ile kendisine talip olan beylerden hangisini tercih edeyim diye istişarede bulunmak istedi. Ebû Hüreyre bu hanıma dedi ki: “Sen Hasan’ı seçmelisin. Vallahi ben Resûlullah’ın (sas) onun ağzını defaatle öptüğünü gördüm. Resûlullah’ın (sas) öptüğü yeri sen de öpmek istemez misin?” [33]

Bir gün Hasan ile Hüseyin ikisi birden girer mescide... Üzerlerinde çok güzel gömlekler var; insan kıyamıyor bakmaya; zaten biliyorsunuz çok güzel ler... Hz. Hasan aynen Efendimiz (sas), Hz. Hüseyin Efendimiz (sas) ile Hz. Ali karışımı... [34] Efendimiz (sas) hutbededir; onların o hallerine dayanamaz, sözünü yarım bırakır iner aşağıya sever, öper sonra bir daha çıkar minberine ve der ki: “Allah (cc) kitabında ne kadar doğru buyurmuş: *‘Mallarınız ve evlatlarınız sizin için hiç şüphe yok ki birer fitnedir (yani birer imtihan vesilesidir)’* [35]... Onlara olan sevgim beni, sizin huzurunuzdan aşağıya indirdi...” [36]

[30] İbn Manzûr, *Muhtasarı Tarihi Dımaşk*, VII, 17.

[31] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 360, 361; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 374, 375.

[32] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 360; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 163.

[33] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 365.

[34] Tirmizi, *Menâkıb*, 30.

[35] Enfâl Sûresi, 8/28; Teğâbûn 64/15.

[36] Buhârî, *Fiten*, 20; Tirmizi, *Menâkıb*, 30.

Kendi Lisanından

“Dünya, kendi peşinden gideni yere vurur. Dünyadan yüz çeviren kimse ise onu kim yerse yesin umursamaz. Dünyayı seven kimse, dünyalığı bol olan kimselerin kölesi olur. Dünyanın azı yeterlidir, çoğu ise doyurucu değildir. Dünü ile bugünü eşit olan kimse ise aldanmıştır. Dünü bugünden daha iyi olan kimse de aldanmıştır. Kendisinde kusur görmeyen kimse kusurludur. Kusurlu olan için de ölüm daha hayırlıdır.”

[Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, XVI, 214]

Bir başka rivayeti, Efendimiz'in (sas) torunları kadar sevdiği Üsâme b. Zeyd (ra) bize aktarıyor. Diyor ki: “Bir gün Resûlullah (sas) beni bir dizine, Hasan'ı hemen benim önüme, diğer bir dizine Hüseyin'i oturttu sonra bize şöyle dua etti: “Ey Allah'ım! Onlara merhamet etmeni niyaz ediyorum, çünkü ben onlara merhamet ediyorum.”^[37]

Nebevî Hassasiyet

Bir gün Peygamber Efendimiz (sas) ya Mescid-i Nebevî'de ya hanesinde kucığına küçücük torunu Hz. Hasan'ı almış, zekât olarak toplanan hurmaların dağıtılmasını kontrol ediyordu. Hasan oradan bir hurma alıp ağzına atıverdi. Bunu gören Resûlullah Efendimiz hemen Hz. Hasan'a “Keğ keğ irmi biha/ Kıh, kıh at onu” dedi ama Hz. Hasan, daha çocuk, hurmayı çiğnemeye başladı. Efendimiz (sas) çok sevdiği torununu incitme pahasına onun ağzını elleri ile açtı, parmağını ağzına koyarak o hurmayı çıkartıp attı. Olaya şahit olan sahâbîlerden biri merakla: “Yâ Resûlullah! Hurmayı çocuktan almasaydın! Ne olurdu?” dedi. Resûlullah Efendimiz: “Biz Muhammed ailesine sadaka almak, yemek helâl değildir.” buyurdu.^[38]

Efendimiz'in (sas) böyle bir hassasiyeti vardı. Bakın torunu Hasan'a Efendimiz (sas) bir gün şöyle diyecekti. Bu sözler Tirmizî'de geçen bir hadistir: “Ey Hasan! Beş vakit namazını aksatmadan kıl! Sana şüpheli gelen şeyleri terk et.

[37] Buhârî, *Menâkıb*, 27; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 17.

[38] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 365; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 375.

İçinde şüphe olmayan şeylere yönel. Doğruluktan ayrılma! Çünkü doğruluk insanın gönlüne huzur verir. Yalan ise insanı huzursuz eder.” [39]

Hız. Hasan’ın Efendimiz (sas) ile beraber olduğu son bir rivayet daha aktaralım: İbn Abbas (ra) diyor ki: “Resûlullah’ın (sas) huzurunda idim. Hız Fatma (r.anhâ) ağlayarak geldi. ‘Babacığım! Hasan ve Hüseyin evden çıkmışlardı. Uzun zaman geçti hâlâ gelmediler. Ali de evde yok ki gidip onları çağırısın şimdi ne yapacağız?’ dedi. Efendimiz (sas) ‘Ey Fâtıma! Üzülmeye, Allahu Teâlâ onları muhafaza eder.’ buyurdu. Sonra: ‘Yâ Rabbi! Eğer iki torunum bir suda iseler inâyet kayığın ile sahile ilet. Eğer sahrada iseler hidâyet rehberinle evlerine döndür.’^[40] diye dua etti.”

Daha sonra başladılar aramaya; sahâbe grup grup olup Medine’nin etrafına dağılıp aradılar. En sonunda bir kayanın arkasında birbirlerine korkudan sarılmış bir halde buldular. Efendimiz (sas) onları bulunca öyle bir sevindi, öyle bir sevindi ki hemen sarıldı onlara, onlar da dedelerine bir müddet öylece kaldılar. Sonra Efendimiz (sas) iki torununu da kucağına aldı ve evin yolunu tuttu. Sahâbîler, taşımak için istediklerinde onlara vermedi. Ebû Eyyûb el-Ensârî: “Yâ Resûlullah! Birini bana verin. Biraz yükünüzü hafifleteyim” dedi. Resûlullah: “Benim yüküm ağır değil ki?” dedi ve taşımaya devam etti. Onları taşıırken Efendimiz (sas) onların şereflerini sayıyordu. Diyordu ki: “Benim bu yavrularımın anneleri Fâtıma, babaları Ali, dedeleri Resûlullah, nineleri Hatice, amcaları Ca’fer-i Tayyar, teyzeleri Zeynep, Rukiyye ve Ümmü Gülsüm’dür.”^[41] Şerefe bakar mısınız, şereflerine kurban olduğumuz; böyle bir şerefe nail olan herhangi bir kimse var mı dünyada...

Dedesinin Vefatının Ardından

Efendimiz (sas) vefat ettiğinde Hız. Hasan kaç yaşında idi? 8 yaşlarında, Hız. Hüseyin ondan bir yaş küçük olduğu için 7 yaşlarında idi. Dolayısı ile Hız. Hasan, Hız. Ebû Bekir döneminin sonlarında 10-11 yaşlarında, Hız. Ömer’in döneminin sonlarında 21-22 yaşlarında bir delikanlı idi. Bu ilk iki halife döneminde bazı hatıralar olsa da biz Hız. Hasan’ı o günlerde hep ilim tahsilinde

[39] Tirmizi, *Kıyamet*, 61.

[40] İbn Manzûr, *Muhtasarı Tarihi Dimaşk*, VII, 18.

[41] Heysemî, *Mecmaü’z-Zevâid*, IX, 182; İbn Manzûr, *Muhtasarı Tarihi Dimaşk*, XIV, 70.

görürüz. O babasının dizlerinin dibinde babasından ilim, hikmet ve irfan adına ders alan bir talebedir.

İlk iki halife, Efendimiz'in (sas) bu aziz hatıralarını çok sever, onları hep bağırlarına basarlardı. Ne zaman Hz. Ebû Bekir, Hz. Hasan'ı görse nasıl se-verdi biliyor musunuz? Hemen ona sarılır: “*Ey dedesi Nebîye benzeyen, babası Ali'ye benzemeyen*” der, aynen Resûlullah (sas) gibi öper, koklardı.^[42] Burada Hz. Ebû Bekir'in bu sözü çok önemlidir. Gerçekten Hz. Hasan, aynen Efendi-miz'di. Boyu, konuşması, yürüyüşü, edası, endamı, her hali ile tam dedesinin torunu idi.^[43] Biliyorsunuz, dedesi çok güzeldi, onun güzelliğine girersek on-larca şey anlatmamız gerekir. İşte Hz. Hasan da dedesine benzeyen bir torun olarak çok güzel ve çok yakışıklı idi. Böyle olduğu için de birçok hanım onunla evlenmek isterdi. Bu konuda bazı mübalağalı şeyler de söylenmiştir.^[44] Ancak biz Hz. Hasan'ın 13 evlilik yaptığını, bu evliliklerden 12 oğlu, 5 de kızı olduğu-nu biliyoruz.^[45] Oğullarından Hasan el-Müsenna ile Zeyd'den soyu devam et-miştir. Biliyorsunuz bu soya Şerif deniyor. Oğullarının içerisinde *Ebû Bekir* ve *Talha* isimlerinin olduğunu da hatırlatmalıyım sizlere...^[46]

Hz. Ömer de Ehl-i Beyt'e karşı hep çok duyarlıydı. Divan teşkilatını kur-duğunda Hz. Ömer, yaşları o gün için 14-15 olan Hz. Hasan ile Hz. Hüsey-in'i, Bedir ashâbı gibi değerlendirmiş ve onlara 5000 dirhem maaş bağlamış, buna itiraz edenlere de onların değer ve kıymetlerinin ne olduğunu söyle-miştir.^[47]

Zorlu Günlerdeki Sarsılmaz Kameti

Üçüncü Halife Hz. Osman döneminde artık genç bir delikanlı olarak Hz. Hasan'ı görürüz. Ve onu dedesinin mesajlarını âleme yaymak için cihad mey-danlarında at koşturduğuna şahit oluruz. Benî Ümeyye'den kabiliyetli bir ko-mutan olan Saîd b. Âs'ın komutasında Horasan seferlerine katılmış ve kendisine

[42] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VII, 119; el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, VII, 103.

[43] Tirmizi, *Menâkıb*, 30.

[44] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 377-379; Süyûtî, *Târihu'l-Hulefâ*, s. 191; Sallâbî, Ali Muhammed, *Hz. Hasan*, s. 34-45;.

[45] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 184, 185.

[46] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 185.

[47] Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, s. 86.

Şâhidlerin Dilinden

Saîd b. Ebî Saîd (ra) anlatıyor: “Ebû Hüreyre ile otururken Hz. Hasan selam vererek yanımdan geçti. Ben selamına karşılık verdim ancak Ebû Hüreyre selamını almadı. Onun geçtiğini fark etmediğini anladım. ‘Ey Ebû Hüreyre! Şimdi Hasan selam vererek yanımdan geçti!’ diye onu ikaz ettim. Hızla yerinden kalktı. Peşinden gitti. Giderken de: ‘Ey Efendim! Ey Efendim!’ diye sesleniyordu. Onunla konuşup geri dönmünce: Sen ona ‘Efendim mi?’ diyorsun diye sordum. ‘Evet, çünkü Allah Resûlü (sas) onun için: ‘O seyyid’dir!’ buyurdu dedi.”

[Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 169]

yakışan bir kâmet ortaya koymuştur.^[48] Hz. Osman’ın evi asilerce sarılınca, ona su taşıyan ve onu canı pahasına korumaya çalışan üç-dört isimden bir tanesi de odur. Biliyorsunuz diğer isimler ise Hz. Hüseyin’dir, Zübeyr b. Avvâm’ın oğlu Abdullah’tır, Talha b. Ubeydullah’ın oğlu Muhammed’dir ve diğer birkaç isimdir.^[49]

Hz. Osman şehit edilip, babası Hz. Ali halife seçilince Hz. Hasan’ı daha aktif bir şekilde tarih sahnesinde görmekteyiz. Hz. Ali’nin zorlu hilâfet günlerinde Hz. Hasan, o tabloların hepsinin içerisinde vardır ve babasının hemen yanı başında kendine biçilen rol ne ise onu yerine getirmenin gayreti içerisinde. O zorlu günlerde ilk olarak Hz. Ali, onu ve Ammâr b. Yâsir’i Kûfelileri ikna etmek ve onlardan biat almak için Kûfe’ye göndermiştir. Onlarda Kûfelileri ikna etmeyi başarmış ve Ceml vakasında Hz. Ali’yi desteklemelerine sağlamışlardı.^[50] Ondan sonra Sıffin’da, Hakem olayında ve arkasından başlayan Haricilerle mücadelede Hz. Hasan hep en önde, her zaman babasının hemen arkasındadır.^[51]

Hz. Ali, harici Abdurrahman b. Mülcem’in saldırısına uğrayıp eve getirildiğinde Hz. Hasan babası için gözyaşı dökkenlerden birisidir. O günler, Müslümanlar, Hz. Ali’ye kendinden sonra Hz. Hasan’ı hilâfete ata dediklerinde Hz.

[48] Belâzürî, *Fütühu’l-Büldân*, s. 382.

[49] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 147.

[50] Mes’ûdî, *Mürüci’z-Zeheb*, II, 426; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 193-194.

[51] İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 402-410.

Ali'nin cevabı şu olmuştu: *"Bunu ne size emreder ne de nehy ederim, ben sizi Resûlullah'ın bıraktığı gibi bırakmak isterim."*^[52] Resûlullah nasıl bırakmıştı biliyoruz değil mi? O kimseleri atamadan gitmişti. Ancak bazı rivayetlerde Hz. Hasan'ın direkt Hz. Ali tarafından atandığı söylenmektedir.^[53]

Hilâfet Gömleğini Giyerken

Hız. Ali böyle söyleyip şehit olunca, tabi tüm bakışlar o gün için 37-38 yaşlarında olan Hız. Hasan'ın üzerinde yoğunlaşır. Ona ilk biat eden de Hız. Ali'nin gözde komutanlarından biri olan meşhur sahâbi Sa'd b. Ubâde'nin oğlu Kays b. Sa'd olur. Biat ederken; *"Allah'ın kitabına, Resûl'ün sünnetine ve isyan edenlere karşı savaş etmenin gerekliliğine"* diye bir cümle kullanır. Hız. Hasan biat için *"Allah'ın kitabı ve Resûl'ün sünneti"* ifadesinin yeterli olduğunu söyler.^[54] Böylece iki-üç gün içerisinde binlerce kişi gelip Hız. Hasan'a biat ederler.^[55]

Ancak, biatın arkasından Hız. Hasan'ın yaptığı konuşma cehaletin zihinlerini kararttığı Kûfeli cahiller arasında tartışma konusu olur. O veciz konuşmasının bir yerinde Hız. Hasan der ki: *"Bundan böyle benim savaştlıklarım ile savaşacak, barıştlıklarım ile barışacaksınız!"*^[56] Bu söz o anda tartışmaya sebep olur; derler ki ne demek barışmak, böyle bir şey yok biz sonuna kadar savaşacağız. Ancak Hız. Hasan sadece savaşmak deseydi, bu sefer bu cahil zümre: *"Hasan bizi babası gibi birbirimize kırdırarak"* diyerek, yine itiraz edeceklerdi. Çünkü adamların zihniyeti hasta idi, doğru bakmıyorlardı ki doğru görsünler, yanlış bakıyorlardı bundan dolayı da yanlış görüyorlardı. O günlerin hilâfet merkezi olan Kûfe'de bunlar olurken, Şam'da da bazı gelişmeler oluyordu. Hız. Ali'nin şehid edildiğini ve Hasan'ın halifelige getirildiğini haber alan Şam valisi Muâviye b. Ebî Süfyân, onun taraftarlarını ve Kûfeliler'i kendi safına çekmek için yoğun bir faaliyet başlattı. Abdullah b. Âmir kumandasında Suriye, Filistin ve el-Cezire kuvvetlerinden oluşan bir ordu hazırlattı ve gözdağı vermek, Hız. Hasan'ın taraftarlarını dağıtmak için Kûfe'ye doğru yola çıkarttı. Bu durumu Kûfe'de bulunduğu sırada öğrenen Hız. Hasan da Abdullah b. Âmir'le karşılaşmak üzere bir ordu hazırlatarak Medâin'e doğru yola çıktı. Bu sırada, iki taraf arasında

[52] Mes'ûdi, *Mürücü'z-Zeheb*, II, 459.

[53] Ethem Ruhi Fırlalı, *İmamiye Şiası*, s. 85.

[54] İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 402.

[55] Taberî, *Tarih*, III, 165.

[56] İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 402.

anlaşmazlığın barış yoluyla çözümlenmesi konusunda zaman zaman eski meseleleri de kurcalayan mektupların karşılıklı olarak gönderildiğini görmekteyiz. Ancak bu yazışmalar durumu gerginleştirmekten başka bir işe yaramamıştır. Muâviye, Musul'a ulaşır orada konaklayınca Hz. Hasan, Ubeydullah b. Abbas kumandasında 12.000 kişilik bir öncü birliğini ona karşı gönderdi ve Ubeydullah'a, Muâviye b. Ebî Süfyân ile müzakerelerde bulunmak isteyen Kays b. Sa'd ve Sa'id b. Kays el-Hemdânî ile istişare etmesini söyledi. Bu arada Hz. Hasan'ın ordusu içerisinde yalan bir haber dolaşmaya başladı. Muâviye'nin askerlerinin Kays b. Sa'd'ı öldürüp, diğer askerleri de esir aldığına dair bir haber, bir anda yayıldı. Hz. Hasan ve adamları bu haberin yalan olduğunu söylemelerine rağmen o cahilleri ikna edemediler. Bir anda ortalık karıştı, Hz. Hasan'ın ordusu içerisinde bulunan bir grup Harici zihniyetli adam: "*Hasan da babası gibi küfre düşmüştür*"^[57] diyerek, Peygamber'in torunun üzerine yürüdüler, neyi var neyi yok gasp ettiler hatta altından seccadesini bile çekip aldılar ve elbisesini çekiştirmeye başladılar.^[58] Bunun üzerine Hz. Hasan, Rebîa ve Hemdân kabilelerine mensup sâdik adamlarının yanına sığındı; onlar da etrafını çevirip saldırganları uzaklaştırdılar. Hz. Hasan daha sonra Medâin'e gitmek üzere hareket etti. Ancak yolda kendisini öldürmeye teşebbüs eden Hâricî Cerrâh b. Sinan el-Esedî tarafından baldırından yaralandı ve şehre ulaşınca valinin evinde tedavi görmeye başladı.^[59] Görüyorsunuz değil mi Hz. Peygamber'in (sas) aziz torununa, dedesinin vefatının üzerinden daha 30 yıl geçmeden neler yapıldığına!?

Vahdet Kahramanı

Hz. Hasan'ın birlik adına hilâfeti Hz. Muâviye'ye bırakması gerçekten vahdet adına atılmış çok büyük ve önemli bir adımdır. Ne yazık ki ümmet olarak halen biz bu büyük adımı anlamış değiliz. Bakın, bugün bizler Hz. Ali'nin çocuklarından ilham alma meselesi gündeme gelince Hz. Hüseyin'i öne alır, onun kıyamını ve arkasından gelen şehâdetini anlatır, açıkça ifade etmesek de Hz. Hasan'ın vahdet adına Şam valisi Muâviye b. Ebî Süfyân ile yaptığı antlaşmayı taviz olarak algılar, içimizde bir kırgınlık saklarız. Bu birçok Müslüman da böyledir. Hz. Hüseyin'in Kerbala'da izzetlice ölmesi bize ilham kaynağı olur da Hz.

[57] İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 403.

[58] İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 405; Mes'ûdî, *Mürücû'z-Zeheb*, II, 480.

[59] İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 405; Mes'ûdî, *Mürücû'z-Zeheb*, II, 480.

Hasan'ın çok farklı mülahazalarla barış için masaya oturması pek ilham kaynağı olmaz, olmadığını zannederiz. Hâşâ! Burada bu iki güzel torunu yarıştıracak değiliz; böyle bir şey doğru da değil, ancak şunu ifade etmek isterim ki Hz. Hasan'ın kendisini feda ederek, masanın başına oturması en az Hz. Hüseyin'in Kerbala'daki kıyamı kadar önemli bir meseledir. Aslında iki güzelin yaptığı birbirinden netice itibari ile farklı değildir. *Biri canını, kanını ümmetin dirilişinin keffareti olarak vermiş; diğeri hayatını, ömrünü ümmetin dirilişine vesile olsun diye feda etmiştir.* Yaşatmak için yaşamının en güzel örnekleri olarak biri Kerbelâ'nın meydanın da kılıçlarla doğranarak bu ümmetin keffareti olmuştur, diğeri ümmetin cahillerinin dilleri ile kınanma pahasına, İslâm toplumunda daha fazla kan akmaması için bu ümmetin keffareti olmuştur.

Burada bir noktaya daha dikkatlerinizi çekmek isterim, malumunuz, sahâbeyi sahâbe yapan en önemli vasıf teslimiyettir. Onlar Allah ve Resûlü'ne öyle teslim olmuşlardı ki *Efendimiz (sas) onlara yürü dedi, yürüdüler; kal dedi, kaldılar; yat dedi, yattılar; öl dedi, öldüler.* Şimdi buradaki cümlede dört fiil kullandık, *yürü, kal, yat, öl...* Bunlardan en ağır olanı en zor olanı hangisi diye size sorsam büyük ihtimalle birçoğunuz ölmek diyeceksiniz. Ölmek, Risâlet davası adına ölmek sahâbe için inanın hiç de zor değildi. Onlar için en zor tavır hiç şüphesiz *kal* denince kalabilmektir. Hatırlayın sahâbe 13 yıl: **“Yerinizde kalın sakın Mekkelilerin size yaptıklarına karşılık vermeyin”**^[60] diyen Efendimiz'in (sas) sözünü birkaç kez ihlal etmişlerdi. Hudeybiye günü Efendimiz (sas) onlara kalın demişti, yine kalamamışlardı.^[61] Neden kal deyince kalmak zordur. Çünkü duyguların ve heyecanların harekete geçtiği bir anda sağduyu ile hareket etmek, yarını düşünerek adım atmak, o anda yüreğin heyecanını değil, ümmetin selâmetini düşünmek inanın her babayığidin harcı değildir. İşte Hz. Hasan'ın yaptığı budur; *yerinde kalmış, dostların eleştirilerine, cahillerin kınamasına, düşmanların alaylarına* muhatap olmasına rağmen kendini ümmetin selâmetine feda etmiştir. Ümmetin vahdetinin öyle laf ile olmayacağını âleme göstermiştir. Bugün bizim yaptığımız gibi *gelin birleşelim* dememiştir. Bu söz vahdet isteyen söz değildir. Ya nedir? Hak senin olmasına rağmen, yüzde yüz hak sahibi sen olmana rağmen *geliyorum birleşelim* demiştir. Hak sahibi kendisi olmasına rağmen *hakkından ümmetin daha fazla kanı akmasın* diye vazgeçmiştir.

[60] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 166; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, II, 230.

[61] Daha fazla bilgi için bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 332; Taberî, *Tarih*, III, 79; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 204.

Utanmak Ateşten Daha Hayırlıdır

Hız. Hasan antlaşma sağlandıktan sonra ailesi ile birlikte Medine'ye, doğup büyüdüğü topraklara gitti ve ömrünün kalan kısmını orada geçirdi. Giderken yolda, Medine'de kaldığı sürece de orada yaptığı antlaşmadan dolayı Hız. Hasan'ı hep kınadılar. Yolda onu görenlerin bazıları: "Antlaşma yaparak Müslümanların başını yere eğen imam bu mu?" diyorlardı. Onun bu kınayıcılara söylediği bir söz var ki o sözü hiçbir zaman unutmamalı ve hayatımızın birçok alanında kendimize o sözü ilke etmeliyiz. Ne diyordu kınayıcılar; "Sen Muâviye ile antlaşma yaparak çok utanılacak bir iş yaptın?" Hız. Hasan buna nasıl cevap veriyordu: "*El-Âr, hayrun mine'n-nâr/ Utanmak ateşten daha hayırlıdır!*"^[62] Antlaşıyor değil mi bu sözün anlamı? Varsın bu dünyada utanayım, karizmayı çizim, geri adım attığım için kınanayım; bu dünyada başa ne gelirse gelsin, Allah'ın azabından daha hafiftir; öyleyse ar/utanmak ateşten daha hayırlıdır.

Hız. Hasan antlaşmanın sağlandığı hicrî 41'den, vefat edeceği hicrî 49'a kadar 8 yıllık Medine hayatında sükûnet tavrına büründü ve Muâviye b. Ebî Süfyan'ın antlaşmaya uymasını bekledi. Ama olmadı, ne yazık ki antlaşmadaki sekiz maddenin hemen hemen hiçbirisi tam anlamı ile tutulmadı, yerine getirilmedi. Ara ara Hız. Hasan antlaşma maddelerini hatırlatsa da geçici geri adım atmalar oldu, ancak tam anlamı ile uygulanma sahası bulamadı. Ancak bu antlaşmanın en faydalı kısmı hicrî 41'den, Kerbelâ faciasının olduğu hicrî 61'e kadar yaklaşık 20 yıl boyunca içte Müslümanların kanının bir iki istisnai ve küçük durum hariç dökülmesidir. Barışın getirdiği ortamla, İslâm orduları ve davetçileri Hudeybiye sonrası gibi dünyanın dört bir tarafına İslâm'ın mesajlarını götürmüşlerdir. Nerelelere; İstanbul'a bu yıllarda gelmiştir sahâbe ordusu, Sicilya'ya (İtalya) bu yıllarda gitmiştir o ordu, başta Rodos olmak üzere Akdeniz ve Ege adalarına bu yıllarda gitmiştir sahâbe ordusu, Buhara'ya, Semerkant'a, Beykent'e bu yıllarda gitmiştir sahâbe ordusu...^[63] İşte Hız. Hasan'ın vahdet adımı böyle büyük bir hayra sebep olmuştur.

Hız. Hasan'ın hayatı için çok şey söylenir de bizlere önemli bir mesaj veren bir rivayeti aktarıp, onun şehâdetine geçelim. "Bir gün ya Kûfe çarşısında, ya Medine çarşısında bir mal satın alacak. Satıcı mala bir fiyat biçiyor ama o fiyat

[62] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 376; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 438.

[63] Sallâbi, Muhammed Ali, *Hız. Hasan*, s. 482-485.

Âlimlerin Dilinden

Kadı Ebûl-Ferec (v. 486/1093) Hz. Ali ve oğlu Hz. Hasan arasında geçen ilmi sohbetlerden çok fazla istifade ettiğini söyleyip Hz. Hasan hakkında şunları söylemiştir: “Hz. Hasan’ın babasına verdiği cevaplar çok hikmetli ve faydalıdır. Bu cevaplar Hz. Hasan’ın ilim, anlayış ve kavrayışının çok yüksek olduğunu, hayatı ve insanları çok iyi tanıdığını, ilmi ile amel eden, nefsini terbiye etmiş müstesna bir şahsiyet olduğunu gösterir.”

[İbn Manzûr, *Muhtasar*, VII, 32.]

Hz. Hasan’a çok pahalı geliyor. O tüccara diyor ki o malı şu fiyata verirsen alırım. Tüccar tanımamıştır Hz. Hasan’ı olmaz diyor, o fiyata satamam. Hz. Hasan da o malı almadan dönüp gidiyor. Tam o esnada biri çıkıyor Hz. Hasan’ın karşısına; “Ey Allah Resûlü’nün sevgilisi, Ey Fâtıma’nın evladı, Ey Ehl-i Beyt’in imamı...” falan diye Hz. Hasan’ı selamlıyor. Fiyatı yüksek çeken tüccar hemen pişman oluyor, ben ne yaptım diyor; meğer gelen Peygamber’in torunu Hasan’mış ama ben tanımadım diyerek Hz. Hasan’ın yanına gidiyor, özür diliyor, tanımadığını beyân ediyor ve diyor ki: “Ey Allah Resûlü’nün Evladı! Malım senindir, ne olur gel istediğin fiyata o malı ya satın al ya da o malı sana hediye edeyim!” Ne demiştir Hz. Hasan bu söze? Dedesinin torunu, Ali’nin oğlu o; diyor ki: “Ben asla dedemin adını ticarete kullanmam, şu andan sonra da senin malını da almam!”^[64] Bu peygamber sofrasında yetişmiş bir yiğidin hassasiyetidir, bize de inanın çok şey söylemelidir.

Şehâdete Yürüyüşü

Hz. Hasan böyle bir hayatın sahibi olarak Medine’de sekiz yıl yaşadıktan sonra birkaç kez zehirlenmek istenir, ama her seferinde o zehirlenmeden bir vesile ile kurtulur. Ancak sonuncu kez evin içinden biri seçilir; o Eş’as b. Kays’ın kızı Ca’de bint Eş’as’tır. Kimdir Ca’de’nin babası Eş’as b. Kays? Hz. Ebû Bekir’in eniştesidir; onun kız kardeşi Ümmü Ferve ile evlidir; zaten Ca’de’nin annesi de bu hanımdır. Eş’as, işin başında Hz. Ali taraftarı olmasına rağmen, Hz. Ali’yi diğer Kûfeliler gibi çok üzmüştür. Özellikle Hakem olayında, hakemin

[64] İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dimaşk*, VII, 20.

belirlenmesinde ve sonrasındaki olaylarda Hz. Ali'ye çok zor durumlar yaşattır-
mıştır. Hz. Ali'nin şehâdetinin ardından da 40 gün sonra Kûfe'de vefat etmiştir.^[65]
İşte Ca'de bint Es'as böyle bir babanın kızıdır. Hz. Hasan onunla o yıllarda Kû-
fe'de evlenmiş, sonra Medine'ye getirmiştir. Başta İbn Sa'd *Tabakat*'ında, İbn
Esir *el-Kâmil*'inde ve *Üsdü'l-Ğâbe*'sinde, Süyûtî'nin Tarih'inde ve daha onlarca
farklı kaynakta belirtildiğine göre Hz. Hasan'ı bu kadın zehirlemiştir.^[66] Adı ge-
çen kaynaklarda Ca'de'nin Hz. Hasan'ı zehirleme gerekçesi ise çok acıdır. Hz.
Hasan'ı öldürecek, yavaş yavaş halifelîğe hazırlanan Yezid ile evlenecektir; çün-
kü Ca'de bint Eş'as, böyle bir vaat ile kandırılmıştır. Nasip olacak mı peki? Ha-
yır! Hz. Hasan'ın şehâdetinden sonra, Ca'de Yezid'e istenileni yaptığını söyle-
diğinde, Yezid şöyle diyecektir: “*Dünyalık için peygamberin torununu katleden,
bana da her şeyi yapar! Vallahi biz O'na (Hasan'a) bile seni layık görmemişken,
nasıl kendimize layık görelim?*”^[67] Bundan dolayı da Ca'de bint Eş'as, umduğu-
na da eremeyecekti. Tabi bu zehirlemenin kim tarafından yapıldığı o gün için
bilinmeyecekti ama daha sonra gelişen olaylarda bu ortaya çıkacaktı.^[68]

Hz. Hasan zehirlenip yatağa düştüğünde, 40 gün o halde kaldığı söylenir.
O günlerin hepsinde Hz. Hüseyin, abisinin yanı başındadır. İlk günden itiba-
ren: “Ne olur Hasan söyle bunu kim sana yaptı diye” ısrar etmesine rağmen,
Hz. Hasan yine kan dökülmemesi için o zorlu günlerde bile ümmetin selâmeti-
ni düşünerek bunu saklamıştır. Hatta o günlerin birinde Hz. Hasan, içtiği o ze-
hirin tesiri ile acı içinde kıvranırken, kardeşi Hüseyin'e: “İçim yanıyor Ey Hüse-
yin, içim yanıyor!” demiş; Hz. Hüseyin: “Ne olur Hasan söyle sana bunu kim
yaptı, söyle ki onun cezasını kendi ellerimle vereyim” demişti de Hz. Hasan
yine ümmetin selâmeti için zehirleyen kim olduğunu söylememiştir. O gün-
lerin sonlarında Hz. Hüseyin'e çeşitli vasiyetler söyleyerek şehâdet şerbetini iç-
mişti.^[69]

Hz. Hasan, hastalığının devam ettiği günler, Hz. Âişe validemizden izin
alarak dedesinin yanına gömülmek istediğini söylemiştir. Âişe annemiz izin

[65] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 225-232; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 249-251; Asri Çubukçu, “Eş'as b. Kays”,
DİA, XI, 455,456.

[66] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 390; İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 460; *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 15; Süyûtî, *Târihu'l-Hulefâ*, s. 192.

[67] el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, VI, 453.

[68] Bu konuda çok değişik iddia ve rivayetler kaynaklarımızda yer almıştır. Bkz. Muhammed Ali Sallâbi,
Hz. Hasan, s. 505-509.

[69] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 390-391.

vermişti. Ama dönemin Medine valisi Saîd b. Âs aldığı emir gereği buna müsaade etmemiştir. Hz. Hasan ise “Eğer izin verirlerse gömün, yoksa beni Müslümanların kabristanlığına gömün” demiştir. Valinin Mescid-i Nebevî’ye gömülme konusunu engellediğinin haberi Hz. Hüseyin’e ulaşınca, hemen kendisi ve beraberindekiler silahlanmışlardı. Hz. Ebû Hüreyre durumun vehâmetini anlayarak, önce Hz. Hasan’ı buraya defnetmeyi engellemenin mutlak surette zulüm olacağını yöneticilere söyledi. Daha sonra da hiç olmazsa Hz. Hüseyin’e laf anlatırım düşüncesiyle ona geldi. Onu bu ısrarından vazgeçirmeye çalıştı. Kardeşinin vasiyetini hatırlatarak onun “şayet herhangi bir fitneden çekinirsen beni Müslümanların mezarlığına defnet” dediğini hatırlattı. Hz. Hüseyin de fitneden çekinerek, kardeşini birçok sahâbînin defnedildiği el-Bakî’ mezarlığına annesinin yanına defnetmiştir.^[70] O gün tarihler, 28 Safer 49/ 7 Nisan 669’u gösteriyordu. Hz. Hasan, hicrî olarak 46, milâdî olarak 44 yaşlarında idi. Dönemin Medine valisi Saîd b. Âs’ın kıldıracağı cenaze namazı ile Hz. Hasan, annesinin yanı başında ebedi hayatının ilk durağı olan kabir yolculuğuna başlıyordu.^[71] Rabbim kendisine rahmet eylesin ve bizleri onun hayatından ve miraslarından nasipdar eylesin.

[70] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 391.

[71] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 393.

HASAN B. ALİ'NİN HAYATINDAN MESAJLAR

- ❖ Muhabbet bu güzel yolun en önemli azığıdır. Sev Allah'ın ve Resûlü'nün sev dediklerini, ispat et dilindeki sevgi iddiasını ve havada bırakma sevda sözlerini ki yolun Resûlullah'ın oğlum dediği Mücteba'nın^[1] yolu olsun.
- ❖ Vahdet bu büyük dinin en önemli sorumluluğudur. Düşmanlar alay etse, dostlar küsse, cahiller kınasa, takılma söylenen hiçbir söze, sen birleştirmek için terle ki yolun cennet gençlerinin efendisinin yolu olsun.
- ❖ Merhamet bu zorlu yürüyüşün en önemli temelidir. Menfaati değil, merhameti bu işin temeline yerleştirmeli ve bir anne şefkati ile insanlığı kucaklamalısın ki yolun Peygamberin çiçeğinin, reyhanının yolu olsun.
- ❖ İsar bu ağır davanın, en ağır yüküdür. İsar, yaşamak için yaşamak değil, yaşatmak için yaşamaktır. Kendi rahatını ve imkânlarını başkalarının selâmeti adına harca ki yolun Ehl-i Beyt hanesinin en güzel meyvesinin yolu olsun.
- ❖ Gayret, bu aziz mektebin en önemli dersidir. Bu mektebe talebe olanlar yatarak değil, koşarak menzile varacaklardır. Öyleyse arkana bakmadan yürü, yollara takılmadan koş ve bahanelere sığınmadan terle ki yolun Hasan'ın yolu olsun.

[1] Kaynaklarımızda Hz. Hasan'a çeşitli sebeplerden dolayı verilmiş, birçok lakaptan bahsedilir. Bunlardan en meşhurları şunlardır: *Mücteba*: Seçilmiş, seçkin; *Tâki*: Gunahtan kaçınan; *Zekî*: Zekâlı; *Sıbt*: Torun. Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Haz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 184,185.

Cennetin Çiçeği
HZ. HÜSEYİN
(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân İklimi

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا
يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ
كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوَفِّ شَحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Daha önceden Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”

[Haşr Sûresi, 59/9]

Nebevî Seda

إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ لَا يَدْخُلَ النَّارَ مَنْ شَهِدَ بَدْرًا، إِنْ شَاءَ اللَّهُ

Ebû Hüreyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: Ben, inşallah Bedir harbine iştirak edenlerden hiçbirinin cehenneme girmemesini arzuluyorum.

[Heysemî, Mecmu’z-zevâid, IX, 161.]

حُسَيْنٌ مِنِّي وَأَنَا مِنْ حُسَيْنٍ أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ
حُسَيْنًا حُسَيْنٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ

"Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim.

Allah'ı seven, Hüseyin'i de sever.

Hüseyin benim torunlarımdan bir torundur."

(Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 2/288)

"Allah'ım! Sen görür fakat görünmezsin.

Sen yüceler yücesisin. Dünya ve ahiret senindir.

Zelîl ve mahcup olmaktan sana sığınırız."

Hz. Hüseyin (ra)

(İbn Sa'd, Tabakat, VI, 419)

Adı	Hüseyin b. Ali
Anlamı	Küçük güzel, iyi ve hoş
Künyesi	Ebû Abdullah/Abdullah'ın babası
Lakabı	eş-Şehid/Şehit
Baba Adı	Ali b. Ebi Talib
Anne Adı	Fâtıma bint Muhammed
Kabilesi	Hâşimoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	Hicrî, 4/ Milâdî, 626
İslâm'a Girişi	Doğuştan
Sohbet Sûresi	6 yıl
Rivayeti	8
Savaşları	Horasan Fethi, Cemel, Sıffin, Nehrevân ve Kerbelâ
Görevleri	Askerlik, Hz. Osman'ı koruma
Vefat Yeri	Kerbelâ/İrak
Vefat Yılı	Hicrî, 61/Milâdî, 680
Vefat Yaşı	54

Nübüvvet Evinin Meyveleri Demek...

Hz. Hüseyin demek, nübüvvet evinin meyvelerinden biri demektir. Nübüvvet evinin meyveleri demek, Peygamber ağacının dallarından bize uzanan en güzel nimetler demektir. Çünkü Efendimiz (sas) demiştir : “Her Peygamber’in nesli kendindendir, benim neslim ise Fâtîma’dandır.”^[1] Dolayısı ile Hasan ve Hüseyin demek; Evlâd-ı Ali demektir ama aynı zamanda Nesl-i Muhammedî (sas) demektir.

Hakkında İnen Âyet

“Evlerinizde okunan Allah’ın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz Allah, her şeyin iç yüzünü bilendir ve her şeyden haberi olandır.”

[Ahzâb Sûresi, 33/34]

Nübüvvet evinin meyveleri demek, Resûlullah’ın: **“Benim dünyadaki nasiplerim”**^[2] dediği, Hz. Peygamberin dünyalık adına sevdiği iki büyük hediye demektir. Onlar, Efendimiz’in (sas) dünyadaki nasipleridir; unutmayalım, bizlerin de nasipleri- dir. Çünkü onlara duyulan sevgi insana cennet kazandırır. Hal böyle olunca onlar her müminin de nasibi, hem de çok önemli bir nasibidir.

Nübüvvet evinin meyveleri demek, Efendimiz’in (sas), çok sevdiği, Allah’ın onları sevmesi için dua ettiği, onları sevenleri de seveceğini müjdelediği bahtiyarlar demektir. Ne demişti Efendimiz (sas): “Allah’ım! Ben onları seviyorum, senin de onları sevmeni ve onları sevenleri de sevmeni niyaz ediyorum!”^[3]

Tam burada söylenir değil mi o cümle? *Nasıl sevmem senin sevdiklerini Yâ Resûlullah?* Bir mecliste Ali demek, Fâtîma demek, Hasan demek, Hüseyin

[1] Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebir*, II, 178.

[2] İbn Manzûr, *Muhtasarı Tarihi Dimaşk*, VII, 8.

[3] Buhârî, *Fedâilü’l-Ashâb*, 22; Müslim, *Fedâilü’s-Sahâbe*, 59.

demek; Efendimiz'i (sas) o kadar memnun ediyor ki; O'nun sevdiklerini sevmek, O'nu o kadar sevindiriyor ki... Rabbim bizleri onların sevgisinden ayırmasın, hepimize gerçek mânada sevgiler nasip eylesin.

Nübüvvet evinin meyveleri demek, yine dedelerinin ifadesi ile; "Cennet gençlerinin efendileri"^[4] demektir. Bu hadisten ne anlamalıyız? Sadece onların cennetlik olmalarını mı? Elbette ki hayır; Efendimiz (sas) bu ve benzeri sözleri, müjdeleri verirken iki amacı vardır. Biri; müjde verilen zatı *taltif etmek*; ikincisi; müjdeyi duyanları *teşvik etmek*... Birinci belli, müjde verilen zatı taltif etmek; artık kime demişse onun cennetlik oluşunu, onun için duyulması gereken en önemli haberi ona vermiştir. İkincisine gelince, müjdeyi duyanları teşvik etmek; yani 'onlar bir şeyler yaptı cenneti kazandılar, siz de yapın ve cenneti kazanın' demektir. Hasan ile Hüseyin'i cennet gençlerinin efendisi kılan şey ne sadece dedelerinin Efendimiz (sas) oluşu, ne sadece babalarının Ali, annelerinin Fâtıma oluşu idi. Onlar cenneti Allah'ın rahmetini celbedecek amelleri ile kazandılar, hem de nasıl kazandılar?, Ne bedeller ödeyerek kazandılar? Öyleyse cennetin efendisi olmak isteyen, onların yolundan yürümeli, onların gösterdikleri yolu yolları bilmeleridir.

O nübüvvet evinin meyveleri demek *her adımları ile Kur'an'ın, her nefesleri ile Peygamber'in ve her sözleri ile Ehl-i Beyt'in havasını soluyan yiğitler demektir*. Onlar yaşayan Kur'an'dılar; çünkü Kur'an evinde doğup büyüdüler. Cebrâîl sanki onların amcaları gibiydi.^[5] Her an vahiy soludular, vahiy ile gözlerini açtılar ve vahiy ile bu dünyadan veda ettirler.

Onlar Kur'an'ın evinde yetiştikleri için her adımları Kur'an'dı; Kur'an ile idi. Yine onlar dedelerinden çok şeyler öğrenmişlerdi. Bundan dolayı her nefesleri sünnetti, sünnettendi. Sadece bir örnek olsun diye şunu söyleyebiliriz. Hz. Hüseyin, Küfelilere yazdığı mektubun bir yerinde şöyle diyordu: "*Ben sizi Allah'ın kitabına ve Allah'ın peygamberi dedem Muhammed'in sünnetine davet ediyorum. O sünnet ki, öldürülmüş, yok edilmiş ve onun yerine bid'atler ihdas edilmiştir.*"^[6]

[4] Tirmizi, *Menâkıb*, 30; İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 410.

[5] Vahyin emin meleği Cebrâîl'in (as) Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile olan hatıralarını görmek için bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 423-426.

[6] Taberî, *Tarih*, VII, 97.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

Allah Resûlü (sas), Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i kastederek şöyle buyurmuştur: *"Bunlar benim reyhanlarım, çiçeklerim, güllerimdir. Ben onları seviyorum, siz de onları sevin!"*

[Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 288]

Hz. Hüseyin'i Anlatabilmek Kolay mı?

İşte nübüvvet evi böyle bir ev, o evin Hz. Hasan'dan sonra ikinci meyvesi, çiçeği olan Hz. Hüseyin böyle bir kâmet... Hz. Hüseyin, o kutlu silsilenin üçüncü ismi olarak, -birinci Hz. Ali, ikincisi Hz. Hasan, o da üçüncüsü- bize çok şey söyleyecektir. Onun 54 yıllık ömrünün her bir sayfası başlı başına ele alınması gereken, incelenmesi gereken örneklerdir. Hepsi bir tarafa Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da akıttığı kan, yüzyıllardır tüm Müslümanlara ilham kaynağı olmuş, Hüseyin'in mektebi şeklinde âleme neler, neler öğretmiştir. O, şehâdet sevdalılarının rehberi, mazlumların önderi, hidâyet yolunun imamı, zalimlerin ise korkulu rüyası olmuştur.

O, tüm Müslümanlara; *isâr* ruhunu öğretmiştir. *İsâr*, yaşamak için yaşamak değil, yaşatmak için yaşamaktır ve o, bunun ne demek olduğunu öğreten bir muallim olmuştur. Bunun için Hüseyin demek, diriltmek için ölmek demektir.

Hüseyin demek, susan ve susayan toprağa can vermek için kan veren büyük bir şehit demektir.

Hüseyin demek hasbî davranışın en zirve hali demektir.

Hüseyin demek ceddi Resûlullah'ın, babası Ali'nin bıraktığı mirasa nasıl sahip çıkılacağını göstermek demektir.

Hüseyin demek, ahiret öncelikli hayat ile dünya endeksli hayat arasındaki fark demektir.

Hüseyin demek, şehâdetin bir sevda haline gelmesi, şehitlerin ser tacı olması demektir.

Hüseyin demek çok şey demektir. Hal böyle olunca biz nasıl anlatabiliriz, onun bu kısa ama bereketli hayatını? Sadece Kerbala'yı mı anlatsak, sadece

Rivayet Ettiği Hadis

Hz. Hüseyin'in bildirdiğine göre Resûlullah (sas) şöyle buyurmuştur: *"Kendisini ilgilendirmeyen konulardan kişinin uzak durması onun Müslümanlığının güzelliğindendir."*

[Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 242]

Kerbala'nın son gününü yani Âşûrâ'yı mı anlatsak, yoksa sadece Âşûrâ'nın son saatlerini mi anlatsak, yoksa Kerbala sonrasını mı anlatsak, yoksa Kerbelâ'ya Ehl-i Bey'ti getiren süreci mi anlatsak?...

İyisi mi biz biraz çerçeveyi daraltalım ki işin altından kalkabilelim. Biz Hz. Hüseyin'in o güzel ve hüznü hayatını kısa bir şekilde beş başlık altında incelemeye çalışalım ve bu başlıklar dışına da çıkmayalım. Nedir bu beş temel başlık?

- 1- Dedesi Efendimiz (sas) ile Hz. Hüseyin (ra)
- 2- Annesi Fâtıma (r.anhâ) ile Hz. Hüseyin (ra)
- 3- Babası Ali (ra) ile Hz. Hüseyin (ra)
- 4- Abisi Hasan (ra) ile Hz. Hüseyin (ra)
- 5- Kendi nefsi ile Hz. Hüseyin (ra)

Gelin bu başlıklar altında Hz. Hüseyin efendimizi biraz olsun tanımaya çalışalım.

Dedesi Efendimiz (sas) ile Hz. Hüseyin

Dedesi Resûlullah (sas) ile Hz. Hüseyin'in hatıraları sayfalara sığmayacak kadar çoktur, hepsini elbette aktaramayacağız, birkaç tanesine değineceğiz ama biz sözü biraz daha öncesinden başlatalım. Hz. Ali ile Hz. Fâtıma Hicretin 2. yılında Bedir'in arkasından evlenmişlerdi.^[7] Evliliklerinin üzerinden bir kaç ay geçmeden Hz. Fâtıma validemiz hamile kalmıştı. O günlerin birinde Efendimiz'in (sas) çok sevdiği, çok değer verdiği ilk Müslüman hanımlardan olan Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü'l-Fadl bir rüya görmüştü. Rüyası o kadar dehşetliydi ki, sabah olur olmaz Efendimiz'in (sas) huzuruna koşmuş: "Yâ Resûlullah! Öyle bir rüya gördüm ki, şu an bile etkisindeyim ve bundan dolayı korkudan tirtir titriyorum!" demişti. Efendimiz Ümmü'l-Fadl'ı rahatlatmış: **"Yavaş ol! Ey Ümmü'l-Fadl! Anlat bakalım ne gördün!"** diye sormuştu. Ümmü'l-Fadl: "Çok

[7] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 21.

korkunç bir rüya gördüm Ya Resûlullah!” demişti. Efendimiz (sas): “Allah hayra çevirsin anlat bakalım ne gördün?” demişti. Ümmü’l-Fadl başından terler boşalarak başlatmıştı anlatmaya: “Yâ Resûlullah! Rüyamda senin bedeninden bir parçanın koptuğunu ve gelip bizim eve düştüğünü gördüm!” Bunu söyleyince Ümmü’l-Fadl ağlıyordu. Efendimiz (sas) o anda gülmeye başladı. Ümmü’l-Fadl, Efendimiz’in (sas) güldüğünü görünce şaşırdı. Efendimiz (sas) dedi ki: “Ey Ümmü’l-Fadl! Sen şer değil, hayır görmüşsün. İnşallah yakın bir zamanda Fâtıma’nın bir çocuğu olacak. O çocuğa süt annesi sen olacaksın. Kusem’in sütünden ona da vereceksin!” Bunu duyunca Ümmü’l-Fadl sevinmeye başladı. [8]

Görüldüğü gibi rüya tabiri çok farklı bir ilimdir. Herkesin yapacağı bir iş değildir; Allah vergisi bir kabiliyettir. Gerçekten dehşet verici bir rüya olan Ümmü’l-Fadl’ın rüyasını, Efendimiz (sas) böyle yorumlamıştır.

Hz. Hüseyin’in Doğumu ...

Hz. Hasan’ın doğumunun üzerinden 11 ay geçtikten sonra evin ikinci meyvesi gelmişti. Hicretin 4. yılı, 5 Şaban’da; milâdî olarak 10 Ocak 626’da Hz. Hüseyin doğmuştu. [9] Onun doğumu da Efendimiz’e (sas) haber verince, Efendimiz (sas) o haneye koşmuş; kundakta bebek ona getirilince; yine sormuş Hz. Ali’ye düşündüğü ismi? Ali yine “Harb” demiş; Efendimiz (sas): “Bu kadar güzel bir çocuğa Harb ismi konur mu?” demiş ve adının “Hüseyin” olduğunu söylemişti. Hüseyin için de Efendimiz (sas) yine iki koç akıka olarak kestirmişti. [10]

Hicretin 5. yılı, yani bir yıl sonra da Muhassin doğunca; [11] Efendimiz (sas) yine gelir eve; yine sorar Ali’ye; Ali bir kere kafaya koymuştur Harb ismini, yine Harb der; Efendimiz (sas) yine karşı çıkar ve bebeğin adının Muhassin olacağını söyler. [12] İbn Sa’d’ın *Tabakat*’ında ve Hâkim’in *el-Müstedrek*’inde bu isim koymalarla alakalı güzel bir rivayet vardır. O rivayette Efendimiz’in (sas) şöyle dediği aktarılır: “Ben oğullarıma Hârûn peygamberin çocuklarına koyduğu

[8] İbn Sa’d, *Tabakat*, X, 301; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 339.

[9] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 378; İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 404.

[10] Zehebi, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, IV, 328.

[11] Muhassin, çok fazla yaşamayacak ve daha bebekken vefat edecektir. Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber’in Albümü*, s. 188, 189.

[12] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber’in Albümü*, s. 189.

isimler gibi isimler verdim. Onun oğullarının isimleri Şebber, Şubeyr ve Mübeşşir'di; benim oğullarımın isimleri ise Hasan, Hüseyin ve Muhassin'dir."^[13]

Hız. Ali'nin Fâtıma validemizden sonra sekiz evliliği olur. Bu sekiz evliliğinden 11 erkek, 15 kızı olur.^[14] Erkek çocuklarının içerisinde; Muhammed, Ca'fer, Abdullah, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Yahyâ, Ubeydullah isminde çocukları vardır ama Harb isminde bir çocuğu yoktur. Neden daha sonra Hız. Ali, Harb ismini koymamıştır? O da Ali'nin Aliliği, yani yüceliğidir; diyor ki: *"Efendimiz'in (sas) sevmediği bir ismi ben de sevmem, onun koymadığı bir ismi ben de ondan sonra koymam!"* ^[15]

Kerbelâ'dan Sonra İki Hatıra...

Efendimiz'in (sas) öpüp, kokladığı; susuz kalınca dayanmadığı torunu Hız. Hüseyin'in Kerbelâ'da başına gelenleri hatırlayınca, yüreklerin dağlanmaması mümkün değildir. Burada Kerbelâ'nın arkasından iki tabloyu hatırlayalım. Hız. Hüseyin'in mübarek başı gövdesinden ayrılmış ve bir tepsinin içerisinde Kûfe'de İbn Ziyâd'a götürülmüştür. O esnada, ensarın yiğitlerinden Zeyd b. Erkam,^[16] İbn Ziyâd'ın sarayına girince, onun elindeki değnekle, Hız. Hüseyin'in kesik başı ile oynadığını gördü. İbn Ziyâd, elindeki sopayı, Hız. Hüseyin'in mübarek dudaklarına ve gözlerine sürüyor; "ne de güzel dişleri varmış, ne de güzel gözleri varmış" diye alay ediyordu. Zeyd b. Erkam daha fazla bu manzaraya dayanamamış ve şöyle haykırmıştı: *"Çek o zalim değneğini Hüseyin'in başından... Allah'a yemin ederim ki, senin alay ettiğin o dudakları, kaç kez Efendimiz'in (sas) öptüğüne ben şahit oldum!"* ^[17]

İbn Ziyâd bu söz üzerine sarsılacaktı, sonra Zeyd b. Erkam'a diyecekti ki: "Eğer kocamış bir ihtiyar olmasaydın, şimdi senin boynunu da vurdurdum!" Zeyd b. Erkam daha fazla orada duramayacak, dışarı çıkacak ve Kûfe halkına şöyle seslenecekti: *"Ey Arap cemaati! Sizler bugünden sonra artık birer kölesiniz. Sizler Fâtıma'nın oğlunu öldürüp, Mercane'nin oğlunu kendinize vali yaptınız. Hâlbuki o, sizin hayırlılarınızı öldürüyor, işe yaramaz olanlarınızı ise*

[13] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 374; İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 357.

[14] Muhammed Emin Yıldırım, *Hız. Peygamber'in Albümü*, s. 170.

[15] Beyhaki, *Sünen*, IX, 306.

[16] Hakkında daha fazla bilgi için bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 640; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 342-344.

[17] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 454.

kendisine kul ediyor. Siz bu zillete razı oldunuz. Zillete razı olan kahrolsun, zillete razı olan kahrolsun.” [18]

Kûfe’den Şam’a bir uzanalım; Hz. Hüseyin’in başı ve esir edilen Ehl-i Beyt’in kızları, hanımları Yezîd’e gönderilir. Yezîd de aynen İbn Ziyâd gibi elindeki kamçı ile Hz. Hüseyin’in başı ile oynar. Bu hal biraz devam edince, o anda mecliste bulunan büyük sahâbî Ebû Berze el-Eslemî^[19] daha fazla dayanamayarak dedi ki: “Çek o zalim kırbacımı Hüseyin’in başından ey Yezîd! Senin oynadığın o başı defaatle ben Resûlullah’ın öptüğüne şâhit oldum. Vallahi onun şefaâtçisi kıyamet gününde dedesi Resûlullah, ama senin şefaâtçin ise Mercane’nin oğlu İbn Ziyâd olacaktır.” Ebû Berze bu sözleri söyleyecek, sonra çekip gidecekti. [20]

İnanılmaz Bir Sevgi, İnanılmaz Bir Seveda ...

Ebû Hüreyre (ra) anlatıyor: “Resûlullah (sas) bize yatsı namazını kıldırды. Secdeye gittiği zaman Hasan ve Hüseyin onun sırtına atlıyorlardı. Başını kaldırmak istediği zaman, onları eliyle alır ve yumuşakça yere bırakırdı. Tekrar secdeye gittiğinde onlar da tekrar sırtına biniyorlardı. Nihayet namazı bitirince birini bir dizine, diğerini öteki dizine koyardı. Ben ayağa kalktım ve “Ey Allah’ın Resûlü! Onları (eve) götürüyüm mi?” dedim. Resûlullah (sas), “Hayır!” dedi. Ebû Hüreyre dedi ki: Bir şimşek çaktı; Resûlullah (sas), “Haydi annenize gidin bakalım!” dedi. Hasan ve Hüseyin o şimşegin ışığında annelerine gittiler.” [21]

Ya’lâvel-Âmirî anlatıyor, diyor ki: “Biz Resûlullah’ın yanında otururken sahâbîlerden biri geldi ve bizi yemeğe davet etti. Hep beraber çıktık, o sahâbînin evine doğru yürürken birden Hüseyin önümüze çıktı. Efendimiz (sas) kollarını açarak Hüseyin’i çağırды; gel gel diye... Ama o koşmaya başladı. O koştu, Efendimiz (sas) peşinden gitti, o koştu Efendimiz (sas) peşinden gitti ta ki onu yakalayana kadar... Yakalayınca sarıldı, sonra çenesinden tuttu, dudaklarını, gözlerini, kulaklarını öptü ve sonra dedi ki: “Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin’denim; Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin’denim! Hüseyin’i sevenleri Allah sevsin. Hüseyin torunlardan bir torundur!” [22] Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin

[18] Taberî, *Tarih*, V, 456.

[19] Hakkında daha fazla bilgi için bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2166; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, VI, 28, 29.

[20] Taberî, *Tarih*, III, 341; İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 442.

[21] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 408.

[22] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 408.

namazda bazen gelir Efendimiz'in (sas) yanında durur namaz kılarlar, bazen de Efendimiz'in (sas) mübarek sırtına ve omuzlarına çıkarlardı. Bazen Efendimiz (sas) hutbede iken cemaatin içerisine dalarlardı. Onlar cemaatin içine girince Efendimiz (sas) bir gözü ile onlara bakar, bir gözü ile cemaate bakardı. Eğer düşselerdi; Efendimiz (sas) minberden iner; onları sever, öper sonra yeri ne geri dönerdi. Bir gün ikisi birden girer mescide... Üzerlerinde kırmızı gömlekler var; zaten güzeller ama bir de o gömlekleri giymişler insan kıyamıyor bakmaya... Hz. Hasan aynen Efendimiz'e (sas), Hz. Hüseyin ise biraz Efendimiz'e (sas) biraz Hz. Ali'ye benziyor...^[23] O anda Efendimiz (sas) hutbededir; onların o hallerine dayanamaz, sözünü yarım bırakır iner aşağıya, sever, sever, öper sonra bir daha çıkar minberine ver der ki: "Allah (cc) kitabında ne kadar doğru buyurmuş: "Mallarınız evlatlarınız sizin için hiç şüphe yok ki birer fitnedir. (yani birer imtihan vesilesidir)..."^[24] Onlara olan sevgim beni sizin huzurunuzdan aşağıya indirdi."^[25]

İmam Zehebî öyle günlerin birini naklediyor. Olayı rivayet eden Câbir b. Abdullah'tır: "Efendimiz (sas) minberde bize bir şeyler anlatıyordu. O anda Hüseyin içeri girdi. O günler daha 5-6 yaşlarında idi. Efendimiz (sas) ona derin bir muhabbet ile baktı ve dedi ki: "**Cennetlik gençlerin seyyidine/efendisine bakmak isteyen şuna baksın!**"^[26]

Bir başka rivayeti, Efendimiz'in torunları kadar sevdiği Üsâme b. Zeyd (ra) bize aktarıyor. Diyor ki: Bir gün Resûlullah (sas) beni bir dizine, Hasan'ı (ra) hemen benim önüme, diğer bir dizine ise Hüseyin'i (ra) oturttu sonra bize şöyle dua etti: "Ey Allah'ım! Onlara merhamet etmeni niyaz ediyorum, çünkü ben onlara merhamet ediyorum."^[27]

Yine Üsâme b. Zeyd (ra) Buhârî'de ve Tirmizî'de geçen bir rivayette şöyle der: "Bir gece bir işim için Hücre-i Saâdet'e gittiğimde, Peygamber dışarıya elbisesinin içinde bir şeyle çıktı. Ben, ona işimden bahsetmeyi bitirdiğimde, baktım elbisesi, cübbesi hareket ediyor, biraz korktum ama belli etmeye çalıştım. Biraz sonra elbisesini açtı ne göreyim; Hasan ile Hüseyin,

[23] Tirmizî, *Menâkıb*, 30.

[24] Enfâl 8/28; Teğâbûn 64/15.

[25] Buhârî, *Fiten*, 20; Tirmizî, *Menâkıb*, 30.

[26] Tirmizî, *Menâkıb*, 30.

[27] Buhârî, *Menâkıb*, 27; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 17.

Kendi Lisanından

Hüseyin b. Ali (ra) vitir namazında, “Allah’ım! Sen görür fakat görünmezsin. Sen yüceler yücesisin. Dünya ve ahiret senindir. Zelil ve mahcup olmaktan sana sığınırız.” şeklinde dua ederdi.

[İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 419]

Peygamberimizin elbisesinin içindeler. Onları görünce rahatladım ve güldüm. Efendimiz (sas) onlara sarılarak dedi ki: “Bu ikisi benim oğullarım ve kızımın oğullarıdır. Yâ Rabbi! Sen biliyorsun ki, ben bunları seviyorum; sen de onları sev. Yâ Rabbi! Sen biliyorsun ki, ben bunları seviyorum; sen de onları sev. Yâ Rabbi! Sen biliyorsun ki, ben bunları seviyorum; sen de onları sev.”^[28]

Son bir rivayet aktaralım ve öylece diğer bahislere geçelim: İbn Abbas (ra) diyor ki: Resûlullah’ın (sas) huzurunda idim. Hz Fâtıma (radiyallahu anha) ağlayarak geldi. “Babacığım! Hasan ve Hüseyin evden çıkmışlardı. Uzun zaman geçti hâlâ gelmediler. Ali de evde yok ki gidip onları çağırırsın şimdi ne yapacağız?” dedi. Efendimiz: “Ey Fâtıma! Üzülme, Allahu Teâla onları muhafaza eder!” buyurdu. Sonra: “Yâ Rabbi! Eğer iki torunum bir suyun içindeyseler inayet kayığın ile sahile ilet. Eğer sahrada iseler hidâyet rehberinle evlerine dönder.”^[29] diye dua etti.

Daha sonra başladılar aramaya; sahâbe grup grup olup Medine’nin etrafına dağılıp aradılar. En sonunda bir kayanın arkasında birbirlerine korkudan sarılmış bir halde buldular. Efendimiz (sas) onları bulunca öyle bir sevindi, öyle bir sevindi ki, hemen sarıldı onlara, onlar da dedeleriyle bir müddet öylece kaldılar. Sonra Efendimiz (sas) iki torununu da kucağına aldı ve evin yolunu tuttu. Sahâbiler, taşımak için istediklerinde onlara vermedi. Ebû Eyyûb el-Ensârî: “Yâ Resûlullah! Birini bana verin. Biraz yükünüzü hafifleteyim” dedi. Resûlullah (sas): “Benim yüküm ağır değil ki!” dedi ve taşımaya devam etti. Onları taşıran Efendimiz (sas) onların şereflerini sayıyordu: “Benim yavrularımın anneleri Fâtıma, babaları Ali, dedeleri Resûlullah, nineleri Hatice, amcaları Ca’fer-i

[28] Buhâri, *Menâkıb*, 27; Tirmizi, *Menâkıb*, 31; İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 408.

[29] İbn Manzûr, *Muhtasarı Tarihi Dimaşk*, VII, 18.

Tayyar, teyzeleri Zeynep, Rukiyye ve Ümmü Gülsüm'dür."^[30] Şerefe bakar mısınız, böyle bir şerefın emsali kimsede var mı bu dünyada? İşte Efendimiz (sas) iki gülü olan Hasan ile Hüseyin'i böyle seviyordu. Onları Efendimiz (sas) bir dede olarak seviyordu; neslinin devamı olarak seviyordu. Dinin intikal ve muhafazasındaki yerlerinden dolayı seviyordu. Onlara biçilen rolden dolayı seviyordu. Kurban nesil oldukları için seviyordu. Onlardan cennetin kokusunu duyduğu için seviyordu. Ve daha neler, neler için seviyordu... Daha çok şey söylenir bu bahis için ama bu kadarı ile iktifa edelim ve ikinci bahsimize geçelim.

Annesi Fâtıma (r.anhâ) ile Hz. Hüseyin

Hız. Hüseyin'in annesi Hz. Fâtıma ile geçirdiğı 7 yıl, birçok hatıranın oluşmasına sebep olmuştur. Fâtıma annemiz, tam bir annedir; sadece çocuklarının doğumuna vesile olan biri değil, bir medrese ve mektep gibi çocuklarını yetiştiren bir annedir. Hatırlanacağı üzere o Hz. Ali ile Hicretin ikinci yılı Bedir'in hemen arkasından evlendi; Hicretin 11. yılı Ramazan ayında da vefat etti.^[31] 9 yıllık bir evlilikleri vardı. Nasıl bir hayatı olduğunu, bu 9 yıla neler neler sığdırdığını az çok hepimiz biliyoruz. Tarih onu, mücadele, cihad, hicret, ilim, hikmet, fıkıh, sabır, sebat ve daha onlarca alanda bir abide olarak kayıt etti. Hz. Fâtıma annemiz, bu kadar yoğun, bu kadar aktif olmasına rağmen dikkat edelim; 9 yıllık evliliğinde 3 erkek, 2 kız, beş çocuk sahibi olacak, bu çocuklardan Muhassin bebekken vefat edecek, diğerleri yaşayacak, Hz. Fâtıma bunlara bakacak, büyütecek; aslî vazifesi olan anneliğı asla aksatmayacak, bu kadar işi tek başına yapacak, sadece mücahideliğı sokakta kalmayacak, asıl mücahideliğı evinin içinde olacak ve evini *Darü'l-Hikme/Hikmet evi* olarak tesis edecekti. Öyle bir ev tesis edecekti ki âlem o evden Hz. Hasan'ın eliyle vahdeti, Hz. Hüseyin'in eliyle şehâdeti, Hz. Zeynep'in eliyle izzeti, Hz. Ümmü Gülsüm'ün eliyle dirayeti göreceklerdi. *Vahdet, Şehâdet, İzzet ve Dirayet*; bu dört kavram, bir evin Hikmet evi olup olmadığının en önemli işaretidir.

Hız. Fâtıma annemiz elbette bir anne olarak tüm çocuklarını seviyordu, ama Hz. Hüseyin biraz onun gözünde farklı idi. Nasıl mı? Zehebi'nin *Siyer-i Â'lâmi'n-Nübelâ* adlı eserinden okuyoruz. Bir gün Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin

[30] Heysemi, *Mecmaü'z-Zevâid*, IX, 182; İbn Manzûr, *Muhtasarı Târihi Dimaşk*, XIV, 70.

[31] Hz. Fâtıma'nın vefat tarihi, hicrî, 3 Ramazan 11; milâdî, 22 Kâsım 632'dir. Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hız. Peygamber'in Albümü*, s.147.

evde güreş tutuyorlar. Efendimiz (sas) Hasan'ın tarafında: **“Haydi Hasan, haydi seni göreyim, şöyle yap böyle yap”** diye onu destekliyor. Biraz bu hali seyreden Hz. Fâtıma validemiz, en sonunda dayanamıyor ve diyor ki: “Ey Babacığım! Hep Hasan'ı tuttunuz, hâlbuki Hüseyin daha küçüktür, onu tutmanız gerekmez miydi?” Efendimiz (sas) kızının bu sözüne karşı der ki: **“Baksana kızım, Cebrâil de Hüseyin'i tutuyor.”**^[32] Hz. Fâtıma'nın orada Hüseyin'i nazara vermesi, ona karşı sevgisinin ne kadar farklı bir düzeyde olduğunu gösterir.

Başka bir rivayeti Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*'inde aktarır: Hz. Ali olayı bize nakletmektedir, diyor ki: “Efendimiz (sas) bir gün bize geldi ve o gece bizimle beraber kaldı. Gecenin bir yarısında Hasan uykundan uyandı ve su istedi. Efendimiz (sas) bize bırakmadan hemen kalktı yatağından ve suya yöneldi; sonra su yok muydu, yoksa su yerine süt mü vermek istedi bilemiyoruz ama dışarıdaki koyunlardan birinden süt sağdı ve alıp geldi. O anda Hüseyin de uyandı ve o da su istemeye hatta biraz ağlamaya başladı. Efendimiz (sas) geldi, ağlamasına rağmen sütü önce Hasan'a doğru uzattı; bunun üzerine Hüseyin daha da ağladı. O anda Hz. Fâtıma dedi ki: “Ey Babacığım! Sütü önce Hasan'a verdiğine göre herhalde Hasan'ı daha çok seviyorsun? Önce Hüseyin'e verseydin daha iyi olmaz mıydı?” Anne olarak Hz. Fâtıma'nın, küçük oğlu Hüseyin'e karşı tavrı budur. Ancak Efendimiz'in (sas) hassasiyeti, adâlettir; o anda bile herkese adâleti öğretmektir. Adeta Efendimiz (sas) adâletin ne demek olduğunu öğretircesine: **“Hayır kızım! Hasan daha önce su istedi; önce o istediği için ona verdim!...”**^[33] diyecektir. Sözün devamı ise çok büyük bir müjdeyi âleme duyuracaktır: “Kızım, sen, ben, bu ikisi (Hasan ile Hüseyin) ve şu yatan (Ali) kıyamet günü aynı yerde olacağız!”^[34] İşte annesinin nazarında Hz. Hüseyin'in hali böyledir...

Babası Ali ile Hz. Hüseyin

Hz. Hüseyin ile babası Hz. Ali arasındaki bağ da üzerinde durulması gereken bir bağdır. Özellikle Hz. Osman dönemi sonrası başlayan fitne hareketleri ve arkasından yaşanan Cemel, Sıffin ve Nehverân savaşlarında, Hz. Ali'nin en büyük destekçileri hiç kuşkusuz iki oğlu Hasan ile Hüseyin olmuştur. Hz.

[32] Zehebi, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, III, 282,283; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 379.

[33] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 176, 177; Heysemi, *Mecmau'z-Zevâid*, XV, 250, 251.

[34] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 176, 177; Heysemi, *Mecmau'z-Zevâid*, XV, 250, 251.

Şâhidlerin Dilinden

Bir ara Amr b. Âs (ra) Kâbe'nin gölgesinde oturuyorken Hüseyin b. Ali'nin karşıdan geldiğini gördü ve dedi ki: "Bu adam, gök ehlinin sevdiği en sevimli dünyalıdır."

[İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 413]

Ali'nin adeta adamsızlıktan sinasının çatladığı o zor zaman ve zeminlerde hep babalarının arkalarında olması gereken yerlerini almışlardır. O günleri anlayacağımız bir söze şâhit olalım: Hz. Ali'nin hilâfet günlerinde, Kûfe'de biri şöyle bir soru sorar: "Ey Emire'l-Mü'minîn! Neden hep senin döneminde sıkıntılar başladı İslâm toplumunda ... Ebû Bekir'in, Ömer'in, Osman'ın döneminde olmayan sorunlar neden senin döneminde ortaya çıktı?" Bu soruya şöyle bir cevap verdi Hz. Ali: "*Onların döneminde onlar hayatta idi, biz de hayatta idik; şimdi bizim dönemimizde onlar hayatta yok, biz*

varız, bir de sizler varsınız!" [35] Hz. Ali'nin ne dediği anlaşıldı değil mi? Aslında Hz. Ali'nin dediği, Efendimiz'in (sas): "**Nasılsanız böyle idare olunursunuz?**" [36] beyanı ile aynıdır.

İşte Hz. Ali, kaht-ı ricâl'in en üst düzeylerde yaşadığı o dönemlerde, sahâbenin yokluğunu adeta oğulları gidermeye çalışıyorlardı. Hz. Ali'nin yine Kûfe'de söylediği bir sözü hatırlarsak, çocukları ile olan münasebeti daha iyi anlamış oluruz. Bir gün o şöyle diyecekti: "*Yol uzun, düşman hileli, dostlar vefasız, yürünebilir mi böyle bir yol?*"

Hz. Ali onca olumsuzluğa rağmen, arkasında iki dağ olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in kametleri ile yürüyebiliyordu. Sadece bu bile Hz. Hüseyin'in babası ile münasebetini anlamamız açısından yeterlidir.

Bu fasılda son bir tablo aktaralım. Kendisi Hz. Osman taraftarı olan, bundan dolayı da Hz. Ali'ye içinde kızgınlık besleyen Şeybân b. Muhazzem anlatıyor, diyor ki: "Ali ile birlikte Sıffin'den döndük. Bir yere vardık. Ali, "Buraya ne ad verilir bilir misiniz?" dedi. Biz de "Kerbelâ deniyor ey Mü'minlerin Emîri" dedik. Ali, "Kerb [dert, sıkıntı] ve beladır." dedi. Sonra bir tümsekte oturdu ve "Burada bazı insanlar öldürülecek. Onlar, Resûlullah'ın şehitlerinden sonra yeryüzünün en faziletli şehitleridir." dedi. Şeybân b. Muhazzem diyor ki: "Bu

[35] Ebû Bekr et-Tartûşî, *Sirâcü'l-Mülük*, I, 468.

[36] Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, V, 47.

sözleri duyunca, Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki, bu da onun (Ali'nin) yalanlarından biridir.” dedim. Şeybân b. Muhazzem diyor ki: “Orada ölmüş bir eşek vardı. Köleme, “Şu eşeğin bir ayağını getir, Ali'nin oturduğu tümseğe dikeyim.” Hüseyin öldürülünce arkadaşlarıma, “Haydi, gidip bakalım.” dedim. Biz Ali'nin oturmuş olduğu mekâna geldik; baktık ki, Hüseyin'in cesedi eşeğin ayağının üzerindedir ve ashâbı da etrafındadırlar. (O zaman anladık, Ali'nin sözlerinin doğruluğunu!)[37]

Görüldüğü üzere Hz. Ali bir baba olarak neslinin başına gelecekleri, Hz. Peygamber'in (sas) çeşitli beyanları çerçevesinde biliyor,[38] o da onları yanındaki insanlara anlatıyordu.

Abisi Hasan (ra) ile Hz. Hüseyin

Hz. Hüseyin'in kendinden bir yaş büyük abisi Hz. Hasan ile olan bağına gelince, onların aralarındaki bağ kardeşlik bağının çok ötesinde bir bağ idi. Hz. Hasan'ın kardeşini koruma adına ortaya koydukları, Hz. Hüseyin'in ise her daim abisinin arkasında durması, üzerinde yoğunlaşılması gereken bir konudur. Ancak biz burada bunların hepsini zikredemeyeceğimiz için, dikkatleri başka bir noktaya çekmek istiyoruz. Bugün bizler, Hz. Ali'nin çocuklarından ilham alma meselesini gündem edince, Hz. Hüseyin'i öne alır, onun kıyamını ve arkasından gelen şehâdetini anlatır, tam anlamı ile dille ifade etmesek de Hz. Hasan'ın vahdet adına Şam valisi Muâviye b. Ebî Süfyân ile yaptığı antlaşmayı taviz olarak algılar, içimizde ona bir kırgınlık saklarız. Bu birçok Müslüman da böyledir. Hz. Hüseyin'in Kerbala'da izzetlice ölmesi bize ilham kaynağı olur da, Hz. Hasan'ın çok farklı mülahazalarla barış için masaya oturması pek ilham kaynağı olmaz, olmadığını zan ederiz. Hâşâ burada bu iki güzel torunu birbirleri ile yarıştıracak değiliz; böyle bir şey doğru da değil, ancak şunu ifade etmek isteriz ki, Hz. Hasan'ın kendisini feda ederek, antlaşma için masanın başına oturması en az Hz. Hüseyin'in Kerbala'daki kıyâmı kadar önemli bir meseledir. Aslında iki güzelin yaptığı birbirinden netice itibari ile farklı değildir. *Biri canını, kanını ümmetin dirilişinin kefareti olarak vermiş, diğeri hayatını, ömrünü ümmetin dirilişine vesile olsun diye feda etmiştir.* Biri Kerbelâ'nın meydanında kılıçlarla doğranarak bu ümmetin kefareti olmuştur,

[37] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 427.

[38] Bu nebevî beyanlardan bazılarını görmek için bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 424-427.

diğeri ümmetin cahillerinin dilleri ile kınanma pahasına, İslâm toplumunda daha fazla kan akmaması için bu ümmetin kefareti olmuştur. Hz. Hasan'ın attığı o adıma karşı Hz. Hüseyin'in başta itiraz etmesine rağmen sonra meseleyi anlaması ve antlaşmanın yapıldığı Hicri 41'den, zehirlenerek şehit edileceği^[39] Hicri 49'a kadar, tam 8 sene hep abisinin yanında yer alması o sevginin boyutunu göstermektedir.

Hz. Hasan zehirlenip yatağa düştüğünde, 40 gün o halde kaldığı söylenir. O günlerin hepsinde Hz. Hüseyin abisinin yanı başındadır. İlk günden itibaren, “Ne olur Hasan söyle bunu kim sana yaptı diye” ısrar etmesine rağmen Hz. Hasan yine kan dökülmemesi için o zorlu günlerde bile ümmetin selâmetini düşünerek bunu saklamıştır. O günlerin sonlarında Hz. Hüseyin'e çeşitli vasiyetler söyleyerek vefat yoluna girmiştir. O hastalığının devam ettiği günler, Hz. Âişe validemizden izin alarak dedesinin yanına gömülmek istediğini söylemiştir. Âişe annemiz izin vermiştir. Ama dönemin Medine valisi Saîd b. Âs aldığı emir gereği buna müsaade etmemiştir. Hz. Hasan ise “Eğer izin verirlerse beni dedemin yanına defnedin, yoksa beni, Müslümanların kabristanlığına gömün” demiştir. Valinin Hz. Hasan'ın Hücre-i Saadet'e gömülmesini engellediğinin haberi Hz. Hüseyin'e ulaşınca, hemen kendisi ve beraberindekiler silahlanmışlardı. Hz. Ebû Hüreyre durumun vehâmetini anlayarak, önce, Hz. Hasan'ı buraya defnetmeyi engellemenin mutlak surette zulüm olacağını söylemiş ve şöyle demişti: “Allah aşkına söyleyin! Eğer Mûsâ Peygamber'in oğlu, babasının yanına defnedilmek istese de insanlar buna engel olsalar, ona zulmetmiş olmazlar mı?” diye sordu. Onlar hepsi bir ağızdan, “Evet!” dediler. Ebû Hüreyre, “İşte bu da Allah Resûlü'nün oğludur ve babasının yanına defnedilmek için getirildi...”^[40] Ne yaptı ise Ebû Hüreyre (ra) valiyi ikna edemedi, daha sonra da hiç olmazsa Hz. Hüseyin'i ikna ederim düşüncesiyle onun yanına gitmişti. Ebû Hüreyre (ra) adeta yalvarırcasına Hz. Hüseyin'i defin yeri meselesindeki ısrarından vazgeçirmeye çalıştı. Kardeşinin vasiyetini hatırlatarak onun: “Şayet herhangi bir fitneden çekinirsen beni müslümanların mezarlığına defnet” dediğini hatırlattı. Hz. Hüseyin de fitneden çekinerek, kardeşini bir çok sahâbînin defnedildiği Bakî mezarlığına annesinin yanı başına defnetti.^[41]

[39] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 393.

[40] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 391.

[41] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 391.

Medine valisi Saîd b. Âs, Hz. Hasan'ın cenaze namazını kıldırmak için gelmişti. Hâşimoğulları, "Vallahi, onun üzerine Hüseyin'den başka hiç kimse namaz kılamaz!" dediler. Saîd b. Âs buna itiraz etmedi ve namaz kıldırmaktan vazgeçti. Dedi ki: "Vallahi, onun üzerine namaz kıldırma hususunda münakaşa etmeyeceğiz. Siz ölünüz üzerine namaz kıldırmaya daha çok hak sahibisiniz. Ama eğer izin verirsiniz namaz kıldırmak için öne geçerim." dedi. Bu sözleri duyan Hz. Hüseyin, o gün abisinin tabiatı ile hareket ediyordu. Dedi ki: "Geç bakalım! Vallahi, eğer imamlar namaz kıldıran kimseler olmasalardı seni öne geçirmezdik." Böylece cenaze namazını Saîd b. Âs'a kıldırdı. ^[42]

Kendi nefsi ile Hz. Hüseyin

Hz. Hüseyin'in kendi nefsi ile olan bağına dair bahse gelince bu konuda da bazı hususlara dikkatleri çekelim. Hicri 60'lı yıllara gelince o günlerde bazı sahâbîler hayatta idi ve bazılarının çocukları aktif olarak hadiselerin içerisindeydi. O günlere gelinceye kadar İslâm toplumunda ciddi çözümler olmuş ve çok farklı sorunlar, sıkıntılar ortaya çıkmıştı. Yaşayan sahâbîlerin ve sahâbî çocuklarının o dönemde gelişen sıkıntılara karşı farklı farklı tavırları vardır. Asla sahâbî efendilerimiz ve onların çocuklarının büyük bir kısmı nemelazımcılık gibi bir hastalığa kapılmadıkları gibi, birilerinin iddia ettiği gibi -hâşâ- yönetimin ve sultanların adamı da olmamış, sadece dertleri ganimet, valilik, mevki, makam da olmamıştı. Onlardan kimi sükûneti kendilerine bir tavır olarak belirlemişlerdi; bu tavır asla zillet değildi, zulümleri görmemekte değildi, olaylara eyvallah etmek de değildi. Gerçekten o gün sergilenmek durumunda kalınan o tavır, önemli bir tavidir; tabir caiz ise sessiz bir başkaldırı idi, sükûnet ile bir tavır ortaya koymaktı. Bu tavrı takınanların başını Abdullah b. Ömer (ra) çekmekteydi.

O günlerde kimileri mücadeleyi bir tavır olarak belirlemiş, sessizliğini bozmuş mevcut yapıya baş kaldırmış ama mücadele yöntemini Hz. Hüseyin gibi değil farklı bir tarzda ortaya koymuştu. Abdullah b. Zübeyr gibi...

Hz. Hüseyin'in o günkü tavrı ise izzet tavidir, şehâdet tavidir, bile bile bir çok sıkıntıya katlanma hatta ölüme yürüme tavidir, ölerək; diriltme tavidir. Peki, neden Hz. Hüseyin'in tavrı böyle bir tavır olmuştur? Neden bu işi yaşça,

[42] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 393.

ilimce, adam sayısı ve maddî imkânlar nispetinde daha güçlü olan kimileri değil de Ehl-i Beyt yapmıştır ve özellikle Hz. Hüseyin yapmıştır? Bunun sebebi bellidir; Hz. Hüseyin'i tek başına sadece ailesi ve bir avuç seveni ile Kerbalâ'nın meydanına yürüten şey, ona biçilen roldü, ona yüklenen misyondur. İşte özellikle Hz. Hüseyin'in kendi nefsi ile olan bağı, bu noktadan anlaşılacaktır. Bu misyon ne idi?

Efendimiz (sas) 23 yıllık zorlu davetinin sonunda bu ümmete giderken neyi bırakıp gitmişti? Kur'ân ve Sünneti,^[43] ya da Kur'ân ve Ehl-i Beyti^[44] ... Bazı hadislerde Sünnet, bazı hadislerde Ehl-i Beyt geçmesi bir tenâkuz –haşa– çelişki değil, bir şerh, açıklama ya da daha doğru bir ifade ile bir tamamlamadır. Nasıl? Kur'ân Rabbimizin kelmâsıdır. 6236 âyet ile Rabbimiz bizimle konuşmuş, o âyetler evrensel bir nitelik taşıdığı için halen de konuşmaya devam etmektedir. Sünnet ise, Rabbimizin dediklerinin nasıl hayata taşınacağını pratik olarak yani ameli olarak bize göstermektedir. Hal böyle olunca, Rabbimizin kelmâsı Kur'ân-ı Kerim, o kelmânın hayata taşınmış hali Kur'ân-ı Nâtık yani konuşan Kur'ân, Kur'ânü'l-Hay yani yaşayan Kur'ân' olan ise Peygamberimizdir. Dolayısı ile sünnette fiili bir rehberlik vardır. Bundan dolayı genelde sahâbe, özelde de Ehl-i Beyt bu fiilî rehberliği devam ettirdiği için Efendimiz (sas) bazı hadislerinde emanetin Kur'ân ve sünnet, bazı hadislerinde ise Kur'ân ve Ehl-i Beyt olduğunu söylemiştir. Bir de buna Ehl-i Beyt'in sünnetin kaynağına çok yakın olmaları sebebi ile istifade oranlarının fazlalılığını da eklemek gerekir.

Efendimiz (sas) ümmetine 'sarılınca dalâlete düşmeyeceği' bu iki ağır ve değerli emaneti bırakırken, bu ifadeye dikkat edelim, ümmeti de Ehl-i Beyt'ine emanet etmiştir. Emanet, sadâkat isterdi; ümmet ne kadar kendisine emanet edilen değerlere sadık kaldığının hesabını Rabbine verecek, bizler de vereceğiz. Ehl-i Beyt'te kendisine emanet edilen ümmeti koruma adına ne yaptığı konusunda hesap verecek; tarih şahittir ki, onlar ümmeti koruma

[43] "Size iki şey bırakıyorum. Bunlara uyduğunuz müddetçe asla sapıtmayacaksınız: Allah'ın Kitabı ve Resülünün sünneti!" İmam Mâlik, *Muvatta*, "Kader", 3.

[44] "Size, sınıksız sarıldığınız müddetçe benden sonra sapıtmayacağınız iki mühim emânet bırakıyorum. Biri diğerinden daha büyüktür. O da Allah'ın Kitabıdır! Kur'ân, semâdan yeryüzüne uzatılmış sağlam bir ip gibidir. Diğer emânet de ailem, Ehl-i Beyt'imdir. Kur'ân ve Ehl-i Beyt'im cennette Havuz'un başında benimle buluşuncaya kadar birbirlerinden ayrılmazlar. Benden sonra o ikisine karşı nasıl muamelede bulunduğunuza iyi bakın, dikkat edin!" Tirmizî, *Menâkıb*, 31.

Âlimlerin Dilinden

Basralı Ebû Hişâm, Hz. Hüseyin'in cömertliği karşısında şaşkına döner ve "Hz. Hüseyin'e Basra'dan çeşitli eşyalar götürürdüm, beni bırakmaz evinde konuk ederdi. Ben evinden ayrılmadan götürdüğüm şeyleri ihtiyaç sahiplerine dağıtmış olurdu. Bunu görünce dayanamaz: "Ey Allah Resûlü'nün evladı! Ta Basra'dan buraya kadar sana eşya getirdim ama sen, yanından ayrılmamı beklemeden getirdiğim her şeyi dağıttın!" diyerek hayretimi belirttim. Tebessüm eden Hz. Hüseyin: "Çünkü dedem Allah Resûlü, *'Mal biriktiren, övgüye layık bir şey yapmadığı gibi, ecir de almaz'* buyurdu" dedi.

[İbn Manzûr, *Muhtasar*, VII, 115.]

adına çok büyük bir gayret göstermişlerdir. Bütün kapıların kapandığı, hizmet alanlarının sınırlandığı, zalimlerin zulümlerinin mescitlere, hatta evlere kadar uzandığı bir devirde, yapılacak hiçbir şeyin kalmadığı zeminlerde bile, onlar ellerinden gelen her şeyi yapmaya çalışmış, artık yapacak bir şey kalmayınca 'hiçbir şey yapamamak bu ümmeti diriltmek için bizde hayatlarımızı feda eder, ölürüz' demişlerdir... Böyle diyerek yüzlercesi şereflice ölüme yürüdü; işte Hz. Hüseyin'in yaptığı da bundan başka bir şey değildi. "Hiçbir şey yapamıyorum, elim kolum bağlanmış, o halde ben de Allah yolunda ölürüm" dedi. Hz. Hüseyin bunun için Kerbala'ya yürüdü. Onu ikna etmek istediler, ancak bir türlü ikna olmadı, gitmem lazım diyordu. En son Abdullah b. Abbas dedi ki: "Madem gideceksin, o halde kadınlarını ve çocuklarını niye götürüyorsun." [45] Hatırlanacağı üzere kundaktaki yavrusuna varıncaya kadar Hz. Hüseyin tüm ailesini yanına alacaktı. Ne diyecekti Hz. Hüseyin: "Ey Amcamınoğlu! Ben çocuklarımla birlikte gitmekten başka bir şey düşünemiyorum. Çünkü onların da gelmesi lazım." [46] Neden peki? Çünkü Kerbelâ'da Allah için ölüme yürüyen o bir avuç insanın ortaya koydukları o mücadeleyi nesillerden nesillere taşıyacak şahitler lazımdı. Yani Hz. Hüseyin, Zeynep'leri şahitler olarak götürmek istiyordu.

[45] Dineverî, *el-Ahbârü't-Tivâl*, s. 244.

[46] Dineverî, *el-Ahbârü't-Tivâl*, s. 244.

Demek ki Kerbelâ; şehitlerin ve şahitlerin bir yürüyüşü, bir haykırışı olacak; tarihe not, o şahitlerin elleri ile düşülecekti. Hz. Hüseyin, misyonun gereğini yerine getirirken, istedi ki onlar bunu kıyamete kadar gelecek tüm insanlığa ulaştıracak vesileler olsunlar. Oldular mı? Hem de nasıl? Onların şahitliği olmasaydı biz bu hadisenin ne kadarını bile bilirdik ki?

Ehl-i Beyt Deyince...

Ehl-i Beyt deyince akıllara hemen Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Zeyneb ve Hz. Ümmü Gülsüm gelmeli... Tarih bu isimlerden çok şey öğrendi de özellikle:

- Hz. Ali'den istikameti
- Hz. Fâtıma'dan iffeti
- Hz. Hasan'dan vahdeti
- Hz. Hüseyin'den şehâdeti
- Hz. Zeynep'ten izzeti
- Hz. Ümmü Gülsüm'den dirayeti öğrendi.

Biz de bu isimlerden bu özellikleri iyice öğrenelim, kavrayalım ve inşallah hayatlarımıza taşıyalım.

❖ Hz. HÜSEYİN'İN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ Hz. Ali gibi istikameti hayatının esası kılmak istiyorsan, Rabbin ile irtibatını çok güçlü tutmalısın. İhsan şuurunu kuşanmalı, ihlâs üzere yaşamalı; Allah'tan gayri ne varsa hepsini yüreğinden silip atmalısın. Tevhidi istenilen oranda hayatına hâkim kılmalısın ki, savrulmadan yürüyebilesin.
- ❖ Hz. Fâtıma gibi iffeti hayatının esası kılmak istiyorsan, Betül olmalı, el değmemiş, göz değmemiş, bir şekilde Ali'ne yürümelisin. Allah, kitabında kötü kötüye, temiz temize yakışır diyor. Vakarı, edebi, hayâyı hayatında diriltmelisin ki, adını iffet abidelerinin arasına yazdırabilesin.
- ❖ Hz. Hasan gibi vahdeti hayatının esası kılmak istiyorsan, yüreğin yansa bile ümmetin birliği adına kendi haklarından vazgeçmelisin. Düşmanlar alay etse, dostlar kınasa, cahiller ileri-geri konuşsa ne yazar. 'el-Arrü hayrün mine'n-nar/ Utanmak ateşten hayırlıdır' deyip, vahdet adına adım atmalısın ki, paramparça olmuş ümmeti birleştirebilesin.
- ❖ Hz. Hüseyin gibi şehâdeti hayatının esası kılmak istiyorsan, her gün dualarının başına onu koymalı ve bir şehit gibi yaşamalısın. Şehit, Allah yolunda kurban olandır. Kurban, kusurlu olanlardan seçilmeyeceğine göre, önce imanını hayatına şâhit etmelisin ki, şehitler kervanına katılabilesin.
- ❖ Hz. Zeynep gibi izzeti hayatının esası kılmak istiyorsan, zalimlerin karşısında, hakkı en gür seda ile haykırmalısın. Şehitlerin aziz hatıralarına sahip çıkmak, onların toprağa akıttıkları kanların unutulmamasını sağlamaktır. Yezîdlerin hiçbir tehdidinden korkmadan hakkın sesi olmalısın ki, geri de kalmanın sorumluluğunu yerine getirebilesin.
- ❖ Hz. Ümmü Gülsüm gibi dirayeti hayatının esası kılmak istiyorsan, aklını, ruhunu, kalbini Kur'ân ve Sünnet ile beslemelisin. Kaynaklarını ilahi olandan belirlersen, olgunlaşır, istenilen kıvama erişir, Farûkiyet evinin gelini olursun. Kur'ân'ı temel kaynağın, Sünnet'i temel rehberin olarak edinmelisin ki, basiret ve feraset adına âlemi hayran bırakacak adımlar ortaya çıkarabilesin.

Zor İşlerin Adamı
MUS'AB b. UMEYR
(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân iklimi

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا
وَنَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

“İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler, (muhacirleri) barındıran ve yardım edenler var ya, işte gerçek müminler onlardır. Onlar için mağfîret ve bol rızık vardır.”

[Enfâl Sûresi, 8/74]

Nebevî Seda

سَأَلْتُ رَبِّي فِيمَا اخْتَلَفَ فِيهِ أَصْحَابِي مِنْ بَعْدِي فَأَوْحَىٰ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيَّ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ أَصْحَابَكَ عِنْدِي بِمَنْزِلَةِ النُّجُومِ فِي السَّمَاءِ بَعْضُهُمْ أَضْوَأُ مِنْ بَعْضٍ فَمَنْ أَخَذَ بِشَيْءٍ مِمَّا هُمْ عَلَيْهِ مِنْ اخْتِلَافِهِمْ فَهُوَ عِنْدِي عَلَىٰ هُدًى

Ömer b. Hattâb'dan (ra) rivayetle: Resûlullah (sas) buyurdu ki: “Rabbimden benden sonra ashâbımın ihtilâfa düşmemelerini istedim. Buyurdu ki: ‘Ey Muhammed! Senin ashâbın benim katımda, semadaki yıldızlar gibidir. Bazıları bazılarından daha parlaktır. Kim onlardan, onların ihtilaf ettikleri bir şeyi alırsa, o kimse benim katımda hidayet üzeredir.”

[Hatib el-Bağdâdî, el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye, I, 48]

الْحَمْدُ لِلَّهِ، يُقَلِّبُ الدُّنْيَا بِأَهْلِهَا، لَقَدْ رَأَيْتُ هَذَا [يَعْنِي:
مُضْعَبًا] وَمَا بِمَكَّةَ فَتَى مِنْ قُرَيْشٍ أَنْعَمَ عِنْدَ أَبِيهِ نَعِيمًا مِنْهُ،
ثُمَّ أَخْرَجَهُ مِنْ ذَلِكَ الرَّغْبَةِ فِي الْخَيْرِ وَحَبَّ اللَّهُ وَرَسُولَهُ

“Dünyayı bütün her şeyi ile değiştiren Allah’a hamd olsun. Mekke’de
Kureyş’in bir genci iken Mus’ab’ı gördüm. O, anne ve babasından çokça
ikram görüyor, nimetlere garf oluyordu. Ama o hayır olanı tercih etti. Allah
ve Resûlü’nün sevgisi ile bütün o nimetlere yüz çevirdi.”

(İbn Sa’d, Tabakat, III, 128)

“Benim kardeşim, sen değil; seni bağlayan şu Medinelî’dir. Bizi
kardeş yapan, aynı anadan, aynı babadan olmamız değil; aynı
Allah’a ve aynı Peygamber’e inanmamızdır.”

Mus’ab b. Umeyr (ra)

(İbn Hişâm, es-Sîre, II, 385)

Adı	Mus’ab b. Umeyr
Anlamı	Zorlu, güçlü ve dayanıklı
Künyesi	Ebû Muhammed / Muhammed’in babası
Lakabı	Mus’abü’l-Hayr / Hayırlı Mus’ab
Baba Adı	Umeyr b. Hâşim
Anne Adı	Hunâs bint Mâlik
Kabilesi	Abdüddâroğulları / Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 25 / Milâdî, 585
İslâm’a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	16 yıl
Rivayeti	Yok
Savaşları	Bedir ve Uhud
Görevleri	Medine’ye ilk gönderilen muallim
Vefat Yeri	Uhud Şehitliği / Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 3 Şevval 3 / Milâdî, 24 Mart 625
Vefat Yaşı	40

Zengin ve Soylu Bir Ailenin Nazlı Çocuğu

Tarihler milâdî 585'i gösterdiğinde, yani henüz İslâm'ın diriltlen mesajları Mekke'nin semalarında yankılanmasından 25 yıl önce, Umeyr'in evinden Mekke sokaklarına bir müjde yayıldı. Müjdeyi getiren: "Ey Umeyr! Beklediğin oldu; Allah sana bir erkek çocuk daha nasip etti" diyordu. Erkek çocukların doğumuna sevinip, kızların doğumuna üzülen o câhiliye toplumunda Allah bir kez daha baba Umeyr b. Hâşim'i sevindirmişti. Mus'ab, o evin üçüncü erkek çocuğu oluyordu. Büyük abisi Velîd, onun bir küçüğü Ebû'l-Aziz, sonra Mus'ab, birkaç yıl sonra da dünyaya gelen Ebû Rumî ile onlar dört erkek kardeş olacaklardı.^[1] Bir de anne bir kız kardeşi olarak Ümmü Ebân vardı. Ümmü Ebân geç de olsa iman edecek, meşhur sahâbî Talha b. Ubeydullah ile evlenecekti.^[2]

Hakkında İnen Âyet

"Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler vardır. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir."

[Ahzâb Sûresi, 33/23]

Mus'ab, Mekke'nin bilinen ve toplum içerisinde ağırlığı olan Abdüddâroğulları'na mensuptur.^[3] Abdüddâroğulları, Mekke'nin sosyal yapısı içerisinde *Sidâne*/Kâbe'nin örtüdarlığı ve anahtarını taşıma ile *Râye*/Savaşta sancakları taşıma görevini yürütüyorlardı.^[4] Abdüddâroğulları'nın 5. göbekten

[1] Zübeyrî, *Nesebu Kureyş*, s. 254; Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 386.

[2] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2663; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 287; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 477.

[3] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 127; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1841; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 175; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36.

[4] el-Mağlûs, *Siyer Atlası*, s. 100.

Kusay'da, Efendimiz (sas) ile soyları birleşirdi.^[5] Mus'ab'ın annesine gelince, annesi Hunâs bint Mâlik'dir.^[6]

Mus'ab'ın ailesi çok zengin bir ailedir. Mekke'nin en gösterişli ve büyük evlerinden biri onlarındır. Bu evin tabir câiz ise en forslu çocuğu ise, Mus'ab'tır. Çok güzel ve yakışıklı olduğu için ailesi tarafından hep el üstünde tutulmuş ve böyle yetiştirilmiştir. Anne Hunâs'ın en küçük çocuğu olmasından dolayı, diğer oğullarından daha fazla Mus'ab'ın üzerine titremektedir. Onun her şeyi özeldir; giydiği elbiseler ve ayakkabılar, sürdüğü kokular, kullandığı sabunlar ve daha neler neler... Mesela; kaynaklarımız Hunâs'ın oğlu Mus'ab için özel olarak Yemen'den ayakkabı diktirdiğini ve bu ayakkabıyı yalnızca onun giydiğini belirtirler.^[7]

Onun sürdüğü kokular özeldir; birçoğu Mus'ab'ı, kullandığı kokularından tanır; geçtiği sokaklar onun kokusu ile ayrı bir havaya bürünürdü. Böyle özenle yetişen Mus'ab, Mekke sokaklarında yürürken, herkes ona imrenerek bakar, onun yerinde olmak ister, Mekke'nin kızlarının niceleri onunla evlilik hayalleri kurarlardı. Kızlar birbirleri ile yarışır; kim Mus'ab'ı elde edecek diye üzerine bahisler koyarlardı. İşte Mus'ab'ın böyle bolluk ve refah içerisinde geçen bir hayatı vardı.^[8]

O tam 25 yıl böyle yaşadı; o günkü şartlar içerisinde dünyalık olarak tatmadığı tat, elde etmediği nimet kalmamıştı. Maddiyatın en üst seviyesini elde etmiş biri olarak, gündüzleri arkadaşları ile Mekke'nin düzlüklerinde at yarıştıır; geceleri ise sabahlara kadar Hacûn dağının eteklerinde, Safa tepesinin kenarlarında eğlenirlerdi. Onların eğlenceleri de çok özeldi; birkaç arkadaşı ancak buna katılır, herkesi içlerine almazlardı.

Yüreğindeki Boşluk ve Cevap Aranan Sorular

Dünyalık adına her şeyi elde etmesine rağmen, Mus'ab'ın yüreğinde ta o günlerde hep bir boşluk vardı. Onun ne olduğunu kendisi de anlamıyordu.

[5] Soy yakınlığını görmek için bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 24.

[6] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 127; Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 385.

[7] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 127-128; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1841; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 175-176; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36-37.

[8] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 127, 128; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1841; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 175, 176; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36, 37.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

“Dünyayı bütün her şeyi ile değiştiren Allah’a hamd olsun. Mekke’de Kureyş’in bir genci iken Mus’ab’ı gördüm. O, anne ve babasından çokça ikram görüyor, nimetlere gark oluyordu. Ama o hayır olanı tercih etti. Allah ve Resûlû’nün sevgisi ile bütün o nimetlere yüz çevirdi.”

[İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 128]

Ama bir türlü o boşluğun ne ile dolacağını bulamıyordu. Geceleri arkadaşları ile eğlenirken söz bazen bu yüreğindeki fırtınalara gelince, arkadaşları ona, “senin derdini biz çok iyi biliyoruz” diyorlardı. Mus’ab ne olduğunu sorunca; “Hayatında bir kadın yok, kadın olmayınca tabi böyle sıkıntı duyacaksın” diyorlardı.^[9] Mus’ab’ın câhiliye hayatında her şeyi vardı ama hayatında hiçbir kadın yoktu. Çok ilginçtir; zinanın her türünün meşru olduğu böyle bir zaman diliminde Mus’ab hiç zinaya bulaşmamış, iffetini kirletmemişti. Tabi, Mus’ab’ın bunu yapmaması eline geçmemesinden dolayı değil, maddî imkânlarının azlığından dolayı hiç değildi. Peki, neden yaşı 25’e merdiven dayamış biri putlara inanan, her türlü eğlenceyi sınırsız bir şekilde yaşayan, refahın ve bolluğun içerisinde yüzen biri zinaya kapılarını kapatmıştı. Bunun bir tek sebebi vardı; o da Mus’ab’ın fitratının temizliği ve halen o fitratın içerisinde yaşamasıydı. Tabi bir câiz ise Mus’ab, yaşadığı zamanın Yûsuf’u, Mekke’nin güzel kızları ise Züleyhaları idi. O yürürken Mekke sokaklarında pencereler hep onun için hareket ederdi, perdeler hep onun için açılırdı, mendiller hep ona sallanırdı. Nice kızlar, sırf Mus’ab’ın dikkatini çekmek için onun yolunu gözler, o tam oradan geçecekken karşıdan gelir, alımlı çalımlı yürürlerdi. Ama Mus’ab öyle bir iffet âbidesi idi ki onda ufak bir göz kayması bile yaşanmaz; yoluna devam eder, o kızlara hiç iltifat etmezdi. Belki de Mus’ab’ı imana taşıyan, en büyük vesile bu iffeti olmuştur.

İşte Mus’ab böyle bir hayat üzerinde iken; milâdî 610 yılına gelinmiş, Efendimiz (sas) 40 yaşlarında, o ise 25 yaşlarında iken, İslâm’ın mesajı Hira mağarasından Mekke sokaklarına yayılmaya başlanmıştı. O ilk günler daha bir avuç insan Abdülmuttalib’in yetimine inanıp, onun etrafında yer almaya başlayınca

[9] M. Hasan Büreyğış, *Mus’ab b. Umeyr*, s. 17.

Rivayet Ettiği Hadis

Mus'ab b. Umeyr bir yıl sonra Medine'den dönüp Resûlullah'ın (sas) yanına gelince Efendimiz (sas) hemen Mus'ab'ı yanı başına oturtur ve ona, Yesrib'deki durumları sorar. Mus'ab der ki: "Yâ Resûlullah! Yesrib'de imanın ulaşmadığı, konuşulmadığı bir tek ev kalmadı." O anda Efendimiz (sas) öyle bir sevindi ki: "*Ey Mus'abü'l-Hayr! Ey Hayırlı Mus'ab! Desene Allah senin elinle Yesrib'e hayrı ulaştırdı!*" dedi.

[İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 130]

tepkiler başlamış ve Efendimiz (sas), Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evini kendine mektep ve medrese edinerek, burada özel bir davet ve eğitim çalışması oluşturmuştu. Tabi, tüm Mekke, bu yeni dini ve bu yeni dinin mesajlarını konuşmaya başlamış, tabir câiz ise bu yeni mesajlar o günün tüm insanlarının ortak gündemi olmuştu.

İmana Doğru Yürüyüşü

Mus'ab, geceleri eğlenmek için arkadaşları ile toplandığında, herkes gibi onlar da bu yeni mesajları duymuş ve birbirleri ile konuşmaya başlamışlardı. Arkadaşlarından biri, Abdulmüttalib'in torunu Muhammed'in kendisini peygamber ilan ettiğini, atalarının putlarını kabul etmediğini,

ni, onlara tazim etmeyip, görünmeyen bir Allah'a kulluk edilmesi gerektiğini söylemişti. Bu sözler Mus'ab'ı çok etkilemiş ve bir anda sarsmıştı. Buna rağmen bu sarsıntıdan biraz ürkmüş, 'bırakın bu meseleleri, bunlar bizi aşar; bunlar büyüklerimizin meseleleri' deyip, gündemi değiştirmişti. Arkadaşları da bunun üzerine gündemi değiştirmiş, başka konuları konuşmaya başlamışlardı. Ama o andan itibaren Mus'ab'ı derin bir düşünce kaplamış ve bazı şeyleri iç dünyasında kimselere bir şeyler söylemeden sorgulamaya başlamıştı. Gerçekten bu nasıl olur diye sorular üzerine sorular sormuştu. Birkaç gün bu sıkıntı ile zaman geçirmişti. İç dünyasındaki bu fırtınalar devam ederken, o günlerin birinde sabahı zor etmiş ve o günün erken saatlerinde Mekke sokaklarına kendini atmıştı.

Sokakta yürürken, demirci Habbâb b. Eret'in dükkânına uğramıştı. Habbâb aslında bir köle idi, azatlığını elde etmiş, Mekke'de yaşayan mevâlilerden biri idi. Çok kabiliyetli bir demirciydi. Mus'ab ile iyi tanışır, bazen sohbet ederlerdi. Mus'ab ona bıçak, kılıç, ok falan yaptırırdı. O gün de Mus'ab,

Habbâb'ın yanına yine bir şey almak için gitmişti. Habbâb, Mus'ab'ın kendine doğru geldiğini görünce bir anda heyecanlanmış, onun gibi birini kazanmanın hesaplarını yapmaya başlamıştı. Habbâb bu duygular içerisinde iken daha doğrusu yüreğinde bu yangın, bu aşk varken Mus'ab yanına gelmişti. Habbâb, o kadar kendini Mus'ab'ın hidâyeti meselesine kaptırmıştı ki o anda kızgın bir demiri eli ile tutmuş, o demirin elini yakma acısını bile hissetmemişti. Mus'ab, Habbâb'ın elindeki o kızgın demiri görünce; şaşırmış; "Ey Habbâb! Yanmıyor musun?" demişti. Habbâb: "İçimdeki ateş yüreğimi yakarken, elimdeki ateşi bedenim hissetmiyor!" diye cevap vermişti. Mus'ab, daha da şaşırmıştı. Çünkü birkaç gündür, onun da yüreği yanıyordu. Böylece bir sohbet ortamı oluşmuş, Habbâb yeni öğrendiği İslâm'ın hakikatlerine dair şeyleri ona anlatmaya başlamıştı. Habbâb bir demirci mahareti ile o güne kadar eliyle dövdüğü demirleri bırakmış, sanki Mus'ab'ın yüreğini eline almış, şimdi Mus'ab'ın yüreğini Efendimiz'den (sas) öğrendiği ilahi kelamın mesajları ile dövmeye, yoğurmaya başlamıştı. İşin neticesinde Mus'ab Müslüman olmaya karar vermiş, sonra soluğu Dârü'l-Erkam'da almış, Nebî'nin huzurunda imanını ikrar etmişti.^[10]

Görüldüğü üzere Mus'ab b. Umeyr'i imana taşıyan vesile Habbâb b. Eret'ti. Bugün Mus'ablarımızın olmayışı, biraz da Habbâb gibi vesilelerin olmayışındandır. Çünkü Mus'ab gibi yiğitleri ancak Habbâb gibi yiğitler ortaya çıkarabilir. Mus'ab gibi yiğitleri ortaya çıkarabilmek için, Habbâb gibi yanan ateşleri avuçlayacak fedakârlıklar gerekir. Birinin hidâyetini istemek, sadece dil ile olmaz; yüreği bu aşk için yanmayan nasıl başkasına hidâyeti taşıyabilir ki?

Bazen karşınıza gelen birinin yüreği, demir gibi katılaşmış olabilir. Bu adamın kalbi demirleşmiş deyip, kestirip atamazsın. Eğer sen lisanınla, o demiri döver, yüreğindeki aşk ateşinle de o demiri yakarsan, onun karşısında erimeyecek demir mi kalır? Unutmayalım ki Habbâb bir esnaftır, bir tüccardır; demek ki talebe yetiştirmek için ille de bir mektepte muallim olmakta şart değildir. Alırken, satarken, verirken, yaparken ama ticaretinin hakkını yerine getirirken, sen de Mus'ablar kazanabilirsin. İşte bizim Habbâb b. Eret ile Mus'ab b. Umeyr'in bu tablosundan anladığımız bunlardır.

[10] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 127-128; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1841; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 175-176; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36-37.

Mekke'nin En Güzeli, İnsanlığın En Güzeli'nin Huzurunda

Mus'ab, Dârü'l-Erkam'da imanın mutluluğuna erince, 25 yıldır, yüreğinde var olan o boşluk, bir anda dolmuştu. Demek ki o boşluk imansızlıktan kaynaklanıyormuş, demek o fırtınaların sebebi imansızlık hastalığı imiş...

Mus'ab b. Umeyr o gününü, Dârü'l-Erkam'da geçirdi, Efendimiz'den Kur'ân âyetlerini dinledi, bazılarını ezberledi, namazı öğrendi. Akşam vakitlerinde evine dönmek üzere Efendimiz (sas) ile vedalaştı. O anda Allah Resûlü (sas) Mus'ab'a: **"Ey Mus'ab! Dikkatli ol ve Müslümanlığını şimdi ailene belli etme"** dedi.^[11] Çünkü Efendimiz (sas) Mus'ab'ın ailesini çok iyi biliyordu. Özellikle annesinin ona düşkünlüğünü Mekke'de bilmeyen yoktu. Mus'ab bu uyarıyı da alınca evine doğru yöneldi. Evden içeriye girince alışılmışın dışında bir hali vardı. Zaten birkaç gündür bazı tuhafıkları annesi sezmişti ama ne olduğunu anlamıyordu. Annesi ile görüştüktan sonra odasına geçti. Annesi: "Bu gece arkadaşlarının yanına gitmeyecek misin?" diye sorduğunda Mus'ab: "Yok! Gitmeyeceğim." demişti. Bu da annesinin garibine gitmişti. Birkaç gün böyle devam etti. Mus'ab, günün belli vakitlerinde Dârü'l-Erkam'a gidiyor, orada kalıyor, sonra evine dönüyor ve odasına çekiliyordu. Artık ne Mekke'nin düzlüklerinde ki at yarışları, ne Hacûn dağının eteklerindeki gece eğlenceleri Mus'ab'ı celb etmiyordu. Onu celb eden tek şey Dârü'l-Erkam'da her gün duyduğu yeni bir ayetin mesajı idi. Mus'ab, aradığını bulmanın sevinci içerisinde iken, annesi ise her gün biraz daha onun hakkında endişeleniyordu. Çünkü her sabah gelip annesini gören, ondan para isteyen, en güzel elbiselerini giyinip, saatlerini süslenerek geçiren Mus'ab gitmiş, yerine bambaşka biri gelmişti.^[12] İman adamı değiştirir, adamı gerçekten adam yapardı...

Değişen Hayatlar

Bir müddet sonra annesi, diğer çocuklarını topladı ve onlarla Mus'ab'ın halini konuştu. Kardeşleri de Mus'ab'da var olan değişikliği fark etmişlerdi ama çok fazla umursamıyorlardı. Hatta alttan alta seviniyorlardı. Çünkü şimdiye kadar anneleri hep Mus'ab ile ilgilenmiş, biraz kendilerini ihmal etmişti. Bu da biraz kıskançlığa sebep olmuştu. Bundan dolayı da bu halden onlar gayet

[11] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 127.

[12] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 127; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1841.

memnundular. Bunun üzerine anne Hunâs, babalarının amca çocukları olan Osman b. Talha ile Mus'ab'ın halini konuşmuş, ondan bu konuda yardım istemişti. Osman, Mus'ab'ı takip edeceğini söylemişti.

Osman b. Talha birkaç gün Mus'ab'ı takip edince meseleyi anlamıştı. Mus'ab da Abdulmüttalib'in yetimine tabi olmuş, o da ataların dininden vazgeçmiş, o da namaz kılmaya başlayıp, câhiliyenin ibadet adına yaptıkları o çirkin davranışlardan yüz çevirmişti. Osman bu bilgiyi, anne Hunâs'a ulaştırınca, anne çılgına dönmüştü.^[13] Nasıl olur da Mekke'nin asil ve soylu genci, Muhammed'e tabi olur; Bilâllerle, Ammârlarla, Habbâblarla aynı dinde buluşurlardı. Hunâs'ın içi içini yerken, Mus'ab her şeyden habersiz bir şekilde Dârü'l-Erkam'dan çıkmış evine doğru geliyordu. Eve girince annesine selam verdi ve odasına çekilmek için izin istedi ama annesi izin vermedi: "Gel! Seninle konuşacaklarımız var" dedi. Mus'ab olanları anlamıştı. Annesinin yanına gelince annesi: "Duyduklarım doğru mu?" dedi. Mus'ab, inkâr etmeden: "Evet" dedi. Annesi sinirlenmiş: "Nasıl böyle bir şey yaparsın, nasıl atalarının dininden yüz çevirirsin, nasıl kölelerin inandığı bir dine inanırsın, nasıl nasıl...?" diye haykırmaya başlamıştı. Mus'ab sakince: "Anneciğim! Bir beni dinle" dese de annesi ikna edememiş, annesine bir tek cümle söyleyememişti. Annenin son sözü: "Bu dinden yüz çevirip, tekrar atalarının dinine yöneleceksin" olmuştu. Mus'ab bir şey söyleyemeden odasına çekilmişti. Ertesi gün yine Dârü'l-Erkam'a gitmiş, sonra yine evine dönmüştü. Döndüğünde annesi ve kardeşleri odada onu bekliyorlardı. Annesi, üslûbunu daha da sertleştirmiş, bu sefer Mus'ab'ı ikna etmekten, tehdit etmeye yönelmişti. "Ben sana bu dini terk et dedim, etmezsen yapacağımı biliyorum" demişti. Mus'ab o anlarda, imana ait bazı şeyleri söylemeye çalışsa da anne bir türlü dinlememiş, oğluna olan aşırı düşkünlüğü bir yönü ile hakikate gözünü kör etmişti.

Aslında bu noktada Hz. Mus'ab'ın annesi Hunâs'ın tavrı üzerine birkaç cümle söylenebilir. Bugün bazı anne ve babalar ne yazık ki bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde çocuklarına Hunâs'ın davrandığı gibi davranıyorlar. Aşırı sevgi, öyle ki Allah'tan bile sakınacak kadar sevgi ve düşkünlük, bazen ebeveynin gözlerini hakikate karşı kör edebiliyor. Dolayısı ile çocuklara sevgi meselesinde de itidalli olmalı, çocukların gelişmesi, büyümesi ve yetiştirilmesi konusunda Allah'a itimat etmeli ve bu konuda ölçüyü elden bırakmamalıdır.

[13] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1841.

İşte Hz. Mus'ab'ın annesi Hunâs bu ölçüyü kuramıyordu: “Benim oğlum gibi soylu ve aziz olan birinin köle ve alçak olan birileri ile ne işi olabilir ki” diyordu. Hunâs baktı ki Mus'ab'ı ikna edemeyecek, bu sefer tehditler etmeye başladı. “Eğer sen Muhammed'e ve adamlarına gidip gelmeye devam edersen, şöyle yaparım böyle yaparım” dedi. Tabi, bu tehditler de fayda vermedi. Çünkü Mus'ab iman edince başına neler geleceğini çok iyi biliyordu, bu tepkilerin olacağını da o daha ilk günlerden tahmin etmişti. Mus'ab yine İslâm'ın ondan istediği şekilde anne ve babasına saygısızlık etmeden, o hukuku koruyarak, imanını da zedelemeyen yaşamaya çalışıyordu. Anne baktı ki Mus'ab tehditlere de boyun eğmeyecek, bu sefer o tehditleri uygulamaya geçti. Önce onu eve hapsedti. “İnkâr et!” dedi. Mus'ab yine boyun eğmedi. Bu sefer aç bıraktı “İnkâr et!” dedi. Mus'ab yine boyun eğmedi. Bu sefer işkenceler başladı. Daha dün oğlunun tek bir kılına dünyaları değiştirmeyen anne Hunâs, oğlunu şimdi kırbaçlatmaya başladı. Mus'ab'ın o narin bedeni kırbaçların altında inlerken bile, dilinden tekbir sedası duyuluyordu. Günlerce sürdü bu işler; ikna, tehdit ve işkence süreci en az iki-üç yıl çeşitli dönemlerde devam etmişti. Anne baktı ki olacak gibi değil, ne yapıyorsa oğlunu yolundan vazgeçiremiyor; bu sefer başka bir yol denedi. Mus'ab'ı karşısına aldı ve dedi ki “*Ya Muhammed'in dini ya benim servetim, ikisinden birini seç!*”^[14]

Büyük Davalar, Büyük Fedakârlıklar İster

Neden, Efendimiz (sas) Akabe'de kendisine gelen talep üzerine Yesrib'e Kur'ân öğretmeni olarak Mus'ab'ı gönderdi? Bu önemli sorunun cevaplarından bir tanesi işte budur. Mus'ab, adeta o güne kadarki duruşu ile demişti ki: “*Gözümde ne dünya sevgisi ne gelecek kaygısı ne mahrum bırakıldıklarım ne elimden kaçırdıklarım, tek derdim var davam, ah davam!*” Ancak Mus'ab gibi bu davaya âşık olanlar Yesrib yolunun yolcusu olabilirlerdi...

Mus'ab evinden, ailesinden, servetinden mahrum kalınca, Dârü'l-Erkam'a yerleşti. Bir müddet burada kalınca; Efendimiz (sas) işkenceler altında inleyen Müslümanlara yeni bir menzil işaret etmişti. Orası deniz aşırı bir ülke olan Habeşistan'dı. Şimdi Allah Resûlü (sas) bir avuç Müslüman'ı o topraklara gönderecekti. O günler Nübüvvetin 5. yılı idi. O yıl Efendimiz (sas) 12 erkek, 4 kadın

[14] İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 175, 176; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36, 37.

Kendi Lisanından

Bedir'de esir alınan kardeşine şöyle demiştir: “Benim kardeşim sen değil, seni bağlayan şu Medinelidir. Bizi kardeş yapan, aynı anadan aynı babadan olmamız değil; aynı Allah’a ve aynı Peygamber’e inanmamızdır.”

[İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 385]

toplam 16 kişiye bu hicret iznini verecekti.^[15] Gidenlerden biri de Mus’ab b. Umeyr olacaktı. Gidecek ve bir müddet sonra Mekke’ye geri dönecekti.^[16]

Tam bu noktada şöyle bir soru soralım: “Neden Mus’ab, Yesrib’de gösterdiği başarıyı Habeşistan’da gösterememiştir?” Bu mühim bir sorudur değil mi?

Neden Yesrib’de Olan Habeşistan’da Olmadı?

Biraz kıyaslayalım o iki hicret yurdunu? Mesela; Yesrib 3 Yahudi kabile-sinden ve 2 Arap kabilesinden oluşuyordu, bunlar arasında da ciddi sıkıntılar vardı. Ama Habeşistan’da böyle bir durum yoktu. Bir otorite vardı; devletin başında âdil bir kral olan Necâşi vardı, o da ileride Müslüman olacaktı. Siyasal anlamda Habeşistan ile Yesrib’i kıyasladığımızda elbette Habeşistan, Yesrib’ten daha avantajlı idi. Ama gelin görün ki Yesrib’de olanlar Habeşistan’da olmamıştı. Başka bir nokta Mus’ab, Yesrib’e tek başına gitmişti. O, 12 kişilik Yesrib kafilesinde tek Mekkeli idi. Ama Habeşistan yolunda 16 isim vardı ki bunların her biri İslâm Tarihi’nin en güzide şahsiyetlerinden biriydi. Peki, neden 16 kişiye rağmen Habeşistan’da değil de tek kişiye rağmen bu iş Yesrib’de olmuştu?

Tabi bu mühim sorunun birkaç farklı pencereden bakılınca farklı sebepleri var.^[17] Ama biz bu meseleye Mus’ab’ın penceresinden bakarak anlamaya çalışırsak şu neticeyi elde ederiz. Efendimiz (sas) Mus’ab ve diğerlerini Habeşistan’a gönderirken amaç şu idi: “Gidin ve orada kendinizi muhafaza edin. Kendinize sahip çıkın. Benden de haber bekleyin. ‘Gelin’ dediğimde dönüp gelin.” Giden

[15] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 344.

[16] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 127; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1841; İbn Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, V, 175; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36.

[17] Bu sebeplerden bir tanesi de hiç şüphesiz Hz. Mus’ab’ın Habeşistan’da kazandığı tecrübeleri, Yesrib’de uygulama imkânı bulabilmesidir.

o kafilenin hepsinin kulakları Mekke'den gelecek bir haberdeydi. Zaten çok değil 3 ay sonra bir yanlış haber duymuş ve hemen dönmüşlerdi.^[18] Ama Efendimiz (sas), Mus'ab'ı Yesrib'e gönderirken temel amaç Yesrib'i Medine kılmak, yani Yesrib'i, Dârü'l-İslâm yapmaktı. *Mus'ab, Habeşistan'a dönmek üzere giderken, Yesrib'e dönmek üzere değil, ölmek üzere gidiyordu.* Mekke'den haber duyup geri dönme hesapları değil, Yesrib'i Medine kılıp onları davet etme hesapları yapıyordu. Böyle olduğu için de 16 kişi ile Habeşistan'da yapamadığı işleri tek başına Yesrib'de yapıyordu. İşte meselenin Mus'ab penceresinden bakıldığında en temel farkı bu idi.

Burada Mus'ab b. Umeyr bize çok önemli bir hakikati öğretiyor ve diyor ki: “Yaşadığınız coğrafyayı siz nasıl görüyorsunuz? Habeşistan olarak mı Yesrib olarak mı? Eğer yaşadığınız toprak Habeşistan ise siz orada sadece sığınmacısınız. Yok, eğer Yesrib ise siz orayı fethetmeye giden bir fâtihsiniz.”

Bu ikisi arasında nasıl farklar olduğunu biliyorsunuz değil mi? Sığınmacı iseniz; dış dünyaya kapıları kapatmış, kendinizi ve çocuklarınızı muhafaza etme dışında bir amacınız yoktur. Bütün hesaplar muhafaza etme üzeredir. Eğer fâtih iseniz; kendinizi, ailenizi, yakınlarınızı muhafaza etmeyi, çevreyi fethederek elde edeceğinizi çok iyi bilirsiniz. Bundan dolayı da bütün hesaplarınız dünyanın ıslahı üzere kurulur. Belki dünyayı ıslah edemezsiniz ama hedefiniz büyük olduğu için, o büyük hedef ile küçük bir başarı elde etmiş olabilirsiniz. Hal böyle olunca herkes kendi kendine şunu sormalı; falanca yerde evim kira, öğretmenim, imamım, birkaç sene buralarda oturup sonra başka yerlere taşınacak biriyim ya da Avrupa'da, Amerika'da eğitim için, ticaret için, hizmet için, aş için her ne maksat ile olursa olsun bulunan biriyim; yaşadığım yer nere olursa olsun, ben bulunduğum yeri Habeşistan olarak mı görüyorum, Yesrib olarak mı görüyorum? Nasıl görüyorsam elde edeceğim şey kesinlikle ona bağlıdır. Eğer ben yaşadığım toprağı Habeşistan olarak görüyorsam; 25 yıl orada yaşasam da hep dönmenin hesaplarını yapacağım için o toprağı tohum ekmem mümkün olmayacaktır. Bavulunu hep kapının arkasında saklayan biri orada ne yapabilir ki? Ama ben yaşadığım toprakları Yesrib olarak görürsem, yani dönmek için değil de Mus'ab gibi ölmek için oralarda bulunduğumun bilincinde olursam Yesriblerin Medine olması yakındır, inşallah...

[18] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 3; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 194; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 77.

Hicret'ten Hicret'e Bir Hayat

Mus'ab b. Umeyr ve diğer müminleri, I. Habeşistan hicretinde 3 ay orada kalınca duydukları bir haber üzerine Mekke'ye döndüler. O günlerdeki sosyal kural gereği birinin himayesine girmesi gerekiyordu. O da akrabası olan müşrik liderlerden Nadr b. Hâris'in^[19] himayesine giriyordu.^[20] Sonra doğruca üç aydır görmediği Efendimiz'in (sas) huzuruna geliyor, Efendimiz'e (sas) sarılıyor, hasret gideriyor ve başlarından geçenleri anlatıyorlardı.

Mus'ab'ın annesi Hunâs, oğlunun dönüşü ile ümitleniyordu: "Acaba pişman olmuş mudur?" diye, içinden bazı duygular geçiriyordu. Diğer oğlu, Ebü'l-Aziz'i hemen Mus'ab'a gönderdi: "Git, bir bak haline ve bana haber getir." dedi. Ebü'l Aziz gitti ve geldi, annesine dedi ki: "Mus'ab aynı Mus'ab, nasıl gitmişse aynen dönmüş." Anne çılgına dönmüştü. Bağırıyor, çağırıyor ama bir türlü bu işi anlamak istemiyordu. Mus'ab o günler annesini ziyarete geliyor, ona İslâm'ı anlatmak için gayret sarf ediyor, ancak anne bir türlü dinlemiyordu.

Yine bir gün Mus'ab, annesine bir şeyler anlatmaya çalışmıştı ama yine anne hakaretlerle karşılık vermişti. Mus'ab üzgün ve yüreği kan ağlayarak oradan ayrılınca, Mus'ab'ın küçük kardeşi Ebû Rumî sessizce evden dışarı çıkıyor ve Mus'ab'ın yanına geliyordu. Mus'ab, kardeşini görünce: "Seni de mi annem gönderdi" diyordu. Ebû Rumî, "Hayır! Ben kendim geldim, gelmemin sebebi ise, seninle aynı yolda yolcu olmaktır, gittiğin günden beri düşünüyorum ve senin girdiğin bu dinin doğru olduğuna, Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna iman ediyorum" diyordu. İki kardeş birbirlerine sarılıyor. Asıl kardeşliğin yeni başladığını âleme duyururcasına gözyaşları döküyorlardı.^[21] Mus'ab'ın dirayeti kardeşinin imanına vesile olmuştu.

Mus'ab b. Umeyr bize yine bir şey öğretti değil mi? Siz dininizi yaşayın, yaşamak en büyük tebliğdir; konuşmaktan daha da tesirlidir. Saatlerce namazı anlatmaktansa, ev halkınız sabah suyun sesini duysunlar; çeşmeden akan suyun sesi, dilden çıkan kelimelerin sesinden daha tesirlidir. İşte Mus'ab da bunu

[19] Döneminin farklı isimlerinden biridir. Bkz. İrfan Aycan, "Nadr b. Hâris" *DİA*, XXXII, 280, 281

[20] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 227-228.

[21] Ebû Rumi, Hz. Mus'ab'ın baba bir kardeşidir. Onun annesi Rûm asıllı bir kadın olduğu için böyle kün-yelenmiştir. Ebû Rumi, iman yolunda bir hayat yaşayacak, en son Yermük Savaşı'nda şehit olacaktır. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, VI, 2228; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 109.

Şâhidlerin Dilinden

Abdullah b. Âmir b. Rebî'a babasından naklen şunları anlattı: "Mus'ab b. Umeyr Müslüman olduğu günden Uhud'da öldürülünceye kadar -Allah ona rahmet eylesin- benim yakın arkadaşım ve sırdaşımdı. Habeşistan ülkesine yapılan her iki hicrete de bizimle beraber katıldı. Ondan daha güzel ahlaklı ve daha az muhalefet eden bir adam asla görmedim."

[İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 128]

yapmıştı. O kardeşine belki dilden bir şey anlatmamıştı ama halden, hayatından çok şey anlatmış, o anlattıkları da Ebû Rumî'nin gönül sandıklarının kilitlerini açmıştı.

Mus'ab'ın ailesinden birini kazanmasının sevinci devam ederken, o günler Mekke, Müslümanlara karşı baskı ve şiddetini daha arttırmıştı. Öyle ki Mekke sokakları şimdi Müslüman olan insanların kamçılar altındaki sesleri ile işkeneler altındaki inlemeleri ile çağlıyordu. Günler böyle zorlu giderken Efendimiz (sas) Müslümanlara yeniden Habeşistan yollarını işaret ediyordu. Bu sefer daha kalabalık bir katile Habeş ülkesinin yollarına düşecekti. 83 erkek, 18 kadın toplam 101 kişi ilk giden katile içerisinde yer alacaklardı. [22] Tabi daha sonra münferiden gidenlerle sayı biraz daha artacaktı ama ilk giden kafilenin sayısı bu kadardı. Tarihler Nübüvvetin 6. yılını gösterdiğinde, I. Habeşistan hicretinin üzerinden 3-4 ay geçmemiştir ki Müslümanlar yine hicret yollarına düşmüşlerdir. [23] Mus'ab, bu hicrete, yeni Müslüman olmuş küçük kardeşi Ebû Rumî'yi de yanına alarak katılmış, hayatı hicret olan bu büyük insan ikinci kez Habeşistan yollarına düşmüştü. [24]

İmtihanlar Şiddetleniyor

Hiz. Mus'ab, kardeşi Ebû Rumî ile birlikte bir müddet Habeşistan'da kaldıktan sonra Mekke'ye dönmüştü. Bu dönüş zamanı konusunda net bir bilgi yok elimizde ama Müslümanların ambargo altında oldukları Şib-i Ebî Tâlib

[22] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 434-435; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 198-227.

[23] İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 195; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 67-69.

[24] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1841; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 175; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36,37.

günlerinin sonuna doğru olduğunu söyleyebiliriz. Onun geri dönüşünü haber alınca anne Hunâs, yine ümitlenmiş, acaba Mus'ab bu sefer döner mi diye içinden bazı hesaplar yapmaya başlamıştı. Bakmıştı ki Mus'ab yine aynı halde, bu sefer bir evlat için daha zorlu olan bir imtihanı seçmişti. Hunâs, Mus'ab'a demişti ki: *"Ey Mus'ab! Eğer bu dini bırakıp atalarının dinine dönmezsen, Lât'ın, Uzzâ'nın ve Menât'ın üzerine yemin olsun ki ağzıma bir tek lokma almayacak, bir damla su içmeyeceğim. Açlıktan ölüp gitsem de ben bu halden vazgeçmeyeceğim."* Ne kadar zor bir durum değil mi? Bu sözler üzerine Mus'ab yaşlı gözlerle annesinin karşısında durdu: *"Ey Anacığım! Seni ne kadar sevdiğimi sen çok iyi biliyorsun. Sana zarar gelmesinin bana ne kadar ağır geleceğini de sen iyi biliyorsun. Ama anacağım, unutma ki ben Rabbimi senden daha çok seviyorum, Peygamber olarak iman ettiğim elçiye senden daha çok seviyorum. Onların sevgisi yüreğimi kaplamışken, sen açlıktan kırılсан bile ben bu dinimden ve bu davamdan vazgeçmeyeceğim."* Hunâs, oğlundaki bu kararlılığı görünce artık Mus'ab'a hiçbir şey demedi, diye-medi. Son sözü; *"Git, ne halin varsa gör!"* oldu. ^[25]

Bunun üzerine Mus'ab, Müslümanların yanına döndü. O günler Şib-i Ebî Tâlib ambargosunun son günleri idi. 3 yıl boyunca Müslümanlar, büyük bir im-tihan vermiş, işin sonunda da müşrikler ambargoyu kaldırmak zorunda kalmış-lardı. Ambargonun kalkması ile Müslümanlar biraz rahatlamışken, arka arkaya olan iki ölüm, Efendimiz'i (sas) de Müslümanları da tabi ki Mus'ab'ı da derin-den yaralamıştı. Önce 10 yıllık şefkatli kolların sahibi olan Ebû Talib vefat et-miş, ondan üç gün sonra 15 yıl nübüvvetten önce, 10 yıl nübüvvetten sonra, 25 yıldır, Efendimiz'in (sas) yastığının ortağı, evinin sultanı, müminlerin annesi Hatice validemiz vefat etmişti. ^[26]

O acı günlerin hemen arkasından gelen günlerin birinde, Efendimiz (sas) bir grup sahâbi ile birlikte Kâbe'nin avlusunda oturuyorlardı. Bu olayı bize bir-çok kaynakta Hz. Ali anlatır. Der ki Hz. Ali: *"...Bir de baktık, Mus'ab eski bir el-bisenin içerisinde bize doğru yürüyor. Efendimiz (sas) gelenin Mus'ab oldu-ğunu görünce, bir anda 5-6 sene önceki Mus'ab'ı hatırladı. O göz kamaştıran elbiseler içerisinde, herkesin iç geçirdiği ayakkabılar içerisinde, ona mahsus ko-kular sürünüp sokaklarda yürümeye başladığında, Mekke'nin en güzel kızları-nın, Yûsuf'un karşısında sinelerini parçaladıkları gibi, iç geçirdikleri Mus'ab'ı*

[25] Büreygîs, M. Hasan, *Mus'ab b. Umeyr*, s. 22, 23.

[26] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 236; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 198, 199; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 125.

hatırladı. O Mus'ab, şimdi yırtık, yamalı bir elbise içerisinde kendine doğru yürüyor. Efendimiz (sas) bir ah çekti orada; gözünden yaşlar boşandı. Efendimiz (sas) Mus'ab kendine doğru yürürken döndü ve ashâbına dedi ki: “Dünyayı bütün ahalisiyle değiştirebilen Allah’a hamd olsun. Şu genci görüyor musunuz? O, önceden anne ve babasının en sevgili varlığı idi. Daha sonra Allah ve Resûlü’nün sevgisi, anne ve babasının sevgisine galebe çaldı. O da, Allah’ı ve Resûlü’nü anne ve babasına tercih etti.” [27]

Ufukta Yesrib Var!

Efendimiz (sas) 10. yılın sonunda: “Acaba Tâif imana yatak olur mu?” düşüncesiyle yanına Zeyd b. Harise’yi de alarak oraya gitti ama olmadı, oradan da eli boş döndü. Bu sefer Efendimiz (sas) Hac ve ticaret maksadı ile Mekke’ye gelen çadırları dolaştı ve bu çadırlardan bir tanesi Hazreclilere mensup bir çadırdı, orada 6 delikanlı vardı, onları iman etmesi ile yeni bir süreç başladı [28] ve derken, 6 kişi bir sene sonra 12 kişi olarak Akabe’ye gelip, Efendimiz’e (sas) el uzatıp, iman ettikten sonra, bir muallim istediler. [29] Efendimiz de onlara Mus’ab’ı verdi. Şimdi Mus’ab, iki Habeşistan hicretinden sonra Yesrib yollarını düşmüştü. Niye hep ben demeden, başka kimse yok mu demeden Efendimiz (sas) “Sen ey Mus’ab!” dediğinde; “Lebbeyk Yâ Resûlullah” deyip arkasına bakmadan 12 kişi ile Yesrib yollarını arşınlamaya başlamıştı. [30]

Mus’ab, Yesrib’e gelir gelmez; Yesrib’in ilk Suffa’sı olan, bir başka ifade ile Yesrib’in Dârü’l-Erkam’ı olan Esad b. Zürâre’nin evine yerleşmişti. [31] Mus’ab buraya yerleşir yerleşmez, Esad’dan Yesrib ile ilgili bazı bilgileri aldı. Akrabalık ilişkilerinden, sosyal bazı kurallara, gelenek ve göreneklerden, bazı yumuşak karın ihtiva eden hassas meselelere, Yahudilerle olan münasebetten, aile yapılarına kadar tüm bilgileri öğrendi. Bunlar çok önemli şeylerdi. Ayak bastığınız toprakların ve oranın insanının hususiyetlerini bilmezseniz, bazen kaş yapayım derken, göz çıkartabilirsiniz. Çünkü bir davetçi için en önemli meselelerden bir tanesi, davet/muhatap kitlesini çok iyi tanımasıydı.

[27] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 128.

[28] İbn Sa’d, *Tabakat*, I, 206; Belâzürî, *Ensâbü’l-Esrâf*, I, 238.

[29] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 129; İbn Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, V, 175; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36,37.

[30] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 129; İbn Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, V, 175; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36,37.

[31] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 130.

Mus'ab, bu tarz şeylere dikkat ederek, tebliğ ve davet çalışmalarını aralıksız devam ettirdi. Çok değil, bir yıl içerisinde Medine'de imanın konuşulmadığı ev kalmadı. “Medenileri/Medinelileri ikna, söz iledir”^[32] ilkesi gereği, Mus'ab; bağırmadan, çağırmadan, kırmadan, dökmeden, sükûnet ile Yesrib'in toprağına iman tohumu ekiyordu. Useyd b. Hudayr'ı, Sa'd b. Muâz'ı, Sa'd b. Ubâde'yi ve daha nicelerini bu hali ile kazanıyordu.^[33]

Mus'abü'l-Hayr/Hayırlı Mus'ab...

Aylar Zilhicce'ye yaslanınca hem Yesrib'de hem Mekke'de büyük bir heyecan oluşmuştu. Efendimiz (sas), ara ara Yesrib'den iyi haberler alıyordu ama neticenin ne olduğu konusunda net bir bilgisi yoktu. Bir yıldır Mus'ab ile doğrudan görüşmemişlerdi. Şimdi belirlenen tarih gelmiş, Yesrib'den büyük bir kabile yola çıkmış, kimselere bir şeyler söylemeden Hac maksadı ile Akabe'ye doğru yürümeye başlamışlardı. 73 erkek, 2 kadın, tam 75 kişi ...^[34] Sadece Müslüman olanların sayısı bundan ibaret değil tabi, gelenler bir yönü ile gönderilen temsilcilerden oluşuyor.

Mus'ab b. Umeyr, usulüne ve üslûbuna uygun adımlarla davet çalışmalarını böyle bir noktaya vardırmıştı. Arkasında 75 adam ile Akabe'ye gelmiş, Mekke'nin girişinde yollarını onlarla ayırmış: “Mekkeliler beni sizinle görmesinler” demişti. O başka bir yoldan Efendimiz'e (sas) doğru yürümüş, Yesribliler ise Akabe'de konaklamışlar ve gece Efendimiz'i (sas) beklemeye başlamışlardı. Efendimiz (sas) onlara o gece gelecek, çok önemli şeyler konuşulacak ve hicret yolu o gece açılacaktı.^[35]

Mus'ab, kimselere sezdirmeden doğruca Efendimiz'in (sas) yanına gelmişti. Allah Resûlü o büyük davetçiyi karşısında görünce çok sevinir, sarılır. İkisi de orada gözyaşlarını tutamazlar. Bir yıllık hasret orada son bulur. Efendimiz (sas) hemen Mus'ab'ı yanı başına oturtur ve ona, Yesrib'deki durumları sorar. Ne der Mus'ab biliyor musunuz? “Yâ Resûlullah! Yesrib'de imanın ulaşmadığı, konuşulmadığı bir tek ev kalmadı.” Efendimiz'in (sas) duymak istediği de buydu

[32] “... Zira, medenilere galebe çalmak iknâ iledir. Söz anlamayan vahşiler gibi icbar ile değildir. Biz muhabbet fedâileriyiz. Husumete vaktimiz yoktur...” Bediüzzaman, *Hutbe-i Şamiye*, s. 92.

[33] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 488-688.

[34] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 56; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 207, 208.

[35] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 56, 57; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 207, 208.

zaten. O anda Efendimiz (sas) öyle bir sevindi ki: “**Ey Mus’abü’l-Hayr! Ey Hayırlı Mus’ab! Desene Allah senin elinle Yesrib’e hayrı ulaştırdı!**” dedi. ^[36]

Mus’ab bu gelişinde iki ay Mekke’de kalıp sonra tekrar ve son kez Yesrib’e doğru yola çıktı. Zorlu bir yolculuktan sonra Yesrib’e ulaştığında Yesribli-ler imanlarının öğretmeni olan Mus’ab’ı büyük bir sevinç ile karşılayacaklardı. Mus’ab’ın gidişinin birkaç gün sonrasında Efendimiz (sas) de hicret edecek ve tüm Müslümanlar için de Mus’ab için de Yesrib’de yeni bir dönem başlayacaktı.

Medine’de Başlayan Yeni Hayat ve Evliliği

Efendimiz (sas) buraya hicret eder etmez ise, mescidini ve hemen arkasından mektebini inşa ederek başlamıştı. Mescidin inşası bitince yeryüzünde ikinci bir örneği halen o düzeyde yaşanmamış olan bir kardeşlik destanı yazılmış, muhacir ve ensar kardeş kılınmıştı. Bu kardeşlik olayında Mus’ab’ın payına, Ebû Eyyûb el-Ensârî düşmüştü. ^[37]

O günler Mus’ab, 36-37 yaşlarındaydı ve halen evlenmemişti. O, kısacık hayatına, dört hicret sığdırmış, onlarca hatta yüzlerce insanın hidâyetine vesile olmuştu ama bir türlü evliliğe sıra gelmemişti. O günlerde Efendimiz’in (sas) vesilesi ile Mus’ab, Efendimiz’in (sas) halasının kızı, annemiz Zeyneb bint Cahş’ın kız kardeşi Hamne bint Cahş ^[38] ile evlendi. ^[39] Allah o evlilikten onlara bir kız nasip edecekti bir yıl sonra... Adını Zeyneb koyacaklardı. Zeyneb bint Mus’ab/Mus’ab’ın kızı Zeynep... Zeynep validemiz, yıllar sonra Ümmü Seleme validemizin kardeşinin oğlu olan Abdullah b. Abdullah b. Ebî Ümeyye ile evlenecek ve ondan Muhammed ve Mus’ab isimli oğulları ile Karibe isimli bir kızı olacak, o soy öylece devam edecekti. ^[40]

Bedir Yolunda

Hicretin 2. yılı Ramazan ayında, Bilâl Bedir için sahâbeyi cihada davet ettiğinde, o davete ilk icâbet edenlerden biri de Mus’ab olacaktı. Bedir’in

[36] İbn Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, V, 175.

[37] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 131; Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 386.

[38] Bkz. Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 346, 347.

[39] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 131; İbn Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, V, 175.

[40] İbn Hacer, *el-İsâbe*, VI, 2524; İbn Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, VII, 135.

meydanına gelindiğinde Efendimiz'in (sas) elinde bir bayrak, üç sancak vardır. Bayrak siyahtı; sancakların ikisi de siyah, biri ise beyazdı. Efendimiz, siyah bayrağı Ali'ye verdi. Ali, ordunun genel bayraktarı idi. Geriye üç sancak kalmıştı. Bu üç sancaktan biri Hazrec için, diğeri Evs için, üçüncüsü ise muhacirler içindi. Efendimiz (sas) Hazrec'i temsilen o sancağı, Hubâb b. Münzir'e verdi, Evs'i temsilen Sa'd b. Muâz'a verdi. Sıra muhacirleri temsil gelince gözü Mus'ab'ı aradı. Mus'ab gelince, iman ile inkârın o ilk büyük karşılaşmasında, imanın sancaklarından birini ona taşıttı. ^[41]

Âlimlerin Dilinden

İbnü'l Cevzî (v. 597/1201) şöyle der: "Resûlullah (sas), ensar ile birinci Akabe biatını yapınca Mus'ab b. Umeyr'i Medinelilere İslâm'ı öğretmek ve onlara Kur'ân okutmak üzere gönderdi. Mus'ab her gün onların evlerine gider ve onları İslâm'a davet ederdi."

[İbnü'l Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, s.173]

Savaş başladı... Bedir bir günün yarısı kadar sürmüştü, o savaş Kur'ân'ın ifadesi ile *yevmü'l-furkân*'dı; ^[42] Hak ile bâtılın, hidâyet ile dalâletin, akide ile kabilenin, iman ile inkârın en derin çizgilerle birbirinden ayrıldığı bir savaştı. Bu savaşın sevinen tarafı Müslümanlar olmuştu. Müslümanlar o gün içlerinde Ebû Cehil, Utbe, Şeybe, Velîd ve daha nicelerinin bulunduğu 70 müşriği öldürmüş, 70 müşriği esir almış; kendilerinden de 14 arkadaşlarını Bedir'in meydanında kurban olarak, şehit vermişlerdi. ^[43]

Mus'ab savaş boyunca kendisine emanet edilen sancağı yere düşürmeden taşıymıştı. O gün o beyaz sancak, yıllar sonra Bedir her anıldığında, ilk hatırlanan şeylerden biri olacaktı. Savaş sonrası, Müslümanlar esirleri kendileri ile Medine'ye götürme hazırlıklarına girişince, Mus'ab, bir de baktı ki ensardan Müdlic b. Nadha'nın elinde abisi Ebü'l-Aziz b. Umeyr var. Hemen koştu Müdlic'in yanına ve ona dedi ki: "Ey Müdlic! Esirini sıkı bağla, onun annesi, Mekke'nin en zengin kadınlarından biridir. Senin esirin çok iyi para eder." Ebü'l-Aziz; öz kardeşi Mus'ab'ın bu sözlerini duyunca şok olur: "Ey Mus'ab! İnsan öz kardeşine

[41] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 11; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, I, 58.

[42] Enfâl 8/41.

[43] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 15; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, I, 144.

bunu yapar mı?” der. Mus’ab’ın verdiği cevap çok manidardır: “Benim kardeşim sen değil, seni bağlayan şu Medinelidir. Bizi kardeş yapan, aynı anadan babadan olmamız değil; aynı Allah’a ve aynı Peygamber’e inanmamızdır.”^[44] İşte hakiki iman budur; bunu da ancak Mus’ab gibi olanlar yapabilir. Boşuna Kur’ân; Bedir’e yev-mü’l-furkân dememiş değil mi? Fark günü, ayırım günü, ayrıştıran gün... Öyle bir gün ki iman ile inkârı en derin çizgilerle birbirinden ayırıyor; kişiyi babasından, anasından, kardeşinden, akrabasından, en yakınlarından... Çünkü mesele akide meselesi olunca, iman dışında başka hiçbir şey bakılmıyor.

Kaynaklarımızın bize naklettiği rivayetlerden gördüğümüz kadarı ile Ebü’l-Aziz’in, Müslümanlardan çok ikram görmesine rağmen iman etmemiş,^[45] annesi fidye olarak 4000 dirhem ödeyerek onu Müslümanların elinden almıştı.^[46] Ebü’l-Aziz, Bedir’den sonra kini daha da derinleşmiş ve o halde Uhud’a katılmış ve ne yazık ki Uhud’da Mus’ab gibi hayata veda etmişti.^[47] Ama Mus’ab Müslümanların saflarında şehit olarak bu dünyadan ayrılırken, o kâfir olarak bu dünyadan göçüp gitmişti.

Son Durak: Uhud

Bedir’in üzerinden 14 ay geçmemişti ki Mekke 3000 kişilik büyük bir ordu ile Medine’ye doğru yola çıkmıştı. Efendimiz (sas), Mekke’nin bu hazırlıklarını kurduğu istihbarat ağı ve Hz. Abbas’ın o sıralar Müslüman olmasa bile, kendisine yazdığı mektup ile öğrenmişti.^[48] Bunun üzerine Efendimiz (sas) Ashâbı ile gelen büyük ordunun nasıl karşılanacağı konusunu istişare etmeye başlamıştı. Kendi ve bazı sahâbenin büyüklerinin görüşü Medine’de kalıp savunma savaşı yapmakken, özellikle Bedir’e katılamamış genç sahâbilerin görüşü ikinci bir Bedir yaşama heyecanından dolayı meydan savaşı yönündeydi. Çoğunluk

[44] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 385; Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, I, 140.

[45] Ebü’l-Aziz bu durumu şöyle anlatır: “Beni Bedir’den Medine’ye getirdikleri zaman, ben ensardan bir ailenin payına düşmüştüm. Muhammed, biz esirler hakkında Müslümanlara tavsiyelerde bulunmuştu. Bu sebeple de onlar, sabah ve akşam yemeklerinden bana verirdi, hurmaları ise kendileri yerlerdi. Onlardan birinin eline bir ekmek parçası geçse, onu hemen bana verirdi. Ben de utandığımdan, o ekmek parçasını, veren kimseye iade ederdim. Fakat o yine ekmeğe dokunmadan tekrar bana verirdi!” İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 299, 300; Taberî, *Tarih*, II, 287; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 306-307.

[46] İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 19; Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, I, 143.

[47] Zübeyri, *Nesebu Kureyş*, s. 254.

[48] İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 36; İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü’l-Eser*, II, 2, 3.

onlarda olduğu için, Efendimiz (sas) istişareye verdiği önem gereği kendi görüşünü değil, bu gençlerin görüşünü kabul etmişti. Hemen ordu hazırlanmış, 1000 kişilik büyük bir ordu, Medine'den Uhud'a doğru yola koyulmuştu. Yolun bir yerinde münafıkların lideri İbn Selûl, 300 askeri içlerine şüphe düşürüp, ordudan ayırıp, onları da alarak Medine'ye geri dönmüştü.^[49]

Efendimiz (sas), Uhud'un yamaçlarına gelince askerlerini orada konuşlandırdı. Okçuları, piyadeleri yerleştirdikten sonra, sıra sancakların verilmesine gelmişti. Uhud'a, Efendimiz (sas) üç sancak getirtmişti. Efendimiz (sas), muhacirlerin sancağını Hz. Ali'ye vermişti. Hazreclilerin sancağını Bedir'de olduğu gibi Hubâb b. Münzir'e vermişti. Evslilerin sancağını ise Sa'd b. Muâz'ın yerine, Mus'ab'ın eliyle imana taşınan Üseyd b. Hudayr'a vermişti. Daha sonra Efendimiz (sas) karşı tarafın sancağının yine Abdüddâroğulları'ndan, Mus'ab'ın amca oğullarından Talha b. Ebî Talha'nın elinde olduğunun haberini aldı. Hemen Mus'ab'ı çağırttı ve muhacirlerin sancağını Hz. Ali'den alarak ona teslim etti: **"Bugün sancağımız yine sana emanet"** dedi.^[50] Mus'ab ikinci kez İslâm'ın sancağını taşıma şerefine nail oluyordu.

Mus'ab o gün bir hırka giymişti ya da bir rivayete göre Efendimiz (sas) kendi hırkasını Mus'ab'a giydirmişti. Ona bakanlar, onu Efendimiz'e (sas) benzetmişlerdi. Mus'ab da o gün başka bir güzellik vardı. Sanki daha savaş başlamadan Cennet insanı olmaya başlamış, daha Uhud'a gelmeden çokları gibi Cennet'in kokusunu almaya başlamıştı. Efendimiz (sas) sancağı emanet ettiğinde ondaki bu havayı fark etmişti; sanki bir daha bu dünyada görüşemeyecekler gibi birbirlerine şöyle bir bakmışlardı. O bakış, sahâbeyi duygulandırmıştı. Çünkü Efendimiz'in (sas) bakışlarında mâna vardı. O bakışın mânası ise Mus'ab, Cennet yolcusu olacaktı mesajı taşıyordu.^[51] Şimdi, Mus'ab bir elinde sancak, bir elinde kılıç, sırtında hırka Uhud'un meydanında risâletin davası için tüm as-hâb gibi: **"Emit emit/Öldür öldür!"** diye haykırıyordu.^[52] Bedir'in parolası *Ahad ahad* idi.^[53] Uhud'un parolası ise düşmanın ödünü koparıyordu. *Emit emit* diye haykırıyorlardı.

[49] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 39; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 150.

[50] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 39; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, I, 234.

[51] İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 175, 176; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36,37.

[52] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, I, 234; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 317.

[53] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 287; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 274.

Uhud'un Meydanında Bir Yiğit

Uhud, üç safhalı bir savaştı. İlk safhası ikinci bir Bedir, ikinci safhası can pazarının yaşandığı bir zemin, üçüncü safha ise bir toparlanıştı. O savaşın ikinci safhasında Vahşi talihsiz mızrağı ile devrilmeyen bir dağ olan Hamza'yı deviriyordu. İşte bu safhada Abdullah b. Caşş lime lime kılıçların altında doğranıyor; kulakları, dudakları gözleri birer birer koparılıyor, çıkarılıyordu. İşte bu safhada Mus'ab, İbn Kamîa'nın kılıcının karşısında yıkılıyordu.

Uhud'un bu acı ve hüznü safhasında, Mekke tarafı beklediği fırsatı yakalamanın sevinci içerisinde idi. Mekke tarafında çoklarının hesabı şahsi idi. Bedir'de öldürülen yakınlarının kanını yerde bırakmamak ve onların intikamını almakti. 14 aydır, her gün Kâbe'nin önüne gelip de bu yeminleri yenileyenler vardı. Mesela; onlardan biriydi. Hind bint Utbe ... O, Bedir'de öldürülen babası, kardeşi, amcası ve diğer yakınlarına karşılık Hamza'yı öldürmeye yemin içmişti. Bunun için Cübeyr b. Mut'im'in kölesi Vahşi'yi ayarlamış, onunla bu konuda bir antlaşma yapmıştı. Hind'in dışında da yemin edenler vardı. Ama 4 kişi vardı ki onlar sadece ve sadece Efendimiz'i (sas) öldürmeye yemin içmişlerdi. Bu dört isim şunlardı: Abdullah b. Şihab ez-Zühri, Utbe b. Ebi Vakkâs /Sa'd'ın abisi, Übeyy b. Halef, Abdullah b. Kamîa...^[54]

Bu dört isim, özellikle Uhud'un ikinci safhasında ibre kendilerine doğru dönünce, o meydanda Efendimiz'i (sas) aramaya koyuldular. Tek amaçları O'nu bulup, öldürmekti. Sahâbe bunu bildiği için Efendimiz'in (sas) etrafında adeta etten bir duvar örmüşlerdi. Kendi canlarını Efendimiz'i (sas) koruma adına siper etmişlerdi. Niceleri o meydanda O'nun ayağına bir tek diken batmasın diye candan, canandan, yardan, yarenden vazgeçmişlerdi. Böyle bir sayfada İbn Kamîa da aklına koyduğu bu planı yerine getirmek üzere, Uhud'un meydanında Efendimiz'i (sas) arıyordu. Tam o anda Mus'ab ile karşı karşıya geldiler. İbn Kamîa, bir anda "Buldum!" dedi. İşte aradığım insan bu dedi ve hemen Mus'ab'ın karşısına geçti. Elindeki zalim kılıcı Mus'ab'ın sağ koluna doğru vurdu. Mus'ab acılar içinde sağ elinde olan sancağı sol eline doğru aldı. İbn Kamîa'nın derdi Muhammed zannettiği karşısındaki insanı yere sermek; Mus'ab'ın derdi ise, elindeki sancağı düşürmemekti. İbn Kamîa bu sefer sol kola bir darbe indirdi. Sol kolun da takati kesilmişti. Bu sefer Mus'ab sancağı

[54] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I, 275; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 319.

göğsüne doğru sıkıştırdı; o son anda bile kendine emanet edilen o büyük değeri yere düşürmeme sevdasında idi. İbn Kamîa bir darbe de Mus'ab'ın başına vurunca, yıkıldı yiğit sahâbi Uhud'un meydanına... İbn Kamîa, Mus'ab'ın yıkılması ile bastı naray: “*Muhammed öldü, ben Muhammed'i öldürdüm!*” dedi. Muhammed'i (sas) öldürmek öyle kolay mıydı? Mus'ab'ların olduğu bir dünyada Muhammed öldürülebilir miydi? Mus'ab o zaman anladı ki İbn Kamîa, onu Muhammed diye öldürüyordu. İşte o zaman, biraz sevindi; belki sancağı düşürmüştü çünkü o düşmüştü ama giderken bile Muhammed'e keffaret olarak gidiyordu. Toprağın üzerine yıkılırken Mus'ab başını toprağa gömdükçe gömüyor, İbn Kamîa da onun işini bitirmek için kılıcını o güzel başa vurdukça vuruyordu. ^[55]

Daha sonra anlaşılabilecekti bunun hikmeti. Mus'ab iki şeyden dolayı başını toprağa gömmüş olabiliirdi: İlki; İbn Kamîa onu Muhammed diye öldürüyordu. ‘Aman beni tanımasın, beni o zannetsin. Eğer benim Muhammed olmadığımı anlarsa, Efendimiz'in (sas) peşini bırakmaz.’ Bundan dolayı tanınmamak için başını toprağa gömdükçe gömüyordu. İkincisi ise; Mus'ab utanıyordu, mahcuptu. Efendimiz (sas) bana bu sancağı emanet etmişti ama ben koruyamadım, Muhammed'in sancağını yere düşürdüm. Ben Rabbimin ve O'nun yüzüne nasıl bakarım endişesi ve mahcubiyetinden dolayı toprağa yüzünü gömüyordu.

Hey Mus'ab! Sen nasıl bir muallimsin böyle! Hayatın boyunca değil sadece o gün, 1500 sene sonrasına bile ders veriyorsun. Değil sadece hayatında, giderken bile ders veriyorsun. Ama öyle ağır bir ders ki bir daha başka birinin hele bizim gibi yarım yamalak adamların yapacağı bir iş değil bu ...

Düşen Sancak, Yetişen El

Mus'ab devrilince Uhud'un meydanına, sancak düşmüştü. Mus'ab düşünce, sancak düşmüştü... Hz. Ali hemen koştu, Mus'ab'ın kanı ile adeta imza attığı o sancağı kaldırmış yerden bir daha onu Uhud'un meydanında sallamıştı. ^[56] Mus'ab düşünce, Ali çıkmıştı sahneye, zaten Ali hep sahnelerde idi... Neden risâlet davasının sancağı şimdi yerlerde? Çünkü içimizde ne yürüyünce taşı toprağı inleten Hamzalar var... Ne ancak kol kesilince sancağı yere bırakacak Mus'ablar var... Ne de düşen sancağı yeniden kaldıracak Aliler var...

[55] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 127; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 175; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36,37.

[56] Taberî, *Tarih*, III, 17.

Uhud o zorlu savaş, büyük bir acı ve ders ile sona eriyor. Mekkeliler çekiliyorlar; geldikleri yere dönüyorlar. Müslümanlar toparlanıyor, Uhud'un yamaçlarından savaşın meydanına doğru iniyorlar. Sıra işin en zor tarafına geliyor; şimdi Uhud'un meydanında kanlı bedenleri ile duran yiğitler, birer birer toprağa emanet ediyorlardı...

Yiğitler getiriliyor, birer birer huzuru Nebî'ye... Son kez kutlu Hz. Nebî (sas) bu dünya gözü ile onları görecektir, onlar şehit olarak son kez Efendimiz'in (sas) huzurunda onun nefesini duyacaklar... Süveyb b. Sa'd ile Mus'ab'ın baba bir kardeşi olan Ebû Rumî, kanlar içerisinde olan Mus'ab'ın mübarek cesedini Efendimiz'in (sas) huzuruna taşırlar.^[57] Efendimiz (sas) 15 yıldır, iman yolunda, risâletin davası uğrunda elinden gelenleri yaptığı gibi, elinden gelmeyenleri bile yapan bir yiğidini o halde görünce gözyaşlarına hâkim olamaz... Bu, onlarla bu dünyadaki son anlardı, bir veda idi...

Sordular: “Yâ Resûlullah! Ne yapalım şehitlerimizi, Medine'ye mi götürelim, burada mı defnedelim.” Efendimiz: **“Burada defnedin kıyamete kadar gelecek müminler burada onları ziyaret etsinler, onlara selam versinler. Allah'a yemin olsun ki kim onlara selam verirse, onlar, bu selamları duyar ve bunun karşılığını verirler.”**^[58] buyurdu.

Nereden Nereye

Daha sonra kabirler kazılmaya başlandı. Kabirler kazılmıştı ama şehitlerin sayısı fazla idi. Uhud'un şehit sayısı 70 idi ama bunların bazıları yaralı bir halde Medine'ye gitmiş, orada vefat etmişlerdi. Bazılarını ise yakınları, Efendimiz'in (sas) uyarısından önce alıp Medine'ye götürmüşlerdi. Geriye kaç kişinin kaldığı net değildir ama 50 yakın şehidin bir anda defnedildiği tahmin edilmektedir. Kabirler kazılıp, şehitler sayılınca Sahâbe; “Yâ Resûlullah! Kazdığımız kabirler şehitlerimize yetmeyecek” dediler. Efendimiz (sas): **“Öyleyse, bir kabre iki kişi koyun”** dedi. Sahâbe bu sefer: “Hangi sıra ile koyalım” dediler. Efendimiz: **“Kur'an'ı en çok bilen öne, ondan az bilen arkaya koyun. Dünyada birbirlerini sevenleri, birbirlerinden ayırmayın ve onları elbiseleri ile defnedin. Onlar yarın Allah'ın huzuruna o kanlı bedenleri ile varacaklar”**^[59] dedi.

[57] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 336.

[58] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 29.

[59] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, IV, 19; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 336; Taberî, *Tarih*, III, 26.

Bu emir gereği şehitler defnedilmeye başlandı. Önce Hamza, onun hemen yanı başına yeğeni Abdullah b. Cahş... Sonra Mus'ab geldi. Elbiseleri paramparça olmuş üstünde... Sahâbe dedi ki: “Yâ Resûlullah! Mus'ab'ın elbisesi parçalanmış, üstündeki hırkayı yukarı çekiyoruz ayakları, ayaklarına çekiyoruz başı açıkta kalıyor, ne yapalım?” Bunun üzerine Efendimiz (sas) Mus'ab'ın bedeninin başına geldi. Şöyle bu halde olan Mus'ab'a yaşlı gözlerle baktı: **“Ah Mus'ab ah! Seni Mekke'de ilk gördüğümde üzerinde paha biçilmez elbiseler vardı. Senden daha güzel giyinen yoktu. Şimdi sen, saçların dağılmış ve sadece eski bir hırkanın içinde üzerini bile tam örtmeyecek elbiseler içindesin...”** Efendimiz (sas) sözlerini bile tamamlayamamıştı. Sonra döndü sahâbeye dedi ki: **“Hırkayı başına doğru çekin, ayaklarını ise izhir otları ile kapatın.”**^[60] Böyle yapıldı ve Mekte'nin en asil genci sarılacak kefen bile bulunamadan, bu dünyadan çekip gitti...

[60] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 133; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 175; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36,37.

❖ ❖ ❖ **MUS'AB B. UMEYR'İN HAYATINDAN MESAJLAR** ❖ ❖ ❖

- ❖ Bu zaman dilimlerinin Mus'ab'ı olmak istiyorsan; feda etmeyi, sürekli vermeyi, gözden çıkarmayı ve kurban olmayı hayatının esası kılmalısın. Küçük şeyleri feda edemeyen, büyük karşılıklara nasıl ulaşabilsin ki?
- ❖ Bu toprakların Mus'ab'ı olmak istiyorsan, buraları Habeşistan olarak değil, Yesrib olarak görmek zorundasın. Ölmek için değil de dönmek için bir yerde bulunursan, orayı nasıl yeşertebilirsin ki?
- ❖ Bu ortamların Mus'ab'ı olmak istiyorsan, söz adamı değil, hâl adamı olmak durumundasın. Yaşantın tebliğ etmiyorsa, sana bakan İslâm'ı sende görmüyorsa, imanın tadını sende alamıyorsa, nasıl başkalarını diriltebilirsin ki?
- ❖ Bu zeminlerin Mus'ab'ı olmak istiyorsan, sözün gücüne inanarak, medenîleri ikna söz iledir ilkesini unutmamalısın. Hatib olarak kendini, muhatap olarak karşındakini iyice tanımalı, hitap olarak sözlerini güzel seçmelisin. Bunlara dikkat etmezsen, nasıl tebliğ ve davet yapabilirsin ki?
- ❖ Bu güzel davanın Mus'ab'ı olmak istiyorsan, zor bir işe talip olduğunu hatırlından çıkarmamalısın. Dava risâletin davasıdır; bu davada bedel ödemek var, hicret etmek var, karşılığını burada beklemeden toprağa tohum ekme sorumluluğu var, sevdiğini iddia ettiğin kimselerin kefareti olarak kılıçlar altında doğranmak var. Bunları göze almazsan nasıl Mus'ab'la aynı davanın mensubu olabilirsin ki?

Kur'ân Tercümanı
ABDULLAH b. ABBAS

(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân iklimi

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ
وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ
عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ

**"Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam
O'na yalvaranları kovma! Onların hesabından
sana bir sorumluluk; senin hesabından da
onlara herhangi bir sorumluluk yoktur ki
bunları kovup da zalimlerden olasın!"**

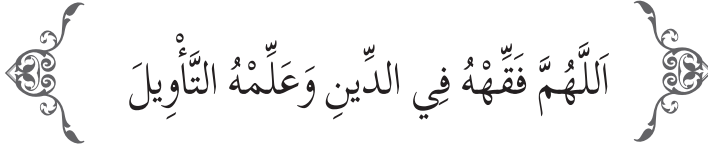
[En'am Sûresi, 6/52]

Nebevî Seda

قَالَ: «بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ
فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ، وَالْمَنْشَطِ وَالْمَكْرَهِ، وَالْأَثَرَةِ عَلَيْنَا، وَأَنْ لَا نَتَنَازَعَ
الْأَمْرَ أَهْلَهُ، نَقُومَ بِالْحَقِّ حَيْثُ كَانَ، لَا نَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَأَيِّمٍ

Ubâde b. Sâmit (ra) şöyle demiştir: "Resûlullah'a
(sas) gerek zorluk ve darlık zamanında gerek
kolaylık ve refah zamanında hoşumuza gitse de
gitmese de O'nu dinleyeceğimize ve O'na itaat
edeceğimize, Resûlullah'ın bizzat bizim üstümüzde
bir tercihe sahip olacağına ve hiçbir hayırlı emrine
karşı çıkmayacağımıza, nerede olursak olalım hakkı
söyleyeceğimize ve Allah yolunda hiçbir kınayıcının
kınamasından korkmayacağımıza dair biat ettik."

[Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXIV, 411]

“Allah’ım! Onu dinde fakîh kııl ve ona tevîlî öğret”

(Buhârî, İlim, 17)

“Biz, bize indirilen kîtabı okuduğ, anladık; âyetlerin neden indirildiklerine vakıf olduğ ve bunlarla amel ettik. Ama daha sonra gelecek olanlar, Kur’ân’ı okuyacaklar ama anlamayacaklar; bu sefer her biri bana göre deyip kendilerine göre görüşler oluşturmacaklar. Böyle olunca da ihtilafa düşüp, birbirlerine girecekler.

Abdullah b. Abbas (ra)

(İbn Esir, Üsdü'l-Gâbe, III, 293)

Adı	Abdullah b. Abbas
Anlamı	Allah’ın kulu
Künyesi	Ebü'l-Abbas / Abbas’ın babası
Lakabı	el-Bahr / İlimde derya
	Tercümanü'l-Kur’ân / Kur’ân’ın tercümanı
Baba Adı	Abbas b. Abdülmuttalib
Anne Adı	Lübabetü'l-Kübra bint Hâris
Kabilesi	Hâşimoğulları / Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Sonrası, 8 / Milâdî, 618
İslâm’a Girişi	Doğuştan
Sohbet Sûresi	3
Rivayeti	1660
Savaşları	Cemel, Sıffin, İstanbul seferleri vs.
Görevleri	Basra Valiliği ve Hac Emirliği, Muallimlik
Vefat Yeri	Tâif
Vefat Yılı	Hicrî, 68 / Milâdî, 688
Vefat Yaşı	70

İlim Denizi

Abdullah b. Abbas dediğimiz zaman aklımıza ilk gelen kavramlardan biri hiç şüphesiz ilim kavramı olacaktır. Neden ilim kavramı onun adı ile özdeşleşmiştir? Çünkü, Abdullah b. Abbas adeta sahâbe içerisinde ilim için seçilmiş, o alanda istihdam edilmiş, başından sonuna kadar elinden tutulup bu iş için yetiştirilmiş birisidir.

Kaynaklarımızın bize aktardıkları kadarı ile biz birçok sahâbînin lakabının ve künyesinin ne olduğunu biliriz; bu o bölgenin bir hususiyeti ve özelliğidir. İbn Abbas'ın şöyle lakaplarına, onun hakkında kullanılan ifadelere baktığımızda, ilimden başka bir şey göremeyiz. .

Ona; *Hibrü'l-Ümme* denir; Ümmetin dâhisi...^[1]

Hibrü'l-Arab denir; Sâsânî hükümdarı bunu demiştir; Arab'ın dâhisi...^[2]

Hakkında İnen Âyet

Abdullah b. Abbas vefat edince beyaz bir kuş (güvercin) gelip, onun naşının içerisine girdi ve sonrasında kayboldu. Kabrine konulduğu zaman, birinin şu ayeti okuduğu duyuldu: “*Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O’ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!*”

[Fecr Süresi, 89/27-30]

[1] Nesâî, *Fedâilü's-Sahâbe*, 23.

[2] Zehebi, *Tezkiretu'l-Hüffaz*, I, 40.

Tercümanü'l-Kur'ân; Kur'ân'ın tercümanı denir.^[3] Bunun anlamı nedir? Abdullah b. Abbas, Arapça olan Kur'ân'ı başka bir dile mi çevirmiştir? Elbette ki hayır. O, Arapça olan Kur'ân'ı, Arap olan muhataplara en ince detayına kadar anlatmıştır ve bundan dolayı böyle bir lakabın sahibi olmuştur...

Bahrü'l-Ümme: Ümmetin ilim denizi...^[4]

Rabbâniyü'l-Ümme: Ümmetin Rabbânî âlimi^[5]

Fakîhü'l-Ümme: Ümmetin Fakîhi...^[6]

İmamü'l-Ülema; Âlimlerin İmamı^[7]

Sultânü'l-Müfessirin: Müfessirlerin sultanı

Bu lakabı Abdullah b. Abbas'a veren, kendisi de büyük bir ilim âbidesi olan Abdullah b. Mes'ûd'dur.^[8]

Ve daha neler neler... O her lakabı ile kendisine söylenen her ifade ile ilim adına nerede durduğunu göstermiş, bu alanda nasıl bir konum elde ettiğini yansıtmıştır.

Abdullah b. Abbas'ı Bu İlmî Seviyeye Çıkaran Neydi?

Peki, Abdullah b. Abbas bu büyük şerefi nasıl elde etmiştir? Ne yaptı ki İbn Abbas böyle bir ilmin sahibi oldu? Gerçekten bu önemli bir sorudur. Bugünün dünyasında da âlim olmak, âlim yetiştirmek arzusunda olan insanların kendi dünyalarına mesajlar alması içinde çok önemli bir sorudur. Bu soruya doğru cevaplar bulabilmemiz için meseleye üç noktadan cevap verebiliriz.

1- *Allah'ın seçmesi*

2- *Zeminin uygunluğu*

3- *Kişinin durumu*

[3] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 330.

[4] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 330.

[5] Nesâî, *Fedâilü's-Sahâbe*, 23.

[6] Beyhaki, *Delâil*, VI, 193.

[7] Zehebi, *Tezkiretu'l-Hüffaz*, I, 40.

[8] İsmâil Yiğit, "Emeviler", XI, 97.

1. Allah'ın Seçimi

Öncelikle şunu söyleyelim ki Peygamberin varisi olan bir âlim olmak Allah'ın seçimi ile olur. İstihdâm-ı İlâhiye dediğimiz, Allah'ın istihdam etmesi meselesi, mühim bir meseledir; bu olmazsa mümkün değil hiçbir şey olmayacaktır. Belki şahıs, iyi bir bilim adamı olur, hoca olur, entelektüel olur, şu olur bu olur ama âlim olmaz.

Olabilmesi için Allah'ın o zâtı o iş için seçmesi şarttır.^[9] Elbette ki Allah'ın seçmesinin de bazı yasaları, kanunları vardır; o yasaların gereklerinin ortaya çıkması o seçim sürecini başlatır. Biz İbn Abbas'ta böyle bir seçimin var olduğunu görüyoruz. Eğer böyle bir seçim olmasa idi dünyaya gelir gelmez, âlemlerin sultanının kucağına getirilip de: **"Allah'ım onu dinde fakih kıl ve ona tevili öğret!"**^[10] duasına mazhar olmazdı. Hatta bazı kaynaklarda şöyle bir bilgi vardır: Abdullah daha doğmadan Mekke'deyken Efendimiz, Abdullah'ın annesi Lübâbe'ye, çocuğunu doğurunca bana gönder demiş, doğar doğmaz Efendimiz'e (sas) getirilmiş ve ona bu duayı orada yapmıştır.^[11] Allah seçti ki Peygamberine o duayı yaptırdı. Neden başka biri değil de İbn Abbas bu duanın sahibi oldu, burada seçimin, istihdamın varlığı ortaya çıkmaktadır.

Hiz. Peygamber'in (sas) Dilinden

"Allah'ım! Onu dinde fakih kıl ve ona tevili öğret!"

[Buhârî, İlim, 17]

2. Zeminin Uygunluğu

Âlim olmak, âlim yetiştirmek için zeminin uygun olması şarttır. Zemin; ailedir, muallimdir, mekteptir, mesciddir ve çevredir. Beş önemli husus: *Aile, muallim, mektep, mescid ve çevre....* Bu beş şey de İbn Abbas'ta vardı; hem de en üst düzeyde vardı; olduğu için netice böyle oldu.

Onun ilme sevdalı hem babası hem annesi vardı. Baba âlim olsun derken, annesi mühendis olsun demiyordu. Baba da anne de aynı sevdada idi.

Onun Efendimiz (sas) gibi bir muallimi vardı. Meymûne validemiz gibi -neden özellikle Meymûne ona geleceğiz- bir muallimi vardı. Hiz. Ali, Hiz. Ömer,

[9] "Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. Ancak akıl sahipleri düşünüp ibret alırlar." Bakara 2/269.

[10] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 674.

[11] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 113.

Rivayet Ettiği Hadis

İbn Abbas'tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *"İki nimet vardır ki, insanların çoğu bu nimetleri kullanmakta aldanmıştır: Sıhhat ve boş vakit."*

[Buhârî, Rikâk, 1]

Abdullah b. Mes'ûd ve daha niceleri böyle muallimleri olan bir talebe elbette İbn Abbas gibi bir âlim olacaktır...

Onun Suffa Mektebi gibi bir mektebi, medresesi vardı. Cebrâil'in gidip geldiği bir mektep, Allah rızası dışında hiçbir mülâhazanın karışmadığı bir mektep, ilmin hakikatin hâkim olduğu bir mektep, zararlı hiçbir unsurun olmadığı ve barınmadığı bir mektep, işte böyle bir mektepte yetiştiği için İbn Abbas, *Habrü'l-Ümme/Ümmetin Dâhisi* oldu.

Onun Mescid-i Nebevî gibi bir mescidi, camisi vardı. Sadece namaz kılınan bir mabed değil; gecesi gündüzü ile hayatın kalbi olan bir mescit... Hayatın kalbi olduğu için, hayata dair ne varsa onları öğrendiği bir mescid... Mihrabında, minberinde Peygamber olan bir mescid... Dünyanın dört bir tarafında binlerce kardeşinin kanı akıtılırken, ağaçtan, böcekten bahsetmeyip, kardeşleri için gözyaşı dökülen bir mescid... Böyle bir mescidin cemaati olunca İbn Abbas *Fakihü'l-Ümme/Ümmetin Fakihi* oldu...

Onun Medine gibi bir çevresi vardı. Televizyondan, internetten, dedikodudan, gıybetten, yalandan, dolandan, şantajdan, uzak bir çevre... Sokaklarında sahâbenin meleklerle kol kola gezdiği bir çevre... Caddelerine vahyin sağanak sağanak yağdığı bir çevre... Elbette bu çevrede yetişen İbn Abbas olacaktı.

Şimdi bu tespitleri paylaşınca hemen akıllara: "Bizim ne böyle bir ailemiz, ne böyle bir muallimiz ne böyle bir mektebimiz ne böyle bir mescidimiz ne böyle bir çevremiz var; olmadığı için de ne biz İbn Abbas olabiliriz, ne de İbn Abbâslar yetiştirebiliriz?" diye gelebilir... İlk bakışta normal bir itiraz gibi gözükse de aslında bu bir bahanedir. O günün dünyasının insanları Mekke gibi zorlu bir hayatı yaşadıkları için Medineleri oldu. Medineler gökten yere inmeyecek senin, benim çabamla Medine olacak. Bizler bir başlasak kimselerden bir şeyler beklemeden evlerimizi Medine kılmaya; mesele hal yoluna girecek. O halde evlerimizi vahyin evi yapalım, kurtaralım boş ve anlamsız şeylerden göreceksiniz birçok şey değişecek.... Meselenin zemin uygunluğu da böyle; gelelim üçüncü alana...

3. Kişinin Durumu

Kişinin durumu tespitinden kastımız, âlim olacak kişinin buna uygun olup olmadığıdır. Öteden beri yapılan yanlışlık nedir bizim toplumumuzda? Ne kadar zeki çocuk varsa başka alanlara yönlendirmek, ne kadar artık yapacak başka bir şeyi olmayan çocuk varsa onları da dini alanlara yönlendirmek... Çocukların en zekilerini, mühendis, doktor, hukukçu yapmaya çalışmak zekâ itibarı ile en altta olanları ise İslâmî ilimlere yönlendirmek ...

Hız. Âdem'in çocukları olan Hâbil ile Kâbil kıssasını hepimiz çok iyi biliyoruz. Hâbil elindeki en güzel şeyi Allah'a kurban etmiş, Kâbil ise gözünden çıkardığı şeyi kurban olarak takdim etmişti. Bizler de her bu kıssayı okuduğumuzda Hâbil'i övmüş, Kâbil'i kötülemişizdir ama iş kıssadan hisseye dönünce, yani kıssadan hayata dönünce ne yazık ki Kâbil gibi davranmışız.

Hız. Meryem'i okumuşuz; annesi Hanne'nin nasıl adadığını gözyaşları içerisinde dinlemişiz, ama hayata dönünce hiçbirimizin aklına değil doğmamış tek çocuğumuzu, doğmuş üç, dört çocuğumuzdan bir tanesini adamak aklımıza gelmemiş...

Neden adamadın diye soranlara da 'mabed mi var ki adayalım?' diye bahaneler söylemişiz... Allah aşkına Meryem'in adandığı mabed, Mescid-i Nebevî miydi? Hayır! Yahudilerin ciddi sıkıntılar yaptıkları bir yerdi. Buna rağmen Meryem'in annesi Hanne, adağını yerine getirdi, Allah (cc) da Zekeriya gibi bir peygamberi ona vekil kıldı.

Dolayısı ile kişi, âlim olmaya, ilim adamı olmaya, talebe olmaya uygun olacak... Bundan sonrası ise talebenin kendine düşüyor. Soruyorlar İbn Abbas'a, diyorlar ki: 'Sen nasıl böyle bir ilim elde ettin? Binlerce sahâbî içerisinde sen ne yaptın ki böyle bir ilmin sahibi oldun? Cevaba dikkat edelim: *"İki şeyle elde ettim: Biri, güçlü bir arzu diğeri, düzenli bir çalışma..."*^[12] İlim elde etmenin en önemli iki yolunu söyledi bize İbn Abbas: Güçlü bir arzu, istek, emel ve düzenli bir çalışma...

İşte İbn Abbas'ı ortaya çıkaran üç faktör, unsur bunlar... Buraya kadar aktardıklarımızı İbn Abbas'tan alacaklarımızın alt yapısı olarak kabul edelim ve

[12] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 82.

böylece onun hayat defterinin sayfalarını çevirmeye başlayalım. Bakalım hayat defterinin sayfalarından bizim zihinlerimize, akıllarımıza, elbette hayatlarımıza neler dökülecek...

Hayatına Kısa Bir Bakış

Tarihler; -biraz ihtilaflıdır ama bazı noktaları dikkate alarak en doğrusunun bu olduğunu söyleyebiliriz- milâdî 618 veya 619'u gösterdiğinde,^[13] nübüvvetin mesajları 9-10 yıldır Mekke sokaklarında duyulmaya başlandığı bir dönemde ve Şib-i Ebî Tâlib denen Mekke döneminin en zorlu günlerinde, biliyorsunuz muhasara günleridir o günler... Efendimiz'in (sas) çok sevdiği amcası Abbas'ın evinden bir bebek sesi yükselir.^[14] Doğan çocuğa Abdullah ismi verilir. Babası Efendimiz'in (sas) amcası Abbas, annesi, Lübbetü'l-Kübra bint Hâris el-Hilâliyye'dir. Bu büyük kadın, Hz. Hatice'den ve Peygamber evinin kızlarından sonra iman eden ilk hanımdır.^[15] Biliyorsunuz, Hz. Abbas yıllarca imanını ikrar etmedi, ta Mekke fethine kadar da Mekke'de kaldı ama bu hanım ilk günlerde iman etti ve mümine bir hanım olarak Mekke'de yaşadı, fetihten sonra Hz. Abbas ile birlikte Medine'ye hicret etti.^[16]

Söz Lübbâbe validemize gelince, önemli bir noktaya dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Hz. Lübbâbe, damatları ile meşhur Hind bint Amr'ın kızıdır. Bu hanımın tam dokuz kızı vardı. Dokuzu da iman etmişti. Bundan dolayı onlara imanlı kız kardeşler denirdi.^[17] Bu dokuz kız kardeşi burada birer birer anlatmaya imkan yoktur; ancak İbn Abbas'ın teyzeleri olan bu hanımlar; İbn Abbas'ın yetişmesinde de önemli katkıları olduğu için, bazıları hakkında kısa bilgiler vermemiz yerinde olacaktır. İbn Abbas'ın o teyzelerden biri Esmâ bint Ümeys'ti. Esmâ bint Ümeys, ilk önce Hz. Ca'fer ile onun Mûte'de şehid olmasının ardından Hz. Ebû Bekir ile onun vefatının ardından ise Hz. Ali ile evlenen büyük bir İslâm kadını idi.^[18] Hz. Esmâ, İbn Abbas'ın teyzesi olduğu için, İbn Abbas bu

[13] Abdullah b. Abbas'ın doğum ve vefat tarihleri konusunda bazı ihtilaflar vardır. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1074,1080; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 292,295; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 66,71.

[14] Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, III, 332.

[15] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 247; Kettâni, *et-Terâtibu'l-İdâriyye*, II, 469.

[16] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2623-2624; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 246-247; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 461, 462.

[17] İbn Hâbib, *el-Muhabbar*, s. 109.

[18] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2417, 2418; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 12, 13; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 347-348.

üç eve de destursuz girer çıkardı. O teyzelerden biri Selmâ bint Ümeys'ti; o Hz. Hamza ile evliydi. Bir diğeri Hâlid b. Velîd'in annesi Lübâbe es-Suğra Asma bint Hâris idi. O teyzelerden ikisi Peygamber evinin sultanları idi. Önce Zeyneb bint Huzeyme, Efendimiz'in (sas) hanımı olmuştu. O vefat edince Efendimiz (sas) bu sefer anneleri bir, babaları ayrı olan Meymûne bint Hâris ile evlenmişti ki Meymûne validemiz İbn Abbas'ın öz teyzesi idi. Dolayısı ile İbn Abbas hem Efendimiz'in (sas) amcasının oğlu hem de hanımı Meymûne'nin yeğeni idi. ^[19]

Hız. Abbas ile Lübâbe validemizin ikinci çocukları idi; Abdullah... Abdullah'ın abisi Fadl b. Abbas'ı çok duymuşsunuzdur. ^[20] Fadl ve Abdullah'tan sonra da o evin birçok çocuğı olacaktı; Ubeydullah, Kusem, Abdurrahman, Mabel ve kız olarak Ümmü Hâbib... ^[21] Tabi Hız. Abbas'ın diğeri hanımlarından da çocukları var ama biz özellikle Lübâbe validemizden olan çocukları bunlar... Bu çocuklar üzerinden iki hususa dikkatlerinizi çekeceğim.

Birincisi; altı erkek çocuktan, ikincisi olan Abdullah'ın ilim alanında istihdamı Efendimiz'in (sas) ilk gün yaptığı dua ile, dolayısıyla Allah'ın (cc) seçimi ile olmuştur. Bunun nasıl olduğuna önceki sayfalarda değindik.

İkincisi: Bu altı kardeşin her biri Allah'ın (cc) kelimesini yüceltme adına dünyanın dört bir tarafına yayılmış, her biri başka bir yerde bedenini toprağı emanet bırakmıştır. Bundan dolayı tarihçiler derler ki: *"Biz hiçbir ananın çocuklarının kabirlerini Abbas'ın Ümmü Fadl'dan olan çocuklarının kabirleri kadar birbirlerinden uzak görmedik. Fadl Şam'da, Abdullah Tâif'te, Ubeydullah Medine'de Kusem Semerkant'ta (Şah-ı Zend/ Yaşayan Sultan), Mabel ile Abdurrahman İfrikiyye'de... (Tunus ile Fas arasında)"* ^[22]

Ana dediğiniz böyle olur; doğuracak ve dünyanın dört bir tarafına, yaşamak için değil, yaşatmak için gönderecek evlatlarını... Allah böyle annelerimizin sayısını çoğaltsın...

İşte Abdullah b. Abbas, böyle bir zeminde Müslümanlar ambargo altına iken bir sevinç ve neşe vesilesi olarak milâdî 618'de doğuyor; mümine olan annesinin yanında mümin olarak yetişiyor.

[19] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Hız. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 120, 121, 302, 303.

[20] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Hız. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 300-301.

[21] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Hız. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 300-321.

[22] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 6.

Medine'ye Hicreti

Abdullah b. Abbas, kendisi nasıl Medine'ye hicret ettiğini şöyle anlatıyor: *"Biz Medine'ye Hendek Gazvesi'nin yapıldığı sene Kureys ordusunun içerisine gizlenerek geldik. Ben kardeşim Fadl ve hizmetlimiz Ebû Râfi ile birlikte onların içine karışarak geldik. Arç denen mevkîe gelince içlerinden ayrıldık ve Medine'ye doğru gittik. Yolumuzu kaybettik; dolaşa dolaşa çok zor şartlarda Medine'ye vardık. Biz Medine'ye geldiğimizde hendeklerin kazılması bitmek üzere idi. O günler Fadl 13, ben ise 8 yaşlarındaydım."* [23]

Bu rivayet üzerinden İbn Abbas'ın yaşını daha iyi tespit edebiliyoruz; Hicretin 5. yılı; milâdî 627 olduğuna göre, o tarihlerde 8 yaşlarında ise, 619 veya 618 olmalı doğum tarihi... Demek İbn Abbas Medine'ye geldiğinde 8 yaşlarında bir çocuk... Nerede kalacak peki? Bir ayağı Suffa'da, bir ayağı Mescid'de... Tertemiz bir dimağ olarak nübüvvetin iklimine girecek ve oradan çok şeyler öğrenerek çıkacak... Biliyorsunuz İbn Abbas, müksirindendir; yani çok hadis rivayet eden sahâbîlerden biridir. O sıralamada beşincidir. İlk sırada 5374 hadis ile Ebû Hüreyre, İkinci sırada 2630 hadis ile Abdullah b. Ömer, üçüncü sırada 2286 hadis ile Enes b. Mâlik, dördüncü sırada 2210 hadis ile Hz. Âişe ve beşinci sırada 1660 hadis ile İbn Abbas gelir. [24] İbn Abbas ile Hz. Âişe validemizin ortak bir hususu vardır; ikisi de gözlerini ve rüyalarını başka şeylerle bulandırmadan safî bir dimağ ile peygamberin sofrasına oturmuşlardır. Böyle olduğu için sahâbe içerisinde naklin yanında, fehmin yani anlayışın, fıkhnın yani derin kavrayışın bu iki isimde biraz daha farklı bir noktada durmaktadır.

Aradan 2 yıl geçtikten sonra Hicretin 7. yılı Kazâ Umresi'nin arkasından Efendimiz (sas) İbn Abbas'ın teyzesi olan Meymûne validemiz ile evlenir. [25] O günden sonra Peygamber'in hanesinin kapıları İbn Abbas'a daha da fazla açılır ve kaç gecesini teyzesinin yanında Efendimiz (sas) ile birlikte geçirir. [26] Siz Meymûne validemizin yerinde olsaydınız, o günler 10 yaşında olan yeğeninizi odanıza alır mıydınız? Düşünün o hanede 8-9 hanım var o günlerde; siz ancak 8-9 günde bir Efendimiz (sas) ile baş başa kalacaksınız; hayatta kimse istemez o gece kimsenin odada olmasını... Odaların nasıl olduğunu da biliyorsunuz.

[23] Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, II, 391, 392.

[24] Yıldırım, Muhammed Emin, *Sahâbeyi Nasıl Anlamalıyız?*, s. 146-149.

[25] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 120-121.

[26] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 320, 321.

Kendi Lisanından

İbn Abbas'a sordular: 'Sen nasıl böyle bir ilim elde ettin? Binlerce sahâbî içerisinde sen ne yaptın ki böyle bir ilmin sahibi oldun?
İbn Abbas: "İki şeyle elde ettim: Biri, güçlü bir arzu; diğeri, düzenli bir çalışma..." diye cevap verdi.

[İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 82]

İnanın Meymûne validemiz de istemiyor; peki kim istiyor? İbn Abbas istiyor, Efendimiz (sas) müsaade ediyor. Neden peki? Şahit olsun o temiz bir dimağ ve nakletsin nesillerden nesillere peygamberin gecelerini, uykularını, yatışını, son tesbihatını, kalkışını, abdest alışını, gece kıyama duruşunu, kıraatini, Rabbine karşı yakarışını... Bugün hadis kitaplarımızda bu saydıklarımızı en güzel bir şekilde bize iki isim aktarır; onlardan biri Hz. Âişe ve diğeri İbn Abbas'tır...

O gecelerden bir tanesine bizlerde misafir olalım... İbn Abbas, kendisi bize naklediyor, diyor ki:

"Bir gece teyzem Meymûne'nin misafiriydim. Kaldığımız odada bir yer yatağı vardı. Yatacağımız sırada teyzem iki parça örtü getirdi. Onlardan birini başucumuza koydu, diğerini ise açtı; bir parçasını bizim yatacağımız yerin altına serdi, diğer parçasını da üstümüze... Ben yatağın sağ tarafında uzanmışım. Teyzem beni yatırmaya çalışıyor, ben de yatıyormuş gibi yapıyorum ama yatmıyorum. Yatar mıyım, Resûlullah'ın ne yapacağını gözleyeceğim. Bir müddet sonra Efendimiz (sas) geldi. Eğildi bana baktı ben yatıyormuş gibi yaptım. Sonra ona ayrılan örtüyü aldı; kendisine sardı ve elbiselerini öyle çıkarttı. Sonra teyzemin bulunduğu tarafa uzandı. Gecenin ilerleyen kısmında; üzerine örttüğü örtüyü kendine sarmış bir halde kalktı. Abdest almak için su tulumuna uzanınca, ben de kalkmak istedim; sonra kendi kendime dedim ki: 'Kalkma Abdullah! izle bak ne yapacak' ve izledim. Çok güzel bir abdest aldı ve elbiselerini giyerek örtüyü üzerinden açtı. Sonra da namaza durdu. Baktım "**Velillahi Mülkû's-semâvâtî ve'lard**" ayetinden^[27] başladı okumaya... Hemen kalktım, ben de abdest aldım ve Efendimiz'in (sas) bir adım arkasında sola doğru namaza durdum. Efendimiz (sas) benim namaza durduğumu görünce eliyle beni sağına ve

[27] Âl-i İmrân, 190.

yanına doğru çekti. Ben yine soluna ve arkasına geçtim. Böylece ikişer ikişer, en son tek olmak üzere tam 13 rekat namaz kıldık. Sonra döndü bana dedi ki: **“Neden yanımda durmadın namazda?”** Dedim ki: “Yâ Resûlullah! Sen Allah’ın Resûlü’sün ben nasıl senin yanında durabilirim ki?” Bu sözüm çok hoşuna gitti ve orada dedi ki: **“Allah senin ilmini ve fehmini/anlayışını artırsın.”** Namazı bitirdikten sonra oturdu Efendimiz (sas), ben de oturdum. Yanağını yanağıma dayadı. Öyle bir sevinmişim ki bu hale, bir müddet sonra baktım öylece uyudu. Ben de rahatsız olmasın diye nefesimi bile tutmaya çalıştım. Aradan bir müddet geçmişti ki Bilâl’in sabah namazına uyandıran sesi duyuldu. Hemen kalktı, abdest aldı ve mescide gitti. Ben de onunla beraber gittim.” [28]

Arkasındaki Nebevî Dualar

Efendimiz (sas) çeşitli zamanlarda İbn Abbas’a bazı olaylar üzerine dualar yapmıştır. Bugün hadis kitaplarımıza bu göz ile baktığımızda karşımıza çıkan şudur:

Biri biraz önce söylediğim dua idi. Diğeri, Müslim’de geçen: **“Allah’ım! Onun anlayışını arttır!”**[29] duasıdır.

Yine Buhârî’de geçen başka bir rivayette der ki İbn Abbas: “Efendimiz (sas) bir gün beni kolları arasına aldı. Başımı tam mübarek göğsünün üzerine koydu ve dedi ki: **“Allah’ım ona hikmeti/[30] kitabı öğret!”** [31]

Buhârî’nin abdest babında yer alan başka bir hadiste ise İbn Abbas der ki: “Bir gün Efendimiz (sas) ihtiyacını gidermek için bizden uzaklaşmıştı. Dönüp geldiğinde ben abdest suyunu hazırlamıştım. Suyu orada hazır görünce sevin-di: **“Kim hazırladı?”** dedi. İbn Abbas dediler. Orada dedi ki: **“Allahümme fa’kihhu fi’l-din/Allah’ım! Onu dinde fakih kıl!”** [32]

Ahmed b. Hanbel’de ve İbn Hibbân’ın *Sahih*’inde ise bu dua şu şekilde geçer: **“Allahümme fa’kihhu fi’l-din ve allimhu’t-te’vil/Allah’ım! Onu dinde fakih kıl ve ona te’vili öğret!”**[33]

[28] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 321; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1075; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 81, 82.

[29] Müslim, *Fedâilü’s-Sahâbe*, 30.

[30] Buhârî, *Fezâilü Ashâbi’-Nebi*, 24.

[31] Buhârî, *İlim*, 17; İbn Mâce, *Fezâil*, 165.

[32] Buhârî, *Vudû*, 10.

[33] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, I, 674; İbn Hibbân, *Sahih*, IX, 98.

Bu duaların hepsi birbirinden önemlidir. Ancak bu dualardan bir tanesinin üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir. Bu: **“Allahümme fa'kihhu fi'd-din ve allimhu't-te'vil / Allah'im! Onu dinde fakih kıl ve ona te'vili öğret!”**^[34] Ne demek bu? Bunu anlamı şudur: “Allah'im onu dinde derin anlayış sahibi kıl! Sadece rivayet aktaran değil, o rivayetleri en ince detayına kadar anlayan, incelikleri fark eden, mânasını anladığı gibi maksadını da anlayan biri eyle! İşin te'viline yani en derinine, görününe ve görünmeyenlere de onu muttali eyle!”

İbn Abbas'ın hayatını biraz biliyorsanız bu duanın onun hakkında nasıl kabul olduğunu çok iyi anlarsınız. Bugün hangi tefsir, hadis, fıkıh, akaid, kelâm, kıraat, şiir, ensâb kitabını açarsanız açın, ona dair bir söze rastlar, kimselerin görmediği fark etmediği incelikleri, size anlattığına şahit olursunuz. Dinde fakih olan, te'vilde ehil olan birinin lisanından hakikatlere dair şeyler okursunuz. Bakın hadis kitaplarına onun sadece Efendimiz'den (sas) duyduğunu aktaran biri olmasının ötesinde o sözün mâna, maksat ve hikmetine dair de hayatından izler bulursunuz.

Mesela; Tabiîn neslinin büyük simalarından Âmir b. Vasile (Ebû Tufeyl) naklediyor diyor ki: İbn Abbas'a sordum dedim ki: “Senin kavmin Resûlullah'ın (sas) Safa ile Merve arasındaki Say'ı, deve üzerinde yaptığını söylüyor ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyorlar, ne dersin bu konuda?” Cevabı nedir biliyor musunuz? *“Söylenen hem doğru hem yanlıştır.”* Bu cevap karşısında Ebû't-Tufeyl sarsılır, İbn Abbas sözüne şöyle devam eder: “Evet, Efendimiz (sas) deve üzerinde Sa'y yaptı. Sebebine gelince insanlar sorular soruyorlardı, etrafı sarılmıştı; görünebilsin ve sesini insanlara işittirebilsin diye böyle yaptı.”^[35] Bakın işin hikmet ve maksadını anlatarak izah ediyor ve bu konuda doğru olanı insanlara gösteriyordu.

Yine, bir gün birisi İbn Abbas'a şöyle bir soru sordu: “Cuma günü gusletmek vacip midir?” “Hayır, vacip değildir, ancak dileyen gusleder, sevabını alır” dedi. Sonra neden Efendimiz'in (sas) ısrarla Cuma günleri gusül alınması gerektiğini belirten sözler söylediğini açıkladı. Dedi ki: “Peygamber zamanında insanlar Medine dışından da Cuma namazı için gelirlerdi. Zorlu şartlar, elbiselerin az olması ve bazılarının yünden elbiseler giymesi mescidde koku yapardı.

[34] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 674; İbn Hibbân, *Sahih*, IX, 98.

[35] Müslim, *Hac*, 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 233.

Şâhidlerin Dilinden

İbn Abbas'ın vefatını duyunca Câbir b. Abdullah şunu diyecekti: "İnsanların en âlimi, en halimi vefat etti. Bu ümmet onun vefatı ile yeri doldurulamayacak bir insan kaybetti."

[İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 93]

Efendimiz de (sas) bundan dolayı ısrarla gusül edilip gelinmesini, güzel kokular sürünülmesini istemiştir.”^[36] İşte yine hikmete bağlı olarak yapılan bir açıklama...

İlim Yolunda Derin Bir Hırs

İbn Abbas, Efendimiz (sas) ile yaklaşık 6 yıl geçirir. Çok şeylere şâhit olur, birçok hadiseyi bizzat görür.

Efendimiz (sas) vefat ettiğinde 13-14

yaşlarında halen bir çocuktur. Efendimiz'in (sas) vefat günü bize bir tablo aktarır ki bu tablo onun ilimde nasıl bir hırs içerisinde olduğunu ve ilmin asla fasıla kabul etmeyeceği hakikatini bizlere gösteren çok önemli bir örnektir. İbn Abbas diyor ki: "Efendimiz (sas) vefat ettiği gün hepimizde derin bir üzüntü vardı. Ama o gün Medine'nin dışında olan sahâbiler de bu büyük hadiseden dolayı Medine'ye gelmişlerdi. Ashâbın tamamını bir arada görünce duyduğum bazı hadisleri onlardan doğrulatmak istedim. Yanımda ensardan bir arkadaşım vardı. -Kim olduğunu söylemiyor, ihtimal Câbir b. Abdullah'tır, çünkü o da bir ilim âbidesidir- dedim ki: 'Gel gidelim, bir daha bu fırsat ele geçmez, dışarıdan gelen sahâbeye aklımızdaki soruları yöneltelim.' Ensardan olan o arkadaşım bana kızdı, bugün bunun yerimi dercesine dedi ki: 'Sana hayret ediyorum doğrusu... Bu kadar sahâbî hayatta iken sanki insanlar sana ve bana mı muhtaç kalacaklar ki sen bu konuda çırpınıp duruyorsun?' Kızdı bana ve gelmedi. Ama ben durmadım, gittim. Usulüne uygun bazı sahâbîlere sorular sordum ve cevaplarını aldım.”^[37]

İşte ilimde hırs budur. Babanız vefat eder, evladınızın başına iş gelir, hanımınız hastalanır, siz hastalanırsınız yine de istikrar ile ilme devam edersiniz, eğer ilim talibi iseniz. Yok eğer sadece öğrenci iseniz hafif esen bir rüzgar ile işi bırakabilirsiniz. Öğrenci başka, talebe başkadır çünkü... İbn Abbas talebe idi; ilmin talibi idi, bundan dolayı da dur durak demeden, gece gündüz demeden o yolda ter dökerdi.

[36] Ebû Dâvûd, *Kitabu't-Tahâret*, 130.

[37] Dârimî, *Mukadîme*, I, 467; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1076.

Yine kendisi anlatıyor: “Duysam ki ashâbdan birinde bende olmayan bir hadis var. Koşa koşa onun yanına gider onu ondan öğrenirdim. Medine’nin dışında olsa bile bundan geri durmazdım. Bazen gittiğim evde vakit öğle ise, o sahâbînin kapısının önünde oturur, uyanmasını beklerdim. Nice sonra o sahâbî uyanır, beni kapıda bekler vaziyette görünce üzülür: ‘Neden geldin buralara kadar ey Peygamber’in Amcasının oğlu!’ dediklerinde, derdim ki: “Ben sizdeki ilmi almaya geldim. İlim ayağa gitmez, ilmin ayağına gidilir.”^[38]

Aranan Adam

Böyle bir ilmin sahibi olduğu için Hz. Ömer devrinden itibaren hep aranan adam olmuştur. Genişleyen İslâm coğrafyasının dört bir yerinden ondan ilim almaya, fetva sormaya gelen insanlar olmuştur. İbn Abbas ise tam bir âlim olarak, öyle kendini ağırdan satmaz, millete hava atmaz, ilminden dolayı büyülenmez, cömertçe ilminden insanları nasiplendirirdi.

Talebelerinden Ebû Sâlih naklediyor:

“Bir gün İbn Abbas’ın evine doğru geldim, ne göreyim yüzlerce insan evin kapısında durmuş, ondan bir şeyler öğrenmek için bekliyorlar. İçeriye girdim, dışarıda olanları ona haber verdim. Kalktı abdest aldı, evinin büyük odasının üst köşesine oturdu. Dedi ki: “Çık dışarı! Kur’ân’ın te’vili ve tefsiri için soruları olanları içeriye al!” Çıktım dışarı: “Kur’ân konusunda sorusu olan gelsin dedim” onlarca insan içeriye girdi. Hepsinin soruları vardı; sordular, hepsine cevaplar verdi. Onlar çıktı; “Şimdi helâl, haram -yani fıkıh- konusunda soruları olanları içeriye al” dedi. Onlar geldi. Sonra: “ferâiz (miras hukuk) hakkında sorusu olanları” dedi. Onlar geldi ve çıktılar. Sonra: “Arapça ve şiir hakkında soruları olanları al” dedi. Onlar da geldi ve sordular. Ben onun ilmine, zekâsına, hafızasına hayran kalmıştım.”^[39]

İşte İbn Abbas böyle biri idi; her dönemin aranan adamı idi. ...

İlim-Cihad Bütünlüğü

İbn Abbas’ın ilmî kişiliğinin yanında gözden kaçırmamız gereken bir husus var ki bu tüm ilim taliplerine örnek olmalıdır. O ilim tahsil ederken, kendisine

[38] İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, I, 749-750.

[39] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 87.

sadece kürsülerden, kütüphanelerden bir dünya kurup dış âlem ile bağıni kesmez; çevresi ile ilgilenir, hele hele cihadı hiç terk etmezdi. Bakın biz onu ta Kuzey Afrika seferlerinde görüyoruz. Oradan Azerbeycan ve İran topraklarına, Cürcân seferlerinde, Taberistan'da ve İstanbul kuşatmasında....^[40] Yani o, onca ilminin yanında aynı zamanda elinde kılıç, altında at, dünyanın dört bir tarafına i'lâ-yı kelimetullahı götürmek için gayret eden bir mücahiddir de... Hz. Ali döneminde bir müddet Basra valiliği yaptığına da şahit oluyoruz.^[41]

İbn Abbas'ın çevresine karşı nasıl duyarlı olduğuna dair kaynaklarımızda şöyle bir rivayet aktarılır: Günler Ramazan'ın son on günü yani itikaf günleridir. İbn Abbas da Mescid-i Nebevî'de itikâftadır. O günlerde Müslümanlardan biri mescide girer, selam verir İbn Abbas'ın yanında oturur. İbn Abbas bakar ki adamın hiç keyfi yok, yüzünde büyük bir üzüntü emâresi var; hemen adama sorar: "Ey Kardeşim! Nedir bu halin? Seni bu hale sokan bir sıkıntın mı var?" Adam der ki: "Evet, Ey Resûlullah'ın amcasının oğlu! Falanca Müslümana borcum vardı. Günü geldi, ama ne yaptımsa ödeyemedim. Şu kabirde yatan zatın hakkı için o borcu ödemeye şu an için imkânım yok! Ama o kardeşime de bunu söyleyecek yüzüm yok! Ne yapacağımı bilmiyorum, bunun için üzgünüm" diyor. İbn Abbas, bir âlim, yüzlerce işi var ve itikâfta ama duyarlı, ama sevap kapma adına hassasiyeti var, diyor ki: "Benim gidip alacaklınla konuşup, borcunu ileri bir tarihe ertelememi ister misin?" Adam sevinçle: "Evet!" der; sonra der ki: "Ama sen itikaftasın, çıkarsan mescitten itikâfın bozulur." İbn Abbas der ki: "Şu kabirde yatan zât bir gün demişti ki: **'Bir Müslüman'ın sıkıntısını giderip, onun ihtiyacını karşılayan kimse 10 sene itikâfta kalmış gibi sevap kazanır. Ben bir itikâfımı bozup, on itikâf sevabı almak isterim.**"^[42] Hasassiyet budur işte; gider alacaklıyı bulur ve borcun vadesini uzatarak mescide geri döner. Âlim bu, rehber bu, önder bu...

Vefatına Doğru

Tarihler Hicretin 61. yılını gösterdiğinde İbn Abbas, Hz. Hüseyin'in karşısında onu Kûfe'ye gitmemesi için ikna etme adına çırpınmaktadır. Ama Hz. Hüseyin, ümmetin kefareti olarak Kerbelâ'ya gidecek orada şehit olacaktı. O

[40] İ. Lütü Çakan - Muhammed Eroğlu, "Abdullah b. Abbas", *DİA*, I, 76.

[41] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1079.

[42] Beyhâkî, *Şu'abü'l-İmân*, III, 424, 425.

Âlimlerin Dilinden

Ebû Nuaym (v.430/1038) İbn Abbas'ı anlatırken şöyle der: “Öğretilecek şeyleri telkin eden, anlayışlı-zeki, övünenlerin kendisiyle övündüğü, derin ilim sahibi, (yine ilim konusunda) çağıldayan bir pınar, Kur'ân-ı Kerîm'in müfessiri ve açıklayıcısı, ferâset sahibi, güzel giyimli, misafirlerine ikram eden ve insanları doyuran bir kimse idi.”

[İbnü'l Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, s.173]

elim haberi alan İbn Abbas günlerce ağlayacak; öyle ağlayacak öyle ağlayacaktı ki gözleri ağlamaktan görmez olacaktı. 7 sene İbn Abbas, Kerbala Kerbala, Hüseyin Hüseyin deyip gözyaşı dökenecekti.

O günler Tâif'e gitmişti. Vefatına yakın bir zaman bir göz hekimi onun yanına gelmişti. Gözlerini tedavi etmiş; 'eğer bir hafta yataktan kalkmaz, namazlarını da ima ile kılarsan, yapacağım tedavi gözlerini iyileştirir' demişti. Ama İbn Abbas: “Hayatımın son devresinde üzerimde namaz borcu olarak ölmek istemem demiş”^[43] ima ile namazlarını kılmak istememişti. Aslında ruhsat vardı; olduğunu o herkesten daha iyi biliyordu ama o ruhsatı son demlerinden kullanmak istemiyordu. Bu da ona has bir hassasiyetti. O da bu mânada bir namaz kahramanı idi; diğer sahâbîler gibi... Netice de Hicretin 68. yılında, 70 yaşlarında Tâif'te vefat edecekti. Cenazesine binlerce insan katılacak, namazını Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefiyye kıldırarak ve Tâif'te toprağa verilecekti.^[44] Kabri oradadır; adına yapılmış bir mescidin hemen yanı başındadır.

Vefat anlarını anlatan kaynaklarımız^[45] şöyle bir bilgi verirler. Abdullah b. Abbas vefat edince beyaz bir kuş (güvercin) gelip, onun na'şının içersine girdi ve sonrasında kayboldu. Kabrine konulduğu zaman, birinin şu ayeti okuduğu duyuldu: “*Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!*”^[46]

[43] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 293.

[44] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 342.

[45] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1081; İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 347.

[46] Fecr 89/27-30.

Geriye inanılmaz bir ilim, yüzlerce talebe, naklettiği 1660 hadis ve örnek alınması gereken bir hayat bırakarak gidecekti. Allah ondan ebeden ebeden razı olsun.

Onun vefatını duyunca Câbir b. Abdullah şunu diyecekti: *“İnsanların en alimi, en hâlimi vefat etti. Bu ümmet onun vefatı ile yeri doldurulamayacak bir insan kaybetti.”*^[47]

Tabînin büyük imamlarından ve İbn Abbas’ın ise gözde talebelerinden Mesrûk ise İbn Abbas için şöyle diyecekti: *“Ben İbni Abbas’ı gördüğümde ‘İnsanların en güzeli’, konuşmaya başladığında ‘İnsanların en fasîhi, bir konu hakkında açıklamalarda bulunduğu da ‘İnsanların en bilgilisi odur’ derdim.”*^[48]

Onun hakkında çok şey söylenir ama onun kendisi hakkında söylediği bir söz ile dersimizi nihayete erdirelim. Ancak bu sözün mesajını inşallah hepimiz üzerimize alalım. Diyor ki o büyük sahâbî: *“Bazen Kur’ân’dan okuduğum bir âyet beni öyle sarsar ki anında derim ki keşke diğer mümin kardeşlerim de bu mesajları anlasalardı. Bir kardeşimin bahçesine yağmur yağsa, bereket hasıl olsa ve o çok mahsul alsaydı öyle sevinirim ki sanki ben o mahsulü elde etmiş gibi olurum. Duysam ki falanca yerde âdil bir hâkim var, adâletle hükümler veriyor, öyle bir sevinirim ki sanki benim hakkımda âdilce hükümler verilmiş gibi olurum.”*^[49]

Bu sözlerinin temel mesajı umarım iyice anlaşılmıştır? İbn Abbas, aslında yüreğindeki hased duygusunu tamamen çıkarttığını söylüyor ve bu kötü hasletten kurtulduğu için İbn Abbas olduğunu âleme duyuruyordu. Allah’tan hakkı ile korkan asla hasedi yüreğinde barındırmaz. İşte İbn Abbas gerçek bir âlim olarak büyük bir haşyet ile hasede dair ne varsa yüreğinden atıp çıkarmış, bunu da bizlere tavsiye etmiştir.

Rabbim bizlere de gerçek mânada ilimler nasip eylesin. İbn Abbas gibi hakikatin yolcusu etsin. Fehmimizi, anlayışımızı, kavrayışımızı, yaşayışımızı güzelleştirsin.

[47] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 93.

[48] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1080.

[49] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1080.

❖ ❖ ❖ **ABDULLAH B. ABBAS'IN HAYATINDAN MESAJLAR** ❖ ❖ ❖

- ❖ Peygamberinin rüyasını ve hedefini, kendine emel olarak belirle ki O'nun sesini ve sedasını, sessizliğe mahkûm etmeyesin.
- ❖ İlme karşı derin bir iştîyakın, ihsan şuurundan kaynaklanan sarsılmaz bir ihlâsın, şartlara takılmadan düzenli ve istikrarlı bir çalışman olsun ki gerçek mânada talebe olabilesin.
- ❖ Sâlihlerin meclislerinden ve onların ayak izlerinden ayrılma ki onlar tarafından fark edilebilesin ve onlardan dua alabilesin.
- ❖ Gözünü haramlardan, kulağını dedikodulardan, yüreğini kötü duygulardan arındır ki safi bir dimağ ile Kur'ân ve Sünnet rahlesinin önüne oturabilesin ve gerçek mânada istifade edebilesin.
- ❖ Hasedin Allah'a karşı haddi aşmak olduğunu unutma ki her durumda Allah'tan razı olasin ve her durumda Allah'ı razı etmek için gayret gösterebilesin.

Tevhid Kalesi
ABDULLAH b. MES'ÛD
(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân iklimi

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُفْخِرَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ
عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧٦﴾ لَوْلَا كِتَابٌ
مِّنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٨٦﴾ فَكُلُوا مِمَّا
عَنَّمْتُمْ حَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٦﴾

"Yeryüzünde ağır basıncaya (küfrün belini kırıncaya) kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, hâlbuki Allah (sizin için) ahireti istiyor. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir. Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldığımız fidyeden ötürü size mutlaka büyük bir azap dokunurdu. Artık elde ettiğiniz ganimetten helâl ve temiz olarak yiyin. Ve Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah bağışlayan, merhamet edendir."

[Enfâl Sûresi 8/67-69]

Nebevî Seda

اَللّٰهُمَّ اَرْحَمِ الْاَنْصَارِ ، وَاَبْنَاءِ الْاَنْصَارِ ، وَاَبْنَاءِ اَبْنَاءِ الْاَنْصَارِ

Zeyd b. Erkam (ra) rivayet ediyor, diyor ki: Resûlullah (sas) zaman zaman şöyle dua ederdi: "Allah'ım! Ensara, ensarın oğullarına, ensarın oğullarının oğullarına rahmet et!"

[Müslim, Menâkibü'l Ensar, 43]

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَقْرَأَ الْقُرْآنَ رَطْبًا كَمَا نَزَلَ
فَلْيَقْرَأْ عَلَى قِرَاءَةِ ابْنِ أُمِّ عَبْدِ

“Kim Kur’ân’ı indirildiği tazelikte okumak isterse, İbn Ümmü Abd’in (İbn Mes’ud) okuduğu gibi okusun.”

(İbn Mâce, Kitâbü’s-Sünne, 11)

“Ashâbın yolundan yürüyün. Çünkü ileride Allah’ın kitabını okuyup da, tatbik etmeyen kimseler çoğalacaktır.”

Abdullah b. Mes’ûd (ra)

(Mervezi, es-Sünne, I, 29)

Adı	Abdullah b. Mes’ûd
Anlamı	Allah’ın Kulu
Künyesi	Ebû Abdurrahman/Abdurrahman’ın babası
Lakabı	İbn Ümmü Abd/ Ümmü Abd’in Oğlu
Baba Adı	Mes’ûd b. Ğafil b. Hâbib
Anne Adı	Ümmü Abd bint Abdüvüd
Kabilesi	Hüzeyloğulları/Yemen
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 18/ Milâdî, 592
İslâm’a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	23
Rivayeti	848
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek vs.
Görevleri	Kûfe Kadılığı
Vefat Yeri	Bakî’ Kabristanlığı /Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 32/Milâdî, 653
Vefat Yaşı	61

Hayatına Kısa Bir Bakış

Abdullah b. Mes'ûd'un hayatını şöyle hızlı bir şekilde gözden geçirirsek, şu tepitleri hemen yapabiliriz:

1. İlk günlerde birçok sahâbîden önce iman etmiştir. Altıncı Müslüman'dır.^[1]
2. Dârü'l-Erkam'da işin başında oradaki tâlim ve terbiyeyi adeta içen hem muallim hem talebe olan biridir.^[2]
3. İki hicrete katılan (Habeşistan-Medine) biridir.^[3]
4. Efendimiz'i (sas) 23 yıl bilâ fasıla bir gölge gibi takip eden (tüm gazve ve seferler) biridir.^[4]
5. İlk günden itibaren Efendimiz'in (sas) terbiyesinde, bir ilim adamı/âlim olarak yetişmiştir.^[5]

Hakkında İnen Âyet

"Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir."

[Furkân Sûresi, 25/70]

[1] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1123; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 382.

[2] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 382; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 112.

[3] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 168; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 112.

[4] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 382-384; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 111-114.

[5] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 168; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1123.

Abdullah b. Mes'ûd, ilk günlerde: “*Kulu Lâ ilâhe illallah tuflihu/Lâ ilâhe illallah deyin kurtulun*” sözünü duymuş,^[6] buna icabet etmiş ve bir ömür bu sözün gereği ne ise onu yapmış, gereğinin ne olduğu konusunda da cihana çok önemli izler ve mesajlar bırakarak gitmiştir. O, iman meselesinde, bir dağ gibidir. O, tevhidi içselleştiren bir tevhid kalesidir. Bir tevhid kahramanıdır.

Ne Demektir Tevhid?

Sahi nedir tevhid? Birlemek demektir değil mi? Şöyle desek daha doğru olacak: Bir olan Allah'ın birliğini tasdik etmektir. Allah (cc) birdir; o el-Vâhid'dir, el-Ahad'dir. İnsanlığın tamamı bunun zıddını söylese, Allah'ın (cc) hâşâ bir tek olmadığını söylese, Allah (cc) yine birdir; çünkü O es-Samed'dir; yani hiçbir şeye muhtaç değildir. O'nun bir olmadığını, hâşâ birden fazla olduğunu söyleyenler olsa da yine de O birdir. Ancak O'nun bir oluşunu tasdik etmek tevhide ermektir; zaten müminden istenen de budur.

Tevhidin şîârı: “*Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah*” cümlesidir. Bu cümle öyle bir cümledir ki hakiki mânada söylendiğinde öncesi ve sonrası tamamen farklılaşan bir durum ortaya çıkmaktadır. Bugünün dünyasında her söz ağırlığını yitirip, sadece lafız olarak dillerde dolaştığı için ne yazık ki milâdî 610 yılında Mekke'de söylendiği gibi bir tesir uyandırmamakta, söyleyende de bu kelime-i tayyibeye muhatap olanda da oluşturması gereken etki oluşmamaktadır.

O günün muhatapları bu sözün ne anlama geldiğini; “*Lâ ilâhe*” deyince; neleri reddettiklerini, neleri ellerinin tersi ile ittiklerini, neleri yıktıklarını, neleri hayatlarından çıkardıklarını, çıkarmaları gerektiğini çok iyi öğrenmişlerdi. Sahâbenin “*Lâ ilâhe*” ifadesi çok önemli bir cümleydi. Bu reddediş o güne kadar yaşadıkları hayatı bir anda değiştiriyordu. Bu cümle çok ucuz bir cümle değildi. Bu cümleyi Bilâl söyleyince kızgın taşların altına girmiş, bu cümleyi söylemediği için Ebû Leheb, Tebbet Sûresi'nin konusu olmuştu. Bu sözü söyleyince dün el üstünde taşınan Ebû Bekirlerin, Ömerlerin, Osmanların, Alilerin, Mus'abların; bir anda ayaklar altına alınmalarının planları yapılmış, bu cümleyi söylemedikleri için daha dün sadece Mekke'yi idare etmek için Dârü'n-Nedve'de toplananlar o gün o sesi kısmının planlarını yapmışlardı.

[6] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXV, 404; Beyhaki, *Sünen*, I, 196; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 236.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

"Kim Kur'an'ı indirildiği tazelikte okumak isterse, İbn Ümmü Abd'in (İbn Mes'ûd) okuduğu gibi okusun."

[İbn Mâce, Kitâbü's-Sünne, 11]

Yani ister menfi ister müspet *Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah* diyenin hayatında bir şeyler değişiyordu.

Tevhid'in Üç Temel Alanı

Nübüvvet'in ilk muhatapları kelime-i tevhidi dillendirdikleri zaman, bir anda hayatlarında köklü değişiklikler oluyordu. Neden mi? Çünkü bu kelime-i tevhidin/kelime-i tayyibenin; hayatın içerisinde üç temel alanı vardı. Neydi bunlar?

- 1- *Ulûhiyette tevhid*
- 2- *Rububiyette tevhid*
- 3- *Ubudiyette tevhid* ^[7]

Bu üç temel alanın açılımı nedir?

- 1- Allah'tan başka ilah yoktur.
- 2- Allah'tan başka Rab, terbiye eden, gözeten, kanun koyan, hükümlerlik hakkı olan yoktur.
- 3- Allah'tan başka ibadet edilecek makam yoktur.

Sıralamada böyledir biliyor musunuz? Ulûhiyette tevhid olmadan, Rububiyette tevhid tam anlamıyla olmuyor. Rububiyette tevhid olmadan da *"İyyake na'budü ve iyyake nestain/Yalnız sana ibadet eder ve yalnızca senden yardım isteriz"* ^[8] sırrı oluşmuyor.

Tevhidin bu üç sahası tam olarak meşhur Cibrîl hadisi diye bilinen ve hadis kitaplarımızın hemen hemen hepsinde aktarılan hadiste geçen muhtevanın

[7] Yıldırım, Muhammed Emin, *Nebevî Eğitim Modeli Dârü'l-Erkam*, s. 163.

[8] Fâtiha 1/5.

Rivayet Ettiği Hadis

Abdullah İbn Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre, Nebî (sas) şöyle buyurdu: *"Söz ve davranışlarında ileri gidip haddi aşanlar helâk oldular."*

Resûl-i Ekrem bu sözü üç defa tekrarladı.

[Müslim, İlim, 7]

özetidir. Bu meşhur hadisin birkaç farklı rivayeti vardır. Biz burada en fazla bilinen Müslim rivayetini aktaralım:

Yahyâ b. Ya'mer haber veriyor: "Basra'da kader üzerine ilk söz eden kimse Ma'bed el-Cühenî idi. Ben ve Humeyd İbn Abdirrahmân el-Himyerî, hac veya umre vesîlesiyle beraberce yola çıktık. Aramızda konuşarak, ashâbdan biriyle karşılaşmayı temenni ettik. Maksadımız, onlardan kader hakkında şu adamların ettikleri laflar hususunda soru sormaktı. Cenâb-ı Hakk, bizzat Mescid-i Ne-

bevî'nin içinde Abdullah b. Ömer ile (ra) karşılaşmayı nasib etti. Birimiz sağ, öbürümüz sol tarafından olmak üzere ikimiz de Abdullah b. Ömer'e sokulduk. Arkadaşımın sözü bana bıraktığını tahmin ederek, konuşmaya başladım: 'Ey Ebû Abdurrahmân! (Abdullah b. Ömer'in künyesi), bizim taraflarda bazı kim-seler zuhur etti. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm'i okuyorlar. İçinden çok ince meseleler bulup çıkarmaya çalışıyorlar.' Onların durumlarını beyân sadedinde şunu da ilâve ettim: 'Bunlar, 'Kader yoktur, her şey hâdistir (sonradan yaratılmadır) ve Allah önceden bunları bilmez' iddiasındalar. (Bunlar hakkında ne dersin?)' Abdullah b. Ömer dedi ki: 'Onlarla tekrar karşılaşsan, haber ver ki ben onlardan beriyim, onlar da benden berîdirler.' Sonra sözünü yeminle de te'kîd ederek şöyle tamamladı: 'Allah'a kasem olsun, onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olsa ve hepsini de hayır yolunda harcasa kadere inanmadıkça, Allah onların hayrını kabul etmez.'

Sonra Abdullah b. Ömer dedi ki: "Babam Ömer İbnü'l-Hattâb (ra) bana şunu anlattı: 'Ben Hz. Peygamber'in (sas) yanında oturuyordum. Derken elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam yanıma çıkageldi. Üzerinde, yolculuğa delalet eder hiçbir belirti yoktu. Üstelik içimizden kimse onu tanımıyordu da. Gelip Hz. Peygamber'in önüne oturup dizlerini dizlerine dayadı. Ellerini bacaklarının üstüne hürmetle koyduktan sonra sormaya başladı: 'Ey Muham-med! Bana İslâm hakkında bilgi ver!' Hz. Peygamber açıkladı: 'İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet

etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucu tutman, gücün yettiği takdirde Beytullah'ı haccetmelidir.' Yabancı: 'Doğru söyledin' diye tasdik etti. Biz hem sorup hem de söyleneni tasdik etmesine hayret ettik. Sonra tekrar sordu: 'Bana iman hakkında bilgi ver?' Hz. Peygamber açıkladı: 'Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe inanmandır. Bir de kadere yani hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna da inanmandır.' Yabancı yine: 'Doğru söyledin!' diye tasdik etti. Sonra tekrar sordu: 'Bana ihsan hakkında bilgi ver?' Hz. Peygamber açıkladı: 'İhsan Allah'ı sanki görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir. Sen O'nu görmeden de O seni görüyor.' Adam tekrar sordu: 'Bana kıyametin ne zaman kopacağı hakkında bilgi ver?' Hz. Peygamber bu sefer: 'Kıyamet hakkında kendisinden sorulan, sorandan daha fazla bir şey bilmiyor!' karşılığını verdi. Yabancı: 'Öyleyse kıyametin alâmetinden haber ver!' dedi. Hz. Peygamber şu açıklamayı yaptı: 'Köle kadınların efendilerini doğurmaları, yalın ayak, üstü çıplak, davar çobanlarının yüksek binalar yapmada yarıştıklarını görmendir.' Bu söz üzerine yabancı çıktı gitti. Ben epeyce bir müddet kaldım. Hz. Peygamber, bana: 'Ey Ömer, sual soran bu zatın kim olduğunu biliyor musun?' dedi. Ben: 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir' deyince şu açıklamayı yaptı: 'Bu, Cibrîl'di. Size dininizi öğretmeye geldi.' »^[9]

Bu meşhur hadiste beyân edilen İman, İslâm ve İhsan tam da Ulûhiyette, Rububiyette ve Ubudiyette tevhidin karşılığıdır.

- Ulûhiyette Tevhid'in karşılığı: **İman**
- Rububiyette Tevhid'in karşılığı: **İslâm**
- Ubudiyette Tevhid'in karşılığı: **İhsan'dır.**

Bu üç hakikat tam anlamı ile hayata hâkim olduğu zaman, ancak tevhidden bahsedilir. Ya yoksa ya da Allah muhafaza biri zedelenmişse ne olur? Ne olacak, tevhidin zıddı ne ise o olur. Zıttı nedir? Şirk. Tevhid, biri birlemek; şirk biri ikilemek, üçlemek, dörtlemektir. Yani birin birliğine ihanet etmek, hakkı teslim etmeyip, zulme kapı açmaktır. Bundan dolayı şirk en büyük zülüm,^[10] müşrik en büyük zalimdir.^[11] Rabbim muhafaza buyursun.

[9] Müslim, *İmân*, 1, 5; Tirmizi, *İmân*, 4; Ebû Dâvûd, *Sünnet*, 16.

[10] 'Lokman, oğluna öğüt vererek: 'Ey oğulcuğum! Allah'a eş koşma, doğrusu şirk koşmak en büyük zulümdür' demişti." Lokman 31/13.

[11] 'Allah hakkında yalan uydurarak O'na iftira edenden ya da O'nun âyetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir? Hiç kuşkusuz zalimler kurtuluşa eremezler. O gün onların tümünü bir yere toplarsınız da sonra Allah'a

Şimdi bu ön bilgiler ışığında gelin Abdullah b. Mes'ûd'un hayat defterinin sayfalarını hep beraber çevirelim. Dikkat çektiğimiz üzere, elbette çok kolay değil, onun bereketli hayatını bir derste özetlemek; ancak biz sadece bazı hususiyetleri özellikle de tevhid kavramının yankılarını onun hayatından duymaya çalışacağız.

Hayat Defterinin Sayfalarını Aralarken

Abdullah b. Mes'ûd'un babası, Mes'ûd b. Ğafil b. Hâbib el-Hüzeyli. Aslen Mekkeli değil, ancak Âmine validemizin ve meşhur sahâbî Abdurrahmân b. Avf'ın kabilesi Benî Zühre'nin anlaşımlılarından ...^[12] İslâm'ın davetine erişmeden şirk üzere ölenlerden ...

Annesi: Ümmü Abd bint Abdvüd, o da Benî Hüzeyl'den. Yani Mekke'ye sonradan gelenlerden ... Ancak annesi Ümmü Abd, İslâm davetine erişip, o daveti oğlu gibi ilk olarak kabul eden bahtiyar hanım sahâbilerden biridir. Müslüman olmuş, iman adına hicret etmiş ve Medine'de vefat etmiştir. Hatta bize birkaç hadis de rivayet etmiştir. En meşhur rivayeti Vitr namazı ile alakalıdır ki o namazın Efendimiz (sas) tarafından nasıl kılındığını bize beyân etmektedir.^[13]

Aynı anneden, aynı babadan bir küçük kardeşi vardır. Adı, Utbe b. Mes'ûd ki o da ilk Müslümanlardandır. Uhud ashâbından, iki hicret yoldaşlarındandır. Hatta Utbe vefat edince, abisi Abdullah kabrinin başında gözyaşı dökerken şöyle demiştir: “O benim nesep ve imanda kardeşim, Resûlullah (sas) ile sohbette arkadaşım, yüreğimde ise sevgilim olan biriydi.”^[14]

Abdullah b. Mes'ûd'un doğum tarihi milâdî 592'dir. Yani Nübüvvetten 18 yıl önce doğmuştur; dolayısı ile Efendimiz'den (sas) 22 yaş küçüktür. Yetim olarak büyümüş, 10-12 yaşlarına gelince de ailenin büyük çocuğu olması hesabı ile evlerini geçindirmek maksadı ile birçok peygamberin mesleği olan çobanlık yapmıştır.^[15]

ortak koşanlara “Hani, nerede Allah'ın ortakları olduklarını sandıklarınız?” diye sorarız. Sonra bu müşriklerin: “Vallahi, ey Rabbimiz, biz müşrik değildik “ demelerinden başka bir akıbetleri olmaz. Kendileri aleyhinde nasıl yalan söylediklerini ve uydurma ilâhları tarafından nasıl yüzüstü bırakıldıklarını görüyor musun?” En'am 6/21-24.

[12] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 168; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1123.

[13] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2724; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 352; İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 312.

[14] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1230; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 563.

[15] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 167; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 382.

18 yaşına kadar bu mesleği devam ettirmiş, bir gün Ukbe b. Ebî Muayt'a ait koyunları güderken kendisine gelen iki aziz misafir ile hayatı değişmiş, koyun çobanlığından, ilim adamlarına kaynaklık edecek büyük bir seviyeye çıkacağı yolculuğa başlamıştır. Onun iman ile tanışmasını biz biraz kurgusal bir dil ile anlatmaya çalışalım:

“Genç çoban, bir gün yine koyunlarının başında, kendine emanet edilen sürüyü Mekke'nin dışında bir yerlerde gezdirmektedir. Onun, koyunlarına güzel ot bulmaktan başka bir endişesi yoktur. Başlayan o günün, hayatında diğer günlerden pek bir farkı yoktu görünüşte; biraz sonra tanışacağı iki insanın tüm hayatının seyrini değiştireceğini bilemezdi tabii ki... Az sonra aşağıdan kendi bulunduğu tarafa doğru iki insanın ağır ağır yaklaşmakta olduğunu gördü. Gerçi o civarda insan görmeye alıştı ama bunları ilk kez görüyordu. ‘Hayırdır inşaallah’ dedi kendi kendine... Yaklaştılar yanına ve onlardan biri selâm verdi, büyük bir insan olduğu vakur tavrından ve yanındakinin hürmet etmesinden anlaşılan Zat. Büyük bir heyecanla aldı selâmını. İçinin inşirahla dolduğunu hissetmişti genç çoban. Bu insanlar diğerlerinden farklıydı kesinlikle. Farklı olduklarını hissetmişti ama bu farkın nereden kaynaklandığını çözememişti. Beklemeye, hâdiseleri tabii seyrinde izlemeye karar verdi. Biraz sonra O zat, konuşmaya başladı. Birden dişlerinin arasından bir nurun parıldadığını sandı. Şöyle diyordu: **‘Yanında süt var mı? Bize biraz süt verebilir misin?’**^[16] Bu soruya genç çoban İbn Mes'ûd nasıl cevap verecekti. İnsanın etkilendiği birisine yok demesi kolay mıydı? Elbette ki değil... İbn Mes'ûd; iman ve İslâm adına daha birçok şeyi bilmiyordu ama o ihsan adına annesinden bazı telkinler almıştı. El ne der kaygısından ziyade Allah ne der kaygısı altında sevdiği etkilendiği karşısındaki iki insana: ‘Süt var, ama size veremem. Bunlar bana emanet. Ben bir emanetçiyim.’ dedi.^[17] Bu cevap Efendimiz'i (sas) o kadar memnun etmişti ki emanete emin insan olmak, o peygamberin en temel vasfı idi; O'na (sas) iman edenler de elinden ve dilinden varlığını emin olduğu insanlar olmuşlardı. Şimdi karşısında duran ve yaşı 18 olan bu gencin verdiği cevap Efendimiz'i (sas) memnun etmişti. -Bundan sonra yapılması gereken bu gence iman tohumu saçmaktı.- Efendimiz (sas) bunu yapma adına bu sefer şunu sordu: **‘Sağılmayan bir koyunun var mı peki?’**^[18] Çoban: ‘Evet’ dedi.

[16] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 167; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğabe*, III, 382.

[17] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 167; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğabe*, III, 382.

[18] Sorunun şöyle sorulduğu da rivayet edilir: “Yanında henüz erkeği tarafından döllelenmemiş (sekiz veya dokuz aylık bir kuzu) var mı?” İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 167.

Kısır bir koyunu onların yanına yaklaştırdı. O zat, dudakları kıpır kıpır, koyunun memelerine eğildi; zarif hareketlerle bir kaba bir miktar süt sağdı. Önce arkadaşı sonra da kendisi içtiler. Ardından teşekkür ederek koyunun memelerini eliyle yeniden sıvazladı; memeler eski hâline gelmişti.^[19]

Bunları seyreden genç çoban, şaşırıp kalmıştı. O anda Abdullah b. Mes'ûd şunları yapabiliirdi:

- 1- Karşısında duran ve olağanüstü bir iş yapan insanın o yaptığı işten etkileniip, hemen onun etki alanına girebilirdi.
- 2- Genç biriydi, korkup oradan uzaklaşabilirdi.
- 3- Bir daha yap diye hayranlığını dile getirebilirdi.
- 4- Nasıl yaptığını sorar; işin aslını öğrenmek isteyebilirdi.
- 5- Bu işi nereden nasıl öğrendiğini sorgulayabilirdi.

Ama İbn Mes'ûd bunların hiçbirini sormadı, korkmadı, ürkmedi. Tabiatı gereği bir şey dedi. Ne dedi biliyor musunuz? Dedi ki: “O okuduklarını bana öğretir misin?”^[20] Bu soru ancak ilme meraklı olan birinin soracağı bir soruydu; o da ileride bir ilim adamı olacağının haberini verircesine bu soruyu sordu. Peki, Efendimiz (sas) nasıl cevap verdi. Onun sorusundan çok memnun olarak dedi ki: “**Sen öğrenmeye meraklı bir gençmişsin.**”^[21] Başladı Efendimiz, ona bir şeyler anlatmaya... Efendimiz (sas) anlattıkça, o dinliyor, her dinlediği onu alıp başka diyarlara götürüyordu. Bu ilk karşılaşmanın ardından belki aynı gün belki bir gün sonra ikinci karşılaşmada Abdullah'ın dilinden *Lâ ilâhe illallah* cümlesi dökülecekti.^[22] Öyle bir dökülecekti ki âlem onun dilinden ve hayatından bu kelimenin etkisine dair çok şey görecektir ve öğrenecekti.

Kendisi bir sözünde ben Müslümanların altıncısıyım diyecekti.^[23] Bilmiyoruz, altı mı, yedi mi ama bildiğimiz bir hakikat var ki daha o nebevî potada olanların sayısı on değil; yani ilklerden, *es-sâbikune'l-evvelûn*'dan o...

[19] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 167; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 382.

[20] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 168; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 382.

[21] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 168; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 382.

[22] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 168; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 382.

[23] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1123; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 382.

Dârü'l-Erkam İle Başlayan Süreç

Abdullah b. Mes'ûd, *Lâ ilâhe* demiş, o ana kadar ne varsa hayatında bir anda değişmiş, çünkü yıkılmış o, imha etmiş önce, sonra *illallah* demiş; ulûhiyette, rububiyete ve ubudiyette tevhide ermiş, bir olanı birlemiş; sonra *Muhammedün Resûlullah* demiş, hayatının gerçek rehberini tanımış ve O'nun arkasında yürümeye başlamış.

Kendi Lisanından

“İnsanlar dikensiz bir meyve idi, sonradan meyvesiz bir dikene dönüştüler!”

[es-Seâlibî, *el-İcâz ve'l-İcâz*, I, 48]

Artık evi Dârü'l-Erkam olmuş, 5 yıl burada Efendimiz (sas) rehberliğinde her talebenin yaptığı gibi şöyle bir süreçte yetişmiş...

- 1- *Sağlam Bir Akide'nin İnşası*
- 2- *Aklı Eğitim (Kavramların inşası)*
- 3- *Ruhî Eğitim (Kalp ve ruhun inşası)*
- 4- *İradenin Sağlamlaştırılması*
- 5- *Kur'ânî Bir Ahlakın İnşası* ^[24]

O büyük ve bereketli potada İbn Mes'ûd, öyle bir noktaya gelmişti ki daha gencecik bir delikanlı iken defaatle Efendimiz'in (sas) iltifatına mazhar olmuştu. Ortada daha evliliği yokken, çocukları yokken; Efendimiz (sas) İbn Mes'ûd'a, *Ebû Abdurrahmân* demeye başlamıştı. ^[25] O gün kimseler anlamıyordu, bu künyenin anlamını ama nübüvvetin 5. yılı Rahmân Sûresi nâzil olunca, 'kim bu sûreyi Kâbe'de açıkça okuyacak' diyen peygamberin sesine ses verince İbn Mes'ûd o zaman daha iyi anlaşılacaktı. İbn Mes'ûd'un o gün Dârü'l-Erkam'da “Ben” deyişi Rahmân'ın kulu olarak, Rahmân'ın âyetlerinin âleme duyurulmasına babalık/hâmîlik yapmasındandı. O baba olacaktı; risâletin mesajlarını âleme duyurmada; kendini feda edecekti, hakkın mesajını yaymada... Öyle kolay mıydı; Ebû Abdurrahmân künyesini Peygamber'den almak...

Nübüvvetin 5. yılıdır; zor yıllardır o yıllar; daha Hamza gelmemiş, Ömer gelmemiş, Dârü'l-Erkam'ın talebeleri o kutsî evde ilâhî kelâmın hakikatlerini öğreniyorlar ama güç olmadığı için o hakikatler ancak karanlıklarda dile

[24] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Nebevî Eğitim Modeli Dârü'l-Erkam*, s. 93-129.

[25] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 167; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1122.

getiriliyor. Bir gün gelecek; İsa'nın deyimi ile karanlıklarda söylenmeye korkulan hakikatler, aydınlıklarda haykırılacaktır ama o günler halen gelmemiştir. İşte böyle zorlu günlerde Dârü'l-Erkam'ın sofrasına Rahmân Sûresi nazil olur. Muhteşem bir ahenk, muhteşem bir nazm ve muhteşem bir mesaj... O güne kadar sahâbeye hep temkin ve tedbiri telkin eden Efendimiz (sas) o gün o sûrenin heyecanı ile: **“Kim Allah için, bu sureyi Kâbe’de Kureyş’in yüzüne haykırır”** diye sorar. O gün için evde olan sahâbilerin sesi çıkmaz; çünkü Kâbe’nin avlusunda Kur’ân haykırmak, bir daha haykıramamak üzere haykırmaktı. Yani son haykırışını orada yapmak demekti. Ama Efendimiz (sas) Allah’ın hakkı için böyle bir talepte bulunuyordu. Birinin çıkıp diğer arkadaşlarının keffareti olarak da bu işi yapması gerekiyordu. Allah’ın hakkı söz konusu olunca, İbn Mes’ûd; başkalarına bırakmadan, “ben” diyordu. Efendimiz, onu göndermek istemiyordu. Çünkü o Dârü'l-Erkam'ın talebeleri içerisinde en zayıf en naif en küçük olanı idi. Öyle ki bir gün ağaca çıkmıştı da İbn Mes’ûd; sahâbe kendi kolları kadar ince olan İbn Mes’ûd’un bacaklarını görünce gülmüş, biraz o bacaklarla şaka etmişlerdi. Efendimiz (sas) bir rivayet göre: **“Gülün, gülün, o güldüğünüz bacaklara Allah ateşi haram kılmıştır”**^[26] diyecek; başka bir rivayete göre ise; **“Nefsim elinde olan Allah’a yemin olsun ki bu incecik iki bacak, Allah katında Uhud dağından daha ağırdır.”**^[27] diyecekti.

İşte İbn Mes’ûd böyle biriydi... Gidiyor Kâbe’nin avlusuna: **“Er-Rahmân, alleme'l-Kur’ân, haleka'l-insan/Rahmân, Kur’ân’ı öğretti, insanı yarattı...”**^[28] de-yip başlıyor o güzel sedası ile Rahmân Sûresi’ni okumaya... Bir anda Kureyşin ekâbirleri çığına dönüyor; hemen ortalarına alıyorlar, susturmaya çalışıyorlar; tekme, tokat ne varsa, onlar vurdukça İbn Mes’ûd coşuyor, onlar vurdukça İbn Mes’ûd okuyor; baygın düşüp kan revan içerisinde kalana kadar bu hal devam ediyor. Bayılınca Kureyş o halde terk ediyor. Arkadaşları kan revan içerisinde olan İbn Mes’ûd’u zorlukla taşıyarak Dârü'l-Erkam’a getiriyorlar. Efendimiz (sas), mübarek elleri ile İbn Mes’ûd’un yüzündeki, başındaki kanlarını siliyor, bir taraftan da: **“Ben sana demedim mi; sen zayıfsın, onların saldırısına dayanamazsın”** diyor. Ama İbn Mes’ûd; Allah’ın kadrini çok iyi anlamış biri olarak: **“Yâ Resûlullah! Müşrikleri hiç bu günkü kadar acziyet içerisinde küçüldüklerini**

[26] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 384.

[27] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 172.

[28] Rahmân 55/1, 2.

görmemiştim. Vallahi bana izin verirsiniz yarın yine gidip aynı şeyi yapmayı isterim." [29] diyecekti.

Ebû Abdurrahmân'ın/Abdullah b. Mes'ûd'un sözüne dikkat ettiniz mi? Tekmeler altında, kan revan içerisinde, dayak yiyen o, görünüşte hakir olan o... Ama dilindeki söz bu... Bu sözü nasıl bir zihnî yapının sahibi söyleyebilir? Akılını Kur'ân'a ikna ettirmiş, kavramlara onun bunun yüklediği anlamlarla değil, yolunun rehberinin ona öğrettiği şekilde anlamlar yüklemiş biri ancak böyle konuşabilir.

Tabi, Efendimiz (sas) 'hayır' der, ikinci kez yapılmasına izin vermez. Ama burada İbn Mes'ûd'un tavrı bize tevhidin hakikatini anlama adına çok önemli mesajlar verir.

Tevhidin Hakikatini Kavramak

Tevhidin hakikatini kavrayan biri "Allah için" diye göreve çağıran sesi, asla karşılıksız bırakmaz. Sağa sola bakmaz, kim var diye etrafı kolaçan etmez, küçüklüğüne, zayıflığına takılmaz, ben der meydana atılmayı bilir.

Tevhidin hakikatini kavrayan biri; "Allah'tan başka hiç kimseden Allah'tan korkar gibi korkmaz. Allah gibi hâşâ korkmaz. Korkusunun esiri ve mahkumu olmaz. Bazı yerlerde hesap ile kitap ile olmayacağını bilir. İş başa düşünce gereğini yerine getirir.

Tevhidin hakikatini kavrayan biri; tekmeler altında çiğnense de aziz olanın kendisi, zelim olanın ise karşıdakiler olduklarını çok iyi bilir. İzzet-zillet; şeref-haysiyet, yücelme-alçalma, kayıp-kazanç, istikbal-mazi; bu kavramlara ve daha başkalarına sıradan insanların yüklediği anlamlar çerçevesinden bakmaz; Allah ne demiş kaygısı ile bakar.^[30]

İman Adına Hicret Yollarında

Nübüvvetin 5. yılı *Lâ ilâhe* diyenlere Mekke dar gelmeye başlamıştır. *La* dedikleri için rahatsız olanlar, onlara rahat vermemeye başlamışlardır. Bunun

[29] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 384; Taberî, *Tarih*, I, 549.

[30] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Nebevî Eğitim Modeli Dâru'l-Erkam*, s. 105-106.

Şâhidlerin Dilinden

Büyük sahâbî Ebû Mûsâ el-Eş'ârî ve Ebû Mes'ûd el-Ensârî, Abdullah b. Mes'ûd'un vefatının ardından birbirleri ile konuşuyorlar. Biri, diğerine diyor ki: "Acaba o, kendisinden sonra benzeri birini bıraktı mı? Ne dersin?" Biri cevap veriyor: "Buna imkân var mı? Biliyorsun ki Resûlullah'ın (sas) huzuruna girmek için, bize izin verilmediği zaman ona izin verilirdi. Biz çoğu zaman onu, Resûlullah'ın (sas) yanında bulurduk; o her daim oradaydı."

[Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 112]

üzerine Hz. Osman'ın rehberliğinde ilk kfile -ki sayıları 16 idi: 12 erkek, 4 kadın- Habeşistan'a doğru hicret ettiler. O kfilenin içerisinde Abdullah b. Mes'ûd da vardı.^[31] O da iman adına her şeyi gerisinde bırakarak tüm risâlet davasının mensuplarının kaderi olan hicreti yaşama adına Habeşistan'a gitmişti. Üç ay sonra o kfile bir yanlış haber yüzünden geri dönmüş; bir yıl sonra daha kalabalık bir kfile ile -101 kişi; 85 erkek, 16 kadın- bu sefer Ca'fer b. Ebî Tâlib'in rehberliğinde yine aynı yola revan olmuşlardı. O ikinci kfile içerisinde hem Abdullah b. Mes'ûd hem de kardeşi Utbe vardı. Kardeşi orada uzun süre kaldı ama Abdullah b. Mes'ûd bir müddet sonra Efendimiz'den (sas) ayrı kalmaya dayanamayarak Mekke'ye geri döndü.^[32] Bir müddet sonra da Yesrib'in kapıları imana açılınca, annesi ile beraber oraya hicret etti.^[33]

Efendimiz (sas) hicretten sonra Medine'de mescidin inşasının arkasından ensar-muhacir kardeşliğinde İbn Mes'ûd'u kendi gibi ilimde bir kale olan Muâz b. Cebel'e kardeş kıldı.^[34] Onun Mekke'deki kardeşi Zübeyr b. Avvâm'dı,^[35] Medine'deki ise Muâz b. Cebel oldu.^[36] Efendimiz (sas) mescidin inşası devam ederken kendi hücrelerine çok yakın bir yerde ufak bir arsayı sahâbeye aldırarak

[31] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 344.

[32] İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 383.

[33] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 168; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 383.

[34] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 168.

[35] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 169.

[36] İbn Hacer, ensar kardeşinin *Enes b. Mâlik* olduğunu söylese de doğrusu Muâz b. Cebel'dir. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1122.

İbn Mes'ûd'a hediye etti ve orada küçük bir ev inşa ettirerek, İbn Mes'ûd'u yanından hiç ayırmadı.^[37]

Medine'deki o günlerde İbn Mes'ûd, Efendimiz'i (sas) bir gölge gibi takip etti. Öyle ki o 10 yıllık zaman diliminde Abdullah b. Mes'ûd'un olmadığı hiçbir tablo yoktur. Özellikle Efendimiz (sas) ona biçtiği rol gereği: **“Ey İbn Ümmü Abd! İstediğin zaman haneme gel, gelmek de çekinme, ben müsait değilsem girmezsin yanıma, yoksa girersin”**^[38] diyerek, hanesinin kapısını ardına kadar Abdullah b. Mes'ûd'a açmıştı.

Bu yakınlık öyle bir seviyede idi ki dışarıdan gelenler Abdullah b. Mes'ûd'u Peygamberin Ehl-i Beyt'inden zannediyorlardı. Çünkü Abdullah b. Mes'ûd adım adım Efendimiz'i (sas) takip ediyor, Efendimiz (sas) bir yere oturunca hemen yanı başında duruyor, ayakkabılarını çıkarınca hemen kucağına alıp saklıyor, abdest alınca suyunu ilk döken o oluyor, misvak isteyince ilk uzatan hep o oluyordu. Bu hali yıllar sonra gören Ebû Mûsâ el-Eş'arî diyor ki: *“Biz Yemen'den Medine'ye ilk geldiğimizde Abdullah'ı, hep Efendimiz'in Ehl-i Beyt'inden biri zannediyorduk. Sonradan öğrendik ki nesep adına bir bağı yokmuş...”*^[39]

Bu yakınlığa bir de İbn Mes'ûd'un ilme olan merakı eklenince ortaya nasıl bir şey çıktığını görüyorsunuz. Böyle olmasına rağmen hadis rivayetinde inanılmaz bir titizliği vardır ki bu da ayrıca ele alınması gereken bir meseledir. Amr b. Meymûn isimli bir talebesi şöyle bir itirafta bulunur: *“Neredeyse bir yıl İbn Mes'ûd'un yanından hiç ayrılmadım. Bu bir yıl içerisinde birkaç defa dışında ‘Kale Resûllah (sas)/Allah Resûlü dedi ki’ dediğini ancak duydum. O ‘Kale Resûllah’ dediğinde biz öleceğini zannederdik. Terlerdi, sıkılırdı, bütün vücudu titrerdi, sonra hadisi söyler, arkasından Allah'a sığınırdı.”*^[40]

Bedir Yolunda

Hicretin 2. yılı Abdullah b. Mes'ûd'u, Bedir'in meydanında görüyoruz. Hem de nerede görüyoruz biliyor musunuz? 10 yıl önce Mekke'de Rahmân Sûresi'ni okuduğu için tekmeler altında onu ezen birinin göbeğinin üzerinde...

[37] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 169.

[38] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 171.

[39] Buhârî, *Fedâilü'l-Ashâb*, 27; Müslim, *Fedâilüs-Sahâbe*, 110.

[40] Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefyât*, I, 2501.

Şimdi Abdullah b. Mes'ûd'un ayağının altında olan, yıllar önce Kâbe'nin avlusunda İbn Mes'ûd'a tekmeler atan, ona her türlü hakaretler yağdıran Ebû Cehil...

Hicretin 2. yılında 313 yiğit ile yola çıkmış Efendimiz (sas) ... Onların içerisinde Abdullah b. Mes'ûd da var. Savaş başlamış, Afra bint Ubeyd'in ya da bilinen ismi ile Sümeysa validemizin çocukları Avf, Muâz ve Muavviz annelerinden aldıkları muhabbet dersi ile Efendimiz'e (sas) aşık ve sevdalı, O'nun düşmanlarına karşı ise derin bir nefretin sahipleri olmuşlardı.^[41] Savaş sonrası Avf şehit olmuş, Muâz ile Muavviz yara bere içerisinde Efendimiz'in (sas) huzuruna gelmişlerdir. Kanlı kılıçlarını gösteriyor: Ya Resûlullah! Ebû Cehil'i biz öldürdük" diyorlardı. Efendimiz (sas) olayın aslını öğrenmek için Abdullah b. Mes'ûd'u savaş meydana gönderiyordu: **"Git bak bakalım! Ensarın bu gençlerinin dedikleri doğru mu? Ebû Cehil gerçekten öldürülmüş mü?"**^[42] İbn Mes'ûd gidiyor, araya araya Ebû Cehil'i buluyor. Ölmemiştir ama gerçekten ölümcül darbeler almıştır. İbn Mes'ûd o anda, küçük cüssesi ile Ebû Cehil'in koca karnının üzerine çıkıyor; adeta 10 yıl önce Kâbe'nin avlusunda olanları hatırlatırcasına ... Ebû Cehil küfründe samimi biriydi; bu samimiyetinden dolayı Allah Resûlü'nün hidâyet duasının muhatabı olmuştu.^[43] Ölüm yolunda bile küfüründen, inkârından ve kibrinden vazgeçmiyordu. Alaycı bir ifade ile Abdullah b. Mes'ûd'a diyordu ki: "Çobancık! Sen çok yüksek ve yalçın bir yere çıktın!"^[44] İbn Mes'ûd bu sözlerle sadece gülümseyerek karşılık veriyordu. Sonra Ebû Cehil dedi ki: "Savaşın neticesi ne oldu? Kim kazandı kim kaybetti?" İbn Mes'ûd: "Allah iman edenleri yüceltti, inkâr edenleri ise alçattı" dedi.^[45] Sonra Abdullah yere indi, kendi kılıcını bıraktı. Ebû Cehil'in kılıcını aldı ve o kılıç ile Ebû Cehil'e bir darbe indirerek onu öldürdü.^[46] Kılıcını alarak Efendimiz'e (sas) gelip olanları anlattı. Allah Resûlü, tekbir getirdi; müminler de tekbir getirdiler. Sonra Efendimiz (sas), Ebû Cehil'in cesedinin başına geldi, ibretle baktı ve dedi ki: **"Ümmetimin Firavun'u yıkıldı. Ümmetimin Firavun'u öldü."**^[47] Daha sonra Ebû Cehil'in kılıcını, Abdullah b. Mes'ûd'a hediye

[41] Bkz. Yıldırım, Muhammed Emin, *Efendimiz'i (sas) Sahâbe Gibi Sevmek*, s. 105-113.

[42] Beyhâkî, *Delâil*, III, 86; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 288.

[43] "Allah'ım! Şu iki adamdan -Ebû Cehil ve Ömer b. Hattâb'tan- sana en sevimli olanı ile Sen, İslâm'ı güçlendir." Tirmizî, *Menâkıb*, 18; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 25.

[44] Taberî, *Târih*, II, 284; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 127.

[45] Beyhâkî, *Delâil*, III, 86; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 288.

[46] Taberî, *Târih*, II, 284; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 127.

[47] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 444; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 289.

etti.^[48] O kılıç o günden sonra Abdullah'ın elinde kelime-i tayyibenin yücelmesi adına sallanacaktı.

Bedir'den sonra Uhud'da, Uhud'dan sonra Hendek'de Hudeybiye'de Hayber'de Mekke Fethi'nde, Huneyn'de yani Allah Resûlü (sas) nerede ise orada, bir gölge gibi O'nu takip etti ve siyerin her karesinde kendisine yakışır bir ses ve seda bıraktı.^[49]

Kur'ân Muallimi, Muhafızı, Mukrisi

Efendimiz (sas), Abdullah b. Mes'ûd'dan hep razı idi. Bir gün onun değerini Müslümanlara öğretme amacı ile şöyle buyurdu: **“Eğer Müslümanlara danışmadan bir yönetici, halife atasaydım, o kesinlikle İbn Ümmü Abd yani Abdullah b. Mes'ûd olurdu.”**^[50]

Bu nasıl bir sözdür, anlaşıldı değil mi? Efendimiz'in (sas) nazarında İbn Mes'ûd'un yeri dört güzelle aynı noktadadır; yani onu Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, -hepsinden Allah razı olsun- aynı safta görmektedir.

Efendimiz (sas) Abdullah b. Mes'ûd'un Kur'ân okuyuşunu çok severdi. O bir gün şöyle demişti: **“Kur'ân'ı dört kişiden alın: Abdullah b. Mes'ûd, Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe, Muâz b. Cebel ve Übeyy b. Kâ'b”**^[51]

Bir gün İbn Mes'ûd, Efendimiz'e (sas) Mekke'de Tekvîr Sûresi'ni okutuyor: **“Diri diri toprağa gömülen kız çocuğuna hangi suçtan dolayı öldürüldüğü zaman...”**^[52] ayetine gelince, Efendimiz (sas) hıçkırıklara boğulur, İbn Mes'ûd ondan sonraki âyetleri okumaya güç yetiremez.^[53]

Efendimiz (sas), başka bir gün İbn Mes'ûd'dan kendisine Kur'ân okumasını istedi. İbn Mes'ûd: “Yâ Resûlullah! Kur'ân sana indirilmişken ben mi sana okuyayım?” diye sorduğunda: **“Ben, Kur'ân'ı başkalarından dinlemeyi severim.”** buyurdu. İbn Mes'ûd, Nisâ Sûresi'ni okumaya başladı. Nihayet **“Biz her ümmetten hakkıyla bir şahid getirdiğimiz, onlara da seni şahid kıldığımız zaman,**

[48] İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 289.

[49] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 168; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 383.

[50] Tirmizi, *Kitâbü'l-Menâkıb*, 37; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 168; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 385.

[51] Buhârî, *Fedâilü'l-Ashâbi'n-Nebi*, 27; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 22; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 250.

[52] Tekvîr 81/8, 9.

[53] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 113.

onların hali nice olur?”^[54] meâlindeki âyet-i kerimeye geldiğinde Resûl-i Ekrem “**Kefa Yâ Abdullah! Kefa! Hasbuke Yâ Abdullah/Şimdilik yeter ey Abdullah! Orada dur yeter**” buyurdu. Abdullah başını kaldırdığında Efendimiz’in (sas) gözyaşlarının, sakalından aşağıya doğru aktığını gördü.^[55]

Başka bir rivayeti, Hz. Ömer bize şöyle aktarıyor: “Bir gün ben ve Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir’in evinde geç saate kadar oturmuş bazı meseleleri müzakere etmiştik. Gecenin ilerleyen vakitlerinde evden çıktık, ev sahibi Ebû Bekir de bizi yolcu etmek için çıktı, üçümüz beraber Efendimiz’in hücre-i saâdetine doğru yürüdük. Tam mescidin önünden geçiyorduk ki birinin namaz kıldığını gördük. Efendimiz (sas) durdu, biz de durduk; biraz daha kulak kabarttık, içeride namazda olan zatın sesini duymaya başladık. Efendimiz (sas) onu tanıdı; bize döndü dedi ki: “**O, İbn Mes’ûd’dur.**” Sonra orada öylece Efendimiz (sas), İbn Mes’ûd’un Kur’ân okuyuşunu dinlemeye başladı, biz de beraberce dinledik. İbn Mes’ûd, okuyor, okuyor; adeta bizi mest ediyordu. O anda Efendimiz (sas) dedi ki: “**Kim Kur’ân’ı indirildiği andaki tazeliği ile okumak isterse, İbn Mes’ûd gibi Kur’ân okusun.**”^[56] Cebrâil’in tazeliğinde Kur’ân okumak ... Bu nasıl bir şey Allah aşkına ... Cebrâil tazeliğinde Kur’ân okumak; bir insan nasıl böyle Kur’ân okur? Bunun yolu bellidir; eğer bir insan okuduğu her ayeti Cebrâil’den kendisine nazil olmuş bir âyet olarak okursa, o ilk günkü canlılığında Kur’ân okur.

Eğer bir insan Kur’ân okurken, Rabbi ile buluştuğunu, konuştuğunu unutmaz ise;^[57] o, Cebrâil tazeliğinde Kur’ân okur. Eğer bir insan Kur’ân’ın bir ucu Allah’ın otoritesinde bir ucu yeryüzünde tutacak eller bekleyen semadan sarkıtılmış bir ip olduğunu, Hablullah olduğunu unutmazsa^[58] Cebrâil tazeliğinde Kur’ân okur. İşte İbn Mes’ûd’un Kur’ân okuyuşu işte böyle bir okuyuştu.

Abdullah b. Mes’ûd, Kur’ân ile olan bağını bir gün şöyle ifade edecekti: “Valahi! Ben Kur’ân’dan 70 sûreyi bizzat Efendimiz’in (sas) lisanından direk ondan

[54] Nisâ 4/41.

[55] Buhârî, *Fedâilü'l-Kur’ân*, 35; Müslim, *Müsfirin*, 247; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 384.

[56] İbn Mâce, *Kitâbü'Sünne*, 11; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 347; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1122.

[57] “Sizden her kim Rabbi ile konuşmak/dertleşmek isterse hemen Kur’ân okusun.” Deylemî, *el-Firdevs bi Me’suri'l-Hitâb*, I, 302; Bağdadî, *Târîhu Bağdat*, VII, 239.

[58] “Dikkat edin, ben size iki ağır yük bırakıyorum. Bunlardan biri Allah’ın kitabıdır. O Allah’ın ipidir. Her kim ona tâbi olursa doğru yolda ve her kim terk ederse delâlette olur...” Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 4.

dinleyerek ezberledim.^[59] Allah'ın kitabı içerisinde hiçbir âyet yoktur ki onun nerede ne zaman, kimin hakkında ve ne için indiğini bilme-yeyim. Ama bilsem ki şu an yer-yüzünde Allah'ın kitabını benden daha iyi bilen birisi var; hemen de-veme biner, onun yanına gider ve Allah'ın kitabını ondan öğrenmek-ten hiç de çekinmem.”^[60]

Hiz. Ömer, biraz önce aktardı-ğımız rivayetin devamında diyor ki: “Öylece dakikalarca İbn Mes'üd'un namaz içerisinde okuduğu Kur'an'ı beraberce dinledik. Namazı bitirdi, bu sefer duaya başladı. Duasında diyordu ki: “Allah'ım senden sarsılmaz bir iman, tükenmez bir nimet ve ebedi cennet bah-çelerinin yükseklerinin en yükseklerinde Resûl'ün Muhammed'e yoldaşlık etmeyi ni-yaz ediyorum.”^[61]

Hiz. Ömer diyor ki: “İbn Mes'üd, bu duayı tekrar ediyor, Efendimiz (sas) ise tebessüm ederek: “İste Ey İbn Mes'üd verilecek, iste Ey İbn Mes'üd verile-cek!” diyordu ve sonra İbn Mes'üd'un her duasına âmin diyordu. Ben içimden diyorum ki “Ey İbn Mes'üd, iste ne istersen iste, Peygamber senin duana amin diyor iste!” Hiz. Ömer diyor ki bu halde Efendimiz'i (sas) evine yolcu ettik, biz de evimize geldik; sabah namaza giderken biraz erken kalkmışım, doğruca İbn Mes'üd'un evine gittim: “Müjde ey İbn Mes'üd! Efendimiz (sas) senin duana amin dedi” dedim. Tebessüm etti ve: “Biliyorum” dedi. “Nerden biliyorsun?” dedim. “Ebû Bekir geldi ve bana bu müjdeyi verdi” dedi. “Ah! Ebû Bekir bir hayrı da bana bırak, seni hiç mi geçemeyeceğim” dedim.”^[62]

Geçemeyecekti değil mi? Hiz. Ebû Bekir hep hayırların öncüsü, ilki olacaktı.

Âlimlerin Dilinden

İbnü'l Cevzi (v.597/1201) şö-yle der: “Abdullah b. Mes'üd (ra) Resûlullah'ın (sas) sırdaşı idi.

Seferde yastığına, misvakına, ayakkabılarına ve abdest suyuna bakardı. Davranış ve hareketle-rinde Resûlullah'a (sas) çok ama çok benzerdi.”

[İbnü'l Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, s.176]

[59] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 348.

[60] Buhâri, *Fedâilü'l-Kur'an*, 8; Müslim, *Fedâilüs-Sahâbe*, 115.

[61] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 454; İbn Kesir, *el-Bidâye*, IX, 129; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 113.

[62] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 454; İbn Kesir, *el-Bidâye*, IX, 129; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 113.

İşte Efendimiz'in (sas) nazarında İbn Mes'ûd'un böyle bir yeri ve değeri vardı. Efendimiz'in (sas) vefatından sonra İbn Mes'ûd, ilimde daha da derinleşti ve Hz. Ebû Bekir'in hilâfet günlerinde hem ilim ile hem cihad ile meşgul oldu. Onu biz irtidat hareketlerinde ilk saflarda savaşıyan biri olarak görüyoruz.^[63]

Vefat Yolunda

Abdullah b. Mes'ûd, daha sonra Medine'ye geldi ve aradan çok geçmeden hastalandı ve yatağa düştü. Vefat yolunda iken Hz. Osman onu ziyarete gitti. Bak-tı ağlıyor: "Ne oldu Ey İbn Mes'ûd! Ölümünden mi korkuyorsun" dedi. Abdullah: "Ölümünden değil günahlarımdan korkuyorum, Rabbime vereceğim hesaptan korkuyorum"^[64] dedi. İbn Mes'ûd, böyle bir hayatın sahibi iken o korkuyorsa biz ne yapacağız Allah aşkına söyler misiniz? Biz ne duyduk ki bu kadar rahatız. Onlar ne duydular ki o haldeydiler. Bakın günaha karşı hassasiyet meselesinde o, Buhârî'de geçen bir söz de ne diyor: "Mü'min kimse günahlarını hayalinde öylesine büyütür ki sanki kendisi bir dağın eteğinde oturuyormuş da dağ üzerine çökecekmiş zanneder. Günaha düşkün kimse ise günahlarını, burnunun üstüne konan bir sinek gibi görür."^[65]

Asıl tehlike neymiş anlaşıldı değil mi? Asıl tehlike günah işlememe değil bu mümkün de değil, asıl tehlike günaha alışma ve ona karşı tepkiyi kaybetme-dir. Çünkü unutulmaması gereken bir hakikat var ki tevbe ettikten sonra büyük günah yoktur. Günahta ısrar ettikten sonra küçük günah yoktur. Her günahtan da küfre giden bir yol vardır.

Çok geçmeden Abdullah b. Mes'ûd bu hal üzere vefat eder. Tarih hicrî 32, milâdî 653'de; hicrî olarak 63, milâdî olarak 61 yaşlarında; yani tam Efendi-miz'in (sas) vefat yaşında Medine'de hayata gözlerini yumar. Cenaze namazı-nı Hz. Osman kıldırdı. Zübeyr b. Avvâm kendi elleri ile onu mezara koydu ve Bakî' Kabristanlığı'na defnetti.^[66]

Sahâbe'nin birçokları arkasından şöyle dediler: "Kendisinden sonra, bir benzerini geride bırakmadan gitti!"^[67]

[63] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 385; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 114, 115.

[64] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 115.

[65] Buhârî, *Daavât*, 4.

[66] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 177; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 386; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 115.

[67] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 178.

Büyük sahâbî Ebû Mûsâ el-Eş'âri ve Ebû Mes'ûd el-Ensârî, Abdullah b. Mes'ûd'un vefatının ardından birbirleri ile konuşuyorlar. Biri, diğerine diyor ki: "Acaba o, kendisinden sonra benzeri birini bıraktı mı? Ne dersin?" Biri cevap veriyor: "Buna imkan var mı? Biliyorsun ki Resûlullah'ın (sas) huzuruna girmek için, bize izin verilmediği zaman ona izin verilirdi. Biz çoğu zaman onu, Resûlullah'ın (sas) yanında bulurduk; o her daim oradaydı." [68]

Rabbim ebeden kendisinden razı olsun, bizi de onun yolundan yürütsün inşallah...

❁ ABDULLAH B. MES'ÛD'UN HAYATINDAN MESAJLAR ❁

- ❁ Tevhid bir olanı birlemek, Allah'a ait olan alanları başkası ile paylaşmamaktır. Bu hakikati iyice anla ki Abdullah olarsın, bu hakikati unutma ki Abdullah kalarsın.
- ❁ Risâlet davasına mensup olmak göreve çağırın sesi duyar duymaz meydana atılmaktır. Allah adına sen meydana çık, tekmeler altında ezilsen de sen Abdullahsın.
- ❁ Kulluk yolu kardeşsiz yürünmez; Mekke'nin zorlu yollarında sağında Zübeyr gibi ihlas âbidesi, Medine'nin taşlı yollarında solunda Mu'az gibi ilim âbidesi kardeşlerin olsun. Düşünce sana el uzatacak kardeşler edin ki yolda kalmayasın.
- ❁ Allah'ın kelamı ile bağını güçlü tut. Onu her zaman Cebrâil tazeliğinde oku. Semadan sana sarkıtılan o ipe sımsıkı yapış; ona iyice sarıl. Kur'ân'a dört elle sarıl ki dost diye yılanı sarılmayasın.
- ❁ İhtilafın ahlakını iyice öğren. İhtilaf rahmet, tefrika zahmettir. Her meselede kardeşlerinle aynı düşünmeyebilirsin. Bazen kardeşlerinle yollarını da ayırabilirsin. Hizmet yolların ayrılrsa da eğer amaç Allah'ın rızası ise kardeşlik hukukunun devam ettiğini unutmamalısın.

[68] Müslim, *Fedâilüs-Sahâbe*, 112.

Hakikat Yolcusu
SELMÂN-I FÂRİSÎ

(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân İklimi

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ
وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِمَّنْ بَعْدَ مَا أَرَىٰكُمْ مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ
مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ
لِيُبْتَليَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

“Siz Allah’ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken,

Allah, size olan vaadini yerine getirmiştir.

Nihayet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınızı

(galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz;

(Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya

kalkıştınız ve âsi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz

de vardı, ahireti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah,

denemek için sizi onlardan (onları mağlup

etmekten) alıkoydu. Ve andolsun sizi bağışladı.

Zaten Allah, müminlere karşı çok lütfkârdır.”

[Âl-i İmrân Sûresi, 3/152]

Nebevî Seda

مَثَلُ أَصْحَابِي فِي أَمْتِي كَالْمِلْحِ فِي الطَّعَامِ لَا يَضْلُعُ الطَّعَامُ إِلَّا بِالْمِلْحِ
قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ: فَقَدْ ذَهَبَ مِلْحُنَا، فَكَيْفَ نَضْلُعُ؟

Enes b. Mâlik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sas) şöyle buyurmuştur: “Ümmet içinde Ashâbımın durumu, yemekteki tuz gibidir. Yemek, ancak tuz ile istenilen kıvama gelir.”

Râvi dedi ki: “Bunun üzerine Hasan şöyle dedi: Tuzlarımız gitti, biz nasıl artık tam anlamı ile ıslah olalım.”

[Beğâvî, Şerhü’s -Sünne, XIV, 73.]

سَلْمَانُ مِنَّا أَهْلُ الْبَيْتِ

*“Selmân bizdendir.
Bizim Ehl-i Beytimiz’ dendir.”*

(İbn Sa’d, Tabakat, IV, 83)

*“Eğer toprak yemeyi becerebilirsen onu ye de iki kişiye dahî
olsa emir olmaktan kaçın. Mazlumun ve sıkışık durumdaki
kimselerin duasından sakın. Çünkü onların duaları ile
Allah Teâlâ arasında perde yoktur.”*

Selmân-ı Fârisî (ra)

(İbn Sa’d, Tabakat, IV, 100)

Adı	Selmân-ı Fârisî
Anlamı	Barış içinde olan, selâmete eren, huzurlu
Künyesi	Ebû Abdullah/Abdullah’ın babası
Lakabı	Mevlâ Resûlullah/ Resûlullah’ın hizmetkârı
Baba Adı	Buzehmeşan b. Mürselan
Anne Adı	Tespit edilemedi.
Kabilesi	Abü'l-Mülk/İsfahan/İran
Doğum Yeri	Ramahürmüz/İran
Doğum Yılı	N.Öncesi, 34/ Milâdî, 576
İslâm’a Girişi	Hicretin ilk günleri
Sohbet Sûresi	11 yıl
Rivayeti	60
Savaşları	Hendek, Hudeybiye, Mekke Fethi vs.
Görevleri	Kadisiye ve Medain valiliği
Vefat Yeri	Selmân-ı Pâk Kasabası/Bağdat/İrak
Vefat Yılı	Hicrî, 36/ Milâdî, 656
Vefat Yaşı	80

Selmân-ı Fârisî'nin Hakikati Bulma Yolculuğu

Selmân-ı Fârisî'yi anlatmak gerçekten kolay değil, meseleye sadece yaşadığı bereketli hayat çerçevesinden baksanız bile birkaç saat onu anlatmaya yetmez. Çok uzunca bir hayat hikâyesi var Selmân'ın; daha doğru bir ifade ile hakikat arayışının tarihi var elimizde... O öyle bir hayat yaşamıştır ki bazı kaynaklarımız böyle bir hayat ancak 150 yıla, hatta bazıları 250 yıla, 350 yıla sığar demişler ve Selmân'ın yaşını 150, 250, hatta 350 arasında göstermişlerdir.^[1] Ancak İmam Zehebî'nin İbn Ebî Hâtim'den rivayet ettiği üzere Hicaz'a geldiğinde yaşı 40'lara, vefat ettiğinde yaşı 80'lere merdiven dayamıştı.^[2] Bu ifadeden de şunu rahatlıkla anlıyoruz ki Selmân-ı Fârisî'nin en az 25 yılını hakikate ulaşmak için harcamış, aynen Hz. Yûsuf gibi bir hayatın sonunda da istediğini elde etmiştir.

Hakkında İnen Âyet

“Şüphesiz iman edenler; yahudilerden, hristiyanlardan ve sâbiîlerden de Allah'a ve ahiret gününe inanıp sâlih amel işleyenler için Rableri katında mükâfatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku yoktur onlar üzüntü çekmeyeceklerdir.”

[Bakara Sûresi, 2/62]

Selmân-ı Fârisî, kendi ağzından Efendimiz'e (sas) ve bir grup sahâbîye anlattığı, o anlatırken de başta Efendimiz'i (sas) ve sahâbeyi gözyaşları içerisinde

[1] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 748.

[2] Zehebî, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, III, 340; İbn Ebî Hâtim, *İlelü'l-Hadis*, II, 139; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 748.

birakan bir hikâyesi var ki o hikâye hakikat adına nasıl bir bedel ödediğini bizlere göstermektedir. Bu rivayeti bizzat Selmân-ı Fârisî'den duyan İbn Abbas bize nakletmektedir. Selmân-ı Fârisî, anlattıkça orada bulunanlar bu hakikat savaşı-çıyı yiğit insanın ödediği bedele hayran olmuşlardı.^[3] Bir insan nasıl bunca bedeli ödeyebilir; bu çok farklı bir şey. Çıkar savaş meydanına savaşabilirsiniz, yeri gelir malınızı, mülkünüzü, evladınızı inandığınız dava uğruna feda edebilirsiniz. Ama bir ömür hakikati aramak, bir ömür hakikati bulmak için bedel ödemek, bir ömür hakikatin aşkı ile yanıp tutuşmak çok farklı bir şey; işte Selmân'ın hikâyesi böyle bir hikâye...

Efendimiz (sas) Kubâ'ya varıp, çok coşkulu bir topluluk tarafından karşılaşıncı, Yahudiler oldukça telaşlanmış, Yesrib'deki üstünlüklerini kaybetmenin korkusunu yaşamaya başlamışlardır. Bir Yahudi, büyük bir öfke ile Benî Kurayza mahallesindeki bir hurma bahçesine girmiş, bahçenin sahibi olan diğer Yahudiye olan-biteni anlatmaya başlamıştı. O anlattıkça, o anda ağacın tepesinde olan Selmân'ın ayakları titremeye başlamış: "Vallahi! Bu o..." demişti. "Bu beklediğim peygamber, bu hakikat yolunun muallimi" diye içinden geçirmişti. O kadar heyecanlanmış ki neredeyse ağaçtan düşecek gibi olmuş, hemen aşağı inmiş, efendisine bir şeyler sormuş, ama zaten sınırları gerilen efendisi onu tersleyerek işinin başına göndermişti. Derken Selmân bir yolunu bulmuş ve bir miktar hurma alarak Kubâ mahallesinde olan Efendimiz'i (sas) ziyaret etmeye gitmişti. Uzaktan Efendimiz'i (sas) görünce acaba bu O mu demişti? Büyük bir heyecan ile Efendimiz'in (sas) huzuruna geldiğinde elindeki hurmaları ona uzatmış, bunların sadaka hurmaları olduğunu söylemişti. Efendimiz (sas): "**Ben yemeyeyim ama arkadaşlarıma ikram edebilirsin**" demişti. Selmân öğreneceğini öğrenmişti. O hakikat arayışında bu bilgiye vakıf olmuştu. Gelecek son elçi hakkında üç bilgisi vardı. "O sadaka kabul etmez, o kendisine ikram edilen hediyeleri geri çevirmez, onun sırtında nübüvvetin bir işareti olarak bir mühür, bir iz vardır." Şimdi Selmân bu bilgilerden birini doğrulatmıştı, geriye diğer ikisi kalmıştı. Aradan bir müddet geçince, Efendimiz (sas) Kubâ'dan Medine'ye gitmiş; orada Mescidini inşa etmiş, Muhacir ve Ensar kardeşliğini tesis etmişti. Selmân-ı Fârisî yine bir fırsatını bulmuş ve bir tabak hurma ile Efendimiz'in (sas) huzuruna gelmişti. Hurmaları takdim ederken: "Bunları size

[3] Heysemi, *Mecmâu'z-Zevâid*, IX, 336; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 510-515; İbn Hacer, İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 748-749.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

Efendimiz (sas) buyurdular ki: *“Allah, bana dört kişiyi sevmemi emretti. Kendisinin de onları sevdiğini bana bizzat bildirdi.”* Dediler ki: *‘Kimdir onlar Yâ Resûlullah! Adlarını bize söyler misin?’* Buyurdu ki: *“Ali onlardandır; -Bunu üç kez tekrar etti- diğerleri, Ebû Zer, Mikdâd ve Selmân’dır. Rabbim bunları sevmemi emretti ve kendisinin de onları sevdiğini bana bildirdi.”*

[Tirmizî, Kitâbü'l-Menâkıb, 20]

hediye olarak getirdim” demişti. Efendimiz (sas) Selmân-ı Fârisî’nin hediyelerini kabul etmiş, o hurmalardan bir tanesini almış, diğerlerini kendi elleri ile yanında bulunan sahâbeye ikram etmişti. Selmân-ı Fârisî, yanındaki bilgilerden bir tanesini daha doğrulatmıştı. ‘O sadaka yemez, ama hediyeleri geri çevirmezdi’ aynen bu iki bilgiye şâhit olmuştu.

Selmân-ı Fârisî’nin zihninde sadece bir bilgi kalmıştı; acaba sırtında nübüvvet mührü var mıydı? Aradan bir müddet geçti. O günlerde, bir sahâbî vefat etmişti. Kaynaklarımızda vefat eden sahâbînin kim olduğu belirtilmiyor, ancak ilk günler olduğu için ya Es’ad b. Zürrâre ya Osman b. Maz’ûn olabilir. O anlarda Efendimiz (sas) Bakî Kabristanlığı’ndadır. Selmân-ı Fârisî de oraya gidecektir. Amacı Efendimiz’in (sas) mübarek sırtını görmek, söylenen mührün olup olmadığına şâhit olmaktır. Birkaç hamle yaptı, ama göremedi, Efendimiz (sas), Selmân-ı Fârisî’nin niyetini anladı; o anda oturduğu yerden tam kalkarken sırtındaki gömleği/ridası biraz açıldı ve mübarek sırtındaki iz göründü. Selmân-ı Fârisî o anda kendinden geçti: “Evet, O sensin!” diyerek Efendimiz’in (sas) mübarek sırtına bir öpücük kondurdu. O anda, orada Efendimiz’in (sas) ellerinden tuttu: “Ne olur Yâ Resûlullah! Bana nasıl iman edeceğimi söyle, ne yapayım?” dedi. Sahâbe bu sahneyi izliyor, İranlı Selmân-ı Fârisî’nin, kendine özgü şivesi ile Efendimiz’in (sas) söylediği şehâdet cümlesini Arapçası ile söyleyerek iman ediyordu. Efendimiz (sas) Selmân-ı Fârisî’nin bu iştiağını görünce onda farklı bir şeylerin olduğunu anlıyor;yanına oturtuyor ve: **“Anlat bakalım neler oldu, neler yaşadın, buraya nasıl geldin?”** diye soruyordu. Selmân-ı Fârisî başlıyor anlatmaya; hatta bazı tarihî rivayetler şöyle bir ayrıntıyı bizlere aktarırlar: “Efendimiz (sas) Selmân-ı Fârisî’nin Arapçasını tam olarak anlayamayınca

Rivayet Ettiği Hadis

Selmân-ı Fârisî'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: “Şüphesiz Allah’ın yüz rahmeti vardır. İşte onlardan bir rahmet vardır ki yaratılmışlar kendi aralarında birbirlerine onunla acırlar. Doksan dokuzu kıyamet günü içindir.”

[Müslim, *Tevbe*, 4]

sahâbeden Farsça bilen birini çağırıyor, ona konuşmayı tercüme ettiriyordu.”^[4] Selmân-ı Fârisî, o acıklı ve mücadele dolu hayatını anlattıkça, Efendimiz de sahâbe de gözyaşları içerisinde bunu dinliyorlardı.

Selmân diyordu ki: “Yâ Resûlullah! Ben İran’ın İsfahan şehrinin Cayy kasabasında doğmuşum. İsmim Mabih b. Büzehmeşan’dır.”

Ona Selmân ismini veren Efendimiz’dir. Bu ismi aldıktan sonra kendisine soyunu soranlara “Ben, Selmân b. İslâm’ım” demiştir.^[5] Yani İslâm’ın oğlu Selmân demiştir.

Hakikati Elde Etmek Bedel İster

Selmân-ı Fârisî devam ediyor: “Yâ Resûlullah babam Mecûsî idi. Ben de böyle bir dinin içerisinde doğup, büyüdüm. Babam o şehrin lideri idi. Beni de ateşgede yani ateşin oğlu yapmıştı. Görevim, dinimizin sembolü olan o ateşi söndürmemek, sürekli yanmasını sağlamaktı. Babam da ailem de şehir halkı da beni çok severdi. Benim üzerime çok titrerlerdi. Beni her şeyden sakınırlardı. Ama ben bir türlü rahat değildim. Bizi yaratan, yaşatıp gözeten Allah’ın, Mecusilik gibi basit bir din değil, bunun daha ötesinde bir şeyler bizden istediğini hep düşünüp duruyordum. Ben böyle bir halde iken şehrimizde var olan sayıları bir elin parmaklarını geçmeyen Hıristiyanlar ile tanıştım. Onlara ait bir kilise vardı. O kilise de biraz onların ibadetlerini seyrettim. Bizden daha iyi halde olduklarını görünce, onlara yakınlaştım ve dinleri hakkında bilgi almaya başladım. Çok fazla bir şeyler bilmiyorlardı. Bir müddet sonra orada bulunan kilisenin papazına bu dinlerinin asıl merkezinin neresi olduğunu sordum. Suriye’de bana bir kilise olduğunu söylediler. Ben karar vermiştim, oraya gidecek ve orada işin kaynağından bu dini öğrenecektim. Babam benim bu halimi anladı ve benim gitmeme engel olmak için beni bir yere hapsedip, bağladı. -Hakikat

[4] Zehebi, *Siyeru Âlâmi’n-Nübelâ*, III, 338.

[5] İbn Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 510; İbn Hacer, *İbn Hacer, el-İsâbe*, I, 748.

uğruna Selmân daha o günlerde ve işin başında bedel ödemeye başlamıştı. Hakikat böyleydi, pahalıydı, bedel isterdi. Ama ona âşık olanlar o bedeli gözlerini kırpmadan her zaman ödemeye hazırlardı.- Günler böyle geçip giderken bir gün yolunu buldum ve hapsedildiğim evden kaçtım. O anda öğrendim ki bir kervan Suriye’ye/Şam’a doğru hareket ediyor. Onların içerisine dahil oldum ve Suriye’ye gidip, o söylenen kiliseyi buldum. Kilisenin rahibine neden geldiğimi anlattım ve bu dini daha fazla öğrenme arzumı söyledim. Rahip beni kabul etti ve orada Hıristiyanlığı öğrenme adına o rahibin hizmetine girdim. Ancak zaman geçince gördüm ki hizmet ettiğim Rahip çok kötü birisidir. O, insanları sadaka vermeye teşvik ediyor, fakat topladığı bu sadakaları yerlerine sarf etmeyerek kendisi için biriktiriyordu. Bu ahlâki hastalığı görünce çok üzüldüm ama beklemekten başka yapacak bir şey olmadığından ben de bekledim. Bir müddet sonra bu rahip öldü. İnsanlar fevc fevc o rahibin cenazesine geliyorlar, ona methiyeler diziyorlardı. O anda o insanlara dedim ki “Sizin öve öve bitiremediğiniz bu adam, sizlerden insanlara dağıtmak için topladığı malları kendisi için biriktiriyor, dağıtmıyordu.” İnsanlar benim bu sözlerime çok kızdılar ve benim yalan söylediyimi iddia ettiler. Onlara söylediklerimin yalan değil, doğru olduğunu söyledim ve o rahibin paraları sakladığı yeri onlara gösterdim. O rahip tam yedi büyük küpü ağzına kadar doldurmuştu. İnsanlar bunu görünce bana hak verdiler ve beni sevmeye başladılar. Bir müddet sonra o rahibin yerine gerçekten zühd ve takva sahibi başka bir rahip geçti. Ondan çok istifade ettim. Bana çok şey öğretti. Ama o da hastalanıp yatağa düştü. Öleceğini anlayınca kendisine, vefatı sonrası nereye gideceğimi sordum. Bana Musul’da bir kilise ve oranın Rahibi olan zatı önerdi. O vefat edince bende Musul’a gittim. O kiliseyi ve o rahibi bulup, ona talebe oldum. Bir müddet de orada kalınca o zat da ölüm döşeğine düştü. Ona da aynı soruyu sordum, o da bana Nusaybin’de bir rahibi tavsiye etti ve ben Musul’dan sonra Nusaybin’e gidip, o rahibi buldum. Nusaybin’deki rahibin yanında bir müddet kaldıktan sonra, onun da ölüm döşeğinde yattığını görünce bu sefer ona da aynı soruyu sordum. Bu rahip bana kendi itikatlarında olan tek bir kimseyi tanıdığını ve onun Rum diyarında, Ammuriye’de -yani Afyon, Emirdağ civarında- bulunduğunu söyledi. O ölünce ben de Ammuriye’ye gittim. Ammuriye’de bir müddet, kaldıktan sonra burada yanında kaldığım rahibin ölümünün yaklaştığını hissettim, ondan da kime tâbi olacağım konusunda vasiyette bulunmasını istedim. Bu rahip artık şu an yeryüzünde tabi olabilecek bir kimsenin var olduğunu bilmediğini söyledi ve şöyle ekledi: “Ancak

bir peygamberin gelmesi yakındır. O, İbrâhim'in dini üzere gönderilecek ve kavminin arasından hicret edip, içinde hurma bahçeleri olan iki harra -yani iki yanardağ- arasındaki bir yere gidecektir. Onun peygamber olduğunu belirten âlâmetleri vardır: O, hediye edilen şeyleri yer, sadaka olarak hiçbir şeyi kabul etmez. İki omuzu arasında da nübüvvet mührü bulunmaktadır. Görünce onu tanırsın. O ülkeye gidip ona katılmayı başarabileceğine inanıyorsan bunu yap!"

Ben burada bir müddet kaldıktan sonra, Kelb kabilesinden bir tüccarla karşılaştım. Ondan, ülkesi hakkında bilgi aldım ve bahsedilen nebinin bu bölgedeki bir yerden çıkması gerektiğine kanaat getirerek, kendisi ile bir ücret karşılığında anlaştım. Benim bu teklifimi kabul eden Kelbli Arap, beni de yanına alarak Hicaz'a doğru yola çıktık. Ancak, Vadi'l-Kurâ'ya geldiğimizde bu kimse bana ihanet etti ve beni bir köle olarak Yahudi bir tüccara sattı. Ve Vadi'l-Kurâ'da, oranın hurmalıklarını görünce burayı sizin geleceğiniz yer olduğunu zannettim. Özgürlükten köleliğe düşmüştüm, ama size kavuşmanın heyecanı bana her şeyi unutturmuştu. Bir müddet orada kalınca efendim olan Yahudi beni amcasının oğlu olan Kureyzaogulları'ndan Osman b. Eşhel isimli bir kimseye sattı; o da beni alarak buraya yani Yesrib'e getirdi. Ben buraya yani Medine'ye gelince sizin buraya hicret edeceğinize artık tam kanaat getirerek beklemeye başladım. İşte şimdi karşınızdayım Yâ Resûlullah" dedi.^[6]

O ağlıyor, Efendimiz (sas) ağlıyor, sahâbe ağlıyordu... Bir ömür hakikat uğruna harcanan bir hayat herkesi hayran bırakıyordu.

İman Yolunda

Selmân-ı Fârisî, Müslüman olmuştu ama halen yanında kaldığı Yahudi'nin kölesi idi. Köle olduğu için Bedir'e, Uhud'a katılamamıştı. Ama Uhud'un arkasından, artık dayanılmaz bir hal alan kölelikten kurtulmanın yollarını aramıştı. Efendimiz (sas) de bir an önce Selmân-ı Fârisî'nin, Müslümanların arasına katılmasını istiyordu. Bunun içinde Selmân'a bir gün: **"Git efendin ile konuş, onunla bir antlaşma yap ve özgürlüğüne kavuş!"** demişti.^[7] Selmân-ı Fârisî efendisine gitti. Yahudi efendisi böyle bir taleple karşısına gelen Selmân-ı Fârisî'ye çok ağır şartlar ileri sürdü. Bu şartlar öyle ağırdı ki ödenmesi yerine

[6] Heysemi, *Mecmâu'z-Zevâid*, IX, 336; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 510-515; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 748, 749.

[7] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 512, 513.

getirilmesi pek mümkün değildi. Ne istemişti Selmân'dan? Üç yüz hurma fidanı temin edip dikmek ve bunların hepsinin tutmasını sağlamak; eğer biri tutmazsa bir daha ekmesi üzerine söz almak; ayrıca kırk ukiyye (1600 dirhem) altın...

Bu şartları Efendimiz (sas) duyunca çok falan demeyecek, Selmân-ı Fârisî gibi bir cevheri keşfettiği için, onun İslâm'a kazandırılması için elinden geleni yapacaktı. Bunun üzerine Resûlullah (sas), sahâbîlere: **"Kardeşinize yardım edin."** diyecekti. Sahâbîler güçleri miktarınca fidan temin ederek üç yüz tane fidanı toparlayarak ona verdiler. Her bir sahâbî gücü nispetinde hurma fidanı verdi. İslâm toplumu böyleydi. Resûlullah (sas), Selmân-ı Fârisî'ye: **"Selmân, git çukurlarını kaz. Fidanları dikmeye sıra geldiği zaman onları sen dikme, bana haber ver. Onları kendi ellerimle yerlerine koyayım."** dedi. Neden? Çünkü Efendimiz (sas) Yahudi'nin şartını biliyordu. Tüm fidanlar tutacak, yoksa bir daha diktirirdi. Selmân-ı Fârisî, çukurların kazılma işini sahâbîlerin yardımıyla bitirdi. Daha sonra Resûlullah'a (sas) haber verildi, Efendimiz (sas) bahçeye giderek bütün fidanları dua ederek yerine koydu.^[8] Bu fidanlardan hiçbir tanesi kuru olmayacak ve hepsi de tutacaktı.

Aradan bir müddet geçtikten sonra, Resûlullah'a, (sas) ya hediye ya bir sa-vaş ganimeti olarak yumurta büyüklüğünde bir altın gelmişti. O altın Efendimiz'in (sas) eline ulaşır ulaşmaz, Selmân-ı Fârisî'yi yanına çağırarak, efendisine ödemesi gereken kırk ukiye altını verebilmesi için, ona o altını verdi. Selmân-ı Fârisî, (ra): **"Yâ Resûlullah! Bu benim ödemem gereken miktarı karşılar mı?"** dedi. Resûlullah (sas) ona: **"Ey Selmân! Allah inşallah onunla senin borcunu karşılayacaktır"** dedi. Selmân-ı Fârisî, (ra) şöyle demektedir: **"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki o altın tam kırk ukiyeye denk geldi ve onunla ödemem gereken miktarı ödedim."**^[9] Artık böylece Selmân-ı Fârisî, (ra) hürriyetine kavuşmuş, kölelikten kurtulmuştu.

Kendi Lisanından

"İlim çok, ömür ise azdır. İlimden, dininin işlerinde ihtiyacın kadarını al. Seni ilgilendirmeyen diğer şeyleri ise bırak."

[Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 188]

[8] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 90,91; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 512, 513.

[9] Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, III, 313.

Selmân kölelikten özgürlüğe yürüyüp Suffa'ya gelip dâhil olduğunda Efendimiz (sas) onu abidliği ve zahitliği ile meşhur Ebü'd-Derdâ ile kardeş kılacaktır.^[10] Onların kardeşlikleri bambaşka idi; birbirlerini öyle seviyorlardı ki nice-leri onların bu sevgisine hayran hayran bakıyorlardı.

Selmân Bizdendir, Bizim Ehl-i Beytimizdendir

Selmân-ı Fârisî hicretin 5. yılı özgürlüğüne yeni kavuştuğu günlerde, Mekkeliler ve Yahudiler başta olmak üzere bölgedeki tüm Arap kabilelerinin ortaklaşa büyük bir ordu hazırlayarak Medine'ye saldırı yapmak istediklerinin haberi ulaşır. Efendimiz (sas) bu büyük ordu ile nasıl savaş yapılacağını istişare etmeye başlar. Sahâbe farklı farklı görüşler söylerler. Selmân-ı Fârisî de görüşünü beyân eder, der ki: “Yâ Resûlullah! Biz İranlılar eğer sayıca bizden çok bir düşman ordusu ile savaşmak durumunda kalırsak, mevzilerimizin önüne hendekler kazıp, onlara karşı savunma yapardık. Biz de böyle yapabiliriz.”^[11] Efendimiz (sas) bölgede pek bilinmeyen bu savunma tekniğini kabul eder. Medine'nin o gün için tek giriş kapısı olan iki dağ arasındaki -ki bu mesafe yaklaşık 5.5 km'dir- hendek kazılmasına karar verilir ve 3000 kişilik ordu 30'arlı gruplara ayrılarak başlanır kazmalar vurulmaya... Uzunluğu 5.5 km, bazı kaynaklarda 2.5 km diye de geçer. Genişliği 9 metre, derinliği 4.5 metre...^[12] Sahâbenin bu din için nasıl bedeller ödediğini anlayabileceğimiz bir tablodur bu...

Efendimiz (sas), hendek kazımı için grupları kurarken tüm muhacir ve ensar grupları isterler ki bu fikrin sahibi olan Selmân-ı Fârisî kendileri ile beraber olsun. Herkes Selmân bizdendir deyip, onu kendi taraflarına çekmeye çalıştılar. İşte o anda Efendimiz (sas) Selmân'ın duyunca sevinçten adeta kendinden geçeceği çok büyük bir müjdeyi verecek ve aslen İranlı ve Fars olan Selmân'ı kendinden sayacaktı. “**Selmânü minna, min ehli beyti/ Selmân bizdendir, bizim Ehl-i Beytimizdendir.**”^[13] diyecekti.

Efendimiz (sas) bu müjdesi ile İranlı Selmân'ı kendi Ehl-i Beyti'nin içerisine dahil etmişti. Artık kıyamete kadar Selmân-ı Fârisî, Selmân-ı Muhammedî diye anılacak ve Ehli Beyt'in manevî mensuplarından biri olacaktı.

[10] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 96; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 513.

[11] Muhammed Hamidullah, *Hiz. Peygamber'in (sas) Savaşları*, s.82.

[12] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, II, 444, 445; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 178.

[13] İbn Hişâm, *es-Sire*, III, 235; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 94.

Hendekler Kazılırken Gelen Müjde

O hendekler kazılırken bir yere gelindiğinde koca bir taş çıkmıştı sahâbe-nin önüne... Ne yapmışlarsa o taşı yerinden edememişlerdi. Meseleyi Efendimiz'e (sas) intikal ettirince sahâbe, Efendimiz (sas) gelmiş; bir rivayete göre Selmân'ın elindeki balyozu almış,^[14] o kayaya, o taşa üç kez vurmuştu. Her vuruşta kıvılcımlar semaya çıkmış ve her vuruşta taş biraz kırılmış, en sonunda paramparça olmuştu. Semaya çıkan o kıvılcımlar için Efendimiz (sas) tekbir getirmiş, sahâbe de onun arkasından tekbir getirmişlerdi. Sonra Efendimiz (sas) sormuştu sahâbeye: **“Gördünüz mü o kıvılcımları?”** Gördük demişlerdi. **“Ne-yin habercisi idi onlar?”** Sahâbe: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir!” demişlerdi. Efendimiz (sas) müjdeyi, daha doğrusu, hedefi söylemiş, göstermişti: **“O kıvılcımlar, Hire'nin/Yemen'in, Kisra'nın ve Kayser'in topraklarının ve saraylarının fethinin haberi idi?”**^[15] Sahâbe bu hedefi duyar da durur mu? Bu hedefi duyar da duymamazlıktan gelir mi? Bu topraklara sahâbeyi getiren işte Efendimiz'in (sas) bu rüyası, bu gayey-i hayali, bu hülyası idi.

Hendeklerin kazımı bitmiş, Ahzâb orduları gelip hendekleri görünce şaşırıp kalmışlardı. O zorlu ve büyük savaş Selmân-ı Fârisî'nin görüşü ile kazanılmış, her daim bu savaş hatırlanınca onun adı da hep hayırla yâd edilmişti. O günden sonra Selmân-ı Fârisî (ra), Resûlullah'ın (sas) yanından hiç ayrılmayacak, tüm savaş ve seferlere katılacak ve vefat edinceye kadar Efendimiz'i (sas) bir gölge gibi takip edecekti.

Halifeler Dönemi'nde

Selmân-ı Fârisî, Hz. Ebû Bekir'in (ra) hilâfeti müddetince Medine'de bulunacak, o zorlu günlerde hep halifenin arkasında olması gereken yerde yerini alacaktı.

Hz. Ömer (ra) devrinde fetihler için İslâm ordusu seferlere çıktığında Selmân-ı Fârisî de sıradan bir asker olarak bu seferlere dahil olacaktı. İslâm ordusu İran'ın fethi için harekete geçtiği zaman Selmân-ı Fârisî (ra) de bu orduya katılacaktı. Hatırlanacağı üzere Selmân-ı Fârisî (ra) İran asıllıydı. Bundan dolayı

[14] Taberî, *Târih*, III, 45.

[15] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXX, 625; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 230; Beyhâki, *Delâil*, III, 417.

Şâhidlerin Dilinden

Hz. Ali'ye Selmân-ı Fârisî hakkında soruldu da o şöyle dedi: "O, ehl-i beyt olarak bizdendir ve bize bağlı bir kişidir. Sizin Lokman Hekîm'e benzeyen kiminiz var? O ilk bilgiyi ve son bilgiyi öğrendi. O ilk ve son kitabı okudu. Bitirilemeyen bir denizdi!"

[İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 97]

düşman ordusunun durumunu çok iyi biliyordu. Ayrıca Farsların İslâm dinini kabul ederek dalâletten kurtulmalarını şiddetle arzulamaktaydı. Orada Selmân-ı Fârisî yi, kavmini dinine hizmet ettiren bir yiğit olarak görürsünüz.

İranlılar, Kadisiye yenilgisinden sonra Medâin'de toplanmışlardı. Müslümanlar Dicle nehrinin kenarına geldikleri zaman, karşıya geçmek için hiçbir şey bulamadılar. Ordu komutanı Sa'd b. Ebî Vakkâs, karşı sahile bir öncü birliği gönderip geçiş güvenliğini sağladıktan sonra, bütün orduya nehri geçme emri ni verdi. Ordu, komutanlarının emri gereği topluca, suları kabarmış bir şekilde akan Dicle nehrine daldı. O anlarda Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın (ra) yanında Selmân-ı Fârisî (ra) bulunmaktaydı. Hz. Sa'd (ra), dua ediyor ve Allah Teâlâ'nın dostlarına yardım edeceğini, dinini üstün kılacağını ve Allah Teâlâ'ya isyan eden bir topluluğun iyiliğe (İslâm'a) galebe çalamayacağını söylüyordu. Nehrin ortasında oldukça heyecanlı bir halde bulunan Sa'd'a (ra), Selmân-ı Fârisî (ra) şöyle demektedir: "Korkma Sa'd! Allah seni mahcup etmeyecektir. İslâm dipdiridir. Allah, karaları nasıl Müslümanların emrine vermişse, denizleri de nehirleri de onların emrine verecek güçtedir. Allah'a yemin ederim ki Müslümanlar nehre nasıl akın akın girmişlerse nehirde öylece akın akın çıkacaklardır." Gerçekten Selmân-ı Fârisî'nin (ra) dediği olmuş ve İslâm ordusu hiç kayıp vermeden karşı kıyıya geçmişti. İranlı askerler dehşet içerisinde, onların nehri geçişlerine bakıyorlar ve kendi kendilerine; "Bunlar insan değil, bunlar cindirler. Vallahi bizim savaştığımız bu topluluk cinlerden başkaları değildir." demektedirler.^[16]

İranlı askerler kaçarak Kısra'nın sarayına sığınıp direnmeye devam ettiler. Buraya gönderilen öncü birliğin komutanı Selmân-ı Fârisî idi. O, surun

[16] Taberî, *Târih*, II, 514.

önüne geldiği zaman, İslâm'ın emrettiği şekilde onlara üç teklifte bulundu: Müslüman olmaları, kendi dinlerinde kalarak cizye vermeleri, bu ikisini kabul etmedikleri takdirde savaşacaklarını...

Selmân-ı Fârisî (ra) onlara şöyle diyordu: “Ben de aslen sizden biriyim. Size acıyor ve yumuşak davranıyorum. Eğer müslüman olursanız bizim kardeşlerimiz olarak aynı haklara sahip olursunuz. Bunu kabul etmez, dininiz de kalmak isterseniz, bize itaat ederek cizye ödersiniz. Bunu da kabul etmezseniz, diğerleri gibi sizinle savaşırız.” Selmân-ı Fârisî (ra), meselenin Arapların Acemlere hâkimiyeti meselesi olmadığını onlara anlatabilmek için, “Sizden biri olduğum halde Araplar bana itaat ediyor.” diyerek ^[17] onları ikna etmeye çalışıyordu. Selmân-ı Fârisî (ra) ilk iki şartı kabul etmemeleri üzerine onlara üç gün düşünmeleri için mühlet verdi. Üçüncü gün sarayda bulunan askerler teslim olmayı kabul ettiler ve böylece Kisra'nın muhteşem sarayı Müslümanların eline geçmiş oldu.

Ordu komutanı Sa'd b. Ebî Vakkâs, Medâin'de karargâhını kurmuştu. Ancak buranın havası, İslâm askerlerine iyi gelmemiş, iklim değişikliğinden dolayı yüzlerinin renkleri değişmişti. Bu durumdan haberdar olan Halife Hz. Ömer (ra), Sa'd'a haber göndererek, Müslümanların yaşamalarına uygun bir yer tespit edilmesi için Selmân-ı Fârisî ile Huzeyfe b. Yemân'ı görevlendirmesini istedi. Hz. Ömer, özellikle seçilecek yer ile Medine arasında ulaşım kolaylığını engelleyecek aralarında bir nehrin bulunmamasını özellikle vurguladı. Bölgede araştırmalarda bulunan Selmân-ı Fârisî ve Hz. Huzeyfe, sonunda Kûfe şehrinin yeri üzerinde karar kıldılar ve bunun üzerine orada ordugâh inşa edildi. ^[18]

Medâin Valiliği

Daha sonra Selmân-ı Fârisî, Hz. Ömer tarafından Medâin valiliğine atandı. Birkaç yıl bu görevi yerine getiren Selmân-ı Fârisî akıllara durgunluk veren bir zühd ve adâletle bu valilik görevini yaptı. O günlerde, Selmân-ı Fârisî (ra), son derece mütevazî ve kanaatkar bir hayat yaşamıştır. O, Medâin'de vali bulunduğu ve çoğu devlet memurlarından daha fazla gelire sahip olduğu halde günlük yaşamı, son derece sadeydi. O, köle olduğu zaman nasıl giyinir ve nasıl

[17] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 444.

[18] İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk*, IV, 41.

gezerdiyse Medâin valisi olduğu zaman da aynı hal üzere devam etmişti. Eline geçen parayı tasadduk eder ve kendi emeğiyle ürettiği şeylerden başkasını yemezdi. Onu tanımayan birisinin, onun vali olduğunu anlaması mümkün değildi. Medâin sokaklarında yürürken Suriye tarafından gelen bir tüccar, üzerinde alelaide bir aba ile gördüğü Selmân-ı Fârisî'yi çağırarak yüklerini taşımasını istedi. O, hiç tereddüt etmeden yükleri sırtına aldı ve adamla birlikte yürümeye başladı. Onu bu halde görenler, "Bu validir" dediklerinde adam; "Seni tanı mıyordum!" diyerek özür diledi. Selmân-ı Fârisî, o adama: "Tanıman şart mıdır? Beni engellesen de ben, eşyalarını evine kadar götüreceğim" diyerek yoluna devam etti. ^[19]

Bazı kimselerin giyiminden dolayı kendisine dil uzatmaları ve hafife almalarına karşı hiçbir tepki göstermemiştir. Bir defasında iki genç asker yanından geçerlerken, onu göstererek; "Emîriniz bu mudur?" diyerek gülüyorlardı. Selmân-ı Fârisî'nin (ra) yanındaki adam ona: "Ey Ebû Abdullah! Şunların ne dediğini görüyor musun?" dedi. Selmân-ı Fârisî (ra) ona şöyle dedi: "Onları bırak! Hayır ve şer bu günden sonradır. Eğer toprak yemeyi becerebilirsen onu ye de iki kişiye dahi olsa emir olmaktan kaçın. Mazlumun ve sıkışık durumdaki kimselerin duasından sakın. Çünkü onların duaları ile Allah Teâlâ arasında perde yoktur." ^[20]

Bir müddet sonra kendi isteği ile valilik görevinden ayrıldı, bir daha ne kadar teklif edildiyse de görev kabul etmedi. Bir gün kendisine soruldu: "Ey Selmân! Seni emirlikten nefret ettiren nedir?" Cevap gerçekten üzerinde tefekkür edilmesi gereken bir cevaptır: "Emilmesinin tatlılığı, kesilmesinin acılığı!" ^[21]

Vefat Yolunda

Selmân-ı Fârisî'nin (ra), son demlerinde onun ziyaretine giden Medâin'in yeni valisi ve yanındaki adamlar, onu ağlarken buldular. Neden ağladığını sorduklarında o şöyle cevap veriyordu: "Resûlullah (sas) bizden bir ahid aldı. Hiçbirimiz onu koruyamadık. O bize şöyle demişti: "Sizin dünyadaki geçimliliğiniz bir yolcunun azığı kadar olsun! Ama ben şimdi böyle bir halde iken ölüyorum!" Sa'd b. Ebî Vakkâs, onun bu sözlerini duyunca evindeki eşyalara

[19] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 100.

[20] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 100.

[21] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 101.

şöyle bir baktı; hepsi bir bohçanın içine sığacak kadar olan o eşyalar-
dan korkan Selmân'ın haline gıpta
etti.^[22] Zaten o dünyasını sırtında
taşıyan adamdı. Zaten onun dün-
yalığı bir bohçaya girecek kadardı.

Medâin valisi iken bir gün
Medâin'i sel basmıştı. Bütün dün-
yalıkları bir bohçaya sığan o bü-
yük insan bir taşın üzerine çıkmış,
eşyalarını kurtarmak için çırpınan insanlara bakarak: "Yükü az olan
kurtuldu" demişti.

Âlimlerin Dilinden

Zehebî (v.748/1348), siyerin-
de Hz. Selmân için şöyle der: "O,
zeki, dirayetli, insanların akıllı-
larından, Allah'a en çok ibadet
edenlerinden ve soylularındandı."

[Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I, 505]

Hanımı Bukayre rivayet ediyor: "Vefatına yakın bana verdiği bir güzel bir
koku vardı; onu istedi. Getirip o kokuyu verdim; onu güzelce kendine sürdü.
Sonra dedi ki: "Bilmiyorum misafirlerim hangi kapıdan girecekler, onun için
sen tüm kapıları açık bırak! Gelecek misafirlerim yemek yemezler, ama güzel
kokuyu çok severler." Bu sözünden bir şeyler anlamamıştım. Denileni yaptım,
kapıları açıp diğer odaya geçtim. Biraz sonra sesini duydum: "Hoş geldiniz" di-
yordu. Biraz sessizlik olunca içeriye girdim. Ne göreyim odada kimseler yok,
Selmân'da ruhunu Rahmân'a teslim etmiş..."^[23] Gelen kimdi, kimlerdi, kime
hoş geldin dedi bilmiyoruz, ama bildiğimiz bir şey var ki insanlar ölüm yolculu-
ğuna en çok sevdikleri ile birlikte çıkarlar, her halde Selmân-ı Fârisî o yola çok
sevdiği, bir ömür onu aramak için yollara düştüğü Efendimiz (sas) ile birlikte
ve meleklerin refakatinde yürümüştür. Allah kendisine ebeden razı olsun, ona
ve onun yolundan yürüyenlere rahmet eylesin. Kabri Irak'ın başkenti Bağdat'a
yakın, adı ile anılan kasabadadır, halen ziyaret edilmektedir.^[24]

Selmân İbnü'l-İslâm

Selmân-ı Fârisî'nin bereketli hayatı, elbette bizim burada aktardığımız ka-
dar değerlidir tabi, biz burada ancak o hayatın kısa bir özetini verebildik. Haya-
tına şöyle toplu bir şekilde bakarsak, Selmân-ı Fârisî'nin Müslüman olduktan

[22] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 104-105.

[23] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VII, 439.

[24] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 105.

sonra, adı Selmân olduktan sonra; Selmân-ı Fârisî isminin dışına beş ayrı şekilde isimlendirildiğini daha görürüz. Nasıl?

1- *Selmân İbnü'l-İslâm*

2- *Selmân-ı Muhammedî*

3- *Selmânü'l-Hayr* ^[25]

4- *Selmânü'l-Hakîm*

5- *Selmân-ı Pâk*

Neden bu ifadeler onun hakkında kullanılmıştır birer cümle ile açıklamaya çalışalım.

- Ona *Selmân İbnü'l-İslâm* dediler; çünkü o kavmini mensubiyetini asla dininin önüne geçirmedir. Birini birine feda etme durumu ortaya çıktığında, hiç çekinmeden neyi varsa İslâm'a feda etti. Bir gün oturmuşlar tanışıyorlar. Herkes ailesini, kavmini, kabilesini birazda övünerek söylüyor. Sıra Selmân'a gelince; Selmân; "Ben İbnü'l-İslâm'ım" diyor; İslâm oğlu Selmân'ım diyor. Hz. Ömer bu sözü duyunca o kadar seviniyor ki kendisi de o günden sonra böyle diyor, ne zaman Selmân'ı görse, "Gel İslâm'ın oğlu" diyerek onu taltif ediyordu. ^[26]
- Ona *Selmân-ı Muhammedî* dediler; çünkü o yoluna baş koyduğu Efendimiz'i (sas) sadece kelimelerle sevmeydi. Ona ulaşmak için neyi varsa terk etti. Şam, Musul, Nusaybin, Ammuriye, Vadi'l-Kur'a ve Yesrib'i bu maksatla dolaştı durdu. Hiçbir olumsuzluğa takılmadı, sevdi ve sevgilisinin yolunda oldu. Gerçekten sevdiği için de Beni Hâşim'den olmadan, Beni Abdulmüttalib'ten olmadan, Abdullah'ın ve Amine'nin oğlu olmadan, Fâtıma'nın ve Ali'nin oğlu olmadan, Hasan'ın ve Hüseyin'in kardeşi olmadan, Ehl-i Beyt'ten oldu; Ehl-i Beyt'in mensubu olarak Selmân-ı Muhammedî oldu.
- Ona *Selmân-ı Hayr* dediler; çünkü o hep el-Hayr olan Allah'ın yolunda oldu. Şer adına ne varsa ona düşman, hayır adına ne varsa ona dost oldu. Hayra götüren yolun yolcusu oldu. Asıl hayır olan ahiret öncelikli yaşadı; dünyasını sırtına aldı; dünyaya meyil etmedi, dünyevileşmedi, hemen elde edilenle tatmin olmadı, hayır yolunda yürüdüğü için Selmân-ı Hayr

[25] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 748.

[26] İbn Asâkir, *Târihu Dımeşk*, XI, 455.

oldu. Efendimiz (sas) bir gün onun için şöyle diyecekti: “**Selmân, İran’ın (İslâm’da) öne geçeneğidir!**” [27]

- Ona *Selmânü’l-Hâkim* dediler; çünkü o hâkim bir zattı. Hikmet onun azığı idi. Hz. Ali onun hakkında ne diyordu biliyor musunuz? “Ona evvelkilerin ve sonrakilerin ilmi verilmiştir. Onda bulunan bu ilme ulaşamaz. O bizim Ehl-i Beytimizdendir. Aranızdaki konumu Lokman-ı Hekim gibidir. İlk ve son kitabı okumuştur. Sonu olmayan bir denizdir.” [28] Efendimiz (sas) ise bir gün onun için şöyle diyecekti: “**Selmân ilme doymuştur; o ilimle doludur.**” [29]
- Ona *Selmân-ı Pâk* dediler; çünkü o pir-ü pak, tertemizdi. Kirlenmedi, kirlenmedi. *Lâ* dedi kirli ne varsa hayatından çıkardı; *İllallah* dedi en pak olanı yüreğinde ve hayatında tesis etti. Bir daha da bunun aksine bir şey yapmadı. Pak olarak yaşadı ve pak olarak da bu dünyadan çekip gitti. Selmân-ı Fârisî’nin, Selmân-ı Pâk oluşunun en büyük delili hiç şüphesiz Efendimiz’in (sas) onun hakkında ve onunla beraber saydığı şu üç isim hakkındaki beyanıdır: “**Allah, bana dört kişiyi sevmemi emretti. Kendisinin de onları sevdiğini bana bizzat bildirdi.**” Dediler ki: ‘Kimdir onlar Yâ Resûlullah! Adlarını bize söyler misin?’ Buyurdu ki: “**Ali onlardandır; -Bunu üç kez tekrar etti- diğerleri, Ebû Zer, Mikdâd ve Selmân’dır. Rabbim bunları sevmemi emretti ve kendisinin de onları sevdiğini bana bildirdi.**” [30]

Rabbim bizleri muhafaza etsin ve onların yolundan ayırmasın. Kirlettirmesin, pak bir yüz ile huzuruna varmayı hepimize nasip eylesin.

[27] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 93.

[28] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 97; İbn Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 514.

[29] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 96.

[30] Tirmizi, *Menâkıb*, 20.

❖ SELMÂN-I FÂRİSÎ'NİN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ Kavmini, kabileni, makamını, mevkiini, şanını, şöhretini, servetini, aileni, dininin önüne geçirme ki Selmân ibnû'l-İslâm olasin, onun gibi İslâm'ın evladı olabilesin.
- ❖ Her şeyden ama her şeyden daha fazla Peygamberini sev ki Ali'nin ve Fâtıma'nın evladı olmasan bile, Selmân-ı Muhammedî olasin, onun gibi Ehl-i Beyt'in manevî mensubu olabilesin.
- ❖ Attığın her adımı el-Hayr olan Allah adına at ki Selmânü'l-Hayr gibi hayrın yolcusu olasin, hayır yolunda ölebilesin.
- ❖ Mü'minin yitiği olan hikmeti, elde etme adına gayret ver ki Selmânü'l-Hakîm gibi ilmi elde edebilesin, ilimle dolabilesin.
- ❖ Elde ettiğin güzelliklerin kıymetini çok iyi bil ki pak olarak başladığın yolu, Selmân-ı Pâk gibi, tertemiz bitirebilesin.

İslâm'ın Mesihî EBÛ ZER EL-ĞİFARÎ

(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân iklimi

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ

“Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz.”

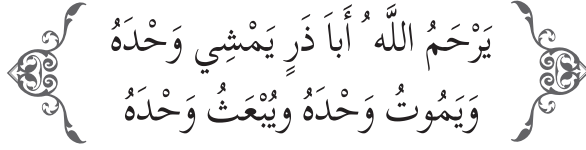
[Tevbe Sûresi, 9/25]

Nebevî Seda

«أَلَا إِنَّ النَّاسَ دُثَّارٌ، وَإِنَّ الْأَنْصَارَ شِعَارٌ، وَلَوْ أَنَّ النَّاسَ سَلَكَوا
وَادِيًا، وَسَلَكَتِ الْأَنْصَارُ شُعْبَةً لَأَتَّبَعْتُ شُعْبَةَ الْأَنْصَارِ، وَلَوْ لَا
الْهَجْرَةُ لَكُنْتُ أَمْرًا مِنَ الْأَنْصَارِ، فَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِهِمْ شَيْئًا
فَلْيُخْسِنْ إِلَى مُحْسِنِهِمْ، وَلْيَتَجَاوَزْ عَنْ مُسِيئَتِهِمْ، وَمَنْ أَفْرَعَهُمْ فَقَدْ
أَفْرَعَ هَذَا الَّذِي بَيْنَ هَذَيْنِ» وَأَشَارَ إِلَى صَدْرِهِ يَعْني: قَلْبُهُ

Ebû Katâde (ra) rivayet ediyor, diyor ki: “Resûlullah'ın (sas) minber de şunları buyurduğunu duydum: “İyi biliniz ki insanlar dış elbisedir. Ancak ensar iç elbisedir. Şayet insanlar bir vadiyi kendilerine yol tutsalar, ensar da başka bir vadiyi yol tutsa, ben kesinlikle ensarın vadisini kendime yol tutardım. Eğer hicret olmasaydı; ensardan bir fert olmak isterdim. Ensardan bir fert olurudum. Her kim onların işlerine yöneticilik yaparsa, onların iyi davranışlarına iyilikle muamele etsin. Onların kötü davranışlarını da bağışlasın. Her kim onları korkutursa, bu ikisi arasındakini korkutmuş olur.” O sırada göğsüne, yani kalbine işaret etti.”

[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, VIII, 368]

*"Allah Ebû Zer'e rahmet eylesin. O tek başına yürür,
tek başına ölür ve tek başına haşredilir."*

(Hâkim, el-Müstedrek, 4373)

*"Eğer bu sarayı Müslümanların parası ile yaptırdınsa bu
bir ihanet, sen ise bir hainsin, eğer bu sarayı kendi paranla
yaptırdınsa bu bir israf, sen ise bir müsrifsin!"*

Ebû Zer el-Ğifârî (ra)

(Taberî, Tarih, IV, 259)

Adı	Cündeb b. Cünâde
Anlamı	Bir nevi çekirge ve yağmacı
Künyesi	Ebû Zer/ Yayanın, saçanın babası
Lakabı	Mesîhu'l-İslâm/İslâm'ın Mesîhi
Baba Adı	Cünâde b. Süfyân
Anne Adı	Remle bint Vakiâ
Kabile	Ğifarogulları/Râbiğ
Doğum Yeri	Râbiğ
Doğum Yılı	Bilinmiyor.
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	Aralıklarla 23 yıl
Rivayeti	281
Savaşları	Hudeybiye, Mekke Fethi, Huneyn, Ammûriye vs.
Görevleri	Kabilesinin sancaktarı
Vefat Yeri	Rebeze/Suudi Arabistan
Vefat Yılı	Hicrî, 32/ Milâdî, 653
Vefat Yaşı	Bilinmiyor.

Ebû Zer (ra) Dediğimizde

Hız. Ebû Zer dediğimiz zaman nasıl bir İslâm şahsiyeti ve nasıl bir sahâbî ile karşı karşıya olduğumuzun farkına varmak için şu hususları unutmamamız gerekir:

1. O, bu ümmetin mesihidir.

Çünkü Efendimiz (sas); Tirmizî ve diğer birkaç hadis kitabının naklettiği bir hadiste diyor ki: “Ebû Zer, İsa b. Meryem gibidir. İsa b. Meryem’in tevazuuna bakmak isteyen Ebû Zer’e baksın. Zühdü ve ibadeti İsa b. Meryem’e en çok benzeyen Ebû Zer’dir. Ebû Zer yeryüzünde İsa b. Meryem’in zühdüyle yürür.”^[1]

Dolayısı ile dünyada doğmuş ama ahirete göre yaratılmıştı.

2. O, bu ümmetin zühd ve takva âbidesidir.

Ona verilen görev bu idi, ona biçilen rol buydu. İstihdâm-ı İlahiyye ve İstihdâm-ı Nebeviyye ona bu alanda âbidevi bir şahsiyet olmasını yüklemişti.

Hakkında İnen Âyet

“Sabah akşam Rablerini, O’nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme.”

[Kehf Sûresi, 18/28]

[1] Tirmizî, *Menâkıb*, 35; İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 258.

Özellikle ashâb içerisinde bir alanda âbideleşen, o alanda rakipsiz olmalı ve herkesi bir adım geride bırakmalı idi. Ebû Zer'in yaptığı da bu idi. O zühd ve takva da diğer sahâbiden hep bir adım önde idi.

3. O, bu ümmetin her işinin adamı değil ama kendisine biçilen rolün tam adamıdır.

Ona biçilen rol neydi, zühd yani zahitlik ... Ben zühdün zirvesindeyim, o halde her işi de yapabilirim diye düşünseydi, buna yakın bir şey düşündü değil mi? Ama Efendimiz (sas): “**Hayır!**” dedi. “Sen her işin adamı değilsin. Senin işin bu! Sen bu ümmete zühd ve takva öğreteceksin ...” [2]

4. O, bu ümmetin en doğru sözlüsü ve en korkusuz yiğitlerindendir.

Ne demişti Efendimiz (sas) onun için: “**Ne gök, altında ne de yer, üstünde peygamberlerdensonraEbûZer’endahadoğrusözlüsünübarındırmamıştır.**”[3]

Onun iman ettiği gün ortaya koyduğu o korkusuzluğu hatırlarsanız, bu sözün ne anlama geldiğini daha iyi anlarsınız.

5. O, bu ümmetin mazeret adamı değil, eylem/iş adamıdır.

Özellikle bu maddenin, bizim dünyamıza söylediği çok sözler vardır değil mi? Mazeret üretmek, bahaneler dizmek bizim en fazla yaptığımız şeydir. Bu konuda bayağı mahiriz. Ancak Ebû Zer, haklı mazereti bile, bir Müslümanın yapamayacağı bir iş olarak görür, son ana kadar eylem/amel noktasında çaba içerisinde olması gerektiğini hayatı ile gösterir.

6. O, bu ümmetin, sosyalisti ya da komünisti değil, Müslümanıdır.

Özellikle bu bahis, Hz. Ebû Zer’i gerçek mânada anlayabileceğimiz bir noktadır. Eğer Hz. Ebû Zer, birilerinin iddia ettiği gibi özel mülkiyetin düşmanı olsa idi, bunu gerek Efendimiz (sas) döneminde, gerekse ilk iki halife döneminde de devam ettirirdi. Ama biz bugün özellikle Ebû Zer’in Efendimiz (sas) ile geçirdiği yıllara baktığımızda, peygamber zamanında zengin olan birçok sahâbe ile Ebû Zer’in hiçbir probleminin olmadığını görürüz. Problemi ol- saydı; hiç Hz. Osman’a ilk günlerde biat eder miydi? Ebû Zer’in neye düşman

[2] Bkz. Müslim, *İmâre*, 3-4.

[3] Tirmizi, *Menâkıb*, 5; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 342, 343.

H. Peygamber'in (sas) Dilinden

Bir gün Ebû Zer (ra) Efendimiz'in (sas) huzuruna geliyor: "Yâ Resûlullah! Herkesi bir görev ile bir yerlere gönderdiniz. Beni de bir valilik ile bir yerlere gönderseniz, ben de gitsem oralarda hizmet etsem olmaz mı?" Efendimiz, Ebû Zer'e şöyle bir bakar ve tebessüm ederek der ki: "Ey Ebû Zer! Sen zayıf kalplisin. Emirlik ise mutlak bir emanettir. Emaneti yerine getiremeyen ve emirliğin gereklerini yapmayanlar kıyamet günü pişman olur ve hüsrana uğrarlar."

[Müslim, İmâre, 3-4]

olduğuna kısmen değineceğiz ama anlamamız gereken bir husus var ki Ebû Zer, meşru ve helâl dairede kazanılmış, özel mülkiyeti olanlara düşmanlık yapan biri değil, haksızca mal elde edip, onu yığıdıkça yığınların düşmanıdır.

7. O, bu ümmetin, isteyeniyi değil; sahip olduğu neyi varsa her şeyini verenidir.

Hayatı boyunca kimselerden bir şey istememiş, kimselere el açmamış, kimselere yük olmamış, kimselere yaslanmamış, devesinin kamçısını yere düşürse bile onu inip kendisi almıştır.^[4] Ebû Zer olmanın en önemli yolu budur. Yani kimselerden istememektir, istememektir, istememektir... Ebû Zer olmanın en önemli yolu, isteyene vermektir, isteyene vermektir, isteyene vermektir.

8. O, bu ümmetin, kaderi yalnızlık olanıdır.

Tek olmak, çok kolay bir iş değildir. Ama tek başına bile nasıl ümmet olunacağına da Allah (cc) bu ümmete birinin hayatı ile göstermeliydi, işte gösterdiği

[4] Hz. Ebû Zer'in ve diğer sahâbenin bu halleri şu hadise dayanıyordu: Ebû Abdurrahman Avf b. Mâlik el-Eşca'i şöyle dedi: "Biz dokuz, veya sekiz yahut yedi kişilik bir grub Resûlullah (sas) yanında oturuyorduk. Bize: "Allah'ın elçisine biat etmez misiniz?" buyurdu. Oysa biz, yeni biat etmiştik. Bu sebeple: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana biat ettik ya!" dedik. Sonra tekrar: "Allah'ın elçisine biat etmeyecek misiniz?" buyurdu. Bu defa biat için ellerimizi uzatarak: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana biat etmiştik. Şimdi ne üzerine biat edeceğiz?" dedik. "Allah'a kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşturmak, beş vakit namazı kılmak, itaat etmek - sesini alçaltarak bir cümle söyledi ve - kimseden bir şey istememek üzere biat edeceksiniz!" buyurdu. Avf b. Mâlik diyor ki: "Yemin ederim ki bu gruptan bazılarını görürdüm; kamçısı yere düşerdi de kimseden onu kendisine vermesini istemezdi." Müslim, Zekât, 108; Ebû Dâvûd, Zekât, 27; Nesâî, Salât, 5.

Rivayet Ettiği Hadis

Ebû Zer (ra) şöyle dedi:
Nebî (sas) bana (hitaben)
buyurdu ki: *“Din kardeşini
güler yüzle karşılamak gibi
(tabîî) bir iyiliği bile sakın
küçük görme!”*

[Müslim, *Birr*, 144]

numune yine Ebû Zer oldu. O, tek başına yaşadı, tek başına öldü ve tek başına dirilecek...

Hayatına Kısa Bir Bakış

Gelin böyle hususiyetleri olan bu büyük İslâm şahsiyetini biraz anlamaya çalışalım. Hz. Ebû Zer; Mekke ile Medine arasında, Mekke'ye yaklaşık 250 km, Medine'ye ise yaklaşık 200 km'lik bir mesafede Bedir ile Râbiğ'in tam ortasında bir yerde yaşayan Ğifar kabilesine mensuptur.^[5] Bu kabile İs-

lâm öncesi dönemde sabıkalı bir kabiledir. Ticaret kervanlarının geçiş yolunda olan bu kabile, gelen geçen kervanları soymakta, yağmacılık ve eşkıyalıkta sınır tanımamaktadır. Hatta öyle ki tüm Arap kabileleri haram aylara hürmet gösterip, bu aylarda herhangi bir saldırıya girişmiyorlardı ise de Ğifar kabilesi ne Haram ay tanıyor ne de başka bir şey; önüne geleni soyuyor, önüne gelen kervanı vuruyordu.^[6] İşte Ebû Zer böyle bir şakî kabileye mensuptu, kendisi de şakilikte zirvelerde olan biriydi. Hatta o, şakilerin reisi ve lideri konumundaydı. Gün gelip Ebû Zer, Efendimiz'in (sas) önüne oturduğu zaman, Allah Resûlü onun Ğifar kabilesine mensup olduğunu duyunca şaşırmış, işin başında böyle bir kabileye mensup birinin iman etmesini Rabbimizin, hidâyet yollarını bir insana açmasına yormuş ve şöyle demişti: “Allah dilediği kimseye hidâyet eder.”^[7]

Ebû Zer onun künyesidir; bu isimde kızı mı oğlu mu olduğu ihtilaflıdır ama bu isimde bir çocuğu vardır. Asıl ismi konusunda kaynaklarımızda biraz ihtilaf vardır. İsminin *Berir*, *Büreyr*, *Seken* ya da *Cündeb* olduğu rivayet edilmiştir.^[8] İbn Esîr annesinin künyesinin Ümmü Cündeb olmasından dolayı, isminin Cündeb olduğunu söylemektedir.^[9] Ama biz onu hep Ebû Zer olarak biliriz. Babası, Cünade b. Süfyân, annesi, Remle bint Vakia'dır.^[10]

[5] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2217; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 246.

[6] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 248, 249.

[7] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 251.

[8] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2217; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 246.

[9] İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 96.

[10] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2217; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 96.

Doğum tarihini net bilemiyoruz ama takriben Efendimiz (sas) ile aynı yaşlarda olduğunu söyleyebiliriz. milâdî 607 yani daha Kur'ân'ın nazil olmasına tam 3 sene kala, o güne kadar Ebû Zer eşkıyalık yapmış, kervanlar vurmuş, yağmalamış, hırsızlık yapmış, câhiliyenin karanlık işlerinin hemen hemen hepsine bulaşmıştı. Ama yüreğinde hep bir sancı vardı. Bir gece bu sancı ile kavminin taptığı en büyük put olan Menât'ın karşısına geçmiş, “bu mu benim ilahım?” demiş. Eline bir taş almış, hızlıca karşısında duran o taş yığımına, karşısında duran puta elindeki taşı atmış, sanki Ebû Zer Mina'da şeytanları taşıyor; taş süratlice gidip putun orta bir yerine çarpmış ve büyük bir ses çıkmış, o ses ile Ebû Zer sarsılmış: “Kendini savunmaktan aciz, insanların elleriyle yaptıkları bu taş yığını nasıl benim ilahım olabilir ki?...” demiş. Kendini çöllere bırakmış, o gün sabaha kadar çölün karanlığında Allah'a yalvarmış: “Ya Rab! Bana bir çıkış yolu göster!” diye dua etmiş. Sabaha karşı gözyaşları içerisinde secdeye kapanmış ve dakikalarca o halde kalmış. Secde hali Ebû Zer'e öyle tatlı gelmiş ki o günden sonra bir daha bu eylemi terk etmemiş. Üç sene sonra Dârü'l-Erkam'da iman ettiğinde Efendimiz (sas) ona imandan sonra en büyük hakikat olan namazı öğrettiğinde demiş ki: “*Yâ Resûlullah! Ben üç senedir sizden habersiz zaten namaz kılıyordum. Böyle secde ediyordum!*”^[11] Bu üç sene boyunca çöl Ebû Zer'in Hıra'sı, yüreğindeki fırtınalar Ebû Zer'in Cebrâil'i, secdesi ise ona inen âyetler olmuş. Ebû Zer daha Efendimiz'in (sas) yanına gelmeden “Lâ ilâhe illallah” demişti. Ama bu kelimenin “Kelime-i Tayyibe/En güzel kelime” olabilmesi için “Muhammedün Resûlullah” cümlesine ihtiyaç vardı. İşte üç senelik böyle bir hayatla Ebû Zer takvayı yani fitratı diriltmiş, vicdanın sesine kulak vermiş, fitratı ve vicdanı ona takvayı, takvası ise ona hidâyet kaynağı olan Kur'ân'ı ve en büyük hidâyet öğretmeni olan Efendimiz'i (sas) kazandırmıştı.

Hız. Ebû Zer Mekke'de

Ebû Zer böyle bir halde iken, Mekke'den gelip, Şam'a giden bazı kabilelerden Mekke'de yeni bir peygamberin ortaya çıktığını ve o şahsın çok şairane sözler söylediğini duymuş. Çok meraklanmış hemen iyi bir şair olan kardeşi Üneys'i Mekke'ye gönderip, bu olay hakkında kendisine bilgi getirmesini istemişti. Üneys Mekke'ye varmış ama Efendimiz'i (sas) görememiş, sadece etrafta o konu hakkında konuşulan bazı sözleri duymuş ve onları Ebû Zer'e anlatmak

[11] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 246.

için geri dönmüştü.^[12] Ebû Zer, kardeşinin söylediklerinden tam tatmin olmamış, kendisi bizzat görüp bu konu hakkında daha fazla bilgi almak için Mekte'ye gelmişti. Kâbe'nin bir köşesinde kendine bir mesken tutmuş, orada Efendimiz'i (sas) beklemeye başlamıştı. Bazı rivayetler bir ay boyunca beklediğini söylerler.^[13] Kimselere sormadan, azığını zemzem kılarak, beklemiş, beklemiş... Ali o günler 10 yaşında bir çocuk... İlgisini çekmiş bu yabancı adam; yanına varmış, kendini tanıtmış ve o yabancıyı evine davet etmiş... Üç gün Ali'nin babasının evine gidip gelmesine rağmen, ne o Ali'ye ne Ali ona Efendimiz (sas) ile alakalı bir şeyler sormamıştı... Üçüncü gün Ali: "Amca! Ne arıyorsun buralarda söyler misin, belki sana yardımcı olabilirim?" demişti. Ebû Zer kimselere söylememe sözünü aldıktan sonra: "Ben yeni bir din iddiasında bulunan o peygamber denen şahsı görmek için geldim" demiş. Hz. Ali: "Tam yeri ne gelmişsin, ben seni ona götürürüm" demiş. Ebû Zer heyecanla: "Sen onu tanıyor musun?" demiş. Ali: "Nasıl tanımam, o benim amcamın oğludur" demiş. Bunun üzerine Hz. Ali, bir plan yapmış, demiş ki Ebû Zer'e: "O şimdi Safa tepesinde bir evdedir. O evi kimseler bilmiyor. Seni benimle de kimseler görmesin. Yoksa senin de Müslüman olduğunu zannederler, sana da bana da zarar verirler. Ben önden yürüyeceğim, sen biraz arkadan beni takip edersin. Bir tehlike olursa ben eğilir, ayakkabımla uğraşır gibi yaparım, sen arkana bakmadan çekip gidersin. Bir sorun olmazsa benim girdiğim eve sen de girersin"^[14] demiş...

Ebû Zer, Ali'ye niye âşıktır? Şimdi daha iyi anlıyoruz değil mi? Sizi üç gün boyunca tanımamasına rağmen biri evine götürse, izzet ve ikram da bulunsa, sonra işin sonunda sizi imana taşısa, siz o adama aşık olmaz mısınız? Ebû Zer'in yüreğine Ali'nin aşkı ta ilk günlerde atılmış, sonra Ali'yi tanıdıkça işte aradığım adam demişti. Ebû Zer kolay kolay kimseleri beğenmezdi ama Ali'yi bırakın beğenmeyi, ona aşık olmuştu.

Böylece Dârü'l-Erkam'a doğru yürürler; bu iki yiğit... Sağ-salim o eve girerler. Efendimiz (sas), Ali'nin yanında gelen yabancı adama bakıp "**Hoş geldin Arap kardeş!**" demişti.^[15] Ebû Zer ise, daha ortada selam falan yokken: "*Es-selamu aleyküm*" diyerek, selam vermişti. Efendimiz (sas) bu selama karşılık

[12] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 246.

[13] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 247.

[14] İbn Kesir, *el-Bidâye*, IV, 86; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 382.

[15] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 251.

Kendi Lisanından

“İki dirhem sahibi, kıyamet günü bir dirhem sahibinden
daha şiddetli hesaba çekilecektir.”

[Abdullah b. Mübarek, *Kitabü'z-Zühd ve'r-Rekâik*, 555]

vermişti. Yıllar sonra Ebû Zer bu olayı bize anlatırken: “*Vallahi ben, İslâm'ın selamını ilk kez verdim*” diyecektir.^[16]

Selamlaşmadan sonra Ebû Zer, neden Mekke'ye geldiğini anlatır ve Efendimiz'den söylediği şiirlerden bazılarını dillendirmesini ister. Efendimiz (sas) kendisinin şair olmadığını, okuduğu şeylerin de şiir olmadığını söyledikten sonra, Kur'ân'dan bazı âyetler okumaya başlar. Efendimiz okudukça Ebû Zer mest olur ve orada şehâdet cümlesi Ebû Zer'in dilinden dökülür. Böylece üç senedir, tevhid üzere yaşayan Ebû Zer, sonunda imanın o büyük şerefine kavuşur. ^[17] Efendimiz (sas) ta Ğifar kabilesinden gelen Ebû Zer'i bir müddet Mekke'de misafir etmek ister. Ebû Zer de kabul eder ama Ebû Zer, diğer sahâbiler gibi çok da rahat durmayacaktır.

Ebû Zer okunan âyetlerden öyle bir etkilenmişti ki: “Yâ Resûlullah! İzin ver gidip Kâbe'de bu ilahi hakikatleri haykırayım” dedi. Efendimiz: “**Ey Ebû Zer! Kavmimin sana zarar vermesinden korkuyorum**” dedi. Ebû Zer dedi ki: “Yâ Resûlullah! Bana ne yapabilirler, en fazla beni öldürürler, varsın öldürsünler, bu hakikatler uğruna ölmeyip de ne yapacağım.” Efendimiz baktı ki Ebû Zer çok kararlı ve dediğini yapacak: “**Tamam dedi, git ama dikkatli ol.**” Ebû Zer bu, ne şartları düşünür ne işin maslahatını ne de başka bir şeyi...

Ebû Zer vardı Kâbe'ye, baktı ki Mekke'nin büyükleri bir yerde toplanmışlar, onlara yakın bir yerde durdu ve en gür seda ile öğrendiği hakikatleri haykırdı. Ebû Zer'in bu cesur tavrı Mekkelileri telaşlandırdı, bir anda onun üzerine saldırdılar ve yumruklarla tekmelerle aralarına alarak, epey dövdüler. Onlar vurdukça Ebû Zer haykırıyor, Ebû Zer haykırdıkça onlar iyice hırçınlaşıyorlardı. Artık dayanılmaz bir hale gelip, düşüp bayıldığında Mekkeliler öldüğünü

[16] Müslim, *Fedâilüs-Sahâbe*, 132.

[17] Müslim, *Fedâilüs-Sahâbe*, 132; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 253.

zannedip, bıraktılar. Tam o anda daha Müslüman olmamış Efendimiz'in (sas) amcası Abbas geldi ve Mekkelilere: "Siz ne yaptınız" dedi. "Eğer o ölürse siz nasıl Şam'a giden kervanlarınızı Ğifar kabilesinin elinden kurtaracaksınız. Tanınmadınız mı o Ğifarlı Ebû Zer'dir" dedi. Hz. Abbas birkaç kişinin yardımı ile Ebû Zer'i Kâbe'nin dışına çıkardı. Bir müddet sonra Efendimiz (sas) olayı haber aldı ve Ebû Zer'in yanına geldi. Ebû Zer'i kan revan içerisinde görünce üzüldü: **"Ben sana demedim mi böyle yapma diye"** dedi. Ebû Zer: "Yâ Resûlullah! Eğer bana bir daha izin verirsen vallahi aynısını yeniden yaparım" dedi. Efendimiz: **"Hayır!"** dedi. ^[18]

Ebû Zer birkaç gün daha kaldı. O günlerin birinde bir gece vakti, Kâbe'ye doğru gidince, baktı Mekke'li bazı hanımlar İsaf ve Naile putuna tazim ediyorlar. Onlara acıyarak baktıktan sonra, biraz alaycı bir tavırla: "Neden onları birbirleri ile evlendirmiyorsunuz? Evlendirin de bir hayra vesile olun!" dedi. Putları ile dalga geçildiğini anlayan hanımlar çılgık atıp, bağırmaya başladılar. O anda Mekkeliler yine Ebû Zer'i ortalarına alıp dövdüler. ^[19] Efendimiz (sas) baktı ki Ebû Zer Mekke'de rahat durmayacak, ona dedi ki: **"Şimdi biraz dinlen, kendine gelince de artık buralarda durma doğruca kabilene dön, onları İslâm'a davet et ve ben seni çağırmadıkça da gelme!"** ^[20]

Neden Efendimiz (sas) böyle dedi? Kalsaydı Ebû Zer, Dârü'l-Erkam'da bir müddet orada talebe olup öyle gitseydi daha iyi olmaz mıydı? Hayır, olmazdı. Efendimiz (sas) çok iyi biliyordu ki Ebû Zer Mekke'de kalsa, yine rahat durmayacak hem kendine hem işin başında davete sıkıntı verecekti. Ebû Zer gider ve birkaç kez Mekke'ye Efendimiz'i (sas) kısa süreli ziyaretler dışında bir daha gelmez. Ama ne yapar Ebû Zer? Ğifar ve Eslem kabileleri içerisinde bir davet ve tebliğ çalışması başlatır. Başta annesi Remle bint Vakia ve kardeşi Üneys olmak üzere onlarcasını imana taşır.

Davet Yolunda Gayretleri

Ebû Zer, Müslüman olduktan sonra tam 18 yıl, yani Hicretin 5. yılına kadar kabilesi içerisinde kalır. ^[21] Ebû Zer'in bu yıllarına dair çok fazla bir şey

[18] Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 132; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 251.

[19] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 247, 248.

[20] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 253.

[21] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 254.

bilmiyoruz. Sadece kabilesi içerisinde yaptığı davet ve tebliğ çalışmalarını biliyoruz. Bir de İbn Sa'd'ın verdiği bir bilgi var; eğer o bilgi doğru ise; kabilesinden Müslüman olanlarla bir grup kurar; gelen giden Mekke kervanlarını durdurur, eğer içlerinde Müslüman olan varsa onlara karışmaz, Müslüman yoksa o kervanı vurur, elde edilen malları da Müslüman olanlara dağıtır.^[22]

Hendek gazvesinin sonrasındır; Efendimiz (sas) Medine'de bir grup sahâbî ile oturmaktadırlar. Bakarlar ki çok uzaklardan bir toz bulutu yükselir, sonra büyük bir kalabalığın kendilerine doğru geldiklerini görürler. Bazıları endişelenir, acaba bir düşman birliği mi gelenler... Gelenler yaklaştıkça, tekbir sesleri duyulmaya başlanır. Gelenler Ğifar ve Eslem kabilelerine mensup Müslümanlardır, başlarında ise Ebû Zer vardır. Efendimiz (sas) öyle bir sevinir ki hemen Ebû Zer'e sarılır, hasret giderir. Ebû Zer der ki: *"Efendimiz (sas) bana çok kez sarılmıştır da iki sarılışını hiç unutmuyorum. Biri, kabilemden Müslüman olanlarla Medine'ye geldiğim ilk gün, diğeri ise vefatına yakın olan günler..."* Efendimiz (sas) sonra Ebû Zer'e sordu: **"Ey Ebû Zer! Bunlar kim?"** Ebû Zer: **"Yâ Resûlullah! Bunlar benim kabilem olan Ğifar kabilesidir."** Efendimiz (sas) sevinir, Ğifar gibi bir kabilenin iman edişine çok sevinir ve isimlerini hayra yorarak: **"Allah Ğifar'a mağfîret etsin, bağışlasın"** diye dua eder. Sonra o topluluğun içerisinde olan diğerlerini sorar; **"Bunlar kim?"** diye... Ebû Zer: **"Onlar da Eslem kabilelerinin adamlarından"** olduğunu söyler. Bu sefer Efendimiz (sas) onları da isimleriyle ilişkilendirerek: **"Allah Eslem'i salim kılsın, kurtarsın"** diye dua eder.^[23]

Tebük Yolunda

Ebû Zer'in Tebük gazvesi sırasındaki hatırasına gelince, o tablo bambaşka bir tablodur. Tebük biliyorsunuz bir zorluk seferi idi. Bir imtihan seferi idi. Bir ayırıştırma ve saflaştırma seferi idi. Hicretin 9. yılı aylardan Recep, milâdî olarak Kâsım 630'du. Mevsimler tam da Medine'nin hurmalarının hasat mevsimi idi. Büyük bir imtihan vesilesi ile Allah, böyle bir zamanda peygamberine Medine'ye tam 780 Km. uzaklıkta ve güçlü bir düşmanın sahip olduğu bir bölge olan Tebük'a gidilmesi emrini vermişti. Yol uzun, düşman kavi/güçlü, imkânlar ise oldukça yetersizdi. Zaten imtihan olması da bundan kaynaklanıyordu. Efendimiz (sas) günler öncesinden sefer hazırlıklarına başlamış,

[22] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 253, 254.

[23] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 249.

Şâhidlerin Dilinden

Hız. Ali'ye (ra) bir gün Ebû Zer (ra) soruldu. Ali (ra): "O aciz kaldığı bir ilim kavradı. Cimri ve hırslıydı. Dini için cimri, ilim için hırslıydı. Ona çok soru sorulur; bazen ilmi verir, bazen de vermezdi. O ilimle kabı dolana kadar kendisine ilim verilendir." dedi.

[İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 358]

herkesten bu konuda zorluk ordusu-
nu donatmak için infakta bulunma-
ya çağırmişti. Olanlar vermiş, münafıklar vermemiş, verenlere de engel olmaya çalışmışlardı. O günler zengin Müslümanlar vardı. Hız. Osman gibi, Abdurrahman b. Avf gibi, Talha b. Ubeydullah gibi, Zübeyr b. Avvâm gibi; yine ensar içerisinde hali vakti yerinde olanlar vardı; Sa'd b. Ubâde gibi, Ebû Talha gibi, bunların hepsi ellerinden geldiğince infakta bulunmuşlardı. Ama hiçbirinin infakı Hız. Osman'a yetişememiş, Hız. Osman 30.000 kişilik zorluk ordusunun

10.000 askerini donatmış; böylelikle *Ceyşü'l-Usra/Zorluk Ordusu*, *Ceyşü'l-Osman/Osman'ın Ordusu* olmuştu.^[24] Verenler verdi, bir de veremeyenler vardı. Veremeyenler olduğu gibi, bir de yüreği cihad aşkı ile yanıp tutuşan ama elde avuçta hiçbir şeyi olmadığı için sefere katılması zor olanlarda vardı. İşte Ebû Zer böyleydi. O Tebük seferini duyunca, hazırlığa girişmiş, hayatı boyunca hiç kimseden en küçük bir yardım almadığı için o gün de kimsenin yardımını kabul etmemişti. Ama zorluk seferine çıkması biraz zor olacaktı. Evde yaşlı bir devesinden başka bir şeyi yoktu. Bundan dolayı 30.000 kişilik İslâm ordusu Medine'den çıkınca o biraz geç kalmıştı. Sonra yaşlı deve ile yola koyulunca aralarındaki mesafe daha da uzamıştı.^[25]

Efendimiz (sas) ashâbı ile yürürken, bazı isimleri sahâbe aralarında konuşuyorlardı. Diyorlardı ki: "Falanca sefere katılmadı" Efendimiz (sas) bunu duyunca: **"Bırakın onu, eğer onda bir hayır varsa, Allah onu size kavuşturur, eğer onda bir hayır yoksa Allah onu sizden uzaklaştırır."** Sahâbe konuşmaya devam ediyor: "Herkes neyse de ya Kâ'b b. Mâlik niye gelmedi" diyorlar. Efendimiz (sas) aynı sözü söylüyor. Biraz sonra başka biri: "Ya biliyor musunuz Ebû Zer de gelmedi" Efendimiz (sas) biraz duraksıyor, sonra yine aynı sözü söylüyor:

[24] eş-Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, V, 467.

[25] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 386.

“Bırakın onu, eğer onda bir hayır varsa, Allah onu size kavuşturur, eğer ondan bir hayır yoksa Allah onu sizden uzaklaştırır.” [26]

Müslümanlar bunları konuşurlarken Ebû Zer, yaşlı devesi ile Müslümanlara yetişmeye çalışıyor, bakıyor ki devesi ile bu iş olmayacak, devesini salacak çölün ortasına, alacak heybesini sırtına ve yürüyerek Efendimiz'e (sas) ve Müslümanlara yetişmeye çalışacaktı. Ebû Zer, orada geriye dönebilir, güçlü bir mazereti vardır, devesi yaşlıdır, yolun büyük bir bölümünü yürümesine rağmen Müslümanlara yetişememiştir. Geri dönüp, mazeretini Efendimiz'e (sas) bildirebilirdi. Ama Ebû Zer kendine asla mazereti yakıştırmıyor, elinden ne geliyorsa son noktaya kadar yapmaya çalışıyordu. Çölün ortasında yaşı o günler neredeyse 62-65 olan bu yaşlı delikanlı nifakın tarafında değil, imanın tarafında olduğunu gösterme adına Tebük'ün zorlu yollarını yürüyerek aşmaya çalışıyor.

Efendimiz (sas) ashâbı ile bir yerde konaklanmış dinleniyorlardı; o anda biri uzaklardan gelen birinin çıkardığı toz bulutunu görüyor: “Biri geliyor Yâ Resûlullah!” diyordu. Herkes kim acaba diye meraklanırken, birileri bir haberci mi, birileri bir düşman mı, dost mu diye tahminlerini söylerlerken, Efendimiz (sas): **“Kun Eba Zer / Gelen Ebû Zer olsun!”** diyordu. [27]

Gelen yolcu yavaş yavaş yaklaşıncı, onun Ebû Zer olduğu anlaşılıyor. Ashâbdan biri: “Evet, evet, gelen Ebû Zer'dir” diyor. Efendimiz (sas) o anda Ebû Zer'in kim olduğunu, kim olacağını tarihe silinmez harflerle yazmak için diyor ki: **“Rahime'lallahu Eba Zer, yemşi vahdehu ve yemutu vahdehu ve yû'basü vahdehu / Allah Ebû Zer'e rahmet etsin, o yalnız yürür, yalnız ölür ve yalnız haşredilir.”** [28]

Yani o tek başına bir ümmettir... Ğifar kabilesinin içerisinde eşkıyalık yaptığı zaman da hep tekti, hele hanifliğe dönünce çöllerin tek adamı oldu, sonra Müslüman oldu. Efendimiz (sas), onu Dârü'l-Erkam'a alabilirdi; almadı, yine tek kaldı, kavmi içerisine döndü; yine tekti; Medine'ye geldi, Suffa'nın ashâbından oldu ama yine tekti, herkes davetlere icabet ederken o hep tek kalmayı tercih etti. Şimdi 30.000 kişi beraberce Tebük yolunda ilerlerken o tek başına gelip orduya yetişecekti. Efendimiz (sas) onun tek başına da öleceğini söylüyordu.

[26] İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 280.

[27] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2220; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 280.

[28] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 50,51; Beyhakî, *Delâil*, V, 222.

Bu sözü söylediğinde tarihler hicrî 9’u gösteriyordu; aradan tam 23 sene geçecek, Hicretin 32. senesi Rebeze denen yerde vefat edeceği sırada yanında sadece hanımı olacaktı. Sonradan yetişen bir grup Müslüman o olaya şehâdet edince, Rebeze’nin meydanından Abdullah b. Mes’ûd’un sözü yankılanacaktı: “Sadakte Yâ Resûlullah/ Doğru söyledin Yâ Resûlullah! İşte Ebû Zer tek başına Rebeze’de vefat ediyor.” [29]

Hiz. Ebû Zer’in Tebük yolunda aldığı büyük müjde buydu. Bundan sonraki hayatında da hep Efendimiz (sas) ondan razı olacaktı. O, Veda Haccı’na katılacak, o Efendimiz’in (sas) son günlerinde hep yanı başında olacak, son günlerinde Efendimiz (sas) Ebû Zer’e sarılarak, ona hayır dualarında bulunacaktı. [30]

Rebeze Yılları

Şam’da bir müddet kaldıktan sonra Ebû Zer Medine’de kalmaya başladı. Ama Medine’de eski Medine değildi. Beni Ümeyye bütün devlet imkânlarını eline geçirmiş, Efendimiz’in (sas) mübarek ellerinde yetişen o ilk nesil adeta devre dışı bırakılmış, Hiz. Ali sessiz bir tavra bürünmüş, meydan da bunlara kalmıştı. Ama Ebû Zer asla sessiz kalamazdı. Dün Şam’da yaptığını şimdi Medine’de yapıyordu. Çarşı, pazarda dolaşüyor; peygamberin miras bıraktığı nebevi çizgiden en küçük bir sapma görse anında onu düzeltmek için uyarıyor, bu konuda tevillerle sözü geçirmeye çalışanları ise sözleri ile adeta yerden yere vuruyordu.

O günlerin birinde Ebû Zer, Hiz. Ali’nin, Hasan, Hüseyin’in ve Ammâr b. Yâsir’in yanında oturduğu bir anda Hiz. Osman’ın habercisi geldi ve Ebû Zer’i, Hiz. Osman’ın çağırdığını söyledi. Bu haber gelince Ali ile Ammâr birbirlerine baktılar, çünkü bu hayra alamet bir şey değildi. Bu haberin arkasından başka bir şey geleceğini anlamışlardı. Ebû Zer, gelen haberci ile birlikte Hiz. Osman ile görüşmek üzere yola çıktı. Ali, Ammâr, Hasan ile Hüseyin de merakla neler konuşulacağını beklemeye başladılar. Ebû Zer, Hiz. Osman’ın yanına varınca Hiz. Osman, Ebû Zer’e: “Senin bundan sonra Medine’de kalman pek doğru olmayacaktır. Seni ben hacıların uğrak bir durağı olan Rebeze’ye göndermek istiyorum” dedi. [31]

[29] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 264.

[30] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Megâzi*, II, 386.

[31] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 263.

Buranın seçilme sebebi ise hem Ebû Zer'in kabilesine yakın hem de bir dönem Ebû Zer, orada ganimete ait mallara baktığı için o mekâna alıştıdır.

Ebû Zer, Hz. Osman'a: "Peki! Madem benim hakkımda bunu uygun gördün ben de buna rıza göstereceğim" dedi. Ebû Zer, Hz. Osman'ın yanından çıktığında, Hz. Hüseyin koşu koşu geldi, -onlar Ebû Zer'e amca derlerdi- ... "Amca ne oldu" deyince; Ebû Zer gözyaşlarını tutamadı ve dedi ki: "*Osman beni hicretten sonra tekrar bedevi yaptı.*" [32]

Hz. Ebû Zer, hazırlıklarını yaptı. Hz. Osman ona binecek bir deve, bir miktar koyun keçi hazırlamıştı, yanına askerler de vererek onu Rebeze'ye doğru gönderdi. Onu yolcu edenler kimdi? Ali, Ammâr, Hasan, Hüseyin ve diğer birkaç sahâbî... Hz. Ali, Ebû Zer'i Rebeze'ye yolcu ederken, aynen Efendimiz (sas) gibi ona sıkı sıkıya sarılmış: "*Ey Ebû Zer! Sen Allah'ın rızasını kazanmak için öfkelenedin, şimdi de Allah'ın rızasını kazanmak için sürgüne gidiyorsun. Bundan sonra da Allah'ın rızasını kazanmak için gayret et*" diyordu. [33] Hz. Ali ağlamak için kendine zor tutuyordu ama o tabloyu görenler gözyaşları içerisinde o iki aziz dostu seyrediyorlardı.

Ebû Zer, yalnız adam; kendisine çizilen kaderini oynamak için Rebeze'nin toprağına yürüyordu. Yalnızlık onun kaderi idi. Efendimiz (sas) ta Tebuk günü: "**O, tek başına yaşar, tek başına ölecek ve tek başına dirilecek**" [34] demişti ya; şimdi Ebû Zer, 80 küsur yaşına kadar tek başına yürüyen Ebû Zer, tek başına ölmek için Rebeze'ye gidiyordu.

Hz. Ebû Zer'in Rebeze hayatı yaklaşık iki sene sürecektir. Bu iki sene zarfında birkaç kez Medine'ye gelip gidecek, bazen de onu görmeye gidenler olacaktır. Mesela, Mısır tarafından Halife Hz. Osman'ı devirmek için gelen asi gruplar Ebû Zer'e: "Seni bu hale sokan Osman'dır, gel başımıza geç ona isyan edelim" dediklerinde Hz. Ebû Zer asla böyle bir şeye taraftar olmayacak, onları bile bu işten vazgeçirmeye çalışacaktır. Onlara diyecekti ki: "*Vallahi! Osman beni değil Rebeze'ye, dünyanın öbür ucuna sürseydi, ben yine benim hakkımda bu hayırlıdır ki Osman böyle yaptı der, onun emrine itaat ederim.*" [35] Bu tavır Hz. Ebû Zer'i anlamamız için önemli bir noktadır.

[32] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, V, 52.

[33] İbn Şebbe, *Kitâbü Tarihi'l-Medineti'l-Münevvere*, III, 1035.

[34] Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/50,51; Beyhakî, *Delâil*, V, 222.

[35] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 263.

Vefatı

Hız. Ebû Zer, hanımı Ümmü Zer ve bir kızı ya da hizmetlisi ile beraber Re-beze'de iki yıl yaşadıktan sonra tarihler hicrî 32'yi, milâdî 653'ü gösterdiğinde hastalanır ve yatağa düşer; baş ucunda Ümmü Zer, gözyaşları içerisinde ağlamaya başlar. Ümmü Zer o ara der ki: "Ben yaşlı ve kadınıma ya sana hak vaki olsa ey Ebû Zer! Ben bu halim ile sana ne yapabilirim ki? Ne seni yıkayabilirim ne seni kefenleyebilirim ne seni defnedebilirim!" Ümmü Zer bunları söylerken Ebû Zer şöyle diyordu: "Üzülme ey Ümmü Zer! Biz bir gün beş-on sahâbî Efendimiz'in (sas) yanında oturuyorduk. Efendimiz (sas) bizim hepimize baktı, sonra dedi ki: **'İçinizden biri çölün orta bir yerinde tek başına vefat edecek ve onun cenazesini müminlerden bir topluluk ve o topluluk içerisinde sâlih bir adam kaldıracak!'**"^[36] Ben şimdi şöyle bir bakıyorum da o gün orada bulunanlardan sadece ben hayatta kalmışım, çok büyük ihtimalle Efendimiz (sas) beni kastetmiş, göreceksin şimdi müminlerden bir topluluk buradan geçecek ve beni onlar defnedecekler."^[37]

Ümmü Zer, halen gözyaşları içerisinde; "Ey Ebû Zer! Kim gelir bu ıssız çöle, hacılar döndü, kervanlar bitti, kim geçer buralardan" dedi. Ama Ebû Zer: "Hayır sabret, Allah Resûlü her sözünde sâdıktır, her sözü doğrulanmıştır, bu sözü de doğrulanacaktır" dedi.

Beklemeye başladılar; bir ara Ümmü Zer, çölün ortasından yükselen bir toz bulutu gördü, yavaş yavaş kendilerine yaklaşan bir kafileyi görünce, Ümmü Zer heyecanla, "Evet, gelenler var!" dedi. Ebû Zer: "Ben sana dememiş miydim, işte onlar Efendimiz'in (sas) haberini verdikleri topluluktur, onların içerisinde sâlih bir adam vardır, o da beni defnedecektir" dedi.

İbn Abdilber o kafilenin 14 kişiden oluştuğunu söylemektedir.^[38] Topluluk yaklaştı; yaşlı ufak tefek bir zat atından aşağıya indi ve Ümmü Zer'e: "Siz kimsiniz, çölün ortasında ne işiniz var" dedi. Ümmü Zer kendisini tanıttı, dizlerinin üzerinde yatanın Allah Resûlü'nün ashâbından Ebû Zer olduğunu söyledi. Ebû Zer'i duyunca o yaşlı zat; bir anda sanki gençleşti, ta Tebük'a gitti, Efendimiz'in (sas) 23 yıl önce söylediği sözü tekrar etti ve çölün ortasında: **"Allah Ebû**

[36] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 264.

[37] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 264.

[38] İbn Abdilber, *el-İstiâb*, IV, 218.

Zer'e rahmet eylesin. Tek başına yaşad, tek başına ölecek ve tek başına dirilecek" [39] diye haykırdı. Bu sözü haykıran Abdullah b. Mes'ûd'dan başkası değildi. Gözyaşları içerisinde Ebû Zer'e sarıldı: "Efendimiz'in dediği çıktı Ey Ebû Zer! Tek başına yaşadın, şimdi de tek başına ölüyorsun, yarın tek başına dirileceksin" dedi. Ebû Zer, Abdullah'ı tanımıştı, ona dedi ki: "*Beni sen defnedeceksin, çünkü Efendimiz (sas) bunu da bize söylemişti. Ama ey Abdullah! Beni ke-*

fenleyeceğiniz kefeni öyle birinden al ki o küçük büyük hiçbir devlet görevi, idarecilik, emirlik almamış olsun." [40] O topluluk içerisinde ensardan bir delikanlı vardı; o dedi ki: "Ben hiç görev almamışım, annemin de bana verdiği şöyle bir elbise var, onu kefen olarak verebilirim." Ebû Zer bu sözlere sevindi ve çölün ortasında böylece gözlerini bu dünyaya kapadı. Abdullah b. Mes'ûd, o gencin verdiği elbise ile Ebû Zer'i kefenledi, cenaze namazını kıldırdı ve çölün ortasında yalnız bir mezar kazarak Ebû Zer'i oraya defnetti. [41]

Yalnızlık onun kaderi... Issız çöllerin yalnız adamı, kıyamete kadar da yalnız kalacak, hiç kimseler onun mezarını bile bilmeyecek... Abdullah b. Mes'ûd, daha sonra Ümmü Zer'i de yanına alarak Medine'ye doğru yola çıktı.

İşte Ebû Zer'in hayatı, işte onun bize bıraktığı miras... O, Hz. İsa'nın zühdü üzere yürüyerek, *Mesihü'l-İslâm/İslâm'ın* mesihi olarak bize çok şey öğretti. Allah duyanlardan etsin, Allah hepimizi Ebû Zer'in; zühd dolu, mücadele dolu, aşk dolu, sevdâ dolu, istikamet dolu, istikrar dolu, ilim dolu hayatından nasiplendirsın.

Âlimlerin Dilinden

Zehebî (v.748/1348), Siyer'inde Hz. Ebû Zer'i anlatırken şunları zikreder: "O, zühdde, doğrulukta, ilim ve amelde önderdi. Her zaman hakkı söyler, ne olursa olsun kınayıcının kınamasından korkmazdı."

[Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, II, 47]

[39] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 218.

[40] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 265.

[41] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 266, 267.

❁ EBÛ ZER EL-ĞİFÂRÎ'NİN HAYATINDAN MESAJLAR ❁

- ❁ Zühdü kendine azık olarak edin ki imtihanlarla dolu kulluk yolunu yürüyebilesin, şartlar ne kadar ağırlaşırse ağırlaşsın, yanlış yollara düşmeyesin.
- ❁ Ehliyeti kendine azık olarak edin ki kazanımlara ihtiram gösterebilesin, her işi değil, hakkını vereceğin işi yapma adına gayret içerisinde olabilesin.
- ❁ Sadakâti kendine azık olarak edin ki doğruluktan hiçbir şekilde sapmayasın ne kazanacaklarına ne kaybedeceklerine takılmadan hep doğru olanı söyleyebilesin.
- ❁ Vefayı kendine azık olarak edin ki en zorlu zamanlarda dostlarının yanında durabilesin, yapılan iyilikleri unutmadan daha güzel karşılıkları ortaya koyabilesin.
- ❁ Sabrı kendine azık olarak edin ki musibet ve belalara karşı direnebilesin, en küçük sarsıntıda kayıp gitmeyesin, gelen her imtihan ile seviyeni biraz daha yükseltebilesin.

Ümmetin Hakîmi EBÜ-D-DERDÂ

(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân iklimi

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

“Ey Peygamber! Sana ve sana uyan müminlere Allah yeter.”

[Enfâl Sûresi, 8/64]

Nebevî Seda

يَأْتِي عَلَى النَّاسِ رَمَانٌ، فَيَغْرُو فِتْنَامٌ مِنَ النَّاسِ، فَيَقُولُونَ: فَيَكُم مِّنْ صَاحِبِ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ، فَيُفْتَحُ لَهُمْ، ثُمَّ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ
رَمَانٌ، فَيَغْرُو فِتْنَامٌ مِنَ النَّاسِ، فَيَقَالُ: هَلْ فِيكُمْ مِّنْ صَاحِبِ أَصْحَابِ رَسُولِ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ، فَيُفْتَحُ لَهُمْ، ثُمَّ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ رَمَانٌ،
فَيَغْرُو فِتْنَامٌ مِنَ النَّاسِ، فَيَقَالُ: هَلْ فِيكُمْ مِّنْ صَاحِبِ مِّنْ صَاحِبِ أَصْحَابِ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ، فَيُفْتَحُ لَهُمْ

Ebû Saïd el-Hudrî'den (ra) rivayet edildiğine göre: Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: “İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki insanlardan bir topluluk gazaya çıkacaklar ve (onlara): ‘Aranızda Resûlullah (sas) ile sohbet etmiş kimse var mı?’ diyecekler. Onlar bu soruyu soranlara, evet diyecekler ve onlara fetih nasip olacak. Bundan sonra yine insanlar üzerinden bir zaman geçecek insanlardan bir grup gazaya çıkacaklar. ‘Aranızda Resûlullah’ın (sas) ashâbı ile arkadaşlık etmiş olan var mı?’ denilecek. Evet diyecekler ve onlara fetih nasip olacak. Sonra yine insanlar üzerinden bir zaman geçecek, insanlardan bir kısmı gazaya çıkacak. ‘Aranızda Resûlullah’ın (sas) ashâbı ile arkadaşlık yapanlara arkadaşlık yapan kimse var mı?’ denilecek, evet diyecekler ve onlara fetih nasip olacak.”

[Buhârî, Fedâilü'l-Ashâb, 1]

وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

عُوَيْمِرٌ حَكِيمٌ أُمَّتِي

Allah Resûlü buyurdular ki:

“Uveymir (Ebü'd-Derdâ) ümmetimin
en hâkîmi/ hikmet sahibidir.”

(İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, VI, 94)

“Cahile, bilmeyene bir kez yazıklar olsun, bilip de gereğini
yerine getirmeyene ise yedi kez yazıklar olsun.”

Ebü'd-Derdâ (ra)

(İbn Sa'd, Tabakat, IV, 406)

Adı	Uveymir b. Âmr
Anlamı	Küçük Ömer, Ömercik
Künyesi	Ebü'd-Derdâ/ Derdâ'nın babası
Lakabı	Mukrîi/Okuyucu
Baba Adı	Âmr b. Malik b. Zeyd
Anne Adı	Mehabbe bint Vâkıd b. Amr
Kabile	Harisoğulları/Hazrec
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	N. Öncesi, 20-23/ Milâdi, 587-590 (?)
İslâm'a Girişi	Hicretin 2. yılı
Sohbet Sûresi	9 yıl
Rivayeti	179
Savaşları	Hendek, Yermük, Suriye Fetihleri, vs.
Görevleri	Kadılık, Muallimlik
Vefat Yeri	Dımaşk/Şam/Suriye
Vefat Yılı	hicrî,32/ Milâdi, 652
Vefat Yaşı	62-65 (?)

Çocukluğu, Gençliği ve İslâm Öncesi Hayatı

Ebü'd-Derdâ el-Ensârî dediğimiz zaman aklımıza onunla alakalı birçok şey gelir... O gerçekten ashâb içerisinde ilim, irfan, ibadet, hikmet, cihad ve daha birçok alanda adından söz ettiren biridir. Âlim'dir, arıfdir, abiddir, amildir, muttakidir ve hakîmdir. Bu sözleri söyleyen de ne sadece tarihtir, ne de sadece kitaplardır... Bu sözleri onun hakkında söyleyen iki cihan serveri Efendimiz'dir. Efendimiz (sas) onun hakkında diyor ki: **“Ümmetimin en abidi, en muttakisi, en hakîmi Ebü'd-Derdâ'dır.”**^[1] İşte Efendimiz'in (sas) onun değerini beyân etme sadedinde söylediği söz budur. Bu nebevi sözden ilham alarak biz de serlevhamızı *Ümmetin Hakîmi Ebü'd-Derdâ* diye belirlemiştik. Öyleyse gelin bu serlevha altında onun hayat defterinin sayfalarını şöyle bir çevirmeye başlayalım.

Doğum tarihi çok net olarak bilinmese de meşhur sahâbî Abdullah b. Revâha ile akran, yaşıtı olduğu söylenir. O halde, doğum tarihi takriben 587-590'dur. Yani İslâm güneşi Mekke'de parladığında 20-22 yaşlarında, İslâm'ın mesajları Medine'ye ulaştığında 32-35 yaşlarındadır. Asıl adının Amr veya Üveymir olduğu söylenir,^[2] Derdâ büyük kızıdır,^[3] o sâliha kızından dolayı bu künyeyi almış ve bu künyesi, isminden daha fazla meşhur olmuştur. Ebü'd-Derdâ Medinelidir, Hazrec'tendir, Hârisoğulları kabilesindendir.^[4] İslâm öncesi hayatına

[1] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1393; Zehebi, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, IV, 14; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımeşk*, XLVII, 112.

[2] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 406; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1393; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 306; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 298.

[3] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 402.

[4] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 406; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1393; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 306; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 298.

Hakkında İnen Âyet

“Yanlışlıkla olması dışında bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olmaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğer ki ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola. (Bu takdirde diyet vermez). Eğer öldürülen mümin olduğu halde, size düşman olan bir toplumdan ise mümin bir köle azat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir toplumdan ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mümin köleyi azat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay peş peşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.”

[Nisâ Sûresi, 4/92]

şöyle bir baktığımızda onunda birçokları gibi şirk içerisinde olduğunu görmekteyiz. O günlerde Medine’de ticaret yapmaktadır. Hatta Medine’nin en iyi koku satan dükkânın sahibidir.^[5] Çok iyi bir tüccardır; Medine’de kendine ait o dükkânda alış-veriş yapmakta, dürüst ve güvenilir olduğu için insanların çoğu onu tercih etmekte; o da işini severek yaptığı için her geçen gün işleri daha iyi olmaktadır.

Ebü’d-Derdâ kendini o kadar ticarete kaptırmıştır ki Efendimiz (sas) Mekk’e’de 13 yıl iman adına bir mücadele vermiş, arkasından Yesrib’in kapıları imana açılmış, birçok insan bu yeni dinden haberdar olmuş veya bu dini kabul etmiş, daha sonra Efendimiz (sas) Medine’ye hicret edip gelmiş, Mescid-i Nebevî inşa edilmiş, birçok hadise yaşanmış ve aradan tam 2 yıl geçmiş, ama Ebü’d-Derdâ ne gidip Efendimiz’i (sas) görmüş ne bir Müslümandan bu yeni din hakkında bilgi alma ihtiyacı duymuştur. Onun o günler aklı, fikri işinde; hep ticaretindedir.

Ancak, arkadaşı olan Abdullah b. Revâha, ara ara onu ziyarete geldiğinde ona bir şeyler söylemeye çalışmış, ancak Ebü’d-Derdâ, her seferinde meseleyi ticaretin üzerine getirerek, onu tam anlamı ile dinlememiştir.^[6] Abdullah b.

[5] Zehebi, *Siyeru Âlâmi’n-Nübelâ*, IV, 15; İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 403.

[6] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 402; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299.

Revâha, gerçek bir dost ve arkadaş olarak, Ebü'd-Derdâ'yı kazanmak için çok gayret sarfemiştir. Abdullah b. Revâha'nın bu tavrı, dostunu ve arkadaşını iman ile buluşturma noktasındaki gayreti çok önemlidir ve buradan gerekli dersler çıkarılmalıdır.

Sâdık Dostu, Onu Hidayete Taşıyor

Hicretin 2. senesi; Bilâl'in sesi Bedir'e katılacak askerlerin daveti için yankılandığında Abdullah b. Revâha, hemen dostunun yanına gitmiş; cihad için çıkacağı bu yolda belki dönemem, hiç değilse giderken onun imanına vesile olayım diye, Ebü'd-Derdâ'nın yanına varmış, ona imana dair bazı sözler söylemişti ... Ebü'd-Derdâ, dostu Abdullah'ın söylediklerini hiç duymamıştı bile; onun amacı da Abdullah'ı Bedir'e gitmekten vazgeçirmek olmuştu. Tabi ikisi de istediğini elde edememiş; ne Ebü'd-Derdâ Abdullah'ı Bedir'e katılmaktan vazgeçirebilmiş ne Abdullah Ebü'd-Derdâ'yı imana taşıyabilmişti.

Abdullah b. Revâha, bakmış ki Ebü'd-Derdâ'da İslâm'a karşı hiçbir meyil yok, biraz sinirlenerek; "Ben gidiyorum, ama Bedir'den sağ dönersem; ben biliyorum sana yapacağımı" diyerek gitmişti^[7] ... Abdullah; Bedir'e giderken hep dostunun imanı için dua etmiş; Ebü'd-Derdâ ise Abdullah dönene kadar, hep Abdullah'ın sağlığına dua etmişti.

İşin neticesinde Bedir, büyük bir galibiyet ile sonuçlanmış ve Abdullah b. Revâha sağ-salim Medine'ye dönmüştü. Ebü'd-Derdâ, onun sağ olarak gelişine o kadar sevinmiş ki dostuna sarılıp hasret gidermişti.

Bedir Gazvesi'nin ardından bir müddet geçince, Abdullah b. Revâha bir gün Ebü'd-Derdâ'yı; evinde ziyaret etmek istemiş, eve gidince hanımı halen dükkânda olduğunu söylemiş ama gelmek üzere olduğunu söyleyip, Abdullah'ı içeriye davet etmişti. Abdullah içeriye girmiş, odada oturup onu beklerken, Ebü'd-Derdâ'nın putu gözüne ilişmişti. Medine'deki Araplar kendilerine yakın olan Menât putuna tazimde bulunurlardı. Ancak hali vakti yerinde olanlar, özel putlar edinir ve bu putlar için evlerinde özel köşeler oluşturlardı. Ebü'd-Derdâ da hali vakti yerinde bir tüccardı. O, çok özel bir ağaçtan yapılmış bir put edinmişti ve bunu da evinin en güzel köşesine yerleştirmiş, sabah evden

[7] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 402; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299.

çıkarken, akşam eve gelince bu putun önünde tazimde bulunuyordu. Abdullah b. Revâha odanın köşesinde cansız ve tahtadan yapılmış o putun karşısına geçince bir anda sinirlenmiş, akıllı ve ahlaklı olan arkadaşı Ebü'd-Derdâ'nın nasıl halen bu puta tazim ettiğine anlam verememişti.

Abdullah b. Revâha'nın içinde o anda fırtınalar kopmaya başlamıştı. İç dünyasında bunlar olurken bir anda elinin tersi ile karşısında duran cansız puta vurmuş, tahtadan olan put büyük bir hızla yere düşmüş ve paramparça olmuştu. O anlarda, Abdullah b. Revâha, şöyle diyordu:

*Şeytanların isimlerinden arın artık tümüyle,
Bil ki Allah ile beraber çağrılan her şey bâtildir.*^[8]

Abdullah b. Revâha, çok sevdiği arkadaşına bir şeyler hatırlatmak için o kırılan putun her bir parçasını alıp odanın başka bir yerine koymuştu. Bunu yaptıktan sonra Ebü'd-Derdâ'nın gelişini de beklemeden çekip gitmişti ... Bir müddet sonra Ebü'd-Derdâ eve gelince hanımı Ümmü'd-Derdâ; Abdullah'ın içeride olduğunu ona söylemişti. Ebü'd-Derdâ dostunu göreceği sevinci ile odaya girince, o anda karşılaştığı manzara karşısında sarsılmıştı. Odada Abdullah yoktu ve her gün önünde tazim ile eğildiği putu ise paramparça bir vaziyette idi. Bu manzara Ebü'd-Derdâ'yı çılgına çevirmişti; büyük bir sinir ile Abdullah'ı bulup, ona yaptığı bu işin bedelini ödetmek için evinden çıkmıştı. Abdullah b. Revâha'nın evine doğru yürürken bir taraftan da evdeki manzara aklına gelmişti. Tazim ettiği put, her zaman onlarla dalga geçen Abdullah tarafından paramparça edilmiş ve saygı duyduğu putu da buna karşı hiçbir şey yapamamıştı. Abdullah her zaman onunla konuşurken, ona diyordu ya: "Bu putlar, kendilerine gelen zararı bile engelleyemiyorlar, nasıl başkalarına gelen zararı bertaraf edebilirler. Bu putların kendilerine bir faydası yok nasıl başkasına faydası olacak..." Şüpheler, tereddütler, sorgular ve derken Abdullah'ı bulana kadar yüreğinde dönen fırtınalar; işin sonunda ise durulan ve imana ulaşan Ebü'd-Derdâ ...

[8] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 406.

İman İnsanı İnsan Eder, Belki İnsanı Sultan Eder

Ebü'd-Derdâ, arkadaşı ve can dostu Abdullah'ı ararken, muhasebe yapmaya başlamış ve işin neticesinde Abdullah'ın yanına gelip, aklından geçenleri ona söylemiş, böylece iman etmişti. O iman edince; dünyalar Abdullah

Hizmet Peygamber'in (sas) Dilinden

*"Ümmetimin en âbidi, en muttakisi,
en hakîmi Ebü'd-Derdâ'dır."*

[İbn Hacer, el-İsâbe, II, 1393]

b. Revâha'nın olmuştu. Abdullah b. Revâha büyük bir sevinçle: *"Ben bir gün imana kavuşacağını biliyordum, benim akıllı dostumun bir gün iman edeceğini çok iyi biliyordum; Ey Ebü'd-Derdâ bu güne kadar sadece dostum ve arkadaşımydın, şimdi artık benim kardeşim oldun"* [9] diyecekti. Abdullah b. Revâha hemen onu aldı ve Efendimiz'e (sas) götürdü. Efendimiz'in (sas) önünde bir kez daha imanını ikrar eden Ebü'd-Derdâ, o gün sanki yeni doğmuş gibiydi [10]

Eve gelir, bu sevincini hanımı Ümmü'd-Derdâ ile paylaşır, Ümmü'd-Derdâ onun iman edişine çok sevinir ve gizlediği bir hakikati orada açıklar. Nedir o hakikat biliyor musunuz? Ümmü'd-Derdâ çoktandır iman etmiş, ama imanını korkudan gizlemiş, kocasının iman edeceği günün hasreti ile Allah'a (cc) yakarıp durmuştu. Ebü'd-Derdâ hanımından bunu duyunca daha da sevinmiş ve iman yolunda beraberce yürümenin sözünü birbirlerine vermişlerdi. [11] Ebü'd-Derdâ o kutlu halkaya biraz geç katılınca, Efendimiz (sas) yine mecburiyetten dolayı geç gelen Selmân-ı Fârisî'yi [12] ona kardeş kılmıştı. [13] Onların kardeşliği de gerçekten anlaşılmaya ve anlatılmaya değerdir. Nasıl birbirlerini desteklediler, nasıl kulluk yolunda birbirlerini iteklediler, nasıl birbirlerini frenlediler, buna dair örnekleri kaynaklarımızda okumaktayız.

Aradan çok fazla bir zaman geçmemişti ki Ebü'd-Derdâ o kutlu halkaya geç katılmasını telâfi etmek için Mescid-i Nebevî'ye ve Suffa mektebine daha fazla gidip gelmeye başlamıştı. Daha düne kadar ticaretten başka gözü bir şey görmeyen bu büyük insan her öğrendiği yeni bir şey ile Allah'a (cc) daha fazla

[9] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 402; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299.

[10] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 402; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299.

[11] İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 316; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2688.

[12] Avf b. Mâlik el-Eşca'ya kardeş kılındığı da söylenmiştir. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 402.

[13] İbn Hâbib, *el-Muhabbar*, s.75; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 307; Zehebi, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, IV, 17.

Rivayet Ettiği Hadis

“Bir insan ilim kazanmak için bir yola girerse, Cenâb-ı Hak ona cennete doğru bir yol açar. Melekler ilim peşinde koşanlardan hoşnut oldukları için kanatlarını onun altına gererler. İlim sahipleri için yerdekiler ve göktekiler mağfiret niyaz ederler... Peygamberlerin vârisleri âlimlerdir.”

[Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 128]

yaklaşır, her öğrendiği yeni bir şey ile İslâm yolunda daha da ilerler... Bir gün çok önemli bir karar verir: *“Ben ticareti bırakıp, tamamen ilme yönelmeliyim. Ben ailemin geçimini sağlayan küçük bir iş yapıp, diğer tüm mesaimi ilim yolunda geçirmeliyim”*^[14]

Büyük Karar

Bu karar, çok büyük bir karardır; ‘ticarete başarılı olamadım, hiç değilse ilime yöneleyim’ şeklinde bir adım değil, tabir caiz ise para basan bir ticareti var Ebü’d-Derdâ’nın... Ve daha fazla ilimden nasiplenmek adına böyle bir adımı atıyor ve gerçekten de bunu yapmaya başlıyor. Ebü’d-Derdâ bu kararı alınca bazıları onu bu kararından vazgeçirmeye çalışıyorlar, işleyen bu ticaretini bozmasını istemiyorlar. Ona diyorlar ki: “Hem ticaretini yap hem ibadetini; neden dükkânını elden çıkaracaksın?” Bu söze karşı Ebü’d-Derdâ’nın verdiği cevap şudur: *“Bir kalpte iki sevda olmuyor. Ben size ticaret haramdır demiyorum ama ben hem ticareti hem ilim yolunda yürümeyi beraberce götüremiyorum. Bundan dolayı da ilmi tercih ediyorum.”*^[15]

Ebü’d-Derdâ aldığı bu kararı uygulamaya geçirerek, ticaretini oldukça kısıtlayıp, kendini ilim ve ibadete vermeye başladı. Çok kısa bir zaman içerisinde inen âyetlerin hemen hemen hepsini ezberledi ve sahâbe içerisinde ilim noktasında parmakla gösterilen biri oldu. O öyle bir konum elde etti ki ashâbın büyüklerinden kimileri onun bu konumunu çok farklı tespitlerle dile getirdiler. Mesela, bu ümmetin mesihi olan Hz. Ebû Zer onun hakkında şöyle diyecektir: *“Ey Ebü’d-Derdâ! Ne yeryüzü şu an senden daha âlimini üzerinde taşıyor*

[14] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 403; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1394.

[15] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299.

ne gökyüzü senden daha âlimini altında gölgelendiriyor.”^[16] İşte Hz. Ebû Zer’in, Ebü’d-Derdâ hakkındaki sözü bu şekildedir.

Kendisi de büyük bir âlim olan Abdullah b. Amr b. Âs ise şöyle diyecektir: *“Bana hem âlim hem de ilmiyle amel olan şu iki kişiden hadis nakledin: Muâz b. Cebel ve Ebü’d-Derdâ!”*^[17]

Hem Âlim Hem Mücahid

Uhud dâhil, daha sonra Efendimiz (sas) ile beraber tüm gazve ve seferlere katılmıştı.^[18] Uhud günü, atının üzerinde kahramanca savaş meydanında savaşan Ebü’d-Derdâ’yı Efendimiz (sas) görünce şöyle demişti: **“Üveymir ne güzel bir süvari, ne güzel bir savaşçıdır.”**^[19]

O günden sonra, Efendimiz’in (sas) hemen yanı başında olan, Mescid-i Nebevî’de O’nu (sas) bir gölge gibi takip eden Ebü’d-Derdâ’dan, Efendimiz (sas) razı ve memnun olarak gitmişti. Efendimiz (sas)’den sonra Hz. Ebû Bekir döneminde de onu hep aynı çizgi üzerinde görüyoruz. Hz. Ebû Bekir, ona ve ilmine o kadar güveniyordu ki onu ilk kez İslâm tarihinde ortaya çıkacak bir göreve getiriyordu. Bu görev *Kâdi’l-Cünd/ Ordu Kadısı*, ordu imamı idi.^[20] Osmanlıda ki Kazasker’e benzer bir görevdi bu... İlk kez Yermük savaşında ortaya çıkan bu görevi Ebü’d-Derdâ yerine getirmiş, sefer sırasında ordunun ihtiyaç duyduğu tüm dini işlerde rehberliği o yapmıştı. Daha sonra gerek Hz. Ömer döneminde, gerek Hz. Osman döneminde birkaç savaşta yine onu bu görevde görmekteyiz.^[21]

Hz. Ömer döneminde bir müddet Medine’de kaldıktan sonra, Hz. Ömer onu Şam’a vali olarak göndermek istedi. Ebü’d-Derdâ böyle ağır bir görevi üstlenmek istemedi.. Hz. Ömer, bu konuda çok ısrar edince, Ebü’d-Derdâ der ki: *“Beni vali olarak atama! Ama ben yine Şam’a gideyim. İnsanlara ilim öğreteyim. Allah’ın*

[16] Zehebi, *Siyeru Âlâmi’n-Nübelâ*, IV, 18; İbn Asâkir, *Târîhu Medineti Dimeşk*, XLVII, 112.

[17] İbn Asâkir, *Târîhu Medineti Dimeşk*, XLVII, 134.

[18] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 403; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, IV, 307; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1393; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299, 300.

[19] İbn Sa’d, *Tabakat*, IX, 398; Zehebi, *Siyeru Âlâmi’n-Nübelâ*, IV, 18.

[20] Abdullah Aydınlı, “Ebü’d-Derdâ” *DİA*, X, 310.

[21] İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, IV, 307; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1393; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299, 300; Belâ-zürî, *Fütûhu’l-Bıldân*, s. 143.

kitabımı ve Resûlullah'ın sünnetini onlara talim edeyim." Hz. Ömer, Ebü'd-Derdâ'nın bu talebini kabul eder ve onun Şam'a bu amaçla gitmesine izin verir.^[22]

Şam'da Esen İlim Rüzgârı

Ebü'd-Derdâ Şam'a varınca, bir de bakar ki insanlarda dünyaya karşı müt-hiş bir meyil oluşmuş, herkes ticaret, mal, para, güzel ev vs. gibi işlerle meşgul-ler... Ebü'd-Derdâ bu tabloya çok üzülür, onları hemen mescide toplar ve bir hutbe îrâd eder. O hutbenin bir kısmı elimizde mevcuttur, gerçekten insanı sar-sacak ifadelerle Şam halkını uyarır.^[23] Önce Şam halkının değerini dile getirir ve der ki: *"Ey Şam halkı! Sizler dinde bizim kardeşlerimiz, yaşadığımız bu toprak-larda bizim komşumuz ve düşmanlara karşı bizim en büyük yardımcımız ve des-teklerimizsiniz..."* Sonra onların dünyaya dalmalarına sözü getirir ve dünyanın geçici oluşunu, asıl olanın ahirete hazırlık olduğunu belirtir. Sonra onlara Âd kavmini hatırlatır ve der ki: *"Şimdi ben size Âd kavminin tüm bıraktıklarını iki dirheme satıyorum desem, hanginiz alırsınız? Hiç biriniz değil mi? İşte dünya malı budur."*^[24] Bu sözler Şam halkını sarsacak, onları kendilerine getirecekti.

Başka bir gün onlara şöyle diyecekti: *"İlim öğrenin, eğer öğrenemeyekseniz, ilim adamlarını sevin. Eğer sevemeyekseniz onlardan nefret etmeyin."*^[25] O bu sözü söyledikten sonra, sözüne gerekçe olan Efendimiz'in (sas) bir hadisini de rivayet edecekti. Neydi o hadis: *"Ya öğrenen ol ya öğreten ol ya dinleyen ol ya bunları seven ol, sakın beşincisi olma yoksa helak olursun."*^[26]

[22] İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımeşk*, XLVII, 135.

[23] Hutbe çok önemli mesajlar içerdiği için burada bir kısmını aktarıyoruz: "Ey Şam halkı! Tüketeme-yeceğiniz şeyleri biriktirmeye, içerisinde oturamayacağınız binalar inşa etmeye, ulaşamayacağınız emeller peşinde koşmaya utanmıyor musunuz? Sizden öncekiler de habire mal yığıyorlar, uzun emel-ler peşinde koşup sağlam binalar inşa ediyorlardı. Ama ne oldu? Sonunda helak oldular; besledikleri emel ve ümitleri yıkıldı, o sağlam binaları virane haline geldi. Bildiğiniz gibi Âd kavmi Aden ile Um-man arasını mal ve evlatlarıyla doldurmuşlardı. Peki, söyleyin bakalım bugün içinizden kim onların mirasını benden iki dirheme satın alır? Ey mal sahipleri! Kendisine karşı sizinle bizim aramızda hiç bir farkın kalmayacağı gün gelmeden önce kendinizi mallarınızla serinletiniz. Ey insanlar! Sizler için, sizi gaflete düşürecek, nimetteki gizli şehvetten korkuyorum. Bu da tıka-basa yeyip karnınızı doyurduğunuz halde ilimce aç olduğunuz zamandır. En hayırlınız, arkadaşına "Gel ölmenden önce oruç turalım", en kötünüz de arkadaşlarına "Gelin, ölmenden önce yiyip içelim ve eğlenelim" diyen kişidir..." İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımeşk*, XLVII, 133; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I/218.

[24] İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımeşk*, XLVII, 133; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I/218.

[25] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 405.

[26] Taberânî, *el-Mu'cemu's-Sağir*, II, 63.

Ebü'd-Derdâ, çok geçmeden Şam'da bir ilim seferberliği başlatacak; halka halka, yüzlerce ilim halkası kuracaktı. Onun ilim halkalarını anlatıyor kitaplarımız diyorlar ki: "Onar kişilik halkalar oluşturur; her birinin başına bir muallim koyar, kendisi de tüm bu halkaları kontrol ederdi. Sabah namazından sonra başlayan bu süreç, bazen öğle namazına kadar devam ederdi. Onun ders halkalarının sayısı bazı günler 160'a varırdı."^[27] 160 halka, 10'ar kişiden 1600 kişi ... Berekete bakın, ilme bakın, ilmin; bir âlimin elinde neye dönüştüğüne bakın ...

Kendi Lisanından

"İmanın zirvesi başa gelene sabır, kadere rıza, samimi bir tevekkül ve Allah'a boyun eğmektir."

[Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I/216]

Yıllarca bu hizmetini sürdürdü Ebü'd-Derdâ ... Âdeta Şam'ın o büyük mescidinde Suffa Mektebi'ni yeniden diriltmiş ve yaptığı bu ilmi faaliyet, Şam'ın Suffalarını oluşturmuştu. Onun yaptığı şey, aslında Efendimiz'den (sas) öğrendiği şeydi; o yeni bir şey yapmıyor, gördüğünü öğrendiğini uyguluyordu.

Uygulamada yaptığı şu idi; *bilgi öncelikli bir ilim değil, amel öncelikli bir ilim öğretmektir*. O ders halkalarında da hep kifâyet miktarı ilmi esas almış, herkese her şeyi öğretme yerine, kimin neye ihtiyacı varsa, onu onlara öğretmiş, öğrenilen hakikatlerinde hayata taşınmasını öğütlemişti.

İlim-Amel Dengesi

Günün birinde adamın biri Ebü'd-Derdâ'ya gelir, peşi sıra sorular sormaya başlar. Ebü'd-Derdâ bir kaçına cevap verir ama adamın susacağı yoktur. Soru üstüne soru yağdırır; şu nasıl, bu nasıl, niye böyle, neden böyle falan filan ... En sonunda Ebü'd-Derdâ dayanamaz adama der ki: "Sen bu sorduğun ve cevabını aldığın her soru ile amel ediyor musun?" Adam; "Hayır, sadece öğrenmek istiyorum, merak ettim de!" diyor. Ebü'd-Derdâ diyor ki: "*Madem amel etmiyorsun, o halde kendi aleyhine neden delilleri çoğaltıyorsun. Yarın Allah sana sormayacak mı bildiğin halde neden amel etmedin diye?*"^[28] İşte bu sahâbece bir hassasiyettir...

[27] İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimeşk*, XLVII, 328; Abdullah Aydınlı, "Ebü'd-Derdâ" *DİA*, X, 311.

[28] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 406.

Şâhidlerin Dilinden

Ebü Kılâbe (v. 104/ 722) bildiriyor: “Ebü’d-Derdâ, işlediği bir günah-tan dolayı kendisine sövülen bir adamla karşılaştı. Ona sövenlere: “Şa-yet bu adamın, bir kuyunun içine düşmüş olduğunu görseniz onu çı-karmaz mıydınız?” diye sorulunca: “Evet, çıkarırız!” karşılığını verdiler. Ebü’d-Derdâ: “O zaman ona sövmeyin de, sizi (onun işlediği) bu günah-tan uzak tutan Allah’a hamd edin” dedi. Onlar: “Peki, bu günahından do-layı sen ona kızmıyor musun?” diye sorduklarında: “Ben yaptığı günaha kızarım ama o günahı bırakırsa artık kardeşimdir!” karşılığını verdi.”

[Ebü Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 128.]

Öyle ya madem amel etmeyeceksin ne diye sorup duruyorsun. Bu sözler aslında bize ne kadar önemli mesajlar verir değil mi?

Talebelerine yaptığı en önemli tavsiyelerinden biri şudur: “Müslümanın kendi evi, camiden sonra en güzel ibadet mahallidir. İnsan kendi evinde diline, namusuna ve gözüne sahip olur. Aman ha sokaklarda, yol kenarlarında oturmayın. Oralar sizi meşgul eder, gözünüzü, zihninizi kirletir; kirlenen hafıza ise zayıflar.”^[29] Çok önemli tavsiyeler bunlar...

Başka bir gün talebelerine ve insanlara, Müslümanın; günaha düşman olup, günahkâra merhamet göstermesi gerektiğini öğretecekti. Yoldan geçen bakacaktı ki gencin birini başka gençler ortalarına almış dövüyorlar. Anında Ebü’d-Derdâ müdahale edecek ve o dayak yiyen genci diğerlerinin ellerinden alacaktı. Sonra onlara neden o genci dövdüklerini soracaktı. Onlarda: “Çok büyük bir suç işledi. -Artık ne yapmışsa bilemiyoruz- Şu suçu işledi, biz de bundan dolayı onu cezalandırıyoruz!” diyeceklerdi. Ebü’d-Derdâ, o gençlere/talebelerine diyecekti ki: “Arkadaşınız bir çukura düşseydi, siz onu o halde bırakıp, ona söver ve çekip gider miydiniz? Yoksa onu çukurdan çıkarmaya mı çalışırdınız?” Talebeler: “Elbette çukurdan çıkarırdık” dediler. Ebü’d-Derdâ dedi ki: “İşte arkadaşınız o suçu işleyerek bir çukura düşmüştür. Ama sizler el uzatıp onu kurtaracak yerde onu dövüyor, ona sövüyorsunuz.” Talebeler daha da şaşırlırlar ve derler ki: “Yani Hocam! Sen ona o suçtan dolayı kızmıyor musun?”

[29] Ebü Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I/218.

Ebü'd-Derdâ der ki: *"Ben onun şahsına kızmıyorum. Onun yaptığı o suça kıızıyorum. Siz de böyle yapın!"* [30] Verdiği bilinci anladınız değil mi? Günahkâra değil, günaha düşman olmak ...

Kalbin Dağınıklığı

Ebü'd-Derdâ'nın dilinden düşürmediği bir duası var, o öyle bir dua ki bizim de o duayı yapmaya çok ihtiyacımız var. Ne diyor biliyor musunuz? *"Allah'ım! Kalbimin dağınıklığından sana sığınırım!"* Talebeleri merak ediyor ve soruyorlar: *"Ey Ebü'd-Derdâ! Kalbin dağınıklığı ne demektir?"* Diyor ki: *"Her vadide malım olsun düşüncesidir, her işte parmağım olsun arzusudur."* [31] Bugünün insanın en önemli hastalıklarından biri bu değil mi? Her işi yapma arzusu ve hiçbir işi yapamama gerçeği, çok şey yapma isteği ve bunun getirdiği dağınıklık ...

Efendimiz (sas) onu Ümmetin Hakîmi diye vafsettiği için gerçekten çok hakîmane ve hikmetli sözleri vardır. Sadece onun sözleri üzerinde dursak, bize sayfalar lazım ... Onun sözlerinden bir tanesini daha üzerimize alarak size aktarmak isterim. Diyor ki: *"İnsanları sorumlu olmadıkları şeylerle sorumlu tutmayınız. Hiç kimseyi de Rablerinden önce hesaba çekmeye kalkışmayınız. Siz kendinize bakınız, çünkü kim insanlarda gördüğü her şeyi araştırırsa, onun üzüntüsü hiç bitmez!"* [32]

Ebü'd-Derdâ bu hizmeti Şam'da yürütürken dünyaya, dünyalıklara tenezzül etmeden istikamet ile ilim yolunda yürüyordu. Onun istikametini anlayacağımız bir örneğe dikkat edelim. Şam'da olduğu günler, Şam'ın valisi Muâviye b. Ebî Süf-yân'dır, Muâviye bir gün oğlu Yezîd'e, Ebü'd-Derdâ'nın büyük kızı Derdâ'yı ister. Birçoklarının rüyalarını süsleyen bu teklifi, Ebü'd-Derdâ reddeder. Muâviye'nin kolay kolay peşini bırakmayacağını da bildiği için hemen kızını çok fakir ama sâlih bir talebesi ile evlendirir. Kendisine niçin böyle yaptığını soranlara verdiği cevap çok manidardır: *"Kızımın önünde arkasında hizmetçiler olup, saraylar içerisinde yaşayıp, dinini kaybedip dünyasını bulacağına, bir çadırın içerisinde yaşamasını, ama dünyasını kaybetse de dinini muhafaza etmesini tercih ederim."* [33]

[30] Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 218; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimeşk*, XLVII, 177.

[31] İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimeşk*, XLVII, 156.

[32] Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 218.

[33] İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimeşk*, LXIX, 115.

Anne ve babalara, evlenecek gençlere ithaf olunur... Ölçü ne olmalı? Nelere dikkat edilmeli? Ebü'd-Derdâ bunu anlayabileceğimiz, çok önemli bir örnek koydu ortaya...

Ebü'd-Derdâ'nın iki oğlu iki kızı olmuştu. Oğulları Bilâl ile Yezîd, kızları Derdâ ile Nesibe...^[34] Çocukları da iki hanımı da –ki iki hanımının künyesi de Ümmü'd-Derdâ'dır,^[35] bundan dolayı küçük ve büyük diye ayrılırlar- ilim evinin, ilim meyveleridirler... Hepsi de bir âlim ve âlime olmuşlardır. Mesela; Bilâl, babasından sonra^[36] Şam'ın kadısı olacak kadar ilimde zirve olmuştur.^[37]

Vefatı

İlim, irfan, ibadet, takva, marifet ve vefa yolunda geçen 60 küsur yıllık bir ömür; hicrî 32/milâdî 652 yılında, Şam'da nihayete eriyor. O çok sevdiği ve bir ömür toprağına ilim ve ahlak tohumu ektiği Şam'da vefat ediyor.^[38]

Dostları onun vefat anını bize rivayet ediyorlar. Son anları dostlarından biri soruyor: “Ey Ebü'd-Derdâ! Rahatsızlığın mı var, şikâyetin nedir?” “*Günahlarımдан çok şikâyetçiyim!*” diyor. Diyorlar ki: “Gönlün ne istiyor?” Diyor ki: “*Allah'ın rahmetini ve cennetini!*” Diyorlar ki: “Sana doktor çağıralım mı?” Diyor ki: “*Bana şifa verecek olan zaten beni yatağa yatırdı. Kim onun dışında şifa verebilir ki?*”^[39] O anda hanımı Ümmü'd-Derdâ şöyle dua etti: “*Allah'ım! Ebü'd-Derdâ beni dünyada istedi, sen beni ona nasip ettin ve o benimle evlendi. Şimdi ben de onu senden öte tarafta istiyorum. Ne olur Cennet'te beni ona nasip et!*”^[40] Ebü'd-Derdâ hanımının bu duasını duyunca, sevindi, duyulandı ve dedi ki: “*Benden sonra evlenme! İnşallah cennette beraber olalım!*”^[41]

[34] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 402.

[35] Bilâl ve Yezîd'in annelerinin ismi, Ümmü Muhammed bint Ebi Hadred b. Eslem, Derdâ ve Nesibe'nin annelerinin asıl ismi ise, Mahabbe bint er-Rebi b. Amr b. Ebi Zühayr'dır. İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 402.

[36] Şam valisi Muâviye b. Ebi Süfyan, Ebü'd-Derdâ'nın vefatına yakın: “Senden sonra kadılık işi kimin olsun?” diye sorduğunda, aldığı cevap: “Fedâle b. Ubeyd olsun!” olmuştu. Bkz. Kettâni, *Hz. Peygamber'in Yönetimi*, I, 420.

[37] İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dımeşk*, X, 526.

[38] İbn Sa'd, *Tabakat*, IX, 398; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1394; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 308; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 300.

[39] İbn Sa'd, *Tabakat*, IX, 398.

[40] İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dımeşk*, LXX, 152.

[41] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 406.

Bu konuşmaların ardından Ebü'd-Derdâ kelime-i şehâdeti getirerek vefat etti. Lokman b. Âmir diyor ki: Ebü'd-Derdâ'nın vefatından sonra Şam valisi Muâviye b. Ebî Süfyân, Ümmü'd-Derdâ ile evlenmek istedi. Ona birçok şey vaat etti, binlerce dinar mihr teklif etti ama Ümmü'd-Derdâ cennette Ebü'd-Derdâ ile beraber olma arzusu ile bu teklifleri kabul etmedi.^[42]

Büyük sahâbî Ebü'd-Derdâ'nın bereketli hayatından bir miktar beraberce tatmaya çalıştık. Bazı şeyler belki tatlı idi, bazıları ise acı... Zaten tat hep tatlı da değildir, bazen tadı acı şeyler de aramak gerekir...

Ebü'd-Derdâ'nın hayatının bir miktarını aktarmaya çalıştığımız bu bahiste, Efendimiz'in (sas) çok önemli bir uyarısını sizlerle paylaştım. Neydi o nebevî uyarı? **“Her hak sahibine hakkını verin!”**^[43] Her şeyin, her işin, her halin bir hakkı vardır; Müslümana düşen de bu hakları istenilen düzeyde yerine getirmesidir.

Hz. Ebü'd-Derdâ'nın hayatının üzerinden 5 temel hakka dikkatlerinizi çekeceğim. Nedir bu beş hak?

- 1- İlmin hakkı
- 2- Muallimliğın hakkı
- 3- Talebeliğin hakkı
- 4- Dostluğun hakkı
- 5- Babalığın hakkı

Bu beş hakka dair Hz. Ebü'd-Derdâ bize çok önemli mesajlar verdi. İnşallah bunları anlamaya, kavramaya ve tabi ki hayatlarımıza taşımaya çalışalım. Rabbim bu yolda bizlere yardım etsin ve bizlere her daim haklara riayet edecek bir şuur nasip eylesin.

Âlimlerin Dilinden

Zehebî (v.748/1348), Siyerinde Ebü'd-Derdâ'dan bahsederken şunları söyler: “O, Resûlullah’a (sas) Kur’ân okuyan sayılı kişilerdendi. Bize Resûlullah’ın Ondan başkasına Kur’ân okuttuğu ulaşmamıştır. Aynı zaman da O, Kur’ân’ın hepsini Resûlullah (sa) döneminde ezberleyen sayılı kişilerdendi.”

[Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, II, 336]

[42] İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımeşk*, LXX, 152.

[43] Buhârî, *Savm*, 51; *Edeb*, 86.

❖ ❖ ❖ EBÜ'D-DERDÂNIN HAYATINDAN MESAJLAR ❖ ❖ ❖

- ❖ İlimin hakkı, ameldir; öğrendiklerinle amel et ki bilginin hamalı değil, sahibi olabilesin.
- ❖ Muallimliğin hakkı, merhamettir; talim ve terbiyenin temeline merhameti yerleştir ki adam gibi adamlar yetiştirebilesin.
- ❖ Talebeliğin hakkı, istikrar ve azimdir; kalbini, aklını, bedenini dağınıklıktan kurtar ki basamakları birer birer çıkabilesin.
- ❖ Dostluğun hakkı, sadâkattir; ne olursa olsun dostuna el uzat ki onu düştüğü yerden kaldırıp, cennete beraberce yürüyebilesin.
- ❖ Babalığın hakkı, evlatlarının istikbali için yanmaktır; istikbali malda, soyda, güzellikte, şanda, şöhrette arama ki yanlışla düşmeyesin.

Mücadele ve Vakar Örneği
ESMÂ BİNT EBÎ BEKİR
(Radıyallahu Anhâ)

Kur'ân İklimi

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ
لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ

*“Yara aldıktan sonra yine Allah’ın ve Peygamber’in
çağrısına uyanlar (özellikle) bunların içlerinden
iyilik yapanlar ve takvâ sahibi olanlar için pek
büyük bir mükâfat vardır.”*

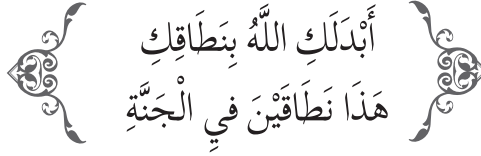
[Âl-i İmrân Sûresi, 3/172]

Nebevî Seda

ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مُتَقَنِّعًا بِثَوْبِهِ، فَقَالَ: ”أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ النَّاسَ يَكْفُرُونَ، وَإِنَّ
الْأَنْصَارَ يَقْلُبُونَ، فَمَنْ وَلِيَ مِنْكُمْ أَمْرًا يَنْفَعُ فِيهِ أَحَدًا،
فَلْيَقْبَلْ مِنْ مُحْسِنِهِمْ، وَيَتَجَاوَزْ عَنْ مُسِيئِهِمْ

İbn Abbas der ki: “Bir gün Resûlullah (sas) abasıyla başını
örtmüş bir şekilde çıktı ve: ‘Ey insanlar! Başka insanlar çoğalırken
ensar azalacaktır. Bundan dolayı kişi insanlara faydası olacak bir
makama getirildiği zaman ensardan iyi olanların iyiliklerini kabul
etsin, kötülerinin ise kusurlarını affetsin.’ buyurdu.

[Buhârî, Menâkibü'l-Ensar, 11]

*“Allah, bu kuşağının karşılığında
cennette sana iki kuşak versin.”*

(İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2416)

“Adamlarının dağılması doğru yolda olan birini etkilemez. Allah için bir mücadeleye girişmişsen mert adama yakışan tek başına da kalsa mücadeleye devam etmesidir. Daha ne kadar yaşayacaksın, unutma en güzel şeref Allah yolunda şehit olmaktır.”

Esmâ bint Ebî Bekir (r.anhâ)

(İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 527)

Adı	Esmâ bint Ebî Bekir
Anlamı	İsimler, adlar
Künyesi	Ümmü Abdullah/ <i>Abdullah'ın annesi</i>
Lakabı	Zâtünnitâkayn/ <i>Çift Kuşaklı</i>
Baba Adı	Ebû Bekir b. Ebî Kuhâfe
Anne Adı	Kuteyle bint Abdüluzza
Kabilesi	Teymoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 15/Milâdi, 595
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	23 yıl
Rivayeti	58
Eşi/Eşleri	Zübeyr b. Avvâm
Vefat Yeri	Mekke
Vefat Yılı	Hicrî, 73/ Milâdi, 692
Vefat Yaşı	97

Hayatına Kısa Bir Bakış

Tarihler, Nübüvetin 15. senesinin öncesi-
ni, milâdî 595'i gösterdiğinde Hz. Ebû Bekir,
22 yaşlarındadır. Mekke'nin sayılı şahsiyetle-
rinden biri olan Abduluzza b. Es'ad'ın kızı Ku-
teyle ile evlidir. Allah (cc) bu evlilikten bir kız
çocuğu bahşedecektir onlara... ^[1] Bu kızın adı
Esmâ olacaktır. Daha sonra Abdullah da ola-
cak, bir müddet sonra Hz. Ebû Bekir, Ümmü
Rûmân isimli başka bir hanım ile daha evle-
necek; Allah, Ümmü Rûmân'dan da Âişe ve
Abdurrahman isminde iki çocuk daha bahşe-
decektir. Dolayısı ile Hz. Esmâ, Hz. Âişe vali-
demizin baba-bir kız kardeşidir; ^[2] ama onlar
öyle birbirlerini severlerdi ki hiç kimse bilmez-
di annelerinin ayrı olduğunu...

Hakkında İnen Âyet

*"Allah, sizinle din uğrun-
da savaşımayan ve sizi
yurtlarınızdan çıkarma-
yanlara iyilik yapmanı-
zı ve onlara âdil dav-
ranmanızı yasaklamaz.
Çünkü Allah, adâletli
olanları sever."*

[Mümtehin Sûresi, 60/8]

Esmâ validemiz böyle bir aile de doğuyor; tüccar olan babasının hali vakti
yerinde olduğu için çok rahat bir çocukluk ve gençlik dönemi geçiriyor. Tarih-
ler milâdî 610'u gösterdiğinde Esmâ 15 yaşında bir genç kız iken İslâm'ın me-
sajı Hira'dan Mekke sokaklarına yayılıyor; babası Hz. Ebû Bekir ilk iman eden

[1] el-İsbehâni, *Ma'rifetu's-Sahâbe*, V, 83.

[2] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 188.

erkek olarak Efendimiz'in (sas) arkasında yerini alıyor. Hz. Ebû Bekir, İslâm'ın bu mesajlarını evine taşıdığına hanımı Kuteyle karşı çıkıp iman etmiyor; babası Ebû Kuhâfe iman etmiyor, annesi Selmâ Ümmü'l-Hayr iman etmiyor ama o günler 15 yaşında olan Esmâ, babasının dediklerini kabul ederek iman şerbetini babasının elinden ilk günler de içiyor; onun 15. veya 16. yahut 17. Müslüman olduğu söylenir,^[3] gerçekten de böyledir; sayı daha 20 olmamışken Esmâ validemiz iman yolunun bir yolcusu oluyor...

Mekke döneminin zorlu 13 yılında Esmâ validemizin adını çok fazla kaynaklarda göremiyoruz. Bunun başlıca sebepleri, Mekke döneminin rivayet azlığı, bir hanım olarak fazla hadiselerle karışmaması, babası Hz. Ebû Bekir'in her an Efendimiz'in (sas) yanında olmasından dolayı babasının adının çok fazla gündeme gelmesi gibi nedenlerdir.

Ancak, Esmâ validemizin 25-26 yaşlarına gelinceye kadar evlenmediğini görmekteyiz. Mekke toplumunda bir kızın bu yaşa kadar evlenmemesi garip bir durumdur değil mi? Ama siyerin içerisinde gözden kaçan bir bilgiyi burada sizlerle paylaşmak istiyorum. Nübüvvet gelene kadar Mekke ahalisinin birbiri ile ilişkileri gayet iyi idi. Birbirlerine kız-verip kız almada gözettikleri tek şey aile-kabile anlamında denklikti. Bunun dışında Mekkelilerin dikkat ettikleri herhangi bir husus yoktu. Böyle olduğu için Ebû Leheb, Utbe ve Uteybe isimli iki oğlunu, Efendimiz'in (sas) Rukiyye ve Ümmü Gülsüm validelerimiz ile nişanlamıştı.^[4] O gün için Mekke'nin en ileri gelen isimleri olarak Ebû Süfyân, Süheyl b. Amr, Utbe b. Rebiâ ve daha niceleri, sonradan Müslüman olacak insanlara kız verip kız almışlardı. Ancak milâdî 610'da olan o büyük hadiseden sonra saflar ayrışınca, iman ile inkâr, tevhid ile şirk birbirinden ayrılınca bu sosyal hayata da yansımış, artık müşrikler de Müslümanlardan kız-alıp vermeyi bırakmış, Müslümanlar da onların kızlarına talip olmamışlardı. Hatta bazen evlilikler bundan dolayı sonlandırılmıştı. İşte Ebû Leheb'in oğulları Utbe ve Uteybe'nin nişanlamasını bozmalarında olduğu gibi..^[5] Hz. Âişe validemiz de Mut'im b. Adiy'in oğlu Cübeyr ile bizim beşik kертmesi dediğimiz gibi sözlenmişlerdi. Ama İslâm'ın mesajları Mekke sokaklarında duyulunca bu söz de bozulmuştu.^[6]

[3] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 433.

[4] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 35-36.

[5] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 35-36.

[6] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 57.

Hız. Peygamber'in (sas) Dilinden

Esmâ validemiz bir gün Efendimiz'in (sas) yanına ince bir elbise ile çıkar. Efendimiz (sas) onun eniştesi, o da Efendimiz'in baldızıdır. Bu yakınlıktan dolayı bir mahzur olmadığını düşünerek böyle davranmıştır. Efendimiz (sas) bundan hoşnut olmaz ve orada der ki: *"Ey Esmâ! Bir hanım buluşa erince, -söz biter fiil başlar mübarek elleri ile işaret ederek- şu ve şu uzvundan başkasını göstermesi caiz değildir."*

[Ebû Dâvûd, *Libâs*, 31]

İşte bu sebepten dolayı Esmâ validemizin evliliği gecikmişti. Müslümanların nasıl ağır bedeller ödediklerini buradan da anlayabiliyoruz. Biz sadece olayın fiili şiddet, işkence boyutunu görüyoruz, ancak bu sosyal baskı, fiili işkence-den çok daha ağırdı ve Müslümanlar bunu en zorlu bir şekilde ödüyorlardı.

Hız. Zübeyr ile Hayatlarını Birleştirmeleri

Böyle bir zeminde anne tarafından Efendimiz'in (sas) halasının oğlu, baba tarafından Hz. Hatice'nin yeğeni -Hatice validemiz onun halası-^[7] olan Zübeyr b. Avvâm Habeşistan'a iman adına hicret etmiş,^[8] daha sonra Mekke'ye dönmüş artık onunda yaşı 30'lara merdiven dayadığı için evlenmek istemiş; altındaki atından, elindeki kılıçtan başka bir şeyi olmamasına rağmen Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ validemize talip olmuş, neticesinde de evlenmişlerdi.

Şimdi Mekke'de yeni bir ev kurulacaktı. Bu ev yıllar yılı; kaç yıl biliyor musunuz? 37-38 yıl âleme çok şey öğretecekti. Bu ev:

Sekinet evi olacak; niceleri bu evde sükûnete ereceklerdi.

İlim evi olacak; alimler ve alimeler yetişecekti. Abdullah b. Zübeyr, Urve b. Zübeyr, Mus'ab b. Zübeyr, Fâtıma bint Münzir ve diğerleri...^[9]

Davet evi olacak; o evde kimler kimler hidâyet şerbetini içecek, kimler kimler oradan imana yürüyecek...

[7] Ahmet b. Hanbel, *el-Müsned*, XXII, 272.

[8] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 111.

[9] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 269.

Rivayet Ettiği Hadis

Esmâ binti Ebî Bekir infak edeceği paraları sayar, sıraya koyar, verileceği yerleri belirler, öyle infakını yapardı. Bu hale şahit olan Resûlullah (sas) infakın bir başka boyutunu öğretme adına demişti ki: *“İnfak et, ama iki de bir sayıp durma, (eğer böyle yaparsan) Allah da sana karşı nimetini sayıp esirger. Paramı çömlekte saklama, Allah da senden saklar.”*

[Müslim, Zekât, 88]

Cihad evi olacak; Allah yolunda cihad konuşulacak, cihada hazırlanılacak, cihad kahramanı evlatlar bu evde yetişecek...

Şehâdet evi olacak; şehâdet konacak duaların başına ve şehitler kervanı o evden dizilecek cennete...

İnfak evi olacak; varken değil, yokken infak etmenin adabı ve usûlü âleme öğretilecek...

Nasıl mı buna bir örnek vermem lazım; çünkü bize çok şey söyler bu örnek... Esmâ validemiz bir gün bir hayır yapacak, yapacağı hayrı sayıp hesaplayarak verecek ... O anda Efendimiz (sas) içeriye girecek, Esmâ validemizin hayır adına ortaya koyduğu gayreti görünce diyecek ki: **“Sayma, Ey Esmâ! Saymadan ver; saymadan ver ki Allah da sana saymadan versin!”** ^[10] O günden sonra Esmâ validemiz eline geçirdiği ne varsa, saymadan hesap etmeden anında Allah yolunda infak edecekti ...

Abdullah b. Zübeyr, annesi Esmâ ile teyzesi Âişe'nin infak anlayışını bize şöyle anlatıyor: *“Teyzem biraz biriktirir, belli bir kıvama gelince o biriktirdiklerinin hepsini infak ederdi. Ama annem Esmâ biriktirmeden verirdi, ne gelirse eline onu vermeden yatmazdı.”* ^[11] İşte Abdullah b. Zübeyr'in gözlemi bu; ikisi de caizdir, ikisi de bir yol ve örnektir; kim hangisini tercih ederse etsin ama üçüncü yol, yol değildir.

Mücadele evi olacak; ilk günden son güne kadar hep mücadele konuşulacak, hep Allah yolunda bir şeyler yapmanın yolları aranacak.

[10] Buhârî, Kitâbu'z-Zekât, 22: Müslim, Zekât, 88.

[11] İbn Sa'd, Tabakat, X, 272.

Vakar evi olacak; âleme vakar adına da çok şey öğretilecek. Vakar nedir biliyoruz değil mi? Kadın olsun erkek olsun hepimizin kuşanması gereken bir ahlak-i hamidiyedir. Vakar, ağırbaşlı davranmak, ciddiyet sahibi olmak, temkinli hareket etmek demektir. Başına ne gelirse gelsin, nasıl büyük bir sevinç ya da nasıl büyük bir acı yaşarsa yaşasın ağırlığını kaybetmeden muhafaza etmektir.

Hicret Yolundaki Mücadelesi

Esmâ validemiz, Hz. Zübeyr ile evliliğinin üzerinden bir buçuk, iki yıl geçmeden hamile kalır; karnındaki çocuk 7 aylık iken; bunu nerden biliyoruz, iki ay sonra o çocuğu Medine’de doğuracak da oradan biliyoruz; İslâm tarihinin en önemli hadisesi olan hicret gerçekleşir. Nübüvvetin 13. yılı; iki yıldır o günkü adı Yesrib olan şehir imana yatak olmuş, bir avuç Medineli genç gayretleri ile iman tohumunu çoğaltmış, bir yıl sonra Mus’ab b. Umeyr’in oraya gitmesi ile Yesrib, Medine olma yoluna girmişti.^[12] Artık hicret için izin verilmiş, Müslümanlar gruplar halinde hicret yollarına düşmüşlerdi. Herkes gitmiş, geriye Hz. Ebû Bekir ve ailesi, Efendimiz (sas) ve ailesi, Hz. Ali ve ailesi, bir de hicret etmeye güç yetiremeyen zayıf müslümanlar kalmıştı.^[13] Hz. Ebû Bekir de iki tane deve hazırlamış ailesi ile birlikte hicret etmek için Efendimiz’den izin beklerken her defasında Efendimiz: “**Bekle ,Ya Ebû Bekir! Allah sana daha hayırlısını verecek**”^[14] diyerek beklemesini istemişti.

Hicret günü geldiğinde, öğle vakti tüm Mekke’nin öğlen uykusuna daldığı zamanlarda, Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir’in evine gitmiş kapıyı çalınca, evdekiler şaşırmış o vakitte Resûlullah’ın gelişinin çok önemli bir hadisenin habercisi olduğunu anlamışlardı. Efendimiz (sas) içeriye girdiğinde odada, biri Hz. Zübeyr’in hanımı, diğeri kendi nişanlısı iki hanım Hz. Esmâ ile Hz. Âişe vardı. Efendimiz (sas) onların yanında da konuşmak istemedi; Hz. Ebû Bekir’e özel bir şey konuşacağını söyledi ve onların dışarıya çıkmasını istedi. Efendimiz (sas) bunu neden yapar? Çünkü onların olaya şahit olması, sonradan başlarına iş açacağı için, konuşulanlara şahit olmalarını istemedi. Ama Hz. Ebû Bekir, kızlarını çok iyi tanımaktadır; onlar ser verir ama sır vermezler; ikisi de mücadelenin ve vakarın hanımlar âleminde âbideleri olacak hanımlardır, bundan dolayı konuşulacaklara şahit olmalarının bir mahzuru olmadığını söyler.

[12] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 490.

[13] İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 87.

[14] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 150.

Bunun üzerine Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir'e hicret için izin çıktığını söyler. O anda Hz. Ebû Bekir ağlamaya başlar dilinde tek bir cümle: “*Es-sohbe ya Resûlullah/Yol arkadaşlığı mı Yâ Resûlullah?*” Efendimiz: “*Evet*” der. Hz. Âişe annemiz bu tabloyu bize aktarırken der ki: “*Ben hayatımda bir erkeğin sevincinden öyle ağladığını görmedim. Babam, Efendimiz (sas) ile hicret edeceğini duyunca hıç-kırıklarla ağladı.*”^[15] Çünkü Hz. Ebû Bekir, hiç tahmin etmiyordu bu şerefe nail olacağını... O, Efendimiz'in (sas) ehinden biriyle, mesela Hz. Ali ile gideceğini zannediyordu ama Efendimiz (sas) o gün Hz. Ali'ye yatağa yatma rolünü biçmiş, Hz. Ebû Bekir'e ise biçilen rol, yol arkadaşlığı olmuştu.

Tedbir ve Tevekkül Dairesinde Hicret

O anda iki aziz dost başladılar hicretin planlarını yapmaya... Tedbir ve tevekkül dairesinde yani: “Esbaba tevessül, Allah'a tevekkül/”Sebeplere sarılmak, sonra Allah'a tevekkül etmek.” Fehvasınca hazırlıklar yapıldı. Efendimiz (sas) tedbir ve tevekkül dairesi içinde inanılmaz bir strateji izleyerek hicretin nasıl yapılacağını anlattı. Gidecekleri yer Yesrib, düşman da bunu biliyor ama önce onları şaşırtmak için Yesrib'in tam aksi istikametinde olan Sevr mağarasına gidecekler; orada üç gün üç gece kalacaklar. Bu süre zarfında 10 yaşlarında olan Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah çarşıda pazarda dolaşacak, Mekkelilerin neler planladıklarını öğrenecek, o bilgileri ablası Esmâ'ya getirecek. Esmâ, akşamı Sevr mağarasına azık götürecektir; götürürken bu bilgileri de onlara ulaştıracak. Âişe, ablasına azıkların hazırlanmasına yardım edecek. Hz. Ebû Bekir'in hizmetlisi Âmir b. Führeyre davarları onların geçtikleri yollarda yürütecek, sütü olan koyunlardan bir iki tanesini ise mağaraya doğru sevk edecek. Hem izleri kaybettirecek hem onları sütsüz bırakmayacak. Üç günün sonunda yol rehberi olan ve müşrik olduğu içinde kimselerin şüphelenmediği, güvenilir ve işinin ehli biri olan Abdullah b. Ureykit belirlenen develeri alıp, Arafat yönünde onları bekleyecek...^[16] Adım adım strateji bu ... Allah (cc) aşkına söyleyin bir kul böyle sebepler dairesini kullanırsa, Allah (cc) gücünün üstündeki şeyler için ona yardım etmez mi?

Herkes yapacağı işi çok iyi öğrenmişti; Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir'i alıp, önce evine gidip Hz. Ali'yi evde bırakarak Sevr'e doğru çıktılar. Sabaha

[15] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 93; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 89.

[16] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 217.

kadar kapının önünde bekleyen Mekke'nin en iyi kılıç tutan adamları, Efendimiz'in (sas) evden çıkmadığını görünce artık sabırları tükenmiş bir halde beklerken; biri Efendimiz'in gittiğini onlara haber vermiş, eve daldıklarında yatakta yatanın Efendimiz (sas) değil, Ali olduğunu görüp, çılgına dönmüşlerdi. Oradan hemen çıkıp aramaya koyulduklarında Ebû Cehil ilk olarak,

Kendi Lisanından

Hiz. Esmâ (r. anha) oğlu Abdullah b. Zübeyr'e diyor ki:
 "Ey oğulcuğum! Cömert olarak yaşa ve cömert olarak öl!
 Hiçbir kavmin seni esir almasına izin verme."

[Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, II, 293]

Ebû Bekir'in evine gidip oradan bilgi almak istedi. Eve vardıklarında Ebû Cehil büyük bir öfke ile Esmâ validemizin üzerine yürüdü: "Baban ve Muhammed nerede?" dedi. Esmâ validemiz: "Bilmiyorum" dedi. O anda Ebû Cehil var gücü ile Esmâ validemize bir tokat attı. Esmâ validemiz neye uğradığını şaşırmış, kulağındaki küpe bir yere fırlamış, o da bir anda kapının eşğine yığılmıştı. Ama Esmâ yiğit babanın yiğit bir kızı, yiğit kocanın yiğit bir hanımı idi; ser verip, sır vermemeliydi. Öyle de oldu; Ebû Cehil'e alaycı bir eda ile: "Siz nasıl olur da kapının önünde olmanıza rağmen onları elinizden kaçırsınız? Siz beceriksizseniz biz ne yapalım? Gidin bulun biz nerden bilelim neredeler?"^[17] dedi. Ebû Cehil, bir hanımdan bu sözleri duyunca iyice çıldırmış ve oradan ayrılarak, Efendimiz (sas) ile Hiz. Ebû Bekir'i aramaya devam etmişti.

Ebû Cehil ve yanındakiler evden ayrılınca, Hiz. Ebû Bekir'in yaşlılıktan gözleri görmeyen babası Ebû Kuhâfe söylenmeye, oğlu Ebû Bekir'e kızgınlığını ifade eden kelimeler sarf etmeye başlamıştı. Ebû Kuhâfe o gün için Muhammedün Resûlullah deme bahtıyarlığına henüz erememiş, iman davası uğruna çekilen sıkıntıları anlayacak bir seviyeye varamamıştı. "Ah Ebû Bekir! Elindeki tüm malları Muhammed'in uğruna harcadin, işe yaramaz bir sürü köle alıp azât ettin, bunlar yetmedi, şimdi Muhammed'in peşine takılıp Yesrib yollarına düştün ve şu çoluk çocuğuna hiçbir mal bırakmadan onları perişan ettin"^[18] diyordu. Öyle söylendi, öyle söylendi ki Esmâ validemiz onu teskin etmek için aslında babalarının kendilerine çok para bıraktığına dedesini ikna etmek zorunda

[17] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 154; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 90.

[18] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 156.

kalmıştı. Esmâ, kardeşi Âişe'ye: "Koş bana biraz küçük küçük taşlar getir" demişti. Âişe validemiz söyleneni yapmış, koşup dışarıdan biraz taş toplayıp getirmişti. Esmâ validemiz o taşları, Hz. Ebû Bekir'in para koyduğu sandığın içine koymuş, üzerini bir örtü ile kapatmıştı. Daha sonra gözleri görmeyen dedesinin elini tutmuş; "Gel dedeciğim! Bak oğlun Ebû Bekir bize neler bırakmış" diyerek elini sandığın üzerinde gezdirmişti. Ebû Kuhâfe o taşları altın zannederek, biraz teskin olmuş ve söylenmeyi bırakmıştı. Hz. Esmâ, ilk görevi başarı ile yerine getirmişti. Hz. Esmâ, yaşlı dedeyi başka türlü ikna edemeyeceğini anlayınca böyle bir yola başvurmuştu.^[19] Onun yaptığı bu işi bir kandırmaca olarak değil, babalarının yaptıkları işe ne kadar razı oldukları şeklinde anlamak gerekir... Bu ilk görevin sonrasında Hz. Esmâ mücadele adına yapması gerekeni yerine getirmek için hemen harekete geçiyor.

Feda Edilen Kuşak

Şimdi sıra evlerinden en az 5 km. uzaklıkta bulunan ve şu an dahi ancak bir ilâ bir buçuk saatte çıkılabilen Sevr dağındaki mağaraya gecenin karanlığında, karnındaki yedi aylık bebeğe rağmen azık taşımadaydı. Hz. Esmâ: "Bana ne! Ben bu halde o kadar yolu, karnımdaki bu çocukla nasıl gidebilirim?" diyebilirdi. "Ya babacığım! Her şeyi biz mi yapacağız? Efendimiz (sas) ile hicrete giden sen, yıllardır tüm paranı köleleri almak için harcayan sen, hicret için develeri satın alan sen, on yaşındaki kardeşim Abdullah'ı tehlikeye atıp haber getirmesi ile görevlendiren sen, şimdi bu halim ile mağaraya azık taşımamı isteyen yine sen? Niye hep sen ve niye hep biz? Başka adam mı yok, bu kadarını biz yaptık, biraz da başkaları yapsın?" demiyor, diyemiyor. Çünkü Esmâ validemiz, iman nasıl bir sorumluluk olduğunu çok iyi biliyor, yapılan işleri sadece Allah (cc) için yapıyor; beklentisi, pazarlığı, içten hesapları yok... O, babasından iman yolunda sadâkat dersini almış, eşi Zübeyr'den ihlâs ve aşka ait dersler almış... Bu derslerle yetişen bir hanım artık yerinde durabilir mi? Durmuyor, duramıyor... Gecenin karanlığında kız kardeşi Âişe ile bir bohça içerisine yiyecekleri ve bir kırba içerisine suyu koyuyor ... Şimdi bir ip lazım kırba ile, bohçayı birbirine bağlayıp, yolları arşınlamak için... Ama ip yok... İp aranır ama bulunmaz, ip yoksa belimdeki kuşak var der Esmâ... Belindeki kuşağı çıkarır, ikiye ayırır, bir parçası ile bohça ve kırbanın ağzını bağlar, diğer parçasıyla da onları birbirine

[19] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 156.

bağlar ve omzuna atarak yollara düşer, saatler sonra mağaraya ulaşır. Efendiler efendisi; gelen bu yiğit hanımı görünce sevinir, bir de bohça ile kırbanın o günün dünyasında ve sosyal hayat içerisinde bir hanım için çok değerli ve anlamlı olan bir kuşak ile bağlandığını görünce, duygulanır, bu dünyada iman yolunda, risâlet davası uğrunda gösterilen hiçbir gayretin boşa gitmeyeceği gerçeğini dile getirircesine: **“Ey Esmâ! Burada feda ettiğin bu kuşağına karşılık Allah, sana cennette iki kuşak bağışlayacaktır”**^[20] müjdesini verir.

Bu müjde, çok ama çok büyük bir müjde idi. Bu müjdeyi veren Alemle-re Rahmet olarak gönderilen elçi idi. Hz. Esmâ da bu hadise ile bir lakap kazanmıştı. Onun lakabını da Efendimiz (sas) vermişti; Aynen Hz. Ebû Bekir’e *Siddîk*, Hz. Ömer’e *Fârûk*, Hz. Osman’a *Zinnûreyn*, Hz. Ali’ye *Murtazâ*, Hz. Zübeyr’e *Havârim* dediği gibi, Hz. Esmâ’ya da *“Zâtü’n-Nitakayn/çifte kuşaklı”* diyordu.^[21] Hz. Esmâ artık bu lakap ile anılmaya başlayacak, bu lakabı hep bir gurur nişanesi olarak taşıyacaktı. Yıllar sonra Şamlılar Hz. Esmâ’nın oğlu Abdullah b. Zübeyr’i, annesinin lakabı üzerinden ayıplayarak: *“Ey iki kuşaklı kadının oğlu”* diyeceklerdi.^[22] Bu lakabın ayıplanma sebebi şu idi. Eğer bir hanım kuşağını açmışsa bu hal, bir ahlaksızlık işareti sayılırdı. Bu sosyal kuralı bildiğiniz zaman Hz. Esmâ’nın kuşağını feda etmesinin ne kadar değerli olduğunu daha iyi anlarsınız. Efendimiz (sas) yapılan işin değerini çok iyi anladığı için böyle bir müjde vermişti. Şamlıların o kınayıcı sözlerini Hz. Esmâ duyunca, oğlu Abdullah’a: *“Üzülme oğlum! Onların seni ayıpladıkları o iki kuşak nedir bilir misin?”* dedi ve hicret yolculuğundaki o hatırasını anlattı. Abdullah b. Zübeyr, annesinden bu sözleri duyunca Şamlılara cevaben der ki: *“Allah’a yemin olsun ki ben çifte kuşaklı bir kadının oğluyum. Bunda bir ayıp ve kusur yok... Asıl ayıp ve kusur sizdedir.”*^[23]

Esmâ validemizin hicret günleri yaptığı bu büyük gayret hafızalardan hiç silinmeyecekti. Üç kez, çıkışı oldukça zor, yüksekliği 759 metre olan Sevr dağına karnındaki bebekle çıkması, kıyamete kadar gelen tüm Müslümanlara örnek olan, yatan ve tembellik eden tüm Müslümanlara ibret alınması gereken bir davranış olacaktı.

[20] İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk*, LXIX, 6.

[21] Buhâri, *Menâkıbü'l-Ensar*, 125; İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 270.

[22] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 270.

[23] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 150.

Şâhidlerin Dilinden

Muhammed b. Münkedir
(v.131/748) şöyle demiştir:
“Esmâ bint Ebû Bekir cömert,
eli açık bir kişiliğe sahipti.”

[Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, II, 292]

Efendimiz (sas) ve Hz. Ebû Bekir üç günün sonunda Yesrib'e doğru yola koyulmuş ve bu kutlu kabile sağ-salim Kubâ'ya ulaşmış; Yesrib, Medine olma yoluna girmişti. Medine, Zâtü'n-Nitakayn olan Esmâ'yı ve Efendimiz'in Havârisi Zübeyr b. Avvâm'ı, ileride Allah Resûlü'nün kerime zevcelerinden biri olacak olan Hz. Âişe'yi beklemeye başlamıştı. Allah Resûlü bekliyordu,

baba Ebû Bekir bekliyordu, eşi Hz. Zübeyr bekliyordu. Bu bekleme uzun sürmedi; gelen kabile Hz. Ebû Bekir'in ailesini sağ-salim Medine'ye ulaştırıyordu.

Hz. Esmâ Validemiz Medine'de

Efendimiz (sas) Medine'ye gelince, Mescid-i Nebvî'nin inşasının hemen akabinde, muhacir ile ensar arasında tarihte eşi ve benzeri görülmemiş bir kardeşlik tesis etti. İman yolunda her şeylerinden vazgeçip gelen muhacirleri; yurtlarını, evlerini imana açmış ensara kardeşler kıldı. Zübeyr b. Avvâm'ı ve Hz. Esmâ'yı, sıdkı, doğruluğu Kur'an'da anılacak bir Peygamber aşığı olan Kâ'b b. Mâlik'in ailesi ile kardeş kıldı.^[24] Artık muhacir Müslümanlar, bu yeni iman yurduna alışmaya, her yönü ile zor olan bu hayata uyum sağlamaya çalışıyorlardı. Medine gerek iklim olarak, gerek sosyal yapı olarak Mekke'den çok farklıydı. Bu farklılığın verdiği fiziksel ve psikolojik rahatsızlıktan dolayı neredeyse tüm muhacir Müslümanlar hastalanmışlardı. Bu hastalık Müslümanların morallerini bozuyordu. Allah Resûlü ara ara ellerini semaya kaldırıyor: “Yâ Rabbi! Bize Medine'yi sevdirdi! Mekke'yi sevdirdiğin gibi, hatta daha fazla sevdirdi...”^[25] diye dua ediyordu. Üstelik, o günlerde Medineli Yahudiler, yalan bir haberi Müslümanların içerisinde yaymaya başlamışlardı. Onlar diyorlardı ki “Medine'nin iklimi Müslümanlara iyi gelmedi. Şimdi bunlar hep hastalanacak ve nesilleri kuruyacak. Ya hiç çocukları olmayacak ya da doğan çocuklar hep sakat olacak.”^[26] Yahudi zihniyeti hep aynı, yüzyıllardır değişmedi. Dün böyleydi, bugün de böyle, yarın da böyle olmaya devam edecek... Onların en

[24] İbn Hâbib, *el-Muhabbar*, s. 72.

[25] Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensar*, s.141.

[26] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 489.

büyük silahları, ortaya yaydıkları yalan propagandalardı. Onlar ellerindeki imkanlarla, safi dimağları ifsad etmeyi kendilerine en büyük vazife bilirlerdi. İşte Medine’de de böyle bir yalan propaganda başlatmışlardı. Müslümanların burada nesilleri kuruyacak, ya hiç çocukları olmayacak ya da doğan çocuklar sakat olacak, diyorlardı. Hatta bazı Yahudiler, Müslümanları görünce onları korkutuyor: “Biz, sizlere sihir yaptık artık çocuklarınız olmayacak, nesliniz kuruyacak” diye onları moralmen çökertmek istiyorlardı. Efendimiz (sas) bu propaganda-nın yalan olduğunu çok iyi biliyordu ama yine de bazı Müslümanların konuşulanlardan etkilenip rahatsız olduğunu fark etmişti. Bunun için Hz. Zübeyr ile Hz. Esmâ’nın o günlerde bir çocuk beklediklerini biliyor ve Allah’a dua ediyordu. Di-yordu ki: “Yâ Rabbi! Doğacak çocuğu Müslümanlara sevinç vesilesi kıl!”^[27]

Hicretin üzerinden iki ay geçmemişti ki Hz. Zübeyr’in evinden bir bebek ağlaması duyuldu. Esmâ validemiz nur topu gibi bir erkek çocuğu dünyaya ge-tirmişti. Çocuğun doğumunu duyan Müslümanlar öyle bir sevinmişlerdi ki o gün Medine sokakları tekbirlerle inlemeye başlamıştı. Doğar doğmaz, o bebek hemen, Allah Resûlü’ne getirildi, Efendimiz (sas) bu minik yavruyu kucağına aldı, onu öptü, kokladı ve ona ismini koydu. “İsmi Abdullah olsun”^[28] dedi. Efendimiz’in (sas) en çok sevdiği isim Abdullah idi. Ne zaman hoşlanmadığı bir ismi değiştirmek istese, ne zaman bir çocuğa yeni bir isim koymak istese hep Abdullah olsun derdi. Çünkü; Abdullah, Allah’ın kulu demekti. Bir insan için en büyük şeref ve onur zâten Allah’a (cc) kul olmak değil miydi?

İşte Hz. Zübeyr’in ailesi böyle bir olayda da ilk olmayı kimselere kaptır-mıyor, Medine’de ilk doğan çocuğun kendilerinden olma şerefine nail oluyorlardı.

Mücadele ve İmtihan Devam Ediyor

Esmâ validemizin Efendimiz (sas) sonrası hayatı da hep mücadele ve va-kar ile geçmiştir. Dört halife dönemini yaşamış, babası Hz. Ebû Bekir devrin-de, kocası Zübeyr b. Avvâm ile birlikte Yermük savaşına katılmış,^[29] Emevi-lerin zorlu ve sıkıntılı yıllarının hepsine şâhit olmuş, en son oğlu Abdullah b. Zübeyr’in Mekke’nin ve civar yerlerinin yönetimini eline geçirdiği günlere de

[27] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 489-490.

[28] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 491.

[29] İbn Sa’d, *Tabakat*, X, 273.

şâhit olmuştu. Oğlunun o büyük mücadelesinde hep arkasında olmuş, işin neticesinde de vakarını nasıl koruyup, ilerleyen yaşına rağmen en küçük bir taviz vermediğine tarih şâhit olmuştur.

Abdullah b. Zübeyr'in yaklaşık dokuz yıl süren hilâfetinde,^[30] annesi Esmâ hep oğlunun yanında olmuştu. Çünkü o çok iyi biliyordu ki Abdullah'ın mücadelesi asla bir iktidar mücadelesi değildi. Yezîd ile başlayan saltanata karşı hilâfeti ve imameti temsil etme mücadelesi idi. Abdullah b. Zübeyr'in Yezîd'e karşı başlattığı o mücadele daha sonra Mervan b. Hakem'in idareyi ele geçirmesi ile ona karşı da devam etmiş, Abdulmelik b. Mervan döneminde, bölgeye vali olarak atanan Haccac b. Yûsuf ile de zirvelere çıkmıştı. Haccac-ı Zalim, valiliğe gelmesi ile sınır tanımaz bir şekilde Abdullah b. Zübeyr ile mücadeleye girişmişti. Bir yıl önce küçük kardeşi ve Esmâ validemizin oğlu Mus'ab, Irak'ta şehit edilmiş, daha sonra Haccac ne olursa olsun Abdullah'ı ortadan kaldırmak için Kâbe'yi mancınıklarla yıkma ve hacıları aç susuz bırakma pahasına, Mekke'yi tam bir yıl muhasara altına alma pahasına bu mücadeleyi devam ettirmişti.^[31]

O zorlu günlerde Esmâ validemiz yaşı yüze merdiven dayamış bir halde, gözleri görmez bir şekilde oğluna hep mücadele ve vakarı telkin etmişti. Son günlere yakın Haccac, Abdullah'ın adamlarını çeşitli vaatlerle kandırmış yavaş yavaş onu yalnızlaştırmıştı. Artık sabrının tükendiği bir zamanda annesinin yanına giden Abdullah'a, Hz. Esmâ'nın sözü şu olmuştu: *"Evladım, şerefine yaşa, izzetinle öl! Ama asla bu zalimlere teslim olup, esir düşme!"*^[32]

Abdullah b. Zübeyr, adamlarının dağıldığını, gücünün tükendiğini söyleyince, Hz. Esmâ şöyle demişti: "Eğer sen doğru yolda olduğuna inanıyorsan, mücadelene devam et. Senin yanında bu iş için şehit olanların senden bekledikleri budur. Yok eğer senin mücadelen iktidar ise, dünyalık ise sen ne kötü bir kulmuşsun o zaman... Adamlarının dağılması doğru yolda olan birini etkilemez. Allah için bir mücadeleye girişmişsen mert adama yakışan tek başına da kalsa mücadeleye devam etmesidir. Daha ne kadar yaşayacaksın; unutma en güzel şeref Allah yolunda şehit olmaktır."^[33]

[30] Abdullah b. Zübeyr, hicri 62/milâdi 682'den itibaren hac emirliği yapmış, hicri 64/milâdi 684'te halifeliğini resmen ilan etmiştir. Hicri 71/milâdi 689'a kadar hac emirliğini, şehit olacağı hicri 73/milâdi 692'ye kadar da hilâfetini devam ettirmiştir. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 499.

[31] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 522, 523.

[32] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 527.

[33] İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 527.

Bu sözlerin arkasından anne-oğul birbirlerine sarıldılar; o anda gözleri görmeyen Esmâ validemiz, oğlunun zırh giydiğini eliyle hissetti. “Şehâdet aşığı birinin buna ihtiyacı yoktur” dedi ve oğlunun onu çıkarmasını istedi. [34] Abdullah annesinin isteğini yerine getirdi. Belki burada bu tavrı anlamakta zorlanabiliriz ama Esmâ validemizin yapmak istediği ortadaydı; o oğlunu kurban

vererek akıtılacak o kanla cehaletin gözlerini kararttığı o toplumu diriltmek istiyordu. Gerçekten de öyle olacaktı; Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’da akıttığı kana, Hz. Abdullah’ın Mekke’de akıttığı kan kavuşunca, Emevilerin sonu gelmiş, kurdukları hanedanlık 90 yıl bile devam etmemişti. [35]

Abdullah b. Zübeyr annesi ile bu görüşmesinin arkasından aslanlar gibi çarpışarak şehit olacaktı. Haccac’ın komutanlarından biri olan Tarık b. Âmir, onun cesareti için şöyle diyecekti: “*Analar böyle bir yiğit doğurmadı!*” [36] Haccac, Abdullah’ı şehit ettikten sonra başını gövdesinden ayıracak, bedenini çarımha gerip ibret olsun diye teşhir edecek; başını ise Mısır’a halifeye karşı harekete geçmeye hazırlananlara bir gözdağı olsun diye gönderecekti. Günlerce o halde kalan bedenini indirmeyecek, neden indirmediğini soranlara: “Annesi gelsin benden rica etsin öyle indireyim” diyecekti. Ama Esmâ validemiz, ben asla zalimlerin ayağına gitmem diyecek ve gitmeyecekti.

Şu tavra dikkat edin; bir gün oğlunun bedeninin önünden geçerken: “*Bu hatip ne zaman minberden inecek*” [37] dedi. Söz anlaşıldı mı bilmiyorum? Bir ana, oğlunun başsız ve cansız bedenine hatip/konuşan diyordu; çünkü o çok iyi biliyordu

Âlimlerin Dilinden

İbnü’l Cevzî (v. 597/1201)
Sıfatü’s Safve’de Hz. Esmâ
için şunları söyler: “Sâliha
bir kadındı, hastalara bakar-
dı ve sahip olduğu her köleyi
azat ederdi.”

[İbnü’l Cevzî, *Sıfatü’s Safve*, s.389]

[34] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 524, 525.

[35] Emeviler Hanedanlığı’nın Süfyani ve Mervani olmak üzere iki kolu vardır. Muâviye b. Ebî Süfyân ile başlayan, torunu Muâviye b. Yezid ile devam eden Süfyani kolu, 22 sene sürmüştür. (H.41/M.681- H.64/M.683) Mervan b. Hakem ile başlayıp, Mervan b. Muhammed ile biten Mervani kolu ise 66 sene devam etmiştir. (H.64/M.684-H.132/M.750) Daha fazla bilgi için bkz. İsmail Yigit, “Emeviler”, *DİA*, XI, 87-95.

[36] İbn Sa’d, *Tabakat*, VI, 543.

[37] İbn Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, III, 245.

ki aslında oğlunun o hali çok şey söylüyor, duyanlara, anlayanlara çok mesajlar veriyordu. Orada hak adına kesilen başın diri ama bağırp çağırıp ortalığı velveleye veren Haccac'ın ise ölü olduğunu Esmâ validemiz çok iyi biliyordu.

Bu acı olaylara muhatap olmasına rağmen, vakarından ve o yaşına rağmen mücadelesinden taviz vermeyen Esmâ validemizin ayağına gitmeyeceğini anlayan Haccac, kendisi Esmâ validemizin ayağına geliyor ve güya saygı ifadesi ile: “Anacağım! Nasılsın?” diyordu. Esmâ validemiz yine aynı vakarla: “Ben senin annen değilim; ben şurada konuşan hatibin annesiyim!” diyordu.^[38] Haccac bakar ki hiçbir şekilde geri adım atmayacak İslâm'ın bu yiğit kadını, o vakit Abdulah'ın bedenini kendisi indirtmek zorunda kalır.

Esmâ validemiz oğlunun bedenini toprağa verdikten birkaç gün sonra Hicretin 73. yılında, hicrî olarak yüz, milâdî olarak 97 yaşında Mekke'de vefat eder.^[39] Allah kendisinden ebeden razı olsun ve hepimizi onun bu bereketli hayatından istifade ettirsin.

❁ HZ. ESMÂ'NIN HAYATINDAN MESAJLAR ❁

- ❁ Esmâ olmak; sağa sola arkaya kim var diye bakmadan risâletin davasına hizmet etmektir.
- ❁ Esmâ olmak; hiçbir bahaneye takılmadan Allah yolunda mücadele etmektir.
- ❁ Esmâ olmak; vakarı hayatının esas kılarak kulluk yolunda yürümektir.
- ❁ Esmâ olmak; yeri ve zamanı gelince geriye tek kalan beldeki kuşaksa onu da Allah adına ve Allah namına feda edebilmektir.
- ❁ Esmâ olmak; kurban olmak, kurban etmek, kurban nesiller yetiştirmektir.

[38] Zehebi, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, II, 294.

[39] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 276.

Helal Kazanç Örneği
CÂBİR b. ABDULLAH

(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân iklimi

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنْكُمْ
سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُم جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ
النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا
آنِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Ey iman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah’a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter. Peygamberi ve Onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların önlerinden ve sağlarından (amellerinin) nûrları aydınlatıp gider de, ‘Ey Rabbiniz! Nûrumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü sen her şeye kadirsin!’ derler.”

[Tahrîm Sûresi, 66/8]

Nebevî Seda

قَالَ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ
الْحُدَيْبِيَّةِ: «أَنْتُمْ خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ» وَكُنَّا أَلْفًا وَأَرْبَع مِائَةٍ،
وَلَوْ كُنْتُ أَبْصِرُ الْيَوْمَ لَأَرَيْتُكُمْ مَكَانَ الشَّجَرَةِ

Câbir b. Abdullah (r.anhuma) rivayet ediyor, diyor ki: “Hudeybiye günü Resûlullah (sas) bize dedi ki: “Sizler yeryüzündekilerin en hayırlılarısınız!” O sırada biz 1400 kişi idik. Eğer bugün gözlerim görmüş olsaydı, size ağacın bulunduğu yeri gösterirdim.

[Buhârî, Meğâzî, 35]

اِسْتَعْفَرَ لِي رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لَيْلَةَ الْبَعْرِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً

“Efendimiz (sas) leyletü'l-ba'ir/ deve gecesi tam yirmi beş defa
benim için istiğfar etti.”

(İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, I, 494)

“Zâlimlerin zulûmlerini görmemek için Allah gözlerimi aldı.
Keşke gözümün gittiği gibi kulağlarım da gitseydi de onlara
dair haberleri de ne işitseydim, ne de bilseydim!”

Câbir b. Abdullah (ra)

(İbn Sa'd, Tabakat, IV, 439)

Adı	Câbir b. Abdullah
Anlamı	Zorla yaptıran, galip gelen
Künyesi	Ebû Abdullah/ Abdullah'ın babası
Lakabı	Tespit edilemedi.
Baba Adı	Abdullah b. Amr b. Haram
Anne Adı	Enise bint Aname b. Adiyy
Kabilesi	Selemeoğulları/ Hazrec
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	N. Öncesi, 3/ Milâdî, 607
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin 12. yılı
Sohbet Sûresi	11 yıl
Rivayeti	1540
Savaşları	Hamrâülesed, Hendek, Hayber vs.
Görevleri	Komutanlık, muallimlik
Vefat Yeri	Bakî' Kabristanlığı/ Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 78/ Milâdî, 697
Vefat Yaşı	90

Hayatına Kısa Bir Bakış

Câbir b. Abdullah b. Amr b. Haram, Medineli ensardan Selemeoğulları'ndadır. Babası Abdullah b. Amr, sahâbenin yiğitlerinden biridir. Es'ad b. Zü'râre'nin vesilesi ile imana yürümüş, Akabe Biatları'nda bulunmuş, bir şehâdet sevdalısı ve aşığı olmuş bir yiğittir. O güzel sahâbî Bedir'de şehâdet aşkı ile yanıp tutuşmuş, ama istediği o şehâdete Uhud'da kavuşmuştur. ^[1]

Annesi Nüseybe bint Akabe b. Adiyy ^[2] ya da bir diğer rivayete göre Enise bint Aname b. Adiyy'dir. O da babası gibi Medine'nin ilk iman edenlerindendir. ^[3]

Hız. Câbir'in bir rivayete göre 7, diğer bir rivayete göre ise 9 kız kardeşi vardır. ^[4] 10 kişilik bu ailenin çalışması sadece baba Abdullah b. Amr olduğu için epey zorlanıyor, ailesini geçindirmek için ciddi gayretler sarf ediyor. Kendilerine ait küçük bir bahçede gece-gündüz demeden çalışarak evlerine helâl lokma götürmenin mücadelesini vermektedir. ^[5]

Hakkında İnen Âyet

"Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zatı) oradadır. Şüphesiz Allah'ın rahmeti ve nimeti geniştir, O her şeyi bilendir."

[Bakara Sûresi, 2/115]

[1] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1099, 1100; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 343, 344.

[2] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 292.

[3] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2435; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 432.

[4] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 433.

[5] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1099; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 343.

Böyle bir zeminde Câbir b. Abdullah, milâdî 607'de yani nübüvvetten 3 yıl önce Medine'de doğuyor. Mus'ab b. Umeyr, Kur'ân öğretmeni olarak Medine'ye geldiğinde Câbir 15 yaşlarında bir delikanlıdır. Onun nurlu yüzüne ve dilinden dökülen Kur'ân âyetlerine vurulmuş ve babası gibi iman etmiştir. Nübüvvetin 13. yılında rivayetlerdeki sıralamaya göre ikinci, farklı bir sıralamaya göre üçüncü ve sonuncu Akabe Biatı'na, o da babası ile katılmıştır. O önemli ve son biata, Mus'ab b. Umeyr, 73 erkek, 2 kadın; 75 kişi ile gelmişti; o 75 kişiden biri Câbir'in babası Abdullah, bir de diğeri o günlerde 16 yaşlarında olan Câbir'di. Hatta yıllarca bunu bir gurur nişanesi olarak dile getirecek: *"O topluluğun en genci bendim"* diyecekti. [6]

Yapılan bu Akabe Biatı'ndan sonra artık Yesrib imana bağrını açmaya başlamış, Müslümanlar da gruplar halinde hicret etmişlerdi. İman adına evlerini, barklarını, işlerini aşlarını hatta bazıları eşlerini bile terk ederek Medine'ye gelmiş, ensar da neleri var neleri yoksa her şeylerini bu iman kardeşleri ile paylaşmışlardı. Abdullah b. Amr, çok istemesine rağmen 10 çocuklu evinde kimseyi misafir edememişti. Bunun ızdırabını da yüreğinden hiç düşürmemişti. [7]

Mescid-i Nebvî'nin inşası bitince Efendimiz (sas) hemen, aynı mekanda bir mektep inşa etmişti. Adı Suffa olan bu mektep, sahâbenin ilim kalelerini yetiştiren bir pota olmuştu. O potada pişen belli bir kıvama gelen isimlerden biri de Câbir b. Abdullah idi. Belki orada geceleyenlerden biri değildi ama o tarladan bahçeden fırsat bulduğunda, yorgunluğunu bir hurma ağacının altında oturup dinlenerek atmıyor, bağ ve bahçelerin serinlikleri altında da zaman geçirmiyor; koşa koşa mescide geliyor, ruhunun açlığını dinlediği sohbetlerle gideriyordu. Bugünün insanına bu hal çok şeyler söyler değil mi! Bakın bugün 12 saatini, 14 saatini, 16 saatini işte geçiren insanlar olarak bizler gerçekten yoruluyoruz, yorgun ve argın bir şekilde evlerimize gidiyoruz. Peki, nasıl dinleniyoruz evlerimizde... Oturuyoruz televizyonun karşısına, elimize alıyoruz sihirli alet olan kumandayı, biz onu kumanda ettiğimizi zannediyoruz ama o, sihirli kutu oradan oraya bizi götürerek saatlerimizi işgal ederek, bizi kumanda ediyor. Sonra kalkıp bu halde yatağa giriyoruz. İki, üç saat zihnimizi, yüreğimizi, gözlerimizi kirletip yatağa girdiğimiz için de tam anlamı ile ne uyuyabiliyor ne dinlenebiliyoruz. Ama bu kadar yorgunluğun altında kalkıp bir sohbe gitsek,

[6] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 432.

[7] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1099.

belki bize garip gelecek ama yine de söyleyeceğim; orada uyuklasak hatta uyusak, yine de istifade etmiş oluruz. Çünkü Allah (cc) için bir araya gelen o topluluğa, melekler rahmet edecektir, velev ki orada yatsa bile...

Hız. Peygamber'in (sas) Dilinden

“Efendimiz (sas) leyletül-ba'ir/
deve gecesi tam yirmi beş defa
benim için istiğfar etti.”

[İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Ğâbe, I, 494]

İşte Câbir b. Abdullah gerçek mânâda dinlenmenin nasıl olduğunu bilen biri olarak, Peygamber'in mescidinde ruhunun açlığını gidererek dinleniyor, doyuyor.

Bedir'e Doğru

Günler böyle geçerken Bilâl'in sesi duyuluyor. Bilâl, Bedir için asker istiyor. O gün Câbirlerin evinde bir tartışma başlıyor. 50 yaşlarında olan baba Abdullah b. Amr: “Ben gideceğim” diyor Bedir'e; 18 yaşlarında bir delikanlı olan oğul Câbir: “Hayır, ben gideceğim” diyor. Baba Abdullah en sonunda diyor ki: “Oğlum bir sürü kız kardeşin var, ikimizden birinin kalıp burada ailemiz ile ilgilenmesi lazım. Bu sefer ben gideyim, bir dahaki sefer sen gidersin!” Böylelikle Câbir ikna oluyor: “Tamam” diyor. Babası oğluna sarılıyor; diyor ki: “Oğlum baban dönmek için gitmiyor, Allah ve Resûlü uğrunda ölmek için gidiyor, sen de babana dua et, bana şehâdet Bedir'de ulaşsın! Eğer ben şehâdete ulaşırsam, kardeşlerin sana emanettir.” Câbir, hiçbir şey diyemiyor; sarılıyor baba-ya ve gözlerinden yaşlar boşanıyor.^[8] Bir şehâdet sevdalısı olan baba Abdullah b. Amr, Bedir'e doğru yürürken hep Mübeşşir b. Abdülmünzir'in yanındadır. Zaten ikisi birbirini çok severlerdi. Mübeşşir, büyük sahâbî Ebü Lübâbe'nin kardeşidir.^[9] Yol boyunca sohbet etmişlerdir ve sohbetlerinin konusu ise hep şehâdet olmuştur... Birbirlerine sen şehit olursan söyle olur, ben şehit olursam böyle olur diye bir şeyler anlatıp durmuşlardır... Ama Bedir'de şehâdet o gün Mübeşşir'e nasip olacaktır, Abdullah b. Amr ise Medine'ye sağ-salim dönecektir. Baba ile oğul Medine'de buluşunca, Câbir babasının sağ-salim dönüşüne seviniyor ağlıyor; baba Abdullah ise: “Olmadı oğlum olmadı, babana bu seferde şehâdet nasip olmadı; Mübeşşir gitti o şerefe nail oldu, ama bana olmadı” deyip

[8] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1099; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 343-344.

[9] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 53.

Rivayet Ettiği Hadis

Câbir b. Abdullah (ra) diyor ki: “Efendimiz (sas) bir gün bize çok önemli şeyler söyledi ve sözlerini ‘*Helal olan dünyalığı alınız ve haram olanı terk ediniz.*’ diyerek bitirdi.”

[İbn Mâce, Ticarât, 2]

ağlayacaktır.^[10] Sahâbenin bu sevdasını gerçekten anlatmak da, yazmak da zordur...

Bedir’den döndükten sonra Abdullah b. Amr’ın dualarında hep şehâdet olacaktı. Yatarak bu duayı yapmayacaktı, yine tarlada, bahçede çalışacak ama dilinden de bu duayı düşürmeyecekti. Bir gün rüyasında Mübeşşir b. Abdülmünzir’i görecekti. Mübeşşir’i cennette oradan oraya dolaşarak görecekti ve merakla: “*Ey Mübeşşir! Sen Bedir’de ölmedin mi? Şimdi nasıl cennete girdin ve orada dolaşmaya başladın*” diye soracaktı.

Mübeşşir diyecekti ki: “Allah beni diriltti ve beni cennetine aldı. Hiç tahmin edemediğim rızıkların ve nimetlerin sahibi kıldı, şimdi ben cennette isteğim yerden, istediğim yere gidip duruyorum!” Bu halde uyandı Abdullah ve koşup bu rüyasını Efendimiz’e (sas) anlattı. Efendimiz (sas) rüyayı dinleyince dedi ki: “**Müjde ey Ebû Câbir! Bu sana ulaşacak şehâdetin haberidir!**” Abdullah bunu duyunca ağlamaya başladı ve dedi ki: “Yâ Resûlullah! Yani şehâdet bana ulaşacak mı?” Efendimiz: “**İnşallah**” dedi.^[11]

İmtihan Meydanı Uhud

Bedir’in arkasından bir yıl geçince Uhud’a doğru yürüyeceklerdir Müslümanlar... Yine Câbirlerin evinde bir tartışma vardır. Baba “ben gideceğim”, Câbir “ben gideceğim” diyor. Câbir babasına: “Babacığım! Sen demedin mi bir sen bir ben gideceğiz cihada? Sen Bedir’e gittin, sıra bende; şimdi de ben gideceğim!” Baba Abdullah diyor ki: “Evet oğlum dedim, halen sözümün arkasındayım, ama ben senden bu seferlik hakkından vazgeçmeni istiyorum. Bu sefer hakkını bana ver, bir dahaki sefere sen gidersin!” Câbir yok diyor. Başka bir şey olsaydı baba, kesinlikle seni nefsim tercih ederdim, ama bu meselede benden fedakârlık bekleme! Bu sefer ben gideceğim!” Abdullah b. Amr, bir türlü oğlu Câbir’i ikna edemeyince diyor ki: “Gel o zaman gidelim Efendimiz’e... Onun yanında halimizi dile getirelim, O’nun verdiği hükme de rıza gösterelim.”

[10] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 343.

[11] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 343.

Tamam diyorlar ve Efendimiz'in (sas) huzuruna gidiyorlar. Efendimiz (sas) ikisini de dinliyor, ikisinin de cihad ve şehâdet aşkına hayran oluyor, ama herhangi bir hüküm vermiyor, çünkü ne dese biri kırılacak, bunun üzerine diyor ki: **"Ben sizin işinize karışmam! Gidin bu meseleyi kendi aranızda halledin, kara-ra bağlayın!"**^[12] Dışarı çıkıyorlar; Baba Abdullah, oğlu Câbir'in ellerinden tutuyot: *"Ey Oğulcuğum! Biliyorsun sen bana Allah'ın dünyalık olarak en büyük armağanı ve nimetisin. Allah seni bana 9 kız çocuğundan sonra nasip etti. Vallahi Ben dünyada Resûlullah'tan sonra insanlar içerisinde en fazla seni seviyorum. Ama ikimizden biri ailemizin yanında kalmalı, kız kardeşlerin bakıma muhtaç, onlara sahip çıkmalı. Eğer işin sonunda şehâdet olmasaydı vallahi ben seni nefsimce tercih eder, seni gönderirdim. Ama Mübeşşir beni çağırdı, gel dedi. Ne olur bırak beni ben gideyim"* dedi ve oğluna gördüğü rüyayı, bu rüyayın Efendimiz (sas) tarafından yapılan tabiri anlattı. Bunun üzerine Câbir, artık söyleyecek bir söz bulamadı ve "peki" dedi. Baba sevincinden sarıldı oğluna ve ağlamaya başladı.^[13] Böylece Câbir, Uhud'un meydanına o günler 51-52 yaşlarında olan babasını dönmemek üzere yolcu etti. Gerçekten Abdullah b. Amr, o gün çok istediği şehâdete o meydanda kavuşacak, Uhud'un 70 şehidinden biri de o olacaktı. Hem de nasıl biliyor musunuz! Uhud'un ilk demlerinde, Müslümanların ilk şehidi olarak, şehâdete yürüyecekti.

Savaşın neticesini sabırsızlıkla Medine'de bekleyen Câbir, Uhud'un o zor hallerini haber alınca Uhud'a doğru koşmuş, gördüğü manzara karşısında sar-sılmıştı. O gün o meydanda yaralanmayan yoktu, Efendimiz de yaralanmıştı; içlerinde Hz. Hamza'nın, Abdullah b. Cahş'ın, Mus'ab b. Umeyr'in, Sa'd b. Rebi'nin, Câbir'in halası Hind'in kocası olan Amr b. Cemuh'un ve babası Abdullah b. Amr'ın bulunduğu 70 kişi şehit olmuştu. Câbir b. Abdullah, o meydanda babasının cesedini aramaya başladı. Bir yere geldi, ama sahâbe bırakmıyordu oraya Câbir gitsin. Neden? Çünkü babası oradaydı ama müşrikler onun cesedine müslu yapmışlardı; yani organlarını kesmişlerdi, o halde babasını görmesini istemedikleri için Câbir'i alıkoymaya çalıştılar ama Câbir ısrar edip babasının paramparça olmuş cesedinin başına gitti. Kaldırıp başını dizlerine koyduğunda: *"Rüyan gerçek oldu babacığım, özlediğin şehâdete Allah seni kavuşturdu"* dedi. Câbir b. Abdullah orada ağlamaya başladı. Sonra akrabalarından bazıları geldi

[12] İbn Esir, Üsdü'l-Ğâbe, III, 343.

[13] İbn Esir, Üsdü'l-Ğâbe, III, 344.

onlar da ağlamaya başladılar. Efendimiz (sas) onları uzaktan seyrediyordu. Bir müddet sonra onların yanına gitti; Câbir'e sarıldı ve dedi ki: **“Onun için ister ağlayın, ister sevinin; şu an melekler arşa kadar onu kanatları ile gölgelemektedirler!”** Bu sözler biraz teskin etti Câbir'i... Efendimiz (sas) oradan ayrıldı. Câbir yine oturdu, babasının bedeninin yanına sessizce ağlamasını sürdürdü. ^[14]

O esnada kız kardeşlerinden biri ona bir deve getirdi, babasının cesedini Medine'ye, kendi mahalleleri olan Selemeoğulları'nın mezarlığına getirmesi için... Câbir de babasının cesedini yükledi deveye; tam gidecekken münadinin sesi duyuldu. Diyordu ki münadi: *“Resûlullah! Şehitlerin götürülmemesini emrediyor, şehit öldüğü yere defnedilir diyor. Her kimin şehidi varsa, yerinde bıraksın ve Efendimiz'i beklesin!”* O anda Câbir, bu emir gereği babasını deveden indiriyor ve Efendimiz'i bekliyor. Efendimiz (sas) şehitler için mezarlar kazılmasını istiyor; mezarlar kazılınca; şehitlerin sayısı çok, mezarlar az olunca, ikişer ikişer defnedilmesini istiyor. Sahâbe her seferinde soruyor; “Yâ Resûlullah! Falancayı kim ile defnedelim? Kimi üste kim alta koyalım!” Efendimiz'de (sas) isimlere bakıyor ve ona göre yönlendirme yapıyordu. Mesela diyordu ki: **“Hz. Hamza'yı yeğeni Abdullah b. Caş ile defnedin. O çok iyi Kur'ân bilen sahâbiyi alta, daha az bileni üste koyun!”** Sahâbe, Efendimiz'in (sas) dediği gibi defnediyorlardı. ^[15]

Sıra Amr b. Cemuh'a gelmişti. . Bu sahâbînin bir ayağı sakattır, topaldır; böyle olduğu için Efendimiz (sas) onu Bedir'e almamıştır, ama Uhud'a o zorla gelmiştir. Çok uzun boylu olduğu için onun mezarını biraz uzun kazmıştır sahâbe... Onu mezara koyduktan sonra sahâbe sordu: “Yâ Resûlullah! Amr uzun boyludur, ona uzunca bir mezar kazdık, onun yanına onun gibi uzun olan birini mi defnedelim?” Efendimiz (sas) dedi ki: **“Kısa boylu olmasına rağmen Abdullah b. Amr'ı oraya koyun; çünkü onlar dünyada birbirlerini çok severler, birbirlerinden ayrılmazlardı; mezarda da beraber olsunlar!”** Efendimiz'in (sas) bu sözünün üzerine denilen yapıldı ve bu iki dost aynı mezara kondu. Şehitlerin defni bittikten sonra Câbir b. Abdullah babasının kabri başına oturdu ve ağlamaya başladı. Onu uzaktan seyreden Efendimiz (sas) de ağlıyordu. Bir müddet sonra Efendimiz (sas) geldi ve Câbir'in kollarından tutarak ayağa kaldırdı ve ona sarılarak teselli etti. ^[16]

[14] İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 344.

[15] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 19; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 336.

[16] İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 344.

Zorlu Bir Hayat

Câbir b. Abdullah, Uhud'da babasını kaybedince, bir taraftan şehit olmasına seviniyor, bir taraftan da üzülüyordu. Çünkü babası ona 9 kız kardeşini emanet etmiş, bir de ciddi oranda bir borç bırakarak gitmişti. Şimdi Câbir hem kız kardeşlerine bakmak hem de babasının borçlarını ödemek durumundaydı. Bu da çok kolay değildi. O günlerin birinde Efendimiz'in (sas) yanına gelmişti. Efendimiz (sas) onu çok düşünceli görünce: **"Ne oldu Câbir? Bir sıkıntın mı var?"** diye sormuştu. Câbir b. Abdullah: **"Yâ Resûlullah! Babam şehit oldu, geriye bakmam için 9 kız kardeş, bir de bayağı bir borç bıraktı. Ben şimdi ne yapacağım!"** dedi. Efendimiz (sas): **"Babanın ahiretteki durumunu sana bildiririm mi?"** dedi. Câbir heyecanla "evet" dedi. Efendimiz (sas) dedi ki: **"Allah babanla perdesiz bir şekilde cennette konuştu. Onu diriltti ve ona sordu: "Ne istersin benden?" Baban dedi ki: 'Yâ Rabbi! Şehit olmak ne güzel bir duyguymuş ne olur beni bir daha öldür; gideyim senin için savaşayım öleyim, bir daha senin huzuruna geleyim. Yine beni öldür, gidip yine geleyim ve bu hal hep devam edip dursun!' Rabbimiz babana dedi ki: 'Hüküm verilmiştir, bir daha dünyaya dönmek yoktur!' Rabbinin bu sözü üzerine baban dedi ki: "O zaman Ne olur Yâ Rabbi! Şehitlerin elde ettikleri bu güzellikleri bunlardan habersiz olan kardeşlerimize bildir!"** Bunun üzerine Rabbimiz, Âl-i İmrân Sûresi'nin 169. ayetini indirdi.^[17] **"Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin, bilakis onlar diridirler ve Rableri katında rızıklandırılmaktadırlar!"**^[18] Câbir b. Abdullah bu sözleri duyunca tüm dertlerini unuttu, sevinç içerisinde Efendimiz'in (sas) dediklerini dinledi. Sonra Efendimiz (sas), Câbir'e borçları konusunda dua etti. Daha sonra Efendimiz (sas) hem sahâbeye bu konuda Câbir'e yardımcı olmalarını istedi hem de bizzat kendisi alacaklıları dolaşarak, Câbir'i sıkıştırmamalarını onlardan talep etti. Alacaklılardan büyük bir kısmı Yahudi olduğu için pek de yardımcı olmamışlardı.^[19]

Câbir b. Abdullah da gayretini biraz daha arttırdı, tarlada biraz daha terledi; çünkü borç konusunda Efendimiz'in (sas) beyanlarını çok iyi biliyordu. Borçlu olarak Allah'ın huzuruna gitmemek için elinden gelen gayreti gösteriyordu. Beşer olarak elinden geleni yaptı; hasat zamanı mahsulü topladı. Efendimiz (sas),

[17] Tirmizi, *Tefsirü'l-Kur'an*, 18.

[18] Âl-i İmrân 3/169.

[19] Mâlik, *Muvatta, Cihad*, 49; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 432.

ona: “Mahsulü topladığında bana haber ver, alacaklılarına ben dağıtayım” demişti. Hemen Efendimiz’i (sas) çağırdı. Efendimiz (sas) toplanan o hurmaların başına geçti ve alacaklıları çağırdı. Allah, Peygamberinin elinin dediği o mahsulü bereketlendirmişti, her gelen borcunu alıp gidiyordu. Mahsul bitti, borçta bitmişti. O gün Câbir için bir bayramdı. Sordu Efendimiz’e: “Yâ Resûlullah! Bu bir mûcize, bu mûcizeyi anlatayım mı başkalarına?” Efendimiz: “**Anlat**” demişti. ^[20] İzni alınca anlatmış, bizim de böyle haberimiz olmuştu.

Hendek Gazvesi’ndeki Hatıraları

Uhud gazvesinden sonra Câbir b. Abdullah, bu kadar sorumluluğu ve sıkıntıları olmasına rağmen Efendimiz (sas) ile beraber tüm gazve ve seriyyelere katılmıştı. Kendi ifadesi ile: “*Ben, Resûlullah ile beraber tam 19 gazveye katıldım*” diyecekti. ^[21]

Uhud’un hemen arkasından meydana gelen ve sadece Uhud’a katılanların katılması emredilen Hamraü’l-Esed’e Câbir b. Abdullah, Efendimiz’in (sas) özel izni ile katılmış, sonra Hendek, Hudeybiye, Hayber, Zatü’r-Rika, Mekke Fethi, Tebük ve daha niceleri onun hep içinde bulunduğu gazveler olmuştu. ^[22]

Câbir b. Abdullah’ın Hendek Gazvesi sırasındaki hatırası çok güzeldir. Olayı bizzat kendisi anlatır. Başta Buhârî ve Müslim olmak üzere, onlarca hadis ve siyer kaynağında da bu hadise nakledilir. Der ki Câbir b. Abdullah:

“Hendek Gazvesi’nin öncesinde Selmân-ı Farisi’nin görüşü üzerine Hendekler kazılmaya başlanmıştı. Efendimiz (sas) de bizimle beraber kazmalar savuruyor, topraklar taşıyordu. Günler geçmişti, doğru dürüst yemek yiyememişti. Açlıktan takatinin kesildiği anlardı. Eve gittim, hanımuma sordum: ‘Evde bir şey var mı?’ diye ... Hanımım [bir rivayete göre] bir tavuk, [başka bir rivayete göre bir oğlak] olduğunu söyledi. Dedim ki: “O oğlağı kesip pişirsen, biraz da yanına arpadan şehriye yapsan, Efendimiz’i (sas) yemeğe davet etsek ne kadar güzel olur. Hanımın tamam dedi, hemen oğlağı kestik yemeği tencerenin üzerine koyduk ve ben hendeğin olduğu yere geldim. Bir fırsatını kollayıp, kimselere belli etmeden Efendimiz’i (sas) yemeğe davet edecektim. Bir aralık

[20] Buhârî, *Vesâyâ*, 36.

[21] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 243.

[22] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 243; İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 433.

baktım Efendimiz tek başına ... Hemen koştum yanına; “Yâ Resûlullah! Evde bir oğlağımız vardı onu kesip yemek yaptık, seni yemeğe davet etmek için geldim!” Bunu Efendimiz’e (sas) söylediğimde bir anda Efendimiz (sas) Hendek’te çalışan sahâbîlere baktı, isârın zirvesinde duran Efendimiz (sas) dedi ki: **“Beni yalnız mı davet ediyorsun!”** Utandım ve dedim ki: “Yâ Resûlullah! İster-

sen Ebû Bekir ile Ömer’i de davet edebiliriz.” Efendimiz (sas) bir daha bana: **“Ey Câbir! Bizi tek mi davet ediyorsun?”** dedi. Ben daha fazla utandım ve dedim ki: “Yâ Resûlullah! Ne yapalım yemek az, ancak birkaç kişiye yeter!” Efendimiz (sas) o anda dedi ki: **“Ey muhacir ve ensar topluluğu kardeşiniz Câbir sizi yemeğe davet ediyor!”** [Câbir b. Abdullah diyor ki:] Ne yapacağımı şaşırdım ve *“İnna lillah ve inna ilahi raciûn”* dedim. Efendimiz (sas) dedi ki: **“Git hanımına söyle geliyoruz! Tencereye karışmasın ben gelene kadar...”** Câbir b. Abdullah koş a koş eve geldi. Hanımına dedi ki: “Hanım, Efendimiz (sas) geliyor, arkasında da bir ordu, hepsi yemeğe geliyorlar, ne yapacağız biz şimdi...” [Hanımım] dedi ki: “Sen Efendimiz’e (sas) ne kadar yemeğimizin olduğunu söyledin mi?” Ben de “Evet!” dedim. O da: “O halde niye endişeleniyorsun, Efendimiz (sas) işini bilir!” [Hanımın bu sözleri Câbir’i biraz olsun rahatlatıyor. Efendimiz (sas) geliyor, arkasında bir ordu ...] Efendimiz (sas) bana dedi ki: **“Kapıda nöbet tut ve onar onar sahâbîyi içeriye al!”** Ben de öyle yaptım. On kişi giriyor, yemek yiyor çıkıyor, her çıkana soruyorum: “Doydunuz mu?”, “Evet” diyorlar, “Elhamdullillah” diyorlar. Tüm sahâbe yedi o yemekten sonra içeriye ben girdim, ne göreyim yemek aynen duruyor. Efendimiz (sas) beni sofraya davet etti ve dedi ki: **“Ey Câbir! Yemeğinizi yeyin, sonra komşularınızla paylaşın, açlık insanları perişan etti! Allah yemeğinizi, evinizi bereketlendirsın ve bereketini daim kılsın”** [Câbir diyor ki:] Bolca yedik o yemekten, sonra komşularımıza ikram ettik! Allah için atılan bir adımın nasıl bereketlendiğine hep beraber şahit olduk. ^[23]

Kendi Lisanından

“Zalimlerin zulümlerini görmemek için Allah gözlerimi aldı. Keşke gözümün gittiği gibi kulaklarım da gitseydi de onlara dair haberleri de ne işitseydim, ne de bilseydim!”

[İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 439]

[23] Buhârî, *Meğâzî*, 29; Müslim, *Eşrîbe*, 141.

Şâhidlerin Dilinden

Tabiîn neslinin önemli simalarından Atâ b. Ebî Rebâh (ö. 114/732) şöyle dedi: “Câbir b. Abdullah’ın yanında hadis öğreniyorduk. Dışarı çıktığımızda öğrendiklerimizi tekrar etmeye çalışırdık.”

[İbn Sa’d, *Tabakat*, VIII, 35-36]

Câbir b. Abdullah böyle bir güzelliğin yaşanmasına da vesile olmuştu. Onu biz Zatur-Rika gazvesi sırasında yine Efendimiz’in (sas) yanında görüyoruz.

Nebevî Müjdelers

Zaturrika Gazvesi Hicretin 7. yılında bölgenin en meşhur ve güçlü Arap kabilesi Gatafanlılara karşı yapılmıştı. Bu savaşın nasıl cereyan ettiğine dair en güzel rivayetleri de bize yine Câbir b. Abdullah aktarır. Mesela bu savaş sırasında

kılınan korku namazını, Gavres isimli zatın Efendimiz (sas) ile hatırasını ve daha nice şeyleri ...^[24] Savaşın sonrasındır, Müslümanlar Medine’ye dönüyorlar... Câbir b. Abdullah’ın devesi yaşlı olduğu için hep geride kalıyor. Efendimiz (sas) bunu fark edince, Câbir’in yanına geliyor, geride kalma sebebinin devesi olduğunu anlayınca, Câbir’e diyor ki: **“Çöktür deveni!”** Câbir b. Abdullah çöktürüyor, Efendimiz elindeki sopa ile deveye hafifçe dokunuyor ve devesi için dua ediyor. O anda deve canlanıyor ve genç bir deve gibi hızlıca koşmaya başlıyor. Öyle ki Câbir bir anda ordunun en önüne geçiyor. Efendimiz (sas) bu hali görünce mübarek dişleri görünene kadar gülüyor.^[25]

O yol sırasında, Efendimiz (sas) Câbir ile sohbet ediyor. Bir ara söz evlilikten açılıyor. Efendimiz (sas) diyor ki: **“Câbir sen bir müddet önce evlendin değil mi?”** “Evet Yâ Resûlullah” diyor. Efendimiz (sas): **“Kiminle evlendin, kız mı, dul bir hanım mı?”** Câbir: “Ensardan dul bir hanımla” diyor. Efendimiz (sas) diyor ki: **“Senin gibi genç, güzel ve yakışıklı bir adam niye dul bir hanım ile evlensin. Genç ve doğurgan bir kadın ile evlenseydin ya; onunla şakalaşır, daha fazla neşelenirdin ...”** Bunun üzerine Câbir diyor ki: “Yâ Resûlullah! Biliyorsun bir sürü kız kardeşim var. İstedim ki olgun bir hanım ile evleneyim, onları idare etsin. Genç biri ile evlenseydim belki sıkıntı olacaktı.” Efendimiz (sas) bu sözünü duyunca çok memnun oldu ve Câbir’e yaptığı bu fedakârlıktan dolayı dua etti.^[26]

[24] Buhârî, *Meğâzi*, 32; Müslim, *Salâtü'l-Müsafirîn*, 310.

[25] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 435.

[26] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 441.

Asıl dua bu konuşmanın arkasından gelecekti. Câbir b. Abdullah'ın evlendiği bu hanım Mâlikoğulları'ndan Süheyme bint Mes'ûd adında bir hanımdı. O da gerçekten çok farklı bir hanımdı. Daha önce bir evlilik yapmıştı. Câbir ile evlendiğinde birçok sorunun yaşandığı bir eve geldi. Ama hiçbir zaman o sorunları asli işinin önüne geçirmedi. Ne Câbir'in kız kardeşlerini ne Câbir'in maddî sorunlarını kendine dert edinmedi. O kız kardeşlere anneleri gibi davrandı. Câbir de ondan çok razı ve memnun oldu, her daim bu hanımını iyilikle andı. ^[27]

Yolculuk devam ediyor, Câbir'in devesi tüm develeri geri de bırakıyor. Efendimiz (sas) bunun üzerine Câbir'den o deveyi kendisine satmasını istedi. Câbir devesinin çok değerli olduğunu söyleyerek - değeri ona kazandıran Efendimiz'dir (sas) biliyorsunuz- çok yüksek bir fiyat istedi. Efendimiz (sas) onunla pazarlığa başladı. Sahâbe ile Efendimiz (sas) arasındaki bu insani ilişki o kadar güzeldir ki zaten sahâbeyi sahâbe yapan, Efendimiz'in (sas) onlara sağladığı bu ortamdır. Şimdilerde büyük gözükmek için rol yapanların kulakları çınlasın. Asıl büyüklük, büyük olmasına rağmen kibir yapmamaktır. Küçüklük ise kendini olduğundan büyük göstermektir. Pazarlık yapılır, en son bir fiyatta anlaşılır. Medine'ye gidince para ödenecek, deve teslim edilecektir. Medine'ye gidilince Efendimiz (sas) o parayı Câbir b. Abdullah'a öder, deveyi ondan alır; sonra deveyi yeniden ona hediye eder. ^[28]

O sefer sırasında bu devenin pazarlığı, satışı çok uzun sürdüğü için o gece *Leyletü'l-Bair* denmiştir. Deve gecesi anlamında ... Ve o gece Efendimiz (sas) hiç kimseye yapmadığı bir şeyi Câbir'e yapar. Adını anarak tam yirmi beş kez Câbir b. Abdullah için istiğfarda bulunur. ^[29] Bu ne demek biliyorsunuz değil mi? Peygamber'in istiğfarı cennet müjdesidir. 25 defa O'ndan istiğfar almak herkese nasip olan bir nimet değildir. Allah, Câbir b. Abdullah'ın samimiyet, ihlâs, fedakârlık, zor şartlar altında helâl lokma kazanma hassasiyeti ve ailesine karşı sorumluluğunu yerine getirme azmi sebebiyle böyle bir mükâfata onu eriştirmiştir.

[27] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2545.

[28] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 434, 435.

[29] "Resûlullah (sas) leyletü'l-ba'ir / deve gecesinde tam yirmi beş defa benim için istiğfar etti." İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 243; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 494.

Bir Âlim Olarak Hz. Câbir

Câbir b. Abdullah'ın ilmi hayatına gelince, onun Suffa'da yetişen biri olduğunu ve 1540 hadis rivayet ettiğini söylemiştik. O sahâbenin fakihlerinden sayılır, fetva için kendisine müracaat edilirdi. Yıllar yılı kurduğu ders halkaları ile nice âlimlerin yetişmesine vesile olmuştu. Tabiîn âlimlerinden hangisini hatırlarsak, o isim bir şekilde Câbir b. Abdullah'ın ilim halkalarından nasiplenmiştir. Saîd b. Müseyyeb, Ata b. Ebî Rebah, Hasan-ı Basrî, Mücahid, Şâ'bi, Tavus b. Keysan, Muhammed el-Bakır ve daha niceleri hep onun ilim meclislerinde bulunmuşlardır. [30]

Onun sahâbî içerisinde en önemli konumlarından biri de birçok sahâbî gibi hadis rivayetindeki hassasiyetidir. Mesela onun, bizzat kendisinin Resûlullah'tan (sas) işitmediği, fakat ravisinin Abdullah b. Üneys olduğunu öğrendiği bir hadisi kaynağından öğrenmek için Şam'a bir ay süren yolculuk yaptığını görüyoruz.

Bu olayı kendisi şöyle nakleder: “Ravisi olan sahâbînin hayatta olduğunu bildiğim bir hadis işitmiştim. Derhal bir deve aldım, ona binerek bir ay süren bir yolculuktan sonra Şam'a geldim. Bir de baktım ki Abdullah b. Üneys oradadır. Kapıcısına: “Câbir'in kapıda olduğunu ona söyle” dedim. Abdullah çıktı, evin kapısında karşılaşınca: “Câbir b. Abdullah!” dedi ve hemen boynuma sarıldı. “Evet, benim bilmediğim bir hadisi, senin Resûlullah'tan işitmiş olduğunu öğrenince sana geldim” dedim. Bunun üzerine o, Allah Resûlünden duyduğu: “**Üzerinde mazlum bir kimsenin hakkının olduğu kişinin cennete giremeyeceği**” hadisini nakletti. [31]

Yine başka bir seferde, onun bir tek hadisi öğrenmek için Mısır'da bulunan Ukbe b. Âmir'in yanına gittiği ve o hadisi öğrendikten sonra tekrar Medine'ye döndüğü bilinir. Bazı kitaplarda ona nispet edilen şahsi sahifelerden bahsedilir. [32]

Vefatı

Câbir b. Abdullah'ın ilim, cihad, takva, zühd ve mücadele ile geçen ömrünün son demleri biraz sıkıntılıdır. Özellikle Haccac-ı Zalim'in Medine'ye

[30] M. Yaşar Kandemir, DİA, “Câbir b. Abdullah”, VI, 531.

[31] Buhârî, *İlim*, 19; Ebû Çudde, Abdulfettah, *Sâfâhât min Sabri'l-Ulema*, s. 44.

[32] İbn Abdilberr, *Câmi'u Beyâni'l-İlm*, I, s.94.

saldırısı sırasında, onlara karşı gelmesi ve ilerleyen yaşına rağmen ellerinin kurşunla damgalamasına sebep olmuştur. Hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybeden Câbir b. Abdullah, buna şükredecek: “Zalimlerin zulümlerini görmemek için Allah gözlerimi aldı. Keşke gözümlün gittiği gibi kulaklarım da gitseydi de onlara dair bu haberleri ne işitseydim ne de bilseydim!” diyecektir. [33]

Âlimlerin Dilinden

İmam Zehebî (v.748/1348)
Câbir b. Abdullah hakkında
şöyle demektedir: “O, kısas ha-
disini Abdullah b. Üneys’ten
dinlemek için ta Medine’den
Mısır’a yolculuk yaptı.”

[Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, III, 193]

Hicretin 78. yılında, milâdî 697’de; hastalandığında çocuklarına ve talebelerine: “Ne yapıp yapın, cenaze namazımı Haccac’a kıldırmayın” diye vasiyet etmişti. Vefat edince, onun vasiyeti gereği o günler Medine valisi olan Hz. Osman’ın oğlu Eban cenaze namazını kıldırarak ve Bakî’ Kabristanlığı’na, babasına yakın bir yere defnedilecekti. [34] 90 yıllık uzun ve bereketli bir ömür böylece nihayete erecekti. Allah, ondan da babasından da halasının kocası olan Amr b. Cemuh’tan da hanımı Süheyme’den de tüm ashâbdan da ebeden razı olsun; olmuştur da...

Allah, ashâbdan razıdır; Kur’ân bunun ispatıdır. [35] İstiyor musunuz Allah sizden ve bizden razı olsun? Bunun iki yolu var.

Birincisi: Sen Allah’tan razı ol ki o da senden razı olsun. Önce razı ol, verdiği vermediği her şeye; razı ol aldığı, almadığı her şeye; işin bu noktadan başladığını unutma!

İkincisi; Allah’ın senden razı olması için, sâlih amellerini çoğalt. Duy Câbir b. Abdullah’ın hayatının üzerinden alınan şu mesajları ki yolun sahâbenin yolu olsun, imanın kalitesine ashâb seviyesi gelsin.

[33] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 439.

[34] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 443.

[35] “İslâm dinine girme hususunda öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.” Tevbe 9/100.

❁ CÂBİR B. ABDULLAH'IN HAYATINDAN MESAJLAR ❁

- ❁ Başkalarının emeği ile değil, ellerinin emeği ile geçin ki Allah ve Resûlü o elleri sevsin ve cehennem azabı o ellere haram olsun.
- ❁ Helal dairesi geniştir, keyfe de kâfidir; bahanelere sığınıp haramları meşru görme ki işin, gücün, imanın bereketlensin.
- ❁ Mideni doyurduğun gibi ruhunu da sohbetle, kelimelerle doyur ki gerçek mânada dinlenebilesin, yüreğinin ve gözünün açlığını giderebilesin.
- ❁ Beşer olarak elinden gelen ne var ise onları ortaya koy ki elinden gelmeyenler için rahmete muhatap olasın, ilahi teveccühlere mazhar kılınabilesin.
- ❁ Helal lokma hassasiyetin, ilim azığın, mücadele azmin ve Allah yolunda cihad en büyük emelin olsun ki Câbir gibi, Peygamberden dua alsın, istiğfar kazanasın, cennette onlara komşu olabilesin.

Cennetin Özlediği Sahâbî
AMMÂR b. YÂSİR

(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân iklimi

وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ
رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ
تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

**“Âyetlerimize inananlar sana geldiğinde onlara de ki:
Selâm size! Rabbiniz merhamet etmeyi kendisine yazdı.
Gerçek şu ki: Sizden kim, bilmeyerek bir kötülük yapar,
sonra ardından tevbe edip de kendini ıslah ederse, bilsin
ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”**

[En'âm Sûresi, 6/54]

Nebevî Seda

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ يَوْمَئِذٍ خَطِيبًا، فَحَمِدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى
عَلَيْهِ، وَاسْتَغْفَرَ لِلشَّهْدَاءِ الَّذِينَ قُتِلُوا يَوْمَ أُحُدٍ، ثُمَّ قَالَ: ” إِنَّكُمْ يَا
مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ تَزِيدُونَ، وَإِنَّ الْأَنْصَارَ لَا يَزِيدُونَ، وَإِنَّ الْأَنْصَارَ
عَيْنَتِي الَّتِي أُوتِيتُ إِلَيْهَا، أَكْرَمُوا كَرِيمَهُمْ، وَتَجَاوَزُوا عَنْ مُسِيئَتِهِمْ،
فَإِنَّهُمْ قَدْ قَضَوْا الَّذِي عَلَيْهِمْ، وَبَقِيَ الَّذِي لَهُمْ

Abdurrahman b. Ka'b b. Malik'den (ra) rivayet edildiğine göre
“Peygamber (sas) bir gün insanlara hitap etmek üzere kalktı,
Allah'a hamdüsena getirdi, Uhud'da öldürülen şehitler için af diledi,
sonra şöyle buyurdu: “Sizler Ey muhacir topluluğu, sizler günden
güne artıyorsunuz ancak ensar artmıyor. Şüphe yok ki ensar benim
güvendiğim heybemdir. Onların iyiliklerinden kabul ediniz, kötülük
edenini affediniz. Muhakkak ki onların aleyhine olanlar geçer gider,
onların lehine olanlar da geriye kalır (bakidir).”

—[Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, XXXVI, 283]—

وَيَحْ عَمَّارُ تَقْتُلُهُ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ
يَدْعُوهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ وَيَدْعُوْنَهُ إِلَى النَّارِ

“Vah Ammâr’a! Onu bağı/azgın bir topluluk öldürecektir.
O, onları cennete çağıracak; onlar ise onu cehenneme
çağıracaklardır.”
(Buhârî, Cihad, 17)

“Toplanın Ey Müslümanlar toplanın! Bakın ben Ammâr’ım!
Size cennetten davet var!”
Ammâr b. Yâsir (ra)

(İbn Sa’d, Tabakat, III, 290)

Adı	Ammâr b. Yâsir
Anlamı	İmar eden, memur kılınan
Künyesi	Ebü’l-Yakzân/Yakzân’ın babası
Lakabı	Tayyibi’l-Mutayyeb/Temizliği tasdik edilen kişi
Baba Adı	Yâsir b. Âmir
Anne Adı	Sümeyye bint Habbat
Kabile	Ansoğulları/Yemen
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 46/ Milâdî, 564
İslâm’a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	23 yıl
Rivayeti	62
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek, Cemel, Sıffîn vs.
Görevleri	Kûfe valiliği, komutanlık, mimarlık
Vefat Yeri	Sıffîn/Suriye
Vefat Yılı	Hicrî, 37/ Milâdî, 657
Vefat Yaşı	93

Kimdir Ammâr b. Yâsir?

Ammâr b. Yâsir'in anne ve babasını, siyerden az bir şey haberdar olan herkes çok iyi tanır. Onun babası Yâsir b. Âmir, Annesi, Sümeyye b. Habbat...^[1]

Babası Yâsir b. Âmir aslen Yemenlidir. Yemen'in en meşhur kabilelerinden biri olan Ans kabilesindendir. Nübüvvetten yıllar önce Mekke'ye gelmiştir. Ne için Mekke'ye geldiğine baktığımızda, sevk-i ilahinin ne demek olduğunu daha iyi kavramış oluruz. Ammâr b. Yâsir'in babası olan Yâsir b. Âmir'in, üç erkek kardeşi daha varmış, bu kardeşlerden biri Yemen'den Şam'a ticarî bir sefer için gitmiş ve bir daha da kendinden haber alınmamış. Bunun üzerine üç kardeş, bu kayıp kardeşlerini bulmak için yola çıkmışlar, araya araya Mekke'ye kadar gelmişler. Mekke'de de bulamayınca, diğer iki kardeş Yemen'e dönmeye karar vermiş, ama Yâsir Mekke'yi çok sevmiş, Mekke'de kalmaya karar vermiş. O günün sosyal yapısı gereği Mekke'de kalabilmesi için birinin himayesine girmesi gerekirdi. O da Ebû Cehil'in ve Hâlid

Hakkında İnen Âyet

“Kalbi iman ile dolu olmasına rağmen işkencelerle inkâra zorlanan kişi müstesna, iman ettikten sonra her kim Allah'ı inkâr ederse, kalbini inkâra açarsa, o Allah'ın gazabını hak etmiştir. Onlar için büyük bir azab vardır.”

[Nahl Sûresi, 16/106]

[1] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 280.

b. Velîd'in amcası Ebû Huzeyfe b. Muğîre'nin himayesine girmiş ve o günden sonra Mekke'de yaşamaya başlamış...^[2]

Anne Sümeyye b. Habbat'a gelince, bir rivayete göre o da Yemenli, Muhammed Hamidullah'a göre ise Türk asıllı bir köledir. Hamidullah Hoca, onun asıl isminin Bamih olduğunu, Bamih'in aslının da Pamuk olduğunu, İran topraklarında yaşayan bir Türk ailesine mensup olduğunu, önceleri hediye yolu ile Tâif'e geldiğini, daha sonra Mekke'ye köle olarak satıldığını ve onu en son Ebû Huzeyfe b. Muğîre'nin aldığını söylemektedir.^[3]

Görüldüğü üzere, sevk-i ilahi bu iki insanı Mekke'de Ebû Huzeyfe'nin evinde buluşturur ve bir müddet sonra Ebû Huzeyfe bunları evlendirir. Allah bu evlilikten o haneye, üç erkek çocuk nasip eder. Bunlar; Hureys, Ammâr ve Abdullah'tır...^[4] Hureys hakkında fazla malumat yoktur, İslâm öncesi dönemde, Diğulları kabilesi tarafından öldürüldüğü söylenmektedir.^[5] Ama Ammâr ile Abdullah, iki mümin kardeş olarak elele cennete yürüyeceklerdir.

Çağrı filminin etkisi ile midir, nedir bilemiyoruz, biz hep Ammâr b. Yâsir'i, İslâm'ın ilk günlerinde, Ali gibi, Sa'd gibi, Zübeyr gibi, Talha gibi gencecik bir delikanlı olarak zihnimizde tasvir ederiz. Ama işin hakikati böyle değildir. O milâdî 610'da Müslüman olduğunda tam 46 yaşında idi; yani Efendimiz'den (sas) 6 yaş büyüktü. Dolayısı ile onun doğum tarihi milâdî olarak 564'dür.^[6]

46 yaşına kadar Mekke'de mevcut dini hayatın içerisinde büyüyen Ammâr b. Yâsir, babası ve annesi ile birlikte putlara pek itibar etmeyen, Mekke'nin o dini yapısını kabul etmeyen biridir. Sosyal anlamda ise azat edilmiş köleler olan Yâsir ile Sümeyye'nin çok sevdikleri evlatları olarak hayatını geçirdiğini görmekteyiz. Efendimiz (sas) ile Nübüvvet öncesi tanışıklığının ve dostluğunun olduğunu bazı rivayetlerde görmekteyiz. Hatta, Efendimiz'in (sas) Hz. Hatice ile olan evliliğinde ve düğününde, Ammâr b. Yâsir'in de Efendimiz'in (sas) arkadaşı olarak hazır bulunduğu rivayet edilir.^[7]

[2] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 280, 281.

[3] Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 662.

[4] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 280, 281.

[5] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 151.

[6] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1300.

[7] İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 459-460.

Hız. Peygamber'in (sas) Dilinden

Ammâr b. Yâsir diyor ki: “Resûlullah (sas) beni bir vazifeyle yola çıkarmıştı: Sefer esnasında cünüp oldum, su da bulamadım. O güne kadar böyle bir durum ile karşılaşınca ne yapılacağına dair Efendimiz (sas) bize herhangi bir şey söylememişti. Bunun üzerine ben de kendimi yere attım toprakla temizlenmeye çalıştım. Sonra Resûlullah’a (sas) gelip durumu, kendisine arz ettim. Bana: ‘Öyle yapmasaydın da şöyle yap-saydın kâfi idi!’ dedi ve ilk kez teyemmümü bize gösterdi. İki avucuyla yerde ki toprağa bir vurdu, sonra avuçlarını çırpı, sonra soluyla (sağ) avucunun sırtını veya sol avucunun sırtını (sağ) avucuyla mesh etti. Sonra da onunla yüzünü de mesh etti.”

[Buhârî, Teyemmüm, 7, 8]

İmana Yürüyüşü

İnsanlık tarihinin en büyük olaylarından biri olan son vahyin nüzûlü ile birlikte, Mekke’de bu yeni din konuşulmaya başlandığında, Efendimiz (sas) daha birkaç gün olmuştur ki Erkam b. Ebi’l-Erkam’ın evini bir pota, bir zemin olarak edinmeye başlamıştı. O günlerin birinde Ammâr b. Yâsir, Efendimiz’in (sas) dilinden bazı Kur’ân âyetleri duymuş, bunlardan çok etkilenmiş, daha fazla bilgi almak için Erkam’ın evine doğru yürümüşü. O evin kapısına geldiğinde birini daha, o evin kapısının önünde bulacaktı. Birbirlerine işin başında neden orada olduklarını söylemek istemeyen o iki yabancı, -yabancı diyorum çünkü ikisi de aslen Mekkeli değil- bir müddet ayaküstü sohbet edecekler. Sonra yaşça büyük olan Ammâr b. Yâsir, Süheyb-i Rûmî’ye soracak: “Ne arıyorsun burada?” diye, Süheyb-i Rûmî: “Sen ne arıyorsan ben de onu arıyorum” diyecek; bunun üzerine ikisi beraber Dârü’l-Erkam’a girecek ve ikisi beraber iman şerbetini o gün içeceklerdir.^[8] O günler iman edenlerin sayısı halen 30’a varmamıştır.

Ammâr b. Yâsir, iman ettiği o ilk gün sabahından akşamına kadar Erkam’ın evinden ayrılmayacak; o gün öğrendiği hakikatlerle hayatı değişecek, o günden sonra da o ev onun hep gidip geldiği bir menzil olacaktı. Efendimiz (sas)

[8] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 257, 258.

Rivayet Ettiği Hadis

Ammâr b. Yâsir (ra) anlatıyor: “Resûlullah (sas): ‘*Kişi vardır, namazını kılar bitirir de, kendisine namazın sevabının onda biri yazılır. Kişi vardır, dokuzda biri, sekizde biri, yedide biri, altıda biri, beşte biri, dörtte biri, üçte biri yarısı yazılır.*’ diye buyurdu.”

[Ebû Dâvûd, Salât, 128]

Dârü'l-Erkam'da inen Kur'an âyetleri ile elinin altındaki yiğitleri yetiştirirken, Ammâr da bundan nasiplenecek, ilk günlerden itibaren Kur'an'ın elmas hakikatleri onun yüreğini ve hayatını değiştirecekti.

Anne ve babası, Ammâr'daki bu değişikliği fark edecekler, bir müddet sonra Ammâr, ailesine de açacak bu önemli meseleyi ve onları da imana taşıyacaktı. Kardeşi Abdullah'ın iman edip etmediği biraz tartışmalıdır. Bir rivayete göre iman etmiş, o da işkenceler altında can vermiştir. Bir diğer rivayete göre ise işkenceler görmüş, Mekke

döneminin sonlarında vefat etmiştir. ^[9]Başka bir rivayete göre ise iman etmeden Mekke'de vefat etmiştir. Allahu âlem ama en doğrusu, iman edip işkenceler altında can vermesidir. ^[10]

Ammâr b. Yâsir, anne, baba ve kardeşi ile Efendimiz'den (sas) sonra iman eden ilk İslâm ailesinin mensubudur. Aklınıza hangi sahâbî gelirse gelsin, Ammâr için söylediğimiz bu özellikten mahrumdur. Mesela; Hz. Ali; annesi iman etmiş ama babası iman etmemiştir. Kardeşi Akil nice sonraları gelmiştir. ^[11]Mesela; Hz. Ebû Bekir'in annesi Selmâ Ümmü'l-Hayr ilk günler iman etmiş, ama babası Ebû Kuhâfe nice sonraları iman etmiştir. ^[12]Aynı şey Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Abdurrahman b. Avf, Mus'ab b. Umeyr ve daha niceleri için geçerlidir. Ancak Ammâr, annesi, babası ve kardeşi ile iman eden hem de işin başında iman eden ilk iman ailesi olacaktır. Bu da çok büyük bir şereftir.

Baskılar, İşkenceler ve Şehâdet

Bu ailenin iman ettiği duyulunca; tehditler, baskılar, en sonunda da işkenceler başlamıştır. Öyle işkenceler ki anlatılması ve aktarılması bile takatleri

[9] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1141.

[10] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 281.

[11] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1276; Yıldırım Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 286-287.

[12] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1236.

zorlayacak işkenceler... Aklınıza gelen en ağır işkencelere bu iman ailesi günlerce muhatap olmuştur. Akrabaları, aileleri olmadığı için Mekke’de onları savunacak kimseler de olmadığından, Mekkeliler diğer kölelere ibret olsun diye onlara, akılların almayacağı işkenceler yapıyorlardı.^[13] Başta Efendimiz (sas) olmak üzere tüm müminler yürekleri kan ağlamasına rağmen ellerinden bir şeyler gelmiyor, sadece onlara dua ediyorlardı. O işkenceler devam ederken Efendimiz (sas) bu fedakâr aileyi ziyaret ediyor ve onlara şunu diyordu: **“Sabredin Ey Yâsir Ailesi! Görüşmemiz cennette, cennet sizi bekliyor!”**^[14] Onlar da bu söz karşısında teskin oluyor, sabrı kuşanarak küfür karşısında direnmeye devam ediyor ve *ahad ahad* sloganını en gür seda ile o zalimlerin yüzlerine karşı haykırıyorlardı.

O günlerin birinde Ammâr’a yine çok büyük ve ağır işkenceler yapılmıştı. Güneşin altında kızdırılan demir bir zırh giydirilmiş, o kızgın zırhın içerisinde adeta pişirilmişti. Efendimiz (sas) Ammâr’ın bu haline şâhit olunca, ellerini tutmuş, gözlerinde yaşlar akarak: **“Allah’ım! Nasıl ateşi İbrâhim’e serin ve selâmet kıldınsa, Ammâr’ın ateşini de ona serin ve selâmet kıl!”**^[15] diye dua etmiştir.

Ammâr b. Yâsir, her gün biraz daha şiddeti artan işkenceler altında dayanmaya çalışıyordu. Gözlerin önünde yaşlı babası ve annesine Ebû Cehil neler neler yapmıştı. İşkencelerin en ağırı, en dayanılmazı neydi biliyor musunuz? İnsanın gözü önünde sevdiklerine işkence yapılmasıydı. İşte Ammâr gözlerinin önünde annesine ve babasına hatta kardeşi Abdullah’a yapılan işkencelere şâhit oluyordu.

Bir gün öyle bir hale geldi ki artık dayanamadı ve müşriklerin memnun olacağı bazı sözleri söyledi. Lât’ı, Uzzâ’yı övdü, Efendimiz’e (sas) karşı kötü sözler söyledi. Müşrikler bundan memnun olmuşlardı. Bunun üzerine onu serbest bırakmışlardı. Ammâr anında gözyaşları içerisinde Efendimiz’e (sas) gelmiş: **“Ya Resûlullah! Ben çok büyük bir suç işledim. Onları memnun edecek sözler söyledim. Rabbimi ve seni hoşnut etmeyecek sözler söyledim”** demişti. Efendimiz (sas) mübarek elleri ile Ammâr’ın gözyaşlarını silmiş, başını göğsüne doğru yaklaştırmış: **“Sen o sözleri söylerken kalbin ne diyordu”** diye sormuştu.

[13] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 281.

[14] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 283; Heysemi, *Mecmaü’z-Zevâid*, IX, 293.

[15] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 283.

Ammâr: “Yâ Resûlullah! Vallahi kalbim iman ile doluydu” demişti. Efendimiz (sas) bu cevap karşısında memnun olmuş: “**Sen söylediklerinden mesul değilsin, aynı işkenceleri bir daha görsen, yine aynı sözleri söyleyip, onların baskılarından kurtulabilirsin**” demişti. ^[16] Efendimiz (sas) Ammâr’a bu sözleri söyledikten sonra Nahl Sûresi’nin 106. ayeti nazil olmuştu. Bu ayette Rabbimiz diyordu ki: “**Kalbi iman ile dolu olmasına rağmen işkencelerle inkâra zorlanan kişi müstesna, iman ettikten sonra her kim Allah’ı inkâr ederse, kalbini inkâra açarsa, o Allah’ın gazabını hak etmiştir. Onlar için büyük bir azab vardır.**” ^[17]

Efendimiz (sas) ona ruhsat vermesine rağmen, Ammâr sadece bir kez bu ruhsatı o zaman kullanmış bir daha da asla kullanmamıştı. Her gün daha da şiddetlenen o işkencelerin sonunda bir gün Ebû Cehil önce annesi Sümeyye’yi çok feci bir şekilde öldürmüş, ^[18] aynı günün akşam saatlerinde ise baba Yâsir şehâdet kervanına katılmıştı. ^[19] Sonra Abdullah... ^[20] Yâsir ailesinden geriye sadece Ammâr kalmıştı, böylelikle Ammâr b. Yâsir İslâm’ın ilk şehitlerinin değil, ilk şehit ailesinin çocukları olmuştu. Neden bu ifadeyi böyle kullandım? Sebebi şu: İbn Hacer *el-İsâbe*’sinde der ki: İslâm’ın ilk şehidi, Hz. Hatice’nin ilk evliliğinden olan oğlu Hâris b. Ebî Hâle’dir. ^[21] O ilk günlerde Kâbe’de yaşanan bir arbedede, şehit edilmiş ve böylelikle ilk şehit Peygamber’in hanesinden biri olmuştur. ^[22] Dolayısı ile Hâris ilk şehit ise Yâsir ailesi de aile olarak İslâm’ın ilk şehit ailesidir. Ammâr da bu şehit ailenin şerefli bir ferdidir.

Ammâr b. Yâsir yıllarca bu baskıları gördü; bazı siyer âlimlerimize göre ikinci Habeşistan’a hicret etti, ^[23] bazılarına göre ise 13 yıl boyunca Mekke’de kaldıktan sonra Medine’ye hicret etti. Onun Mekke hayatında yaptığı önemli bir işe daha şâhit olmaktayız. Evinin bir odasını risâletin davasına açmış, aynen Dârü’l-Erkam gibi, risâletin davasına bir hizmet alanı açmıştır. Yıllarca o evde,

[16] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 284.

[17] Nahl Sûresi, 16/106.

[18] Ebû Cehil, Sümeyye validemizin bir ayağını bir deveye, öteki ayağını başka bir deveye bağlamış, saatlerce öyle işkence ettikten sonra, elindeki mızrağı göğsünün üzerine saplayarak, onu şehit etmişti. Bkz. Belâzürî, *Ensâbü’l-Esrâf*, I, 160, Beyhâkî, *Delâil*, II, 82.

[19] İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 151; X, 286.

[20] Belâzürî, Abdullah’ın okla vurulup şehit edildiğini söylemektedir. Bkz. Belâzürî, *Ensâbü’l-Esrâf*, I, 160.

[21] Bkz. Yıldırım Muhammed Emin, Hz. Peygamber’in (sas) *Albümü*, s. 286, 287.

[22] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 333, 334.

[23] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 285.

cemaatle namazlar kılınmış, Allah'ın âyetleri okunmuş, Müslümanların bir araya gelerek sohbet edecekleri bir mekân olmuştu. ^[24]

Medine'ye Hicreti

13 yıllık Mekke hayatının ardından Ammâr b. Yâsir, hicretin o zorlu yollarını, yine büyük zorlukla yürümüşü. Medine'ye vardığında, ileri de Bedir'in şehitlerinden biri olacak olan, bir tevbe kahramanı olan Ebû Lübâbe'nin kardeşi Mübeşşir b. Abdülmünzir'in evine misafir oldu. ^[25] Sonra Efendimiz'in (sas) yanına gitti ve takva üzere kurulan ilk mescit olan ^[26] Kubâ mescidinin inşaat ustası oldu. ^[27] O çok kabiliyetli bir usta idi. Ne güzel bir tevafuk ki Ammâr'ın kelime anlamlarından biri de imar eden demektir. Bir diğer anlamı ise bir işe memur kılınandır. O gerçekten mescitler imar eden biriydi. Kubâ'daki o ilk mescidi inşa edildikten sonra da sıra Mescid-i Nebevî'nin inşasına geldi. İnşa sürecinde de onun çok büyük emek ve gayretleri oldu. Şimdi o günlere ait yani mescidin inşaatının devam ettiği günlere ait bir hatırayı sizlerle paylaşacağım. Çok önemli olan bu hatıra bir ihbar-i gaybiyi de bize bildirecek...

Seni Bağî Bir Topluluk Öldürecek!

O günler 59-60 yaşında olan Ammâr b. Yâsir, Efendimiz'in (sas) devesi Kusvâ'nın ^[28] işareti ile Sehl ve Süheyl isimli iki yetim çocuğunu arsasını satın almasına şahit olmuş ve bir plan doğrultusunda bu mescidin inşaatının hazırlıklarına başlamıştı. ^[29] Neredeyse 1-1,5 ay mescidin arsasının temizlenmesi ile geçmişti. Çünkü arsanın üzerinde ciddi bir çöp, arka tarafında eskiden kalma on-on beş mezar ve bakımsız bir hale giren çalı-çırpı vardı. Arsanın hazır hale gelmesinden sonra aynen Kubâ'da olduğu gibi, Efendimiz (sas) kendi mescidinin de temellerini çizdi, taşlar, kerpiçler, keresteler hazırlandı ve temele ilk taşı koyan kendisi oldu. Sonra Ebû Bekir, sonra Ömer, sonra Osman, sonra Ali ve diğerleri... ^[30]

[24] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 285.

[25] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 285.

[26] Tevbe 9/108.

[27] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 285, 286.

[28] Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ*, I, 256.

[29] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 285,

[30] İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 325.

Büyük bir gayret ve çaba ile mescid yapılmaya başlandı. Efendimiz (sas) ilk günden inşaat tamamlanana kadar bilfiil bu inşaatla çalıştı. Mescidin yapımında her sahâbî de elinden geldiğince çalıştı. O çalışanlardan birisi de Hz. Osman ve Hz. Ali'dir. Hz. Ali böyle şeylere alışık ve Hz. Osman pek alışık değildir. Biliyorsunuz; zengin bir ailenin çocuğudur; tüccardır; nazik biridir; öyle inşaat işlerinden pek anlayan biri değildir. Böyle olmasına rağmen mescidin inşaatında o da vardır, o da çalışmaktadır. Ancak taşları götürürken, şöyle biraz kendinden uzak tutar, elbisesine değdirmemek için, bir de taşı yerine koyunca birkaç dakika elleriyle elbisesini temizlerdi. Böyle yapınca da Hz. Ali dört taş taşıırken, Hz. Osman halen bir taş ancak taşımış olurdu. O anda Hz. Ali, Hz. Osman'a takılmak için şaka yollu ile bir şiir okur; şairdir ya... Şiirinin bir yerinde der ki: *"Mescitleri inşa etmede onun tozundan kaçanlarla, o tozu yutanlar hiçbir olurlar mı?"* Bu şiiri Hz. Ali okuyunca, Hz. Osman'ın biraz zoruna gider ama Hz. Ali'ye bir şey demez. O anda şiirin kimin hakkında söylendiğini bilmeyen Ammâr, o şiiri Hz. Ali'den duyar; zaten Hz. Ali'nin yarenleridir onlar; Hz. Ali'nin gölgesi gibi hep onu takip ederler. Ammâr şiiri duyunca, hoşuna gider; taşları taşıırken bir taraftan da bu şiiri okur. *"Mescitleri inşa etmede onun tozundan kaçanlarla, o tozu yutanlar hiçbir olurlar mı?"* O anda Hz. Osman, bu şiiri bir de Ammâr'ın dilinden duyunca sinirlenir; *"Ey Ammâr! Bu şiiri benim hakkımda mı söylüyorsun. Bir daha söyle de şu sopayı kafanda kırayım"* der. Sahâbe arasında geçen bu tarz hadiseler, onların doğru anlaşılması için bizlere birer imkândır. Bizler onlardan bahsederken, Meleklerden bahsetmiyoruz onlar beşer olarak neler yapmışlar, nerelere varmışlar bu daha iyi anlaşılmalı diye bahsediyoruz. Hz. Ammâr, Hz. Osman'dan böyle bir tepki görünce şaşırır, neden Hz. Osman'ın bu şiire kızdığını anlamaz, çünkü Hz. Ali'nin şiiri ilk onun hakkında söylediğini biliyordu.

Hz. Osman, Ammâr'a: *"Şu sopayı kafanda kırayım!"* sözünü söylerken Efendimiz de (sas) bu sözü duyar ve çok üzülür. Bir anda yüzünün rengi değişir, hoşnutsuz olduğu anında belli olur. Ammâr da fark eder, Efendimiz'in (sas) üzüldüğünü, o da Efendimiz'i (sas) üzdüm diye çok üzülür ve o anda: *"Acaba ne yapsam da Allah Resûlü'nü (sas) güldürsem, memnun etsem"* diye düşünmeye başlar. Aklına şöyle bir şey gelir: *"İyisi mi iki taş taşıyayım ve hızlı hızlı taşıyayım; belki benim bu halimi görürse, en azından O'nu sevindirmiş olurum hem bana sorarsa neden iki taş taşıdığımı, derim ki biri benim için biri senin için Yâ Resûlullah! derim böylece O'nu (sas) sevindiririm"* der. Böyle de yapar Ammâr; iki taş alır eline koşa koşa bırakılması gereken yere bırakır; bir daha

Kendi Lisanından

“Üç şeyi her kim bir araya getirebilirse, hakiki imanı elde etmiş olur:

- 1- Kendi aleyhine de olsa insafı elden bırakmamak
- 2- Selamı hiç kimseden esirgememek
- 3- Yoklukta da varlıkta da sadaka vermek, infak etmek”

[Buhârî, *Kitâbü'l-İman*, 19]

aynısını yapmaya koyulur. Efendimiz de (sas) anında Ammâr'ın bu halini fark eder. Taşları bıraktığı anda, Efendimiz (sas) der ki: “Ey Ammâr! Ne yapıyorsun böyle! Bir yerini inciteceksin. Neden ikişer ikişer taşıyorsun? Öyle yapma herkes gibi birer birer taşı!”^[31] Bu söz karşısında Ammâr der ki: “Yâ Resûlullah! Arkadaşlarım beni öldürecekler, kendileri birer birer taş taşıırken, bana ikişer ikişer taş taşıttırıyorlar.” Ammâr, Efendimiz'i (sas) güldürmek için böyle bir la-tife yapmak ister; Efendimiz'in (sas) güleceğini zannederken, birden o müba-rek veche, yine hüznünlere kapı açar, şekli bir daha değişir; gaybın perdeleri kalkar ve o kutlu Nebî'nin (sas) lisanından şu cümleler dökülür: “Hayır Am-mâr, seni bu kardeşlerin öldürmeyecek. Seni bağı/ isyankâr bir topluluk öl-dürecek^[32] ve senin bu dünyadan son nasibin bir kâse süt olacak.”^[33]

Bu nebevî hakikatin ne anlama geldiği anlaşıldı mı? Efendimiz (sas) ne demiş oldu: Ammâr'ın doğru ile yanlış birbirinden ayıran bir mihenk taşı ol-duğunu söyledi. Yani: “Ammâr nerede ise hak orada, hak nerede ise Ammâr ora-dadır” demiş oldu. Böylelikle Efendimiz (sas) ileride ortaya çıkacak olan fit-nelerde kim haklı kim haksız bunu anlamak için Ammâr'ı bir mihenk taşı gibi kıldı. Ammâr b. Yâsir'in bu özelliğinden dolayıdır ki Tirmizî de geçen bir riva-yette Hz. Âişe validemiz onun hakkında şöyle diyecekti: “Ammâr ne zaman iki şey arasında seçim yapmak üzere muhayyer bırakılsa, o hep zor ama doğru olanı tercih etmiştir.”^[34] İnsanların çoğu bunu bildiği için Ammâr'ın bir mesele hak-kındaki reyî/fikrî onlar için çok önemli olmuştur.

[31] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 91.

[32] Hadisin Buhârî'de geçtiği üzere metni şöyledir: “Vah Ammâr'a! Onu bağı bir topluluk öldürecektir. Oysa o, onları cennete çağırarak, onlar ise onu cehenneme çağıracaklardır.” Buhârî, *Cihad ve's-Siyer*, 17.

[33] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 294-295; İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 142.

[34] Tirmizî, *Menâkıb*, 34; Zehebi, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, III, 89.

Şâhidlerin Dilinden

Ebû Nevfel b. Ebî Akreb şöyle diyor: “Ammâr b. Yâsir, insanların en uzun süre sessiz kalan ve en az konuşanlarından biriydi.”

[İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 293]

Mescidin inşasında bu sözleri Efendimiz (sas) söyler, onlarca sahâbî de bu sözleri orada duyar; aradan tam 36 yıl geçer; hicrî 37. yılda, Ammâr b. Yâsir, 93 yaşındadır; Hz. Ali'nin saflarındadır; imametın saltanata karşı mücadelesinde, karşı taraftan bir nasipsizin kılıçlarının hedefi olarak yaranılır ve gerçekten bu dünyadan son nasibi bir bardak süt olarak, şehâdet şerbetini içer. ^[35]

İşte Ammâr b. Yâsir'in Mescid-i Nebevî'deki hatırası ve aldığı müjde, neticesinde de gelen şehâdet böyledir. Onun Sıffîn'daki şehâdeti bir mihenk taşı olacak, o ana kadar kim haklı sorusuna cevap bulamayan niceleri için hakkın kimin yanında olduğuna dair ip uçları verecektir. Yani Ammâr şehit olurken bile sadece kendi yanındaki dostlarına değil, karşıındaki düşmana bile hakkı gösteren bir rehber olacaktı.

Cennet'in Özlediği Sahâbî

Efendimiz (sas) ile Ammâr b. Yâsir'in hatıraları çoktur. Mesela; bir gün Efendimiz (sas) onun için şöyle buyuracaktır: “**Cennet şu üç kişiye müştaktır; yani üç kişiyi özlemektedir: Ali, Selmân ve Ammâr!**” ^[36]

Bir insanı cennet özler mi? Ya da bir insanı, cennet nasıl özler? Vallahi bunu bizim anlamamız çok da mümkün değil ... Bu sözü ancak, cenneti çok iyi tanıyan biri söyleyebilir. Ancak bu sözü cennetin hangi insanlara kapılarını ardına kadar açıp: “Gel gel” diyeceğini, gelmesi gecikince bekleyebileceğini bilen biri söyleyebilir. O biri kimdir? Sadece ve sadece Efendimiz'dir. (sas) Ondan başka kim bilebilir ki? Ona da Allah (cc) bildirmeseydi nereden bilecekti ki? Bilen biri olarak Efendimiz (sas) Ammâr'ın değerini böyle ifade ediyor.

O ne zaman huzur-u risâlete girmek için izin istediğinde, Efendimiz (sas) ona izin vermiş ve Hz. Ali'nin rivayeti ile: “**Merhaba, Ey Tayyibi'l-Mutayyeb! /**

[35] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 301-302.

[36] Tirmizi, *Menâkıb*, 33; Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n- Nübelâ*, III, 89.

Ey temiz ve temizliği tasdik edilen kişi!^[37] diye karşılamıştır. Hz. Ali bu söze şahit olduğu için ne zaman Ammâr'ı görse, onu bu sözlerle karşılamıştır. İfade-nin güzelliğini görüyor musunuz?

Yine bir gün Efendimiz (sas) Ammâr'a şöyle bir bakmış, sonra: **“Ey Am-mâr! Vallahi sen kemiklerine, iliklerine kadar iman kesilmişsin”** demiştir.^[38] Yani “iman sadece senin dilinde kalmamış, tüm benliğine sirayet etmiştir” de-miştir. İşte imanı tüm kemiklerine ve hücrelerine kadar yayan biri olan Am-mâr'dan, Efendimiz (sas) böyle razı ve memnun bir şekilde gitmiştir. Öyle ra-zıdır ki biri O'nun (sas) yanında Ammâr'a bir şey söylene, hemen Efendimiz (sas) Ammâr'ın yanında yer alır ve o söz sahibini uyarırdı. Mesela bir sefer sıra-sında Hâlid b. Velîd ile Ammâr arasında bir hadise üzerine tartışma yaşanmıştı. Olay Efendimiz'e (sas) intikal edince, Efendimiz (sas), Ammâr'ı öven ve hak-lılığını dile getiren sözler söylemişti. Efendimiz (sas) buyurmuşlardı ki: “Kim Ammâr'ı hakir görürse, Allah da onu hakir görür. Kim Ammâr'a hakaret ederse, Allah da ona kötü muamele yapar. Kim Ammâr'ın eksliğini çıkartmaya çalışırsa Allah da onun eksliğini meydana çıkartır!”^[39] Bunun üzerine Hâlid b. Velîd, he-men Ammâr'dan özür dilemiş ve helallik almıştı.^[40] Onun Efendimiz (sas) ile hayatı hep böyleydi.

Halifeler Döneminde

Biz Ammâr b. Yâsir'i, Hz. Ebû Bekir döneminde irtidat hareketlerinde ve peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseylime ile yapılan Yemame sa-vaşında görüyoruz. O savaş esnasında Ammâr, kulağının birini kaybetmiştir. Kopan kulağını eline almış ve o esnada asabiyetin bir araya getirdiği Müseyle-me ordusu tarafından dağıtılan İslâm ordusunu yeniden toparlamak için yük-sek bir yere çıkmış, kopan kulağını havaya kaldırmış şöyle haykırmıştır: **“Top-lanın Ey Müslümanlar toplanın! Bakın ben Ammâr'ım! Size cennetten davet var!”**^[41] Neden böyle diyor Ammâr? Çünkü o gün için yaşayan insanların çoğunun bil-diği bir hakikat var ki Ammâr'ın olduğu yerde bâtil olmaz, Ammâr'ın olduğu

[37] Tirmizi, *Menâkıb*, 34; Zehebi, *Siyeru Âlâmi'n- Nübelâ*, III, 89.

[38] Nesâî, *İman*, 17; Zehebi, *Siyeru Âlâmi'n- Nübelâ*, III, 89.

[39] Heysemi, *Mecmaü'z-Zevâid*, IX, 294.

[40] Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, XXVIII, 12; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1300.

[41] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 290.

yerde sadece hak olur. Hakka davet ise aslında cennete davettir. Bundan dolayı da Ammâr b. Yâsir, kendini nazara vererek insanları hak adına sebata çağırmıştır. Netice de İslâm askerlerinin lehine olmuştur. O günden sonra Ammâr'ın bir kulağı yoktur. Bir gün cahillerden biri Ammâr b. Yâsir'e, kesik kulak, kulaksız diye kınayıcı bir söz söyler. Bu söz üzerine Ammâr der ki: *"Ey Falan! Beni öyle bir şey ile kınadın, ayıpladın ki ben o kesik dediğin kulağı Allah ve Resûlü uğruna feda etmişim. Eğer bu bir ayıpsa, ben bu ayıbı taşımakla iftihar ediyorum!"* [42]

Hız. Ömer döneminde de o hep en ön saflardadır. Bir ara Hız. Ömer onu Kûfe'ye vali olarak tayin etmiştir. Sonra çeşitli mülahazalarla onu azletmiştir. Hız. Ömer, Ammâr'ı azlettiği günlerde karşısına gelince: *"Seni azlettiğime kızmadın değil mi?"* demiştir. Ne demiş biliyor musunuz Ammâr b. Yâsir: *"Beni valiliğe atadığın zaman sevinmedim ki azlettiğine de üzüleyim!"* [43] İşte Ammâr'ı, Ammâr kılan bir hususiyette bu olsa gerek ...

Hız. Osman döneminde de o hep gözdendir, hep hayırlı işlerin önündedir. O günler Emevilerin devlete hâkim olmasını en sert eleştiren isimlerden biri de odur. Hız. Osman, onu Mısır'daki olayları araştırması için bir müfettiş olarak gönderecektir. Ama ne yazık ki olaylar durulmayacak ve en son Hız. Osman'ın şehâdeti ile iş neticelenecektir. [44]

Zor Günlerde Hız. Ali'nin Yanında

Asıl biz Ammâr b. Yâsir'i ilerleyen yaşına, dikkat edin o günler yaşı 90'na merdiven dayamıştır; buna rağmen Hız. Ali'nin yanında görüyoruz. Ammâr, Hız. Ali'nin o zorlu hilâfet döneminde daha aktif bir şekilde, İslâm toplumunun ıslahı adına çırpınışlarına şahit oluyoruz. Onun Hız. Ali'ye karşı çok farklı bir muhabbeti vardır. O hep Hız. Ali'nin arkasındadır, yanındadır. Aralarında 36 yaş olmasına rağmen, Ammâr b. Yâsir bu kadar yaş Hız. Ali'den büyük olmasına rağmen, Hız. Ali onun için çok farklı bir noktada durmaktadır. Neden böyledir? Bunun sebebini anlayacağımız bir hadisi Ammâr bizzat kendisi bize nakleder. Der ki Efendimiz (sas) bir gün şöyle buyurmuşlardır: **"Ey Ali! Hak Teâlâ sana herkeste bulunmayan bir zînet vermiştir ki bu, zühddür. İşte bu zühd**

[42] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 290-291.

[43] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 293.

[44] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 291.

Âlimlerin Dilinden

Ebû Nuaym (v. 430/1038) diyor ki: “Ammâr b. Yâsir iman ile dopdolu, yakîn ile mutmain, fitne ve sıkıntılara karşı yılmayan, zillet ve alçaklığa karşı sabırlı, ilk iman edenlerden, Hz. Peygamber (sas) zamanında müşriklere karşı kayıp verenlerin ilklerinden olup onların eziyetlerine uğrayan bir sahâbîdir.”

[Ebû Nu'âym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 139]

sende olduğu müddetçe, ne sen dünyadan ve ne de dünya senden hiçbir şeye erişemeyecektir.”^[45] Bu sözü duyan Ammâr b. Yâsir, Hz. Ali'nin yanında yer almayacak da nerede alacak değil mi? Kendisi de bir zühd kahramanı olan Ammâr, zühdün muallimi olan Hz. Ali'ye karşı hep sadâkat içerisinde olacaktır.

Onu biz, bir kardeş kavgası olan Cemel'de görüyoruz. Gözünde yaş, Âişe annemizin karşısında ona olan saygısını ifade ediyordu. Sonra Kûfe'ye gittiğinde bazı cahiller Hz. Âişe hakkında ileri geri konuştuklarını duyunca onlara diyor ki: “*Vallahi Âişe tüm müminlerin annesidir. Ne yapalım ki Allah bizi onunla, onu bizimle imtihan ediyor! Sizi de bizlerle imtihan ediyor! Allah'a mı itaat edeceksiniz yoksa şahıslara mı görmek istiyor!*”^[46]

Sıffin savaşında Ammâr b. Yâsir, yine Hz. Ali'nin saflarındadır. Yaşı, hicrî olarak 96, milâdî olarak 93'dür.^[47] Bir insan bu yaşta ne işi vardır savaş meydanında... Bu akıl işi değildir değil mi? Bakın anlayamıyoruz, 60 yaşında, 70 yaşında evine kapanan tek işi evden camiye camiden eve gitmek olan bugünün insanları olarak, 93 yaşında bir insanın Medine'den kalkıp ta Suriye'ye, Sıffin denen yere gelmesini...^[48] Ama anlayalım; eğer yapılan iman hakiki bir iman ise ortaya çıkacak olan netice budur. Çünkü hakiki iman, insanı yatırmaz; hakiki iman, insanı hakikatin yolunda mücadeleye zorlar. Ammâr b. Yâsir hakiki imanı elde etmiş biri olarak hakkın, hakikatin Hz. Ali'nin yanında olduğunu görmüş, durur mu artık? Son nefesine kadar hak adına gayretini devam ettirecektir.

[45] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXVIII, 12.

[46] Buhârî, *Kitâbü'l-Fiten*, 18.

[47] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 301-302.

[48] Sıffin, Fırat nehrinin batı kıyısında, o günlerde Halep toprakları içinde Rakka ve Menbec şehirleri arasında bulunan , İranlılara ait eski bir şehirdir. Bkz. el-Hamevî, Yakût, *Mu'cemü'l-Büldân*, III, 414.

Şehit olacağı günün sabahı Hz. Ali'ye sarılmıştır, adeta vedalaşır gibi... Demiştir ki: “Ey Ali! Bugün Allah Resûlü'ne (sas) kavuşma günüdür, O'na kavuşmak beni sevindirirken, senden ayırmak ise beni üzmektedir.” Hz. Ali bu sözleri duyunca, duygulanmış, adeta beni nereye bırakıp gidiyorsun diye ona sarılmıştır. O anlara askerlerden biri elinde bir kâse ile Ammâr'a, süt ikram etmiştir. O sütü içince Ammâr şunu diyecektir: “İşte bu benim dünyadan son nasibimdi!”^[49] Bilenler biliyordu bu sözlerin anlamını ama bilmeyenler bir şeyler anlamıyorlardı.

Sütü içtikten sonra Ammâr b. Yâsir, kılıcını eline aldı, atının üzerine bindi; saltanat ve dünyevi menfaat için oraya gelen Şam ordusunun üzerine daldı. Yiğitçe savaştı. Savaşın bir yerinde, Şam ordusu içerisinde bulunan bir nasipsiz arkadan yaklaşarak, Ammâr b. Yâsir'e kılıç darbelerini indirdi.^[50] O anda yere yıkılan Ammâr, çok özlediği Efendimiz'e (sas) doğru yürüdü. Ammâr b. Yâsir'in yere düşmesi ile savaş meydanında o günden 36 yıl önce Efendimiz'in Medine'de verdiği haber, bilenlerin dili ile yankılanmaya başladı. Neydi o nebevî haber: **“Ammâr, seni bağı/ isyankâr bir topluluk öldürecek ve senin bu dünyadan son nasibin bir kâse süt olacak!”**^[51]

Tüm hayatı hakkın yanında olmak olan Ammâr, Sıffin'da da amacı sadece ve sadece akide olan, hak olan hakikat olan Hz. Ali'nin saflarında cennete yürüyordu. O haliyle de: “Sadakte Yâ Resûlullah!” diyerek bu dünyadan çekip gidiyordu. Araplar derler ya: “Her insana isminden bir nasibi vardır.” diye... Dedik ya Ammâr'ın kelime mânâlarından biri “bir iş için vazifelendiren, yani memur kılınan” diğeri ise “bir yeri imar eden, hatta mamur eden” demektir. Gerçekten o risâlet davası için memur kılınan bir yiğitti ve hayatı imar etmek için ciddi gayret gösteren bir usta olmuştu.

Sıffin'ın meydanına onun kanlı bedeni düşünce, Hz. Ali hemen koşup gelmiş, gözyaşları içerisinde Ammâr'ın başını göğsünün üzerine bastırmış, orada gözyaşları dökmüştü. 93 yıllık uzun ve bereketli bir hayat böylece Sıffin'ın meydanında nihayete ermişti.

[49] Belâzürî, *Ensabü'l-Esrâf*, III, 96; İbn Kuteybe, *İmâme*, I, 110.

[50] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 301-302.

[51] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 294-295; İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 142.

❖ ❖ ❖ AMMÂR B. YÂSİR'İN HAYATINDAN MESAJLAR ❖ ❖ ❖

- ❖ Allah'ı ve Resûlü'nü sevindirecek, memnun ve razı edecek sâlih amellerin sahibi ol ki cennet seni özlesin, sana kavuşacak günün hasreti ile beklesin.
- ❖ Her daim hakkın ve hakikatin yanında yer al ki adın hakikat ile anılsın; dost-düşman herkes seni hakikatin mihenk taşı olarak tanınsın.
- ❖ İmanın hakikatlerini sadece dilde bırakmayıp, yüreğinin derinliklerine iyice yerleştir ki kemiklerine, iliklerine kadar iman kesilesin; yatanlardan değil, iman davası uğruna koşanlardan olasın.
- ❖ Ne elde ettiğin makama, ne kaybettiğin dünyalığa takılma ki gerçek mânada zahitliği elde edesin, büyüklerin azığı olan zühdü hayatına hâkim kılasın.
- ❖ Kendi aleyhine de olsa insafı elden bırakma, selamı hiç kimseden esirgeme, yoklukta da varlıkta da infakına devam et ki Ammâr gibi risâlet davasının memuru, hayatın ise mimarı olabilesin.

İstanbul'un Manevi Fatihi
EBÛ EYYÛB EL-ENSARÎ

(Radıyallahu Anhu)

Kur'an İklimi

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي
الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مَلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ
قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ
عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ
مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

"Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin. O, sizi seçti; din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemeydi; babanız İbrahim'in dininde (de böyleydi). Peygamberin size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için, O, gerek daha önce (gelmiş kitaplarda), gerekse bunda (Kur'an'da) size 'Müslümanlar' adını verdi. Öyle ise namazı kılın; zekâtı verin ve Allah'a sımsıkı sarılın. O, sizin mevlânızdır. Ne güzel mevlâdır, ne güzel yardımcısı!"

[Hac Sûresi, 22/78]

Nebevî Seda

مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِي يَمُوتُ بِأَرْضٍ إِلَّا
بُعِثَ قَائِدًا وَنُورًا لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Abdullah b. Büreyde'den (ra) rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sas) şöyle buyurmuştur: "Ashâbımdan biri bir beldede vefat ederse, kıyâmet günü onlar için bir komutan ve aydınlık saçan bir rehber olarak diriltilir."

[Tirmizî, Menâkıb, 132]

النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ لِأَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ
وَقَدْ أَخَذَ عَنْهُ أَذَى : نَزَعَ اللَّهُ عَنْكَ مَا تَكَرَّرُ يَا أَبَا أَيُّوبَ

*Efendimiz (sas) hoşlanmadığı bir şeyi
kendişinden gideren Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye dedi ki:
"Allah da senden hoşlanmadığın bir şeyi gidersin."*

(Rüdânî, Cem'ul-Fevâid, 8942)

*"Ölürsem, beni yükleyerek düşman arazisine götür.
İmkân nispetinde beni orada alıkoy.
İmkân bulamazsan beni oraya defnederek geri dön!"*

Ebû Eyyûb el-Ensârî (ra)

(İbn Sa'd, Tabakat, III, 558)

Adı	Hâlid b. Zeyd
Anlamı	Sürekli, daimi, ebedi
Künyesi	Ebû Eyyûb/Eyyûb'un babası
Lakabı	Mihmandâr-ı Nebî/Efendimiz'in ev sahibi
Baba Adı	Zeyd b. Küleyb
Anne Adı	Hind bint Sa'd
Kabilesi	Hazrec/Neccâroğulları/Medine
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	N. Öncesi, 30 / Milâdî, 580
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin 12. yılı
Sohbet Sûresi	11 yıl
Rivayeti	155
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek, İstanbul seferleri vs.
Görevleri	Askerlik, özel koruma
Vefat Yeri	İstanbul
Vefat Yılı	Hicrî, 52/ Milâdî, 672
Vefat Yaşı	92

Çok Farklı Bir Sahâbî...

Ebû Eyyûb el-Ensârî (ra) gerçekten ashâb içerisinde farklı bir yeri olan sahâbî efendilerimizdendir. Soy, ta doğumundan asırlar öncesine dayanan hatıraları, mensup olduğu Neccâroğulları, iman edişi, Medine yılları, sonraki süreçlerdeki hatıraları ve hepsinden öte Hz. Peygamber'e (sas) yaptığı ev sahipliliği ve daha nice şeyler onu ayrıcalıklı bir noktaya taşımaktadır. Onu her yönü ile anlatabilmek takdir edersiniz ki çok kolay değildir. Bizde zaten bazı özelliklerini anlamaya çalışacak, biraz olsun o manevî rehberimizi tanımaya gayret edeceğiz.

Hakkında İnen Âyet

"Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Yaptığınızı güzel yapın; Allah güzel yapanları sever."

[Bakara Sûresi, 2/195]

Konunun başında iki soruya beraberce cevap vermeye çalışalım:

- 1- Neden İstanbul Hz. Peygamber'in (sas) rüyası olmuştur?
- 2- Neden başka birine değil de bu şeref Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye nasip olmuştur?

Bu iki mühim soruya vereceğimiz cevaplar hem bulunduğumuz toprakların kıymetini kavrama adına bize bir bilinç kazandıracak, hem de aziz sultanımızın biraz daha iyi anlaşılmasına, bu topraklarda bulunmasının ne anlama geldiğine, hayatı ile ortaya koyduğu mesajlarının daha iyi kavranılmasına vesile olacaktır. Öyleyse birinci sorudan başlayalım.

Neden İstanbul Hz. Peygamber'in (sas) rüyası olmuştur?

Öncelikle şunu söyleyelim ki: Hz. Peygamber'in (sas) özel anlamda İstanbul ya da o günkü adı ile Kostantiniyye diye bir rüyası ve hedefi vardı; ancak aslında Efendimiz'in (sas) rüyası bütün bir âlemde, hatta âlemlerin tamamı idi. Bu noktada muhtemelen Hayber Gazvesi'nden dönerken Efendimiz'in (sas), kızı Hz. Fâtıma'ya söylediği o muhteşem müjde ile aslen Fîlistinli olan meşhur sahâbî Temîm ed-Dârî'nin rivayet ettiği o güzel hadisi hatırlamamız gerekir.

Ebû Sa'lebe el-Huşenî anlatıyor; “Resûlullah (sas) yolculuktan döndüğünde önce mescidine uğrar, orada iki rekât namaz kılar, sonra canından bir parça olan kızı Fâtıma'yı ziyaret eder, ondan sonra evine, hanımlarının yanına giderdi. Yine bir defasında yolculuktan döndü Mescitte iki rekât namaz kıldı, sonra Fâtıma'nın yanına gitmek üzere yola çıktı. Hz. Fâtıma'da “babam günlerdir yollarda, o yorulmasın ben gideyim” diye mescide doğru yürümek için harekete geçince, yolları orta bir yerde kesişti. Hz. Fâtıma karşısında babasını görünce sevindi, ona sarıldı ve ağlamaya başladı. Efendimiz'de çok duygulanmıştı. Bir müddet sonra Resûl-i Ekrem (sas) kızına: “Seni ağlatan nedir?” diye sordu. Oda “Seni yolculuktan dolayı sıkıntılı ve yorgun görüyorum. Elbiselerinde toz-toprak içerisinde kalmış!” dedi. Resulullah (sas) dedi ki: “Ağlama kızım! Zira Yüce Allah babanı öyle bir dâva ile gönderdi ki yakın bir gelecekte, babanın adını yeryüzünün taştan topraktan yapılan her evine, kıldan tüyden yapılan her çadırına ya izzet ile ya zillet ile^[1] sokacaktır. Nihayet bu dava, gecenin ulaşabildiği her yere kadar ulaşacaktır!” buyurdu.^[2]

Temîm ed-Dârî'den gelen rivayette ise Resûlullah (sas) şöyle buyurmuştur: “Gece ve gündüz gelmeye devam ettikçe elbette bu dava gelmeye (sürmeye) devam edecektir. Yerleşik hayat sürenlerden ve göçebe hayat yaşayanlardan bu dinin ulaşmadığı kimse kalmayacaktır. Aziz kimsenin izzet bulması, zelim kimsenin ise zillet bulması suretiyle Allah bu dini hepsine ulaştıracaktır. Allah bu şekilde İslâm'ı güçlendirecek, küfrü ise perişan edecektir.”

[1] “Ya izzet ile ya zillet ile” ifadesinin anlamı, “Ya o beldenin insanları İslâm'ı kabul edip izzeti kazanıp öylece imanı ikrar edecekler, ya da inkâr edip, karşı çıkacaklar ama İslâm o beldeye hâkim olduğu için onlar zillet içerisinde teslim olacaklardır” demektir.

[2] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, IX, 364; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, I, 162.

Hız. Peygamber'in (sas) Dilinden

Efendimiz (sas) hoşlanmadığı bir şeyi kendisinden gideren Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye dedi ki: "Allah da senden hoşlanmadığın bir şeyi gidersin."

[Rûdânî, *Cem'ul-Fevâid*, III, 572]

Temîm ed-Dârî (ra) hadisi rivayet ettikten sonra diyor ki: "Vallahi ben buna kendi ailemin içinde şahid oldum; onlardan Müslüman olanlar hayra, izzete ve şerefe erdi; kâfir olanlar ise zillete, hakirliğe ve cizye vermeye mahkûm oldu." [3]

Görüldüğü gibi Efendimiz'in (sas) tüm âleme, İslâm'ın mesajlarını ulaştırma gibi bir rüyası vardı. Ama birde özel rüyaları vardı. Hendek gazvesinde, devrin üç süper gücünün topraklarının fetih müjdesini verdiği gibi, [4] Kıbrıs adasının müjdesini verdiği gibi [5] ve İstanbul'un fethinin müjdesini verdiği gibi ... [6]

O gün için verilmiş, ortaya konmuş bu nebevî hedeflerden en uzağı, en zoru ve görünürde en imkânsız İstanbul'du. Çünkü İstanbul, Roma İmparatorluğu'nun başkenti idi, dini bir merkezdi, siyasî bir merkezdi ve çok kilit bir noktada duruyordu. Aslında o gün için İstanbul demek dünya demekti; Asya ve Avrupa arasındaki köprü idi, oranın fethi dünyanın fethi anlamına geliyordu. Oranın fethi dünyanın dört bir tarafına İslâm'ın mesajlarını ulaştırma anlamına geliyordu.

Büyük Hedefler, Büyük Himmeler...

Efendimiz (sas) hiçbir zaman küçük emellerle sahâbeyi meşgul etmedi. Hep emeller, hedefler, olabilecek en üst seviyelerdeydi. Çünkü Resûlullah (sas) çok iyi biliyordu ki: "İnsanın amelinin büyüklüğü, hedefinin büyüklüğü ile orantılı idi. Ne kadar emel büyürse, amelde o kadar büyüyecekti." İşte

[3] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXVIII, 154, 155.

[4] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXX, 625; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 230; Beyhâkî, *Delâil*, III, 417.

[5] Buhârî, *Kitâbü'l-Cihâd*, 3; Müslim, *Kitâbü'l-İmâre*, 49; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2680; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 305.

[6] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 335; Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, I, 81; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, II, 24; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 422.

Rivayet Ettiği Hadis

Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (ra) rivayet edildiğine göre bir adam: “Yâ Resûlullah! Beni Cennete götürüp cehennemden uzaklaştıracak davranışı haber verir misin?” dedi. Bunun üzerine Peygamber (sas) *‘Allah’a ibadet edip ona hiçbir şeyi denk tutmazsın. Namazı kılar, zekâtı verir ve akrabayı koruyup gözetirsin.’* diye buyurdu.”

[Buhârî, Edeb, 10]

bundan dolayı hep sahâbeye bu mânada bir bilinç aşıladı. Onlar, Allah hepsinden ebeden razı olsun, öyle doğru anladılar ki bu meseleyi, Efendimiz’in (sas) vefatının hemen arkasından bir bindiler atlarına, ellerine aldılar önlerindeki engelleri kaldırmak için kılıçları, bir yola koyuldular, çok yol aldılar; bir çiçeğe bile basmadan, dünyanın dört bir tarafına İ’lây-ı Kelimetullah’ın^[7] mesajını ulaştırdılar. Unutulmalıdır ki İ’lâ-yı Kelimetullah, davaların en mukaddesi, sevdaların en yücesi, hedeflerin en yükseği, amellerin en bereketlisi ve hayallerin en güzeli idi.

Eğer onların bu gayreti olmasaydı; bugün 2 milyara yakın Müslüman’dan bahsedilebilir miydi? Bugün Irak’tan Kafkasya’ya, Balkanlardan Afrika’ya, Endonezya’dan Japonya’ya, Afganistan’tan Kanada’ya, Doğu

Türkistan’dan ta Avusturalya’ya kadar ulaşan İslâm’ın sedasından bahsedilebilir miydi? Onlar, doğdukları, büyüdükları, bin bir hatıralarının olduğu Hicaz toprağını, İbrâhim’in şehrini, Kâbe’nin komşuluğunu, Resûlullah’ın komşuluğunu, Bakî’ Kabristanlığı’na defnedilmeyi ve daha nice şeyleri arkalarında bıraktılar, tek bir hedefe kitlendiler. Dediler ki, ‘varsın bu dünyada bedenlerimiz o topraklarda olmasın, varsın mezarlarımızın yerleri kaybolsun, varsın kabirlerimiz ezanın mahrum olduğu topraklarda olsun, yeter ki Muhammedî Sancak mahzun olmasın, o ses ve o seda âleme yayılsın, âlem bizim üzerimizden bu sesi duysun.’ Böyle dediler ve çıktılar yola... Çoğu bir daha dönemedi geldikleri

[7] Ebû Mûsâ el-Eş’ârî naklediyor, diyor ki: “Biz Resûlullah (sas) ile beraber oturuyorken Medine dışından bir adam yani bir bedevî geldi ve şöyle bir soru sordu: ‘Yâ Resûlullah! Bir adam, bir savaşa ganimet elde etmek için çıksa, bir diğeri başkaları tarafından övülmek, anılmak, taltif görmek için çıksa, bir başkası mevki, makam, şan için yani kendi konumunu yüceltmek için çıksa ve bunlar için cihad etse, bunların hangisi Allah yolundadır?’ Efendimiz (sas) bu soruya şöyle cevap verdi: “Her kim sadece ve sadece Allah’ın kelimesi en yüce olsun diye savaşırsa, onunkisi Allah yolundadır.” Buhârî, *Kitâbü’l-Cihâd*, 16; Müslim, *Kitâbü’l-İmâret*, 42.

topraklara ... Çoğu 10 sene, 20 sene, 30 sene evlerinden, barklarından ayrı kaldı. Bazıları evlerini terk ettiklerinde hanımları hamile idi, döndüklerinde 20 yaşlarında genç delikanlıları evlerinde görünce şaşırdılar ama onların kendi çocukları olduklarını öğrenince: “Demek ben 20 senedir atın üzerindeymişim, demek ben gideli 20 sene olmuş” diyerek kendi hallerine bile hayret ettiler.

Sizin değil canlarınıza, bindiğiniz atların nallarına kurban olalım... Siz ne iyi ettiniz geldiniz bu coğrafyalara... Hoş geldiniz, safalar getirdiniz. Eğer gelmeseydiniz bizim halimiz nice olurdu? Ey Ebû Ubeyde b. Cerrâh! Sen Hattay’a, Antakya’ya gelmeseydin, ey İyâd b. Ğanem! Sen Urfa’ya gelmeseydin, ey Safvân b. Muattal! Sen Adıyaman’a gelmeseydin, ey Cerîr b. Abdullah! Sen Anteb’e gelmeseydin, ey Hâlid b. Velîd! Sen Diyarbakır’a gelmeseydin, ey Hâbib b. Mesleme sen Erzurum’a gelmeseydin, ey Ebû Zer el-Ğifârî! Sen Ammuriye’ye, Afyon’a gelmeseydin, ey Ümmü Harâm! Sen Kıbrıs’a gelmeseydin ve ey Ebû Eyyûb el-Ensârî! Sen İstanbul’a gelmeseydin bizim halimiz nice olurdu? Kimimiz, Şaman, kimimiz Zerdüş, kimimiz Hıristiyan, kimimiz Mazdek kimimiz bilmem ne bela, bir sapkınlığa saplanır ve Rabbimizin huzuruna o dönüşü olmayan gidiş ile gider, mahvolurduk. Eğer siz gelmeseydiniz, tarih ne Selahâddin gibi şarkın en sevgili sultanını yazardı, ne Alparslan gibi komutanları yazardı, ne Kılıçarslan gibi kahramanları yazardı, ne büyük bir medeniyet olan Selçuklu’yu yazardı, ne 6 asırlık koca bir çınar olan Osmanlı’yı yazardı. Onları ortaya çıkaran siz oldunuz. 21 yaşındaki bir delikanlı olan Fatih Sultan Mehmed’in yüreğindeki İstanbul sevdası aslında sizin sevdanız idi. Âlem o sevdayı da, o aşkı da sizden öğrendi. Dolayısı ile neden İstanbul Efendimiz’in (sas) rüyası olmuştur, sorusunun cevabı olarak bu yazılanların üzerinden bunun sebeplerini anlamaya çalışalım.

Neden başka birine değil de bu şeref Ebû Eyyûb el-Ensârî’ye nasip olmuştur?

Bildiğimiz tarihi bir hakikat var ki, Hicri 48’den itibaren İstanbul üzerine başlayan seferler sırasında buraya gelen ordu içerisinde, içlerinde Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Fedâle b. Ubeyd ve daha nice sahâbînin de bulunduğu tam 63 sahâbî efendimiz vardı.^[8] Onlar de bu zorlu seferlere katıldılar ama

[8] İmam-zâde Es’ad Efendi, *Feth-i Kostantiniyye*, s. 19.

İstanbul'un manevî fatihi olmak Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye nasip oldu. Tabi bu bir istihdâm-ı ilâhî idi, bu bir sevk-i ilâhî idi, ancak beşer planında işin hikmetini anlayabileceğimiz bazı hususlarda olmalıydı. Âcizane biz bu iş için ashâb içerisinden Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin seçilmesinin beş temel sebebi olduğuna inanıyoruz.

Belki çok farklı tespitlerde yapılabilir, çok başka şeyler de söylenebilir ama özellikle bu beş temel nokta, aziz misafirimiz olan Ebû Eyyûb el-Ensârî'yi tanımamız açısından da bize bir imkân verecektir. Nedir bu beş temel nokta?

- 1- Hayatındaki Bereket
- 2- Hedefindeki İstikamet
- 3- Yüreğindeki Muhabbet
- 4- İlmindeki Selimiyet
- 5- Hizmetindeki Devamiyet

Şimdi bu beş hususu birer birer anlamaya çalışalım.

Hayatındaki Bereket

Ebû Eyyûb el-Ensârî, Medine'nin meşhur ailelerinden Neccaroğullarına mensuptur. Babası Zeyd b. Küleyb, annesi Hind bint Saîd'dir. ^[9] Onun hayatında biz çok farklı bir bereket görüyoruz. Malum olduğu üzere, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin uzunca bir ömrü vardı. Onun doğum tarihi konusunda ihtilaflar olsa da, milâdî 580 yılında doğduğunu tespit edebiliyoruz. ^[10] Yani nübüvvetten 30 yıl önce... İman ettiğinde 40 yaşlarındadır. O, İstanbul önlerine geldiğinde tarihler Hicri 48'i gösteriyordu. Vefat ettiğinde ise Hicri 52, milâdî 672 idi. ^[11] O günler tam 92 yaşındaydı. 92 yıllık ömrün, 52 yılı iman yolunda geçmişti. Neler görmüş, neler geçirmiş; nelere şahit olmuştu. 10 yıl fasılasız Efendimiz'in (sas) arkasındadır. Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye, Hayber, Mekke Fethi, Veda Haccı; yani Resûlullah (sas) nerede ise o oradadır. ^[12] Sonra teker teker Halifeler dönemini yaşayacaktır; Hz. Ali döneminde o fırtınalı zamanlarda hep Hz.

[9] İbn Sa'd, annesinin ismini Zehra bint Sa'd olarak verir. İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 557.

[10] Yıldırım, Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in Albümü*, s.396.

[11] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 460; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 122; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 10; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 559.

[12] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 459; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 122; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 10; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 557.

Ali'nin yanında yer alacaktır. Emeviler döneminde biraz zorlanacak ama o günlerde bile bildiği hakikatleri haykırmaktan bir an geri kalmayacaktır. ^[13]

İşte Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin böyle bir hayatı var. Ancak biz onun hayatını mevzubahis ettiğimiz zaman, tarihleri ne onun Müslüman olduğu günden, ne onun doğduğu günden başlatmalıyız. Daha gerilere giderek, Efendimiz'in (sas) nübüvvet tacını giymesinden yaklaşık 700 yıl öncesine dönerek, sözü ta oradan başlatmamız gerekir. Neden mi?

Medine'nin En Güzel Günü ...

Gelin bir Medine'nin en güzel gününe, Resûlullah'ın (sas) o günkü adı ile Yesrib'e teşrif ettiği o muhteşem güne bir gidelim. Efendimiz (sas) Kubâ köyüne Pazartesi günü ulaşmış, ulaşır ulaşmaz Külsüm b. Hidm'in vakfettiği arsa üzerine Kubâ mescidini inşa etmiş, orada 4 gün^[14] kaldıktan sonra^[15] babasının dayıları olan Neccâroğulları mahallesine doğru yola çıkmıştı.^[16] O gün, günlerden Cuma idi. Gidenler bilir, bugün Medine'de Cuma Mescidi diye bilinen yer, Kubâ Mescidi'ne 500 metre uzaklıkta bir yerdir. Ancak Efendimiz (sas) sabahtan öğlen vaktine kadar ancak bu kadarlık bir mesafe yürüyebilmiştir. Bunun sebebine gelince tüm ensar sokaklarda Efendimiz'i (sas) misafir etmek için adeta birbirleri ile yarışıyorlar, herkes: “Yâ Resûlullah! Bize misafir ol!” diye teklifte bulunurlarken, Efendimiz: **“Devemi bırakın, o memurdur, Allah'tan emir almıştır, nereye çökeceğini ona Allah söylemiştir”**^[17] diyordu. Böylece yol açılıyor, Efendimiz (sas) biraz ilerliyor, bu sefer bir başkası aynı teklifi dile getiriyor; Efendimiz (sas) ona da aynı şeyi söylüyordu. Sâlim b. Avfoğulları mahallesine gelince, Cuma vakti giriyor, Efendimiz (sas) burada ilk Cuma namazını kıldırıyor^[18] ve yoluna devam ediyordu. Ancak ikinci vakti Neccâroğulları mahallesine ulaşıyordu. Şimdi herkes merakla Kasvâ'nın^[19] nereye çökeceğini bekliyorlardı.

[13] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 459; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 122; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 11; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 557.

[14] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 162; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 224.

[15] 14 gün kaldığı yönündede rivayetler vardır. Bkz: Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 212; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 198.

[16] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 163; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 224.

[17] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 163, 164; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 225.

[18] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 163; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 225.

[19] *Kusvâ* şeklinde telaffuz edilmiştir. Onun *Ced'â* ve *Adbâ* diye isimlendirildiği de olmuştur. İbn Huzeyme, *es-Sahih*, IV, 262; Beyhaki, *es-Sünen*, IV, 332.

Kasvâ'nın önü açıldı; Efendimiz (sas) devesinin üstündeydi, devesi yürüdü, yürüdü ve bir hurma kurutma harmanı olarak kullanılan arsanın önüne çıktı. Efendimiz (sas) devesinin üstünden indi; Kasvâ, bir daha hareket etti, biraz ileriye bir eve doğru yürüdü; sanki Efendimiz'e (sas) o ev için de bir mesaj veriyordu; bir daha geri döndü ve ilk çıktığı yere yeniden çıktı ve o anda da garip sesler çıkardı. Bunun üzerine Efendimiz (sas) dedi ki: **"Devemin çıktığı yer Mescidimizin yeri olacak, buraya en yakın olan ev de konaklayacağımız ev olacaktır."**^[20]

Devenin çıktığı yer Sehl ve Süheyl adlı iki yetim çocuğa aitti. Bu yetimlerin velisi Es'ad b. Zürrâ idi. Yaşları 15-16 olan bu delikanlılar bu hadiseye o kadar sevinmişlerdi ki, hemen koşmuş Es'ad'ın yanına ve ona şöyle demişlerdi: "Söyle Allah Resûlü'ne, biz bu bahçemizi Allah için infak ettik!"^[21] Es'ad b. Zürrâ, Efendimiz'e bu durumu arz edince, Efendimiz (sas): **"Hayır, arsaya biz talip olduk, onun için bedeli ne ise ödeyip, alacağız."** dedi.^[22] Bu sözleri Hz. Ebû Bekir duyunca hemen öne atıldı; bu işte de ilk olma ayrıcalığını kimselere kaptırmadan, Es'ad ile bu arsanın bedeli konusunda konuştu ve neticede 10 dinara arsayı satın aldı.^[23] Hz. Ebû Bekir (ra) bu hayrı da kimselere bırakmadı, burada da yine ilk olma, öncü olma ayrıcalığını korudu.

Efendimiz'in (sas) devesi Kasvâ o yere çöker çökmez, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Zeyd b. Hârise ile birlikte Allah Resûlü'nün (sas) eşyalarını aldığı gibi evine taşıdı. Kasvâ'nın çıktığı yere en yakın ev, onun evi olduğu için hiç beklememiş, kimselerin bir şeyler söylemesine fırsat vermemişti. Bunun üzerine ensardan bazıları Hz. Peygamber'e demişlerdi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Eyyûb, eşyanızı kendi evine taşımakla hissesini almış oldu, siz de başka bir eve şeref verse-niz olmaz mı?" Hz. Peygamber (sas) be teklife karşı şunu söyledi: "Kişi eşyası ile beraber olmalı!"^[24] Bu sözden sonra Hz. Peygamber (sas) Ebû Eyyûb'un evine gitti. "

O büyük insan, böylelikle Hz. Peygamber'e (sas) 6 ya da 7 ay mihmandarlık yaparak tarihe geçecek^[25] ve bu toprakları şerefendirerek, bu toprakların

[20] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 164; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 225.

[21] İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 227.

[22] Es'ad b. Zürrâ, tek geçim yerleri o arsa olan Sehl ve Süheyl isimli o yetim çocuklara, Beyâdoğulları mahallesinde kendine ait bir tarlayı bedelsiz olarak verecekti. İsfahânî, *Marifetü's-Sahâbe*, I, 263.

[23] İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-Eser*, I, 196.

[24] Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, I, 180.

[25] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 164; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 225.

Kendi Lisanından

Bir gün Ebû Eyyûb el-Ensârî'yi Resûlullah'ın (sas) kabrine başını dayamış olduğu halde ağlarken gören Mervân b. Hakem bu hareketinin sünnete aykırı olduğunu söyleyince Ebû Eyyûb, "Ben bu mezar taşına değil Resûlullah'a (sas) geldim. O (sas), 'din işlerini ehliyetli kimseler üstlendiği zaman kaygılanmayın; ancak ehil olmayanlar başa geçince ne kadar ağlasanız yeridir.' dediğini duymuştum." diye cevap verdi.

[Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXVIII, 558]

insanına da mihmandarlık yapacaktı. Bizim ev sahibimiz de odur değil mi? Çünkü o bizden önce burayı şerefletirmişti.

Neden O Ev?

Neden Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evi, bu iş için seçilmişti? Dikkat edelim, seçen Allah'tı, deveye o işi yaptıran Allah (cc) idi. Peki neden? Gelin o günden bir 700 sene öncesine gidelim. Yemen Kralı Rebîa'dan sonra tahta geçen Ebû Kerb civar yerleri hükümrana katmak için harekete geçer ve Yemen'den ta Medine'ye o günkü ismi ile Yesrib'e kadar gelir. Medine ahali hükümdara karşı koymak için harekete geçince Ebû Kerb sinirlenir ve taş üstünde taş bırakmamaları için askerlerine emir verir. Bu emri duyan Kurayzaoğulları'na mensup iki Yahudi genç âlim, Ebû Kerb'in huzuruna çıkarlar. Bu genç âlimler derler ki: "Ey Melik! Gel bu sevdadan vazgeç, Çünkü burası son Nebî'nin hicret edeceği yurttur. Burası ona vatan olacaktır. Eğer sen burayı yıkarsan Allah'ın gazabına müstahak olursun. Eğer buraya dokunmazsan Allah senden hoşnut olur." Gençlerin bu sözleri Melik Ebû Kerb'i derinden sarsar. O güne kadar din namına bilgisi çok sınırlı olan Melik, gençlerle bir anlaşma yaparak, Yesrib'e saldırmaktan vazgeçer. Der ki: "Benimle Yemen'e geleceksiniz ve bana dininizi ve gelecek olan son elçiyi anlatacaksınız. Eğer şartımı kabul ederseniz, ben de beldenize el sürmeyeceğim." Bu şart gereği anlaşılır ve bu iki Yahudi genç Yemen'e giderler. Tarihçiler Yemen'e Yahudiliğin girişinin bu gençler vasıtası ile olduğunu bize söylerler.^[26]

[26] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 61; İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 272.

Ebû Kerb sarayında bu gençleri ağırlar, her gün bunlardan Yahudilik hakkında bilgiler alır ve son elçinin vasıflarına dair müjdeleri dinler. Bir gün gördüğü bir rüya üzerine Kâbe'ye çok güzel bir örtü hediye eder ve Kâbe ilk kez Ebû Kerb'in gönderdiği Yemen işlemeli güzel bir örtü ile örtülür.^[27] Günler geçtikçe iman yüreğinde öyle bir yer edinir ki Ebû Kerb'in, daha fazla son elçinin firakına dayanamaz; tahtı, sarayı terk ederek Medine'ye gelir. Burada bir arsa satın alır, üzerinde bir ev inşa ederek gelecek son Nebî'yi beklemeye başlar. Ama beklenen gelmeyecektir; daha âlem ona merhaba demeye hazırlanmamıştır. Ebû Kerb, Yesrib'te yıllar yılı yaşayacak ve orada Es'ad el-Himyerî diye meşhur olacaktı.^[28] Sabırlar tükenecek, ömürler tükenecek ama son elçi gelmeyecekti. Ebû Kerb yaşlanacak ve ölüm döşeğinde iken Lemis ve Vahab isimli iki çocuğunu çağırarak ve onlara bu konuda çeşitli vasiyetler ederek, son elçinin hasreti ile bu dünyadan çekip gidecekti.^[29] Ebû Kerb'in bu evi nesiller boyunca el değiştirecek, en son bu evi Hâlid b. Zeyd yani Ebû Eyyûb el-Ensârî alacaktı.

Ebû Eyyûb el-Ensârî, Efendimiz (sas) evine teşrif buyurduğunda O'na -riyayetler ihtilaflı ya taşın üzerine, ya bir deri parçasına ya da nesiler boyunca dilden dile dolaşıp, hafızalara kazınan- bir şiir okur. Efendimiz (sas) bu şiiri duyunca: *"Selam olsun Tübbâ Melikine, selam olsun Ebû Kerb'e, selam olsun Es'ad Himyerî'ye!..."* diyecekti.^[30] Demek Kasvâ'nın o evin önüne varışı, Ebû Eyyûb el-Ensârî'den önce Es'ad el-Himyerî'ye verilmiş bir selam, verilmiş bir hediye idi. Vefaya karşı bir vefa idi.

İşte Ebû Eyyûb el-Ensârî demek, böyle bereketli bir hayat demektir. On dan bahis açtığımızda işi buradan başlatmalı, sözü Neccâr oğulları'ndan olan Efendimiz'in (sas) dedesi Abdulmüttalib'in annesi Selmâ bint Amr'a^[31] getirmeli, babası Abdullah ile devam etmeli, sonra Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye söz getirmelidir. Böyle olduğu için hayatındaki bereket diyoruz.

[27] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 58; İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 274.

[28] İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 277.

[29] İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 277.

[30] İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 277.

[31] Yıldırım, Muhammed Emin, Hz. Peygamber'in Albümü, s. 64, 65.

Hedefindeki İstikamet

Neden bu şerefe Ebû Eyyûb el-Ensârî nail oldu sorusuna verilecek ikinci cevap: onun hedefindeki istikametti.

Hicret'in 5. yılı, Hendek gazvesi öncesi hazırlıkların yapıldığı sıralar, Efendimiz (sas) Selmân-ı Fârisî'nin görüşünü kabul ederek, düşmana karşı Medine'yi savunma amaçlı hendekler kazılmasını emretmiş; sahâbe de bu emir üzere derhal kendi içlerinde gruplar oluşturarak, son derece meşakkatli ve o zamana kadar da Arabistan'da bir benzerinin görülmediği o zorlu işe başlamışlardı. Hendekler kazılırken onların karşısına koca bir kaya çıkmış, ne yapmışlarsa kayayı yerinden edememişlerdi. İşin neticesinde Hz. Ali'nin dediği gibi: *"Ne zaman bizim başımız sıkışsa Efendimiz'e iltica ederek, O'na gider yardım istedik."*^[32] O günde öyle olmuş, yine Hz. Peygamber'e durum arz edilmiş ve O'ndan yardım istenmişti... Efendimiz (sas) kayanın olduğu yere gelmiş, eline almış kazmayı geçmiş o koca kayanın başına: **"Bismillahi Allahu Ekber"** demiş ve vurmuş kazmayı kayaya; semaya kıvılcımlar yükselmiş, ikinci vuruşta yine aynı manzara, üçüncü vuruşta da yine aynı manzara ve kaya nihayet üçüncü vuruşta paramparça olmuştu. O anda tekbir sedaları Hendek savaşının yapılacağı o yerden yükselmeye başlamıştı. Sonra Efendimiz (sas) dönmüş ashâbına: **"Semaya çıkan o kıvılcımları gördünüz mü?"** demiş. Onlar: **"Gördük Yâ Resûlullah!"** demişlerdi. Efendimiz (sas): **"O kıvılcımların ne olduklarını sizlere haber vereyim mi?"** diye sormuş, sahâbe meraklı bakışlarla: **"Evet, Yâ Resûlullah!"** demişlerdi. Efendimiz (sas) buyurmuşlar ki: **"İlk kıvılcım ile Cebrâil geldi ve bana Kisra'nın (Sasanilerin) saraylarının ve topraklarının fetih müjdesini verdi. İkinci kıvılcım ile Cebrâil geldi ve bana Kayser'in (Rum/Bizans) topraklarının fetih müjdesini verdi. Üçüncü kıvılcım ile Cebrâil geldi ve bana San'a'nın ve Yemen topraklarının fetih müjdesini verdi."**^[33]

Bu üç müjde orada hazır bulunan ashâbın yüreklerine ekilmiş birer emel tohumu, birer hedef ufkü, birer ümit tomurcuğu olmuştu. Bu sözden sonra ashâb çoktan o güne kadar Mekke ile sınırlı olan bakışlarını –ki unutmayalım o günlerde daha Mekke fethedilmemişti- Hicaz'ın ötelere, o devrin iki süper gücü olan Sasanî ve Rumlar üzerine çevirmişlerdi. Hedefler ve emeller büyüdüğü

[32] İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, I, 138.

[33] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXX, 625; İbn Hişâm, *es-Sire*, III, 230; Beyhâkî, *Delâil*, III, 417.

Şâhidlerin Dilinden

Abdullah b. Abbas (ra), Basra'ya gelen Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye: "Senin vaktiyle Hz. Peygamber'e yaptığın gibi ben de bugün sana hizmet etmek istiyorum!" diyerek konağını ona bıraktı.

[Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 53]

için adımlar da büyümüştü. Sadece bakışları Mekke ile sınırlı olmadığı için Allah onlara bu hadisenin (Hendek gazvesi) üzerinden 3 yıl geçmemişti ki Mekke'yi,^[34] 5 yıl geçmemişti ki Yemen'i,^[35] 9 yıl sonra da Sasanî topraklarını Kâdisiye'de elde edilen zafer ile nasip etmişti.^[36] Bu nebevî müjdenin üzerinden yine 9-10 yıl geçmeden Herakliyus yaşlı gözlerle Şam topraklarına bakmış: "Elveda Suriye! Ebediyen elveda..."^[37] diyerek, o toprakları terk etmek zorunda kalmıştı.

Büyük Bir Rüya: İstanbul...

Ashâba böyle bir emel ve böyle bir hedef belirleyen Efendimiz (sas) İstanbul'un hedefini de belirlemiş ve bu büyük müjdenin tohumlarını yine onların yüreklerine ekmışti. Bişr el-Ğanevî (ra) naklettiğine göre Efendimiz (sas) bir gün şöyle buyurmuştu: "**Kostantiniyye/İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan; o ordu ne güzel ordudur.**"^[38] Müjdeyi veren Allah Resûlü'dür; böyle olduğu için gerçekleşeceği yönünde ashâb da en ufak bir tereddüt ve şüphe yoktur. Bu sözü, bu müjdeyi Efendimiz (sas) tam olarak ne zaman söylemiştir bunu bilmiyoruz; ancak ihtimaldir ki; Hicretin 5. yılı ya da sonrasındaki bir zaman diliminde söylemiştir. Hendek gazvesine ve bu müjdeye şahit olan sahâbilerden biri de bu müjdeye muhatap olmak için ilerleyen yaşına aldırmadan İstanbul'a kadar gelen Ebû Eyyûb el-Ensârî idi.

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (ra) ilk İstanbul seferi ne zamandı? Hicri 48 idi. Demek ki, Ebû Eyyûb el-Ensârî tam 43 yıl bu hedef ve emele tabir caiz ise kilitlenmiştir. Bu nasıl bir istikamet, nasıl bir güven, nasıl bir aşk ve sevdadır,

[34] İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 54; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 832.

[35] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, III, 1080; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 171, 172.

[36] İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 407, 408; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 80, 81.

[37] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 114.

[38] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 335; Buhârî, *et-Târihu'l-Kebir*, I, 81; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, II, 24; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 422.

anlamak gerçekten zordur. Düşünün, bugün verdiği kararı yarın değiştiren, bugün belirlediği hedefi yarın zor gördüğü için rafa kaldıran, bugün okuduğu bir kitaptan etkilenip onunla kendine bir hedef belirleyip, yarın bir gazetede okuduğu haber ile o hedefinden vazgeçen günümüz insanı nasıl olur da böyle bir hedefteki bu istikameti anlayabilir ki?

43 yıl boyunca bir insan nasıl bu müjdeye nail olmak için yanıp tutabilir ki? Biz Ebû Eyyûb el-Ensârî'yi Efendimiz'in (sas) vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'in hilâfet yıllarında, 2,5 yıl bu zorlu zamanlarda Ridde savaşları başta olmak üzere, Yermük, Yemâme, Üsâme ordusu gibi cihad ve fetih adına ne var ise bunların hepsinde görüyoruz.^[39]

Hız. Ömer'in hilâfet günleri gelince de, 10,5 yıl sürecek bu uzun ve bereketli yıllarda, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hayatında değişen hiçbir şey olmayacaktı. Bu 10,5 yıl boyunca katılmadığı savaş kalmayacak, onlarca görevlendirmenin muhatabı olacak, hiçbir zaman: "Niye hep ben; bu sefer de bir başkası gitsin; benden başka kimse yok mu?" gibi sözlerin sahibi olmayacaktı. O bir istikamet insanı olduğu için, belirlediği hedefine kilitlendiği için böyle sözler onun lisanından çıkmayacaktı.

Hız. Osman'ın hilâfet günleri geldiğinde ise 12 yıl boyunca; Ümeyyeoğullarının devlet üzerindeki bazı olumsuz tasarruflarda bulunmalarına rağmen Ebû Eyyûb el-Ensârî, hiçbir şeye takılmadan, bahaneler dillendirmeden cihad meydanlarında dolaşp duracaktı.^[40]

Hız. Osman'ın şehâdetinden sonra hilâfet makamına Hız. Ali geçince, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Kur'ân perspektifinden Ehl-i Beyt'in ne demek olduğunun bilincinde biri olarak hep Hız. Ali'nin yanında yer almıştır. Cemel'de Sıffin'da,^[41] Nehveran'da, yani Hız. Ali nerede ise o da orada olmuştur.^[42] Neden peki? Çünkü O defaatle Efendimiz'in (sas) kutlu lisanından Hız. Ali'nin hak ve hakikat namına neler yapacağına dair nebevî ihbarları duymuştu. Bunun bir gereği olarak

[39] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 459; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 122; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 10; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 557.

[40] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 459; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 122; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 10.

[41] Zehebi, Hâkim'den yaptığı nakille, Ebû Eyyûb el-Ensari'nin Sıffin'e katılmadığını söyler. Bkz: Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 57.

[42] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 459; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 122; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 10; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 557.

“Haklı olmak kadar haklı kalmakta önemlidir” diyen Hz. Ali’nin yanında yer almış, kendisine verilen vazifeleri yerine getirmiştir. Hz. Ali şehit olunca, bu sefer Hz. Hasan’ın yanında yer almış, Hz. Hasan vahdet adına hilâfet vazifesinden çekilince, yüreğinde bir kırıngılık olmasına rağmen o, meydanlardan çekilmemiştir.

Hız. Muâviye döneminde bazı olumsuz hadiselerle şâhit olmasına rağmen, yine hiçbir şeye takılmadan seferden sefere koşup durmuştur. Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin kendine hedef olarak belirlediği ilkeyi ifade ederek şöyle diyordu: “Sefer, Efendimiz’in (sas) hayatındaki en büyük sünnetlerden biridir. O (sas) 10 yıllık Medine hayatında 28 gazveye çıkmıştır. Ben de en az, sene de bir sefere çıkmalıyım.”^[43] O büyük sahâbi yine diyordu ki: “İyice anlayın; ‘Allah, yolundaki savaşa ister hafif, ister ağır olarak gidin!’^[44] buyurmuştur. Ben de hem hafif, hem de ağır olarak savaşa gitmiş olmaktan başka bir şekilde kendimi görmedim.”^[45]

İstikamet olmasa bu sözler söylenebilir mi? Sünneti ihya etme ne demektir, bu sözler üzerinden düşünmeye değerdir. Sünnet sadece bazı şekil ve davranışlardan oluşmuyordu ki? Sünnet; Müslümanca düşünme ve Müslümanca yaşamının adı idi; Ebû Eyyûb el-Ensârî de Müslümanca düşündüğü için Müslümanca tavırlar ortaya koyuyordu. Bu amaçla, kâh Şam topraklarına, kâh Anadolu’ya, kâh Kıbrıs’a, kâh Kostantiniyye’ye gidiyor; ne yaşına, ne başına, ne var olan olumsuzluklara takılmıyordu? İstikamet ile yıllar önce Resûlullah’ın (sas) kendileri için gösterdiği hedefe varmak için gayret gösteriyordu.

Hedefinde derin bir istikamet olan Ebû Eyyûb el-Ensârî, İstanbul üzerine ordular hazırlandığı zaman, yaşı 90’lara merdiven dayamıştı. Ama o büyük bir cihad aşkı ile kılıcını, kalkanını almış ordunun içerisine katılmıştı. Birileri onu askerler içerisinde görünce: “Ey Ebû Eyyûb! Sen daha dün Ali’nin yanında Muâviye’ye karşı savaştın. Şimdi Muâviye’nin hazırlattığı ordunun içerisinde sefere çıkmaya hazırlanıyorsun bu olacak iş mi?” demişlerdi.^[46] Hız. Ebû Eyyûb’un verdiği cevap gerçekten üzerinde düşünülmesi gereken bir cevaptır. O diyecekti ki: “O başka, bu başka... Beni bu sefere dâhil eden şey, Kostantiniyye’ye

[43] Zehebi, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, IV, 54.

[44] Tevbe 9/41.

[45] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 558.

[46] Zehebi, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, IV, 54.

ilk gaza edeceklere Hz. Peygamber'in diliyle vaadedilen ecre nail olmaktadır. Bana ne orduyu kimin hazırladığından, ben sefere dâhil olur, ecrimi alırım.” [47]

Hicri 48'deki o ilk sefere gidilir, bir şey yapılmadan geri dönülür.^[48] İkinci İstanbul seferine Hz. Muâviye, oğlu Yezîd'i komutan olarak atar. Bu Ebû Eyyûb el-Ensârî'yi çok rahatsız eder; Yezîd gibi birinin komutasında İstanbul'a gelmeyi istemez ve seferden geri kalır. Ancak içi içini yer; bunu istikametine yakıştırır; bir sonraki sene düzenlenen orduya hemen katılır ve der ki: “*Fılan kişinin komutan olması mühim değil; mühim olan Allah için yapacağım cihaddır.*”^[49] Bunun üzerine orduya dâhil olur ama yine içi rahat etmez, Yezîd'in komutasına girmez, öncü birliklerin komutanı olan Süfyân b. Avf'ın komutasında savaşır; o sefer Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin son seferi olacaktır.

Sefer sırasında hastalanacak, vasiyeti gereği surların içlerine kadar gidilebilecek en uç noktaya kadar götürülecek ve oraya defnedilecektir. Hastalandığında yanındakilere şöyle demişti: “Ölürsem, düşmanla savaşmak üzere saf olduğunuz zaman, beni de [cenazemi de] kendinizle beraber [savaş meydanına] götürün. Düşmanla savaşmak üzere karşılıklı olarak saf düzenine girdiğiniz zaman, beni ayaklarınızın altına defnedin! Size Resûlullah'tan (sas) duyduğum bir hadisi anlatacağım. Eğer ağır hasta olmasaydım, onu size anlatmayacaktım. Resûlullah'tan (sas) şöyle dediğini duydum: “Kim Allah'a şirk koşmaksızın ölürse, [neticede] Cennete girer.”^[50]

Vefat edince Müslüman askerler bu vasiyet gereği o günler 92 yaşında olan o büyük kahramanın naaşını düşmanla çarpışa çarpışa bugün metfun/meskûn olduğu yere kadar getirir^[51] ve oraya defnederler.^[52] O günden sonra yıllarca Ebû Eyyûb el-Ensârî, Bizanslılar'ın egemenliği altında olan o topraklarda kalır, sonra

[47] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 558; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 460.

[48] Abdüşşâfi Muhammed Abdüllâtîf, *el-Âlemü'l-İslâmî fî'l-asri'l-Emevî*, s. 249; Muhammed es-Seyyid el-Vekil, *el-Emeviyyûn beyne's-şark ve'l-garb*, I, 58-59; Yûsuf el-Aşş, *ed-Devletü'l-Emeviyye*, s. 157.

[49] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 558; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 460.

[50] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 557; Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 58.

[51] Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hastalığı devam ederken ordu komutanı Yezid b. Muâviye onu ziyaret gelir. Yezid'e der ki: “Benden halka (askerlere) selam söyle. (Öldüğümde) Beni alıp, ellerinden geldikince uzaklara götürsünler!” Yezid de onun selâmını ve söylediklerini halka anlatınca, onlar da onun selâm ve mesajını alarak cenazesini götürebildikleri yere kadar götürdüler. Bkz: İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 558, 559.

[52] Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 54.

Fâtih Sultan Mehmed'in (v.886/1481) fethi ile o büyük rüyasına kavuşur. Akşemseddin hazretlerinin (v.863/1459) keşfi ile de onun mezarı bulunur.^[53]

Allah aşkına dikkat edelim, hedefte bu düzeyde bir istikamet olmasa böyle bir süreç ve böyle bir netice hiç olur muydu?

Yüreğindeki Muhabbet

Neden bu şerefe Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin nail olduğunu anlayacağımız üçüncü husus onun yüreğindeki derin muhabbettir. O gerek Es'ad el -Himyerî'nin mektubundan, gerek Es'âd b. Zûrâre'nin sözlerinden, gerekse ileride kendisine muhacir kardeşi kılınacak Mus'ab b. Umeyr'in^[54] sözlerinin üzerinden Efendimiz'i (sas) tanımış, hicret sonrası bu tanıma, bu marifet daha da ileri düzeye taşınmış, marifette derin bir muhabbete sebep olmuştu. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin yüreğindeki muhabbete dair çok şeyler söylenir, ama biz sadece birkaç örnek üzerinden bunu anlamaya çalışacağız ama öncesinde dikkatleri bir nokta üzerinde biraz yoğunlaştıralım.

Bir yürekte, Hz. Peygamber'e karşı muhabbetin olup, olmadığını o hayatta *ittiba* ve *teslimiyetin* ne kadar olduğuna bakarak anlayabiliriz. Hepimiz çoğu zaman Allah'ı, Resûlullah'ı, Kur'an'ı, Sahâbe'yi sevdiğimizi söylüyoruz; Allah gerçek mânada sevmeyi hepimize nasip etsin. Gerçekten sevip, sevmediğimizi anlamak istiyorsak, bakmamız gereken nokta şurasıdır; ne kadar hayatlarımızda ittiba ve teslimiyet var!? Bunu hiç unutmadan şimdi Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin muhabbetini anlamaya çalışalım.

Resûlullah'ın (sas) devesi Kasvâ, onun evinin önünde çökünce, Ebû Eyyûb hemen Efendimiz'in (sas) eşyalarını evine götürdü. Onun evi iki katlı idi,

[53] Akşemseddin hazretlerinin menâkıbında hadise şöyle anlatılır: "Pes, Konstantiniyye fetholdu. Sultan Muhammed Han, Akşemseddin'den Ebû Eyyûb'un kabri-i şeriflerini tayin eylemek iltimas eyledi. Şeyh dahi ol kabri şerifi orman arasında bulup asasını Ebû Eyyûb hazretlerinin göbeği üzerine tayin eyledi. Bazı kimseler asayı giderüp asanın yerine nişan edüp ol nişanı gizleyip Şeyh'e varup ol nişan belirsiz oldu dediler. Şeyh yine geldi. Asasını dikti. Kazdılar, gizledikleri nişanın üzerine dikilmiş... Kabri şerifin kurbinde bir ayazma çıktı. Öyle olsa Sultan Muhammed Han ve sair devlet kabri şerifin üzerine geldiler. Kazdırdılar. Şeyh'in buyurduğu alametler zahir oldu. Taşla yapılmış kabri-i şerifi ve ayazma zahir oldu. Sultan Muhammed mezar-ı şerifi yaptı ve şeyh dünyadan ve ahiretten muradı ne ise hasıl olur. Enisi, *Menâkıb-ı Akşemseddin*, II, 12.

[54] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 557; Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 54.

Âlimlerin Dilinden

Sultan II. Selim (v. 982/1574) Ebû Eyyûb el-Ensârî hakkında
şöyle bir şiir kaleme almıştır:

Alemdâr-ı kerîm-i şâh-ı iklim-i risâletsin
Muînîm ol benim dâim, be-hakk-ı Hazret-i Bârî,
Selîm İlhâmî her dem, yüz sürer bu Ravza-i pâke,
Şefâatle kerem kıl yâ Ebâ Eyyûb el-Ensârî

[Bu şiir Hattat Yesârî-zâde tarafından bir levha halinde yazılarak Hz. Ebû Eyyûb'un türbesine hediye edilmiştir ve günümüzde türbede asılıdır.]

anında üst katını Efendimiz (sas) için boşalttı; eşyalarını oraya taşıdı. Efendimiz (sas) eve gelince, kendisi için üst katın hazırlandığını gördüğünde: **“Ey Ebû Eyyûb! Benim gelenim gidenim çok olur; ben sizlere rahatsızlık vermek istemem; onun için alt kat benim için daha uygun”**^[55] diyerek alt katta kalmak istedi. Ebû Eyyûb el-Ensârî isteme istemeye kabul etti ve bir daha eşyaları aşağıya taşıdı. Ama o gün sabaha kadar yatamadı. Sabah olur olmaz Efendimiz'in (sas) yanına geldi: **“Yâ Resûlullah! Vallahi siz alt katta olunca bizim gözümüze uyku girmeydi, sizi rahatsız ederiz, sizinle Cebrâil arasına gireriz korkusu ile bu gece yatamadık, ne olur yukarı siz çıkın, biz altta kalalım”** dedi. Efendimiz: **“Hayır, benim yerim böyle iyi”** diyerek onu geri gönderdi.^[56]

Birkaç gün böyle geçti, geçti ama Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin gözüne uyku girmiyordu. Bir akşam ellerindeki su testisi düştü ve yukarıdan aşağıya su sızmaya başladı. Anında buldukları yorgan veya kumaşlar ile suyu kurutmaya çalıştılar ama tahtaların arasından su gittiği kadar gitmişti. Derken Ebû Eyyûb bu işin yakasını bırakmadı, en sonunda Efendimiz'i (sas) ikna ederek yukarı kata Efendimiz'i çıkarttırdı.^[57]

Hatırlanacağı üzere yedi ay o evde Efendimiz (sas) misafir kaldı; nasıl bir muhabbet ile hem Ebû Eyyûb, hem hanımı Ümmü Eyyûb ellerinden geldiğince

[55] Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, I, 185.

[56] İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 122; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 10.

[57] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 55; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 460.

ikram ve ihtiramda bulundular sayfalar boyunca anlatsak bitiremeyiz. Birkaç tanesini hatırlayacak olursak, Ümmü Eyyûb her gün yaptığı yemekten önce Resûlullah'a (sas) gönderir, onun yemeyip tabakta bıraktığını da: *"Bu yemeğe Resûlullah'ın mübarek elleri değmiştir"* diyerek, onlar yerlerdi.^[58]

Yine bir gün bir kap yemek gönderilmiş, yemeğin içerisinde soğan, sarımsak olduğu için Efendimiz (sas) yememişti. Ebû Eyyûb el-Ensârî, tabağı geri almaya geldiğinde bir de baktı ki, yemeğe hiç el sürülmemiş, hemen: *"Yâ Resûlullah! Beğenmediniz mi bu yemeği?"* demişti. Efendimiz: *"Yok beğenmeme değil. Yemeğin içerisinde soğan, sarımsak vardı, onun için yemedim."* demişti. Ebû Eyyûb el-Ensârî: *"Haram mı Yâ Resûlullah!"* diye sordu. Efendimiz: *"Hayır, ben insanlarla çokça haşır neşir oluyorum, onlara rahatsızlık vermemek için yemedim. Bundan dolayı ben hoşlanmadım ama siz yeyin!"* diye cevap vermişti. Bunun üzerine Ebû Eyyûb el-Ensârî, yemeği aldı, evine döndü ve hanımı Ümmü Eyyûb'e olanları anlattı. İki sinin söylediği söz şu oldu: *"Vallahi Resûlullah'ın hoşlanmadığından biz de hoşlanmayız, onun yemediğini biz de yemeyiz."*^[59] Muhabbet, böyle bir muhabbeti...

İlimdeki Selimiyet

Ebû Eyyûb el-Ensârî için söyleyeceğimiz dördüncü husus onun ilimdeki seviyesi ve bu seviyeyi muhafaza etmesindeki hassasiyeti idi. O büyük kâmet, 10 yıl Resûlullah (sas) ile beraber olmanın avantajını kullanmış, okuma yazma bildiği için vahyin emin kâtiplerinden biri olmuş,^[60] sonraki yıllarda da hem rahle, hem de cihad ehli olmuştur. Gerçi onun bize rivayet ettiği hadis sayısı, ömrüne oranla biraz azdır, bunun temel iki sebebi de cihad meydanlarında olması ve rivayet konusundaki titizliğidir. Bugün biz hadis külliyatımızda ondan rivayet edilen 155 tane^[61] hadis okumaktayız.^[62] Biz Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin ilimde vardığı seviyeyi bugün fıkıh kitaplarımız üzerinden anlıyoruz. O sahâbe içerisinde fetva verecek kadar ilmi birikimi olan birisidir.^[63] Onun verdiği fetvalar üzerinden bugün biz 'Hac, Zekât, Namaz, Cihad, Ahlak' meselesinde onlarca

[58] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 460; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 122.

[59] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 460; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 122.

[60] Kettâni, *et-Terâtibu'l-İdâriyye*, I, 267.

[61] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 259.

[62] Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin rivayet ettiği hadis sayısını, 210-215 olarak veren kaynaklarda vardır. Bkz: Cemal Söğüt, *Meşhur Eyüp Sultan*, II, 263, 264.

[63] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 303.

hüküm okumaktayız. Bu konuda da çok şey söylenir de; biz, biri Kur'ân'ın anlaşılması, biri de Hadis rivayetindeki hassasiyetini anlayabileceğimiz iki örnek üzerinden onun ilmindeki selimiyetini anlamaya çalışalım.

Eslem Ebî İmrân isimli râvi naklediyor, diyor ki: “Biz Kostantiniyye seferindeydik. Mısır ordusunun başında Ukbe b. Âmir, Şam ordusunun başında ise Fedâle b. Ubeyd vardı. Kostantiniyye'den büyük bir ordu çıkararak saf tuttu. Biz de onlarla savaşmak üzere saf tuttuk. Müslümanlardan bir kişi Rumlar'a hücumda bulundu; onların arasına girdi, sonra dönerek geri geldi. Halk o kişiye bağırarak, “SübhaneAllah! Bu kişi kendi eliyle kendisini tehlikeye attı. Hâlbuki Allah, Kur'ân'da böyle yapılmasını hoş görmemişti” dediler. Bu sözler karşısında Ebû Eyyûb el-Ensârî ayağa kalktı ve: “Ey İnsanlar! Siz bu ayeti yanlış anlıyorsunuz. Bu âyet biz ensar hakkında nazil oldu” dedi. Devamla “Allah dinini azı kıldıktan ve yardımcılarını çoğalttıktan sonra biz de peygamberden gizli olarak bir kısmımız diğerine: ‘Bizim mallarımız tamamen gitti. Biz mallarımızın arasında bulunsak, zayi olan mallarımızı yeniden kazansak ne güzel olur!’ dedik. Bunun üzerine Allah Teâlâ: **“Allah yolunda mallarınızı sarf ediniz. Fakat kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. İyilik edin, çünkü Allah iyilik edenleri sever.”**^[64] ayetini bizim yanlışımızı düzeltmek maksadıyla indirdi. Böylece anlaşıldı ki, cihadı terk edip mallarımızla uğraşmak bizi tehlikeye sürükleyecek bir davranıştır.”^[65] Görüldüğü gibi nüzûl ortamı ve nüzûl sebebinin Kur'ân'ın anlaşılmasında ne kadar önemli bir yeri vardır. İşte bunu bize Ebû Eyyûb el-Ensârî, ilminin selimiyeti adına böyle anlatıyor.

Hadis naklindeki hassasiyetine bakalım. Bir hadis duymuş Efendimiz'den Ebû Eyyûb el-Ensârî ama aklında doğru kalıp kalmadığından emin değil... Bu hadisi Efendimiz'den (sas) duyduğu zaman yanında bu bölümde adını çok zikrettiğimiz bir sahâbî olan o günlerin Mısır valisi Ukbe b. Âmir'de var... Hassasiyete dikkat edelim, bu hadisi doğrulatmak için Medine'den kalkıyor, ta Mısır'a gidiyor. Bugün böyle bir iş için uçakla bile gidilmez, bazen aklımıza geliyor bir hadis, üşeniyoruz kitaplardan tasdik ettirmeye ama hassasiyet bu, çıkıp Mısır'a gidiyor. Ukbe b. Âmir'in yanına gidince, Ukbe çok seviniyor, onu ağırlamak istiyor ama Ebû Eyyûb el-Ensârî geliş maksadını söylüyor, diyor ki: “Ben bu raya senden bir hadisi sormak için geldim. Hz. Peygamber'in (sas) bu hadisi

[64] Bakara 2/195.

[65] Ebû Dâvûd, *Kitâbü'l-Cihâd*, 22; Tirmizî, *Tefsirü'l-Kur'ân*, 3.

söylediği esnada, orada bulunanlardan bir tek seninle ben hayattayız. Hadis müminin ayıp ve kusurlarının gizlenmesi hakkında idi; fakat ben tam olarak hatırlayamıyorum” der. Ukbe de: “Hz. Peygamber: **‘Kim bir müminin ayıbını dünyada örterse Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter’** buyurmuştu”^[66] diyerek hadisi söyler. Ebû Eyyûb el-Ensârî: “Vallahi, aynen böyle idi!” der. Bunun üzerine Ebû Eyyûb hiç beklemeksizin Medine’ye döner. Medine’ye vardığında da devesinin yükünü ve eyerini çözmeksizin bu hadisi halka nakleder.^[67]

Gelin de hayran olmayın bu hassasiyet ve çabaya ... Gelin de hayran olmayın dinin intikal ve muhafazasında ortaya konan bu gayret ve azme ... Gelin de hayran olmayın, hakikat kendilerinden sonraki nesillere ulaşsın diye ödenen bedellere ve yapılan fedakârlıklara ...

Hizmetindeki Devamiyet

Ebû Eyyûb el-Ensârî vefat ettiğinde tarihler Hicri olarak 52’yi gösteriyordu.^[68] Neredeyse 14 asır olmuş vefat edeli, Allah aşkına biz susalım tarih konuşsun, biz susalım bu topraklar konuşsun, biz susalım, onun yanı başında metfun olduğu Eyyûb Sultan camisi, o caminin mihrabı, minberi, minaresi, avlusu, o koca çınar ağacı, orada bulunan taşları konuşsun... Ebû Eyyûb el-Ensârî (ra) halen hizmette, halen görev başında, halen tebliğ ve davet aşkı ile diriltme yolunda değil mi?

Niceleri onun aşkından ilham aldı, kıyamete kadar da alacak, niceleri onun ruhaniyetinden istifade etti, kıyamete kadar da edecek, niceleri onun vesilesi ile dirildi, kıyamete kadar da dirilmeye devam edecek. Şu an bile biz onun sayesinde dirilmiyor muyuz? Bizi ayağa kaldıran, kulluk yolunda sorumluluklarımızı bize hatırlatan ve bize aşk, sevdâ, heyecan aşılayan onun bu topraklarda olması değil midir?

Çok büyük bir hakikati Ebû Eyyûb el-Ensârî bize öğretiyor. Nedir bu büyük hakikat biliyor musunuz? Allah adına ve Allah namına atılan hiçbir adımı, ekilen hiçbir tohumu Allah zayi etmiyor, unutmuyor, unutturmuyor. Onun hizmetini kıyamete kadar devam ettiriyor. İşte en güzel delili Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin bizzat kendisidir ... Allah bizleri de bu bahtiyarlardan yazsın.

[66] Buhârî, *Mezâlim*, 3; Müslim, *Birr*, 58.

[67] *Heysemi, Mecmau’z-Zevâid*, I, 356.

[68] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 460; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 122; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 10; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 559.

❖ EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ'NİN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ Ebû Eyyûb el-Ensârî gibi hayatının bereketlenmesini istiyorsan, niyetini selim bir çizgide tutmalı, ihsan şuurunu kuşanmalı, ihlâs bilincini her daim canlı kılmalı, bereketi celp edecek adımlar atmalısın. Gayretin daim olsun ki bu berekete nail olabilesin.
- ❖ Ebû Eyyûb el-Ensârî gibi hedefinin istikamet bulmasını istiyorsan, gücünün nispetinde adım adım artacak ulvî hedefler kendine koymalı ve asla bunlardan ödün vermemelisin. Hedeflerin alî olsun ki himmetlerin o ölçüde ziyadeleşsin.
- ❖ Ebû Eyyûb el-Ensârî gibi yüreğindeki muhabbetin derinleşmesini istiyorsan, sevginin ne demek olduğunu iyice anlamalı, onun sadece söz ile olmayacağını iyice kavramalısın. Sevginin kurtuluş vesilesi olduğunu unutma ki sevesin, sevdiresin ve sevilmeyi hak edebilesin.
- ❖ Ebû Eyyûb el-Ensârî gibi ilimde selimiyet çizgisini elde etmek istiyorsan, ilmi ne için ve kim için, istediğini çok iyi bilmeli, Allah'ın rızasını kazanma dışındaki her şeyden kendini uzak tutmalısın. İlmin en önemli tezahürünün haşyet ve amel olduğunu hatırlından çıkarma ki yanlış şeylere tevessül etmeysin.
- ❖ Ebû Eyyûb el-Ensârî gibi hizmetinde devamiyet istiyorsan, hiçbir beklentiye girmemeli, mahsul hesapları yapmamalı, hizmet burada ama ücret, mükâfat ahirette demelisin. Allah'ın dinine hizmet etmenin mümine kazandırdığı şerefin ne demek olduğunu iyice belle ki şerefi, izzeti başka yerlerde arama yanlışına düşmeyesin.

Suffa Meclisleri

SAHÂBE DERSLERİ

İffet Kahramanı SAFVÂN b. MUATTAL (Radıyallahu Anhu)

Kur'ân İklimi

فَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
"O halde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte
emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı da gitmeyin.
Çünkü O, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir."

[Hûd Suresi, 11/112]

Nebevî Seda

عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ السَّاعِدِيِّ، أَنَّ النَّاسَ جَاءُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحَفْرِ الْخَنْدَقِ يُبَايِعُونَهُ عَلَى الْهَجْرَةِ، فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ:
«يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ لَا تُبَايِعُونِ عَلَى الْهَجْرَةِ، إِنَّمَا يُهَاجِرُ النَّاسُ
إِلَيْكُمْ، مَنْ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ يُحِبُّ الْأَنْصَارَ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ يُحِبُّهُ، وَمَنْ
لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ يُبْغِضُ الْأَنْصَارَ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ يُبْغِضُهُ

Ebü Üseyd es-Sâ'idi'den rivayetle: İnsanlar, hendek kazımı için
Peygamber'e (sas) geldiler, hicret üzerine de biat ediyorlardı.
Resûlullah (sas) biatlerden sonra şöyle buyurdu: "Ey ensar
cemaati! Sizler hicret için biat etmeyiniz. Zira insanlar sizlerin
beldeğine hicret ediyorlar. Her kim ki ensarı sever ve bu hâlde
Allah'a (cc) kavuşursa, Allah'a kavuştuğunda Allah'ın da onu
sevdiğini görür. Her kimse ensara buğz eder ve bu hâl üzere
Allah'ın huzuruna gelirse, Allah'ın da ona buğz ettiğini görür."

[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, XIX, 267]

مَا عَلِمْتُ
مِنْهُ إِلَّا خَيْرًا

“Ben onun (Safvân) hakkında hayırdan
başka bir şey bilmiyorum.”

İbn Kesîr, el-Bidâye, c.7, s. 96

“Ey Allah’ın Resûlü! O beni (diliyle) rahatsız ederek hicvetti,
beni küçük düşürdü ve Müslüman olmamı kıskandı.”

Safvân b. Muattal (ra)

(İbn Sa’d, Tabakat, V, 167)

Adı	Safvân b. Muattal
Anlamı	Saf, halis ve temiz
Künyesi	Ebü Ömer (Amr)/Ömer’in ya da Amr’ın babası
Lakabı	Sahâbe-i Pakî/ Pak, temiz sahâbî
Baba Adı	Muattal b. Rubeyyia b. es-Sülemî
Anne Adı	Bilinmiyor.
Kabilesi	Süleymoğulları/Medine
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	N. Öncesi, 30/ Milâdî, 580 (?)
İslâm’a Girişi	Hicretin 4. yılı
Sohbet Sûresi	7 yıl
Rivayeti	2
Savaşları	Benî Mustalik, Hendek, Sümeysât, İrmîniye
Görevleri	Ordu artçısı, komutanlık
Vefat Yeri	Samsat/Adıyaman
Vefat Yılı	Hicrî, 19/Milâdî, 640
Vefat Yaşı	60 (?)

Safvân b. Muattal (ra) Deyince Neler Hatırlanmalı?

Safvân b. Muattal, sahâbe içerisinde gerçekten çok farklı ve özel bir isimdir.^[1] Saâdet asrının her bir yiğidi farklıdır, onların her birinin çok değişik özellikleri vardır, hayatın farklı pencerelerinden bize çok güzel mesajlar sunmaktadırlar. Ancak Safvân b. Muattal bazı yönleri ile istisnai özellikleri hayatında barındırır.

Biz bu güzel sahâbi efendimizi Kur'an'ın belli özelliklerle anlattığı bazı peygamberlerin hayatının verdiği mesajların gölgesinde anlatmaya çalışacağız. Bilindiği üzere her sahâbiye, Efendimiz'den (sas) farklı bir iz düşmüştür, onların her biri sohbet-i risâletten nasiplenerek, o nebevî boya ile boyalanmışlardır. Hz. Safvân da bundan çok nasiplenmiştir. Ancak biz onun hayatına şöyle toplu bir şekilde bakarsak, yedi peygamberin -hepsine selam olsun- hayatlarının, onun hayatında yedi farklı kavramla izler bıraktığına şahit oluruz. Nedir bu izler?

1- Hz. Yûsuf ve İffet

2- Hz. Îsâ ve Ribat

3- Hz. Dâvûd ve Cihad

4- Hz. İbrâhim ve Muhabbet

5- Hz. Eyyûb ve Sabır

6- Hz. Nûh ve Tebliğ

7- Hz. Mûsâ ve Şecaat

[1] Hayatı hakkında daha fazla bilgi için bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 904, 905; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 31, 32; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 280, 281; İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 166-170.

Hakkında İnen Âyet

“(Peygamber’in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir gruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşlık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır. Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın müminlerin, kendi vicdanları ile hüsnüzanda bulunup da: «Bu, apaçık bir iftiradır» demeleri gerekmez miydi? Onların (iftiracıların) da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahitler getiremediler, öyle ise onlar Allah nezdinde yalancılardan ta kendisidirler. Eğer dünyada ve ahirette Allah’ın lütuf ve merhameti üstünüzde olmasaydı, içine daldığımız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi. Çünkü siz bu iftirayı, dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığımız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki bu, Allah katında çok büyük bir suçtur. Onu duyduğunuzda: ‘Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Haşa! Bu, çok büyük bir iftiradır!’ demeli değil miydiniz?”

[Nûr Sûresi, 24/11-16]

Yedi peygamber, yedi kavram ve Safvân b. Muattal... Bu izleri şöyle de anlamak mümkündür: Rabbü'l-Âlemin olan Allah (cc), Hz. Safvân’ı, o günler imandan mahrum olan Anadolu topraklarına sevk ederken, onun üzerinden bu kokuların, bu güzel meltemin havasının oralara ulaşmasını takdir buyurdu. Böyle olunca da, o güzel topraklar, Yûsufca iffeti, Îsâca ribatı, Dâvûdca cihadı, İbrâhimce muhabbeti, Eyyûbce sabrı, Nûhca tebliği ve Mûsâca şecaati biraz olsun onun vesilesi ile hissetti. Demek ki, Safvân b. Muattal demek, bu güzel kokuları duyacağımız çok önemli bir sahâbî demektir.

Efendimiz (sas), Kur’an’ın anlattığı model ve örnek şahsiyetler olan kendinden önceki peygamberlerin verdiği mesajları çok iyi anlar ve onları zaman zaman sahâbîlerin bazıları ile özdeşleştirirdi. Mesela, bazen Hz. Ebû Bekir’e demiştir: “*Senin halin İbrâhim ve Îsâ’ya benzer, sen de onlar gibi halim, selimsin.*”^[2] Bazen Hz.

[2] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 383; Taberî, *Tarih*, II, 295.

Ömer'e demiştir: “*Senin halin Nûh ve Mûsâ'ya benzer, sen de onlar gibi celallisin, sertsin.*”^[3] Hz. Ömer, Gaziantep'in sakini olan Cerîr b. Abdullah'a, güzelliğinden, yakışıklılığından dolayı “*Sen bu ümmetin Yûsuf'usun*”^[4] demiştir. Dolayısı ile sahâbe bize nasıl Hz. Peygamber'in (sas) iklimini yansıtıyorlarsa, diğer peygamberlerin iklimini de yansıtır. İşte yansıtanlardan biridir, Safvân b. Muattal...

Kimdir Safvân b. Muattal ve Nasıl İman Etmiştir?

Safvân b. Muattal (ra), ne muhacirdendir ne ensardandır; ikisinden de olma şerefini elde edememiştir ama farklı bir değer kazanıp, o alanlarda rehber olmuş birisidir. O, Benî Süleym kabilesindendir. Benî Süleym, Arap Yarımadası'nın kuzeyindeki Hicaz bölgesinden başlayan, güneydeki Necid bölgesine uzanan dağların yükseldiği ve orta yerinde el-Kâmil kenti olan bölgeyi yurt edinmiştir. Çok meşhur bir kabiledir Benî Süleym.^[5] Şairleriyle, cengaverleriyle ve kahramanları ile meşhur olmuş bir kabiledir.^[6] İşin başında İslâm'a düşmanca bir tavır sergilemişlerdir. Bazıları Bi'ri Maûne hadisesinde, Kur'ân öğretmenlerine saldıranlar arasında bulunmuşlardır. Hatta Hendek Gazvesi sırasında, Mekke müşrikleri ile beraber hareket etmişlerdir. Böyle bir kabile Hz. Safvân'ın kabilesi...

Doğum tarihi konusunda ihtilaflar olsa da onun Nübüvvet öncesi 30 yılında, yani milâdî 580'de doğduğunu kaynaklar üzerinden çıkarabiliriz.^[7] Dolayısı ile Efendimiz'den 9 yaş küçüktür. Hz. Safvân, kendi kabilesinin bir ferdi olarak onların içerisinde yaşadı. Gençlik dönemlerinde her ne kadar onlarla aynı düşünceleri paylaşırsa da haniflere benzer bir hayat yaşadı ve çok temiz bir gençlik dönemi geçirdi. Gençliğinde de iffet gömleği hep onun üzerinde idi; içki içmez, ahlâkî zaafiyetlerden uzak dururdu.

[3] İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 297; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VI, 86, 87.

[4] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 266; İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 290.

[5] Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Azimli, “Benî Süleym” *DİA*, XXXVIII, 55, 56.

[6] Kabilenin meşhur bazı isimleri şunlardır: Araplar'ın en meşhur kadın şairi olan sahâbi Hansâ ile kahramanlık şiirleriyle tanınan sahâbi Abbas b. Mirdâs, Tâbiinden Ebû Abdurrahman es-Sülemî, Basra Mu'tezile ekolünün ileri gelen âlimlerinden Benî Süleym'in âzatlısı Muammer b. Abbâd, Vâsil b. Atâ'nın talebelerinden Heyyâc b. Alâ, Eş'arî kelâmcısı Ebû Câfer Muhammed, Mâlikî fakihî İbn Habîb es-Sülemî, Nişâburlu sûfî İbn Nüceyd ve ailesi içinde çok sayıda âlim yetişen Tabakâtüs-Sûfiyye müellifi Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî. Azimli, Mehmet, “Benî Süleym” *DİA*, XXXVIII, 55, 56.

[7] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 905; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 32; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 281; İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 169.

Yaşı 45'lere geldiğinde, artık Safvân b. Muattal uzun zamandır duyduğu ve içinde büyük bir merak beslediği Hz. Peygamber'i (sas) görmeye, onunla tanışmaya, hatta ona iman etmeye karar verdi. Efendimiz (sas) hakkında duydukları onun yüreğinde İslâm'a karşı bir muhabbet oluşmasına zemin hazırlamıştı, bundan dolayı bir an önce Medine'ye gitmek, Efendimiz (sas) ile tanışmak istiyordu. Bu maksatla hicretin 4. yılı, -bu tarihe dikkat edelim, şimdi tarihle alakalı bir hususun altını çiziceğiz- Medine'ye gelir ve Resûlullah'a (sas) kendisini tanıstırarak, O'ndan İslâm hakkında bazı bilgiler aldıktan sonra iman eder.^[8]

Hicretin 4. yılı, Uhud'un hemen arkası, Bi'ri Maûne faciasının yaşandığı tarih, münafıkların ve Yahudilerin, Müslümanlara karşı düşmanca tavırlarını yoğunlaştırdıkları bir dönem... Böyle bir zamanda Hz. Safvân'ın gelip iman etmesi, zor zamanlarda bedel ödemeyi göze alarak iman halkasına dahil olmasıdır. Siyer tarihi içerisinde Medine dönemi için bu tespiti yapabiliyoruz; insanların en az İslâm'ı tercih edip Müslüman oldukları bir tarihtir hicretin 4. yılı... İşte Safvân b. Muattal'ın bu tarihi seçmesi bile onun samimiyet ve iman derinliğinin ne boyutta olduğunu bir işarettir.

Kişiliği ve Mizacı...

Safvân b. Muattal (ra) doğup büyüdüğü Serat Sıradağları bölgesinin sert tabiatı, kişiliğinin oluşmasında etkili olmuş ve sert mizaçlı, özgür ruhlu, mert yaradılışlı, yüce gönüllü, yiğit ve bahadır kişilikli biri olarak yetişmiştir. Bu konuda ondan biz Hz. Mûsâ'nın kokusunu çokça hissederiz. Bu sert mizacı bazen arkadaşlarına karşı tavrının özellikle de sözlerinin sertleşmesine sebep oluyordu. Böyle olunca zaman zaman sahâbeden bazıları Hz. Safvân'ı (ra) Hz. Peygamber'e (sas) şikâyet etmiş ve bu konu da ondan muzdarip olduklarını söylemişlerdir.

Burada önemli bir noktaya dikkatleri çekmekte fayda var. İnsan yetiştirilme ve çocuk terbiyesinde en önemli husus, muhatabın karakter ve mizacı- nı iyice tanımak ve buna göre tavır geliştirmektir. Bazen muallimler olarak ya da anne ve babalar olarak bu gerçeği ihmal ettiğimiz için, muhatabımızın yaratılıştan gelen bazı huylarını değiştirmesini istiyoruz, hatta zorluyoruz; böyle

[8] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 904; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 31.

yapınca da muhatabımızı manen aslında öldürüyoruz.^[9] Mesela, çocuklarımızdan bir Hz. Osman tabiatlıdır, ya da Hz. Ömer tabiatlıdır. Biz onun huyunu iyice öğrensek, terbiye etme adına bazı tedbirler alırız ama asla Osman tabiatlı olan birine ‘biraz Ömer gibi ol!’ Ömer tabiatlı olan birine ise ‘biraz Osman gibi ol!’ demeyiz, böyle demenin hiçbir faydasının olmadığını, bilakis ciddi problemler ortaya çıkaracağını unutmuyoruz.

Hiz. Peygamber’in (sas) Dilinden

“Ben onun (Safvân b. Muattal)
hakkında hayırdan başka
bir şey bilmiyorum.”

[Ebû Ya’lâ el-Mevsîlî, *Müsned*, VIII, 339]

Böyle bir durumun Resûlullah (sas) tarafından nasıl karşılandığını anlayacağımız bir örnektir Hz. Safvân ... Allah kendisinden ebeden razı olsun, onun yaratılıştan gelen iki huyu var. Malum, huy demek; değişmeyen veya değiştirilmesi çok zor olan davranışlar demektir. Efendimiz (sas) bunu nasıl beyân ediyordu: “*Duysanız bir dağ yerini değiştirmiş buna inanın, duysanız bir adam huyunu değiştirmiş buna inanmayın.*”^[10] Çünkü yaratılıştan gelen huyların değişmesi mümkün değil, ama terbiyesi mümkündür.

Hiz. Safvân üzerinden bunun nasıl olduğuna bir bakalım. Belirttiğimiz gibi Hz. Safvân’ın bilinen iki huyu var. Biri; sert tabiatı, şecaati ve çok çabuk sinirlenmesi. İkincisi ise, uykuya karşı ciddi bir zaafının olması. Öyle bir uykusu var ki, kendi uyanmayana kadar asla onu birisi uykusundan uyandıramazdı.^[11] Acayip bir hal bu? Hani derler ya, top atılsa uyanmaz, aynen öyle. Ne yaparsa yapsınlar kendisi uyanamayana kadar uykusundan kalkamıyordu. İlk bakışta olumsuz gibi görünen böyle iki huyu olan birisi ile Efendimiz (sas) nasıl bir ilişim kurmuş ve onu nasıl terbiye etmiştir?

Efendimiz (sas) Hiz. Safvân’ın sert tabiatının sadece dilinde olduğunu, aslında çok yumuşak ve ince bir kalbinin olduğunu çok iyi gözlemlemişti.

[9] Bu konuda daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *İnsani İlişkilerde İlahî Ölçü*, s. 37-40; 94-103.

[10] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 443.

[11] Safvân b. Muattal’ın uykuya olan düşkünlüğü hanımı tarafından Resûlullah’a şikâyet edilince, Safvân kendini şöyle savunmuş, Resûlullah da o söze karşı bir şey dememişti: “Ya Resûlullah! Bildiğin gibi biz uykucu (uykuyu çok seven) bir kabileyiz ...” İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 170.

Rivayet Ettiği Hadis

Safvân b. Muattal (ra) bildiriyor: Allah Resûlü'ne (sas): “Ey Allah'ın Resûlü! Senin bildiğin benim ise cahili olduğum bir şeyi soracağım. Gece ve gündüzde namaz için mekruh olan vakitler var mı?” dediğinde, Hz. Peygamber (sas) şöyle buyurdu: “Sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğana kadar namazı bırak. Doğduktan sonra da bir mızrak gibi tepende dümdüz durana kadar namaz kılabilirsin. Bu zamanda kılınan namazlar Allah katında kabul görür ve melekler bu namazlarda hazır bulunur. Güneşin tam tepende olduğu zaman cehennemden coştığı ve kapıların açıldığı zamandır. Güneş (tepe noktasını aşır) sağ gözünün bulunduğu tarafa kaydığı zaman namaz kılabilirsin. Bu zamandan ikinci namazına kadar kıldığın namazlar Allah katında kabul görür ve melekler bu namazlarda hazır bulunur.”

[Hâkim, Müstedrek, III, 518]

Bundan dolayı, bir gün sahâbeye: **“Onu böyle kabul edin, Safvân diliyle sizi üzse de onun kalbi çok güzeldir. Safvân'a dokunmayın! O, Allah ve Resûlü'nü çok sever”** buyurmuşlardı.^[12] Sahâbeyi bu konuda uyarıp terbiye ederken, aynı uyarıyı Hz. Safvân'a da yapmıştı. Mesela, o bir sefer esnasında son derece acıkmış ve halsiz düşmüştü. Ordunun yemek sorumlusu olan arkadaşından hurma istemiş o da; “Resûlullah ve ashâbı gelinceye kadar veremem, onları beklemen gerekir” diyerek onu bekletmek istemişti. Ancak o açlığını yatıştırarak kadar da olsa az bir şey vermesi için direnince tartışma konusu olmuştu. Bu durumdan Hz. Peygamber (sas) haberdar olunca Hz. Safvân'a: **“Neden bu kadar sertsin, neden yumuşak davranmıyorsun?”** dememiş, Hz. Safvân'ı yanına çağırarak ve demişti ki: **“Eğer sefere dayanamıyorsan, geri dönebilirsin. Sana izin veriyorum?”**^[13] Bu söz Safvân b. Muattal'ın terbiye olmasına yetmişti. Ne demek seferden geri dönmek? Onun kitabında ölmek vardı, ama dönmek yoktu. Bundan dolayı Resûlullah (sas) ona bu sözü söyleyince, dünyası yıkılmıştı. Ne yapacağını şaşırmış, gözleri dolu dolu olmuş, büyük bir hüznün üzerine çökmüş ve bu hali ile askerlerin içerisinde dolaşmaya başlamıştı. Onun bu halini Hz. Ali görünce, ne olduğunu sormuştu. Hz. Safvân başına gelenleri Hz. Ali'ye anlatmıştı. Bunun

[12] İbn Esir, Üsdü'l-Gâbe, III, 32; Şevkânî, Dürrü's-Sahâbe, s. 440.

[13] Zehebi, Siyeru A'lâmü'n-Nübelâ, II, 162-163.

üzerine Hz. Ali, onu yanına alarak Resûlullah'a (sas) götürmüştü. ve Hz. Safvân, Resûlullah'ın (sas) huzurunda çok pişman olduğunu seferden asla geri duramayacağını söylemiş ve halini arz etmişti. Zaten Efendimiz'in de duymak istediği buydu, böyle olunca ona askerlerin içerisinde kalması için izin vermişti.^[14] Görüldüğü üzere Efendimiz'in (sas) bu adımı, sert mizaçlı olan birini terbiye etme adına bize çok önemli mesajlar vermektedir. .

Uyku Zaafiyetine Çözüm ...

Efendimiz (sas) Hz. Safvân'ın uyku zaafiyetini nasıl terbiye etmişti? Efendimiz (sas) onu bir müddet gözledi, baktı ki gerçekten onun uykusu normal bir uyku değil. Mesela, sabah namazlarına arkadaşları ne yapıyorsa uyanmıyor. Ayağından çekiyorlar olmuyor, su serpiyorlar olmuyor, sallıyorlar olmuyor, korkutuyorlar olmuyor. Bunun üzerine Efendimiz (sas) diyor ki: **“Onu kendi haline bırakın, ne zaman uyanırsa o zaman kılın.”**^[15] Çünkü onun hali bir hastalık derecesine varmıştı.

Peki, böyle bir hastalığı olan sahâbîyi, Efendimiz (sas) hayatın içerisinde nasıl konuşturmıştı? Asıl bizim için önemli olan kısım burası... Hz. Peygamber (sas) Safvân b. Muattal'ın bu rahatsızlığını farkedince, onu sâkatü'l-ceyy/ ordunun artçısı olarak atamıştı.^[16] Ne demek ordu artçısı? Ordunun en arkasından gelip, konaklanan yerlerde unutilan şeyler varsa, onları toplayıp askerlere ulaştıran kimsedir. İşte Efendimiz (sas) ona böyle bir görev vermişti. Uyanma sorunu yok, ne zaman uyanırsa o zaman kalkar ordunun gerisinden gelir, eğer unutilan bir şeyler varsa onları toplar, getirip sahiplerine o eşyaları teslim ederdi. Tabi böyle bir görev, onun yolları çok iyi bildiği, coğrafyayı başkalarına nazaran daha iyi tanıdığı konusunda bize bir bilgi verir.

Hz. Peygamber'in (sas) insan unsurunu nasıl değerlendirdiğini görüyor musunuz? Doğru işe nasıl doğru adamlar istihdam ettiğine şahit oluyor musunuz? Herkesi nasıl tabiatına uygun işlere sevk ettiğini görüyor musunuz? Gerçekten buralardan alacağımız çok ama çok mesajlar var...

[14] Zehebi, *Siyeru A'lâmü'n-Nübelâ*, II, 162-163.

[15] Ebû Dâvûd, *Siyam*, 74.

[16] İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 32.

Bir İmtihan Zemini Olarak Benî Mustalik Gazvesi ...

Hatırlanacağı üzere, meşhur ifk hadisesi de^[17] Hz. Safvân'ın böyle bir görevi olduğu için kendisini meselenin içerisinde bulmuştu. Hadiseyi kısaca bir hatırlayalım. Hicretin 5. yılı Hendek gazvesi olur, Hz. Safvân bu gazveye katılır; daha sonra Efendimiz (sas) Benî Mustalik üzerine bir ordu çıkarttırır. Bu ordu içerisinde Hz. Safvân da vardır, annelerimizden de Hz. Âişe vardır. Benî Mustalik kabilesi, Necid yakınında, Medine'ye dokuz günlük bir mesafededir. Hendek gazvesi sırasında Kureyş'i destekleyen Benî Mustalik reisi, Hâris b. Ebî Dırâr, Medine'ye saldırarak Hz. Peygamber'i (sas) öldürme planları yapmıştır. Kureyşlilerin başaramadıklarını kendisinin başaracağını iddia ederek etraftaki zayıf kabileleri korkutmaya ve onlara hakaret ederek savaşa katılmaya teşvik etmişti. İslâm'ın yayılmasını engellemek için savaş malzemele-ri satın alarak tüm mütteliklerinden asker toplamış, böylelikle Müreysî suyu başında karargâhını kurmuştu. Peygamberimiz (sas), bu haberi alınca hızla hazırlıkları tamamlayarak Medine'de Zeyd b. Hârise'yi yerine vekil olarak bıraktı. Bizzat ordu komutasını eline aldı. Muhacirlerin bayrağını Hz. Ebû Bekir'e (ra), ensarın bayrağını da Sâ'd b. Ubâde'ye verdi. Mekkeli olmayan müşriklerle yapılan bu ilk gazvede İslâm ordusu, otuzu süvari, yedi yüz kişiden oluşan bir orduyla hareket etti.^[18]

Bu gazvede şiddetli çarpışmanın olmayacağı düşüncesiyle münafıklar sefere katılmak istediler, Efendimiz de belki içlerindeki nifak hastalıklarının iyi-leşmesine vesile olur umudu ile onlara izin verdi.^[19] Abdullah b. Übey b. Selûl başta olmak üzere bir kısım münafık bu sefere katıldılar. Münafıkların bu sefere katılmalarının iki temel amacı vardı. Bunlar şunlardı:

1. Müslüman ordular gittikleri her seferde ciddi bir ganimet ile dönüyorlardı; münafıklar bu ganimetlerden mahrum kalmamak için ellerinden geldiğince riski az olan savaflara katılıyorlar ve riski çok olanlara ise katılmıyorlardı. Mesela; Tebük gazvesine katılmamışlardı. Bu seferin de riski az, Benî Mustalik'ten dolayı ganimeti çoktu. Bundan dolayı da sefere katıldılar.

[17] İfk hadisesini daha detaylı okumak için bkz: İbn Hişâm, *Sîre*, III, 305-315; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 405-430; Beyhâkî, *Delâil*, IV, 65-78.

[18] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 405; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 63.

[19] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 405; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 63.

2. Acaba sefer sırasında nifak ve fitne için bir fırsat yakalayabilir miyiz diye katıldılar. Çünkü Medine’de sağlanan otorite ve düzen pek de bu fırsatın doğuşuna zemin bırakmıyor; bunun için onlarda dışarıda yapılan seferlerde böyle bir imkân elde etme adına bu seferlere katılıyorlardı.

Kendi Lisanından

“Ben şimdiye kadar hiçbir kadının eteğine dokunmadım!”

[İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 319]

Ordu gitti ve gerçekten ciddi bir savaş olmadan düşman sindirildi, neticesinde de büyük bir ganimet elde edildi.^[20] Sefer bitip dönüş yoluna girilince iki hadise yaşandı. Aslında yaşanan pek çok hadise vardır ama özellikle dönüş yolunda iki hadise bugünkü halimiz ile de alakalı mesajlar taşıdığı için aktarmakta fayda görüyoruz. Hadiselerden ilki şu idi: Sefer boyunca Hz. Ömer’in atına seyislik yapan Gıfâr kabilesinden olan Cahcah b. Mes’ûd ile Medineli, ensar olmayan, ancak Hazrec’in Benî Sâlim kolunun müttefiki olduğundan ensardan sayılan Cüheyneli Sinan b. Veber kuyudan su çekerken kovaları karıştı ve sıcakın da etkisiyle aralarında basit bir tartışma çıktı, derken iş ciddileşti ve bu iki sahâbi bir anda yaka paça oldular. O anda Sinan: “Yetiş ey ensar topluluğu!” diye bağırdı. Cahcah da: “Yetişin ey muhacir topluluğu!” diye bağırıp, yardım istediler. Ortam bir anda gerginleşti ve kardeşlik meselesinde adeta bir destan yazan o güzide insanlar, münafıkların etkisiyle de birbirlerinin karşısına kızgın bir şekilde geçtiler. Olaydan Efendimiz (sas) haberdar olunca çok üzüldü, hemen **“Bunlar câhiliye sözleri, siz bu sözleri mi konuşuyorsunuz?”** dedi ve bu tarz hadiselerde ne yapılması gerektiği konusunda Üsvetü’n-Hasene olan Kutlu Nebî, yine çok güzel bir örneklik ortaya koydu. Münafıklar bu gergin durumu kullanıp, kendi lehlerine meseleyi çevirmeye çalıştıkları bir zeminde, Efendimiz (sas) ordusuna ‘kalkın gidiyoruz!’ diyerek, orduyu hemen hareket ettirdi ve saatlerce mola vermeden yürüttü. Mola için durulduğunda askerler yorgunluktan konuşacak takat bulamadı, ilk konaklanan yerde uykuya daldılar, uyandıklarında da mesele soğumuş, daha doğru düşünmeye başlamışlardı.^[21]

[20] Ganimetlerin neler olduğunu görmek için bkz: Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzi*, II, 410; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 64.

[21] İbn Hişâm, *Sîre*, III, 303; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 65.

Bu hadisesinin bize verdiği mesaj bilmem anlaşıldı mı? Bugün Müslümanlar niçin birbirlerinin gıybetini yapıyorlar, neden o böyle, bu böyle deyip çekiştiriyorlar, neden kusurlar aranıyor, neden birbirlerine çelme takmaya çalışıyorlar ve neden bugünün münafıklarına tefrikaları daha da derinleştirmek için her gün yeni yeni malzemeler veriyorlar? Bunların sebeplerinin ne olduğunu şimdi daha iyi anlıyor muyuz? Bunların hepsinin sebebi, boş kalmak, istenilen oranda yorulmamak, yapılması gereken işler için gayret ortaya koymamak ... İşte Efendimiz (sas) Safvân b. Muattal'ın da içlerinde olduğu sahâbeye bu alanda böyle bir ders vermişti, inşallah biz de bu dersi alanlardan oluruz.

Kur'an'a Giren Bir Hatıra: İfk Hadisesi

Sefer dönüşü yaşanan ikinci hadise siyer tarihinin çok önemli olaylarından biri olan ifk hadisesidir. Bu hadise gerçekten sahâbenin karşı karşıya kaldığı en büyük imtihanlardandır. Hadisenin en önemli isimleri olan Hz. Âişe ve Hz. Safvân'ın Kur'an'da isim verilmeden anılmasına sebep olan bir olaydır. Bu hadiseyi de kısaca hatırlayalım: Benî Mustalık Gazvesi dönüşü ordu geceyi geçirmek üzere Medine'ye bir konak mesafesinde yaklaşınca orada konakladı. Hz. Âişe ihtiyacını görmek için ordugâhtan uzaklaştı, döndüğünde ablası Esmâ'dan ödünç olarak aldığı gerdanlığını kaybettiğini fark etti. Kimseye haber vermeden ordugâhtan tekrar ayrılarak şafak vakti gerdanlığı aramaya gitti. Gerdanlığı buldu ancak geri döndüğünde tüm kervan onun devesi üzerindeki hevdecinde olduğunu sanarak yola çıkmışlardı. Kendisi küçük ve zayıf olduğundan boş hevdecı, içinde olmadığını fark etmeden deveye yüklemişlerdi. Hz. Âişe geri döneceklerini umarak konaklama yerinde beklemeye başladı ve oturduğu yerde uyuyakaldı. O esnada ordunun artçısı olan Safvân b. Muattal, görevi gereği ordunun konakladığı yerleri dolaşmaya başladı. Âişe validemizin uykuya daldığı yere yaklaşınca orada bir karartı olduğunu farketti ve oraya doğru yürüdü; iyice yaklaştığında Hz. Âişe annemizin, tek başına uyuduğuna şahit oldu. Hemen, Safvân b. Muattal istircâ edip ^[22] "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn/Biz Allah'ın kullarıyız ve Allah'a döneceğiz" dedi. Başka bir söz de söylemedi. Âişe annemizi tesettür ayetinin nazil olmasından önce gördüğü için tanıdı. Ama

[22] Bir olay yada musibet ile karşılaşan müminin istircâ okuması sünnettir. Hz. Peygamber (sas) bununla alakalı şöyle buyurmuştur: "Başına bir musibet gelen hiçbir müslüman yoktur ki Allah'ın emrettiği şekilde; "Biz Allah'ımız ve ancak O'na dönücüleriz; Allah'ım! Musibetim hususunda bana ecir ver ve bana bunun arkasından daha hayırlısını ihsân eyle" desin de Allah ona mutlaka daha hayırlısını ihsân buyurmasın." Müslim, *Cenâiz*, 3, 4; İbn Mâce, *Cenâiz*, 55.

“Neden buradasın, niye tek başına kaldın, başına ne geldi, neden ordu ile hareket etmedin” gibi sorular sormamış, hemen devesini çöktürmüş, büyük bir edeple hareket etmiş, arkasını dönmüş ve annemizin deveye rahatça binmesini sağlamıştı. Âişe annemiz deveye binince, devenin yularından tutmuş, yol boyunca da tek bir kelime etmeden, tam bir günlük mesafeyi hiç konuşmadan yürümüştü. Âişe annemiz hadisenin bu kısmını şöyle anlatıyor: “Safvân ile orduya yetişmek için epey yol geldik, ama bir türlü orduya kavuşamadık, o gecenin sabahında ordu konakladığı sırada ancak orduya yetişmiş olduk. O ana kadar Resûlullah dâhil hiç kimse benim yokluğumu fark edememişti. Beni o kapalı hevdecin içerisinde uyuyor zannetmişler ve kimsecikler beni uyandırmamıştı.”^[23]

Hiz. Âişe validemiz, Hiz. Safvân ile birlikte ancak öğlen sıcağında ordu konakladığında gelip onlara yetişmişlerdi. Onlar, orduya yetişmenin mutluluğunu yaşadıkları bir anda, onların uzaktan geldiklerini gören münafıklar orada fitne ateşini yakmışlardı. Münafıkların lideri olan Abdullah b. Übey b. Selûl adeta ellerini ovuşturuyor: “Bundan sonra kim sizi benim elimden kurtarır” diyor-du.^[24] Bir anda ordu bu fitne ateşi ile tutuşmaya başladı. İbn Selûl ağza alınmayacak dedikoduları çok ustaca bir yöntem ile sanki Efendimiz’e acıyormuş gibi, ‘duydunuz mu olanları’ diye başladığı sözleri ile yayıyorlardı.

Bu büyük iftiranın yayılmasından sonra ordu Medine’ye gelmişti. Ama münafıklar boş durmuyorlardı. Her gün yeni bir senaryo üretiyor, allandırıp pullandırarak bu olayı yaydıkça yayıyorlardı. Olay yayıldıkça Efendimiz (sas) çok zor bir duruma düşüyordu. Düşünebiliyor musunuz; Allah’ın peygamberi, her gün semadan haber aldığını söyleyen bir elçi, dünyevî anlamda da bir devlet başkanı ve böyle bir konumu olan birine hanımının haşa zina ettiğine dair haberler dolaşüyor. İster istemez Efendimiz de bu olaydan çok derin bir şekilde etkileniyordu. Efendimiz (sas) asla olayın olduğu yönünde bir şüpheye hiçbir zaman kapı açmıyor ama ister istemez Hiz. Âişe validemizin bu fitne ateşinin yanması için münafıkların diline verdiği malzemelerden dolayı yüreğinde bir kırgınlık oluşuyordu. İmtihan çok ama çok ağırdı. Peygamberimiz binlerce dert, sıkıntı, çile çekmiş, şimdi de pak ve pakize olan hanımına dil uzatılmış, namusuna leke sürülmeye çalışılmış ve bu konuda çok hassas olan bir sahâbîsi Hiz. Safvân’da kirletilmeye çalışılıyordu.

[23] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II, 429.

[24] Zemahşeri, *Keşşâf*, III, 52.

Şâhidlerin Dilinden

Ebü Eyyûb el-Ensârî (ra) eşi Ümmü Eyyûb'a soruyor: "Safvân'ın yerinde ben olsaydım, böylesine kötülük işler miydim?" Ümmü Eyyûb: "Hayır! Vallahi, sen de katiyen öyle bir kötülük işlemezdin!" dedi. Bunun üzerine Hz. Ebü Eyyûb el-Ensârî şu cümleleri söyledi: "Şunu bil ki; Âişe senden, Safvân ise benden daha hayırlıdır. Onlar hiç işlemezler."

[Taberî, *Târih*, II, 114]

Ağır İmtihanlar, Gelen Mükâfatlar

Medine'ye varıldıktan birkaç gün sonra Hz. Âişe validemiz hastalanıyordu. Her hastalandığında Efendimiz'in (sas) kendisine gösterdiği ilgiye alışan Âişe validemiz bu sefer böyle bir ilgiyi göremeyince çok üzülüyor; ortada bir şeylerin olduğunu anlıyor ama ne olduğunu tam olarak kestiremiyordu. Hz. Âişe validemiz bu olay üzerinden günler sonra bu büyük iftiradan haberdar oluyordu. Çünkü onun aklının ucundan dahi, bu toplumun böyle bir iftirayı atacakları geçmiyordu. Hadisenin diğer cephesinde olan Safvân b. Muattal için ise her günü bir ölüm olan çok zorlu bir süreç başlıyordu. Hiç yoktan böyle bir meseleye dahil olmasından dolayı üzülüyor, Efendimiz'in (sas) yüzüne bakmaktan utanıyor, sert mizacı ile münafıkların dedikodularına sabretme noktasında takati her geçen gün azalıyordu.

İşin acı tarafı Müslümanlardan bazıları da bu dedikoduları yayanlar arasına katılmışlardı. Onlardan birisi Peygamberin şairi olan Hassân b. Sâbit'ti. Hassân, nasıl olmuşa beşeri bir zaafiyet göstermiş ve imalı bir şekilde bir şiir ile Safvân'ı tenkit etmişti. Bu şiiri Safvân duyunca adeta çıldırmıştı. Zaten celalli bir yapısı vardı; o şiiri duyunca iyice celallenmişti. İşte o günler Efendimiz (sas) Safvân için "*Ma alimtü minhu illa hayr/Ben onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum?*"^[25] demişti. Bu söz çok önemli bir sözdü, hem Safvân'ın iffeti peygamber lisanından tasdik ediliyordu, hem de değer ve kıymeti dile getiriliyordu.

Hz. Safvân olanları ve Medine'de konuşulanları bir türlü hazmedemiyordu. O iffet konusunda çok hassastı. Câhiliye döneminde bile iffetsizlik adına hiçbir

[25] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 96; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 32.

adım atmamıştı. Bu olay sırasında şunu diyecekti: “*Vallahi! Haram yere hiçbir kadına bakmadım, hiçbir adım atmadım.*”^[26] O iffet meselesinde bu kadar hassasken, şimdi Hz. Yûsuf gibi bir iftiranın içine düşüyor, üzerinde var olan iffet gömleği arkadan yırtılıyor, onun Züleyhası münafıklar oluyor ve o da bunun üzerine Eyyûb sabrını kuşanıyor ve sabretmeye çalışıyordu. Ama dayanılacak gibi değildi; hele düşmanın, münafığın sözü ne ise de ya dostlar, ya Müslümanlar bu dedikodulara aldandıklarında dayanmak mümkün müydü?

Öyle bir noktaya gelmişti ki Hz. Safvân, artık dedikodulara, imalı sözlerle ve bakışlara dayanamayacak bir haldeydi. İlk Müslümanlardan olan Cuayl b. Sürâka,^[27] Hz. Safvân’ın en yakın arkadaşı idi. Çok sâlih bir mümin ve çok farklı biriydi.^[28] Sadık dostun insanı nasıl şerden korumak, hayra yönlendirmek için gayret ortaya koyduğuna dair çok güzel bir örneğe şimdi şâhit olacağız. Ruhunun sıkıştığı o günlerde Hz. Safvân, çok sevdiği bu dostuna gitti. Cuayl’a dedi ki: “Cuayl herkesin sözü ne ise ama Hassân’ın sözlerini hazmedemiyorum. Gel, gidelim Hassân b. Sâbit’ten intikam alalım.” Cuayl çok samimi bir mümindir. Hz. Safvân’ın bu sözünü hoş karşılamadı. “Sen Resûlullah’tan izin almadan nasıl böyle bir şeyi yaparsın? Vallahi ben gelmem, senin gitmeni de hoş görmem” dedi. Sonra Safvân’ı ikna etmeye çalıştı. Ama Cuayl ne yaptıysa, Safvân’ı teskin edemedi, Safvân bir kere celallenmiş, Hz. Mûsâ’nın tabiatına bürünmüştü.^[29]

O bu halde Medine sokaklarında yürürken Hassân b. Sâbit’e rast geldi. O anda kılıcını çekti ve: “Senin bana dilinle verdiğin acıyı ben kılıcım ile sana tattıracağım” dedi ve bir kılıç darbesi ile Hassân’ı yaraladı. Hemen yakınları Hassân’ı, Safvân’ın elinden kurtardılar, yaralı Hassân evine götürüldü, daha sonra Safvân da, Hz. Peygamber’in huzuruna gitti. Efendimiz (sas): “***Safvân neden böyle yaptın?***” diye sordu. Safvân: “Ya Resulûllah! Hassân beni hicvetti. Bana

[26] İbn Hişâm, *Sîre*, III, 319; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 904.

[27] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 269; İbn Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, I, 536, 537; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 338; İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 278, 279.

[28] Cuayl b. Sürâka ilk yıllarda iman eden, imanının bedelini en ağır şekilde ödeyen, bu özelliği ile de hep Resûlullah (sas) tarafından takdir edilen bir sahâbi idi. Huneyn’de elde edilen ganimetler pay edildiği zaman, Resûlullah (sas) başkalarına çok, ona ise az pay verince, Sa’d b. Ebî Vakkâs bunun sebebini sordu. Allah Resûlü (sas) Cuayl’a ganimetten az pay verilmesinin onun şahsı ile alakalı olmadığını ama Cuayl’ın nasıl bir konumu olduğunu şöyle belirtti: “Allah’a yemin ederim ki, Uyeyne ve Akra gibi kişilerle yeryüzü dolup taşsa, Cuayl b. Sürâka onların tümünden daha hayırlıdır...” İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 139, Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzi*, III, 948.

[29] İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 167.

çok eziyet etti, bu yüzden ben de vurdum.” cevabını verdi. Efendimiz (sas) Hassân’ın şiirlerinden rahatsız olmasına, Safvân’ın da çok ciddi bir şekilde rencide olmasına rağmen, yine de hissiyatla değil adâletle hükmederek, Safvân’ın bu yaptığıının hukuka uymadığını söyledi ve Hassân’dan, onu af etmesini istedi. O da af ettiğini söyleyerek mesele kapandı.^[30]

Daha sonra nâzil olan Nûr Sûresi’ndeki âyetler,^[31] hem Âişe annemizin, hem Hz. Safvân’ın tertemiz olduklarını beyân etti, münafıkların yalanları onların yüzüne çarpıldı, bu yalana kanan Müslümanlar ise sert bir ifade ile eleştirildi ve iftiraya kapılanlara iftira atma haddi uygulandı.^[32]

Safvân b. Muattal (ra) hakkında onu aklayıp tezkiye eden âyetlerin nazil olmasıyla sahâbe arasında tartışmasız derecesini yüceltmıştır. Nazil olan âyetler bir yandan Hz. Âişe validemizi, diğer yandan Safvân b. Muattal’ı aklamış, isim vermeden onlardan bahşetmiş ve onları mükâfatlandırmıştır. Böylece Allah (cc), ifk iftirasıyla karşı karşıya kalan ashâbı yedi kat göklerin üzerinden inzal ettiği âyetleriyle tezkiye etmiş, onların tertemiz olduklarını ortaya koyarak, kıyamete kadar gelecek tüm insanlığa bunu ilan etmiştir. Münafıkların asılsız iftiralara karşı yerleri ve gökleri şahit tutarak onları aklamıştır.^[33]

Sonraki Yıllar...

Hz. Safvân b. Muattal (ra), ifk hadisesi sonrası tüm savaflara katılmış,^[34] cepheden cepheye koşmuştur. Her savafta aktif görevler yüklenmiştir. Katıldığı savaflarda onun her savafta yaptığı orduyu geriden takip ederek gözetleme görevinin yanı sıra, savaş anında en ön saflarda cesur bir asker olarak savaşmıştır. Bazı savaflarda da ordunun bir kanadını yöneten komutan daha sonraları ise müfreze ve ordu komutanlığı gibi görevler yapmıştır.^[35]

Böyle bir hayatın sahibi olarak Efendimiz (sas) kendisinden razı ve memnun olarak gitmiş, Hz. Ebû Bekir döneminde de, o kendisine yakışan kametin

[30] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 904, 905; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 32.

[31] Nûr 24/1-25.

[32] Buhârî, *Şehâdât*, 15; *Meğâzi*, 34; Müslim, *Tevbe*, 56; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 305.

[33] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 281.

[34] İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 169.

[35] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 32.

Âlimlerin Dilinden

Şemseddin Sâmî (v. 1322/1904) Osmanlıca yazmış olduğu Kamûsü'l A'lâm kitabında şöyle der: “Ebû Amr’ın babası Safvân İbn-ü Muattal, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in savaşlarının çoğuna katılmış ve Allah’ın Resûlü O’nu medh-ü sena etmiştir. Hazreti Ömer (ra)’ın halifeliği zamanında hicretin 17. yılında Ebü'l-Âs’ın oğlu Osman ile beraber Erminiya (Samsat) Muharebesine katılıp o sırada şehid olmuş ve namazla ilgili bir hadis-i şerifi rivayet etmiştir.”

[Şemseddin Sâmî, *Kamûsü'l A'lâm*, VI, 2951]

sahibi olmuştur. Hz. Ömer’in hilâfet günlerinde o hep cephelerdedir. O yıllarda İyâd b. Ğanem ile Anadolu topraklarına iman tohumu ekmek için gelmiştir.^[36] Anadolu’nun fatihi olan İyâd b. Ğanem, sağına almış Safvân b. Muattal’ı, solu- na almış Hâbib b. Mesleme’yi, İslâm’ın diriltten mesajlarını Anadolu’nun dört bir tarafına ulaştırmıştır. İşte o seferler sırasında Hz. Safvân, Adıyaman’a gelmiş, bir daha da bu topraklardan gitmemiştir. Bir rivayete göre hicrî 19’a kadar,^[37] bir diğer rivayete göre hicrî 60’a kadar^[38] o topraklarda cihad ve ribat adına büyük gayretler ortaya koymuştur.

Nebevî İzler...

O Resûlullah’ın (sas) şu hadisini kendisine hayat düsturu olarak belirlemiştir. Efendimiz (sas) buyuruyordu ya: “İki göz vardır ki, cehennem ateşi onlara dokunmaz: Allah korkusundan ağlayan göz ve Allah yolunda geceyi nöbette geçiren göz.”^[39] Hz. Safvân’ın kendisine belirlediği hedef böyleydi. O, ya seccadenin başında ağlayan, ya ümmetin selâmeti için sınırlarda nöbet tutan bir çift gözün sahibi olmak için bir ömür gayret gösterdi.

[36] Daha fazla bilgi için bkz: Taberî, *Tarih*, II, 484-498; Zehebi, *Tarih*, II, 540-564; Belâzuri, *Fütûhu'l-Büldân*, 200-223.

[37] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 32.

[38] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 904.

[39] Tirmizi, *Fedâilü'l-Cihâd*, 12.

Ne diyordu iman ettiğimiz Peygamberimiz (sas): “*Nasıl yaşarsanız öyle ölür ve nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz*”^[40] Nasıl vefat edecekti Safvân b. Muattal? Bir ömür cephelelerde, savaş meydanlarındaydı; vefatı, şehâdeti de böyle olacaktı. Bir sefer sırasında ayağı kırılacak, İslâm’ın sancağının boynu bükük kalmasın diyerek ayağına aldırmadan cihada devam edecek, sonra yaralı yaralı tarihteki ismi ile Sümeysât’a, şimdiki ismi ile Samsat’a kadar taşınacak ve şu an meskûn/medfun olduğu yere gelince, orada şehit olarak Rabbine yürüyecekti.^[41] Adıyamanlıların Sahâbe-i Pakî/Pak, temiz Sahâbî veya Kürtçe olarak Sâhabe-i Sipi/Beyaz yani pak Sahâbî diye isimlendirdikleri bu değerli sahâbinin kabri, insanlar tarafından ziyaret edilmekte, her geçen gün daha fazla kıymeti anlaşılmaktadır. Selam olsun ona ve onun yolundan yürümeye çalışan tüm Müslümanlara...

Söz, Safvân b. Muattal gibi bir yiğitten açılırsa söylenecek çok şey var. Biz ancak bir miktarını burada aktarabildik, ama onun hakkında daha çok araştırma yapmak gerekiyor, daha fazla onu tanımak gerekiyor... Hakkıyla tanıyıp, yolunu yol, davasını dava edinmek duası ile...

[40] Aliyyülkârî, *Mirkâtü'l-mefâtih*, I, 332.

[41] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 904; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 32.

❖ SAFVÂN B. MUVATTAL'IN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ İffet gömleğini Hz. Yûsuf gibi kuşan ki; kirlenmeden, kirletmeden Rabbine yürüyesin, arşın gölgesinde gölgelenebilesin.
- ❖ Ribat vazifesini Hz. Îsâ gibi kuşan ki; nöbet beklenecek yerlerde görev alabilesin, cehennem ateşinin haram olduğu gözlerin sahibi olabilesin.
- ❖ Cihad aşkını Hz. Dâvûd gibi kuşan ki; hiçbir engele takılmadan koşabilesin; demiri, dağı, denizi, tahtı neyin varsa her şeyi davan yoluna kurban olarak verebilesin.
- ❖ Muhabbet meyvesini Hz. İbrâhim gibi kuşan ki; Allah'a dost olabilesin, Rabbim Allah'tır deyip, başka hiçbir şeye tenezzül etmeyesin.
- ❖ Sabır azığını Hz. Eyyûb gibi kuşan ki; başa gelen ne kadar ağır bir imtihan olursa olsun, Rabbimdendir deyip sineye çekesin ve her türlü musibete karşı direnebilesin.
- ❖ Tebliğ görevini Hz. Nûh gibi kuşan ki; 950 sene "davam, davam" diye inlesen, işin neticesinde bir gemiyi bile zor doldurabilsen, yine de bu ulvî vazifeden geri kalmayabilesin.
- ❖ Şecaat elbisesini Hz. Mûsâ gibi kuşan ki; Firavunlara, Belamlara, Karunlara, Hamanlara karşı hakkı savunabilesin, hakka yaraşır bir biçimde hakikatin sedasını yansıtabilesin.

Allah'ın Kılıcı
HÂLİD b. VELÎD

(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân İklimi

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ
جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأُذِنَ
لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرَ لَهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Müminler, ancak Allah'a ve Resûlü'ne gönülden inanmış kimselerdir. Onlar, o Peygamber ile ortak bir iş üzerindeyken ondan izin istemedikçe bırakıp gitmezler. (Resûlüm!) Şu senden izin isteyenler, hakikaten Allah'a ve Resûlü'ne iman etmiş kimselerdir. Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver; onlar için Allah'tan bağış dile; Allah mağfiredicidir, merhametlidir.”

[Nûr Sûresi, 24/62]

Nebevî Seda

حُبُّ الْأَنْصَارِ آيَةُ الْإِيمَانِ. وَبُغْضُ الْأَنْصَارِ آيَةُ الْبَغْضِ

Enes b. Mâlik (ra), Resûlullah'ın (sas) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: “İmanın alâmeti ensara sevmektir. Münafıklığın alâmeti de ensara buğzetmektir.”

[Buhârî, Menâkibü'l-Ensar, 4]

نَعَمْ عَبْدُ اللَّهِ حَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ
سَيْفٌ مِنْ سُيُوفِ اللَّهِ

“Evet, Hâlid b. Velîd ne güzel bir kıldur.

O, Allah’ın kılıçlarından bir kılıçtır.”

(Tirmizi, 3845)

*“Yemin olsun ki Resûlullah (sas), Müslüman olduğum
günden itibaren, zor durumlarında beni,
ashâbından hiçbirisiyle eşit tutmadı.”*

Hâlid b. Velîd (ra)

(İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 29)

Adı	Hâlid b. Velîd
Anlamı	Sürekli, daimi, ebedi
Künyesi	Ebû Süleyman/Süleyman’ın babası
Lakabı	Seyfullah/Allah’ın kılıcı
Baba Adı	Velîd b. Mûğire
Anne Adı	Lübâbe/Asmâ bint Hâris
Kabilesi	Mahzûmoğulları/Kureyş
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 27/Milâdî, 583
İslâm’a Girişi	Hicretin 8. yılı
Sohbet Sûresi	3 yıl
Rivayeti	18
Savaşları	Mûte, Benî Cezime, Yemame, Ecnâdeyn vs.
Görevleri	Birçok komutanlık
Vefat Yeri	Humus/Suriye
Vefat Yılı	Hicri, 21/ Milâdî, 642
Vefat Yaşı	59

Hâlid b. Velîd Demek...

Hâlid b. Velîd demek ve onu sınırlı sayfalar içerisinde anlatmak pek mümkün değildir. Unutmayalım, Hâlid demek, az yaşayıp, çok işler yapmak demektir.

Hâlid demek, Allah (cc) bir insanın hayatına bereket koyarsa, ne olur bunu öğrenmek demektir.

Hâlid demek, bir kılıç ile neler yapabileceğini görmek demektir.

Hâlid demek, İslâm'ın fetih ve cihad anlayışının tam anlamı ile ne demek olduğunu görmek demektir.

Hâlid demek, şehâdet sevdasının bir insanda nasıl derin bir arzu haline geldiğine şahit olmak demektir.

Bundan dolayı Hâlid b. Velîd demek çok şey demektir.

Peki, böyle bir hayat nasıl her boyutu ile anlatabilir ki? Hâlid deyip de, Uhud'a, Hendek'e ve Hudeybiye'ye müşrik olarak katılıp neler yaptığını anlatmasak olur mu? Hâlid deyip de, *Mekke Fethi'*nde neler yaptığını anlatmasak olur mu? Hâlid deyip de, *Benî Cezime'*ye, *Huneyn'e*, *Tebük'a*, *Şam Cephesine*, *Yemâme'ye* *Hîre'ye*, *Anbar'a*, *Aynu't-Temr'e*, *Fihl Savaşı'na*, *Hureybe'ye* ve daha onlarca savaşa uzanmasak olur mu?

Hakkında İnen Âyet

“Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük ederseniz de sonra yaptığımıza pişman olursunuz.”

[Hucurât Sûresi, 49/6]

Anlaşılacağı gibi o büyük komutanın ve o değerli harp ustasının hayatı her yönü ile anlatılamayacağı bir gerçek...^[1] O halde biz sınırlı sayfalar içerisinde onu anlatmaya çalışacağımız için bir çerçeve belirleyeyim ve bu çerçevenin dışına çıkmadan tespit ettiğimiz şu başlıklar altında Hâlid'i anlatmaya çalışalım:

İman Yolunda Hâlid

Mûte Savaşında Hâlid

Yermük Muharebesinde Hâlid

Amed Fethinde Hâlid

Vefat Döşğinde Hâlid

İman Yolunda Hâlid

Malum olduğu üzere Hâlid b. Velîd, Mekke'de İslâm'a en fazla düşman olan Mahzûmoğulları'ndan^[2] Velîd. b. Muğîre'nin^[3] oğludur. Annesi, asıl ismi Asmâ olan, Lübâbe es-Suğrâ bint Hâris'tir.^[4] Ebû Cehil, Hâlid'in amcası sayılır; Ebû Cehil'in babası Hişâm, Velîd b. Muğîre'nin kardeşidir. Bu ailenin nasıl bir düşmanca tavır içerisinde olduğu gayet iyi bilinir. Hâlid, yıllarca böyle bir zeminde yetişti. Onun doğum tarihi milâdî 583'tür.^[5] İslâm Mekke'de duyulmaya başladığında 27 yaşlarında idi. Tam 20 yıl Hâlid, İslâm'a karşı oldu. *Bedir'e* katılamamıştı.^[6] Ama *Uhud'a*, *Hendek'e*, *Hudeybiye'ye* müşrik olarak katılmış,^[7] *Uhud Gazvesi'nde* Müslümanları arkadan kuşatarak ciddi bir zarar vermişti.^[8]

Böyle bir halde iken Hâlid b. Velîd, Hicretin 8. yılı Safer ayında (Milâdî, Mayıs 629) iman şerbetini içecekti. Hâlid'in nasıl Müslüman olduğunu, nasıl bir

- [1] Burada Hâlid b. Velîd üzerine yapılmış önemli bir araştırmayı tavsiye edebiliriz. Mustafa Fayda hocamızın, *Allah'ın Kılıcı Hâlid b. Velîd* eseri, o büyük komutan için Türkçe olarak yapılmış en iyi çalışmadır.
- [2] Mahzûmoğulları hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hâbib, *el-Mumammak*, s.169; İbn Düreyd, *el-İştikak*, s.98; Fayda, Mustafa, *Allah'ın Kılıcı Hâlid b. Velîd*, s. 27-48; Çelikkol, Yaşar, *İslâm Öncesi Mekke*, s. 126, 127.
- [3] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: Fayda, Mustafa, *Allah'ın Kılıcı Hâlid b. Velîd*, s. 56-70.
- [4] Lübâbe es-Suğrâ bint Hâris, başta Meymûne validemiz olmak üzere, birbirinden kıymetli 8 kızkardeşi olan önemli bir hanımdır. Daha fazla bilgi için bkz: Fayda, Mustafa, *Allah'ın Kılıcı Hâlid b. Velîd*, s. 71-73; Yıldırım, Muhammed Emin, Hz. Peygamber'in Albümü, s.120,121.
- [5] Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, III, 224; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 14.
- [6] Fayda, Mustafa, *Allah'ın Kılıcı Hâlid b. Velîd*, s. 91.
- [7] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 469; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 141.
- [8] Vakıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, I, 229, 230; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 41, 42.

süreç yaşadığını kendi dilinden aktaralım. Hâlid b. Velîd, iman yolundaki yolculuğunu başta Vâkîdî'nin *Meğâzi*'si olmak üzere onlarca kaynağımızda kendi lisanıyla şöyle anlatır:

Hizmetçisi'nin (sas) Dilinden

*“Evet, Hâlid b. Velîd ne güzel
bir kuldur. O, Allah'ın
kılıçlarından bir kılıçtır.”*

[Tirmizi, *Menâkıb*, 50]

Allah, benim hayrımı murad eyleyince, gönlüme İslâm'ın sevgisini doldurdu; hayrı şerri anlayacak hale getirdi de kendi kendime şöyle düşündüm: ‘Muhammed’e karşı şu savaş yerlerinin hepsinde bulundum; bulunduğum bu savaş yerlerinin hepsinden, her seferinde, kendimi bulunmamam gereken bir yerde bulunuyor hissederek ve Muhammed’in muhakkak üstün geleceğini görerek ayrıldım! Aynı şekilde Resûlullah, *Hudeybiye*’ye geldiğinde de, ben yine müşrik süvarilerin başında, onun karşısına çıktım; ashâbının başındaki Resûlullah’ı *Uşfan*’da karşıladım; onun karşısına dikildim. Kendisini hedef aldım. O, bizden emin olarak, ashâbına öğle namazını kıldırdı; ona baskın yapmayı istedik, sonra buna azmedemedik -böylesi hayırlı da oldu-. Ancak o içimizden geçenleri sezdi de, ashâbına ikindiye, korku namazı şeklinde kıldırdı. İşte o sırada, şu hakikat benim için açıkça ortaya çıkmış oldu ve kendi kendime: “Bu adam korunmuştur” dedim! Birbirimizden ayrıldık. Hz. Peygamber, süvarilerimizin bulunduğu taraftan ayrılıp sağ tarafımızdaki yolu takip etti. Hz. Peygamber *Hudeybiye*’de Kureyş ile sulh yaptığında ve Kureyşliler onu *Ravâh*’da geri çevirince kendi kendime şunları söyledim: “Geriye ne kaldı? Gidiş nereye? Necâşi’ye mi? O da Muhammed’e tâbi oldu! Ashâbı onun yanında emniyet içindeler. Dinimden çıkıp Hristiyanlığa veya Yahudiliğe girip Heraklius’a mı gideyim?! Yoksa, kendilerine tâbi olarak acemlerle mi yaşayayım?! Veya, kâlanlarla beraber evimde, yaşamaya devam mı edeyim?!” şeklindeki düşünceler içerisinde iken, Resûlullah (sas), Umretü’l-Kazâ için (*Mekke*’ye) geldi. Bunun üzerine, onun girişini görmemek için çekip gittim. Kardeşim Velîd b. Velîd,^[9] Umretü’l-Kazâ için Rasûlullah (sas) ile gelmişti. Beni arayıp bulamayınca, şu mektubu yazmıştı: “Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla... Senin

[9] Hâlid b. Velîd’in isimleri ve hayatlarına dair bazı bilgileri bulunan 6 erkek, 2 kız kardeşi vardır. Bu kardeşlerden ilk Müslüman olan Velîd b. Velîd’dir. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 2088, 2090; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, V, 423, 424; İbn Abdilberr, *el-İstiâbe*, IV, 118, 119.

Rivayet Ettiği Hadis

Hâlid b. Velîd (ra) anlatıyor: “Hayber fethi sırasında gazvede, Resûlullah (sas) ile birlikte ben de vardım. Bir grup yahudi, Efendimiz’e gelip askerlerin ahırlarına hücum ederek (mallarını yağmalamalarından) şikâyet ettiler. Resûlullah (sas) bunun üzerine (müslümanlara yönelerek): “(Olmaz!) anlaşma yapılan kimselerin malı onların izni olmadan helâl değildir. Ayrıca size ehli eşekler, onların atları, katırları, vahşi hayvanlardan her bir kesici dişi olan, kuşlardan da her bir pençeleri olan haramdır!” buyurdular.”

[Ebû Dâvûd, Et’ime, 26]

İslâmiyet’ten yüz çevirip uzak durmanı hayretle karşılıyorum; senin gibi akli olan bir kimsenin, İslâm gibi bir dini tanımaması ne kadar tuhaf! Resûlullah seni, benden sordu da: ‘Hâlid nerededir?’ deyince kendisine: ‘Allah, onu getirecektir’ diye cevap verdim. Benim bu cevabım üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: ‘Onun gibi bir insanın İslâm’ı tanımaması ne tuhaf! Keşke o, gayret ve kahramanlıklarını, Müslümanların yanında müşriklere karşı gösterseydi, bu kendisi için ne kadar hayırlı olurdu; biz de kendisini, başkalarına tercih ederdik.’ Ey kardeşim! Birçok hayırlı yerlerdeki fırsatı kaçırdın; seni bekleyen fırsatı artık kaçıрма!” Kardeşimin bu mektubu bana ulaşınca, (Mekke’den) çıkıp gitmek için acele ettim; İslâmiyet’e rağbetim arttı; Resûlullah’ın (sas) sözleri, beni çok sevindirdi. O sıralarda rüyamda kendimi, sıkıntılı, dar ve susuz bir yerden, geniş ve yeşillikli bir yere çıkmış halde gördüm. Kendi kendime: “İşte bu rüya gerçektir” dedim. Medine’ye geldiğimde, (Müslüman olduktan sonra) bu rüyamı Ebû Bekir’e bir yorumlatayım, dedim. Rüyamı ona anlattım; o şunları söyledi: ‘Senin çıktığın yer, Allah’ın İslâmiyet için seni hidâyete erdirdiği yerdir; sıkıntılı yer ise, senin şirk üzere bulunduğun yerdir.’

Resûlullah’ın yanına gitmeye karar verdiğimde, acaba Resûlullah’a giderken bana kim yoldaş olabilir? diye düşünürken Safvân b. Ümeyye’ye rastladım. Kendisine: “Ey Ebû Vehb! İçinde bulunduğumuz hale ne diyorsun? Azınlık haline geldik; Muhammed ise, Araplar’a ve acemlere üstün geldi. Muhammed’e gitsek de ona tâbi olsak nasıl olur? Esasen Muhammed’in şerefi, bizim şerefimizdir” dedim. Safvân, benim bu teklifimi çok sert bir şekilde reddetti ve şunları söyledi: “Kureyş’ten benden başka birisi kalmasa da, hiçbir zaman ona asla

tâbi olmayacağım!” Birbirimizden ayrıldık; kendi kendime: “Bu ne kindar birisi! *Bedir*’de öldürülen babasının ve kardeşinin intikamını almak istiyor” dedim. Sonra İkrime b. Ebî Cehil’e rastladım; Safvân’a söylediklerimi ona da söyledim. Ancak, o da Safvân gibi karşılık verip teklifimi reddetti. Kendisine: “Sana söylediklerimi, kimseye söyleme” dedim; o da kabul etti. Sonra evime gittim, deve mi hazırlamalarını emrettim; ona bindim ve Osman b. Talha ile buluşmak üzere evden ayrıldım. Kendi kendime: “İşte o, benim için iyi bir arkadaştır; keşke istediğimi ona daha önce söyleseydim!” diye düşünürken birden bire, onun babalarından öldürülenleri hatırlayarak düşüncemi ona söylemeyi doğru bulmadım; o sırada, hayvana binip giderken böyle düşünmeye gerek olmadığına karar verdim ve kendisine olanları aktardım ve şöyle dedim: “Bizim durumumuz yuvasında iken üzerine çokça su dökülen tilkinin hemen dışarı fırlamasına benzemektedir.” Sonra da iki arkadaşıma yaptığım teklifin benzerini ona da yaptım. O, hemen kabul etti ve bana: “Bugün kal; ben de yarın sabah geleceğim; işte hayvanım; *Fahh*’da bulunmaktadır” dedi. Onunla *Ye’cec*’de buluşmaya söz verdim. Erken gelen diğerini orada bekleyecekti.

Ertesi günü seher vakti yola çıktık; tanyeri ağarmadan *Ye’cec*’de buluştuk; kuşluk vakti *el-Hede*’ye^[10] vardık. Orada Amr b. el-Âs’a rastladık. O, bize: “Merhaba ey cemaat!” diye selâm verdi; “Nereye gidiyorsunuz?” diye sorunca biz de ona: “Sen nereye gidiyorsun?” diye karşılık verdik. O, tekrar bize: “Sizi bu şekilde yola çıkaran nedir?” diye sorunca, kendisine: “İslâm dinine girmeye, Muhammed’e tabî olmaya gidiyoruz” diye cevap verdik. Bunun üzerine Amr da: “Beni de getiren aynı şeydir” cevabını verince hep beraber yola koyulduk ve *Medine*’ye ulaştık. *Harra*’da develerimizi ihdırdık. Bizim gelişimizi öğrenen Resûlullah çok memnun olmuştu. Ben, en güzel elbisemi giydikten sonra, Resûlullah’ın yanına gitmeyi düşünürken, kardeşim gelip beni buldu ve şöyle dedi: “Haydi acele et! Senin geldiğini Resûlullah’a haber vermişler; gelişinden çok memnun oldu, o, sizleri bekliyor.” Bunun üzerine süratli bir şekilde yürüdüm ve onun huzuruna çıktım; önünde duruncaya kadar bana bakıp tebessüm ediyordu. Kendisine Peygamber olduğunu zikrederek selâm verdim; o da güller yüzle selâmıma karşılık verdi. Sonra: “Allah’tan başka ilâh bulunmadığına

[10] *el-Hede* (الهدية) Mekke ile Tâif arasındaki yol üzerinde, Mekke’ye yedi mil uzaklıkta bulunan Tâif’e bağlı bir yer adıdır. Adını Mekke’nin kuzeyinde bulunan *el-Hede* vadisinden almaktadır. Bu vadi den alan sel suları ise, Zehban mevkii üzerinden denize dökülmektedir. Bkz. Âtik b. Gays, *el-Me’âcîmü’l-Cuğrafiyye fî Sîretin-Nebeviyye*, s. 138. Naklen İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 29.

ve senin Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ediyorum” diyerek kelime-i şehâdet getirdim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: “Seni doğru yola ulaştıran Allah'a hamd olsun! Senin, yalnızca hayra ulaştıracağını umduğum bir aklın olduğunu biliyorum.” [Hâlid şunları söyledi:] “Yâ Resûlullah! Sana karşı yapılan savaşlarda, haktan inatla uzaklaşmış olarak bulunduğumu biliyorsun! Bu günahlarımdan dolayı beni bağışlaması için Allah'a dua et.” Bunun üzerine Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: “İslâmiyet, kendinden önceki günahları, siler.” Bu cevabı üzerine [Hâlid:] “Öyle de olsa Yâ Resûlullah! Yine de benim için bir dua buyursanız!... “ deyince, Hz. Peygamber: “Ey Allah'ım! Senin yolundan alıkoymak hususunda, daha önce yaptıklarından dolayı Hâlid'i bağışla!” diye dua etti. [Hâlid sözlerini şöylece tamamladı:] Sonra Amr ve Osman huzura geçtiler; Resûlullah'a biat ettiler. Bizim *Medine*'ye geliştik, 8. yılın Safer'inde idi. Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah Müslüman olduğum günden itibaren, zor işlerin yapılmasında, beni ashâbının hiç birisinden ayırmadı.^[11]

İşte Hâlid b. Velîd, imanla buluşmasını böyle anlatıyor, o günden sonra artık Hâlid iman yolunda bir Hâlid'dir, iman adamıdır, iman yolunda kabiliyetini, kılıcını kullanacak bir yiğittir.

Mûte Savaşı'nda Hâlid

Hâlid b. Velîd, iman edip *Medine*'ye gelince, Efendimiz (sas) ona kendisine Hârise b. Nu'mân'ın hediye ettiği küçük bir evi hediye etti.^[12] Oraya yerleşen Hâlid'e, bir gün Efendimiz: “Nasıl gidiyor Ey Hâlid!” diye sordu. Hâlid: “Yâ Resûlullah! Hamdolsun çok iyi, ama evim çok küçük, biraz zorlanıyorum!” dediğinde, Efendimiz: “O zaman evini yukarıya doğru yükselt ve Allah'tan genişlik iste!” dedi.^[13]

Hâlid'in gelişinin üzerinden daha üç ay geçmemişti ki, Efendimiz (sas) *Mûte*'ye bir ordu göndermek için hazırlıklara başladı. Burada bir hususa dikkatleri çekelim: Hâlid b. Velîd, Efendimiz'e (sas) ve Müslümanlara karşı *Uhud*, *Hendek* ve *Hudeybiye gazvelerinde* bulundu. Müslüman olduğu günden sonra artık hiç durmadan bu karşı koyuşlarının kefaretinin fiili olarak ödedi. O sadece Resûlullah (sas) zamanında en az 10 sefere çıkarak, İslâm öncesi menfi adımlarının

[11] Vakıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, II, 195, 196; İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 28, 29; İbn Kesir, *el-Bidâye*, IV, 238-240.

[12] İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 29.

[13] Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, II, 733.

Kendi Lisanından

“Allah bana hayır irade ettiği zaman içime İslâm sevgisini düşürdü. Ak-
lım başıma geldi ve Ben, Muhammed’e karşı bütün savaflara katıldım
girdiğim her olaydan sonra hep içimde, benim bir hiç olduğum ve Mu-
hammed’in parlayacağı düşüncesi vardı.”

[İbnü'l-Cevzî, *Sıfatu's-Safve*, 297]

karşılığını, kefareтини ödedi. İşte onlardan biriydi *Mûte* ve o, *Mûte*'de bambaşka bir başarının altına imza atacaktı.

Efendimiz (sas) hicretin 8. yılında *Busrâ* hükümdarına ulaştırılmak üzere, sahâbeden Hâris b. Umeyr'in eliyle o bölgeye bir davet mektubu gönderir. Hâris, bugün *Ürdün* sınırları içerisinde kalan *Mûte* denen topraklara varınca, o toprakların valisi olan Şurahbil b. Amr'ın askerleri tarafından tutuklanır; saraya valinin huzuruna götürülür ve orada sorgulandıktan sonra da kılıçla boynu vurdurulur. Hâris'in şehâdet haberi *Medine*'ye ulaşınca, Efendimiz (sas) çok gadaplanır, haksızca öldürülen elçisinin kanını yerde bırakmama adına hemen bir ordu tertip-lenmesini emreder.^[14] Görüldüğü gibi Efendimiz (sas) 13 yıl *Mekke* döneminde birçok işkence ve hakaret görmesine rağmen, oğulluğu olan Hâris b. Ebî Hâle'nin ve Yâsir ailesinin şehit edilmelerine rağmen, Recî Vakası'nda ve Bi'r-i Maûne hadisesinde onlarca Kur'ân öğretmeni şehit edilmesine ve yüreğinde derin ızdıraplar oluşmasına rağmen düşmana karşılık vermemesi, sabrı kuşanması ve şartların olgunlaşmasını beklemesi, şartlar oluşuncada bir Müslüman'ın kanın dökülmesi üzerine orduları hareket ettirmesi, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Efendimiz'in (sas) bu emri gereği 3000 kişilik bir ordu *Medine* dışındaki ordugâh olan *Cürüf*'de toplanmak için seferber olur. O gün, günlerden Cuma'dır. Efendimiz (sas) ordu içerisinde yer alacak askerlere sabahın erken saatlerinden itibaren *Medine*'den *Cürüf*'e doğru hareket etmeleri emrini vermiş, kendisinin de Cuma namazından sonra gelip orduyu yolcu edeceğini onlara bildirmişti.

Ordu bir taraftan hazırlanırken, Efendimiz (sas) de o güne kadar hiç yapmadığı bir işi yapacaktı. *Mescid-i Nebevî*'de ordunun komutanlarını belirtme

[14] İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 15; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 131.

adına dedi ki: “Ordunun komutanı Zeyd b. Hârîse’dir, eğer Zeyd şehit olursa komutan Ca’fer b. Ebî Tâlib’dir; eğer Ca’fer şehit olursa komutan Abdullah b. Revâha’dır, eğer Abdullah da şehit olursa, Müslümanlar kendi aralarında birini seçip komutan tayin etsinler.” [15]

Efendimiz’in (sas) bu üç ismi arka arkaya sayması; bir anda Mescid’in havasını değiştirmişti. Meseleyi anlayanlar, ağlamaya başlamışlardı. Çünkü Allah Resûlü (sas) hiçbir zaman böyle bir atama yapmamıştı. Hep bir komutan atar, eğer onun başına bir iş gelse, Müslümanlar kendi içlerinden birini komutan olarak seçerlerdi. Ama bu sefer farklı idi üç isim arka arkaya sayıldı; bu onların şehâdet müjdesi idi. Efendimiz (sas) minberden inince kaynaklar kim olduğunu söylemez ama ihtimal Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ya da bir başka büyük sahâbi gözyaşları içerisinde: “*Yâ Resûlullah! Keşke sağ kalsalardı da, onlardan biraz faydalansaydık. Ca’fer’e doyamadan, onu şehâdete gönderiyoruz*” dedi. Efendimiz (sas) hiçbir şey diyemeden, hücreğine çekildi. [16]

O günler Yahudi bir âlim var *Medine*’de... Adı, Nu’mân b. Funhus; bu hadiseyi duyuyor, anında Efendimiz’e (sas) gelerek diyor ki: “*Eğer Ebû’l-Kâsım gerçekten sen bir peygamber isen, söylediğin üç isimde ölürler. Çünkü Benî İsraîl peygamberlerinden biri bir komutanın yerine başka bir komutan atamışlarsa, asla o komutan sağ olarak savaştan geri dönmemiştir.*” [17] Efendimiz (sas) bu Yahudi âlime de hiçbir şey söylemiyor; çünkü Efendimiz de bunun böyle olacağını çok iyi biliyor... O isimleri Efendimiz’e (sas) söylettiren Allah’tır. Yoksa Efendimiz (sas) bir beşer olarak bu bilgiyi bilmesi mümkün değildir. O Yahudi âlim, daha sonra Zeyd b. Hârîse’ye gidiyor; aynı sözü ona da söylüyor ve onu vazgeçirmeye çalışıyor ama mümkün mü? Zeyd, ölüme güle oynaya giden bir yigittir; diyor ki: “Ben şehâdet ederim ki, O şüphesiz Allah’ın peygamberidir. Bizim hakkımızda ne demişse o haktır ve en hayırlısıdır.” Sonra Yahudi âlim; sırası ile Ca’fer’e gidiyor, Abdullah b. Revâha’ya gidiyor, onları da gitmeme konusunda ikna etmeye çalışıyor, ama ikisinden de aldığı cevap aynı oluyor, her birini bir şehâdet aşığı olarak, gitmek için can atıyor olarak buluyordu. [18]

[15] İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 15; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 131.

[16] İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, II, 234.

[17] Ebû Nuaym, *Delâil*, II, 529; İbn Kesir, *el-Bidâye*, IV, 241.

[18] Ebû Nuaym, *Delâil*, II, 529; İbn Kesir, *el-Bidâye*, IV, 241.

Şehâdet aşığı komutanların idare ettiği ordu, Mûte'ye doğru böylece hareket ediyordu. Müslümanların sayısı 3000^[19], düşmanın sayısı ise bir rivayete göre 100.000,^[20] bir başka rivayete göre ise 200.000;^[21] civarı idi; ciddi bir fark var ortada... Sahâbe istişare ediyor, savaşalım mı, geriye mi dönelim diye... Savaşmaya karar veriyorlar ve savaş başlıyor. Gerçekten Efendimiz'in (sas) dediği gibi oluyor ve arka arkaya üç komutan da şehit oluyor.^[22] Onların şehit olması ile İslâm ordusu çok zor bir durum yaşıyor, tabir caiz ise ordu çözülüyor, işte o an İslâm sancağını yere düşürmeyen Bedir ashâbından bir sahâbî Sâbit b. Akram, sancağı alıp Hâlid'in karşısına çıkıyor. Diyor ki: "Ey Hâlid! Hadi sıra sende çık Müslümanların önüne ve onlara komutan ol!" Hâlid, Sâbit'e diyor ki: "*Ben daha yeni Müslüman oldum. Sen benden daha önce-liklisin ve Bedir ashâbındasın. Senin askerlere komuta etmen daha doğrudur!*" Sâbit: "Hayır, sen olmalısın. Bu orduyu ancak sen idare edebilirsin." diyor. Sonra dönüyor Sâbit, askerlere diyor ki: "Ey Müslümanlar! Hâlid'in komutanlığına razı mısınız?" Hepsi bir ağızdan: "Evet, razıyız" diyorlar. Böylelikle Hâlid komutayı alıyor.^[23]

O ana kadar olan biteni ta Medine'den mahiyetini tam olarak anlayamadığımız bir şekilde Allah'ın göstermesi ile izleyen Hz. Peygamber (sas), Hâlid b. Velîd'in komutayı alması ile şöyle diyecekti: "*İşte şimdi savaş kızıştı! Asıl şimdi savaş başladı!*"^[24] O anları, Medine'den Resûlullah'ın (sas) atlısı olan Ebû Katâde el-Ensârî bize şöyle anlatıyor: "Resûlullah (sas) Mûte'de olanları bize anlatıyor ve o komutanların bir bir şehit olduklarının haberini veriyor, onlar için Allah'tan mağfîret diliyordu. Sonra dedi ki: "İşte şimdi Allah'ın kılıcı Hâlid, sancağı eline aldı." Ebû Katâde diyor ki: "O esnada Resûlullah (sas), koltuk altları görünecek şekilde kollarını kaldırarak, "Allah'ım! O, senin kılıçlarından bir kılıçtır. Onunla İslâm ordusunu muzaffer eyle!" diye dua etti."^[25]

[19] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 131.

[20] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 132.

[21] Süheylî, *er-Ravdû'l-Ünüf*, VII, 41.

[22] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 132.

[23] İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 30.

[24] İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 30.

[25] İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 31.

Şâhidlerin Dilinden

Hiz. Ömer (ra) Hâlid b. Velid'in vefat haberini aldığında göz yaşları içerisinde şöyle demiştir: "Hâlid'in vefatıyla İslâm'da hiç kapanamayacak bir gedik açılmıştır."

[İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 48]

Yermük'tan Birkaç Hatıra ...

Yermük savaşı gerçekten İslâm Tarihi'nde çok önemli bir savaştır. Savaşın ayrıntılarına çok fazla girmeden bu büyük savaştan birkaç hatırayı aktarmakta fayda görmekteyiz. Ordular karşılıklı *Yermük*'ta savaşın başlamasını bekledikleri bir anda Rumlar bir casus göndermişti, Müslümanların hallerinden haber getirmesi için... Casus, İslâm ordusunun içerisine dalıp, bazı bilgileri toplama-

mış ve Rum tarafına dönmüştü. Heraklius sormuş: "Anlat bakalım Müslümanlar, nasıl insanlardır? Neler yaparlar?" Casus, Müslümanlara hayran olmuştur. Gerçekte Müslümanlar o dönemde tanındıkça sevilen, hayran olunan ve tanındıkça yürekler fetheden insanlardı. Casus, Heraklius'a diyordu ki: "*Onlar gecelerin hepsi ibadet ediyor. Gündüzün de hepsi askerlik yapıyorlar. Yani gece rahip, gündüz asker... Hakkı yerine getirmek için hırsızlık edenler, kumandanlarının oğlu olsa bile elini kesiyorlar. Her an ve zeminde hakkın arkasında yer alıyorlar.*"^[26] Casus hayran hayran gördüklerini ve duyduklarını işte böyle anlatıyordu. Evet, gerçekten Allah Resûlü'nün (sas) ashâbı: "*Ruhbânü'l leyl, fursânü'n-nehâr'dı.*" Yani gecenin ruhbânı, abidi; gündüzün fursanı/mücahidi idi. Ancak gecede abid olanın gündüz mücahidliğinin bir anlamı olabilirdi. Çünkü gecesini ihya edemeyenler, gündüzlerini inşa edemezlerdi. Bunu bize en güzel bir şekilde şarkın en sevgili sultanı olan Selâhaddîn-i Eyyübî (v. 589/1193) öğretir. Kudüs'un fatihi Selâhaddîn cephede askerlerini kontrol ederken gecenin bir vakti çadırları dolaşmaktadır. Bir çadıra varır oradan Kur'an sesleri gelmektedir. O çadırın askerleri ya kıyamda, ya secdede ya mushafın başında Allah ile münasebet halindedirler. Selâhaddîn bu halden mesrur olur ve yanındakilere der ki: "*İşte bu çadırdan zaferin kokusu geliyor.*" Oradan ayrılır bir başka çadıra varır. Vardığı çadır bugünün insanının çadırlarına/evlerine benzemektedir. Horlama sesleri, kurdun kuşun sesine karışmaktadır. Selâhaddîn-i Eyyübî üzülür ve: "*İşte buradan da mağlubiyet kokusu gelmektedir*" der.^[27]

[26] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII,19.

[27] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 111.

İşte sahâbe galibiyeti, gecelerinin ihyası ölçüsünde kazanmışlardı. Bugün de yeryüzünün imarına talip olan Müslümanlar, ilk önce gecelerinin ihyası ile işe başlamalıdır. Casus, Heraklius'a bu haberleri verdikten sonra Heraklius şu itirafta bulunmak zorunda kalacaktır: *"Böyle insanlara karşı bizim galip gelmemiz mümkün değildir. Öyleyse onlarla yeryüzünde uğraşmaktansa yerin altı bize daha hayırlıdır."* [28]

Bu ölüm-kalım savaşında burada aktaracağımız bir diğer hadise ise, Hâlid b. Velîd ile Rumların Cerce isimli bir komutanın arasında geçen konuşmadır. Savaşın bir yerinde Cerce atını Müslüman askerlerin önüne doğru sürer ve karşısına Hâlid'i ister. Hâlid b. Velîd bu davete icabet eder ve Cerce'nin karşısına geçer. Cerce: *"Ey Hâlid! Allah adına doğru söyle ve beni aldatma. Faziletli olan kimse yalan söylemez, hile yapmaz. Sizin Peygamberinize gökten bir kılıç indi ve onu da sana verdi de o kılıcı kimin üzerine sıyıırırsan o kavmi dağıtıyorsun öyle mi?"*

Hz. Hâlid, bu soruya şöyle cevap verdi: *"Hayır, vallahi ne gökten inen bir kılıç var ne de Peygamberimiz'in bana verdiği bir kılıç var."* Cerce dedi ki: *"O halde sen niçin Allah'ın kılıcı diye adlandırıldın? Neden insanlar sana Seyfullah diyor?"* Hz. Hâlid dedi ki: *"Allah, bizlere içimizden bir peygamber gönderdi. Öncele ri ben onu yalanlayarak, onunla muharebe edenler arasına katılmışıtm. Sonra bana Allah'ın hidâyeti erişti. Ben o güne kadar inkâr yolunda savurduğum o kılıcı, Efendimiz'e iade etmek istedim. Ama O, kabul etmedi ve bana dedi ki: "Bugüne kadar bâtil uğruna savurduğun bu kılıcı bundan sonra hak yoluna savuracaksın. Böylelikle sen Seyfullah/ Allah'ın kılıcı olacaksın." Kılıcı benim elime tekrar geri verince bana bir de dua etti ve ben o günden beridir bu kılıcı Allah'ın dini uğruna hak ve hakikat yoluna savuruyorum."* [29]

Cerce, bu konuşmaların sonunda Hâlid'in yanına doğru atını sürdü, karşısına geldiğinde ise iman etmek istediğini söyledi ve iman etti. Geri ordusuna değil, İslâm askerlerinin arasına katıldı ve bu savaşta Müslümanlarla birlikte kendi kavmine karşı savaştı, savaşın sonunda da şehid oldu. [30]

[28] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII,19.

[29] İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 357; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII,13.

[30] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII,13.

Gelen Mektup ve Bir Büyük İmtihan

İki ordu *Yermük*'te saf tutmuş savaşın başlamasını beklerlerken, o sıralar komutan Hâlid'e bir mektup ulaşır. Mektup, Ömer b. Hattâb'tan geliyordu. Hz. Ömer ordu komutanı Hâlid'e diyordu ki: “Hz. Ebû Bekir vefat etti ve beni de bu zor görev ile vazifelendirdi. Artık ben İslâm'ın ikinci halifesiyim. Ey Hâlid! Mektubum sana ulaşınca ordu komutanlığını Ebû Ubeyde b. Cerrâh'a devret, sen de onun emrinde sıradan bir asker ol.”^[31] Mektubun Hâlid b. Velîd'e değil, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'a ulaştığına dair rivayetler de vardır.^[32] Ebû Ubeyde'ye mektup ulaşınca aynen Hâlid için söylenenler de olduğu gibi, ne Hz. Ebû Bekir'in vefatını ne de Hâlid'in azledildiğini kimselere söylememiş, savaşın neticesini beklemiştir.

Hâlid, bu mektubu okudu, ancak hiç kimseye bir şey söylemedi. Çünkü o an ölüm-kalım anıydı, eğer ordu Halife'nin vefatını duysa moralleri bozulacak ve ordu komutanının azli o anda duyulsa ortaya onarılamaz yaralar çıkacaktı. Hâlid, büyük bir ferasetle mektubu gizledi ve savaş başladı. Hâlid müthiş bir taktik ile Bizans'ın 240 bin kişilik ordusunu darmadağın etti.^[33]

Yermük savaşında Hâlid b. Velîd, bir ara kendisine ait olan sarığını düşürdüğünde askerlerine, “Onu arayın, bulun!” dedi. İlk arayıp da bulamayınca, “Tekrar arayın!” dedi. Bu sefer arayıp bulduklarında onun kirlenmiş bir halde olduğunu gördüler. Hâlid b. Velîd, kirli olmasına rağmen sarığına itina ile davrandı ve onu başına koydu. Asker bu hale şaşırdı. Bunun üzerine Hâlid dedi ki: “Resûlullah (sas) umre yapıp da saçını kestirdiğinde, halk kesilen saçından almak üzere ona doğru koştu. Ben de, koşarak onların önüne geçip, [saçından bir miktarını almak istedim;] kâkülünden kestiği saçlarından alarak onu bu başlığın içine koydum. Beraberimdeyken katıldığım hiçbir savaş yoktur ki, Allah onda bana zafer ihsan etmiş olmasın.” dedi.^[34] Askerler bunu duyunca, Hâlid'in neden o sarığı o kadar düşkün olduğunu daha iyi anlamış oldular.

Müslümanlar bu savaşta üç bin şehit vermişlerdi. Ama karşısında tarifi mümkün olmayan bir zafer elde etmişlerdi. Bu zafer artık Anadolu'nun kapılarını İslâm'a açacak, İslâm'ın mesajı kıtaları zorlamaya başlayacaktı.^[35]

[31] İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 357.

[32] Taberî, *Tarih*, III, 435.

[33] İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 358.

[34] İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 37.

[35] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 26.

Heraklius, *Yermük* savaşından sonra kalan askerlerini toplayıp bölgeyi terk ettiği zaman o tarihi sözünü söyleyecekti: “*Elveda Suriye! Ebediyen elveda...*”^[36] Heraklius, elveda diyecekti ve hiçbir zaman geri dönemeyeceğini düşünecekti... Çünkü Heraklius, karşıdaki yiğitler kervanını görmüştü. Hâlid gibi, Ebû Ubeyde gibi, İkrime b. Ebî Cehil gibi, Sa’d b. Ebî Vakkâs gibi... Heraklius, bu yiğitleri görünce bir daha buralara dönemeyeceğini anlamıştı. Bilmem ki, şimdi Heraklius, mazlum *Filistin*’i, kanayan *Irak*’ı, yetim *Afganistan*’ı ve her gün fer-yadı figanı artan *Suriye*’yi görebiliyor mu? Eğer görüyorsa inanın şaşırıyor ve bu yiğitlerden sonra nasıl bir nesil geldi ki bu coğrafyalar tekrardan bizim gibilerin eline geçti diye seviniyordur. Heraklius’un sevinmesi demek sahâbenin üzülmeye demektir. Eğer bugün olanlar Heraklius’u ve o çizginin takipçilerini sevindiriyorsa bilelim ki canları ve kanları pahasına buraları bize hediye eden sahâbe üzüntüler içerisinde. Onları sevindirecek tek şey *Sahâbe İklimi*’nin ve suurun yeniden diriltilmesidir.

Hiz. Ömer hilâfete gelir gelmez gönderdiği mektup ile Hâlid b. Velîd’i başkomutanlıktan azletmişti.^[37] Neden Hiz. Ömer, Hâlid gibi başarılı bir komutanı azletmiştir? Düşünün, Hâlid gibi bir komutan, adı bile düşmanın yüreğine korku salıyor, hangi savaşa girerse girsın, galibiyet elde ediyor, onun hayatında mağlubiyet adına bir şey yok; böyle bir komutan niye görevinden alınsın ki? Nedenini anlamaya çalışalım: Hâlid b. Velîd, savaş öncesinde kendine gelen mektubu gizledi, *Yermük* savaşını müthiş bir taktik ile kazandı. Savaşın bitiminde Ebû Ubeyde b. Cerrâh’ın yanına vardı, ona mektubu uzattı ve özür diledi. Ebû Ubeyde mektubu okudu, Hiz. Ömer mektupta Hâlid’i azledip, yerine Ebû Ubeyde’yi atıyordu. Ebû Ubeyde, Hâlid’e döndü ve dedi ki: “*Ey Hâlid! Özrün ne gereği var. Vallahi! Sen olması gerekeni yapmışsın.*” Artık Hâlid, büyük komutan Ebû Ubeyde’nin emri altında sıradan bir askerdir. Tam iki yılda böyle devam edecektir. Aradan iki yıl geçtikten sonra Hâlid, bir fırsatını bulur ve Halife Ömer’in yanına gelir: “*Ey Mü’minlerin Emîri! Beni azledişinin emri başım-gözüm üstüne, yalnız gerekçesini öğrenebilir miyim? Bir yanlışım ve hatam mı oldu ki beni azlettiniz?*” diye sorar. Halife Ömer, *Fârûk* lakabının sahibi ve lakabının gereği, derin bir anlayışa sahip olan büyük insan, hiç kimsenin fark edemediği çok ince bir ayrıntıyı fark ederek diyecekti ki: “*Ey Hâlid! Vallahi ben seni yanlış bir şey*

[36] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 114.

[37] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 30, 31.

yaptığından ya da hatalı bir olaya sebep olduğundan dolayı azletmiş değilim. Seni görevden alışımın tek nedeni vardı. O da: Sizler Allah'ın yardımı ve lütfu ile zaferler kazanıyordunuz. Halk bu kazanılan zaferleri senin şahsına bağlamaya başladı. Öyle sözler halk arasında dolaşıyordu ki; Ben senin bir efsaneye dönüşmenden korktum. Sen de, ben de biliyoruz ki, bize zaferler bahşeden sadece Allah'tır. Allah'a ait bu alanın bir beşere hasredilmesine meydan veremezdim. İşte Ey Seyfullah/Allah'ın Kılıcı! Seni bunun için azlettim.” Hâlid, halife Ömer'in bu haklı endişesini duyunca sevindi ve halifenin emrine itaat edeceğini belirterek yeniden olması gereken yere yani cepheye döndü.^[38]

Amed Fethinde Hâlid

Özellikle Yermük savaşından sonra Şam'dan çekilmek zorunda kalan Rumlar Anadolu'ya doğru kaymış, o günkü adı ile *er-Ruha* yani *Urfa* ve *Cezire* bölgesinde sıkışmışlardı. *Cezire* dediğimiz bölge bugün *Dicle* ve *Fırat* arasındaki tüm bölgenin ismidir ki Diyarbakır ve çevresi de bu bölgenin içerisinde. İyâd b. Ğanem işe *Harran*'dan başlamış, önce orayı fethetmiş sonra *er-Ruha*'ya yönelmişti.^[39] *Urfa* işin başında biraz İslâm ordusuna karşı direnmişse de sonra *Harran* halkı ile yapılan anlaşma şartlarının aynısı kendileri içinde uygulanması şartı ile bir anlaşma sağlanmış, büyük bir başarı ile *Urfa* fethedilmiş ve bölge halkı ile belli şartlar çerçevesinde anlaşma yapılmıştı. Böylelikle *Urfa*'da sahâbenin eli ile fethedilmişti. İyâd b.Ğanem *Urfa*'nın fethini tamamladıktan sonra *Cezire* bölgesinin içlerine doğru yönelmişti. Ordusu ilerlerken İyâd yaklaşık 5000 kişilik ordusunu birkaç büyük kola ayırmıştı. Ordunun sağ koluna Safvân b. Muattal, sol koluna Hâbib b. Mesleme, diğer bir kola ise Ebû Mûsâ el-Eşârî komuta ediyordu. Kendisi ise ordunun orta bölümüne komuta ediyordu. Bu arada Ebû Mûsâ el-Eşârî, *Nasibin'e* yani *Nusaybin'e* ulaşmış ve burayı fethetmişti.^[40] Bundan sonra ordular *Samsat*'ta buluşunca *Cezire*'nin içlerine doğru yola çıktı. İşte o anlarda Hâlid b. Velîd ve komutasındaki 3000 askerde *Cezire*'ye doğru yürüyorlardı. İslâm ordularının sayısı Hâlid'in askerleri ile birlikte 8000 kişiye ulaşmıştı. Bazı kaynakların 1000'nin üzerinde sahâbenin bulunduğu bu ordunun sayısının daha fazla olduklarını söyleseler de, biz 8000 kişi oldukları

[38] Taberî, *Tarih*, III, 435.

[39] Belâzürî, *Fütühu'l-Büldân*, s. 201.

[40] Belâzürî, *Fütühu'l-Büldân*, s. 203.

Âlimlerin Dilinden

Mahmud Akkad (v.1964), Hâlid b. Velîd'in teslimiyetini anlatırken şöyle der: "O, yeni dinin karargâhına, Müslüman olduğu gün teslim oldu. O, Allah'a iman etti; çünkü O'nu (c.c) kendi zatında bildi, kendisine sadece Allah'ın galip geleceğini idrak etti. Sanki O, kendi kendisine şöyle diyordu: 'Nübüvvetten yardım görmeyen birisi, beni hezimete uğratabilir mi? Semâdan sırra sahip olmayan bir kılıç, benim kılıcıma üstün gelebilir mi?' O, kendi vicdanında, Allah'a iman ettiği gün, imanının en nihayetindeki mevkiye ulaştı."

[Abbas Mahmud Akkad, *el-Abkariyyâtü'l-İslâmiyye*, s.791]

yönünde ki rivayetleri daha makul buluyoruz.^[41] Bu sayı üzerinden bir değerlendirme yaparsak, 8000 kişilik bir ordu, 1000 sahâbî, 7000'i en hayırlı ikinci nesil olan tabîin ve ordunun komutanı Anadolu'nun Fatihi olan İyâd b. Ğanem ve askerler içerisinde kimler var, kimler...

Ordu geldi ve o günkü ismi ile *Amid* ya da *Amed* olan *Diyarbakır*'ı gören hakim bir tepe üzerine konakladı. Ordunun konakladığı o yerde bugün Üniversite Camisi vardır; -ki Diyarbakırlılar haklı olarak oraya *Fetih Camisi* derler- Ordu oraya konaklayınca İyâd b. Ğanem, Hâlid b. Velîd komutasında 100 kişilik bir gözcü birlik oluşturdu ve *Amed*'e nasıl girileceği yönünde araştırma yapmaları için gönderdi. Hâlid, *Amed*'e doğru yaklaştı ama gördüğü tablo hiç de iç açıcı değildi. Çünkü *Amed* aşılması zor surlarla korunuyordu. Tam 5.5 km uzunluğunda, 8 ila 12 metre arasında yükseklikte, 3 ila 5 metre arasındaki genişlikte oldukça sağlam surlar ve o surların içerisindeki sağlam kaleler şehre girişi tamamen önlüyordu. O zamana ait tarihi kitapların bize kaydettiğine göre 5.5 km. uzunluğundaki bu büyük ve sağlam surların içerisinde tam 78 tane burç/kale vardı.^[42] Hatta yine bazı kaynaklar surların ön tarafında büyük hendeklerin olduğunu, o hendeklerin aşılp da surlara ulaşmanın dahi mümkün olmadığını kaydetmektedirler.^[43] *Amed* halkı, gelen İslâm ordularına karşı şehrin 4 ana giriş kapılarını kapatmış, çok güvenli

[41] Vâkıdî, *Fütühü's-Şam*, 348.

[42] Metin Tuncel, "Diyarbakır", *DİA*, IX, 470.

[43] Vâkıdî, *Fütühü's-Şam*, 399.

bir sur olduğu için hiçbir çatışma ortamı oluşturmada beklemeye başlamışlardı. Yaklaşık 5 ya da 6 ay İslâm ordusu hiçbir şey yapamadan beklemek durumunda kalmışlardı. Bu süre içerisinde Hâlid b. Velîd, Fetih Camisi'nin aşağısında bugün *Kıtrbil* diye bilinen köyde küçük bir çadır kurmuş ve her gün yanına bir grup asker alarak, surlara yakın yerlere geliyor ve nasıl bu surların aşılabacağına dair planlar yapıyordu. Ama Hâlid de çok iyi anlamıştı ki, bu iş çok da kolay olmayacaktı. Zaman uzuyordu, askerın sabrı daralıyordu, günlerde Ramazan ayına ulaşıyordu ama yapacak hiçbir şey yoktu.

İlâhî Bir Yardım ve Gelen Fetih ...

Hâlid b. Velîd'in Humam adında bir hizmetlisi vardı. Hizmetli her gün Hâlid b. Velîd'in çadırına iftarda yiyeceği yemeği – yemek öyle mükellef bir sofraya değil, birkaç arpa unundan yapılmış ekmek, su vs. idi- götürür, Hâlid de akşamüstü görevini tamamlayınca çadırına döndüğünde iftarını kendisine bırakılan ekmeklerle açardı. Birkaç gün böyle devam etti, sonra Hâlid b. Velîd baktı ki ekmeği her gün biraz daha azalıyordu. Hâlid herhalde askerın azığı azaldığı için Humam bana az ekmek koyuyor diye düşünüyordu. Artık bir gün dayanamadı ve Humam'a neden az ekmek koyduğunu sordu. Humam; az ekmek koymadığını her gün aynı miktarda ekmek bıraktığını söyledi. Hâlid anladı ki biri çadıra giriyor ve ekmeğini çalıyordu. Bunun kim olduğunu tespit etmek için Hâlid ertesi gün çadırın yakınlarına bir yere gizlendi ve beklemeye başladı. Bir müddet sonra bir köpeğin çadıra yaklaştığını gördü. Köpek gelip çadıra giriyor, ekmeklerden bir kaçını alarak hızla surlara doğru koşuyordu. Hâlid hemen köpeğin arkasından ona yetişmek için koştu. Bir de baktı ki köpek surların kenarına gelince gözden kayboldu. Hâlid hemen oraya doğru yaklaştı, bir de ne görsün. Köpek; surların altından açılan küçük bir çukurdan geçip, kalenin diğer tarafına geçmişti. Hâlid anladı ki, Allah İslâm'ın doğal müteffiklerinden biri olan köpek ile kendilerine bir çıkış yolu göstermiştir. O köpek, Ashab-ı Kehf'in köpeği *Kıtmir* gibi, Ashab-ı Muhammed'in köpeği olmuş ve onlara Amed surlarından nasıl içeriye girileceğini göstermiştir.

Hâlid, hemen ordugâha döndü ve olan bitenden komutan İyâd b. Ğanem'i haberdar etti. Hâlid bu konudaki planını da açıkladı. İyâd'a diyordu ki; *"Bana 100 savaşı ver, ben onlarla gece vakti o çukuru biraz daha genişleteyim, sonra oradan girip karşı tarafa geçelim. Sonra çukura en yakın olan sur kapısını açalım. Sizde*

o kapılardan içeriye girin, böylelikle şehri kuşatalım." [44] Bu çok tehlikeli idi ama yapacak başka bir şey de yoktu. İyâd b. Ğanem, Hâlid'in bu görüşünü kabul etti. Ona 100 asker verdi. Hâlid askerleri ile beraber yavaş yavaş o çukurdan diğer tarafa geçti. *Amed* halkı surlarına çok güvendikleri için ve günlerce süren kuşatmadan dolayı İslâm ordularının hiçbir şey yapmadıklarını gördükleri için rahat rahat uyuyorlardı. Hâlid ve askerleri surlardaki nöbetçi askerleri de etkisiz hale getirerek birer birer kapıları İslâm askerlerine açtılar. Bir anda tekbir sesleri *Amed*'in surlarının üstünde yankılanmaya başladı. Gecenin karanlığı İslâm askerlerinin tekbir sesleri ile aydınlandı. [45]

- 8000 kişilik İslâm ordusunun *Amed*'e girişi aynen 10.000 kişilik fetih ordusunun *Mekke*'ye girişine benziyordu. Efendimiz (sas) hicretin 8. yılı tam 21 yıl İslâmî davete karşı direnen *Mekke*'ye girdiği sırada ordusunu 4 ana kola ayırmıştı: 1. Kola, Hâlid b. Velîd; 2. Kola Zübeyr b. Avvâm; 3. Kola Sa'd b. Ubade, 4. Kola ise Ebû Ubeyde b. Cerrâh komuta ediyordu. [46] Aradan tam 10 yıl geçmişti. Tarihler hicrî 18, milâdî 639'u gösteriyordu. Aylardan Mayıs, günlerden 27 idi. Yani milâdî 27 Mayıs 629'da Hâlid kapıları birer birer açtığında 8000 kişilik İslâm ordusu, *Amed*'e 4 kapıdan giriyordu: Hâlid b. Velîd; *Babü'l- Mâ'dan* bugünkü ismi ile *Yeni Kapı*'dan giren ordulara komuta ediyordu.
- Saîd b. Zeyd: Kim olduğunu hatırlayalım! Aşere-i Mübeşşere'den büyük muvahhid Zeyd b. Amr'ın oğlu, Hz. Ömer'in amcaoğlu, Fâtıma bint Hat-tâb'ın eşi; bu büyük insan da *Amed*'e ayak basanlardandır. O da *Babü'r-Rûm* bugünkü adı ile *Urfa Kapısı*'ndan giren askerlere komuta etmekteydi.
- Muâz b. Cebel; Efendimiz'in (sas) lisanı ile ümmetin en âlimlerinden biri olan hatta "Ümmetimden haram ve helali en iyi bilen Muâz b. Cebel'dir." [47] diye bize vasiyet ettiği o büyük insan *Babü'l-Cebel*'den yani *Dağ Kapısı*'ndan giren ordulara komuta ediyordu.
- İyâd b. Ğanem; İslâm ordularının başkomutanı İyâd da, *Babü't-Tel*'den yani *Mardin Kapısı*'ndan şehre giriyorlardı. [48]

[44] Vâkıdî, *Fütühü's-Şam*, 398, 399.

[45] Vâkıdî, *Fütühü's-Şam*, 399.

[46] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 89.

[47] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 654.

[48] Vâkıdî, *Fütühü's-Şam*, 393.

Amed o gün tarihinin en şanlı gününü yaşıyor ve o gün İslâm ordularına bağrını açıyordu. Şehrin fethi sırasında bazı müsteşriklerin ve sultanmış beyinlerin sahipleri olan kötü niyetli kişilerin iddia ettikleri gibi fazlaca kan dökülmemiş, hele hele birilerinin özellikle üzerinde durarak dile getirdikleri gibi, *Amed*'in halkı kılıç zoru ile baskı ile Müslüman olmamıştır.^[49] İslâm orduları tarihin hiçbir döneminde— bu hiçbir döneme elbette ki imamet düşüncesinden sapılıp, saltanata dönüşen Emevî ve Abbâsi dönemleri de dâhil- fethettikleri topraklarda zorla insanları dinlerinden döndürdüklerine dair bir delil yoktur. O dönemlerde bile bu olmamışken, nasıl olur da içlerinde Nebevî terbiyeyi alarak yetişen sahâbenin ve tâbiînin olduğu bir ordudan böyle bir şey beklenebilir. Bu büyük bir iftiradan başka bir şey değildir; bunu özellikle dile getirenlerin ne yazık ki başka hesap ve kaygıları vardır. İşte Hâlid'in ve diğer sahâbe ve tâbiînin eliyle *Diyarbakır* böylece iman ile buluşmuştur. İnşallah kıyamete kadar da o güzel belde imanın şehri olmaya devam edecektir.

Vefat Döşğinde Hâlid

Gelelim bu büyük insanın vefatına ...

14 yıllık iman hayatına tam 35 tane savaş sığdırmış ve bu savaşların hepsinin de galibi Seyfullah, Allah'ın kılıcı Hâlid olmuştu. Tarihler hicrî 21'i gösterdiğinde 59 yaşında hastalanıp yatağa düşmüştü. O şöyle diyordu: *"Allah yolunda cihada çıktığım bir gece, benim için, bir düğün gecesinden veya bir oğulla müjdelenen babadan daha sevimlidir."* ^[50] Yine şöyle diyecekti: "Yeryüzünde bana en sevimli gelen şey; muhacirler arasında bir seriyyedeyken, dondurucu soğuğun hüküm sürdüğü bir gecede [arkadaşlarıma], "Haydi cihada!" diye seslenerek sabaha karşı düşman üzerine birlikte akın etmiş olmamızdır."^[51]

Bir başka gün ise biraz duygulanacak ve dudaklarından şu cümle dökülecekti: "İki günümünden hangisiyle Allah'a sığınacağımı bilemiyorum. Allah'ın bana şehâdet nasip edeceği gün ile mi, yoksa Allah'ın bana bir keramet ihsan edeceği gün ile mi?"^[52]

[49] Ekrem Cemil Paşa, *Kürdistan Kısa Tarihi*, s. 99-105; İbrâhim Ethem Polat, *Haçlılara Kılıç ve Kalem Çekenler*, s. 80.

[50] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 471.

[51] İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 39.

[52] İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 46.

Bu sözleri söyleyen kahraman şimdi yatağa düşmüş, hayatında en fazla korktuğu şey başına gelmişti. Neydi biliyor musunuz onun korkusu? Aşere-i Mübeşşere'den Saîd b. Zeyd anlatıyor:

Hastalandığında Hâlid'in yanına gittim, beni görünce ağlamaya başladı. Dedim ki: "Ne o Hâlid, ölümden mi korkuyorsun? Ne bu gözyaşları?" Dedi ki: "Ey Saîd! Allah yolunda kaç savaşa çıktım sayısını bilmiyorum, vücudumda kılıç darbesi almayan, ok değmeyen bir yer kalmadı. Kaç kez savaşlarda ölümden döndüm. Ama şimdi yataktayım ve bir deve gibi yatakta öleceğim. Benim gibi birisine böyle bir ölüm... Bu benim çok zoruma gidiyor. Korkakların evi yıkılsın, şimdi korkaklar gibi yatağında öleceğim."^[53]

Saîd b. Zeyd, bu sözleri duyunca ağlamamak için kendini zor tuttu. Evet, Hâlid böyle biriydi, ama takdir-i ilâhî ne ise; o, olurdu. Gerçi o yatakta ölse bile şehit hükmünde idi. Çünkü Hz. Peygamber'in (sas) şöyle bir müjdesi vardı: "Allah Teâlâ'dan bütün kalbiyle şehitlik dileyen bir kimse, yatağında ölse bile, Allah ona şehitlik mertebesini ihsân eder."^[54] Ama yine de Hâlid'in son anlarında şehâdete erememekten kaynaklanan bir ızdırabı, yüreğinin ta derinliklerinde taşıyordu.

O anda Hâlid, birini çağırdı ve vasiyetini yazdırdı. 35 savaşa giren ve birçok ganimet alan komutanın geriye bıraktığı tek şey atı, kölesi ve kılıcı idi.^[55] Onların Hz. Ömer'e teslim edilmesini istiyor,^[56] mezarı kazılınca defin vaktinde kılıç sesleri duymak istediğini söylüyordu. Zira kahramanlar kılıç seslerini severlerdi. Bir savaş meydanında ölüyor gibi Rabbine kılıç sesleri ile gitmek istiyordu. Bu vasiyetinden sonra şehâdet getirerek dünyaya gözlerini yumuyordu. Onun vefatının üzerine Hz. Ömer (ra) şöyle diyecekti: "*Allah Ebû Süleyman'a rahmet eylesin. Allah katındaki sevap ve mükâfat, onun dünyada içinde bulunduğu halden daha hayırlıdır. O bir bahtiyar olarak vefat etti ve övgüye layık olarak yaşadı.*"^[57] Bu sözleri söyleyen Hz. Ömer (ra), onun vefat haberini Medine'de ilk

[53] İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 143; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 14.

[54] Müslim, *İmâre*, 157; Nesâî, *Cihâd*, 36.

[55] İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 39; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 195.

[56] Hâlid b. Velid'in bıraktığı atı, kölesi ve kılıcı Hz. Ömer'e ulaştı, Hz. Ömer gözyaşlarını tutamadı ve dedi ki: "Allah Ebû Süleyman'a rahmet eylesin. O, zannettiğimizden çok farklıymış." İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 50; Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, III, 333.

[57] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 196.

duyduğunda gözyaşlarını tutamamış ve şöyle demişti: “İslâm’da hiç kapanamayacak bir gedik açılmıştır.”^[58]

Allah kendisinden ebeden razı olsun, onunla Cennet’te bizleri buluştursun.

Hâlid’i konuşmak bir yönü ile kolaydır; ancak zor olanı Hâlid gibi olmaktır. Şimdi sıra Hâlid gibi olma zamanındadır. Bu kısımda onun hayatının beş ayrı halini size anlatmaya çalıştık. Şimdi bu anlatılanların üzerinden 21. asırda bu topraklara iman tohumunu eken Hâlid’in ruhunu diriltme adına, Hâlid gibi olma adına, beş mesaj sizlere emanet edelim. İnşallah emanete sadâkat gösterecek ve bunları hayatınızda diriltme adına gayret göstereceksiniz...

❁ HÂLİD B. VELÎD’İN HAYATINDAN MESAJLAR ❁

- ❁ İman Yolunda Hâlid olmak; uyumayan ve uyutmayan yiğit olmak demektir. İmanını temsil edecek cesaretin var mı?
- ❁ Mûte Savaşında Hâlid olmak; sağına, soluna bakmadan sancağı alıp, hakkını yerine getirmek demektir. Muhammedî sancağı taşıyacak iraden var mı?
- ❁ Yermük Muharebesi’nde Hâlid olmak; makama, komutanlığa, ganimete takılmadan vazife adamı olmaktır. Her şart ve durumda görev insanı olacak aşkın var mı?
- ❁ Amed Fethinde Hâlid olmak; gayret ve sabır ile çorak topraklara tohum ekmektir. Bu topraklara ekilmiş iman tohumlarını kurda, kuşa yem etmeyecek bahçıvan olmaya sevdan var mı?
- ❁ Vefat Döşeğinde Hâlid olmak; şehâdet, şehâdet deyip yanmaktır. Bir ömür şehâdet talebinin arkasında olacak ve her gün duanın başına şehâdeti koyacak ızdırabın var mı?

[58] İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 48.

Müezzinlerin Efendisi BİLÂL b. REBÂH

(Radıyallahu Anhu)

Kur'an İklimi

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ
وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصِيَهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ
عَلِمَ أَنَّ سَيِّئُونَ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ
وَأَخَرُونَ يُفَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
وَاقْرَءُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ
وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا لِلَّهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“(Resûlüm!) Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, (bazen) yarısını, (bazen de) üçte birini yatmadan (ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da (böyle yaptığını) Rabbin elbette biliyor. Gece ve gündüzü (içinde olup bitenleri iyiden iyiye) ölçüp biçen ancak Allah'tır. O sizin, bunu sayamayacağınızı bildiği için, sizi bağışladı. Artık, Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun.

Allah bilmektedir ki, içinde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lütfundan (rızk) aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler, diğer bir kısmınız da Allah yolunda çarpışacaklardır. O halde Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Namazı kılın, zekatı verin, Allah'a gönül hoşluğuyla ödünç verin. Kendiniz için önden (dünyada iken) ne iyilik hazırlarsanız Allah katında onu bulursunuz; hem de daha üstün ve mükâfatça daha büyük olmak üzere. Allah'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.”

[Müzzemmil Sûresi, 73/20]

Nebevî Seda

قَالَتِ الْأَنْصَارُ: إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ أَتْبَاعًا، وَإِنَّا قَدْ تَبِعْنَاكَ، فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ
أَتْبَاعَنَا مِنَّا، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ أَتْبَاعَنَا مِنْهُمْ

Amr b. Mürre (ra) naklediyor: “Ensar Resûlullah'a: ‘Şüphesiz her bir kavme tabi olanlar vardır. Biz de sana tâbi olduk. Bu sebeple bize tâbi olacakları bizden kılması için Allah'a dua et” dediler. Peygamber (sas) onlar için ‘Allah'ım! Sen bunlara tabi olacakları kendilerinden kıl!’ diye dua etti.”

[Buhârî, Menâkibü'l-Ensar, 4]

يَا بِلَالُ حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ فِي الْإِسْلَامِ ، فَإِنِّي سَمِعْتُ
دَفَّ نَعْلَيْكَ [أي تحريك نعليك] بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ

*“Ey Bilâl! Söyle bana; İslâm’da senin için yararı
en çok umulan hangi ameli işledin ki, bu gece ben
senin cennette pabuçlarının sesini duydum?”*

(Buhârî, Teheccüd, 17)

*“Biz Habeşli iki köleyiz. Yolumuzu sapıtmıştık,
Allah bize hidâyet nasip etti. Köleydik,
Allah bizi azat etti.”*

Bilâl b. Rebâh (ra)

(İbn Sa’d, Tabakat, III, 269)

Adı	Bilâl b. Rebâh
Anlamı	Islak, ıslatan, boğazı ıslatan sıvı
Künyesi	Ebû Abdullah/Abdullah’ın Babası
Lakabı	Seyyidü’l-Müezzîn/Müezzînlerin Efendisi
Baba Adı	Rebâh Ebû Bilâl
Anne Adı	Hamâme Ümmü Bilâl
Kabilesi	Habeşli
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 30/ Milâdî, 580
İslâm’a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Sûresi	23 yıl
Rivayeti	44
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek vs.
Görevleri	Müezzînlik ve özel koruma
Vefat Yeri	Şam/Suriye
Vefat Yılı	Hicri, 20/ Milâdî, 640
Vefat Yaşı	60

Müezzinlerin Efendisi Bize Neleri Hatırlatır?

Hiz. Bilâl der demez aklımıza ilk gelen şey ezandır. O bizzat Resûlullah (sas) tarafından, “*Seyyidü’l-Müezzin*^[1]/*Müezzinlerin Efendisi*”^[2] diye isimlendirilmiş, tam 10 yıl Peygamber mescidinin üç müezzininden^[3] biri, hem de en baş müezzini olmuş, beş vakit ezanlar onun sedası ile Medine’de duyurulmuş, nice önemli hadise onun sesi ve sedası ile Müslümanlara ulaştırılmıştı. Diğer iki müezzinin kim olduklarına gelince malum olduğu üzere

Hakkında İnen Âyet

“Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O’na yalvaranları kovma! Onların hesabından sana bir sorumluluk; senin hesabından da onlara herhangi bir sorumluluk yoktur ki bunları kovup da zalimlerden olasın!”

[En’âm Sûresi, 6/52]

[1] “*Seyyidü’l-Müezzin/Müezzinlerin Efendisi*” ifadesinin yanında, Hiz. Peygamber (sas) birçok hadisinde hem müezzinleri hem de o müezzinlerin piri ve imamı olan Bilâl-i Habeşî’yi övmüştür. O hadislerden dört tanesini paylaşıyoruz: “Bilâl, Kıyamet günü, altın ve yakutla bezeli bir binek üzerinde, elinde bir sancak ile gelir. Müezzinler, Cennet’e girinceye kadar sancağın altında onu takip ederler.” İbn Manzûr, *Muhtasar*, V, 260. “Peygamberlerden ve şehitlerden sonra, Cennet elbisesini ilk giyecek kişi Bilâl-i Habeşî ve sâlih müezzinlerdir.” İbn Manzûr, *Muhtasar*, V, 260.

[2] Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebir*, III, 321; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, III, 215.

[3] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 266.

biri Abese Sûresi'nin naziline sebep olan Abdullah b. Ümmü Mektûm^[4], diğeri ise bizzat Peygamberimiz (sas) tarafından seçilip^[5] o makama erdirilen Ebû Mahzûre'dir.^[6]

Hiz. Bilâl'in müezzinlik meselesindeki yerine ve konumuna değineceğiz, ancak öncesinde Hiz. Bilâl der demez aklımıza gelmesi gereken bazı hususlara dikkatleri çekmeliyiz.

Hiz. Bilâl'in doğum tarihi Nübüvvet öncesi 30, yani milâdî 580, vefat tarihi ise hicrî 20, milâdî 641'dir.^[7] Dolayısı ile Hiz. Bilâl milâdî olarak 61 yıllık bir hayatın sahibidir. Yarısı câhiliye, yarısı İslâm üzere geçen 61 yıllık bir hayat, onun hayatı... Bu hayatı şöyle bir gözden geçirdiğimizde önümüze çıkan tablo şudur:

- Câhiliye insanı köleleştiren bir sistem; İslâm insana değerler kazandıran bir sistemdir.
- Câhiliye kavmiyetçilik ve ırkçılık üzerine kurulan bir sistem, İslâm takva ve kulluk üzerine kurulan bir sistemdir.
- Câhiliye insanların derilerinin rengi ile uğraşan bir sistem, İslâm o derilerin rengini Allah'ın boyası olarak gören bir sistemdir.
- Câhiliye insanların konuştukları dilleriyle ilgilenen ve ona göre değer tanıyan bir sistem, İslâm o dilleri Allah'ın âyetleri olarak gören bir sistemdir.
- Câhiliye insanları köleleştiren, kula kul yapan bir sistem, İslâm insanları özgürleştiren, Allah'a kul yaparak gerçek mânada özgürlüğün kullukta olduğunu öğreten bir sistemdir.

[4] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1313, 1314; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 251, 252; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, III, 119; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 229-238.

[5] Ebû Mahzûre, ezan ile alay ederken nasıl Resûlullah (sas) tarafından müezzin seçildiğini kendisi şöyle anlatıyor: "Nebî (sas), Huneyn savaşından geri döndüğünde onlara yetişmek üzere çıkan on kişiden biriydim. Onların namaz için ezan okuduklarını işittim. Biz de alaylı ezan okumaya koyulduk. Bunun üzerine Nebî (sas), "Bu insanlar arasında güzel sesli bir insanın ezan okumasını duydum." dedi ve bizi çağırdı. Resûlullah (sas), bize tek tek ezan okuttu ve ben onların sonuncusuydum. Ezan okuduğum zaman bana, "Yanıma gel!" dedi ve beni önüne oturttu; kâkülümü okşadı. Üç defa mübarek olsun diye dua etti; daha sonra bana, "Git, Beytü'l-Harâm'ın yanında ezan oku!" dedi. Ben de ona, "Ey Allah'ın Elçisi! Bu nasıl olur?" dedim. Resûlullah (sas), sizin okuduğunuz gibi, bana ilk ezanı şöyle öğretti: Allahu Ekber, Allahu Ekber ..." İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 115.

[6] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2353; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 273, 274; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, IV, 313, 315; İbn Sa'd, *Tabakat*, VI, 115-122.

[7] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 418; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 271.

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

“Ey Bilâl! Söyle bana; İslâm'da senin için yararı en çok umulan hangi ameli işledin ki, bu gece ben senin cennette pabuçlarının sesini duydum?”

[Buhârî, Teheccüd, 17]

Tüm bunların ne demek olduğunu anlayacağımız bir örneğe şahit olalım. Bir gün Medine’de Hz. Ebû Zer ile Bilâl-i Habeşî arasında bir mesele hakkında tartışma olur; sonra bu tartışma biraz uzayınca Ebû Zer (ra) sinirlenir ve Bilâl’e: “Uskut yebne’s sevdâ/Sus, ey siyah kadının oğlu!” der. Hz. Bilâl, bu sözden çok kırılır. Ebû Zer’e hiçbir şey demez, hemen her derdinin dermanı olan Allah Resûlü’ne gider: “Yâ Resûlullah! Ebû Zer ile aramızda şöyle bir tartışma çıktı ve Ebû Zer bana: ‘Sus, ey siyah kadının oğlu!’ dedi” der. Allah Resûlü, rahmet peygamberi gadaplandır, sinirlenince mübarek alnındaki damar şişerdi ya, yine o damar şişer ve: “Bana çabuk Ebû Zer’i çağırın” der. Ebû Zer huzura gelir Allah Resûlü kızgın bir ses tonu ile der ki: “Ey Ebû Zer! Sen halen Câhiliye’nin kokusunu üzerinden atmadın mı? Senin Bilâl’e söylediğin bu sözden ötürü sende Câhiliye’nin kokusu geliyor!” [8]

Efendimiz’in (sas) Hz. Ebû Zer’in söylediği o söze karşı bu denli bir tepki göstermesi, olan bir hadise üzerinden Câhiliye ile İslâm arasındaki farkı ortaya koymasına sebep olmuştu. Hz. Ebû Zer, Resûlullah’ın (sas) o uyarılarını işitince, hemen söylediği sözün yanlışlığını anlamıştır. O anda Efendimiz’in (sas) huzurunda hiçbir şey söyleyemedi. Boynunu büktü, suçunu kabul ettiğini hali ile beyân etti ama Bilâl’den özür dilemeliydi, özrü de sahâbice olmalıydı. Orada hiçbir şey demedi. Çıktılar huzur-u risâletten. Ebû Zer, Bilâl’in evine gitti. Başını Bilâl’in evinin eşiğine koydu: “Vallahi Ey Bilâl! Eğer ayağını Allah Resûlü’nü gadaba getiren, o sözü söyleyen şu ağza basmazsan başımı eşîğinden kaldırmam” dedi. Bilâl sahâbice yapılan bu özürden hoşnut olmuştu: “Tamamı seni affettim kalk” dedi. Ebû Zer: “Hayır, ayağını ağzıma koymayana kadar başımı kaldırmayacağım” diyordu. Bilâl, Ebû Zer’in kararlılığını görünce ayağını yavaşça Ebû Zer’in ağzının üzerine koydu. Ebû Zer öylece kalktı ve iki dost

[8] Buhârî, İman, 22; İtk, 15; Edeb, 44; Müslim, Eymân, 10; Kastalânî, İrşadü’s-Sârî, I, 113.

Rivayet Ettiği Hadis

Bilâl'den rivayet edildiğine göre; Bilâl bir gün Resûlullah'a (sas) sabah namazı vaktinin girdiğini haber vermek için gelince Hz. Âişe, Bilâl'e bir şeyler sorarak aydınlık iyice belirinceye kadar oyalanmış, artık iyiden iyiye sabaha girmiş, bunun üzerine Bilâl kalkıp Hz. Peygamber'e (sas) sabahın girdiğini haber vermiş ve hemen arkasından haberini yine tekrarlamışsa da Resûlullah (sas) dışarı çıkmamış, bir süre sonra dışarı çıkıp da halka namazı kıldırınca Bilâl, Âişe'nin bir şeyler sorarak kendisini tamamen sabah girinceye kadar oyaladığını ve (Resûlullah'ın da dışarı çıkmakta yavaş davrandığını kendisine haber vermişti. Bunun üzerine Resûlullah (sas): *"Ben sabah namazının iki rekât sünnetini kılmıştım da o yüzden geciktim!"* demişti. Bu cevaba şaşırان Bilâl: *"Ama Ey Allah'ın Resûlü, sen iyice sabaha girmiştin?"* deyince, *"Eğer ben sabaha bundan daha da çok girmiş olsaydım, yine de bu iki rekâtı en güzel ve en kısa şekilde kılardım"* diye cevap vererek, sabah namazının ilk iki rekât sünnetinin önemine dikkat çekmişti."

[Ebû Dâvûd, *Salât*, 290]

birbirlerine sarılıp, kucaklaşıp, helalleştiler.^[9]Bu Ebû Zerce bir özürdü; o bize hatadan nasıl dönüleceğini de anlatmış oldu.

Görüldüğü üzere Hz. Bilâl-i Habeşî'nin üzerinden biz İslâm'ın insana kazandırdığı değer ve kıymeti de çok iyi anlamış olacağız. O bize kulluğun ne büyük şeref olduğunu öğretecek, Abdullah olmanın, Allah'a kul olmanın başka hiçbir şeye kul olmayacağı hakikatini öğretecek, İslâm'ın insanlığa takdim ettiği sistemde bütün bir insanlığın Allah katında bir tarağın dişleri gibi eşit olduğunu^[10], üstünlüğün sadece ve sadece takvada,^[11] kullukta olduğunu öğretecek ve daha nice şeyler öğretecek...

[9] Buhârî, *İman*, 22; *İtk*, 15; *Edeb*, 44; Müslim, *Eymân*, 10; Kastalâni, *İrşadü's-Sâri*, I, 113.

[10] "İnsanlar bir tarağın dişleri gibi eşittir. Allah azze ve celle'ye karşı takva dışında kimsenin kimseye üstünlüğü yoktur." Deylemi, *Müsnedü'l-Firdevs*, IV, 301.

[11] "Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'na karşı en takvalı olanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır." Hucurât 49/13.

İman ve Yolunda Ödenen Bedeller

Öyleyse gelin Hz. Bilâl'in hayatına şöyle bir göz atalım, sonra onun müezziniğine sözü getirerek, o bereketli hayatından hayatlarımıza bereket olsun diye izler taşımaya çalışalım. Onun milâdî 580 yılında doğduğunu söylemiştik. Aslen Habeşistanlı^[12] olan ailesi, yıllar önce Mekke'ye köle olarak gelmiş, babası Rebâh vefat edince annesi Hamâme^[13] ile birlikte Cumuhoğulları'nın köleleri olarak hayatlarını sürdürmüşlerdir.^[14] Adını daha sonra İslâm tarihinde çokça duyacağımız Ümeyye b. Halef'in köleleri olan bu anne ve oğul, efendilerine hizmette kusur etmeyişleri, söylenen her işi güzelce yapmaları, emin ve güvenilir olmaları, onların sevimlerine sebep olmuştu. Hz. Bilâl 20 küsurlu yaşlara gelince efendisi tarafından kervanlarla Şam'a, Busrâ'ya gönderilmeye başlanmış, hatta o yolculuklarda Hz. Ebû Bekir ile bazı hatıraları olmuştur.^[15] Onun hayatı Mekke'de böyle geçerken yaşı 30'lara dayandığı bir zamanda, Mekke'nin ve insanlığın en mühim hadisesi olan vahyin nüzûlü başlamış, Abdülmutta-lib'in yetimi, son peygamber seçilmiş ve O'na Cibrîl-i Emin, ilâhî kelâmın âyetlerini ulaştırmaya başlamıştı.

O ilk günlerde daha bir elin parmaklarını geçmeyen insanlar iman etmişken, Hz. Ebû Bekir, ticarî yolculukları sırasında ahlakına şahit olduğu Habeşli köle Bilâl'i de bu büyük hadiseden haberdar etmek istemişti. Neden peki? Çünkü o yolculuklar sırasında Bilâl-i Habeşî, yüreğindeki fırtınaları hep anlatmış, Ebû Bekir'den bu mânada yardım istemişti. O sinesinde bir boşluğun olduğunu fark ediyor ama bunun ne ile dolacağını bilmiyordu. Hz. Ebû Bekir, o boşluğun ne ile dolacağını öğrenmiş biri olarak ilk günlerde soluğu Bilâl'in yanında alıyor ve ona bu yeni dinden ve seçilen son peygamberden bahisler açıyor, işin neticesinde de o siyah inciyi, aydınlatmak için Efendimiz'in (sas) huzuruna vardırıyor, böylece Hz. Bilâl gelip iman ediyordu.^[16]

[12] Hz. Peygamber (sas) Hz. Bilâl'in, Habeşlilerin imanda ilki olduğunu söylemiştir: "Bilâl (fazilet yarışında) Habeşlilerin birincidir." İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 263.

[13] Hz. Bilâl'in annesi Hamâme, ilk günlerde oğul ile birlikte iman etmiş, işkencelere maruz kalmış, sonrasında hicret etmiş ve iman yolunda ömür sürmüş bir hanımdır. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2471; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 71; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 374.

[14] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 263.

[15] İbn Manzûr, *Muhtasar*, XIII, 39.

[16] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 415; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 263.

Yaşı 30'lara dayanmış olan Bilâl-i Habeşî, iman eder etmez hayatında değişiklikler oluyordu. Çünkü iman insanı insan ederdi, belki de kainata sultan ederdi. Hakiki imanı elde eden de kainata meydan okurdu. Gerçekten böyleydi, iman edip de onu belli etmemek, sadece yüreğe hapsetmek, sadece belli mekânlarla sınırlamak öyle kolay değildi. Hz. Bilâl de bir müddet saklayabildi. Efendisi onda bazı değişiklikleri fark ediyordu ama ne olduğunu anlayamıyordu ve o ilk günlerde Bilâl artık iman ettiğini, Muhammed'i (sas) peygamber olarak, İslâm'ı din olarak kabul ettiğini beyân ediyordu. O günleri bize resmeden Tâbiînin meşhur ulemasından Mücâhid (v.103/721) diyordu ki: “Mekke’de Müslümanlığımı ilk olarak açığa vuran şu yedi kişiydi: Resûlullah, Ebû Bekir, Habbâb, Bilâl, Sümeyye, Yâsir ve Ammâr!”^[17] Dikkat edildiği üzere, 7 kişiden, 5'i aslen Mekkeli değil, onlar köle veya mevâli... Böyle olduğu içinde en büyük işkencelere, sıkıntılara bu 5 kişi uğradı, iman etmenin bedelini çok ağır şartlar altında ödediler ve en sonunda Yâsir ile Sümeyye şehit edildiler.^[18]

Zaten Mücâhid sözünü şöyle devam ettirir: “Allah Resûlü’nü (sas) amcası, Ebû Bekir’i ise kabilesi [kendilerine müşriklerin ilişmesine] mani oldu. Diğerleri ise alınıp kendilerine demir zırhlar giydirildikten sonra güneşin kızgın sıcaklığına maruz bırakıldılar. Sonunda [bu işkence tahammül sınırlarını aşınca] onların dayanma gücü kalmadı ve istediklerini onlara verdiler. Bilâl hariç bunlardan her biri, aşiretine içinde su bulunan ve üzerinde mahkûm öldürülen derilerle geldiler. Onlar da bu şahısları onun içine atıp kenarlarından [tutup] taşıdılar. Akşam olunca Ebû Cehil geldi, Sümeyye’ye sövüp saydı ve çirkin sözler söyledi. Sonra [mızrak ya da oku] ona saplayıp öldürdü. Böylece Sümeyye İslâm uğruna şehit edilen ilk şehit oldu. Bilâl bu muamelelerin dışındaydı. Zira nefsi ona Allah yolunda değersiz görünüyordu. Nihayet onu [hayattan] bıktırdılar. Onun boynuna bir ip geçirip sonra da çocuklarına Mekke’nin iki sarp dağı arasında [onu sürüklemek suretiyle] şiddetli bir şekilde eziyet etmelerini emrettiler. [Bütün bu işkencelere rağmen] Bilâl “[Allah] birdir, birdir.” deyip duruyordu.”^[19]

[17] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 264.

[18] Belâzürî, *Ensâbü'l-Esrâf*, I, 160, Beyhakî, *Delâil*, II, 82; İbn Sa’d, *Tabakat*, IV, 151; X, 286.

[19] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 263, 264.

Kendi Lisanından

Ebû Hüreyre (ra) anlatıyor: “Resûlullah (sas) buyurdular ki: ‘Ey Bilâl! Müslüman olduğundan beri işlediğin ve en çok menfaat ümit ettiğin ameli bana söyler misin? Çünkü ben, bu gece (rüyamda), cennette ön tarafımda senin ayakka-bıların sesini işittim!’ Bu güzel müjdeye Bilâl: ‘Ben İslâm’da, nazarımda; daha çok menfaat umduğum şu amelden başkasını işlemedim: Gece olsun gündüz olsun tam bir temizlik yaptığım (abdest aldığım) zaman, mutlaka bana kılmam yazılan bir namaz kılarım.’ diyerek cevap verdi.”

[Buhârî, Teheccüd, 17]

Mekke’den Yükselen Seda: Ahad, Ahad...

Hiz. Bilâl, iman ettiğini açığa vurduğu günden itibaren fasılasız 5 yıl akıl almaz işkencelere maruz kaldı. Mekke’nin kızgın güneşinin altında bırakıldı, çöl kumlarının üzerine yatırıldı, üzerine koca koca kayalar bırakıldı, boynuna ip bağlanarak Mekke sokaklarında gezdirildi, günlerce aç ve susuz olarak bırakıldı ve daha neler neler yapıldı^[20] ama her seferinde Bilâl’in dudaklarından dökülen kelime: “Ahad, Ahad!/Allah birdir, Allah birdir!”^[21] oldu.

Bu nasıl bir imandır, imanda nasıl bir sebatır, gerçekten anlayabilmek zordur. O işkencelerin binde biri kime yapılırsa, çok farklı hallere girecek olanların böyle bir imanı anlayabilmesi kolay değildir. Ama Hiz. Bilâl hakiki imana ermiş biri olarak, sabır ve sebat ile her gün şartları ağırlaşan işkencelere katlanıyor, her gün uğradığı sıkıntılarla, işkencelerle biraz daha kıvama geliyor, her gün biraz daha sesini gürleştirecek, “Ahad, Ahad!” diyordu. Mekkeliler ise bu kelimeyi duyunca adeta çılgına dönüyorlardı. Çünkü Bilâl’in her Ahad deyişi, onların sistemlerinin çatırdadığını gösteriyordu. Belki kızgın kumların üstünde olan oydu, işkencelere uğrayan oydu, görünürde güçlü olanlar Mekkelilerdi ama Bilâl, Ahad dedikçe, onlar korkuya kapılıyor, adeta onlara: “Bu nasıl bir din ki, mensuplarına bu kadar bedel ödetmesine rağmen, halen korkusuzca konuşabiliyor. Bu nasıl din ki, mensupları ölümü onun için göze alıyor, bu nasıl din ki, ölümü öldürüyor, ölüme güle oynaya gidiyor.” dedirtiyordu.

[20] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, I, 415; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 263.

[21] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, I, 415; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 263.

Şâhidlerin Dilinden

Abdullah b. Ömer (ra) dedi ki:
 “Bilâl Sabah namazında, ‘Namaz
 uykudan daha hayırlıdır (es-
 Salâtu hayrun mine’n-nevm)’
 kısmını ilave etti. Resûlullah
 (sas) onun bu ilavesini kabul
 etti. Aslında Abdullah b. Zeyd
 el-Ensârî’ye gösterilen ezanda
 bu kısım yoktu.”

[İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 48]

Hız. Bilâl kayaların altında onla-
 ra ders veren bir edası ile işkencele-
 re böyle katlanıyordu. Şimdi ders ver-
 me sırası Hız. Ebû Bekir de idi. Hız. Ebû
 Bekir nasıl bir ders verecekti Mekke-
 lere... O günlerin birinde yine Ümeyye
 b. Halef, Mekke’nin diğer ekâbir takımı
 ile Bilâl’e işkence ediyorlardı. İnən her
 kamçı sesi bir sesin daha duyulmasına
 neden oluyordu. O ses: *Ahad, Ahad* di-
 yordu. O anda Hız. Ebû Bekir, Ümey-
 ye’nin yanına yaklaştı ve: “Ey Ümeyye!
 Bilâl’i bana satmaz mısın?” dedi. İşken-
 ce yapmaktan yorulmuş olan Ümeyye
 bu teklifi kabul etti. “Ne kadar?” diye

sordu Ebû Bekir. Ümeyye: “7 Ukiyye^[22] altın” dedi. Ebû Bekir hemen saydı altın-
 ları verdi ve Bilâl’i o halden kurtardı. Ümeyye altınları alırken, yaptığı alış-verişin
 ne kadar kârlı olduğunu beyân etme adına: “İki ukiyye etmeyen bir köleyi, Ebû
 Bekir’e 7 ukiyyeye sattım, eğer Ebû Bekir benimle pazarlık etseydi, onu daha ucu-
 za verirdim, ama onu kandırdım” dedi. Bu söz Hız. Ebû Bekir’e ulaşınca dedi ki:
 “Eğer Ümeyye, benden 7 ukiyye değil, 70 ukiyye isteseydi ben yine de Bilâl’i kurtarmak
 için verirdim. Onun değeri altın ile biçilmeyecek kadar kıymetlidir.”^[23]

İşte bakış açılarındaki fark böyledir. Birinin gözünde Bilâl sadece siyahî bir
 köle, bir diğerinin gözünde Bilâl altınlarla tartılmayacak kadar değerli bir hazi-
 ne... Onun azat edildiğini duyunca Efendimiz (sas) o kadar memnun olacak ki,
 o anda Hız. Ebû Bekir’e hayır dualarında bulunacaktı.^[24] Hız. Ömer yıllar son-
 ra şöyle bir söz söyleyecekti: “**Ebû Bekir bizim efendimizdir, o diğer bir efendi-
 miz olan Bilâl’i alıp azat etmiştir.**”^[25] İslâm’dan önce Ömer, Bilâl ile konuşmaya
 bile tenezzül etmezdi ama İslâm’dan sonra Ömer, Bilâl’e bizim seyyidimiz, yani
 efendimizdir diyecekti.

[22] Ukiyye, eski bir ağırlık ölçü birimidir. 1 ukiyye, 40 dirhem’dir. Bkz: el-Kürdi, Muhammed Necmud-
 dîn; *Şer’i Ölçü Birimleri ve Fıkhi Hükümleri*, s. 61, 62.

[23] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 430; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 263, 264.

[24] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 263, 264.

[25] Buhârî, *Fedâilü Ashâbi’n-Nebi*, 23; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 264.

O günden sonra Hz. Bilâl'in Mekke'deki 7-8 yıllık hayatı hep Resûlullah'ın (sas) yanı başında, Dârü'l-Erkam'da, Ebû Bekir'in evinin önünde, sabır ve sebat üzeredir. O günler Efendimiz (sas) Bilâl'i amcasının oğlu olan Bedir'de şehit olacak olan Ubeyde b. Hâris'e kardeş kılmış^[26], tabir caiz ise adeta Bilâl'i ona zimmetlemişti.

İman Yurdu Medine'de Başlayan Yeni Hayatlar...

Nübüvvetin 13. yılı Yesrib bağrını imana açınca, tüm Müslümanlar oraya hicret etmişlerdi. Edenlerden birisi de Hz. Bilâl'di. O da gitmişti, gitmesine ama yıllardır Mekke'ye alışan biri olarak Medine'ye pek alışmamış, havasından etkilenmiş, hasta yatağa düşmüş, Mekke'ye olan özlemlerini şiirler okuyarak dile getirmişti.^[27] Efendimiz (sas) muhacirlerdeki bu hali görünce ellerini açmış: *"Allah'ım! Nasıl bize Mekke'yi sevdirdinse, Medine'yi de öyle sevdirdi!"*^[28] diye dua etmiştir. O duanın bir neticesi ile muhacir Müslümanlar, Medine'yi sevmeye hem de Mekke'den daha fazla sevmeye başlamışlardı.

Efendimiz (sas) Medine'ye gelir gelmez mescidini inşa etmiş, arkasından ensar-muhacir kardeşliğini gerçekleştirmiştir. Hz. Bilâl'in nasibine düşen isim ise Ebû Rûveyha künyeli Abdullah b. Abdurrahman el-Has'amî'dir.^[29] Efendimiz (sas) bedenlen simsiyah olan birini, bedenlen bembeyaz olan birine, bir Habeşliyi, bir Medineliliye, bir muhaciri, bir ensara kardeş kılıyordu. Öyle bir kardeşlikleri olacaktı ki onların, dillere destan... Birbirleri için gözlerini kırpmadan ölüme yürüyecek kadar birbirlerini seveceklerdi. Bu kardeş kılınma hadisesinin üzerinden tam 20 yıl geçmiş, Hz. Bilâl Şam'da o günlerde... Hz. Ömer, bütün Müslümanları kurduğu divanlara kayıt ettiriyor. Hz. Bilâl'e de haber gönderiyor, "Seni nereye, hangi kabileye ait divana yazdırayım" diye... Cevap nasıl

[26] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 265.

[27] Hz. Bilâl okuduğu şiirde şöyle diyordu:

"Mekke vadisinde etrafımı izhir ve celil otları sararak bir gece olsun geceler miyim?

Bir gün gelip de Ukaz'daki Mecenne sularının başına varır mıyım?

Mekke'nin Şâme ve Tufeyl dağları acaba bana bir kere daha görünürler mi?

Ya Rab! Şeybe b. Rebiâ'ya Ümeyye b. Halef'e gazap eyle!

Bunlar, zulmederek bizi ana yurtlarımızdan çıkardılar."

Buhâri, *Fedâilu Medine*, 13; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 316.

[28] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 316.

[29] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 265.

geliyor biliyor musunuz? “Ömer beni kardeşimden ayırma ve beni Has’amî’lerin divanına yaz!”^[30] İşte onun kardeşliği...

O günden sonra Hz. Bilâl tam 10 yıl adeta adım adım Resûlullah’ı (sas) takip eden birisidir. Tüm gazvelerde o vardır, tüm seferlerde o vardır, yüzlerce hadise de o vardır, yüzlerce hatıranın içerisinde onun adı vardır. Bedir’de, Uhud’da, Hendek’te, Hudeybiye’de, Hayber’de, Mekke Fethi’nde, Tebük’ta, Veda Haccı’ndan ve daha nice hadisede^[31]...

Hz. Bilâl Bedir’de...

Hicretin 2. yılı Efendimiz (sas) her zamanki gibi Bilâl’e insanları Bedir için davet etmelerini istiyor, Bilâl’in sesi duyulmaya başlanınca, anında insanlar *Buyûtu’s-Sukyâ* denilen yerde toplanıyorlar ve 313 kişi olarak, Medine’den 160 km. uzaklıkta olan Bedir’e doğru yola çıkıyorlar.^[32] İslâm askerleri gelip Bedir’de konaklayıp, savaş düzeni alınca, Efendimiz (sas) Bilâl’i çağırıyor: “**Bilâl! Bugün bu meydanda parolamız ne olacak biliyor musun?**” diye soruyor. Bilâl: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir!” diyor. Efendimiz: “**Parolamız, 13 yıl Mekke’de senin ve diğer Müslümanların dilinden düşmeyen ve her söylediğinizde Mekkelileri adeta çılgına çevirdiğini kelime olan Ahad, Ahad olacak**^[33]...” Bu sözleri Hz. Bilâl duyunca, duygulanıyor, gözler yaşıyor, kalbi heyecan doluyor ve Ahad, Ahad sözü bir kez daha dillerin terennüm ettiği bir kelime oluyor.

O gün, o meydanda o parola Müslümanların heyecan ve imanlarını arttıran, müşriklerin korku ve endişelerini ziyadeleştiren bir slogan oluyor. Bedir başlıyor, o gün o meydanda; Kur’ân’ın *yevmü’l-furkân*^[34] dediği o meydanda, Müslümanlar destan üzerine destan yazıyorlar. O anlara dair bir hadiseyi bize Aşere-i Mübeşşere’den olan Abdurrahman b. Avf anlatıyor, diyor ki: “Bedir’in sonlarına doğruydı, artık yavaş yavaş çatışmalar sona eriyor, insanlar ganimetlerini topluyorlardı. Ben de bazı zırhlar kucağıma almış çadırlara doğru gidiyordum. Baktım arkadan bir ses bana: ‘Ey Abduavf/Ey Avf’ın kulu!’^[35] diye

[30] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 178; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 265.

[31] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, I, 415, 416; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 259; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 271.

[32] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 345; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 8.

[33] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 371; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 274.

[34] Enfâl 8/41.

[35] İslâm’dan önce Abdurrahman b. Avf’ın ismi Abduavf’dı. Müslüman olduğunda, Hz. Peygamber onun

Âlimlerin Dilinden

Saîd b. Abdülaziz (v. 167/783) ve başka birkaç âlimden rivayetle şöyle anlatılır: Bilâl (ra) Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra hiç kimse için ezan okumadı. Cihad etmeyi istedi fakat Hz. Ebû Bekir onu engelleyip ezan okumasını istedi o da: "Beni eğer Allah rızası için azat ettiysen yolumu aç, ben gideyim!" dedi. Râvî dedi ki: "Hz. Bilâl Şam'da kaldı. Ardından Hz. Ömer Câbiye'ye (Dımaşk/Şam'a yakın bir köy) geldi. Müslümanlar Hz. Ömer'den: Bilâl'in onlar için ezan okumasını istediler. Hz. Ömer'de ondan isteyince Bilâl, bir gün onu kırmayıp ezan okudu ve Hz. Peygamber'in adını andığında o kadar ağladı ki o zamana kadar böyle ağladığı görülmemişti."

[Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I, 357]

sesleniyor, sesin sahibini tanıdım ama dönüp bakmadım. Çünkü ben Avf'ın kulu değil, Rahmân'ın kuluydum. Derken aynı ses Mekke'deki sözünü hatırladı ve bana: "Ey İlâh'ın kulu!" dedi, bu sefer döndüm. Baktım ki; Mekke'nin soylu adamı ve benim arkadaşım Ümeyye b. Halef ve oğlu, birkaç ensarî Müslüman'ın arasında çaresizce duruyor. Gittim yanlarına Ümeyye bana dedi ki: "Ey İlâh'ın kulu! Size bol bol süt verecek develer lazım değil mi?" -Bu söz ile kastı esir olarak alınmak ve sonra fidye karşılığı serbest kalmaktı.- Ben de: 'Sen de oğlun da benim esirlerimsiniz ve size ben eman veriyorum.' dedim. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf, Ümeyye ve oğlunu yanına alarak çadırlara doğru yürümeye başladılar. Tam o esnada Bilâl Mekke'de ki efendisini gördü. "Ey Allah'ın düşmanı sabahtan beridir, seni arıyorum, işte şimdi buldum" dedi. Abdurrahman Bilâl'e dedi ki: "Ey Bilâl! Ben onlara eman verdim, sakın onlara ilişme..." Bilâl dedi ki: "Ben eman falan dinlemem, ya o, ya ben... Ya o ölecek, ya ben öleceğim. Eğer o yaşarsa bana hayat haram olsun." Bu sözlerin ardından Hz. Bilâl başladı haykırmaya: "Ey Müslümanlar! Gelin Allah'ın düşmanı burada, Ümeyye b. Halef burada." Bir anda Müslümanlar sesin geldiği yere doğru yöneldiler. Bir kargaşa oldu o mekânda ve Bilâl kılıcını çektiği gibi küfrün elebaşı olan Ümeyye b. Halef'i orada yere serdi. Ammâr b. Yâsir ise Ümeyye'nin

adını Abdurrahman diye değiştirmişti. Bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 475, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 136.

oğlunu öldürdü. Bilâl yıllarca kendine her türlü zulmü reva gören, Mekke’de kızgın taşlar altında saatlerce kendisine işkence eden küfrün başını şimdi Bedir’de yere seriyordu. Onu öldürdükten sonra Hz. Bilâl hemen Allah Resûlü’ne (sas) koştı ve olanları anlattı, Efendimiz dedi ki: *“Mü’min kullarını yücelten, düşmanlarını alçaltan Allah’a hamd olsun!”*^[36]

İmanın Verdiği Özgüven

Bedir’den sonra da her tabloda Hz. Bilâl’in bir hatırasını görmek mümkündür. Üzerinde düşünüp, ibret alacağımız bir tabloya şahit olalım. Hz. Bilâl’in Hâlid adında bir erkek, Gufre adında bir kız kardeşi vardır.^[37] Bir gün erkek kardeş Hâlid ile birlikte aslen Yemenli olan bir ailenin kızlarına gider talip olurlar. Hz. Bilâl, kızları isterken: “İşte ben Peygamber’in müezziniyim, Peygamberimiz benim hakkımda şöyle buyurdu, böyle buyurdu, beni Ebû Bekir’e sorabilirsiniz” falan demiyor, büyük bir özgüvenle diyor ki: *“Benim ismim Bilâl, bu da kardeşim Hâlid. İkimizde Habeşli kölelerdik. Yıllarca sapıklık/dalâlet içinde yaşadık. Sonra Allah bize hidâyet nasip etti. Özgürlüğümüze kavuştuk, Allah bizi azad ettirdi. Şimdi iki tane sıradan Müslüman olarak sizin kızlarınıza talibiz, verirsiniz Allah’a hamdolsun deriz, vermezseniz Allah büyüktür der, kismetimizi başka yerde ararız.”*^[38] Kızların babası, bu samimi sözlerden o kadar hoşlanır ki, kızlarını bu iki sahâbîye verir. Bu rivayet üzerinden çok önemli mesajlar almamız lazım; Hz. Bilâl’in bu özgüveni, kendi şahsına karşı değil, iman ettiği değerlere idi, bundan dolayı sadece Müslümanlığını nazara vererek, halini ortaya koymuştu...

Hz. Bilâl ve Ezan

Hz. Bilâl ve ezan dersek, çok ama çok şey hatıralarda şekillenir. Çünkü onun 10 yıl boyunca Medine’de okuduğu her bir ezanın kendine özgü bir hatırası, kendine özgü bir güzelliği vardır. Hz. Bilâl’in her bir ezanında başka bir tat, başka bir iklim, üzerinde durup tefekkür edilecek başka bir hal vardır. Hatırlanacağı üzere, Efendimiz (sas) Medine’de, ara, ara: *“Erihnâ bihâ Ya Bilâl! Ey Bilâl Hadi bir ezan oku da bizi rahatlat”*^[39] demiş, o da hemen o gür sedası ile ezanı,

[36] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 367, 368.

[37] İbn Hacer, *Tehzibü’t-Tehzib*, I, 502.

[38] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 269.

[39] Heysemi, *Mecmau’z-Zevâid*, I, 388, 389.

Medine'nin semasına bırakmış, böylece onlarca kez ezan okumuştur. Bir sabah namazında: “*Es-salâtu hayrun mine'n-nevm/namaz uykudan hayırlıdır*” demiş, bu söz Efendimiz'in (sas) çok hoşuna gitmiş ve şöyle demişti: “Ey Bilâl! Bu ne güzel söz! Sabah ezanlarını okuduğunda bunu devamlı söyle!” Böylece o günden sonra o cümle sabah ezanlarına dâhil edilmişti. ^[40]

Hiz. Bilâl'in okuduğu o ezanlar, hadis, tarih ve menakıb kitaplarından birer birer ortaya çıkarılmalı, okuduğu ezanlarla alakalı hatıralar alt alta toplanmalı ve daha detaylı bir şekilde onun ezan ile olan bağları mesajları ile beraber incelenmelidir. Biz burada onun okuduğu her ezanı elbette anlatamayacağız. Ama en azından onun hayatında çok özel yerleri olan beş tane ezanını nazarlara verelim. O beş ezan hangileridir?

1- İlk Ezanı

2- Fetih Ezanı

3- Veda Ezanı

4- Şam Ezanı

5- Son Ezanı

Vefatı ve Âleme Bıraktığı Mesajları

Artık vefat edeceğini anlamıştı Hiz. Bilâl... Ölümün ızdırabını çektikçe yanı başındaki hanımı, teessüründen “ah ne acı” diyordu. O böyle dedikçe Hiz. Bilâl: “Oh! ne tatlı!” diye karşılık veriyordu. Hevlaniye kabilesine mensup olan ve fakâr eşi Hind, bir müddet sonra Bilâl'in (ra) gözlerini kapattı ve başını göğsünün üzerine koydu ve o anda ağlayarak şöyle dedi: “Eyvah ne kadar acı!..” Hanımının bu sözüne Hiz. Bilâl şöyle karşılık verdi: “*Hayır, aksine ne mutlu bana! Yarın kavuşuyorum dostlarıma: Muhammed ve ashâbına!*” ^[41]

Bu sözler Hiz. Bilâl'in son sözleri oluyor ve Şam'da milâdî olarak 61, hicrî olarak 63 yaşlarında ^[42] dostlarına doğru ve en yüce dost olan Rabbine doğru yürüyordu. Allah kendisinden ebeden razı olsun, bizi onun yolundan ayırmasın...

[40] İbn Mâce, *Kitâbu'l-Ezân*, 716; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, I, 354, 355; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 236.

[41] Zürkânî, *Şerhu'l-Mevâhibi'l-Iledünniyye*, I, 499.

[42] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, I, 418; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 271.

Hız. Bilâl'in hayatının bir kısmını anlattığımız bu fasılda, onun o bereketli hayatının üzerinden çok ama çok önemli mesajlar alabiliriz. Bir an düşünelim; neden Hız. Bilâl'in elde ettiğı o büyük şerefe başka biri değil de o sahip oldu?- Bugün sahâbe hakkında en az bilgisi olan birine onlar hakkında bir soru sorasınız, inanın Aşere-i Mübeşşere'nin isimlerini sayamaz ama ezanın Hız. Bilâl ile olan alakasını bilir ve bunu söyler. Kıyamete kadar gelecek olan tüm müezzinler kendilerini ona nispet ederler. Mesela Endonezya'da, müezzinlere direk Bilâl denir. Bazı İslâm ülkelerinde ise müezzinler, "*Bilâl-i Gayri Habeşî/ Habeşli olmayan Bilâl*" şeklinde isimlendirilir. Amerika'daki bazı zenci Müslümanlar da, kendilerine 'Bilâliler' mânasında 'The Bilalians' derler; ayrıca bu isimle bir de gazete çıkarmaktadırlar.^[43] Neden bu şeref Hız. Bilâl'e nasip olmuştur. Nedeni konusunda çok şey söylenebilir, ama biz en önemli sebeplerinin şunlar olduğunu düşünüyoruz:

- 1- O, imanın değer ve kıymetini çok iyi kavramış, marifeti içselleştirmiş bir şahsiyettir.
- 2- O, Hız. Peygamber'i (sas) derin bir muhabbet ile sevmiş, gerçek sevginin nasıl olması gerektiğini âleme göstermiş bir yiğittir.
- 3- O, İslâm'dan başka hiçbir yerde izzeti aramamış, asıl izzetin adresinin İslâm olduğunu bilen ve buna göre hareket eden bir bahtiyardır.
- 4- O, elde ettiğı makamları ve mevkileri asla bir övünme aracı kılmamış, büyük bir mahviyet ile yaşayan, bir zâhit ve âbittir.
- 5- O, müezzinlerin piri olarak kıyamete kadar gelecek olan tüm meslektaşlarına bu işin nasıl olacağını hayatı ile gösteren bir temsiliyet kahramanıdır.

Yani, onun hayatının beş önemli kodudur: *Mârifet, Muhabbet, İzzet, Mahviyet ve Teslimiyet*... Şimdi bu beş kavram üzerinden bizde mesajları alalım, alalım ki Hız. Bilâl'in bıraktığı miraslara sahip çıkabilelim. Onun mirasını zayı edenlerden değil, sâdikane bir şekilde temsil edenlerden olabilelim. Mevlâ bunu hepimize nasip eylesin.

[43] Mustafa Fayda, "Bilâl-i Habeşî", *DİA*, VI, 153.

❖ BİLÂL B. REBÂH'IN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ Mârifet, imanın ilk basamağı, tasdik, ikrar ve amelin hemen öncesidir. İman hakikatlerini iyice öğrenmeli, neler olduklarını iyice kavramalı ve içselleştirmelisin ki, hakiki imanı elde edip, kainata meydan okuyabilesin.
- ❖ Muhabbet, kulluk yolunun en önemli azığı, olmazsa olmaz esasıdır. İmanın bir hakkı olarak Allah'ı, Allah'ın bir hakkı olarak Resûlullah'ı, Resûlullah'ın bir hakkı olarak sahâbeyi gerçek bir sevgi ile sevmelisin ki, rahmet ve berekete erişebilesin.
- ❖ İzzet, Müslüman'ın vazgeçilmez bir özelliği, imanının ona sağladığı şereflerin en kıymetlisidir. İzzetin kaynağının Allah, Resûlü ve Müminler olduğunu unutma ki, bu büyük değeri, doğru yerlerde arayabilesin.
- ❖ Mahviyet, küçüklüğünü bilip, gurura kapılmamak, acziyetini unutmadan elde ettiğin her türlü ikramı Allah'tan bilmektir. Mü'minler içerisinde görünme arzusuna kapılmanın, kibirlenmenin, büyüklenmenin ve kendini bir şeyler zannetmenin, şeytan telkinleri olduğunu hatırlından çıkarma ki, kaymayasın, düşmeyesin, heva ve heveslerine yenilmeyesin.
- ❖ Temsiliyet, bulunduğun makamın hakkını vermek, söz ile değil, hal ile tebliğ edebilmektir. Konuşanın çok, yaşayanın az olduğu şu toplumda; Hz. Bilâl gibi İslâm'ı şanına yakışır bir biçimde yaşamaya gayret et ki, aradan yüz yıllar geçse bile kapına gelenleri diriltebilesin.

Şehitlerin Efendisi
HAMZA b. ABDÜLMUTTALİB
(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân iklimi

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي
الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي
ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يُعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ
بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

*“Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda
bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hâkim
kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hâkim
kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm’ı)
onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri)
korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven
sağlayacağını vadetti. Çünkü onlar bana kulluk ederler;
hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim
inkâr ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır.”*

[Nûr Sûresi, 24/55]

Nebevî Seda

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَلَا تُبْنِ الْأَنْصَارِ وَلَا تُبْنِ الْأَنْصَارِ وَلِإِنْسَاءِ
الْأَنْصَارِ وَلِإِنْسَاءِ الْأَنْصَارِ وَلِإِنْسَاءِ الْأَنْصَارِ

Zeyd b. Erkam (ra) Resûlullah’tan (sas) şunu işittiğini
söyler: “Allah’ım! ensarı, ensarın çocuklarını ve onların da
çocuklarını bağışla! Ensarın kadınlarını, Ensarın çocuklarının
kadınlarını ve onların da çocuklarının kadınlarını bağışla.”

[Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, XXXII, 53]

إِنَّ أَفْضَلَ الْخَلْقِ يَوْمَ يَجْمَعُهُمُ اللَّهُ الرَّسُلُ وَأَفْضَلَ النَّاسِ بَعْدَ
الرَّسُلِ الشُّهَدَاءُ وَإِنَّ أَفْضَلَ الشُّهَدَاءِ حَمَزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ

*“Allah’ın insanları topladığı günde halkın en faziletlisi
peygamberlerdir. Onlardan sonra şehitler gelir.
Şehitlerin en faziletlisi ise Hamza’dır.”*

(Hâkim, el-Müstedrek, c. 3, s. 212)

*“Hamza b. Abdülmuttalib, Uhud günü Allah Resûlü’nün
önünde iki kılıçla birden savaşıyordu.
‘Ben Allah’ın aslanıyım’ diyordu.”*

Hız. Hamza (ra)

(İbn Sa’d, Tabakat, III, 9)

Adı	Hamza b. Abdülmuttalib
Anlamı	Aslan, heybetli ve azametli olan
Künyesi	Ebû Yâ’la/ Yâ’la’nın babası
Lakabı	Esedullah/Allah’ın aslanı
Baba Adı	Abdülmuttalib b. Hâşim
Anne Adı	Hâle bint Üheyb
Kabile	Hâşimoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 43/Milâdi, 567
İslâm’a Giriş	Nübüvvetin 6. yılı
Sohbet Süresi	10 yıl
Rivayeti	1
Savaşları	Bedir, Uhud, Ebva, Aşire, Beni Kaynuka, Hz. Hamza seriyyesi
Görevleri	Askerlik
Vefat Yeri	Uhud/Medine
Vefat Yılı	Hicri, 11 Şevval 3 / Milâdi, 27 Mart 626
Vefat Yaşı	60

Doğumu, Gençliği ve İmana Doğru Yürüyüşü

Hiz. Hamza, Abdülmuttalib'in oğlu olarak milâdî 567 yılında Mekke'de doğuyor.^[1] Bu tarihe göre Efendimiz'den (sas) 4 yaş büyüktür. Bazı rivayetlere göre ise 2 yaş büyüktür.^[2] Yaşları yakın olduğu için çocukluktan itibaren hep birbirleriyle münasebetleri olmuştur. Hiz. Hamza, güçlü kuvvetli yapısı, heybetli ve korkusuz hali tüm Mekke'nin ondan çekinmesini sağlamıştır. Onun en bariz özelliği insanlarla pek haşır-neşir olmaması, günlerce çöllerde, Mekke dışında av ile uğraşması, aslan avcılığı yapması ve bu özelliği ile tanınmasıdır. 44-45 yaşlarına kadar Mekke, onu hep bu özelliği ile bilmiş, tanımıştır. O evinden ayrılır, günler süren yolculuklarla çöllere açılır, ta Yemen'e kadar uzanan yollara düşer, belki bir ay, belki üç ay sonra Mekke'ye gelir, bir müddet durur, bir daha aynı yolculuğu tekrar ederdi.^[3] Bu yolculukları Müslüman olduğu zaman azaldığını ve hemen hemen bittiğini görmekteyiz.

Hakkında İnen Âyet

"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müddesinin sevincini duymaktadırlar."

[Âl-i İmrân Sûresi, 3/169]

[1] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 401; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 67.

[2] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 401; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 67.

[3] İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 67; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 424.

Buradan bir noktaya gelebiliyoruz, demek ki Hz. Hamza o güne kadar içinde var olan sıkıntılara derman olsun diye böyle yapıyordu. O içindeki sıkıntılarını gidermek için aylar süren yolculuklara çıkıyordu. Ama ne zaman ki, derdine derman olabilecek asıl ilacı buldu, Rabbini buldu, Resûlü'nü buldu; iş bitti, bu sefer başka bir mücadele, başka bir gayret, başka bir avcılık ortaya çıktı.

Hz. Hamza bu haldeyken milâdî 610 yılında bir Kadir Gecesi'nde, yeğeni, teyzenin oğlu ve süt kardeşi olan Muhammedü'l-Emin vahiy ile tanışmış, Cibril ona Hz. Îsâ'dan beri gelmeyen Allah'ın (cc) kelimelerini ulaştırmış böylece yeni bir süreç başlamıştı. O bir şeyler olduğunu duyuyor, yeğeninin yeni yeni şeyler söylediğini işitiyor ama hiç orali olmuyordu. Aradan 3 yıl geçtikten sonra Efendimiz (sas) “**...Yakın akrabalarını uyar!**”^[4] âyetine muhatap olunca, bir davet tertip edip, tüm amca, hala ve bunların çocuklarını çağırarak, onlara kendisinin peygamber olduğunu söylemiş ve bu yeni dine davet etmişti. Davette Hz. Hamza da, Hz. Safiyye de, diğer amca ve halaları ile birlikte vardılar. Ancak, o gün 13 yaşlarında olan Ali'den başka, Efendimiz'in (sas) davetine icabet eden olmamıştı.^[5] Ondan sonra da Hamza eski hayatına devam etmişti.

Süreç böyle giderken, nübüvvetin 6. yılının başları, Efendimiz (sas) Kâbe'de, ya da Safa tepesine yakın bir yerde namaz kılarken, Ebû Cehil, Efendimiz'e (sas) hakaretler etmiş, alaya almış, yüzüne topraklar saçmıştı. Bu manzarayı gören Ebû Cehil'in cariyelerinden bir kadın, -bilmiyoruz belki de o günlerde Müslüman olan bir hanım- olan biteni daha yeni avdan dönen Hamza'ya anlatmıştı. Yeğenini çok seven, görüyorsunuz değil mi sevgi neler kadirdir, o sevginin verdiği etki ile birden celallenmiş: “Nasıl benim yeğenime bunu yapar Ebü'l-Hakem! Şimdi o görür gününü” diyerek, elindeki yay ile Kâbe'ye doğru yürümüş ve Ebû Cehil'in karşısına geçer geçmez; “Sen misin yeğenime işkenceler, hakaretler eden” diyerek, o yay ile başına sertçe bir darbe indirmişti. Neye uğradığını şaşırarak Ebû Cehil, kendini toparlamış, o anda adamları ve Benî Mahzûm'un mensupları kılıçlarını çekmek için harekete geçmişler, ama akıllı bir adam olan Ebû Cehil olacağını tahmin ettiği için: “Hayır, bırakın, Ebû Umâre^[6] haklı, biz onun yeğenine fazlaca hakaret

[4] Şuarâ 26/214.

[5] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 348; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 189.

[6] Hz. Hamza, oğlu Umâre'den dolayı Ebû Umâre, diğer oğlu Ya'lâ'dan dolayı Ebû Ya'lâ künyesi ile künyelenmişti. Bkz: İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 67; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 4,5.

H. Peygamber'in (sas) Dilinden

"Allah'ın insanları topladığı günde halkın en faziletlisi peygamberlerdir. Onlardan sonra şehitler gelir. Şehitlerin en faziletlisi Hamza'dır."

[Hâkim, Müstedrek, III, 212]

ettik!" demiştir. Ebû Cehil'in böyle davranmasının sebebi, Hamza'yı, tabir caiz ise yeğenine kaptırmamaktır. Onun için ortamın daha fazla gerginleşmesini istemediğinden dolayı böyle davranmıştır. Ama der ki: "Ey Ebû Umâre! Biliyor musun yeğenin neler söylüyor, bizim putlarımıza dil uzatıyor, kendinin peygamber olduğunu iddia ediyor, sihirli kelimelerle gençlerimizi kendine çekiyor!" Ebû Cehil, bu sözleri söyleyerek Hz. Hamza'yı yeğenine karşı kıskırtmak istiyordu. Ama o anda Hz. Hamza şunu diyecekti: "Ebû'l-Hakem! Bu sefer sana yay ile vurdum, eğer bir daha yeğenime karışırsan o zaman yay değil, kılıcım konuşur. Onun söylediklerine gelince, yeğenim ne söylüyorsa doğrudur, ben de onun söylediklerini tasdik ediyorum ve onun getirdiği dini kabul ediyorum."^[7]

H. Hamza'nın Gelişi

O anda orada bulunanlar neye uğradıklarını şaşırdılar, hiçbir şey söylemediler ve Hamza'nın kızgınlıkla böyle konuştuğunu zannederek, dağıldılar. Hamza da oradan ayrıldı ve hemen yeğeninin yanına geldi. Yürürken de yüreğinden fırtınalar kopuyordu: "Ben ne yaptım. Bilmediğim, tanımadığım bir dine girdiğimi söyledim " diyordu kendi kendine.... O halde biraz düşünceli, biraz sevinçli yeğeni Muhammed'in yanına gitti. "Muhammed! Senin intikamını Ebû Cehil'den aldım, ona şöyle şöyle yaptım; artık sana asla el süremeyecek!" dedi. Ama Efendimiz (sas) bu söylenenlere hiç tepki göstermedi. Bunun üzerine Hamza: "Benim yaptığımı sevinmedin mi?" diye sordu. Efendimiz: "**Beni sevindirecek olan intikamımı alman değil, asıl beni sevindirecek olan senin bana iman etmendir, iman etmedikten sonra yapacağın yardımın sana bir faydası yok ki?**" Hz. Hamza: "Nasıl iman edeceğim?" diye sordu. Efendimiz (sas) sevinçle ona iman cümlelerini söyledi, o anda Hz. Hamzada o cümleleri tekrar

[7] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 387; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 5.

Rivayet Ettiği Hadis

Hamza b. Abdülmuttalib'in (ra) rivayet ettiği bir tek hadis vardı. O da şudur: "Resûlullah (sas) 'Allah'ım! Senden İsm-i Âzam'ın ve büyük rızan hürmetine istekte bulunuyorum!' diye buyurdu.

[Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, III]

etti ve böylece o nurdan halkaya dâhil oldu.^[8] O gün için Efendimiz'in (sas) yüreği kabına sığmıyordu. Hamza, Müslüman olmuştu. Bir dağ Hamza, bir dev Hamza, bir derman Hamza... İslâm'ın böyle kametlere ihtiyacı vardı, hakkın ikâmesi Hamza yürekli adamların bilekleri ile olurdu. Hamzasız bu iş olmazdı, Hamzalar olmadığı için bakın bugün olmuyor, o gün Hamza geldiği için o iş olmuştu.

Artık Müslümanlar için bambaşka bir dönem başlamıştı. Dün Mekke sokaklarında korka korka yürüyen Müslümanlar, artık Hamza'mız var dercesine gü-

venle, cesaretle yürümeye başlamışlardı. Onun gelişi küfre büyük bir darbe, Müslümanlara ise büyük bir güven ve güç kaynağı olmuştu. Birkaç ay sonra bir dağ daha gelip, o dağa kavuşacaktı, asıl bayram, o bayram olacaktı. Kimden bahsettiğimiz muhakkak anlaşılmıştır; tabi ki Mekke'nin diğer bir aslanı olan Ömer'den bahsediyoruz. O, Dârü'n-Nedve'de alınan karar gereği Efendimiz'i (sas) öldürmek için yola koyulmuştu. Ama önce kız kardeşi Fâtıma bint Hattâb'ın evine gitmek durumunda kalmış, orada duyduğu âyetler yüreğini imana açmış, sonra Dârü'l-Erkam'a gelip iman etmek için yani Hamza gibi dirilmek için yola düşmüştü. Dârü'l-Erkam'a gelip, kapıyı çaldığında Bilâl kapıdaki Ömer olduğunu ve üzerinde kılıç olduğunu söyleyince o gün o evde bulunan 39 talebenin büyük bir kısmı korkudan titremeye başlamışlardı. O anda bir ses şöyle diyordu: "Açın kapıyı! O Ömerse ben de Hamzayım! Hayra gelmişse hoş gelmiş, safa gelmiş; şerre gelmişse, onun kılıcı varsa, bizimde var, onun bileği varsa bizim de var!"^[9]

Cesaretine hayran olduğumuz, Hz. Hamza işte böyle bir aslandı. O her daim, Peygamber'in arkasında ona destek olmuştur. Hem risâlet davasında, hem de Allah'ın (cc) o yüce olan adını yüceltme adına Allah'ın aslanı olmuştur.

[8] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 387; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 5; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 67.

[9] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 308.

Hız. Ömer, Dârü'l-Erkam'ın kapısını çalınca içeri alınır, Peygamber'in huzuruna gelir, Efendimiz (sas) onun iki yakasını tutar, sertçe bir silkeler, arkasından Ömer'in dilinden şehâdet cümlesi duyulur. O anda Dârü'l-Erkam tekbirlerle inler.^[10] Ömer de gelmiştir, Ömer de asıl olması gereken yere kavuşmuştur, Ömer de o altın halkaya dâhil olmuştur. Ömer, gelince öyle yerinde duracak biri değildir. Anında Efendimiz'e (sas) sözü şudur: "Yâ Resûlullah! Onlar bâtil biz hak değil miyiz?" Efendimiz: "Evet" der. "Onlar zelil biz aziz değil miyiz?" Efendimiz: "Evet" der. "Onlar zayıf biz imanlarımızla güçlü değil miyiz?" Efendimiz: "Evet" der. Sonra Ömer der ki: "O halde niye gizleniyoruz, çıkalım Mekke'nin sokaklarına ve haykıralım İslâm'ın mesajlarını..." Efendimiz (sas) daha iman eder etmez, iman adına bir bedel ödemek için bu sözleri söyleyen ve imanının heyecanını en üst düzeyde yaşayan Ömer'e diyecektir ki: **"Ömer, sen İbn Hattâb değil, Ömerü'l-Fârûk'sun. Allah senin elinle hak ile bâtili en derin çizgilerle birbirlerinden ayıracaktır."**^[11] Bu müjdenin sonrasında Efendimiz (sas) şöyle bir Hamza'ya bakar, Hamza da Ömer'i destekler, bunun üzerine o gün orada kim varsa Ömer'in ve Hamza'nın arkasına dizilerek Kâbe'ye ibadet etmek için giderler.^[12] Böylece altı yıl boyunca devam eden davet süreci, bu adım ile farklı bir merhaleye dönüşmüş olur.

İki Dağın Arkasında Müslümanlar

Hız. Ömer'in Müslüman olduğunu bilmeyen Mekkeliler, bir anda önde Ömer'i arkada Müslümanları görünce, Hız. Ömer'in hepsini tutuklayıp getirdiğini zannederler. Ama ne zaman ki, Ömer'in dilinden tekbir sesleri yankılanır Mekke'nin sokaklarında, işte o zaman işin rengi değişir. Olan olmuştur, dağ dağa kavuşmuş, insan insana kavuşmuş, aslan aslana kavuşmuştur: Hamza ve Ömer... Artık kim durabilir, bu iki dağın karşısında... Onların gelişi ile küfre büyük bir darbe vurulur ama küfür başka yolları deneyerek İslâm'la mücadelesini devam ettirir. O günden sonra ambargolar, işkenceler, şantajlar, iftiralar, neler, neler... Ama hepsine karşı direnen, hiçbir baskıya boyun eğmeyen Müslümanlar, o zorlu sınavları birer birer geçeceklerdi. Müslümanların o gün tüm bu sıkıntılarla baş etmelerinin en büyük etkeni neydi biliyor musunuz? İman ve imanî bir sorumluluk olarak kardeşlik... Bugün istenilen oranda bu iki şey

[10] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 308.

[11] İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 150; Ebû Nuaym, *Delâil*, I, 242.

[12] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 308, 309.

hayatlarımızda olmadığı için savruluyoruz, istikameti muhafaza edemiyoruz, küfrün oyunlarına karşı direnemiyoruz.

O günlerde Efendimiz (sas) Mekke’de olan bir avuç Müslüman’ı birbirlerine adeta zimmetlemişti, kardeş kılmıştı. Hz. Hamza’nın nasibi ise o günlerde daha düne kadar bir köle olan ama aslında çok kahraman biri olduğu için adeta bir aslan olan Zeyd b. Hârise idi.^[13] Aslan ancak başka bir aslanı tartabilirdi, bundan dolayı Efendimiz (sas) onu, ona kardeş kılmıştı. Zeyd b. Hârise’nin nasıl Hz. Hamza gibi yiğit bir insan olduğunu Medine döneminde ta Mûte savaşı- na kadar onlarca seriyeye yaptığı başarılı komutanlıklarda görüyoruz.^[14]

Hz. Hamza, iman ettiği günden itibaren, hep Mekke’de Efendimiz (sas) ile beraberdi. Çöllerin aslan avcısı, artık hakikat avcısı olmaya başlamış, Efendimiz’in (sas) mübarek dudaklarından dökülen hakikatlere hayran olan biri olarak kendisine düşen işleri yapmaya başlamıştı. Nübüvvetin 13. yılına gelindiğinde, Hz. Hamza da diğer Müslümanlar gibi Yesrib’e hicret edecekti. O günlerde evliydi. Hz. Abbas ile bacanaktı, Velîd b. Muğîre ile bacanaktı, Ca’fer b. Ebî Tâlib ile bacanaktı, ileri de Efendimiz (sas) ile de Meymûne validemiz üzerinden bacanak olacaktı ama o günlere erişemeyecekti.^[15]

O günlerde Hz. Hamza, Hind bint Amr’ın kızı olan Selmâ bint Ümeys ile evliydi. Allah bu evlilikten Ümâme ismini alacak bir kız çocuğu onlara verecekti.^[16] Hatırlanacağı üzere, yıllar sonra hicretin 7. yılında Kazâ umresi sırasında Hz. Ali’nin görüp tanıyacağı, alıp Resûlullah’a (sas) getireceği kız var ya, işte o^[17]... Sonra malum, Efendimiz (sas) Hamza’nın hatırası diye o kızı teyzesi Esmâ bint Ümeys’e emanet edecek, sonra kendi elleriyle onu Ümmü Seleme annemizin oğlu Seleme b. Ebî Seleme ile evlendirecekti.^[18] Hz. Hamza daha sonra Medine’de iki evlilik daha yapacak^[19], o evliliklerden de çocukları olacaktır ama soyu devam etmeyecekti.^[20]

[13] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 401; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 6.

[14] el-Mağlûs, *Siyer Atlası*, s. 212-350.

[15] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber’in Albümü*, s. 120, 121.

[16] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 5.

[17] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 5.

[18] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber’in Albümü*, s. 156.

[19] Hz. Hamza’nın Medine’de evlendiği hanımlardan bir tanesi, Bint Mâlik b. Mülle, diğeri ise Havle bint Kays’tır. Bkz: İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 5.

[20] Hz. Hamza’nın Selmâ bint Ümeys’ten olan kızı Ümâme dışında, Bint Mâlik b. Mülle’den Ya’lâ ve Âmir

İman Şehri Olan Medine’de

Hız. Hamza’nın iman yolunda ödediğı bedelin büyüklüğünü şuradan da anlayabiliriz ki; o, eşini ve 2-3 yaşlarındaki kızını arkasında bırakarak iman adına Yesrib’e hicret etmek durumunda kalacaktı. Mekke’de yaklaşık 7 yıl boyunca iman adına birçok sıkıntıya göğüs germiş, özellikle zayıf ve kimsesiz sahâbîlerin hamisi olmuş, sonrasında ise tek başına hicret etmişti. Yesrib’e gelince, Kubâ köyünde Külsüm b. Hidm’in ve Sa’d b. Hayseme’nin evinde misafir olarak kalacaktı. Mescid-i Nebvî inşa edilince, ensar-muhacir kardeşlik meselesinde Hız. Hamza’nın nasibi, Kubâ Mescidi’nin sahibi olan Külsüm b. Hidm oluyordu.^[21] Yine Efendimiz (sas) bir İslâm toplumunun teşekkülünde en güçlü mayaya olarak kardeşliği esas alıyor ve neyi bina edecekse, o temel üzerine bina ediyordu.

İslâm toplumu belli bir kıvama gelince cihad hareketleri başlıyordu. Cihad der demez, bu iş kiminle başlamalıydı, elbette ki Hız. Hamza ile... Öyle de oldu. Hız. Peygamber’in Medine (sas) döneminde 10 yıl sürecek olan askeri seferlerin ilki Hız. Hamza ile başladı. Kurulan istihbarat ağı ile gelen haber, Ebû Cehil’in bir kervan ile Şam’dan döndüğünü söylüyordu. Efendimiz (sas) Hız. Hamza’nın komutasında 30 kişilik bir birliği İslâm tarihinin ilk seriyyesi olarak yola çıkarıyor, tam çarpışmanın olacağı sırada iki tarafında kıramayacağı bir aracının vesilesi^[22] ile çarpışma olmadan, Mekke tarafına bir göz dağı verilerek geri dönülüyordu.^[23]

O günden sonrada Hız. Hamza Medine’de, Bedir’e kadar tüm askeri seferlerin ya bizzat komutanı, ya da tertipleycisi olarak yerini alıyordu.^[24] Onun işi oydu, böyle olduğu içinde elinden gelen en güzel şeyi, Allah (cc) yolunda kullanıyordu. Asıl tarih onu, Bedir’in meydanında yazacaktı.

isminde iki oğlu, Havle bint Kays’tan ise Umâre isminde bir başka oğlu oldu. Ama bunların hiçbirinin soyu devam etmedi. Bkz: İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 5.

[21] İbn Hâbib, *el-Muhabbar*, s.70.

[22] O aracı, Mecdî b. Amr el-Cühenî’dir. Bkz: İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 324; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 2.

[23] Bu ilk seriyyenin ismi, el-İs seriyyesidir. Daha fazla bilgi için bkz: İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 324; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 2.

[24] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 324-337; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 2-7.

Furkân Günü Olan Bedir’de

Tarihler, Hicretin 2.yılını gösteriyordu; şimdi Müslümanlar, büyük bir imtihan olan Bedir için Medine’den 160 km. uzaklıkta olan o yere doğru gideceklerdi. Bu savaşta ilk kez, iman ile inkâr, hak ile bâtil, akide ile asabiyet, Bedir’de karşı karşıya gelecekti. Bu zorlu ve çok önemli bir savaştı. Bu savaştan galip olarak Medine’ye dönmek, iman davasını çok ötelere taşıyacak, mağlup olmak ise davayı ciddi anlamda olumsuz şekilde etkileyecekti. Allah Resûlü, Bedir’e varmadan önce Zübeyr b. Avvâm, Sa’d b. Ebî Vakkâs ve Ali b. Ebî Tâlib’i düşman hakkında bilgi toplamaları için önceden göndermişti. Bu yiğitler büyük bir başarıyla düşman askerlerinin su taşıyan görevlilerini ele geçirip, Efendimiz’in (sas) yanına getirmişlerdi. Allah Resûlü (sas) bu görevlileri sorgulamış ve düşman hakkında gerekli bilgileri almıştı.^[25]

Bu gazvede Müslümanlar 313 askerden oluşuyordu.^[26] Bu 313 askerden sadece iki kişi atlı, 20’si ise devaliydi. Karşılarında ise 950 kişiden oluşan bir müşrik ordusu, en az 200 süvari ve yüzlerce develeri olan askerler vardı.^[27] Düşman güçlü ve kalabalık, Müslümanlar ise az ve teçhizat olarak da zayıftılar. Allah Resûlü (sas) ordu komutanı olarak askerleri arasında dolaşıyor, onlara taktikler veriyor, manevî olarak morallerini yükseltiyordu. Müslüman ordusunun iki süvarisiden biri: Zübeyr b. Avvâm, diğeri ise Miktad b. Amr’dı. Efendimiz (sas) bu zorlu meydanda yiğitlerini süzüyordu. Yiğitler, Bedir’in meydanında düşmanın ödünü koparacak heybetle dolaşıyordu.

Efendimiz (sas) ordusunu düzenledi. Sol kanattaki Muhacirlerin başına Hz. Ali’yi, ensarın başına Sad b. Muâz’ı, sağ kanattaki muhacirlerin başına da Zübeyr b. Avvâm’ı yerleştirdi. Sancağı da Mus’ab b. Umeyr’in eline verdi. Hz. Hamza ise piyadelerin komutanı olarak atadı. Efendimiz (sas) askerlerine şöyle bir baktı ve şunu dedi: **“Bugün melekler saf saf size yardıma gelecekler. Gelen meleklerin nişaneleri vardır. Siz de nişaneler edinin, size bakanlar da sizleri o nişanelerden tanısin.”**^[28] O anda her bir sahâbî kendine bir alamet, nişane

[25] Daha fazla bilgi için bkz: İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 338-382; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 7-25.

[26] İbn Sa’d’da, Müslümanların sayısı ile alakalı şöyle bir bilgi aktarılır: “Resûlullah’ın (sas) Bedir savaşında bulunan ashâbının sayısı 310 küsur idi. Kendilerinin, Calût’a karşı yapılan savaşta nehri geçen Tâlût’un ashâbının sayısı kadar olduklarını düşünüyorlardı. O gün onlarla beraber mümin olanlarının dışında nehri geçen olmamıştır.” İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 16.

[27] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 351; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 19.

[28] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 370.

belirledi. Hz. Hamza da, yanında bir deve kuşu tüyü getirmişti. Onu miğferinden dışarıya doğru çıkarttı, zaten heybetli idi, birde o alamet ona başka bir hava katmıştı. [29]

Derken iki ordu karşı karşıya gelmiş, parolalar belirlenmiş, diller *ahad ahad* diye hareket etmeye başlanmış ve taraflar savaşın başlaması için karşılıklı beklemeye başlamışlardı. Tam bu anda Mekke tarafından bir ses yükselmişti. Sesin sahibi Utbe b. Rebiâ idi. Utbe, Mekke’de imanının en büyük düşmanlarından biriydi. Yanına oğlunu ve yeğenini almış, savaş meydanının önüne çıkmış: “İşte ben Utbe, işte kardeşim Şeybe ve işte oğlum Velîd... Hadi Ey Muham-

med! Gönder bakalım önümüze üç kişiyi de gelip bizimle savaşsınlar!” demişti. Allah Resûlü (sas) döndü ve ordusunun içerisinde bulunan askerlere baktı, hepsi de ölümüne bu karşılaşma için can atıyorlardı. O anda ensardan üç yiğit atıldı öne: “Biz Yâ Resûlullah!” dediler, ne olur biz... Çıkanlar Sümeyra validemizin sevda mektebinde yetişen üç oğlu Avf b. Hâris, Muâz b. Hâris ve kardeşi Muavviz b. Hâris’ti. Efendimiz kardeşlerden en küçük olan Muavviz’i ayırdı, onun yerine Peygamber aşığı ve şairi Abdullah b. Revâha çıktı, onu kabul etti. [30] Böylece ensarın bu üç yiğidi yürüdü Bedir’in meydanına... Utbe gelenlerin Medineli olduklarını anladı ve: “Siz kimlersiniz?” diye sordu. Ensarın yiğitleri isimlerini söylediler. Utbe, Efendimiz’e (sas) seslenerek dedi ki: “Ey Muhammed! Biz buraya Medine’nin rençberleri/çiftçileri ile savaşmaya gelmedik! Bize kendi kavmimizden, Kureyş’ten adamlar gönder!” Allah Resûlü, ensarın yiğitlerini geri çağırdı. Efendimiz (sas) o anda Utbe’nin derdini anlamıştı, bundan dolayı Utbe’nin önüne kendisine kan bağı olarak en yakın olanları çıkarmalıydı. O, Ümeyyeoğulları’ndandı; derdi ise Hâşimoğulları’ndan birileri ile savaşmaktı; çünkü onu o meydana getiren tek şey asabiyet, yani ailesinin şerefi idi. Bundan dolayı kardeşi ve oğlu ile öne çıkmış, Medineli savaşçıları kabul etmemişti. Bunun üzerine Efendimiz (sas), onların karşısına en yakınlarından üç kişiyi çıkarmalıydı. O anda Efendimiz (sas) buyurdular ki: “**Kum Ya Hamza! Kum Ya**

Kendi Lisanından

“Hamza b. Abdülmuttalib, Uhud günü Allah Resûlü’nün önünde iki kılıçla birden savaşıyordu. ‘Ben Allah’ın aslanıyım’ diyordu. Bir öne atılıyor, bir arkaya dönüyordu.”

[İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 9]

[29] İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 6.

[30] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; Beyhakî, *Delâil*, III, 72.

Ali! Kum Ya Ubeyde!/Kalk Hamza, kalk Ali, kalk Ubeyde... ^[31] Biri amca, diğeri amca Ebû Talib'in oğlu Ali, ötekisi ise, diğeri amca Hâris'in oğlu Ubeyde...

Aslanlar Yürüyor Meydana ...

Şimdi üç yiğit yürüyor Bedir'in meydanına ... Ortada amca Hamza, sağda Ali, solda Ubeyde ... Onlar düşmana karşı yürürlerken, tüm Müslümanlar nefeslerini tutmuş, onları hayranlıkla seyrediyorlardı. Meleklerin bile hayran oldukları o tabloda Efendimiz de tüm Müslümanlar gibi heyecanla onlara bakıyor ve dua dua Rabbine yakarıyordu. Herkes nefeslerini tutmuş, bu vuruşmanın sonucunu beklemeye başlamıştı. Önce Hamza devirmişti Utbe'yi ^[32] ... Tekbirlerle inlemişti Bedir ... Sonra Ali, elindeki kılıç ile Velîd'i adeta ikiye biçmişti. Yine tekbirler yükseliyordu Müslümanların tarafından.... Şimdi Ubeyde, Şeybe'nin karşısında, Allah ve Resûlü adına kılıç sallıyordu. Ama düşman güçlüydü, Şeybe bir kılıç darbesi ile Ubeyde'yi yaralamıştı. Amca-yeğen o anki savaş kuralları içerisinde kendi rakiplerini öldürdükleri için, diğerine de saldırma hakları vardı. Bu haklarını kullanarak kılıçlarını Utbe'nin başına indirdiler ve onu da orada öldürdüler. Geciken üçüncü tekbir de yankılanmıştı Bedir'de ^[33] ...

Amca Hamza ve yeğen Ali, yaralı Ubeyde'yi kucaklamış getiriyorlardı. Ubeyde yaralıydı ve gözyaşları içerisindeydi; kendi haline değil başka bir şeye ağlıyordu. Allah Resûlü (sas) hemen çok sevdiği amcasının oğlunun yanına vardı. Ubeyde'nin ellerini tuttu, Ubeyde göz yaşları içerisinde: "Yâ Resûlullah! Ben Ali gibi seni güldüremedim, seni sevindiremedim" diyordu. Efendimiz (sas) ise: **"Hayır, ey Ubeyde! Sen kendi üzerine düşeni yaptın!"** deyip onu taltif ediyordu. Bu sefer Ubeyde: "Yâ Resûlullah! Ben şimdi ölürsem, şehit olmayacak mıyım?" diye soruyordu. Efendimiz: **"Evet, sen şehitsin"** diyordu. Bunun üzerine Ubeyde seviniyor ve sevincini dile getiren şiirler okuyordu. Ubeyde, yaralı yaralı Bedir'in sonucunu görecekti ve dönüş yolunda Safrâ denen yerde şehit olarak vefat edecek ve oraya da defnedilecekti. ^[34]

[31] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 13, 14.

[32] Bazı kaynaklarda Hz. Hamza'nın karşısına geçen Mekkelinin Utbe değil Şeybe olduğu belirtilir. Bkz: İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 21.

[33] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 21.

[34] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 54.

Bu ilk çarpışmalardan sonra savaş başlıyor, Müslümanlar kendilerinden üç kat fazla olan düşman ordularının üzerine korkusuzca saldırıyorlardı. *Ahad* *ahad* sesleri yeri göğü inletiyordu. O gün Hamza'nın karşısına kim çıkıyorsa, onun kılıcından nasibini alıyordu. Adeta biçerdöver gibi küfrün önderlerini birer birer yere seriyordu. Bir tarafta o, diğer tarafta Ali... Öldürülen 70 müşrikin büyük bir kısmı bu iki kılıç sahibi tarafından cehenneme gönderilmişti. İşte Bedir'in meydanında Hamza böyle bir kâmet sergilemişti. ^[35]

Yanan İntikam Ateşi ve Yapılan Planlar

Hız. Hamza'nın öldürdüğü Utbe, Ebû Süfyan'ın hanımı Hind'in babası idi. Şeybe amcası, Velîd ise kardeşi idi. Sadece Beni Ümeyye'den öldürülenler bunlar değildi, daha niceleri vardı ve hepsi de ya Ali'nin kılıcı ile ya Hamza'nın kılıcı ile öldürülmüştü. ^[36] İşte bu Mekke'de özellikle Hamza'ya karşı derin bir öfke ve nefret ateşini yaktı. Bunun üzerine Hind: "Öyle bir şey yapmalıyım ki, hem öldürülen yakınlarımla intikamını almalı, hem de Muhammed'in yüreğini yakmalıyım!" diyordu. ^[37] Efendimiz'in (sas) yüreğini nerden yakacağını da çok iyi tespit ediyordu. Hamza'yı devirmek, o yüreği çok yakacaktı. Bunun üzerine Cübeyr b. Mut'im'in ^[38] kölesi olan ve çok iyi bir mızrak kullanıcısı olan Vahşi b. Harb'i bu iş için seçecek, ona özgürlüğü ve onlarca hediye vaat edecek, tek istediği ise Hamza'yı öldürmek olacaktı.

Bedir'in arkasından, savaşa neden olan kervanın tüm kazancı bir havuzda toplanacak, bir savaş hazırlığına girilecek, Vahşi de her gün Hamza'yı öldürmek için planlar yapacaktı. Derken Bedir'in arkasından bir yıl geçince 3000

[35] Öldürülen müşriklerin kimler olduğu ve kimler tarafından öldürüldüğünü görmek için bkz: İbn Hişam, *es-Sîre*, II, 465-473; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.149-151.

[36] Bedir'de Ümeyyeoğullarından tam 10 kişi öldürülmüştü. Bunlar; Utbe b. Rebiâ, Şeybe b. Rebiâ, Velîd b. Utbe, Hanzala b. Ebi Süfyan, Hâris b. el-Hadramî, Âmir el-Hadramî, Umeyr b. Ebi Umeyr ile oğlu, Ubeyde b. Said b. Âs, Ukbe b. Ebi Muayt. İbn Hişam, *es-Sîre*, II, 465, 466.

[37] İbn Hişam, *es-Sîre*, III, 97.

[38] Cübeyr b. Mut'im, İslâm Tarihinde adını çokça duyduğumuz Mut'im b. Adiyy'in oğludur. Nevfelogullarına mensuptur. Baba-oğul İslâm'a karşı düşmanca bir tavır takınmış ama babasının Tâif dönüşü başta olmak üzere Hz. Peygamber'e (sas) birkaç kez iyilikleri dokunmuştur. Babası Mut'im, Bedir'de müşriklerin saflarında savaşırken öldürülmüş, Cübeyr ise Hudeybiye antlaşmasından sonra iman edip, çok güzel bir sahâbi olmuş ve Resûlullah'ın (sas) kutlu lisanından bize 60 hadis rivayet etmiştir. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 259; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, I, 515-517; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 303-305.

Şâhidlerin Dilinden

Habbâb b. Eret (ra) şöyle dedi: “Hamza bir hırka ile kefenlendi. Başı örtüldüğünde ayakları dışarıda kalıyordu, ayakları örtüldüğünde başı dışarıda kalıyordu. Başı örtüldü, ayaklarının üstüne izhir [bir çeşit çöl bitkisi] kondu.”

[İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 13]

kişilik büyük bir ordu ile Mekke, Medine'ye doğru yola çıkacaktı. Efendimiz (sas) hem istihbarat ağı ile hem amcası Hz. Abbas'ın gönderdiği mektup^[39] ile hazırlıklardan haberdar olunca o da ashâbı ile istişare etmeye başladı. Ne yapalım, düşmanı nasıl karşılayalım? şeklinde istişareler edildi. Sahâbe de iki görüş öne çıkmıştı. Özellikle ensarın yaşlıları, Medine'de kalıp şehir savunması şeklinde bir savaş teklifi yapıyorlardı. Ama gençler, özellikle de Bedir'e katılmamış gençler, meydan savaşını arzuluyorlardı. On-

ların sayısı fazla idi. Hz. Hamza da onlara destek oldu. Hatta Efendimiz'e (sas) dedi ki: “*Sana Kitab'ı indiren Allah adına yemin ederim ki, Yâ Resûlullah! Şu kılıcımınla Medine dışında Kureyşlilerle çarpışmadıkça yemek yemeyecek, oruç tutacağım.*”^[40] Kaynaklarımız derler ki: “O gün günlerden Cuma idi, Hamza oruçlu oldu, ertesi gün yani savaşın olacağı gün Cumartesi idi, Hamza yine oruçlu idi ve Rabbine böyle yürüdü.”^[41]

Israrlar çoğalınca Efendimiz (sas) onların teklifini kabul etti. O gece Efendimiz (sas) bir rüya görecekti. Görülen rüya çok önemli mesajlar taşımaktaydı. Zaten rüya, Efendimiz'in (sas) beyanı ile: “**Nübüvvetin 46 cüzünden bir cüzdür!**”^[42] ve mümin kullara bazen mübeşşirat-i İlâhiyye, bazen ikaz-ı Rahmâniyye, bazen de iltifat-ı Rabbaniye'dir. Efendimiz'in (sas) gördüğü rüyada da ikaz-ı Rahmâniyye cinsindendi ama kaderin önüne geçilmiyordu, olacak olacaktı. Ne görmüştü Efendimiz? “Kendisini sağlam bir zırhın içerisinde görmüştü. Sonra birden elindeki kılıç çatlamış, hemen yanı başında bir sığır kurban edilmiş, ardından bir koç kesilmişti.” Dehşetle uyanmıştı Efendimiz? Yanındakilere gördüğü rüyayı anlatmış, sonra kendi tabir etmişti: “**O sağlam zırh Medine'dir. Kılıcımın çatlaması nefsimi gelecek olan büyük bir musibet, yanımda bir sığırın kesilmesi, ailemden çok sevdiğim birinin şehit edilmesi, koçun kesilmesi ise ashâbımdan bir grubun**

[39] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 36.

[40] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, I, 210.

[41] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, I, 210.

[42] Buhârî, *Ta'bir*, 26; Müslim, *Rüya*, 8.

şehit edilmesidir.”^[43] Allah, Peygamberine adeta olacakları göstermişti. Bu rüya duyulunca, sahâbeden bazıları pişman olmuş; “Yâ Resûlullah! Biz yanlışlıkla ısrarcı olduk, ne olur sen nasıl biliyorsan öyle yap!” demişlerdi. Ama Efendimiz (sas) çoktan zırhını giymiş: **“Bir Peygamber’e, zırhını giydikten sonra Allah onunla düşmanları arasında hüküm verene dek çıkarması yakışmaz. Size emrettiklerime bakın ve ona uyun. Allah’ın adıyla hareket edin. Sabrettiğiniz sürece zafer sizindir.”** diyerek kararlılığını ortaya koymuştu.^[44]

İmtihan Alanı Uhud...

Cumartesi günü sabahın erken saatlerinde Efendimiz (sas) ashâbı ile yola çıkacakları anda, bir ara amcası Hamza ile göz göze geldiler. Efendimiz (sas) biraz farklı bir bakış ile baktı Hamza’ya... O anı gören Ebû Bekir, hemen Efendimiz’in (sas) yanına geldi: “Yâ Resûlullah! Yoksa Hamza şehit mi olacak dedi?” Efendimiz’in (sas) gözleri doldu ve Ebû Bekir’e cevap bile veremedi.^[45] Böylece İslâm ordusu Uhud’a doğru yola çıktı. Sayıları 1000 civarında idi. Yolun bir yerinde münafıkların lideri İbn Selûl, 300 Medineliliyi ikna ederek, savaşa katılmamaya karar verip, geriye döndü.^[46] Amacı İslâm ordusunu moralmen çöktürmekti, ama Efendimiz (sas) arkaya bakmadan yürümeyi ilke edindiği için hiçbir şeye takılmadan yoluna devam etti ve Uhud dağının eteklerine geldi.

Büyük bir erkân-ı harp olarak ordusunu Uhud’un eteklerinde konuşlandırdı. Dağı arkasına aldı, kilit bir nokta olan Ayneyn tepesine 50 okçu yerleştirdi, sağa, sola, ortaya kimlerin komuta edeceğini belirledi ve böylece savaş başladı. Uhud’un ilk merhalesi aynen bir Bedir gibiydi. Bir anda İslâm ordusu, müşrikleri darmadağın etti, neye uğradıklarına şaşırdılar, kaçmaya başladılar, o anlarda okçular kendilerine verilen açık emri ihmal ettiler, komutanları Abdullah b. Cübeyr’in sözünü dinlemediler ve tepeyi terk ettiler.^[47] Tepenin boşaltıldığı haberi Mekke ordusunun süvari komutanı Hâlid b. Velid’e ulaşınca, sabahtan beridir o fırsatı kollayan Hâlid hemen harekete geçti ve İslâm ordusunu arkadan kuşatarak, bir anda savaşın kaderini değiştirdi. İşte ne olduysa o anlarda oldu.

[43] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 86; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 37.

[44] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 88; İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 38.

[45] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Megâzi*, I, 210, 211.

[46] İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 39.

[47] İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 41.

Dağ Devriliyor, Yürekler Dağlanıyor!

Uhud'un o dehşetli sahnelerinde Hz. Hamza, önünde Mekke'nin tanınmış savaşçılarından Sibâ b. Abdüluzzâ ile savaşırken, Vahşi avını bekleyen bir avcı gibi savaş meydanında Hz. Hamza'nın arkasında dolaşıyordu. Hz. Hamza, Sibâ'yı elindeki kılıç ile yere serip, Müslümanları cesaretlendirmek için şöyle iki elini havaya kaldırıp, Allahuekber dediğinde, Vahşi tam sırtından Hamza'yı vurmuş ve Hz. Hamza Uhud'un meydanına bir 'La' çizerek yıkılmıştı. Dağı, taşı titreten bu manzara, o anda Müslümanları da sarsmış, Hamza'nın yıkılışı ile İslâm ordusu da dağılmıştı. Hamza varken, olmayan şeyler, o yokken olma-ya başlamıştı. Vahşi, avını yakalayan bir avcı gibi, gelip Hz. Hamza'nın sırtına sapladığı mızrağı çekip almış, yetmemiş, efendilerinin isteği gereği, Hamza'nın göğsünü yarmış, ciğerini söküp çıkarmıştı. Vahşi, büyük bir iş başarmış, Hamza gibi bir dağı devirmişti. Hemen bunu geride haber bekleyen Ebû Süfyân'ın hanımı Hind'e ulaştırmıştı. Hind, büyük bir intikam arzusu ile Hamza'nın getirilen ciğerinden bir parça koparıp ağzına atmış biraz çiğnedikten sonra tükürmüştü. Böyle yapmasına rağmen yüreğindeki intikam ateşini söndürememiş, Vahşi'yi de alarak Hamza'nın bedeninin başına gitmiş, o günlerde Araplarda var olan kötü bir gelenek olan müsl^[48] yapmış, Hz. Hamza'nın uzuvlarını birer birer kestirmişti. Gözleri, kulakları, burnu, dudakları, bedeni paramparça edilmiş ve o halde bırakılmıştı. ^[49]

Uhud bitince Efendimiz (sas) amcasını merak etmişti, zaten hep aklı ondaydı, onu göremeyince, sahâbeden Hâris b. Dimme'yi Hamza'dan haber getirmesi için gönderdi. Hâris gitti aradı, aradı sonunda Hamza'nın paramparça edilmiş bedenini buldu. Hamza'nın o halinden öyle bir etkilenmişti ki, oturup ağlamaya başlamış, "Ben nasıl Resûlullah'a amcasının bu halde olduğunu söyleyebilirim" demişti. Onun gelişi gecikince, Efendimiz, Hz. Ali'yi gönderdi: **"Ali git bak, Hâris gelmedi, Hamza'ya ne oldu, bak haber getir bize"**^[50] dedi. Hz. Ali gitti, Hâris'i Hamza'nın bedeninin başında ağlar buldu. Hz. Ali de o tabloyu görünce dayanamadı ama toparladı kendisini hemen Efendimiz'e (sas) gelip,

[48] Câhiliye döneminin kötü adetlerinden biri olan müsl yapmayı, Hz. Peygamber (sas) tamamen yasaklamış, ne olursa olsun, uygulanmaması konusunda müminleri uyarmıştır. "Ben ona müsl yapmam, peygamber bile olsam Allah da beni aynı şekilde cezalandırır!" Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, II, 107.

[49] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 95,96; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 7.

[50] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 127.

durumu anlattı. Efendimiz (sas) o anlarda yaralı, kan-revan içerisinde hemen amcasına doğru koşmak istedi. Ali: “Yâ Resûlullah! Gitmeseniz, Hamza hep aklınızda sabah evden çıkan Hamza olarak kalsa olmaz mı?” dedi. Efendimiz: **“Ali sen ne diyorsun? Ben nasıl Amcamı görmem!”** diyerek o tarafa doğru koştu. Varıp amcasının bedeninin başında oturdu, bir taraftan hıçkırıklarla göz yaşları döktü, bir taraftan da: **“Ey amcam, ey Resûlullah’ın aslanı, ey Allah’ın aslanı, bana ne kadar zor seni bu halde görmek, sen ki benim arkamda en büyük destekçiydin. Sen ki şöyleydin, böyleydin...”** diyerek ağlıyordu. O anda bir beşer olarak Efendimiz (sas), yüreği yanan biri olarak: **“Sana bunu reva gören müşriklerden 70 kişiden bunun intikamını alacağım”**^[51] diyordu. O da bir beşerdi, çok dokunmuştu bu hal O’na... Ama sonra inen ya da daha önce inen ama Cebrâil tarafından o anda bir kez daha Peygamberimiz’e hatırlatılan Nahl Sûresi 126. âyet: **“Eğer ceza vermek isterseniz, size yapılanın misliyle ceza verin. Eğer sabrederseniz şüphesiz ki bu sabrı kuşananlar için daha hayırlıdır”**^[52] diyordu. Zaten Efendimiz (sas) de o anlık bir ruh hali ile bunu demiş, sonra ne amca katili Vahşî’ye, ne de bu işi yaptıran Hind bint Utbe’ye bundan dolayı bir hesap sormamış, af yolunu tercih etmişti.^[53]

Zübeyr! Koş ve Anneni Durdur!

Efendimiz (sas) yüreği yaralı bir şekilde ordusunu toparlamaya, şehitlerin ve yaralıların tespit edilmesine çalışıyordu. O anda gözü uzaklardan gelen halası Safiyye’ye takıldı. Safiyye, bir aslan gibi cesetler arasında dolaşıyor, soruyor soruşturuyordu. Safiyye annemiz Uhud’un meydanında bu şekilde dolaşırken Hz. Ali, halası Safiyye’yi gördü. Safiyye hemen Ali’nin elini tuttu: “Ey Ali! Söyle ne oldu Efendimiz’e ve ne oldu amcan Hamza’ya?” Ali, gözyaşları içerisinde: “Ey halacığım! Efendimiz işte şu tepede hamdolsun iyidir ama amcam Hamza şehit oldu.” Safiyye validemiz, Efendimiz’in (sas) sağ oluşuna sevindi ama risâlet davasının en gözde yiğidi olan kardeşi Hamza’nın şehit edilmesine de çok üzüldü ve ağlamaya başladı. Safiyye validemiz gözyaşları içerisinde sordu: “Peki Ey Ali! Hamza’nın cesedi nerede?” Ali işaret etti: “Şu az ileride duran askerlerin yanında...” Safiyye validemiz oraya doğru koşarken, Efendimiz, Zübeyr’e dedi ki:

[51] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 128.

[52] Nahl 16/126.

[53] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 129.

“Ey Zübeyr! Koş ve anneni durdur. Dayın Hamza’yı o halde görmesin!” Zübeyr koştu, annesine yetişti ve: “Dur anne! Nereye gidiyorsun böyle?” dedi. Annesi dedi ki: “Kardeşim Hamza’yı bulmaya, elimde onun için getirdiğim parçalarla onu kefenlemeye gidiyorum.” Zübeyr: “Anne! Allah Resûlü senin şu an Hamza’yı görmeni istemiyor” dedi. Safiyye validemiz, durdu ve oğlu Zübeyr’e dönerek dedi ki: “Git Allah Resûlü’ne söyle haberim var kardeşim Hamza’nın başına gelenlerden, ona müsle/organlarının kesilip çıkarıldığını biliyorum. Bize düşenin sabır etmek olduğunu da biliyorum. Ama ben Hamza’mı kendi ellerimle kefenlemek istiyorum.” Zübeyr b. Avvâm gitti ve annesinin söylediklerini Efendimiz’e (sas) aktardı. Allah Resûlü: “**O zaman bırakın gitsin**” dedi. Safiyye validemiz, Hz. Hamza’nın paramparça edilmiş cesedinin başında oturdu, önce dilinden dökülen: “*İnna lillahi ve İnna İleyhi Raci’un/Şüphesiz biz Allah’tan geldik ve şüphesiz dönüşümüz O’nadır.*”^[54] ayeti döküldü, sonra ses titredi ve gözlerden yaşlar boşandı.^[55]

O tabloyu uzaktan seyreden Efendimiz’de (sas) gözyaşlarına hâkim olamadı ve ağlamaya başladı. Ağlayan sadece Efendimiz değildi, ağlayan sadece Safiyye değildi, ağlayan sadece Zübeyr, Ali, Ebû Bekir, Ömer değildi. Tüm Medine ağlıyor, tüm Müslümanlar ağlıyor, hatta tüm sema ehli ağlıyordu. Gözlerden yaşlar boşanıyor, kalpler acı içinde kavruluyor ama asla dillerden Allah’ın hoşnut olmayacağı tek bir söz dahi çıkmıyordu, çıkmazdı da ...

Uhud Aslanları Ağırlıyor!

Tüm şehitler hazırlanmış defnedilecek, Efendimiz (sas): “Önce Hamza’nın cenaze namazını kılalım!” diyerek, sahâbeyi Hz. Hamza için arkasında saf bağlattı. Yine gözlerde yaş olarak namazı kılındı. Sonra diğer şehitlerin, her biri getirildi; getirilen her şehit Hamza’nın önüne konuyor, Efendimiz (sas) o şehidin namazını kılıyordu. Sahâbe: “Hamza’yı defnedelim mi?” dediklerinde, Efendimiz: “**Hayır!**” diyor ve her gelenle birlikte ona da sanki bir kez daha namaz kılıyordu. Namazı kılınan her şehit bir başka şehit ile orada defnediliyordu. Böylece tüm şehitler defnedilmiş, geriye Hz. Hamza ve yeğeni Abdullah b. Cahş kalmıştı. Aynı kabre bu dayı-yeğen de defnedilecek ve böylece ebedi hayata yolcu edilecekti.^[56]

[54] Bakara, 2/156.

[55] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 101; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 161; Beyhâkî, *Delâil*, III, 286.

[56] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 131; İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 7.

Sonra, gözlerde yaş, yüreklerde burukluk insanlar Medine'ye dönmüşlerdi. Nasıl Medine'ye? Hamzasız Medine'ye... O gün Uhud'da 70 fidan devrilmişti. 70 şehit verilmişti.^[57] Şehitlerin çoğu ensardan-
dı. Onlar Medineli oldukları için akrabaları çoktu, hepsi birbirine teselli veriyorlardı. Bir ara Efendimiz (sas) şöyle bir baktı Hamza'nın evine... Tüm ensarın evlerinin önünü kalabalıktı ama amcasının evinin önünde kimsecikler yoktu. Duygulandı Efendimiz (sas) ve dedi ki: **"Amcam Hamza'nın ağlayanı bile yok!"** Bu sözü Ensar duyar da durur mu? Bu sözü ensarın liderlerinden Sa'd b. Muâz duyarda durur mu? Hemen hepsi evlerini, kendi acılarını ve taziyelerini terk edip, Hamza'nın evinin önüne geldiler ve orada Hamza için gözyaşları döktüler. Efendimiz de oraya geldi ve halasına sarılarak ağlamaya başladı. Sonra da ensara evlerine dönmele-
rini istedi.^[58]

Âlimlerin Dilinden

Kelbî (v. 204/819) dedi ki:
"Vahşi, Hz. Hamza'yı öldürdü, yıllar sonra aynı mızrakla Müseylime'yi de öldürdü ve 'İnsanların en hayırlısını ve en şerlisini öldürdüm.' dedi."

[Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, IV, 293]

O günden sonra Efendimiz'in (sas) uğrak yerlerinden biri olacaktı Uhud... Haftada bir, iki, bazen üç hatta dört gün oraya amca'yı ve diğer şehitleri ziyarete gidecekti. Her gittiğinde duyulanacak, selam verecek, onlarla dertleşecek: **"Ne kadar isterdim Uhud günü sizlerle beraber şehit olup, sizlerle beraber burada yatmayı"**^[59] diyerek, onların eriştikleri mevkiye hayran olacaktı.

Rabbim onların şehâdetlerini kabul buyurusun, bizi de onların yolundan ayırmasın.

Hız. Hamza'nın Verdiği Mesajlar

Hız. Hamza'yı anlatmaya çalıştığımız bu bölümü, bir Peygamber duası ile sonlandıralım. Bu duanın, bu fasıldaki önemi şudur. Duayı bize nakleden Hız. Hamza'dır. Zaten onun Efendimiz'den (sas) bize naklettiği tek bir hadis vardır,

[57] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 175; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 42.

[58] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 132; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 15.

[59] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 375; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I, 313.

o da budur. Efendimiz (sas) buyurmuşlardır ki: “Allah’ım! İsm-i A’zam’ın -yani en büyük isminin- hürmetine, en büyük rızanı senden istiyorum!”^[60] Biz de bu nebevî duaya gönülden âmin diyor ve çok iyi biliyoruz ki Allah’ın rızasını elde etmenin en önemli yolu, sahâbenin yolunu yol olarak edinmektir. Sahâbenin, hususen Hz. Hamza’nın yolunu yol edinmek için, onun hayatının üzerinden hayatlarımıza bazı mesajları taşımak zorundayız. Dikkat ettiyssek, Hz. Hamza’nın bu kısa ama bereketli ömründe, beş mekânın çok farklı yeri vardı:

1. Mekke
2. Dârü’l-Erkam
3. Hicret
4. Bedir
5. Uhud

Bu mekânlar, milâdî 6. asırda sadece o çağın Hamzalarının hayatında olup biten bir durum değil, bugün de halen varlığını devam ettiren mekânlardır. Önemli olan bu mekânlara uygun bir şekilde Hamzaca, Hamzavarî kametler, duruşlar sergilemektir. İşte böyle davranmak için onun üzerinden alınan mesajlara iyice kulak verilmelidir.

Mevlâ bizleri can-ı gönülden kulak verenlerden eylesin ve selamlarımızı şehitlerin sertacı olan Hz. Hamza’ya ulaştırsın.

Selam olsun Şehitlerin Efendisi olan Hamza’ya...

Selam olsun Allah’ın Aslanı Hamza’ya...

Selam olsun Resûlullah’ın Aslanı Hamza’ya...

Selam olsun Resûlullah’ın Amcası Hamza’ya...

Selam olsun Resûlullah’ın Süt kardeşi, teyzesinin oğlu Hamza’ya...

Ve selam olsun Hamza’nın yolundan gidip hayatlarını imanlarına şahit kılan tüm şehitlerimize ve şahitlerimize...

[60] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 402; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, II, 71.

❖ Hz. HAMZA'NIN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ Yaşadığın toplum Hz. Hamza'nın yaşadığı câhiliye toplumuna benziyorsa, çölleri kendine hiralalar edinmeli, varlık sancısını yüreğinde derinden hissetmelisin. Sancılarının şiddeti ne kadar çok olursa, doğumların o kadar yakın olduğunu unutmamalısın.
- ❖ Allah'ın insana en büyük nimeti olan hidâyet nuruna Hz. Hamza gibi erişersen, imanını takviye edecek Dârü'l-Erkâmlar edinmeli, Peygamber terbiyesinde kendini geliştirmelisin. Sohbetin, ruhun gıdası olduğunu bilmeli, kifâyet miktarı ilmi kuşanmadan bu yolun yürünemeyeceğini unutmamalısın.
- ❖ Risâlet davasının en önemli azıklarından biri olan hicrete Hz. Hamza gibi muhatap olursan; eşim, aşım, evladım demeden, devam deyip yola revan olmalısın. Yesribleri Medine kılmanın, çorak topraklara bereket taşımanın ve iman nurunu âleme yaymanın hicretlerden geçtiğini unutmamalısın.
- ❖ Kur'ân'ın Furkân günü diye isimlendirdiği Bedirlere Hz. Hamza gibi kavuşursan; sağına, soluna bakmadan meydana yürümeyi bilmelisin. Allah'ın sana bahşettiği nimetleri O'nun yolunda harcayarak elinle, bileğinle, kaleminle, ilminle, neyin varsa onunla şükrü eda edebileceğini unutmamalısın..
- ❖ En büyük imtihan sahalarından biri olan Uhud'a Hz. Hamza gibi gelirsene, sana verilen vazife ne ise onu yerine getirme adına çok dikkatli olmalısın. Okçular tepesinin sadece Medine'de olmadığını, Uhudların bitmediğini, Peygamberin emirlerinin hepsinin devam ettiğini unutmamalısın.

Suffa Meclisleri

SAHÂBE DERSLERİ

Âlimlerin İmamı
MUÂZ b. CEBEL
(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân İklimi

إِنَّ الَّذِينَ يَغْضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ

*"Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısıyanlar, şüphesiz
Allah'ın kalplerini takvâ ile imtihan ettiği kimselerdir.
Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır."*

[Hucurât Sûresi, 49/3]

Nebevî Seda

لَوْلَا الْهَجْرَةُ لَكُنْتُ امْرَأً مِنَ الْأَنْصَارِ، وَلَوْ سَلَكَ النَّاسُ
وَادِيًا أَوْ شِعْبًا لَسَلَكَتُ وَادِي الْأَنْصَارِ وَشِعْبَهَا

Ebû Hüreyre'den (ra) rivayet edildiğine Resûlullah (sas)
şöyle buyurmuştur: "Hicret olmasaydı ben muhakkak
ensardan bir kişi olurdum. Eğer insanlar bir vadiye ensar bir
başka vadiye veya bir dağ yoluna girseydi, muhakkak ki ben
ensarın vadisine veya dağ yoluna girerdim!"

[Buhârî, Temenni, 9]

...وَأَعْلَمُهُمْ بِالْحَلَالِ
وَالْحَرَامِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ...

“...Ümmetimden helalî ve haramî en
iyi bilen Muâz b. Cebel’dir...”

(Tirmizî, 3790)

“Cehennem (Sırat) köprüsünü geride bırakmadıkça,
müminin kalbi huzur bulmaz,
korkusu tamamen bitmez.”

Muâz b. Cebel (ra)

(er-Risâletü'l-Kuşeyriyye, s.127)

Adı	Muâz b. Cebel
Anlamı	Saygı duyulan, korunan
Künyesi	Ebû Abdurrahman/Abdurrahman'ın Babası
Lakabı	İmamü'l-Ülema/Âlimlerin İmamı
Baba Adı	Cebel b. Amr b. Evs
Anne Adı	Hind bint Sehl b. Cüheyne
Kabile	Udeyoğulları/Hazrec
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	N. Öncesi, 7/ Milâdî, 603
İslâm'a Girişi	Nübüvvetin 12. yılı
Sohbet Sûresi	11 yıl
Rivayeti	157
Savaşları	Dimeşk fethi, Ecnâdeyn, Amvâs vs.
Görevleri	Katıplık, elçilik ve haznedarlık
Vefat Yeri	Ağvârüşşimâliyye/Ürdün
Vefat Yılı	Hicrî, 17/ Milâdî, 638
Vefat Yaşı	35

İnanılmaz Bir Bereket

Sahâbe hakkında en az bilgisi olan birisi bile Muâz b. Cebel'in adını çokça duymuştur. Onun çok derin bir ilmî şahsiyet olduğunu bilmeyen yoktur. Hele biraz olsun ilimle uğraşanlar, hangi fıkıh kitabını açsalar, hangi tefsir kitabına baksalar, hangi hadis kitabını okusalar, hangi siyer ve meğazi kaynağına baksalar, hangi zühd ve tasavvuf kitabını okusalar, hangi kelâm ve akaid kitabının sayfalarını çevirseler, onlarca kez Muâz b. Cebel'in adını okuyacak, görecek, onunla alakalı bir hatıra rast gelecek, onun rivayet ettiği bir hadisi işitecek,

yani bir şekilde onun ismi ile karşılaşacaktır. Peki, böyle bir konumu elde etmiş, böyle bir ilme erişmiş, âlimlerin âlimi olmuş, defaatle Hz. Peygamber'in (sas) övgüsüne mazhar olmuş, Hz. Ebû Bekir'in ve Hz. Ömer'in iştiaikle ve saygıyla adından bahsettikleri biri olmuş Muâz b. Cebel (ra) acaba kaç yıllık bir ömrün sahibidir?

Kaynaklarımızda Muâz, Muâz diye sürekli onun adını okudukça zannederiz ki; 60, 70, 80 yıllık bir hayatın sahibidir. Hayır, Hz. Muâz'ın doğum tarihi milâdî 603'tür, yani Nübüvvetten 7 yıl önce doğmuştur. 18 yaşında iman etmiştir. 22 yaşında *Bedir* ashâbından olmuştur. 28 yaşında *Yemen*'e kadı olarak gönderilmiştir. 35 yaşında milâdî 638'de, *Ürdün*'de Amvâs Tâûnu^[1] diye bilinen

Hakkında İnen Âyet

"Korkuyla ve umutla Rablerine yalvarmak üzere (ibadet ettikleri için), vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar."

[Secde Sûresi, 32/16]

[1] Amvâs Tâûnu yada Tâûnu Amvâs, İslâm Tarihi'nde ortaya çıkmış ilk büyük veba salgınıdır. Amvâs,

veba salgınında şehit olarak bu dünyadan gitmiştir.^[2] Allah aşkına bu nasıl bir berekettir? Sadece ve sadece 35 yıllık bir hayatın sahibi olacaksın, ama İslâm ilim tarihinin en önemli simalarından biri olacaksın, adını tarihe altın harflerle yazdıracaksın, kıyamete kadar gelecek olan tüm âlimlere ise rehberlik ve imamlık yapacaksın.

İşte Muâz b. Cebel dediğimiz zaman böyle bir kâmet demiş oluruz. Allah'ın ömrüne, ilmine, attığı adımlarına bereket ihsan ettiği bir rehber demiş oluruz. Burada şöyle bir soru sormak zorundayız: Muâz b. Cebel ne yaptı ki, binlerce sahâbiye nasip olmayan bu bereket ona nasip oldu. Allah'ın (cc) ona bu ikramda bulunmasının elbette bazı sebepleri olmalıydı. Biz bu sebeplerin neler olduğunu, onun kısa ama bereketli hayatına baktığımızda görüyoruz. Muâz b. Cebel'i (ra) bu konuma taşıyan, şahsiyetinin anahtarları olan şu beş temel kavramdır: *İman, İhsan, İstikamet, İstikrar ve İstiğna*

Bu beş temel kavramın Hz. Muâz'ın hayatında nasıl karşılık bulduğuna kısaca bir bakalım.

1. İman

İman, işin temelidir. Temelde sağlam ve selim bir iman olacak ki, onun üzerine diğerleri inşa edebilirsiniz. Muâz b. Cebel, 18 yaşlarında bir delikanlı iken Es'ad b. Zü'râre'nin vesilesiyle imanla tanıştı.^[3] Sonra bir iman muallimi olan Mus'ab b. Umeyr'in en baş talebelerinden biri oldu.^[4] Adım adım Mus'ab'ı takip etti. Ondan öğrendiği her Kur'ân ayeti ile sadece bilgisini değil, imanını arttırdı. Öğrendiği âyet, ona bunu bir bilgi olarak zihninde tutup, haşa bilgiçlik yapması için değil, amel etmesi için olduğundan, her âyet Hz. Muâz'a

Kudüs ile Remle arasında ve Kudüs'ün 33 km. kuzeybatısında, denizden 375 m. yükseklikteki bir tepenin eteklerinde kurulmuş bir şehirdir. Bu şehir hicri 13 (634) yılında Ecnâdeyn zaferinden sonra Amr b. Âs tarafından fethedilmiş ve İslâm ordusu için karargâh olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hz. Ömer devrinde orada büyük bir veba salgını çıkmış (18/639) ve oradan Suriye'nin çeşitli yerlerine yayılmıştır. Tâûnu Amvâs adıyla meşhur olan bu salgının sonucunda, başta Suriye orduları başkumandanı Ebû Ubeyde b. Cerrâh olmak üzere Muâz b. Cebel, Şurahbil b. Hasene, Süheyl b. Amr, Fadl b. Abbas ve Yezid b. Ebi Süfyan gibi birçok sahâbi dâhil 25.000'e yakın insan vefat etmiştir. Bkz: Mustafa Fayda, "Amvâs" *DİA*, III, 100.

[2] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 190; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 658.

[3] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 190; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 651.

[4] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 190; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 651.

yepyeni bir seviye kazandırttı. Bakın onun iman ettiği ilk günle-
re dair halini bize nasıl anlatıyor
kaynaklarımız:

Hz. Muâz Akabe biatına ka-
tılıp^[5], orada Efendimiz'e (sas)
el uzatıp, söz verdikten sonra *Yes-*

rib'e döner dönmez iman adına bir şeyler yapmak zorunda olduğunu anlıyor. Ne yapacaktı Muâz? 18 yaşında bir delikanlı ... Düşündü düşündü; aklına sa-
dece İbrahimvarî bir iş geldi. Akranları ile bir grup kurdu; geceleri *Yesrib*'de ki-
min evinde bir put varsa, o adamın düşünmesini sağlayacak bir şeyler yapma
adına o putları insanların gözünden düşürecek, onları gülünç duruma sokacak
işler yaptı. Mesela; bir gün gitti, bir adamın putunu ters çevirdi. Adam gelip o
hali görünce sinirlendi, bağırıp çağırmaya başladı. Tam o esnada Muâz b. Ce-
bel sanki oradan yeni geçiyormuş gibi geçti ve öncesinde hayret ediyormuş gibi
davrandı. Sonra kendi kendine konuşuyormuş gibi yapıp: "Ya bu put, kendini
bile düzeltemiyor, bizi nasıl düzeltecek?" diye sözler söyledi. Bu sözleri duyan
put sahiplerinin zihinlerinde şimşekler çakmaya başlar ve bir takım sorgulama-
lara girerlerdi.^[6]

Mesela bir gün ileri de ismini çokça duyacağımız büyük sahâbî Amr b.
Cemûh'un^[7] putunu, götürüp helâya atmıştı. Amr b. Cemûh, önce bu hadiseye
çok kızmış, adeta çıldırmıştı. Akabinde bazı şeyleri düşünmeye başlamış, sor-
gulamış, sonrasın da imanı merak etmiş, daha sonrasında o ada Mus'ab'ın eliyle
iman şerbetini içmişti.^[8]

İşte Muâz böyle biriydi. O, adeta tüm gençlere: "Gençler iman davası genç-
lerin bir davasıdır ve sizin davanızdır; elimden bir şey gelmez diyemezsin, elle-
riniz varsa, o ellerinizden çok iş gelir. Hadi öyleyse o işleri yapmak için harekete
geçin!" diyecektir. Ara, ara gençleri toplayacak ve ne onlara aynen Abdullah b.
Revâha'nın dediğini diyecekti:

Hz. Peygamber'in (sas) Dilinden

"... Ümmetimden helali ve haramı en
iyi bilen Muâz b. Cebel'dir."

[Tirmizî, *Menâkıb*, 33]

[5] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 190; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 651.

[6] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 651.

[7] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1321, 1322; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 194-196; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 253-255; İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 423-427.

[8] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 424, 425.

Rivayet Ettiği Hadis

Muâz b. Cebel'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sas), bir gün Muâz'ın elini tutmuş ve şöyle buyurmuştur: “Ey Muâz! Allah'a yemin ederim ki, ben seni gerçekten seviyorum.” Sonra da demiştir ki: “Ey Muâz! Sana her namazın sonunda: ‘Allah’ım! Seni anmak, sana şükretmek ve sana güzelce kul-luk etmekte bana yardım et!’ duasını hiç bırakmamamı tavsiye ediyorum.”

[Ebû Dâvûd, Vitr, 26]

اِجْلِسْ بِنَا نُؤْمِنُ سَاعَةً / İclis binâ nu'min sâaten / Gel bir müddet oturup iman edelim.”^[9]

Bu müthiş bir sözdür; hele bu sözü Muâz gibi bir sahâbînin dilinden duymak daha farklı bir şey olsa gerek... Ne demek bu? Onlar –hâşâ- iman etmemişler miydi ki, bu sözü söylesinler. Ya da bu söz, bugün bizlerin *tecdidi iman* dediği ve sadece lafızlarda kalan bir durumun aynısı mıdır? Hani camilerimize imamlarımız cemaate yaptırır ya; ‘haydi aşk ile söyleyin’ deyip, kelime-i şehâdeti vurgulu bir şekilde söylemek ile mi sınırlıdır? Hayır, ne *tecdidi iman* budur, ne de Hz. Muâz'ın “Gel bir saat, bir müddet oturup iman edelim” sözünün anlamı budur. Ya nedir? Bu söz imanı takviye etmek demektir. Bu söz, imanın canlılığını her an ve her daim sağlayabilmektir. Bu söz, insanı Allah'a bağlayan sıraları, vesileleri ve bağları her an onarmak ve sağlamlaştırmaktır. Bu söz, imanın hakikatlerini hiç unutmamaktır. İşte Muâz b. Cebel'in (ra) hayatındaki bereketin birinci kodu olan iman böyledir.

2. İhsan

İhsanın ne olduğunu Efenimiz (sas) meşhur Cibrîl hadisinde^[10] açıklamıştı. İhsan: “Allah'ı görüyormuşçasına O'na kulluk etmek, O'na ibadet etmektir. Sen, O'nu görmüyorsan da O seni görüyor.”^[11] Ne demekmiş ihsan? Her an Allah (cc) ile beraber olmak, O'nu şah damarından daha yakın bilmek, O'nun zimmeti altında yaşamak, atılan her adımı, söylenen her sözü, yapılan

[9] Buhârî, İmân, 1.

[10] Buhârî, İmân, 38; Müslim, İmân, 1, 5; Tirmizî, İmân, 4; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16.

[11] Buhârî, İmân, 38; Müslim, İmân, 1, 5; Tirmizî, İmân, 4; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16.

her eylemi sadece ve sadece O'nun rızası için yapmak, O'ndan gayri ne varsa hepsini silip atmak... İhlâs da zaten bu değil mi? Zaten ihsan, ihlâsı ortaya çıkaran en önemli vesiledir. İhsan şuuru istenilen düzeyde olursa, bir insanın tek bir kaygısı olur, o kaygı da: Allah ne der kaygısıdır. Eğer ihsan olmazsa onun yerine 'şu ne der, filan ne der, falankes ne der?' olur, bu hal bir başlarsa, orada ne ihsandan, ne de ihlâstan bahsedilebilir. İşte Muâz b. Cebel, hayatının tamamında Allah ne der kaygısı ile yaşamış büyük bir sahâbî idi.

Muâz b. Cebel, bazen çocuklarından bazılarına diyordu ki: *"Oğlum! İnsanlarla az, rabb'inle çok konuş; belki o zaman kalbin Rabbini görür."*^[12] Bu ne müthiş bir sözdür. Bu sözü insan ilk duyduğunda gerçekten sarsılıyor, içini bir titreme kaplıyor. Ne demek kalbin, Rabbimizi görmesi? İşte ihsan bu zaten... Allah'ı görüyormuşçasına O'na yakın olmak; O bize yakın da, bizim de O'na yakın olmamız için ciddi bir şekilde gayret vermek... Bunun yolu neymiş; dili değil, kalbi çok çalıştırmakmış... Dili çok çalışanın, kalbi çok çalışabilir mi? Dili susturmak lazım ki, kalp konuşsun, kalp duysun ...

3. İstikamet

İstikamet, Allah'ın (cc) bir emridir. Hz. Peygamber'in (sas) saçlarını ağartan, belini büken bir emirdir. "Festakim kema ümirt/ Emrolunduğun gibi dost-doğru ol..."^[13] yani 'istikamet üzere ol! Savrulma, nokta kadar menfaatin için virgül kadar eğilme! Ona buna yaranmak için, şunu bunu elde etmek için hak bildiğin şeyi söylemekten çekinme! Evet, yerine ve zamanına dikkat et, ama hiçbir zaman istikametten ayrılma!'

Çünkü istikamet, elif gibi başı dik durmaktır. İstikamet, Allah'tan gayri hiçbir şey için bu baş eğilmez demektir. İşte Muâz b. Cebel (ra) tamda böyle biriydi. Hiç kimseye eyvallah etmedi. Yeri geldi, Hz. Ömer gibi birisiyle bile tartıştı, hak bildiği şeyi savundu. Onun tek bir derdi vardı: *"Hakkın hatırı âlîdir, hiçbir hatıra feda edilmez"* ilkesini korumaktı. O, böyle yaşadı, bunu ta'lim etti ve bu hakikati telkin ederek gitti.

[12] Kuşeyrî, *er-Resâilü'l-Kuşeyriyye*, s. 122.

[13] Hûd 11/112.

4. İstikrar

İstikrar ise istikamette ısrarcı olmaktır. Özellikle Muâz b. Cebel'in ilim noktasında elde ettiği seviyenin altında yatan değerdir istikrar... Bakın bugünün dünyasında kaybettiğimiz en önemli değer bu olduğu için içimizde ilim adına ağırlık oluşturabilecek âlimler, fakîhler, müfessirler, muhaddisler yetişmiyor. Şu an gençlerimizin çoğu ilim hırslısı değil, ilim heveslisi... Çok güzel duygularla, hedeflerle ilme başlıyor, ama hayatta istikrar olmayınca en ufak bir şeyle, en basit bir imtihan ile karşılaştığında, hemen vazgeçiyor, karar değiştiriyor, hayal kırıklıkları yaşıyor; anında başka şeylere tenezzül ediyor. Ama âlimlerin âlimi, ilim tahsilinde en önemli vasıflardan birinin istikrar olduğunu bize hayatı ile öğretiyor.

5. İstiğna

İstiğna nedir? Yine bir ilim talibinin olmazsa olmaz vasfıdır. İstiğna gönül zenginliği, elindeki ile yetinip başkasına el açmamak, Allah'tan gayri hiç kimseden hiçbir şey istememek, kimselerden bir şey beklememek, temennisiz olabilmektir. Muâz b. Cebel'i, Muâz yapan en önemli vasıflardan biri budur. Hz. Muâz, istiğnayı çok iyi anlamış biri olarak alnın teri ile geçimini devam ettirdi ve kimselere el açmadan hayatını sonlandırdı.

Onun bu halini anlayabileceğimiz bir örneğe kulak verelim: Bir gün Muâz b. Cebel^[14], Allah Resûlü'nün (sas) huzuruna girer, Efendimiz (sas) çok sevdiği bu genç sahâbîyi görünce sevinir ve ellerini ona doğru uzatır. Ama Muâz b. Cebel, ellerini Efendimiz'e (sas) doğru uzatmakta tereddüt eder. Efendimiz (sas) bu tereddüttün sebebini sorunca; şöyle der: "Yâ Resûlullah! Tarla, bahçe işlerinde çalışmaktan ellerim nasır tuttu. Sizin ellerinizi incitmek istemediğimden ellerimi size uzatmadım." Efendimiz (sas): "Uzat ey Muâz uzat o ellerini" der, sonra o ellerin nasır bağlayan avuç içlerini öper ve der ki: "Bu el Allah ve Resûlü'nün sevdiği eldir. Bu ele Cehennem azabı dokunmayacaktır."^[15]

İşte Efendimiz'in (sas) çalışan ellere, başkalarına el açmayan ellerin sahibi olanlara, alın teri ile elinin emeği ile gözünün nuru ile evlerine helâl lokma

[14] Bazı rivayetlerde bu tablonun kahramanı Sa'd b. Muâz (ra) olarak anlatılır. Bkz: Ebû Dâvûd, *Buyû*, 1; Tirmizi, *Buyû*, 4.

[15] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 405, 416.

götürme adına çırpınanlara, istiğna halini kendine ilke edinenlere karşı tavrı böyledir.

Muâz b. Cebel, bu beş kavramı hayatında temsil eden ve bizlere de çok önemli dersler ve mesajlar veren biridir. Rabbim bu büyük rehberin yolundan bizleri ayırmasın.

Onun kısa ama bereketli hayatının tamamını burada anlatabilmek mümkün değildir. Hal böyle olunca biz Muâz b. Cebel'in o güzel hayatını beş ana başlık altında toparlamaya çalışacağız. İstiyoruz ki, o bu büyük sahâbîyi biraz olsun tanıyabilelim ve biraz olsun onun elde ettiği o kıymetli seviyeden seviye kazanabilelim.

Nedir bu beş ana başlık?

Birincisi: Efendimiz'in (sas) Dünyasında Muâz (ra)

İkincisi: Ebû Bekir'in Dünyasında Muâz (ra)

Üçüncüsü: Ömer'in Dünyasında Muâz (ra)

Dördüncüsü: Sahâbenin Dünyasında Muâz (ra)

Beşincisi: Ümmetin Dünyasında Muâz (ra)

Bu beş alanı anladığımız zaman, Muâz b. Cebel'i biraz olsun anlamış olacağız. Öyleyse buyurun birincisinden başlayalım.

Efendimiz'in (sas) Dünyasında Muâz (ra)

Efendimiz (sas) dünyasında her bir sahâbînin farklı bir yeri vardı. Muâz b. Cebel'in yeri de bir başka idi. Efendimiz (sas) *Medine'*ye hicret edip gelince Musab b. Umeyr, gerek Zeyd b. Sâbit için, gerek Muâz b. Cebel için Efendimiz'e (sas) tabir caiz ise raporlar vermişti. Allah Resûlü (sas) de çok geçmeden Muâz'daki cevheri fark etti ve onu Suffa'nın en gözde talebelerinden ve genç yaşına rağmen hemen hocalarından biri olarak istihdam etti. Bir gün onun hakkında Efendimiz (sas) şöyle buyuracaktır: “Muâz b. Cebel kıyamet gününde, bir ok atımı mesafe ile insanların/âlimlerin önünden gelecektir”^[16] Yani tüm âlimlerin imamı olarak, onların önünde haşır meydanına gelir. İşte Muâz b. Cebel'in, Allah Resûlü'nün yanında değeri böyledir. Yine Efendimiz (sas) onun

[16] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, II, 40; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 351.

ilminin seviyesini bir gün şöyle beyân edecekti: “Ümmetimin içinde helâl ve haramı en iyi bilen Muâz b. Cebel’dir.”^[17] O ilimde böyle bir seviye yakaladığı için Efendimiz (sas) onun bu halini bu şekilde resmetmiştir.

Efendimiz’in (sas) Muâz b. Cebel ile hatıraları çoktur. Âlimlerin âlimi olan Muâz, Efendimiz’in (sas) kutlu lisanından tam 157 tane hadis duymuş ve bunları bize nakletmiştir.^[18] Onun rivayet ettiği hadislerin büyük bir kısmı, Efendimiz (sas) ile yaşadıkları bazı hatıralardır. Bu hadislerin hepsine değinmek mümkün değildir ama özellikle Efendimiz’in (sas) dünyasında Muâz’ın değerini anlayabileceğimiz dört örneği burada aktarmamız yerinde olacaktır.

Birincisi: Bir gün Efendimiz (sas) ile Muâz b. Cebel beraberce yürüyorlar; o anda Muâz diyor ki: “Yâ Resûlullah! Cennet’i kazanmanın yollarını söyler misin?” Efendimiz (sas) bu sorudan memnun oluyor, âlim sahâbîsinin bu merak dolu sorusunu şöyle cevaplıyor: “Ey Muâz! Allah’a ve ahiret gününe iman edersen, namazını dost doğru kılasan, ibadetlerini sadece Allah’a hasredip, ondan başkasına ibadet etmezsen ve bu dediklerime ölüm sana gelinceye kadar devam edersen; Cennet’i kazanırsın.”^[19] Dikkat edilirse Efendimiz’in (sas) bu beyanı, önceki satırlarda zikredilen *iman, ihsan, istikamet, istikrar* ve *istiğna*’ya işaret etmektedir.

Muâz b. Cebel başını tasdik edercesine salladı ve bir müddet sessizlik oldu. Sonra Efendimiz (sas) dedi ki: “Ey Muâz! Bu işin (bu dinin) sana başını, direğini ve zirvesini haber vereyim mi?” İfadelere dikkat edelim; Efendimiz (sas) İslâm’ın başını, direğini ve zirve halini söyleyecek... Tabi Muâz b. Cebel (ra) bizden daha fazla heyecanlanıyor ve diyor ki: “Anam, babam sana feda olsun Ey Allah’ın Resûlü söyle!” Efendimiz (sas) buyuruyor ki: “Bu işin başı, Allah’tan başka ilah olmadığına, Onun hiçbir ortağının bulunmadığına, Muhammed’in ise O’nun kulu ve Resûlü olduğuna şehâdet etmendir. Bu işin direği, namazı dost doğru kılmak ve zekâtı eksiksiz olarak vermendir. Bu işin zirvesi ise Allah yolunda cihad etmendir.”^[20]

İkincisi: Müslim’de Muâz b. Cebel’in kendi aktardığı rivayetten okuyoruz. Muâz (ra) diyor ki: “Peygamber Efendimiz’in (sas) devesinin terkinde idim.

[17] Tirmizi, *Menâkıb*, 33

[18] İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s. 259.

[19] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, XXXVI, 344, 345; Tirmizi, *İmân*, 8.

[20] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, XXXVI, 344, 345; Tirmizi, *İmân*, 8.

Onunla aramızda semerin arka kâşından başka bir şey yoktu. Bana: “Yâ Muâz!” dedi. Ben: “Lebbeyk yâ Resûlullah” dedim. Sonra biraz yürüdü ve yine: “Yâ Muâz!” dedi. Ben: “Lebbeyk yâ Resûlullah” dedim. Sonra biraz yürüdü ve tekrar: “Yâ Muâz!” buyurdu. Ben yine: “Lebbeyk yâ Resûlullah” dedim. “Allah’ın kulları üzerindeki hakkı nedir bilir misin?” diye sordu. Ben: “Allah ve Resûlü daha bilir.” dedim. “Gerçekten Allah’ın kulları üzerindeki hakkı, O’na ibadet etmeleri ve kendisine hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır” buyurdu. Sonra biraz daha yürüdü ve yine: “Yâ Muâz!” dedi. “Lebbeyk yâ Resûlullah” dedim. “Bunu yaptıkları takdirde kulların, Allah üzerinde hakkı nedir bilir misin?” dedi. Ben de: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” dedim. “Onlara azap etmemesidir.” buyurdu.”^[21] Muâz b. Cebel, böyle bir müjde karşısında çok sevindi; “Yâ Resûlullah! Bu çok büyük bir müjde, bu haberi insanlara söyleyeyim mi?” Efendimiz (sas): “Hayır, müjdeleme, yoksa insanlar hayır işlerinde tembellik yaparlar.”^[22] dedi.

Muâz b. Cebel, bu bilgiyi kaç sene kendinde sakladı, vefatını yakın bu güzel müjde kendisi ile beraber mezarda kaybolmasın diye yanındakilere aktardı.

Üçüncüsü: Efendimiz (sas) bir gün: “Ey Muâz! Bu gece nasıl sabahladın?” diye sormuştu. Muâz b. Cebel bu soruya şöyle bir cevap vermişti: “Ey Allah’ın Resûlü! Allah’a hamdolsun O’na iman etmiş biri olarak sabahladım.” Bunun üzerine Efendimiz; “Ey Muâz! Her sözün bir delili olması lazımdır. Senin bu sözünün doğruluğuna delilin nedir?” diye sordu. Muâz b. Cebel dedi ki: “Ey Allah’ın Resûlü! Ben, gecedен gündüze çıktığım zaman, bir daha akşamı beklemem. Akşam olduğu zaman da, sabaha kadar yaşayacağımı hiç ümit etmem. Bir adım attığım zaman, ikinci adımımı atacağımı sanmam. Her insanın bir eceli olduğunu bilirim. Ecelinin saati geldiği zaman, o anda ecelinin ona yetiyeceğini de bilirim. Bütün insanlar mahşer meydanında toplanacaklardır. Onlardan

Kendi Lisanından

“Ey oğulcuğum! Namaz kıldığın zaman namazını veda eden bir kimse gibi namazını kıl. O namaza bir daha döneceğini sanma. Ey oğulcuğum! İyi bil ki; bir Mü’min iki iyilik arasında ölür: Yaptığı iyilik, yapacağı iyilik.”

[Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, I, 233]

[21] Müslim, *İmân*, 10; Buhârî, *Libâs*, 101; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXVI, 314, 315.

[22] Müslim, *İmân*, 10.

kimisi peygamberi ile beraberdir. Kimisi de, kimi sevip takip etmişse onunla beraber olacaktır. Ben ise, her an Cehennem'deki insanların azaplarını ve Cennet'teki insanların nimetlerini görüyor gibiyim." Muâz konuştuğu, Efendimiz'in (sas) mübarek yüzündeki tebessümler artıyordu. En sonunda Efendimiz (sas) dedi ki: "Ey Muâz! Sakın bu halinden geri durma ve hep bu hal üzere sabahla."^[23]

Dördüncüsü: Bu hepimizin defaatle okuduğu ve bildiği bir tablodur. Hicretin 9. yılında Yemen hükümdarı, İslâm'a girdiklerini açıklamak ve halkına İslâm'ı öğretecek bir muallim istemek üzere Medine'ye elçiler göndermişti. Elçiler Medine'ye gelip, taleplerini ilettiklerinde ilim, edep, nezaket ve her türlü güzelliğin kaynağı Efendimiz (sas) ashâbına dönerek: "İçinizden hanginiz Yemen'e gider!" diye buyurdu. Hz Ebû Bekir (ra) "Ben giderim Yâ Resûlullah!" diye ayağa kalktı. Efendimiz (sas) hiçbir şey söylemedi, bir müddet sessizlikten sonra tekrar: "Hanginiz Yemen'e gider?" diye sordu. Bu sefer Hz. Ömer (ra): "Ben giderim Ya Resûlullah!" dedi. Hz. Peygamber (sas) Ömer'e de bir şey demedi ve biraz sonra tekrar: "İçinizden Yemen'e kim gider?" diye buyurdu. Bu son söyleyişinde Muâz b. Cebel (ra) ayağa kalktı ve "Yâ Resûlullah! Ben giderim" dedi. Resûl-i Ekrem (sas) bu sözden çok ama çok memnun oldu ve: "Ey Muâz bu vazife senindir!" buyurdu.^[24]

Sefer günü gelince Sevgili Peygamberimiz Muâz b. Cebel'i yolcu etmek için geldi. Onu uğurlarken bir müddet beraber yürüdüler ve vedalaşma anı gelince, Efendimiz (sas): "Ey Muâz!, Belki sen bu seneden sonra beni bir daha göremeyeceksin. Belki dönüşünde beni değil, mescidimi ve kabrimi ziyaret edeceksin." dedi. Bu sözleri Muâz duyunca, zaten ayrılıktan dolayı kalbi mahzundur, hemen ağlamaya başladı. Efendimiz (sas) onu teselli etti. Sonra ona şöyle bir soru sordu: "Ey Muâz! Yemen'e gidiyorsun, orada sana bir dava getirilirse ne ile hükmedersin?" Muâz b. Cebel (ra): "Allah'ın kitabı ile" diye cevap verdi. Efendimiz (sas):

[23] Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 242.

[24] Bazı rivayetlerden Hz. Muâz'ın en az iki kere Yemen'e gidip geldiğini çıkarabiliyoruz. Bu gidip gelmelerin birinde yaşanan bir hatırayı İbn Sa'd şöyle aktarır: "Resûlullah (sas), Muâz b. Cebel'i Yemen'e göndermişti. Döndüğünde elinde gümüş sikkeden bir yüzük vardı. Üzerinde, "Muhammedün Resûlullah" yazılıydı. Resûlullah (sas), "Bu yüzük nedir?" dedi. Muâz, "Yâ Resûlullah! İnsanlara mektup gönderiyordum. Mektuptan bazı şeylerin çıkarılmasından ya da ilave edilmesinden endişe ettim. Bu yüzden bir yüzük (mühür) yaptırđım. Mektubu onunla mühürlüyordum." dedi. Resûlullah (sas), "Onun yazısı nedir?" diye sordu. Muâz, "Muhammedün Resûlullah" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Muâz'ın her şeyi, hatta yüzüğü bile iman etmiştir." dedi. Sonra yüzüğü aldı ve parmağına taktı." İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 460, 461.

“Ya onda cevabını açıkça bulamazsan?” diye sordu. Muâz: “Peygamberin sünneti ile” diye cevap verdi. Efendimiz (sas): “Ya onda da bulamazsan?” diye sordu. Bu sefer Muâz b. Cebel: “Kendim içtihad eder, anladığımla hükmederim.” diye cevap verdi. Efendimiz (sas) bu cevaptan o kadar memnun oldu ki, o anda şunu söyledi: “Allah’ın Resûlü’nü memnun edecek şekilde, Allah Resûlü’nün elçisini muvaffak kıldığı için O’na sonsuz hamdler olsun.”^[25] Sözün sonunda Efendimiz (sas) Muâz’a sarılır, vedalaşırlar, o anda Efendimiz (sas) Muâz’a şöyle dua eder: “Allah seni her türlü musibetlerden, insanların ve cinlerin şerrinden muhafaza eylesin!”^[26]

İşte Efendimiz’in (sas) dünyasında Muâz böyleydi. Allah Resûlü (sas) Muâz’ı *Yemen*’e gönderirken onlara hitaben yazdığı mektupta şöyle diyordu: “Ben ehlimden hayırlı olan birini, onların en bilgisini ve en dindarını size gönderdim.”^[27]

Gelelim İslâm’ın ilk halifesi, ikinin ikincisi, mağaranın arkadaşı, sırların sırdaşı, yolların yoldaşı, sadâkat abidesi Hz. Ebû Bekir’in dünyasından Muâz’ı anlamaya...

Ebû Bekir’in Dünyasında Muâz (ra)

Muâz b. Cebel, Hz. Peygamber’in (sas) kendisine verdiği *Yemen*’deki kadılık görevini tamamlayıp, *Medine*’ye döndüğünde, Efendimiz’in (sas) dediği gibi olmuş, Efendimiz (sas) vefat etmiş, o da ancak kabrini ziyaret etmişti. Gözyaşları içerisinde Hücre-i Saâdet’in önüne geldiğinde, yüreğinde derin bir acı, ancak görevini tam olarak yerine getirmenin huzuru ile o buluşmayı gerçekleştirmişti. Gelir gelmez Hz. Ebû Bekir’e biat etmiş, onun vereceği görevlere hazır olduğunu söylemişti.

Hilâfeti günlerinde Hz. Ebû Bekir, Muâz b. Cebel’i yanında tutuyor, ona bazı fıkhi meseleleri soruyordu. Bir müddet sonra, Muâz b. Cebel, *Şam* cephesine cihad için gitmek istedi. Bu fikrini de Hz. Ebû Bekir’e söyleyince, Hz. Ömer buna karşı çıktı. Bu olayı İbn Sa’d, *Tabakat*’ta şöyle anlatır: Muâz b. Cebel *Şam*’a gittiğinde Hz. Ömer şöyle dedi: “Gidişi Medine ve ahalisinde, fıkhta

[25] Ebû Dâvûd, *Akdiyye*, 11; Tirmizi, *Ahkâm*, 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, XXXVI, 382.

[26] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1849.

[27] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 652.

Şâhidlerin Dilinden

Hiz. Ömer (ra) Câbiye’de (Dımaşk/Şam’a yakın bir köy) bir hutbe irad etti: “Kim fıkıhtan sormak istiyorsa Muâz b. Cebel e gitsin.” dedi.

[İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 352]

ve onlara fetva verdiği konularda boşluk bıraktı. Bu konuda insanların kendisine olan ihtiyaçlarından dolayı onu burada bırakması için Ebû Bekir’le (ra) konuşmuştum; ancak o, bu teklifimi reddederek, “*Bir yöne yönelmiş ve şehâdetin peşinde olan bir adamı alıkoyamam.*” demişti. Ona: “Vallahi, kişiye şehâdet nasip edilmişse adam kendi evinde yatağında memleketinden ayrılmadan da buna nail

olabilir.” dedim. Ama ikna edemedim. Bunun üzerine Muâz b. Cebel, Ebû Bekir’in izni ile gitti.^[28] O giderken, Ebû Bekir, arkasından gözyaşı döküyor: “*Ey Genç! Sen hem bir fakîhsin, hem bir ilim erbabısın, hem de cihad ve şehâdet aşığı-sın!*”^[29] diyordu.

İşte Hiz. Ebû Bekir’in dünyasında da Muâz b. Cebel böyle bir yerde duruyordu.

Hiz. Ömer’in Dünyasında Muâz (ra)

Hiz. Ömer’in dünyasında gerçekten Muâz b. Cebel’in çok farklı bir yeri vardı. Mesela bir gün hutbede Hiz. Ömer insanlara bir şeyler anlatıyor, sonra sözünü şöyle tamamlıyordu: “*Kim fıkıhla alakalı sorulara sormak istiyorsa Muâz b. Cebel’e gitsin.*”^[30] Hiz. Ömer’in dünyasında budur işte...

Hiz. Ömer’in dünyasında Muâz’ın yerini anlamamız açısından başka bir örnek de şudur: Hiz. Ömer, bir gün devrinin ileri gelenleri ile oturmuş sohbet ediyor, bir ara cemaate der ki: “Kim bir temenni de bulunmak ister! Kim Allah’tan ne ister?” Bu söz üzerine biri der ki: “Ya Emire’l-Mü’minîn! İsterim ki, bu oda dolusu kadar altınım olsun. Ben de onları Allah yolunda infak edeyim ve bu infakın mutluluğunu yüreğimde hissedeyim.” Hiz. Ömer bu cevaptan hoşnut olur: “*Ceyyid, ceyyid/güzel, güzel*” der. Sorusunu bir daha tekrarlar. Bunun üzerine bir başkası söz alır ve der ki: “Ya Emire’l-Mü’minîn! Ben de isterdim ki, bu

[28] İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 352.

[29] İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 352.

[30] İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 352.

oda dolusu kadar atım olsun, onları İslâm mücahitlerine vereyim, onlarda o atlarla cihada çıksınlar. Ben de onlara bakarak bu hayra vesile olduğum için sevineyim.” Hz. Ömer bu sözden de memnun olur: “*Ceyyid, ceyyid/güzel, güzel*” der ama üçüncü kez sorusunu tekrar eder. Soru tekrar edilince cemaat anlar ki, Ömer’in duymak istedikleri biraz başka şeylerdir. Bunun üzerine biri der ki: “Ey Ömer! Biz diyeceğimizi dedik, şimdi sıra sende, sen söyle bakalım, sen ne temenni edersin.” Hz. Ömer der ki: “*Ben de isterdim ki bu oda dolusu Muâz b. Cebel gibi Ebû Huzeyfe’nin azatlısı Sâlim gibi, Ebû Ubeyde b. Cerrâh gibi, Huzeyfe b. Yemân gibi adamlarım olsun. Ben de onlarla beraber Allah’ın kelimesini yüceltme adına cihad meydanlarına çıkayım, onlarla beraber cihad edeyim.*”^[31] Hz. Ömer, bu sözleriyle meselenin temelini öğretiyor, mesele adam meselesidir, mesele Muâz gibi adamlardan olma meselesidir. Bu sözde de Hz. Ömer’in, örnek olarak verdiği üç isimden birinin Hz. Muâz olması gerçekten çok manidardır.

Hz. Ömer, yaralanıp yatağa düştüğünde, Müslümanlar ona kendisinden sonra halife olacak ismi belirlemelerini isterler. Hz. Ömer onlara hep: “Hayır” der; “Şimdiye kadar yükünüzü bana taşıttınız, şimdi de öldükten sonrada mı bana yük taşıtacaksınız” diyerek kabul etmez. Israrlar çoğalınca bir ara şöyle diyecektir. “Eğer Muâz b. Cebel yaşasaydı, onu, benden sonra halife olarak tavsiye ederdim. Rabbim onu benden sorsaydı şöyle derdim: Ya Rabbî! Peygamberinin şöyle dediğini işittim: “Âlimler kıyamet gününde toplandıkları zaman, Muâz b. Cebel bir ok atımı kadar onların önünde olacaktır.” İşte bundan dolayı, ben Muâz’ı size tavsiye ederdim.”^[32]

Hz. Ömer’in dünyasında Muâz b. Cebel böyledir. Hz. Ömer, Muâz’ın vefat haberini duyunca: “*Analar Muâz gibisini doğurmamıştır. Eğer o olmasaydı Ömer kaç kez helak olurdu!*”^[33] diyecektir.

Sahâbe’nin Dünyasında Mu’âz (ra)

Ashâb-ı Kirâm efendilerimizin kendi aralarında da Muâz b. Cebel’in ayrı bir yeri vardı. Bu konuda da çok şey söylenir. Burada birkaç örnek ile konuyu değerlendirelim.

[31] Buhârî, *et-Târihu'l-Kebir*, I, 79; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 252.

[32] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 658.

[33] İbn Sa’d, *Tabakat*, II, 352.

Bilindiği üzere Muâz b. Cebel, ensardandır.^[34] Medinelidir, Hazreçlidir, Udey veyahut meşhur olan ifade ile Benî Selime kabilesinin Cüşemoğulları'ndandır.^[35] Efendimiz (sas) *Medine*'ye hicret ettikten sonra, ensar-muhacir kardeşliğinde, Muâz'ı kiminle kardeş kıldı biliyor musunuz? Kardeşi onun gibi âlim, arif, muhaddis, müfessir, fakih biri olmalıydı. Ancak böyle biri Muâz'ın kardeşi olabilirdi, öyle de oldu. Efendimiz (sas) Muâz'ı, Abdullah b. Mes'ûd'a kardeş kıldı.^[36] Artık buradan anlayalım, iki sahâbînin de ilmini... Abdullah b. Mes'ûd (ra) ensar kardeşi olan Muâz b. Cebel için bir gün şöyle diyecekti: "Biz onu hep Hz. İbrâhim'e benzetirdik. Aynen İbrâhim gibi tek başına bir ümmetti o. İnsanlara hayrı ve iyiliği öğretir, Allah'a ve Resûlü'ne kayıtsız, şartsız itaat ederdi."^[37]

Hadis rivayetinde Abdullah b. Amr'ın yerini bilmeyen yoktur. O, şu iki isimden rivayet ederken şöyle diyordu: "**Bize Âkileyn'den (العقلين) rivayet olundu!**" Akileyn/İki Akıl sahibi? Merak ediyor insanlar ve soruyor: "Ey Abdullah! Âkileyn kimlerdir?" Diyordu ki: "**Kim olacak biri âlimlerin imamı Muâz b. Cebel, diğeri ise ümmetin hakîmi (hikmet sahibi) olan Ebü'd-Derdâ'dır.**"^[38]

Dımaşk'ın kadısı ve meşhur muhaddis, tâbiîn neslinin önemli ismi Ebü İdris el-Havlânî (v.80/699) rivayet ediyor, diyor ki: "Şam mescidine girdim. Orada ön dişleri parlayan bir genç vardı. Çevresinde insanlar halka olmuştu. İnsanlar bir konuda görüş ayrılığına düştükleri zaman konuyu ona soruyorlar ve onun görüşünü alıyorlardı. Onun kim olduğunu merak ettim ve sordum. "Bu Muâz b. Cebel'dir." dediler. Ertesi gün öğlen sıcağında çıktım; [Mescide gittiğimde] onun benden erken yola çıktığını ve namaz kıldığını gördüm. Namazını bitirmesi için bekledim. Sonra yüzü tarafından kendisine doğru geldim. Selâm verdim ve "Allah'a yemin olsun ki, ben seni Allah için seviyorum." dedim. O, "Allah!" dedi. Ben, "Allah!" dedim. O "Allah!" dedi. Ben, "Allah!" dedim. Sonra sert bir şekilde beni gömleğimden tuttu. Beni kendine doğru

[34] Muâz b. Cebel'in babası, Cebel b. Amr b. Evs, annesi, Hind bint Sehl'dir. Anne-baba bir, Hz. Peygamber'e biat eden hanımlardan olan Sa'be bint Cebel isminde bir kız kardeşi vardır. Anne bir de, Bedir ashâbından olan Abdullah b. el-Ced b. Kays isminde bir erkek kardeşi vardır. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 187; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 651.

[35] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 190; İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 651.

[36] İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 651; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 187.

[37] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 352.

[38] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 354.

çekti ve “Sana müjdeler olsun. Allah Resûlü’nün (sas) şöyle dediğini işittim: “Şanı Yüce Allah buyurdu ki: ‘Benim rızam için birbirlerini sevenlere, benim rızam için karşılıklı oturup sohbet edenlere, benim rızam için birbirlerine hediye verenlere ve benim rızam için birbirlerini ziyaret edenlere rahmetim vacib oldu.”^[39]

Sahâbe’nin dünyasında Muâz b. Cebel’in yerini görmek için farklı bir tablo daha zikrederim: İslâm’dan önceki yıllarda *Medine*’de var olan iki büyük kabile Evs ile Hazreç kavga halinde idiler. Aralarında büyük bir çekişme vardı. İslâm onları da birbirlerine kardeş kıldı. Ancak İslâm’dan sonra da bu insanlar rekabetlerini devam ettirdiler. Bu sefer şerde, kötülükte, haksızlıkta değil; hayırda, güzellikte, sâlih işlerde rekabet ettiler, birbirleriyle hayır adına yarıştılar. Bir gün; bir kısmı Evsli, bir kısmı Hazreçli ensarın çocukları oturmuş, konuşuyorlar. Hazreçli olan genç diyor ki; “Biz öyle bir kabileyiz ki, içimizden Resûlullah (sas) hayatta iken kendilerini övüp tasdiklediği dört tane adamımız, adam gibi adamımız, Kur’ân muallimimiz var: *Ebû Zeyd*, *Zeyd b. Sâbit*, *Übeyy b. Kâ’b* ve *Muâz b. Cebel* bizdendir. Var mı sizin böyle adamlarınız?” İsimlere dikkat edelim, Hazreçli gencin söylediği ne kadar doğru bir sözdür. Hakikaten Kur’ân muallimleri hep onlardandır ve bu dört isim Hazreç için gerçekten bir iftihar vesilesidir. Bu dört isim Resûlullah (sas) hayatta iken Kur’ân hafızı olmuş, Efendimiz (sas) de onların okuyuşlarını tasdik etmişti. İşte bu dört isimden biridir, Muâz b. Cebel...

Bu sözlerin ardından ayağa Evsli bir genç kalkar ve der ki: “Evet, vallahi haklısınız. Biz Evsliler bir tane bile böyle bir Kur’ân muallimi çıkaramadık. Ama var mı sizin Meleklerin yıkadığı sahâbî olan *Hanzala b. Ebî Amr*’ınız? Var mı sizin cesedini arıların koruduğu sahâbî olan *Asım b. Sâbit*’iniz? Var mı şehâdeti, şahitliği Resûlullah (sas) tarafından iki kişiye denk sayılan *Huzeyme b. Sâbit*’iniz? Var mı vefatı ile arşı titreten *Sa’d b. Muâz*’ınız?”^[40]

Bu sözler karşısında Hazreçliler hiçbir şey diyemez, tebessümler yüzlerde belirir, herkes adını andığı bu isimler için hayır dualarında bulunur. İşte sahâbe’nin dünyasında da Muâz böyle idi, gelelim son fasla, o neydi? Ümmetin Dünyasında Muâz?

[39] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 654, 655.

[40] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 84; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 86, 87.

Ümmetin Dünyasında Muâz (ra)

Ebû Nuaym, *Hilyesi'*nde ümmet nazarında Muâz b. Cebel'in (ra) değerini ifade etmek için şöyle bir ifade kullanır: “Fakîhlerin imamı, âlimlerin tükenmeyen hazinesi: Muâz b. Cebel...”^[41] Gerçekten de böyledir, 1400 senedir böyle oldu, dünya devam ettikçe de böyle olacak ve ümmet, âlimlerin dolayısı ile ümmetin tamamının tükenmeyen hazinesi olan Muâz'ın hayatından hep ilham almaya devam edecektir. Şu an bizde onun hayatını okuyarak ilham almaya devam ediyoruz. Allah (cc) bizi bu bereketli pınardan mahrum etmesin.

Onun yaşadığı hayat, rivayetleri, fetvaları ve hatıralarının yanında kaynaklara giren sözleri de ümmete rehberlik yapmaya devam ediyor. O sözlerden birkaç tanesini sadece burada aktaracağız.

İlimde zirve bir yerde duran Muâz b. Cebel (ra) tüm ilim yolcularına şöyle bir tavsiyede bulunuyor: “İlim öğrenin. Çünkü ilmin Allah için öğrenilmesi haşyeti (Allah'tan korkmayı) sağlar. İlim tahsil etmek ibadettir. İlim öğrenmek tesbih gibidir. Onun peşinde koşmak cihaddır. Bilmeyene ilim öğretmek sadakadır. Onu sahibine vermek, Allah'a yaklaşımdır. İlim, helâl ve haramı öğreten işaretlerdir. Cennetliklere ışıktır. Yalnızken arkadaşdır. Gurbette tanıdıktır, yalnızken sohbet arkadaşısıdır. Bolluk ve darlıkta rehberdir. Düşmanlara karşı silahtır. Dostların yanında süstür. Allah, milletleri onunla yükseltir. Onları, hayırdan lider ve önder yapar. Onların eserlerinden alınır, onların davranışlarına uyulur, ilim sahiplerinin görüşlerine başvurulur. Melekler bile onlara gıpta ederler. Kanatlarıyla onları bürürler. Bütün yaratıklar, balıklar, kuşlar, sürüngenler, kuru-yaş her şey onlar için istiğfar ederler. Çünkü ilim, kalpleri cehaletten, gözleri karanlıktan kurtarır; ilimle iyilerin derecesine, dünya ve ahirette en yüksek mevkiye ulaşılır. İlim vasıtasıyla yakîne ulaşılır; helâl ve haram birbirinden ayırt edilir. İlim, amel edenlerin önderidir; amel ona uyar, mutlu olanlar ondan ilham alırlar; mutsuzlar da ondan yoksun kalırlar.”^[42]

Muâz b. Cebel (ra) bir gün yanındakilere şöyle diyecekti: “Sizden sonra öyle fitneler çıkacak ki mal ve zenginlik artacak. Mü'min, münafık, küçük, büyük, kırmızı, siyah herkes Kur'an'ı okuyacak. Biri çıkıp şöyle diyecek: ‘Ben Kur'an'ı insanlara okuyorum ama niye kimse beni dinlemiyor. Onlara yeni bir

[41] Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 230; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1848.

[42] eş-Şâmi, *Tehzîbu Hilyetü'l-Evliyâ*, 1/188.

şeyler söylesem (bid'at çıkarsam), belki o zaman beni dinlerler.' (Ve böyle yapacak, ama siz asla böyle yapmayın.) Bid'atten kesinlikle sakının. Dinin özünde olmayıp yeni çıkarılan her şey sapıklıktır. Sizi bid'atçıların sapıklıklarından da sakındırıyorum. Şeytan, istediği insana saptırıcı bir kelimeyi söyletebilir. Münafık da doğru söz söyleyebilir. Siz hak olana yönelin, onun üzerinde nur vardır." Oradakilerden biri şu soruyu sordular: "Allah yardımcımız olsun Ey Muâz! Biz bilgili bir kimsenin, saptırıcı sözler söylediğini nasıl anlayabiliriz?" Muâz b. Cebel bu soruya şöyle cevap verdi: "Hak olmayan sözler, sizin garbinize gider yadırgadığınız, o sözler; 'Bu da ne oluyor?' dediğiniz sözlerdir. Bunlar sizi o adamdan geri çevirmesin! Belki o adam, tekrar hakka dönebilir. İlim ve iman, kıyamete kadar değerlerini sürdürecektir. Onları arayan, bulur."^[43]

Muâz b. Cebel bir gün oğluna şöyle bir tavsiyede bulunacaktı: "Yavrucuğum! Kıldığın her namazı, veda eden ve bir daha dönmeyecek birinin namazı gibi kıl. Yavrucuğum! Şunu iyi bil ki mümin, birini yaptığı, birini de sonraya bıraktığı iki iyilik arasında ölür."^[44]

"Öğrenmek istediğinizi öğrenin. Ancak amel etmediğiniz sürece, Allah ilminizden dolayı size hiçbir şey vermeyecektir."^[45]

"Âhir zamanda günahkâr kurrallar (Kur'ân okuyanlar), ahlaksız idareciler, güvenildiği halde ihanet eden itibar sahipleri, halka çok farklı alanlarda zulümler yapan zalimler ve yalancı komutanlar çoğalacaktır."^[46]

Âlimlerin Dilinden

Ebû Nu'aym (v.430/1038), Muâz b. Cebel için şöyle demiştir: O (ra) amelde dirayetli, cidalı terkeden (sevmeyen), âlimlerin önderi, fakihlerin imamı ve keremli zatların hazinesidir."

[Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 228]

[43] Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 232.

[44] Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 236.

[45] Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 236.

[46] Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'z-Züh'd*, s. 261.

Vefatı

Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Amvâs taûnuna tutulunca, Mu‘âz b. Cebel’i yerine vekil olarak tayin etti. Ebû Ubeyde’nin hastalığı şiddetlenince insanlar Muâz’a, “Allah’a dua et, üzerimizden bu belayı kaldırsın.” dediler. Muâz, “Bu bir belâ değil, Peygamber’inizin (sas) daveti, sizden önceki sâlih insanların ölümü ve Allah’ın içinizden bazılarına mahsus kıldığı bir şehitliktir. Ey İnsanlar! Dört şey vardır ki, onlardan bir şeyin yetişip kişiyi ansızın yakalamamasına kimin gücü yetiyorsa, o şey yetişip o kişiyi yakalayamaz.” dedi. İnsanlar, “Onlar nedir?” diye sordular. Muâz b. Cebel dedi ki:, “Birincisi öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda bâtil hâkim olacak. İkincisi o zamanda bir kişi sabahleyin bir din üzere olacak, akşama başka bir din üzere olacak. Adam, “Allah’a yemin olsun ki, ben ne üzere olduğumu bilmiyorum.” diyecek. Üçüncüsü, basiret üzere yaşamayacak ve basiret üzere ölmeyecek. Dördüncüsü bir kişiye, -Allah’ın kızdığı yalanı söylemesi için- Allah’ın malından verilecektir.

Bunları söyledikten sonra Muâz b. Cebel şöyle dua etti: “Allah’ım! Muâz’ın ailesine bu rahmetten yeterli nasibi ver.” Bu duanın üzerinden çok geçmeden iki oğlu taûn hastalığına yakalandı. Mu‘âz onlara, “Kendinizi nasıl buluyorsunuz?” diye sordu. Onlar şu ayetle karşılık verdiler: “Ey babamız! ‘O hak, Rabbindendir. Sakın şüpheye düşenlerden olma.’^[47] dediler.” Muâz da onlara, “İnşallah siz de beni sabredenlerden bulacaksınız.” dedi. Sonra, iki hanımı taûn hastalığına yakalanıp onlar da vefat ettiler. Daha sonra taûn hastalığı kendisini başparmağından yakaladı. Ağzıyla ona dokunarak şöyle demeye başladı: “Allah’ım! O küçüktür. Onun hakkında bana hayır ve bereket ver. Çünkü sen küçük şeylere de hayır ve bereket verensin.”^[48]

Hastalığı iyice ağırlaşp yatağa düşünce, şöyle dua ederdi Muâz b.Cebel: *“Allah’ım! Bir ömür senden korkarak yaşadım, haşyet üzere olmaya çalıştım. Ama şimdi senden ümitliyim. Sen de bilirsin ki ben, dünyanın ne akan nehirlerine, ne salınan ağaçlarına takıldım. Sadece istediğim senin affına ve mağfiretine nail olmaktır. Beni affın ile ve mağfiretin ile karşıla!”*^[49]

Muâz b. Cebel (ra) vebânın verdiği ızdırap ile ara ara bayılıyor, sonra kendine geliyordu. O anlarda diyordu ki: “Yâ Rabbi! İster boğazımı sık, ister nefesimi

[47] Bakara 2/149.

[48] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 656, 657.

[49] Gazzâlî, *İhyâü Ulûmi’d-Dîn*, VI, 115.

bitir, ister canımı al. İzzetinin hakkı için ben seni seviyorum.”^[50] Bu sözlerin ardından gözlerini bu hayata yumuyor, kısa ama bereketli hayatını böylece noktalıyordu.

Bu faslı Muâz b. Cebel’in (ra) Efendimiz’den (sas) öğrendiği bir dua ile bitirelim. Efendimiz (sas) bir gün Muâz’ın ellerinden tuttu ve ona dedi ki: “Ey Muâz! Vallahi! Seni çok seviyorum.” Bu sözü duyar duymaz, Muâz b. Cebel, bambaşka bir hale girmişti. Dili tutulmuş ve hiçbir şey söyleyememişti. O anda Efendimiz (sas) sözlerine şöyle devam etmişti: “Ey Muâz! Sana bir dua öğreteceğim, sen bu duayı her namazın arkasından yapmayı sakın ihmal etme!” Muâz biraz olsun kendini toparlamış “evet” diyebilmişti. Efendimiz (sas) buyurmuşlar ki:

اللَّهُمَّ اَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ

Allahümme einnî al’â zikrike ve şükrike ve husni ibâdetike.

“Allah’ım! Seni anmak, sana şükretmek, sana güzelce kulluk etmekte bana yardım et.”^[51]

Bizim de son sözümüz bu duamız olsun...

[50] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 657.

[51] Ebû Dâvûd, *Vitr*, 26; Nesâî, *Sehv*, 60.

❖ MUÂZ B. CEBEL'İN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

- ❖ İman, kulluğun temeli, esası ve ilk basamağıdır. Muâz b. Cebel gibi iman hakikatlerini öğrenmeli, her an takviye etmeli, amel ile beslemeli ve vazifelerini yerine getirmelisin. Hakiki imanı elde edenin asla yerinde duramayacağını bil ki, iman hakkını ödeyebilesin.
- ❖ İhsan, Allah'ı görüyormuşçasına O'na kulluk etmek, ibadet etmektir. Muâz b. Cebel gibi ihsanı istenilen düzeyde hayatında tesis etmeli, Allah ne der kaygını diğer her kaygının önüne almalı, ondan gayrisine hayatında yer vermemelisin. İhsan şuurunun altını ciddiyet ve mesuliyet duygusu ile doldur ki, kulluğun özü olan ihlâsı elde edebilesin.
- ❖ İstikamet, "festakim kema umirt/emrolunduğun gibi dost doğru ol" diyen Rabbinin bir emridir. Muâz b. Cebel gibi bu emri doğru anlamalı, hayatında hâkim kılmalı, namazın dışında hiçbir yerde, hiçbir kimseye boyun eğmemelisin. Varmak istediğin hedefini iyice tespit et ki, savrulmayasın, satmayasın, satın alınamayasın, böylece dimdik olarak Rabbine yürüyebilesin.
- ❖ İstikrar, hak yolunda sabit kadem durup, ısrar ve tekrar ile hakikat adına çırpınmaktır. Muâz b. Cebel gibi, hakikate kilitlenip, Allah'ın kitabında, Resûl'ün sünnetinde ve bunları doğru anlayan alimlerin rehberliğinde adım atmalısın. Haddini aşıp, bana göre diyerek kuruntular üzerinden konuşma ki, mahcup olmayasın, felakete sürüklenmeyesin.
- ❖ İstiğna, gönül zenginliğidir; Allah'tan başkasına el açmamak, bir şeyler istememek ve beklememektir. Muâz b. Cebel gibi, ilim yolunda yürüsen bile kimselere yaslanmamalı, dinden konuşmalı, ama dinden geçinmemesin. Kanaati kendine en büyük zenginlik olarak belirle ki, altının, gümüşün, kadifenin, ipeğin kulu değil, Allah'ın kulu olarak kalabilesin.

Küçük Hizmetkâr
ENES b. MÂLİK

(Radıyallahu Anhu)

Kur'ân iklimi

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ
أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبِهِ فَلَنْ
يُضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ

“Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.”

[Âl-i İmrân 3/144]

Nebevî Seda

خَيْرُ دَوْرٍ الْأَنْصَارِ بَنُو النَّجَّارِ ، ثُمَّ بَنُو عَبْدِ الْأَشْهَلِ
، ثُمَّ بَنُو الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ ، ثُمَّ بَنُو سَاعِدَةَ ،
وَفِي كُلِّ دَوْرٍ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ

Ebû Useyd (ra) dedi ki: Peygamber (sas) şöyle buyurdu: “Ensar evlerinin en hayırlısı, Neccar oğullarıdır, sonra Abdu'l-Eşhel oğulları, sonra el-Hâris b. Hazrec oğulları, sonra Saide oğullarıdır. Bununla birlikte bütün ensar ailelerinde hayır vardır.”

[Buhârî, Menâkibü'l-Ensar, 6]

اللَّهُمَّ ارْزُقْهُ
مَالًا وَوَلَدًا وَبَارِكْ لَهُ

“Allah’ım! Sen onun (Enes’in)
malını ve neslini çoğalt ve
ona bereket ihسان et.”

(Buhârî, Savm, 61)

“Dilinden korunmadıkça hiçbir kul
Allah’tan hakkıyla korkmuş olmaz.”

Enes b. Mâlik (ra)

(Ahmed b. Hanbel, ez-Zühed, s. 259)

Adı	Enes b. Mâlik
Anlamı	İnsan, sevimli dost, cana yakın
Künyesi	Ebû Hamza/Hamza’nın babası
Lakabı	Zü’l-Uzüneyn/İki kulaklı
Baba Adı	Mâlik b. Nadr
Anne Adı	Ümmü Süleym bint Milhan
Kabilesi	Neccâroğulları/Hazrec/Medine
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	N. Sonrası, 3/ Milâdî, 612
İslâm’a Girişi	Nübüvvetin 12. yılı
Sohbet Sûresi	11 yıl
Rivayeti	2286
Savaşları	Hudeybiye, Hayber, Umretü’l-Kazâ, Mekke Fethi, Tâif vs.
Görevleri	Zekat memurluğu, muallimlik
Vefat Yeri	Basra/Irak
Vefat Yılı	Hicrî, 90/ Milâdî, 709
Vefat Yaşı	97

Ailesi Üzerinden Bir Değerlendirme...

Biz, Enes b. Mâlik'in ailesi üzerinden bir değerlendirme yapsak, onun Neccâroğulları'ndan olması,^[1] babası Mâlik b. Nadr'ın imana karşı tavrı ve küfür üzere ölmesi,^[2] babasının çok sevdiği kardeşi Enes b. Nadr'ın ismini oğlu Enes'e vermesi,^[3] Enes b. Mâlik'in amcası Enes b. Nadr'ı çok sevmesi ve hep onu kendine örnek olarak almasını nazara versek yine çok şey söyleriz değil mi?

Enes b. Nadr, Uhud'un şehitlerindendir, Resûlullah'a (sas) âşık bir yürekdir. O gün o meydanda, İbn Kamîa zalim kılıcı ile Mus'ab'ı doğrarken, onu Resûlullah (sas) zannediyor ve büyük bir sevinç ile kılıcı vurup kaldırıyor ve "Ben Muhammed'i öldürdüm" diyordu. Bu haber Uhud'da duyulunca Müslümanlar derin bir sarsıntı geçiriyor, bazı ellerden kılıçlar düşüyor, bazı diller çok tehlikeli sözler söylüyor, bazı ayaklar istenmeyen adımlar atıyordu. Ama o meydanda işin en dehşetli anında, sabit kadem duran yiğitlerde vardı. *Mine'l-Mü'minine Ricâlün/Mü'minlerden öyle yiğitler vardır ki...* ^[4] diye Kur'an'ın ölümsüzleştirdiği yiğitler... İşte o yiğitlerden biridir

Hakkında İnen Âyet

Şüphe yok ki, Safa ile Merve Allah'ın koyduğu nişanlardandır. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur. Her kim gönüllü olarak bir iyilik yaparsa şüphesiz Allah kabul eder ve (yapılanı) hakkıyla bilir."

[Bakara Sûresi, 2/158]

[1] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 79; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, I, 295; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 199; İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 341.

[2] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2705; İbrâhim Canan, "Enes b. Mâlik", *DİA*, XI, 234.

[3] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 82; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, I, 300.

[4] "Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice yiğitler vardır ki, onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir." Ahzâb 33/23.

Enes'in amcası Enes b. Nadr... İslâm ordusu darmadağın olunca, o halen düşmanın üzerine doğru yürüyor, birileri; "Enes! Muhammed öldü, bu iş bitti!" dediklerinde: "*Muhammed'in öldüğü bir dünyada yaşamının ne anlamı var, Vallahi ben Uhud'un arkasında cennetin kokusunu duyuyorum!*"^[5] diyerek, düşmanın içine daldıkça dalıyor, elinden geldikçe onlarla savaşıyordu... O anlarda etrafını saran Mekke müşrikleri onu kılıçların, okların hedefi haline getiriyordu. Düşman onu öyle bir hale sokmuştu ki, paramparça etmişlerdi. Uhud'un arkasından şehitlerin defnine sıra gelince, kimseler Enes b. Nadr'ı tanıyamamış, kız kardeşi yani Enes'in halası Rübeyyi bint Nadr ancak onu parmağındaki bir izden tanımıştı.^[6] İşte Enes b. Mâlik (ra), böyle bir amcanın yeğeni idi, o da her daim kendine amcasını örnek alırdı; biz onu amcasının örnekliğinden anlamaya çalışsak yine dakikalarca bu konuyu konuşmamız gerekir.

Ya Enes'in annesi bir teslimiyet kahramanı olan Ümmü Süleym^[7], ya bir şehâdet sevdalısı olan ve Rezzak olan Allah'tan ellerini kaldırdığında her seferinde rızık olarak şehâdet isteyen abisi Berâ b. Mâlik^[8], ya üvey babası bir infak kahramanı olan Ebû Talha^[9], ya Kıbrıs'ın fatihi olan teyzesi Ümmü Harâm, ya Bi'ri Maûne'nin şehitleri olan dayıları Harâm b. Milhan^[10] ve Süleym b. Milhan^[11], aileye bakın, aileye... Bu aile üzerinden Enes b. Mâlik'i anlatsak yine bize saatler lazım...

Enes b. Mâlik'ten Neyi Öğreneceğiz?

Peki, Enes b. Mâlik'in (ra) tarihi olarak hayatını, ilmî mücadelesini ve ailevi bağlarını anlatmayacaksak ne anlatacağız? Biz o güzel sahâbînin hayatının üzerinden çok ama çok önemli ve bugünün dünyasında hepimizin ihtiyaç duyduğu

[5] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 82; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 300.

[6] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 379.

[7] Hakkında detaylı bilgileri görmek için bkz: Muhammed Emin Yıldırım, *En Güzel Örneğin En Güzel Örnekleri*, II, 89-112.

[8] Hakkında detaylı bilgileri görmek için bkz: Muhammed Emin Yıldırım, *En Güzel Örneğin En Güzel Örnekleri*, I, 219-238.

[9] Hakkında detaylı bilgileri görmek için bkz: Muhammed Emin Yıldırım, *En Güzel Örneğin En Güzel Örnekleri*, I, 381-399.

[10] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 587, 588; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 363-364; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 712-713; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 395-396.

[11] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Sa'd, *Tabakat*, III, 588-589; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 763; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 546; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 208, 209.

bir meselenin, bir konunun üzerinde duracağız. Ancak öncesinde dikkatleri bir noktaya daha biraz yoğunlaştıralım.

Bugün bir çok hadis kaynağımızın bize aktardığı bir rivayete göre, Efendimiz (sas) gönderiliş gayesini âleme duyururken,

bunun güzel ahlakı tamamlamak için olduğunu belirtir.^[12] Gerçekten Efendimiz (sas) sadece peygamberlikle vazifelendirildiği son 23 yıllık hayatı ile değil, 63 yıllık hayatının tamamı ile bize güzel ahlakın en muazzam, en muhterem, en muazzez, en muhalled, hepsini içine alacak bir kavramla en muhteşem ahlakı öğretmiştir, öğretmeye de devam etmektedir.^[13] Efendimiz'in (sas) ahlak eğitimi sahâbenin üzerinden bize ulaşmıştır. O muallim-i ekber, elinin altındaki arkadaşlarını, talebelerini kurduğu nübüvvet potasında, Kur'ân'ın elmas kılıcı ile yoğura yoğura belli bir kıvama kavuşturmuş, sahâbe kıvamı dediğimiz, o rıza makamını, o teslimiyet çizgisini yakalamıştır. Bundan dolayı biz hangi sahâbî efendimiz'in hayat defterinin başına geçsek ve onu tanımaya başlasak, bir ahlakî vasfın çok önde olduğunu görür, ahlakın bir yönünün onun üzerinde abideleştiğine şahit oluruz. Sadakât ahlakının Hz. Ebû Bekir'de, adâlet ahlakının Hz. Ömer'de, iffet ve hayâ ahlakının Hz. Osman'da, ilim ahlakının Hz. Ali'de, ihlâs ahlakının Hz. Zübeyr'de, cömertlik ahlakının Hz. Talha'da, emanet ahlakının Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ta, hamiyet ahlakının Sa'd b. Ebî Vakkâs'ta, teslimiyet ahlakının Saîd b. Zeyd'de ve daha nice vasfın diğer sahâbîde temsil edildiğine şahit oluruz.

Peki, bir ilim, hikmet, irfan, mücadele, cihad, infak ve daha onlarca alanda adından söz ettiren Enes b. Mâlik bize hangi ahlakî vasfı daha gür bir seda ile duyurur? Neyi biliyor musunuz? *Adayış ahlakını...* Allah (cc) yoluna adanmanın, kurban olmanın, Resûlullah'a (sas) hizmetkâr olmanın, risâlet davası yoluna vakıf edilmenin ahlakını anlatır. Adayış malum olduğu üzere, ta Hz. Âdem'in oğlu Hâbil ile başlamış, Hz. Nûh ile devam etmiş, Hz. İbrâhim ile zirvelere

Hizmetkâr'ın (sas) Dilinden

"Allah'ım! Sen onun (Enes'in) malını ve neslini çoğalt ve ona bereket ihsan et."

[Buhârî, *Savm*, 61]

[12] "Ben ancak güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim." İmam Mâlik, *Muvatta, Hüsnü'l-Hulk*, 8; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 381.

[13] "Muhakkak ki, sen muhteşem bir ahlak üzeresin!" Kalem 68/4.

Rivayet Ettiği Hadis

Enes b. Mâlik'ten (ra) rivayet edildiğine göre, Nebi (sas) şöyle buyurdu:
“Sizden biriniz, kendisi için arzu edip istediği şeyi, din kardeşi için de arzu edip istemedikçe, gerçek anlamda iman etmiş olmaz.”

[Buhârî, İman, 7]

doğru yürümüş, Hz. Hacer ve oğlu İsmâil ile arşı titretmiş, Hz. Yakûp, Hz. Yûsuf, Hz. Zekeriyâ ve en son Hz. İmrân, Hz. Hanne ve Hz. Meryem ile birer âyet olarak Kur'ân'a girmiş bir adımdır.^[14] Her şeyin bir ahlakı var da, adayışın bir ahlakı yok mu? Olmaz mı? Her şeyin bir ahlakı olduğu gibi onun da bir ahlakı var ve o ahlakı bize sahâbe içerisinde en güzel anlatan, en güzel temsil eden Enes b. Mâlik'tir. Biz de onun hayatını anlatmaya çalıştığımız bu sayfalarda biraz olsun bu meseleyi anlamaya çalışacağız. Neden anlamaya çalışacağız; o adımı atmak için inşallah...

Adayan, Adanan ve Adanılan ...

Bir yerde adayış diye bir şeyden söz ediliyorsa, orada; *adayan, adanan ve adanılan* da söz etmek gerekir. Evet, küçük bir hizmetkâr olan Enes'in adanış sürecinde de bu üç husus vardır. Adayan annesi Ümmü Süleym, adanan Enes b. Mâlik, adanılan ise Efendimiz'dir (sas). Gelin öyleyse bu üç başlık altında meseleyi biraz olsun anlamaya çalışalım. Ancak ne olur dikkat edelim, burada sadece tarihte olmuş bitmiş bir hadiseyi anlamaya çalışmıyoruz, bilakis bugünün önemli bir meselesini anlamaya gayret ediyoruz. Çünkü neticede hepimiz anne ve babayız, ya da anne ve baba adayları olan gençleriz; unutmayalım ki hepimiz de ya adayan, ya adanan, ya adanılanız; ya da burada eksik kalan bir nokta daha var, adananlara sahip çıkan, yani Hz. Zekeriyâ'nın rolüne bürünen adananlara kol-kanat germekle mükellef olan bahçıvanlarız. Bu dört alandan birinin içerisinde olmalıyız; yoksa helak oluruz. Zaten ne diyordu Efendimiz (sas) : *“Ya öğreten ol, ya öğrenen ol, ya dinleyen ol, ya bunları seven ol, ama beşincisi olma yoksa helak olursun.”*^[15] İşte helak olmamak için, son gün pişman olmamak için,

[14] Âl-i İmrân 3/35-37, 45-49.

[15] Taberânî, *el-Mu'cemu's-Sağir*, II, 63; Dârimî, *Mukaddime*, 26.

eyvah dememek için bu adayış ahlakını iyice öğrenmeli ve gereği ne ise onu ortaya koymalıyız. Öyleyse gelin Hz. Enes'in rehberliğinde biraz olsun bu meseleyi anlamaya çalışalım.

Adayan: Ümmü Süleym

Adayış sürecinin en önemli ayağı hiç şüphesiz adayandır. Adayan, eğer adayını işin ahlakına riayet ederek adarsa netice Hz. Meryem gibi olur; yoksa istenilen netice Allah korusun elde edilemeyebilir. Ümmü Süleym annemiz, Medine'de doğup, büyüyüp çok güzel bir genç kız olunca, taliplileri çoğalır, babası Milhan, onu aynı kabilede olan ve üçüncü babada soyları birleşen Mâlik b. Nadr'a verir. Yani, birbirlerinin amca çocukları olan Ümmü Süleym ile Mâlik'i evlendirir.^[16] Çok güzel bir evlilikleri olur, birbirlerini çok severler; Allah onlara bu evlilikten iki erkek çocuk nasip eder ki, bu iki çocuk ileri de iki yiğit sahâbî olacaklardır. Bunlardan büyük olanı Berâ, diğeri ise yiğitler yığidi Enes'dir. Onların bu güzel evlilikleri devam ederken, görevleri bir yönü ile toplumu rahatsız etmek olan peygamberlerin sonuncusu olan Efendimiz (sas), Mekke'de söz söylemeye başlar. Nübüvvetin 10. yılında, altı tane Hazreçli Mekke'de iman ederek, o iman davasının mesajlarını o günkü adı ile Yesrib'e taşırlar. O gençlerin başındaki isim olan Es'ad b. Zürâre, Medine'ye gelerek Dârü'l-Es'ad adı ile bir davet çalışması başlatınca, kendi kabilesinden olan Ümmü Süleym de bu davete muhatap olur; bir rivayete göre Es'ad'ın vesilesi ile bir diğer rivayete göre bir sene sonra Mus'ab'ın eliyle iman şerbetini içer.^[17] Ümmü Süleym iman ettikten sonra sorumlu bir eş ve sorumlu bir anne olarak; kocasına ve o gün için 11 yaşlarında olan Berâ'ya ve 9 yaşlarında olan Enes'e bu dini öğretmeye çalışır. Çok ilginçtir; kocası Mâlik b. Nadr, inanılmaz bir tepki gösterir. O güne kadar çok sevdiği hanımına ve her zaman sözüne değer verdiği eşine bir anda çok sert bir tutum içerisine girer ve onlara Müslüman olmamaları yönünde baskılar yapar. Hatta bir gün Ümmü Süleym'e: *"Sen ne yaparsan yap, ama benim çocuklarımı atalarımın dininden vazgeçirirsen, ben bilirim yapacağımı!"*^[18] diye tehditlerde bulunur.

[16] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2638; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 259.

[17] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2705; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 494; İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 333.

[18] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2705; Ömer Rıza Kehhâle, *Âlâmü'n-Nisâ*, II, 206.

Medrese Olan Bir Anne ...

Mâlik b. Nadr gün geçtikçe Yesrib’de yayılan bu yeni mesaja düşman olur; neticede bir inat ve taassup oluşur kendisinde ... Derken bir gün, dışarıdan eve geldiğinde Ümmü Süleym, 9 yaşındaki Enes’e, şehâdet cümlelerini öğretirken onları yakalar; çok gadaplanır ve der ki: *“Artık sizinle beraber bir dakika daha kalmayacağım. Sizi terk edip, Şam’a gidiyorum ve bir daha da dönmeyeceğim. Ne haliniz varsa görün...”* Bu sözlerin ardından çıkar Şam’a doğru gider. O küfür yolunda bu bedeli öderken, Ümmü Süleym iman yolunda iki çocuk ile dul kalarak bedel ödemeye başlar. Mâlik b. Nadr, Şam’a doğru giderken, aralarında husûmet olan bazı düşmanları tarafından takip edilir, ya yolda ya Şam’da öldürülür,^[19] küfür üzere ölüp, gider. Ümmü Süleym, genç yaşına ve dillere destan olan güzelliğine rağmen iki sene dul kalır. Bu iki sene zarfında tek bir amacı vardır, o da çocuklarını -buraya dikkat edelim- peygamberi seven birileri olarak yetiştirmektir. Zaten mesele budur. Bugün çocuk eğitiminde en fazla yaptığımız yanlış bu noktadır. Biz çocuklarımıza namazı, orucu, tesettürü ve İslâm’ın diğer emir ve yasaklarını öğretiyor ve onların bunları uygulamalarını istiyoruz; elbette bunu yapacağız ama bunun yolu aynen Ümmü Süleym’in yaptığı gibi, peygamber sevgisi ile başlar. Biz çocuklarımızı peygamber sevgisini öğretilim; Muhammed (sas) deyince, yürekleri ürperecek çocuklar yetiştirelim, sahâbenin sevdası ile yürekleri yanan çocuklar yetiştirelim; bakalım namazlar aksıyor mu? Bakalım tesettüre karşı halen mesafe var mı? Unutmayalım, çocuk kimi severse, onun gibi yaşamaya çalışıyor. İşte Ümmü Süleym bunu çok iyi fark etmiş; o kendisini istemeye gelenlere hep, ‘şimdi değil, şimdi benim işim var, şimdi ben çocuklarımla meşgulüm’ demişti. Ama onun meşguliyeti bugünün insanı olarak bizim meşguliyetlerimize pek de benzemiyor. O meşguliyet, çocuklarının gerçek bir peygamber aşığı olmalarıydı.

İki sene sonra Ümmü Süleym, ensarın önemli isimlerinden Ebû Talha ile evlenir.^[20] Hem de nasıl bir evlilik? Ebû Talha’nın hidâyetine vesile olan bir evlilik^[21] ... Evlenirler, aradan çok az bir zaman geçer, Mus’ab; 75 kişi ile Akabe’ye doğru yürüdüğünde Ebû Talha da o topluluğun içerisinde. Biattan

[19] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2705; İbrâhim Canan, “Enes b. Mâlik”, *DİA*, XI, 234.

[20] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2705; Ebû Dâvûd et-Tayâlisi, *Müsned*, II, 501.

[21] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2705; Ebû Dâvûd et-Tayâlisi, *Müsned*, II, 501.

sonra Efendimiz (sas) Medine'ye hicret eder. Mescid inşa edilir, mektep kurulur, menziller oluşturulur. İlk biat edenlerden biri de Ümmü Süleym olur.^[22]

Resûlullah'a (sas) Sunulan Hediye...

O ilk günlerde Efendimiz (sas) daha kendi evine taşınmamıştır. Bütün ensar, kadını ile erkeği ile Efendimiz'i (sas) Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde ziyaret etmekte ve ona bazı hediyeler sunmaktadırlar. Ümmü Süleym, hediyesini belirlemiştir de, Meryem'in annesi Hanne gibi bir endişesi vardır.^[23] Nedir endişesi? Mü'min endişesidir o? Hediye mi sunacağım ama acaba kabul görecektir mi? Adayan ahlakı işte budur... Hem adayacaksın, hem de yüreğinde büyük bir endişe duyacaksın: "Acaba kabul görür mü?" Bu endişeyi duyarsan adadın diye kimselere fatura uzatmaz, adadın diye karşıdakini minnet altına sokmaz, adadın diye beklentilerini üst seviyeye taşıyıp, hayal kırıklığına uğramazsın ...

Bu endişe ile Ümmü Süleym, o günler 10 yaşında olan Enes'in elinden tutar, Efendimiz'e (sas) getirir: *"Yâ Resûlullah! Herkes sana bir hediye sundu. Benim sana sunacağım bir hediyem yok. Ben de canımdan bir parça olan bu oğlumu sana hizmet etmesi için getirdim. Enes akıllı ve okuma yazma bilen bir delikanlıdır. Onu benden kabul buyur ve ona dua et."*^[24] diyerek hediyesini takdim eder. Efendimiz (sas) bu hediyeyle o kadar memnun olur ki, kabul ettiğini beyân eder ve bir de orada Enes'e dua eder. Yaptığı dua nasıldır biliyor musunuz? Der ki: *"Allah'ım! Sen onun malını ve neslini çoğalt ve ona bereket ihsan et. Onun ömrünü uzat ve günahlarını affet!"*^[25] Bu duaya başta anne Ümmü Süleym olmak üzere oradakiler âmin der. Ne olur peki Enes'e, bu duanın neticesinde? Enes b. Mâlik (ra) kendisi vefat edeceği sırada söylüyor ne olduğunu ... Diyor ki: *"Efendimiz (sas) bu duayı bana yaptıktan sonra ben neslimden tam 125 kişiyi gördüm"*^[26] *ve onların büyük bir kısmını kendi ellerimle defnettım."*^[27] Torunlarının çocuklarını

[22] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 242; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 167.

[23] "Hani, İmrân'ın karısı, "Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul et. Şüphesiz sen hakıyla iştensin, hakıyla bilensin" demişti." Âl-i İmrân 3/35.

[24] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 79; İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 342.

[25] Buhârî, *Savm*, 61; İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 342.

[26] İbn Sa'd'da geçen ifade şöyledir: "Kendi neslimden iki tanesi hariç 100 tanesini defnettım. -ya da '102 tanesini defnettım.' dedi.- Meyve ağaçlarım senede iki defa mahsul verirdi. Hayattan bıcağın kadar uzun yaşadım. Allah Resûlü'nün (sas) bana ettiği duanın [Onun günahını affet!" mealindeki] dördüncü çıkışın da [gerçekleşmesini] ümit ediyorum." İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 342, 343.

[27] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 79.

görmüştür Enes b. Mâlik... Onun vefat tarihi hicrî 90, milâdî 709'dur. milâdî olarak 97, hicrî olarak tam 100 yaşında vefat etmiştir. Enes b. Mâlik sözüne devam ediyor: "Herkes bahçesinden bir mahsul alırken, ben iki mahsul aldım. Neye elimi attımsa bereketlendiğine şahit oldum."^[28]

Peygamberin duasına mazhar olmak budur işte... O günden sonra Enes b. Mâlik (ra) aralıksız 10 sene Efendimiz'e (sas) hizmet edecektir. Bu bilgiyi çoğumuz biliyoruz da anlatırken yada okurken bir noktayı gözden geçiriyoruz.

Mühim Bir Nokta...

Ümmü Süleym validemizin özellikle analığını anlayabilmek ve adayan ahlakını iyice fark etmek için bir noktaya biraz dikkat etmemiz lazım... Şimdi 10 yaşındaki bir çocuk o güne kadar hiç görmediği, peygamber olduğu söylenen bir zata tabir caiz ise 'eti de senin kemiği de senin' diye veriliyor; bu öyle laf olsun diye söylenmiş bir söz de değildir; gerçekten böyle verilmiştir. Meseleye anne Ümmü Süleym çerçevesinden baksak, bu büyük bir infaktır, büyük bir imtihandır. O bu imtihanı yüzünün akı ile tamamlamıştır. Ya meseleye 10 yaşındaki Hz. Enes'in çerçevesinden baksak, nasıl olmuş Enes bu infakı ve bu adayı, hiç itiraz etmeden kabul etmiştir? Burası mühim bir nokta değil mi? 10 yaşındaki bir çocuğumuzu, bırakın adamayı, bir kampa, bir ribata, büyükleriyle iki-üç günlük bir seyahate bile kırk teşvik ile gönderiyoruz. Nasıl olmuş, anne Ümmü Süleym, evde bu meseleyi Enes'e açmış: "Seni peygambere hizmetçi olarak vereceğim" demiş, Enes ise hiçbir itiraza kapı açmadan anında evet diyerek kabul etmiş, annesi onu peygambere bıraktığı zamanda anasını unutup, bir ömür Efendimiz'in (sas) hizmetini yapmış ve bunda da hiçbir kusur işlememiştir? Bunun bir zemini olmalı değil mi? Bu öyle kendiliğinden oluşan bir şey değildir, zaten olamaz da... Peki, nedir meselenin zemini? Aslında Enes, bir mektebi bitirmiş, şimdi yeni bir mektebe gitmiştir. Ne demek bu? O, evde annesinin mektebinden mezun olmuş; iki senedir orada muallimi annesi olarak, Allah'a imanı, Peygamber'e sevdayı, kardeşlerine karşı hukuku talim etmiş ve bunun terbiyesi ile yetişmişti. Bu yetişmesini bakın Enes b. Mâlik nasıl anlatıyor: **"Allah anneme rahmet eylesin. Ona çok iyi karşılıklar versin. O bana çok iyi baktı ve beni çok iyi yetiştirdi."**^[29]

[28] İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 342, 343; X, 435; Muhammed Emin Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 403.

[29] İbn Sa'd, *Tabakat*, X, 432; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2705.

Şimdi sıra neyde? Elbetteki ilimde... İman var, sevda var, hukuka riayet var; yani zemin var; şimdi sıra Suffa Mektebi'ne talebe olmaya geldi. Oraya talebe olunca, Efendimiz (sas) sıfırdan bazı şeylerle uğraşmayacak, var olanın üzerine diğer şeyleri bina edecek. Nasıl bina ettiğine tarih şahittir. Neden başka biri değil de Enes, bu aziz dinin anlaşılması için 2286 hadis rivayet ederek adeta İslâm binasının üçte biri oldu; bunu siz buradan anlayın.

Kendi Lisanından

“Siz öyle ameller (günahlar) işliyorsunuz ki, bunun sizin gözünüzde kıl kadar değeri yoktur. Biz Resûlullah (sas) zamanında bunu helak edici şeylerden sayardık.”

[Buhârî, *Rikak*, 32]

Tam bu noktada bir hususa daha dikkat çekelim. Güvendiğimiz yerlere buralar neresi ise, ‘eti de senin kemiği de senin’ diye çocuklarımızı bazen bırakıyoruz ya; gerçekten bu sözü Ümmü Süleymce söyleyip, söylemediğimizi kontrol edeceğimiz bir örnek verelim. Enes b. Mâlik kendisi rivayet ediyor, diyor ki: “Annemin beni Resûlullah’a verdiği ilk günlerdi. Ben sokakta çocuklar ile oynarken, Efendimiz (sas) geldi ve kulağıma bir iş yapmam için bir şeyler söyledi. Ben hemen koşa koşa o işi yapmaya gittim. Yaptım, geri dönüp geldim. Annem benim o halimi görmüş, çok meraklanmıştı. Beni hemen yanına çağırdı ve merakla sordu: ‘Enes! Resûlullah senin kulağına ne söyledi ve seni nereye gönderdi?’ Anneme dedim ki: ‘Anneciğim! O bir sır, Efendimiz (sas) bana kimselere söyleme dedi. Ben de kimselere söylemeyeceğim.’”^[30] Şimdi, burada biraz düşünelim; biz olsaydık, 10 yaşındaki oğlumuz bize böyle bir söz söyleseydi, tavrımız ne olurdu: “Ya oğlum söyle ben senin babanım, annem, bizden mi saklayacaksın” derdik değil mi? Bakın eti de senin kemiği de senin diyen Ümmü Süleym ne diyor: “*Afferin benim Enesime! Sakın oğlum, ben dahil hiç kimseye Resûlullah’ın sırrını anlatma!*”^[31] O sır Enes ile birlikte mezarı gitmiştir. İşte adayan ahlakı budur. Adayan, oğlunu, kızını kurstan, yurttan, medreseden gelince çocuğunun altına girip, ne varsa her şeyi söylediren değildir. Unutmayalım, adayan, bu ahlakî ilkelere riayet edecek ki, arzu edilen neticeler ortaya çıksın.

[30] Müslim, *Fedâilüs-Sahâbe*, 145, 146.

[31] Müslim, *Fedâilüs-Sahâbe*, 145, 146.

Adanan: Enes b. Mâlik

On yaşında bir çocuk annesi tarafından yetiştirilmiş, belli şeylere hazırlanarak Resûlullah'a (sas) takdim edilmiş... Enes b. Mâlik, nasıl bir kapıya adandığını biliyor mu? Evet, biliyor! Adandığı kapının sorumluluğunun farkında mı? Evet, hemde çok iyi farkında! Severek mi gelmiş, zorla mı? Tabi ki severek! Böyle olduğu içinde adım, adım Efendimiz'i (sas) takip ediyor, bir an olsun O'ndan ayrılmıyor, tertemiz bir dimağ ile ne görüyorsa zihnine, kalbine, aklına adeta nakşediyor. Öyle seviyor ki Efendimiz'i (sas) bakın ne diyor? İbn Sa'd, *Tabakat*'ta bu bilgiyi bizimle paylaşıyor: "*Sevdiğimi [Allah Resûlü'nü (sas) rüyamda] görmediğim hiçbir gece yoktur.*" Bu sözü der, sonra gözyaşlarına hâkim olmazdı."^[32] Ömründe bir kez Resûlullah'ı (sas) rüyasında misafir eden, bir gece bu saâdeti yaşayan birisi, yerinde duramıyor, farklı bir hale bürünüyor... Ama Enes b. Mâlik her gece Efendimiz ile... Bu hal sadece Resûlullah (sas) yaşadığı zaman ile sınırlı değil, dikkat edelim; Resûlullah'ın (sas) vefatından sonrada bu hal devam ediyor. Diyor ki: "*Ne kadar arzu ederdim bir gün yine O'nun huzuruna çıkayım ve: 'Yâ Resûlullah! Küçük hizmetkârın geldi!' diyeyim.*"^[33] Bunu dediği zaman, Enes b. Mâlik, 60-70 yaşındadır.

Enesce Bir Sevgi...

Enes b. Mâlik, Efendimiz'i (sas) nasıl seviyor? İslâm ordusu Hicretin 8. yılı Mekke Fethi için yoldadır. Merru'z-Zahrân denen bölgeye gelince, bir tavşan görür sahâbe... Yakalamaya çalışırlar ama bir türlü beceremezler. Tavşan seridir, onlarca sahâbeyi arkasında koşturmuş, epeyce de yormuştur. O anda Enes b. Mâlik alır yayını, okunu eline ve düşer tavşanın peşine, bir müddet sonra yakalar getirir. Üvey babası Ebû Talha'ya verir, pişirmesi için... Verirken de: "*Ebû Talha! Budu Resûlullah'ın*" der. Pişen eti, kendi ağzına götürmeden önce Resûlullah'a (sas) götürür: "*Sen yersen, ben doyarım Yâ Resûlullah!*"^[34] der ve sevgisini ameli ile ortaya koyar. Burada asıl nazarlarımızı yoğunlaştıracığımız nokta neresidir biliyor musunuz? O günlerde Enes, tam 8 yıldır Resûlullah'ın yanındadır, 8 yıl... Ama ilk günkü heyecan ve aşk yüreğindedir. Zaten talebe aşkını zayıflatır veya öldürürse, artık geriye ne kalır ki?

[32] İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 347.

[33] İbn Kesir, *el-Bidâye*, IX, 151.

[34] Buhârî, *Hibe*, 5; Müslim, *Kitâbu's-Sayd*, 9.

Resûlullah'ın (sas) hizmetkârı olan Enes b. Mâlik, çok geçmeden ilmin sadece rahle veya masa başında olmayacağını öğrenmiştir. Onun işi gücü, Resûlullah'tır. O'na hizmet eder, abdest suyunu hazırlar, bir şey isteyince kimselere bırakmadan hemen koşar getirir, annelerimize hizmet eder, ne görürse de hepsini hafızasına kaydeder. O, bir anda on iş ile uğraşmaz, her şeyi bilmeliyim, gibi bir yanlışa da kapı açmaz; işi bir tanedir, medresesi Suffa'dır, muallimi Resûlullah ve diğer sahâbedir. Zihin duru ve arı olduğu için istifade de çok çok ileri düzeydedir.

Bugün bu alanlardaki sıkıntılarımızı biliyorsunuz, oralara hiç girmeyelim ama talebe gelmiş, bedeni sizin karşınızda konuşunca da koca koca laflar ediyor ama akli başka yerlerde, kalp-kafa çatışma halinde, akıl başka bir âlemde, söz başka, amel başka, böyle olunca da istifade olmuyor işte... Ama Enes b. Mâlik, bir adak olarak kendini nübüvvet medresesine adanmış, kendini meşgul edecek her şeyden yüz çevirmiş, onun işi gücü o medreseden alacakları, böyle olunca da bir yoğunlaşma olmuş ve ortaya Enes gibi dev bir kâmet çıkmış ... Allah (cc) bizleri de nesillerimizi de o kervana katsın.

Adanılan: Resûlullah (sas)

Adanılan makam Efendimiz (sas)... Sözü ile özü, hayatı ile söylemi birbirine yüzde yüz uyan biri... Enes'i de, başka sahâbileri de kendine hayran bırakan kâmet bu zaten.... O (sas) söylediğini yaşıyor, yaşadığını söylüyor, hayatında olmadığı bir şeyi başkasından istemiyor. Bir bütünlük var hayatta ve bir de bir muallimde olması gereken en önemli esas O'nda var. O nedir? Merhamettir. Eşsiz bir merhamet var, Efendimiz'de... Kızmayan, kötü söz söylemeyen, yanlışları şefkatle düzelten, muhatabının seviyesine göre konuşan, genç insandan, delikanlıdan, olgun bir insandan beklenecek şeyleri beklemeyen, yaşına göre beklenti içerisine giren biri O (sas)....

Ne diyordu Efendimiz (sas) Deylemi'de geçen bir hadiste: **“Kimin bir çocuğu varsa onunla çocuklaşsın!”**^[35] Yani onun dünyasına girsin ve onun anlayacağı bir seviyeye insin. Yoksa, o çocuğu kazanmak, kalbine girmek mümkün olur mu? Hatırlayalım Efendimiz'in (sas) Enes b. Mâlik'in anne bir kardeşi olan Ebû Ümeyr ile olan münasebetini... Olayı bize anlatan Enes'in bizzat

[35] Deylemi, *Firdevsü'l-Ahbâr*, III, 513.

Şâhidlerin Dilinden

Ebû Hüreyre (ra) diyor ki:
 “Namazı İbn Ümmü Sü-
 leym’in -Enes b. Mâlik’i kas-
 tediyor.- namazından daha
 fazla Allah Resûlü’nün (sas)
 namazına benzeyen birini
 görmedim.”

[İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 348]

kendisidir. Diyor ki: “Allah Resûlü (sas) bize gelip giderdi. Benim küçük bir kardeşim vardı. Onunda bir kuşu vardı, adını Nuğayr koymuştu. Kardeşim o kuşu çok sever, onunla oynar ve sürekli onunla meşgul olurdu. Efendimiz (sas) de ne zaman bize gelse, Ebû Ümeyr’i görür ve ona: *“Ya Eba Ümeyr! Ma faale Nuğayr?/Ey Ebû Ümeyr! Ne yapıyor senin Nuğayr?”* diye sorardı. O da; “Bi hayr ya Resûlullah!” der, ona ait hatıraları anlatırdı. Derken günün birinde Ebû Ümeyr’in kuşu öldü. O gün-

lerde Allah Resûlü (sas) bize geldi ve kardeşimi üzüntülü gördü. Bunun üzerine *“Ebû Ümeyr neden üzüntülü?”* diye sordu. “Ey Allah’ın Resûlü! Onun oynadığı Nuğayr isimli bir kuşu vardı ya, o kuşu öldü.” dediler. O da, hemen kardeşimin yanına geldi ve onu teselli etti.”^[36] Tabir caiz ise taziye gitti. Hz. Peygamber’den bahsediyoruz, Allah aşkına iyice anlayalım ... Nasıl giriyor, iman ettiğimiz peygamberimiz çocukların dünyasına, nasıl onlarla iletişim kuruyor, nasıl seviyor, sevdirtiyor ve seviliyor?

Efendimiz (sas) on yaşındaki talebesi olan Enes’e, *“Ya Büneyye!/Ey Yavru-cuğum”*^[37] ya da *“Ya Üneys/Ey Enescik!”*^[38] diye hitap ederdi. Bazen de onunla şakalaşır ve: *“Zü’l-Uzüneyn/ İki Kulaklı”*^[39] derdi. Bu söz hem şaka, hem de bir mesaj içerirdi. Şaka olması belli, mesaj ne? Çok iyi dinlemesi gerektiği, ona böyle beyân ediliyordu. Dinleyen ancak talip olur, kulağını iyice kullanan ilimde mesafe alabilir.

Nasıl Bir Muallim?

Enes b. Mâlik (ra) muallimini anlatıyor, diyor ki: “Hz. Peygamber’e (sas) on yıl boyunca hizmet ettim. Bana bir şeyi emredip de gevşek davranarak onu yerine getirmediğimde beni kınaması vaki olmadı. Bana bir gün olsun “off”

[36] İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 580; V, 347.

[37] İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 345.

[38] Müslim, *Fedâil*, 13.

[39] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 79; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, I, 295.

demedi, yüzünü asmadı, kızmadı, kınamadı, kötü söz söylemedi. Eğer ben işimi aksatmış ve yapmamışsam böyle bir durumda ailesinden biri, yani annelerimizden biri beni kınarsa **“Onu rahat bırakın! Şayet Allah o şeyin olmasını dileyseydi veya takdir etseydi o şey olurdu.”** derdi^[40].

Müslim’de geçen rivayet ise şöyledir: “Yapmadığım bir şey için Resûlullah (sas): **‘Bunu niçin yapmadın?’** demezdi. Yaptığım bir şey için de Resûlullah (sas): **‘Bunu niçin böyle yaptın?’** demezdi.”^[41]

Enes b. Mâlik, başka biri gününü şöyle anlatıyor: “Ben Allah Resûlü’ne (s) hizmet ediyordum. O zaman odasına izinsiz giriyordum. Bir gün geldim ve yine odasına izinsiz girdim. Buyurdu ki: **“Sevgili oğlum! [Allah’tan] bir emir geldi.”**^[42] **Bundan böyle odama izinsiz girme!”**^[43] Şefkat ve merhamet ile bir talim ve terbiye...

Enes’i dinlemeye devam ediyoruz: “Hicâba [perde gerisinden görüşmeye] dair âyet^[44] inince daha önce Hz. Peygamber’in (s) odasına girdiğim gibi girmek üzere geldim. Hz. Peygamber (sas) bana: **“Sevgili oğlum, geri dön!”**^[45] dedi.

Enes b. Mâlik o günlerin birini bakın nasıl anlatıyor: “... Resûlullâh (sas), bir gün beni bir yere göndermek için çağırды, söyleyeceğini söyledi, ben huzurundan çıktım. Dışarıya çıktığımda sokakta oynayan çocukları gördüm. Onların yanlarına vardım (ve orada oyalandım). Epey bir zaman geçmişti. Derken Allah Resûlü (sas) gelmiş, arkama geçmiş, beni bir kaç kez eliyle dürtmüş ama ben o kadar oyuna dalmışım ki, hiç fark etmemişim. Derken mübarek elleri ile ensemden tuttu. Ben elinden tanıdım, içimden ‘Yandın Enes!’ dedim. Başımı kaldırıp, utanıcımdan yüzüne bakamıyorken, bir aralık göz ucu ile baktım, gülümsüyordu. Ben ise çok utanmıştım. Sonra bana: **“Ey Enescik! Söylediğim yere gittin mi?”** diye sordu. Ben: **“Yok gitmedim, dalmışım ama hemen gidiyorum Yâ Resûlullah!”** dedim ve bir şey demesini beklemeden koşa koşa denilen yere gittim.”^[46]

[40] İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 343.

[41] Müslim, *Fedâil*, 13.

[42] “Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi farkettilerip (izin alıp) ev halkına selâm vermedikçe girmeyin. Bu sizin için daha iyidir; herhalde (bunu) düşünüp anlarsınız.” Nûr 24/27.

[43] İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 343.

[44] “... Peygamber’in hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Bu, hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temiz bir davranıştır...” Ahzâb 33/53.

[45] İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 344.

[46] Müslim, *Fedâil*, 13.

Bu rivayetlerin üzerinden iyice anlamamız gerekiyor; neden sahâbe aşk derecesinde Efendimiz'i (sas) sevmiş ve O'na gönülden bağlanmış ve neden karşılıklı olarak böyle derin bir sevgi oluşmuş? İşte adanılan kapı, adanılan muallim böyle olduğu için, meyveler Enes gibi, Abdullah b. Ömer gibi, Ebû Hüreyre gibi, Hz. Ali gibi, Üsâme gibi, Câbir b. Abdullah gibi oluyordu. Efendimiz (sas) hep yüzü asık olsaydı, onların seviyelerine inmeseydi, yaptıkları yanlışlara hep kızan biri olsaydı, eksik bıraktıkları bir şeyler olunca yüzlerine vursaydı, ayıp ve kusurlarını araştıran ve onunla onları mahkûm etmeye çalışan biri olsaydı, bir tane talebe/sahâbe kalır mıydı yanında? Zaten bu hakikati Rabbimiz Kur'an'da nasıl belirtiyordu? ***"O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever."***^[47] Dikkat edelim, bu âyet Uhud'un arkasından nazil oluyor Efendimiz'e (sas) ve bu uyarıyı yapıyor. Bilmem bu çağın adanılanları, yani muallimleri bu âyetlerden anlaşılması ve kavranması gereken mesajı iyice anlayabiliyorlar mı?

İki Güzel Hatıra...

Gelin önce bir Hicretin 90. yılına bir gidelim. Yer Basra... Yaşı 100'e varmış nur yüzlü bir ihtiyar yatakta, etrafında çoluk, çocuk, akraba ve arkadaşları... Biri diyor ki: "Ey Enes! Sana doktor getirelim mi? Cevap: ***"Beni zaten doktorum bu hale soktu? Bana şifa verecek olan beni yatağa düşürdü."***^[48]

Bu sözün arkasından çocuklarından sandığının içerisinde sakladığı bir torbayı istedi. Torba getirildi. İçinden bir kâse, bir küçük bir asa, , bir de bir saç veya sakal teli çıktı. Kâseyi eline aldı, öptü kokladı, sonra dedi ki: ***"Allah Resûlü'nün (sas) bu bardaktan / kâseden 100 defadan fazla su içtiğini gördüm."***^[49] Meğer o bardağı onun için yanında saklamış, onu çocuklarına en kıymetli miras gibi emanet etti.^[50] Sonra dedi ki: "Beni kefenlediğinizde şu asayı tam

[47] Âl-i İmrân 3/159.

[48] İbn Kesir, *el-Bidâye*, IX, 154.

[49] İbn Sa'd, *Tabakat*, V, 345.

[50] Sümâme b. Abdullah diyor ki: "Muhammed b. Abdullah el-Ensâri'ye o bardağı sordum. "O, Peygamber'in (sas) bardağı mıydı?" dedim. Şu cevabı verdi: "O, onun kendi özel bardağı değil de Ümmü Sü-

göğsümün ortasına koyun, o Resûlullah'ın bana bir hediyesidir, ben Rabbinin huzuruna o hediye ile gitmek istiyorum. Şu ise Resûlullah'ın mübarek bedeninden bir teldir, onu da dilimin altına koyun, ondan bir şey bende iken ben Rabbinin huzuruna gideyim.”^[51] Bu vasiyeti yaptı ve şehâdet getirerek gözlerini yumdu.

Âlimlerin Dilinden

Sâbit el-Bünânî (v. 127/744) anlattı; dedi ki: “Enes b. Mâlik, Kur’ân’ı hatmettiği zaman çocuklarını ve ev halkını toplar; onlara dua ederdi.”

[İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 355]

O günlerin meşhur âlimlerinden Ebû Muğîre künyesi ile meşhur Muvarrik el-İclî,^[52] Enes b. Mâlik’in vefat haberini duyunca: “Gitti ilmin yarısı!” dedi. “Bu nasıl olur Ey Ebû Muğîre!” dediler. Dedi ki: “Zira duygularına yenik düşen insanlar, bir hadis konusunda bize karşı çıktıklarında: ‘İnanmıyorsanız gidin o hadisi bizzat Allah Resûlü’nden duyardan duyun!’ der, insanları Enes b. Mâlik’e yönlendirirdik.”^[53]

İşte Enes b. Mâlik (ra) böyle biri olarak Basra’da yüz yaşında iken Rabbine yürüdü. Allah (cc) ona rahmet eylesin, ondan razı ve memnun olsun.

İkinci hatıraya gelince, onu yine Enes b. Mâlik (ra) bize naklediyor, diyor ki: “Bir adam Allah Resûlü’ne (sas) “Kıyamet ne zaman kopacak?” diye sordu. Allah Resûlü (sas) “*Sen kıyamete ne hazırladın?*” diye sorunca adam “Hayır, bir şey hazırlamadım. Ancak gerçekten ben Allah ve Resûlü’nü (sas) seviyorum.” dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas): “*Sen kesinlikle sevdiğinle berabersin!*” dedi.^[54]

Enes dedi ki: “Müslüman olduğum günden beri Allah Resûlü’nün (sas) “*Sen kesinlikle sevdiğinle berabersin!*” sözüne sevindiğim kadar hiçbir şeye sevinmemiştim. Ben, Allah Resûlü’nü (sas), Ebû Bekir’i ve Ömer’i seviyorum. Amelim onların ameline yetişmese bile onları sevdiğim için onlarla beraber olmayı

leym’in bardağıydı. Peygamber (sas) ona geldiğinde o bardakla ona su ikram ederdi.” Bu kez ben “O bardak Enes’in ‘Onunla Allah Resûlü’ne (sas) su, bal ve süt gibi her türlü içeceği ikram ederdim.’ dediği bardak mıdır?” diye sorunca “Evet!” dedi.” İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 345.

[51] İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 368.

[52] Hakkında daha fazla bilgi için bkz: Zehebi, *Tarih*, V, 162.

[53] İbn Manzûr, *Muhtasarı Tarihi Dimaşk*, V, 66.

[54] İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 356.

ümit ediyorum.”^[55] O, inşallah sevdikleri ile beraberdir, Allah (cc) bize önce doğru kimseleri sevmeyi, sonrasında da cennette onlarla olmayı nasip eylesin. Söylenecek çok söz var ama bu kadarı ile iktifa edelim ve hatırlarda iyice kalması adına söylenenler üzerinden bazı mesajları iyice zihinlerimize nakşedelim. Belirttiğimiz gibi, bir adayış ahlakını öğrendik Enes b. Mâlik’in hayatından... Adayan var, Adanan var, Adanılan var dedik. Şimdi bunların üzerlerinden alalım mesajları... Rabbimiz hepimizi iyice anlayanlardan ve bu mesajları hayatlarında dirilttenlerden eylesin.

[55] İbn Sa’d, *Tabakat*, V, 356.

❖ ENES B. MÂLİK'İN HAYATINDAN MESAJLAR ❖

ADAYAN

- ❖ Evlatlarını Allah yoluna adamayı hayatının hedefi kıl ki, çağın Ümmü Süleym'i olabilesin
- ❖ Peygamber ve sahâbe sevgisini evinin en önemli azığı kıl ki, çağın Eneslerine kavuşabilesin.
- ❖ Adağını adar adamaz: "Acaba kabul olur mu?" endişesini yüreğine hakim kıl ki, adayış ahlakına uygun davranabilesin.

ADANAN

- ❖ Adandığın kapının değer ve kıymetini iyice kavra ki, oraların şükrünü hakkıyla eda edebilesin.
- ❖ Muallimlerine karşı derin bir sevgiyi ve sevdâyı kalbinde besle ki, onların adımlarına adımını yaklaştırabilesin.
- ❖ Niyet ve hedefini selim bir düşüncenin üzerine bina et ki, hayal kırıklığına uğramayasın, yarı yollarda takılıp kalmayabilesin.

ADANILAN

- ❖ Söylediğini yaşa, yaşadığını söyle ki, dilden ziyade halin ile talebelerini etkileyebilesin.
- ❖ Merhameti talim ve terbiyenin esası olarak belirle ki, talebelerine bir anne şefkati ile yaklaşabilesin.
- ❖ Talebelerinin mizaç, karakter ve seviyelerini iyice kavra ki, onların anlayacağı dil üzerinden iletişim kurabilesin.

